

ŠTUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

29

NITRA 1993

ŠTUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

29

NITRA 1993

Na obálke kresba Prisky Škvarekovej

ISBN 80-88709-01-6

OBSAH - INHALT

Točák Anton - Rejholec Emil

Zisťovací výskum na hradnom kopci v Nitre v rokoch 1958-1959	5
Feststellungsgrabung auf dem Burgberg in Nitra in den Jahren 1958-1959	42

Točák Anton - Sedlák Karol

Výskum na Šindolke v Nitre v roku 1968. Osídlenie v dobe laténskej a vo včasnom stredoveku	47
Grabung in der Lage Šindolka in Nitra im J. 1968. Besiedlung in der Latènezeit und im Frühmittelalter	76

Kraskovská Ľudmila

Keltské sklo na Slovensku	83
Keltisches Glas in der Slowakei	86

Točák Anton

Pohrebisko z doby avarskej ríše v Šali I-Veči	87
Awarenzeitliches Gräberfeld in Šaľa I-Veča	172

Bialeková Darina

Slovanské pohrebisko v Pobedime (poloha Na laze II/71)	179
Slawisches Gräberfeld in Pobedim (Lage Na laze II/71)	204

Jakab Július

Základná antropologická analýza kostier zo slovanského pohrebiska v Pobedime (Na laze II/71)	209
Grundlegende anthropologische Analyse der Skelette aus dem slawischen Gräberfeld in Pobedim (Na laze II/71)	221

Bialeková Darina

Slovanské pohrebisko v Bojničkách	223
Slawisches Gräberfeld in Bojničky	254

Štloukal Milan

Kostry ze slovanského pohřebiště v Bojničkách	259
Skelette vom slawischen Gräberfeld in Bojničky	268

Tovorník Vlasta

Zur Entwicklung der frühmittelalterlichen Forschung in Oberösterreich	269
K vývoju včasnostredovekého bádania v Hornom Rakúsku	276

Thoma Juraj

Včasnostredoveký meč s nápisom ULFBERHT v expozícii militáriej na hrade Krásna Hôrka	277
Frühmittelalterliches Schwert mit der Inschrift ULFBEHRT in der Waffenexposition auf der Burg Krásna Hôrka	280

Budinský-Krička Vojtech

Moja účasť na archeologickom výskume na Slovensku a v Čechách v rokoch 1929-1989	281
Meine Beteiligung an der archäologischen Forschung in der Slowa- kei und in Böhmen in den Jahren 1929-1980	333

ZISŤOVACÍ VÝSKUM NA HRADNOM KOPCI V NITRE V ROKOCH 1958-1959

Anton Točík - Emil Rejholec

V roku 1958 bol schválený projekt parkovej úpravy hradného kopca v Nitre. Na ploche medzi morovým stípom a vyústením Východnej ulice (t. j. na svahu s orgovánovým porastom) sa podľa tohto projektu plynulý svah terasovite upravoval. Úprava sa robila v rokoch 1959-1962.

Pred pomerne veľkými terénnymi úpravami sa uskutočnil v zimných mesiacoch 1958-1959 predstihový výskum Archeologického ústavu SAV pod odborným vedením A. Točíka a technickým vedením E. Rejholca, ktorý vypracoval aj dokumentáciu výskumu (nálezová správa 1337/63, archív AÚ SAV).

V decembri 1958 až apríli 1959 bola hĺbená sonda I-58, dlhá 64 m a široká 2 m. Vytýčená bola v osi chodníka, ktorý pretína svah od morového stípa po Východnú ulicu (obr. 4). Svah prepojuje vrstevnicu 175 m n. m. a 164 m n. m., výškový rozdiel činí 11 m. Sonda II-59, dlhá 51 m, bola vymieraná vo vzdialenosti 30 m severovýchodným smerom od sondy I-58. Pre nedostatok pracovných síl (súčasne sa robil výskum v kostole sv. Štefana na Párovciach v Nitre) sa výskum sondou II-59 nerealizoval.

SONDA I-58, 0-64 m (obr. 1-3, 5-9)

Odkrývka v sonde postupovala v smere od terasy s morovým stípom od vrstevnice 175 m n. m. po vrstevnicu 164 m n. m.

Úsek 0-6 m

Tieto metre predstavujú úsek na plató pred morovým stípom. Úsek, široký 2 m, sa hĺbil pod úroveň 100 cm, ale na žlté sprašové podložie sa nedošlo. Prerezal sa zásyp z planírky, ktorá obsahovala deštrukciu z tehál, kameňa a malty, nálezy prevažne z 10.-13. stor., menej črepov a fragmentov kachlíc z 15.-17. stor. a sporadické črepy maďarovskej kultúry.

Z vrchných vrstiev sú nálezy zberového charakteru:

10.-13. stor.

Okrajový žltohnedý črep z vysokoramenného hrnca, vyrobeného na rýchlo rotujúcom kruhu z plavenej hliny s prímесou piesku. Okraj kolmo skrojený, horná "gamba" vytiahnutá, na podhrdlí pás horizontálnych línií (obr. 19: 12).

Sivý okrajový črep s vodorovne vyhnutým okrajom z hrnca vyrobeného na kruhu. Na kónicky rozšírenom hrdle kolmá vlnovka a pod ňou horizontálne žliabky. Plavená hlina s prímесou piesku. Vypálenie veľmi dobré (obr. 19: 4).

Hnedosivý črep z hrnca s ústím prehnutým na pokrývku, vyrobeného na kruhu z plavenej hliny s prímесou piesku, dobre vypáleného. Na hrdle lomenica a po dvoch horizontálnych líniách (obr. 19: 13).

1

2

3

4

Obr. 1. Nitra (hradný kopec). 1 - sonda I-58, celkový pohľad; 2 - sonda I-58, múr 1 a 2; 3 - múr 2; 4 - múr 1.

1

2

3

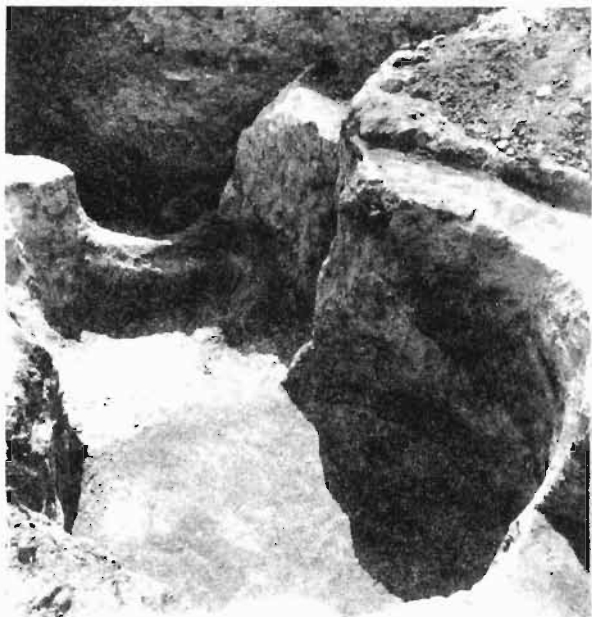

4

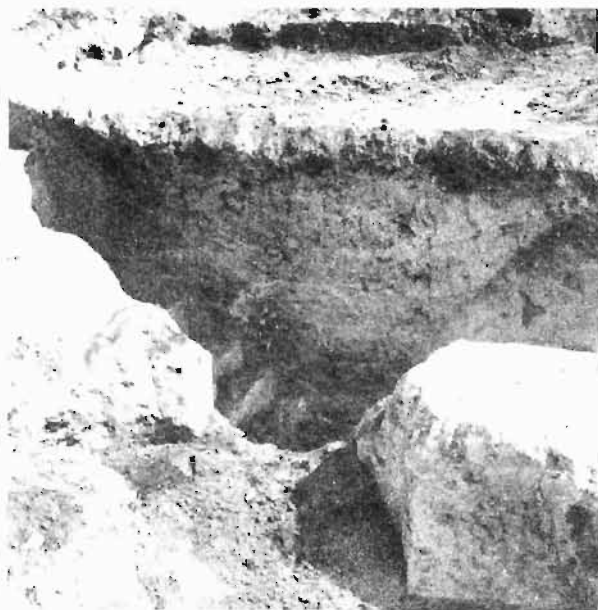
Obr. 2. Nitra (hradný kopec). 1 - sonda I-58, múr 3; 2 - sutina v m 22-38; 3 - sutina v m 30-38; 4 - priekopa a objekt 1 v m 40-45.

1

2

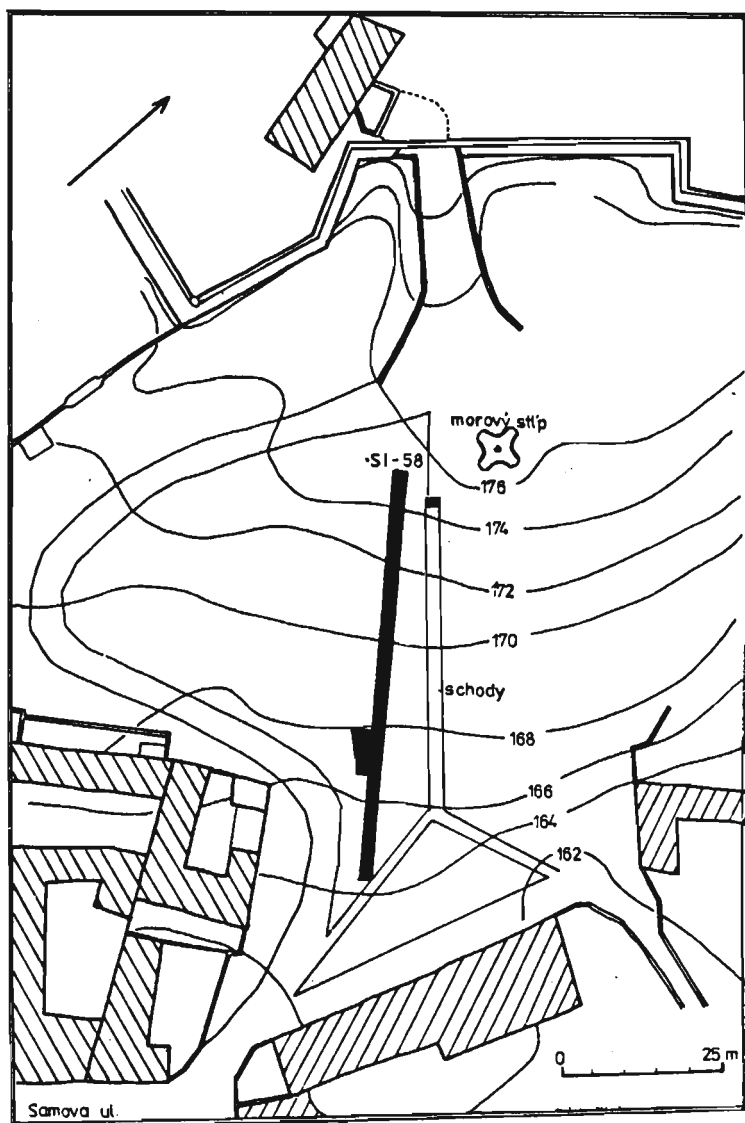

3

4

Obr. 3. Nitra (hradný kopec). 1, 2 - sústava jám 1-3 v objekte 1; 3, 4 - profil priekopy v m 40-45.

Obr. 4. Nitra (hradný kopec). Situačný plán so sondou I-58.

Múr 1 (obr. 1: 2, 4)

Približne v úseku 5-5,75 m šikmo na sondu sa v hĺ. 100 cm zistili základy kamenného na sucho kladeného múru, ktorý bol lícovaný len z vonkajšej strany. Kamene boli rôzne veľké. Múr, široký 25-30 cm, so zachovanou výškou 50 cm, nestál na intaktnom teréne, ale bol zapustený do spodnej časti navážky, ktorá z oboch strán zaistovala stabilitu.

Úsek 6-20 m

Od základov múru 1 sa terén začal zvažovať nadol. Sonda sa hĺbila až po pôvodný terén - žltú spraš, t. j. 150 cm pod povrch. Výplň sondy tvorila navážka (tehlovina, malta, omietka) a sporadické črepy. V metri 8 v hĺ. 90 cm boli črepy z 10.-13. stor.

Črep z pliec sivého hrnca s vrypami na hrdle a horizontálnymi žliabkami pod ním (obr. 19: 9).

Sivočierny črep z hrnca s vyhnutým ústím a so strechovite skrojeným okrajom. Na povrchu dookola rytá špirála. Na vnútornej strane zreteľné stopy formujúceho drievka (obr. 19: 14).

15.-17. stor.

Dva zlomky asi benátskeho skla.

Fragment profilovanej pokrývky s gombíkovitým zakončením.

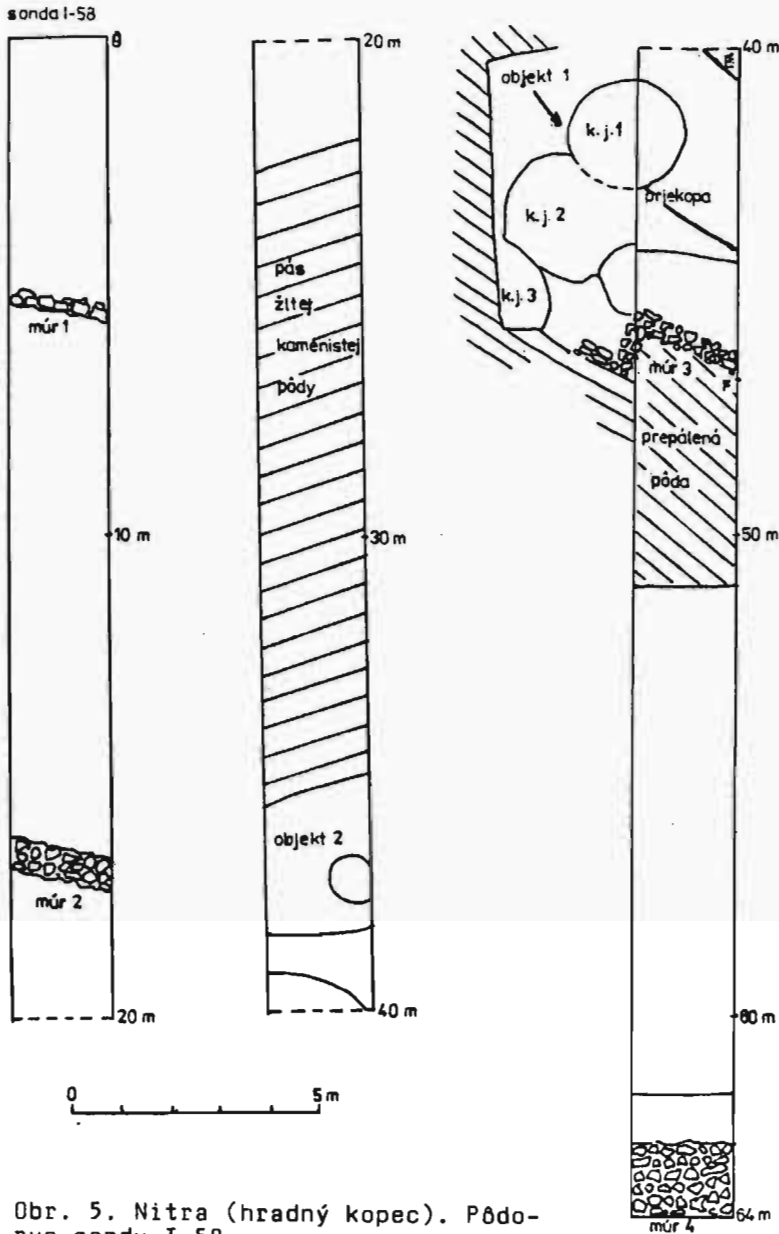
Fragment dna osemhranného pohára.

Početné zlomky neglazúrovaných tehlovočervených kachlíc s rastlinnými a geometrickými ornamentmi (obr. 19: 5).

Početné fragmenty neglazúrovaných tehlovočervených kachlíc, zdobené rastlinnými ornamentmi (obr. 19: 6, 8).

Fragmenty pokrývok s gombíkmi (obr. 19: 2).

Fragmenty glazúrovanej keramiky, najmä tzv. trojnožky (obr. 19: 3).

Obr. 5. Nitra (hradný kopec). Pôdorys sondy I-58.

Múr 2 (obr. 1: 2, 3)
Na kamenné základy - múr 2 sa narazilo v metroch 16,25-17,50 v hĺ. 75 cm od povrchu. Základy smerovali šikmo na os sondy a tvorili ich laminované kamene, pomerne pravidelne horizontálne kladené na blato. Základy boli obojstranne lícované a siahali do hĺ. 150 cm. Múr bol čiastočne zapustený cca 30-40 cm do popolavošedej vrstvy, ktorá bola v hĺ. 120 cm na sprašovom podloží. Obsahovala sporadické črepy maďarovskej kultúry. Nad ňou ležala planírka s nálezmi z 10.-13. stor. Navážka s obsahom črepov a kachlíc patrí do 15.-17. stor. Pri múre 2 sa našli sporadické stredoveké črepy.

10.-11. stor.

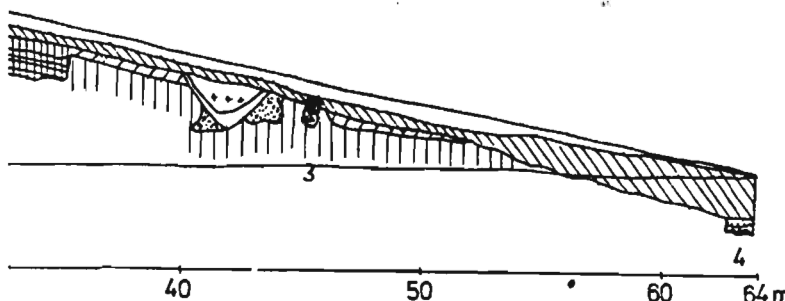
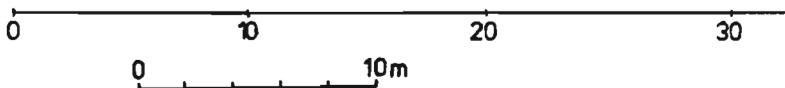
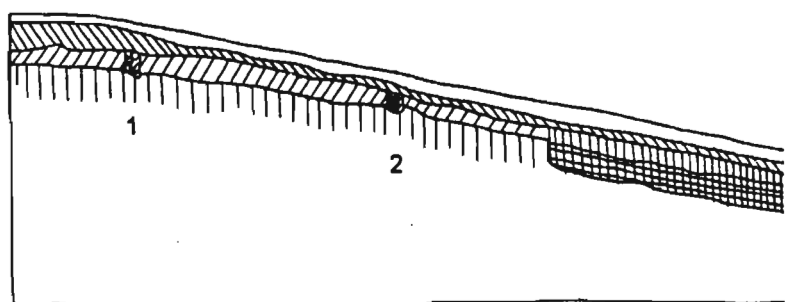
Bledosivý črep z tela hrnca vytočeného na kruhu, zdobeného rytými horizontálnymi líniami (obr. 19: 7).

Bledohnedý črep z pleca hrnca vytočeného

na kruhu, dobre vypáleného, s horizontálnou lištou, obojstranne lemovanou zväzkami rytých vlnoviek (obr. 19: 10).

Úsek 20-40 m

Smerom nadol v metroch 22,50-35,75 bol priečne na os sondy odkrytý zásah, široký 12,50 m, vyplnený žltou kamenitou pôdou, ktorý viedol od povrchu a pretínal tmavú vrstvu. Tento jamovitý zásah bol sledovaný do hĺ. 150 cm, t. j. 120 cm pod úroveň spraše, pričom pokračoval hlbšie. Neobsahoval žiadne nálezy. Výplň bola nezvyčajne tvrdá. Steny boli kolmé a nepoukazovali na priekopu. Stratigraficky ide o mladý zásah, pretože pretínal spodnú vrstvu s nálezmi z 10.-13. stor. aj vrstvu s nálezmi z 15.-17. stor. Presnejšie datovanie i funkciu môže overiť iba ďalší výskum.

Obr. 6. Nitra (hradný kopec). Profil severnej strany sondy I-58.

Žltej spraše, rozpoznaná v hĺ. približne 50 cm, ktorú sonda rezala šikmo pozdĺž. Pri ústí bola široká cca 280 cm a jej hĺbka v strede dosahovala 180 cm. V profile hrotitej priekopy sa dali rozlíšiť dve vrstvy. Vrchná, ktorá siahala do hĺ. 140 cm od povrchu, bola sfarbená popolavosivo, obsahovala väčšie množstvo uhlíkov. Jej štruktúra bola zrnitá. Na spodku bola tenká vrstva z prepáleného estrichu. Spálená vrstva obsahovala sprašové pásy, ktoré ležali v superpozícii nad hrotitým tmavohnedým hlinitým dnom. Nie je jasný vzťah dvoch kolových zásahov po obidvoch stranách priekopy. V zásype sa vyskytli len sporadicky črepy maďarovskej kultúry.

Hnedý okrajový črep z misy (Dla; podľa typológie Točík 1979) s vodorovne skrojeným okrajom a s lešteným povrchom.

Črepy z hrdla leštených tenkostenných džbánkov, prípadne šálok (Ala-c).

Zo západnej strany zasahovala priekopa do sústavy troch kultúrnych jám, resp. múru. V týchto miestach bolo potrebné rozšíriť sondu do juhozápadnej strany (m 40-47) o 3 m.

Objekt 2

Neďaleko okraja spomenutého zásahu, v metri 37, na úrovni spraše v hĺ. 120 cm bola zistená okrúhla jama s $\varnothing$ 100 cm, hlboká 30 cm, s rovným dnom a bledosivou výplňou. Ojedinelé atypické črepy ukazujú na praveký objekt; technikou výroby keramiky a štruktúrou materiálu patria k maďarovskej kultúre.

Úsek 40-64 m

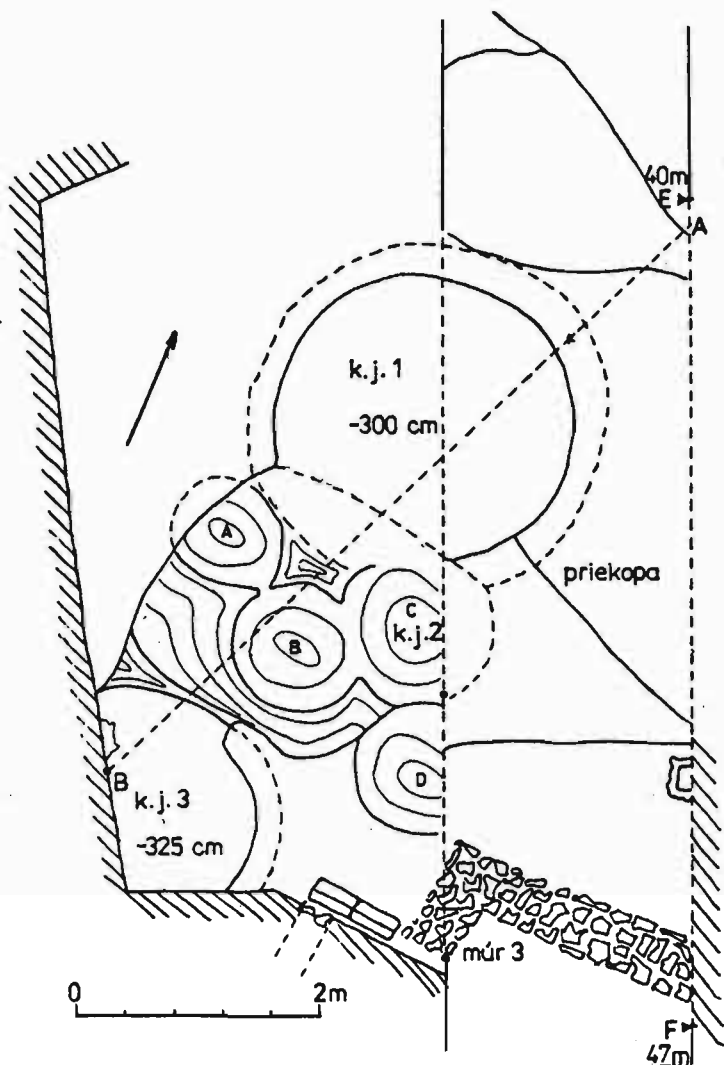
V úseku 40-47 m sa zistila komplikovaná situácia:

Priekopa (obr. 3: 3, 4; 8)

V metroch 39,80-44,50 v severovýchodnom profile sondy bola šikmostená priekopa, zahĺbená do

Objekt 1 (obr. 6; 7)

Objekt pozostával z troch kultúrnych jám (1-3), z ktorých jamy 1 a 3 patria maďarovskej kultúre, jama 2 je stratigraficky i podľa materiálu stredoveká (opisujeme v poradí jama 1, 3, 2).

Obr. 7. Nitra (hradný kopec). Pôdorys rozšírenej sondy I-58 v m 40-47.

Jama 1 (obr. 3: 1, 2; 7; 9)

Pôdorys jamy bol kruhový, profil vakovitý, dno rovné, steny rozšírené a nad dnom prehnuté, $\varnothing$ ústia 230 cm, $\varnothing$ dna 290 cm, hĺ. od povrchu 300 cm. Zásyp bol popolavosivý, prachovitý, sporadicky obsahujúci uhličky. Veľmi bohatý bol v jame súbor keramiky maďarovskej kultúry. V hornej vrstve sa objavovali sporadické nálezy z rôznych kultúr. V jame sa našlo málo zvieracích kostí.

Nálezy z hornej vrstvy
Kultúra s lineárnou keramikou

Okrajový črep z misky, zdobený rytou výzdobou (obr. 10: 1).

Črep z vydutia misky, zdobený rytými líniami, prerušovanými vrypami (obr. 10: 2).

Bolerázska skupina

Črep z tela hrnca zdobeného motívom žliabkov tvaru vlčích zubov, bledohnedý, vnútri hladný, zvonka drsný (obr. 10: 4).

Črep z profilovanej veľkej misky s kónicky roztvoreným ústím, zdobený na lome radom šikmých ryžiek, tmavosivý až čierny. Hrdlo hladné (obr. 10: 3).

Neskorá doba bronzová (BD-HB)

Tehlovočervený črep z valcovito profilovaného hrnca s kónicky mierne prehnutým hrdlom a vodorovne zrezaným okrajom. Medzi lešteným hrdlom a zdrsneným telom prstovaná lišta (obr. 10: 5).

Podobný črep ako predchádzajúci, ale z menšej nádoby, bledohnedý (obr. 10: 6).

Črep z väčšieho hrnca s hrdlom mierne dovnútra vtiiahnutým, bledohnedý, na hrdle leštený. Na pleciach lišta s jazykovitým výčnelkom (obr. 10: 7).

Doba laténska (LD₂)

Črep z amfory vytočenej na kruhu, na pleciach maľovaný biely pás na bledohnedom podklade (obr. 10: 8).

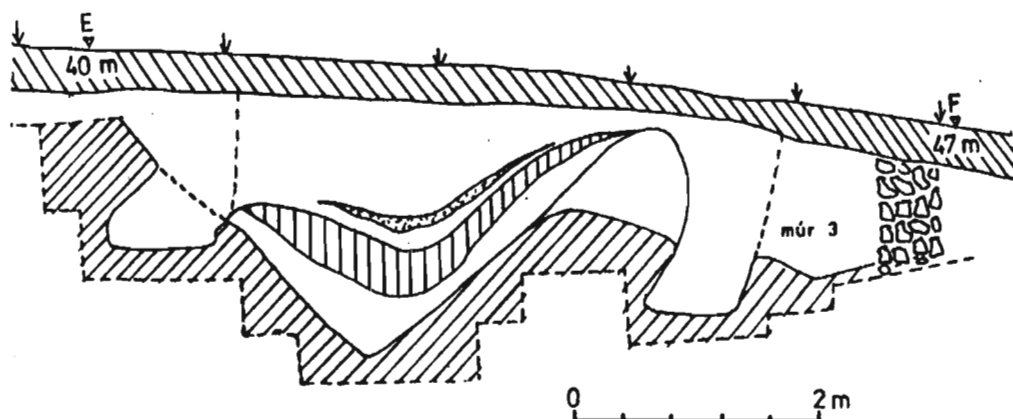
Črep z hrubostennej bledošedej nádoby (hr. 1,2 cm), vytočenej na kruhu z plavenej hliny s prímiesou jemného piesku.

12.-13. stor.

Črep z tenkostennej bledohnedej nádoby, vyrobenej na pomaly rotujúcom kruhu z plavenej hliny s prímiesou piesku. Pod šikmými vrypmi horizontálne ryté línie (obr. 10: 14).

Okrajový črep z veľkého hrnca, vyrobeného na kruhu, s vyhnutým okrajom, so šikmo skrojenou a vytiahnutou hornou "gambou". Bledosivý, zdobený pod hrdlom vlnovkou (obr. 10: 11).

Dva črepy z pliec hrnca zdobeného rytými líniami (obr. 10: 10, 17).

Obr. 8. Nitra (hradný kopec). Profil severnej steny sondy I-58 v m 40-48.

13.-14. stor. a 15.-17. stor.

Črepy z nádob vyrobených na rýchlo rotujúcom kruhu z hliny s prímiesou jemného piesku. Bledosivé s čiernymi fľakmi. Okraje vytiahnuté, profilované, s vodorovnou hranou a s vytiahnutými "gambami", tenkostenné i hrubostenné. Ústie zväčša kalichovite prehnuté na pokrývku (obr. 10: 13, 15, 16; 11: 1-5).

Okrajový črep, zosilnený (doba laténska? obr. 11: 8a).

Dutá profilovaná rukoväť z trojnožky (obr. 11: 6, 7).

Nálezy z výplne jamy

Maďarovská kultúra (podľa typológie Točík 1981a)

Únětické tvary (B9)

Spodná časť džbánka - tenkostennej únětickej šálky so stlačeným dnom, leštená, tmavosivá. Z lomu vychádza pásikové ucho, do polovice preklenujúce telo (obr. 11: 9).

Spodná časť tenkostennej únětickej šálky s rovným dnom, povrch leštený, tmavosivý (obr. 11: 8b).

Spodná časť únětickej šálky s polguľovitým telom a dovnútra vtiiahnutým hrdlom (obr. 11: 10).

Hrnce a džbánky (A)

Fragment tela malej tenkostennej džbánkovej nádoby s pomerne vysokým bruchom (obr. 12: 6).

Štyri črepy z rozhrania hrdla a tela džbánka menších rozmerov, tmavohnedé až čierne (obr. 12: 5).

Črep z tela väčšieho džbána.

Tri črepy zo džbánka so stlačeným bruchom, leštené, tmavošedé až čierne (obr. 11: 11).

Dve stlačené bruchá džbánka s koreňom ucha, tmavosivé až čierne; $\emptyset$ dna 7,1 cm, max. $\emptyset$ 9,1 cm, v. brucha 3,2 cm (obr. 11: 12).

Fragment džbánka so stlačeným bruchom, tmavošedý; $\emptyset$ dna 7,2 cm (obr. 11: 18).

Fragment spodnej časti brucha džbánka s nôžkami na dne; $\emptyset$ dna 6,5 cm (obr. 11: 16).

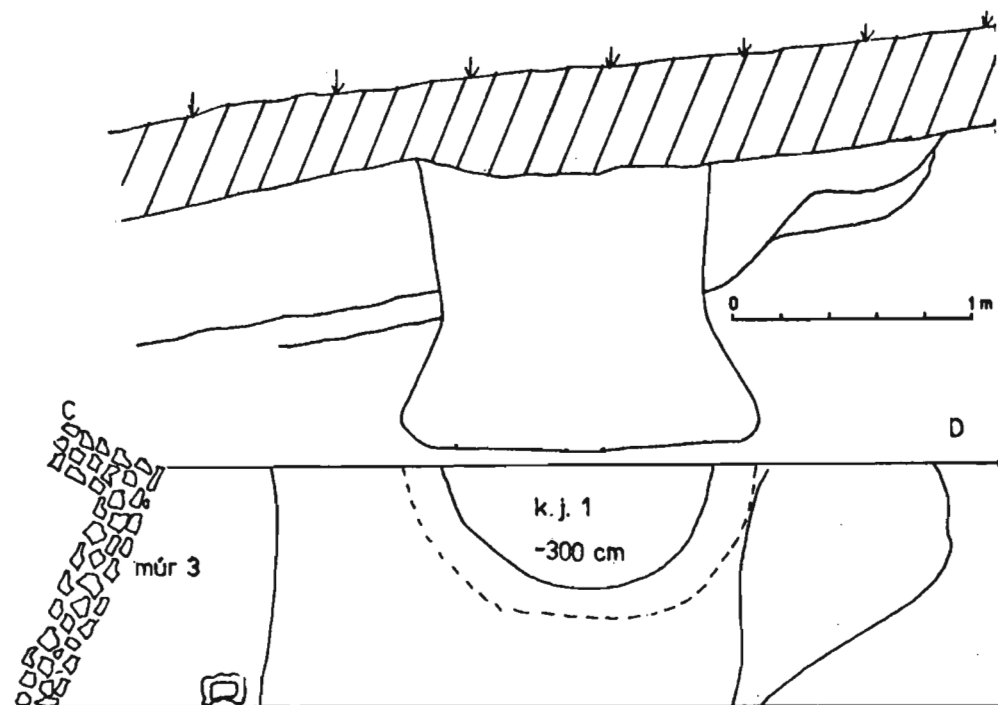
Fragment spodnej časti džbánka s koreňom ucha, tmavošedý až čierny; $\emptyset$ brucha 5 cm (obr. 11: 13).

Fragment dna s nôžkou z veľkého džbána, prípadne amfory, tmavošedý až čierny (obr. 11: 17).

Päť črepov z hrdla lievikovite roztvoreného tenkostenného džbánka, povrch leštený, čierny (obr. 11: 15; 12: 1, 3).

Fragment džbánka s horizontálne členeným telom a podsadeným spodkom, leštený, tmavošedý s čiernymi ťlakmi; $\emptyset$ brucha 11 cm, $\emptyset$ dna 5 cm (obr. 12: 2).

Štyri črepy z tela džbánka s odsadeným prehnutým hrdlom a s výčnelkom na rozhraní hrdla a brucha, tmavošedé až čierne, leštené (obr. 12: 4, 12).

Obr. 9. Nitra (hradný kopec). Pôdorys a profil objektu 1 - kultúrnej jamy 1.

Šálky (B)

B1a

Dva fragmenty z tela šálky s prehnutými stenami a malým uchom na pleciach, tmavošedé až čierne, leštené (obr. 12: 9).

B2a

Tmavohnedá až čierna hrubostenná rekonštruovaná šálka s vypuklým telom, naznačeným hrdlom a uchom pod okrajom. Na dne tri lalokovité nôžky; v. 12 cm, max. $\emptyset$ 13,5 cm; $\emptyset$ dna 10,5 cm (obr. 12: 7).

B8

Črepy z veľkých tenkostenných šálok s mierne prehnutým hrdlom a s uchom (obr. 12: 10).

Črep z veľkej šálkovitej nádoby s uchom (hrniec?).

Amfory (C)

C1

Črep z väčšej leštenej amfory s kónicky sa úžiacim hrdlom a odsadeným telom, so zvyškami lomeného kolienkovitého ucha na rozhraní hrdla a tela, čierny (obr. 12: 11).

C1-C5

Črep z baňatého tela tenkostennej leštenej amfory s výčnelkom na pleciach, tmavošedý až čierny (obr. 12: 14).

Dva črepy z tela tenkostennej amfory s odsadeným prehnutým hrdlom, na rozhraní s uchom a pupkom (obr. 12: 13).

Taký istý črep, leštený, tenkostenný.

C5

Štyri črepy z ústia rozličných amfor, z toho jeden tenkostenný, s prehnutým hrdlom a so zdobeným okrajom, leštený, bledohnedý (obr. 12: 15).

Taký istý črep s vyhnutým hrdlom, okraj šikmo skrojený.

Šesť črepov z okraja ústí, obojstranne leštených (obr. 13: 2, 3).

C7

Črep z pliec amfory s malým uchom, leštený, bledohnedý, tenkostenný (obr. 12: 16).

Črep zo dna amfory s podsadeným spodkom.

Rekonštruovaná a doplnená amfora s valcovitým telom, odsadeným prehnutým hrdlom a vyhnutým okrajom. Spodná časť podsadená. Hrdlo a plecia leštené, čierne, na rozhraní hrdla a pliec nízke lalokovité výčnelky. Na zdrsnenom povrchu dve horizontálne prstované lišty na pleciach, podobné na rozhraní tela a odsadenej spodnej časti. Horné a dolné lišty prepojené kolmými dvojíťmi lištami. Zdrsnené telo bledohnedé; v. 36 cm, Ø ústia 22 cm, Ø dna 12 cm (obr. 13: 5).

Črep z pliec podobnej, ale menšej amfory s lištou.

C, bližšie neurčené

Črep z okraja amfory, tmavošedý až čierny, okraj šikmo skrojený, obojstranne leštený (obr. 13: 6).

Tenkostenný črep z tela amfory, zdobený inkrustovaným ornamentom: horizontálnou vlnovkou a vertikálnou kľukatkou (obr. 13: 8).

Črepy z tenkostenných amfor s odsadeným hrdlom, obojstranne leštené (obr. 13: 9, 10).

Dva črepy z dvojkónickej tenkostennej čiernej leštenej amfory? (obr. 14: 1, 2).

Črep z tela dvojuchej tenkostennej amfory(?), obojstranne leštenej, tmavošedý s čiernymi ťiakmi (obr. 12: 14).

Misy (D)

D1a

Jedenásť črepov z ústia neprofilovaných šikmostenných mís s mierne prehnutými stenami a vodorovne zrezaným okrajom, hranami pretiahnutými von i dovnútra; črep s lalokovitým výčnelkom. Časť črepov vnútri i zvonka leštená, časť s vytiahnutým horizontálnym okrajom na vonkajšej strane drsná. Farba bledohnedá, šedá až čierna (obr. 14: 3-14).

Črep z mohutnej hrubostennej misy s vodorovne zrezaným okrajom a s vytiahnutou vonkajšou hranou. Vnútoraná strana leštená, vonkajšia drsná (obr. 14: 15).

D3

Sedem črepov z ústia šikmostenných mís s ústím vytiahnutým a dovnútra prehnutým, okraj vodorovne zrezaný. Časť mís znútra i zvonka hladká a leštená, časť na vonkajšej strane drsná, na vnútornej leštená; jeden črep má vnútornú hranu pretiahnutú. Farba bledohnedá, šedá až čierna (obr. 14: 16-21; 15: 1).

D8b

Tri črepy z ústia mís, obojstranne leštené, čierne a tmavošedé, s ústím vťahnutým dovnútra a so zaobleným okrajom (obr. 15: 2-4).

Črep z okraja s dovnútra vťahnutým ústím, na pleciah pupček. Obojstranne leštený, čierny (obr. 15: 5).

Črep z hlbšej misy s okrajom dovnútra vťahnutým a zaobleným, hladný (obr. 15: 6).

Črep z ústia misy s okrajom lomeno dovnútra vťahnutým a zaobleným (obr. 15: 7).

Črep z misy s obojstranne hladným povrchom, okraj dovnútra vťahnutý, pod okrajom malé horizontálne ucho.

Fragment misy s ústím dovnútra vťahnutým a s odsadeným dnom (obr. 15: 10).

D8c

Štyri črepy z ústia mís s okrajom dovnútra vťahnutým a zaobleným, obojstranne leštené, tmavohnedé až čierne, bledohnedé. Z okraja vychádzajú jazykovité von vyhnuté laloky, pod nimi sú malé uchá (obr. 15: 11-14).

D10

Päť črepov z ústia profilovaných mís s lomom na pleciah a vyhnutým zaobleným okrajom. Povrch drsný, vnútorná strana leštená (obr. 15: 15, 16).

Črep s vyhnutým okrajom a vytiahnutým lalokom a pod ním s výčnelkami (obr. 16: 1).

Črep s vodorovne vytiahnutým okrajom a lalokom (obr. 15: 18).

D11

Dva črepy z profilovanej misy s ostrým lomom na pleciah a prehnutým nízkym hrdlom. Hrdlo hladné, spodná časť drsná (obr. 16: 2, 3).

Črep z hlbkej tenkostennej misy s ostrým lomom na pleciah, prehnutým hrdlom a vyhnutým okrajom. Obojstranne leštený, tmavohnedý až čierny (obr. 16: 5).

D8-9

Črep z ústia misy s vytiahnutým ústím a obojstranne rozšíreným okrajom. Obojstranne leštený, tmavohnedý až čierny (obr. 16: 4).

Črep z ústia veľkej misy s prežliabkovaným okrajom, z ktorého vychádzajú pravdepodobne štyri prehnuté laloky. Obojstranne leštený, tmavosivý s čiernymi fľakmi (obr. 16: 6).

Črep zo dna plochej misy asi D8 (obr. 16: 8).

Hrnce (E)

E1A

Osem črepov z hornej časti a ústia hrncov s prehnutým hrdlom a vyhnutým zaobleným okrajom. Vnútoraná strana hladná, vonkajšia zdrsnená, najmä telo zdrsnené, hrdlo i ústie hladné. Na pleciah členený alebo nečlenený výčnelok (obr. 16: 10-12; 17: 1-4, 11).

Fragment nádoby s vyhnutým ústím. Povrch zvisle prstovaný, na pleciah členený výčnelok. Farba prevažne tmavohnedá, na okraji lalok; v. 20 cm (obr. 16: 13).

Spodná časť hrnca s odsadeným dnom, zvisle prstovaná; Ø dna 8 cm (obr. 17: 5).

Elc

Dva črepy z ústia hrncov s vyhnutým okrajom a lalokom. Hrdlo hladené, plecia zvisle šrafované (obr. 17: 6).

Črep z pliec veľkého hrnca s jazykovitým výčnelkom, obojstranne leštený (obr. 17: 8).

E5

Fragment misovitého hrnca s nízkym prehnutým hrdlom, preklenutým uchom. Hrdlo leštené, telo zdrsnené (obr. 17: 7).

Zásobnice (F)

Fla

Okrajové črepy zásobníc, obojstranne hladené, okraje zaoblené; jeden okraj šikmo skrojený a zosilnený (obr. 18: 1-4).

Črep z tela zásobnice, zvisle slamovaný, bledosivý (obr. 18: 6).

Črep z ústia mohutnej zásobnice s vyhnutým a zaobleným okrajom, povrch drsný, vnútorná strana hladená (obr. 18: 15).

F2a

Tehlovočervený črep z pliec veľkej zásobnice, slamovaný, s odsadeným lešteným hrdlom (obr. 18: 10).

Dva črepy z hornej časti zásobnice s lešteným hrdlom a so slamovaným telom. Na pleciach prsovité pupčeky (obr. 18: 11, 12). Podobný črep (obr. 18: 14).

Ostatné (G)

Tri črepy, zvisle zdrsnené. Na dvoch nízke jazykovité výčnelky (obr. 18: 7-9). Črep z hladeného odsadeného hrdla (obr. 18: 5). Pravdepodobne fragmenty pláštia prenosnej piecky.

Iné nálezy:

Kruhový kotúč, urobený z črepa vydutia nádoby; Ø 6,5 cm (obr. 13: 11).

Kruhový kotúč, vyrobený z črepa nádoby; Ø 10,3 cm (obr. 13: 12).

Fragment predmetu z parohu, pravdepodobne tvaru bočnice uzdy, pôvodne v strede s veľkým otvorom. V useknutom tyle do vyvrtaného otvoru vsadené dva kónické kolíky zapadajúce do seba; dĺ. 7,6 cm (obr. 13: 7).

Jama 3 (obr. 3: 1, 2; 7)

Táto jama patrí k jame 1. Odkrytá bola len malá časť. Mala kolmé steny, nad rovným dnom rozšírené, hĺbku 310 cm. Stratigraficky jama patrí maďarovskej kultúre, ale v zásype bolo pomerne málo črepov tejto kultúry. Z hornej vrstvy, ktorá súvisela s hornými vrstvami kultúrnej jamy 2, je neskorostredoveká keramika.

Stredoveké nálezy

Črep zo žltohnedej pokrývky so zvonovite profilovanými stenami, vyrobený na kruhu (obr. 21: 1).

Črep podobného tvaru, sivý (obr. 21: 2).

Črep ako predchádzajúci, ale z väčšej pokrývky (obr. 21: 3).

Fragment tmavosivého džbánka s kolmým ústím a pásikovým uchom (obr. 21: 4).

Jama 2 (obr. 3: 1, 2; 7)

Jama mala nepravidelné dno so štyrmi priehlbínami (A - hĺ. 310 cm, B - hĺ. 315 cm, C - hĺ. 290 cm, D - hĺ. 240 cm) a čiastočne sa zarezávala do jám 1 a 3. Priemer celej jamy bol cca 250 x 180 cm. Tmavý zásyp obsahoval väčšie množstvo črepov datovaných do 10.-13. stor.

Okrajový črep z bledohnedej hrncovitej nádoby, vyrobenej na kruhu. Na hrdle horizontálny žliabok, pod ním ryté nepravidelné vlnovky. Dobre plavený materiál s prímiesou piesku, dobre vypálený.

Podobný črep s vyhnutým zaobleným okrajom, zdobený na hrdle zväzkom vlnoviek a na pleciach zväzkom rytých horizontálnych líní.

Ova črepy z pleca nádoby zdobenej horizontálnymi zväzkami líní a vrypami (obr. 20: 4, 6).

Sivohnedý črep, zdobený na podhrdlí šikmými vrypami a na max. vydutí horizontálnymi žliabkami (obr. 20: 7).

Črep zo sivej nádoby s okrajom hore i dole rozšíreným ("gamby") a v strede so žliabkom (obr. 20: 5).

Bledohnedý črep z tela hrnca, zdobený vlnovkou a nad ňou horizontálnymi žliabkami (obr. 20: 3).

Sivočierny črep z pliec hrnca, zdobený vlnovkami rytými štvorzubým rydlom (obr. 20: 1).

Sivý črep z pliec nádoby, zdobený pásom nerovných líní a zväzkom vlnoviek (obr. 20: 9).

Črep zo sivého hrnca so šikmo skrojeným okrajom a s pretiahnutou dolnou "gambou", zdobený doľava naklonenou vlnovkou a horizontálnymi širokými žliabkami (obr. 20: 8).

Črep z bledohnedého hrnca so šikmo skrojeným mierne vyhnutým okrajom, zdobený na hrdle pásom vlnoviek robených hrebeňom (obr. 20: 11).

Črep z ústia hrnca s mierne vypuklým okrajom a vytiahnutými "gambami" (obr. 20: 12).

Z jamy pochádzajú aj črepy zo starších období osídlenia.

Niekoľko črepov maďarovskej kultúry je z plytkej misky s vodorovne zrezaným a rozšíreným okrajom s lalokom (obr. 20: 10).

Ojedinelý črep z vakovitej nádoby so šikmou prstovanou lištou môže patriť do mladšej doby halštatskej, prípadne do neskorej doby laténskej do skupiny keramiky vyrobenej v ruke (obr. 20: 14).

Problematický je črep s vypuklým odsadeným ústím, upraveným na pokrývku, zdobený na pleciach horizontálnymi žliabkami (obr. 20: 13), datovaný do obdobia po 13. stor.

Múr 3 (obr. 2: 1; 7; 8; 9)

V úseku sondy 45-47 m v hĺ. 30 cm sa vykopali zvyšky múru 3, ktorý tvorili lámané kamene kladené na maltu. Ide o základy domu. Hrúbka múru bola 50 cm. Siahal do hĺ. 60-70 cm. Sonda zachytila pravouhlý roh základov. Kolmo na základy nadväzoval základ z pálenej tehly. Základy boli zapustené do navážky, v ktorej črepy korešpondujú s nálezmi z jamy 2. Na zistené základy bezprostredne nadväzuje v hĺ. 70-80 cm v metri 46,50-52 pás hlíny prepálenej do červena s veľkým množstvom uhlíkov a zuhoľnatých kusov dreva, široký 5,5 m. V tomto úseku sa výskum nerobil až po úroveň neporušeného terénu.

Smerom nadol v úseku 52-60 m postupne mohutnela navážka, ktorá v metri 64 presahovala hĺ. 200 cm (podložie nebolo dosiahnuté). Z navážky pochádzajú atypické črepy maďarovskej kultúry a stredoveké črepy.

Múr 4 - opevnenie (obr. 5)

Na konci sondy sa narazilo v hĺ. 200 cm na mohutné základové murivo, hrubé cca 150 cm, z lámaného kameňa kladeného na vápennú maltu. Výška základov nebola zistená. V okolí týchto základov v navážke sa našli novodobé črepy. Predpokladáme, že múr 4 (základy) je zvyškom fortifikácie z 12.-13. stor. Pri datovaní vychádzame zo štruktúry základov.

SONDA II-1931

Pretože sonda I-58 vychádzala z platô pri morovom stípe, kde nadviazala na miesto sond I, II výskumu J. Böhma (Böhm - Menci 1931, s. 64-79; Točík 1983, s. 244-247), vybrali sme na porovnanie črepy zo sondy II vzťahujúce sa na osídlenie hradného kopca v 9.-13. stor. Črepy sú z vrstvy, a preto ich nemožno považovať za uzavretý nálezový celok.

Črep z pliec bledohnedého hrnca vyrobeného z hliny s prímесou hrubej drviny, kamienkov a sľudy, dobre vypáleného, zdobeného zväzkami vlnoviek naklonených doľava (obr. 22: 1).

Črep z ústia bledohnedého hrnca s vyhnutým, dovnútra skrojeným okrajom, s vysokou vlnovkou pod hrdlom a na pleciach, vyrobeného z hliny s prímесou sľudy a drobného piesku (obr. 22: 2).

Črep z ústia menšej bledohnedej tenkostennej nádoby s odsadeným hrdlom a so šikmo skrojeným okrajom. Na pleciach horizontálne línie. V hline prímес sľudy a drobnozrnného piesku (obr. 22: 3).

Črep z väčšieho tmavohnedého hrnca s vyhnutým ústím a so zúženým zaobleným okrajom. Na pleciach ryté hlboké línie. Plavená hlina s prímесou piesku (obr. 22: 4).

Dva tmavohnedé až čierne črepy z ústia s vyhnutým, zúženým a kolmo skrojeným okrajom. Na pleciach nepravidelné ryté vlnovky. Hlina s prímесou piesku (obr. 22: 5a, b).

Črep z ústia tmavosivej až čiernej nádoby, pomerne tenkostennej, s okrajom vodorovne a šikmo dovnútra zrezaným. Na podhrdlí široké horizontálne žliabky. Hlina s prímесou jemného piesku a sľudy (obr. 22: 6).

Črep z ústia podobnej nádoby s okrajom šikmo dovnútra skrojeným. Povrch husto horizontálne žliabkovaný. Hlina s prímесou jemného piesku (obr. 22: 7).

Črep z ústia čierneho hrnca s horizontálne vyhnutým a dvakrát skrojeným okrajom, zdobený horizontálnymi hlbokými žliabkami (obr. 22: 8).

Črep z ústia tmavohnedej až čiernej nádoby s okrajom strechovite skrojeným. Horná "gamba" mierne vytiahnutá. Výzdoba zväzkami horizontálnych žliabkov. Hlina s prímесou jemného piesku (obr. 22: 9).

Črep z bledohnedej nádoby s odsadeným ústím a s okrajom na vnútornej strane prežliabkovaným, s úpravou na pokrývku, s hornou "gambou" vytiahnutou. Povrch hladý. Pod hrdlom vlnovky. Hlina jemne plavená (obr. 22: 10).

Tmavosivý až čierny črep s nízkym mierne vyhnutým ústím, s okrajom šikmo skrojeným a s vytiahnutou hornou "gambou". Výzdoba hlbokou vlnovkou. Hlina s prímесou hrubého piesku (obr. 22: 11).

Tmavosivý až čierny črep s mierne vyhnutým ústím a so strechovite skrojeným okrajom s mierne vytiahnutou hornou i dolnou "gambou". Na podhrdlí naznačená vlnovka a pod ňou horizontálna línia. Naznačená vlnovka aj na vnútornej strane ústia. Hlina s prímесou bielej drviny, piesku a sľudy (obr. 22: 12).

Ťmavosivý črep s hnedými fľakmi z väčšieho hrubostenného hrnca s vyhnutým ústím a so strechovite skrojeným okrajom s naznačenými "gambami". Výzdoba hustými horizontálnymi žliabkami. Hlina s prímесou hrubého piesku a sľudy (obr. 22: 13).

NÁLEZY Z ROKU 1898

Pri odkopávaní severovýchodného svahu hradného kopca na Podzámskej ulici v r. 1898 sa získali keramické nálezy (obr. 21: 5-11 - reprofoto z Adám 1899, s. 404-407) z 10.-11. stor.

PREHISTORICKÉ A PROTOHISTORICKÉ OSÍDLLENIE

Praveké osídlenie na hradnom kopci v Nitre možno považovať za výšinné. Sporadické nálezy lineárnej keramiky (obr. 10: 1, 2) v takejto polohe patria na juhozápadnom Slovensku k výnimočným a svedčia súčasne o tom, že nositelia tejto kultúry na území stredného Dunaja vyhľadávali predovšetkým nižšie položené terasy riek, piesočné a sprašové duny. Nepochybne na území Nitry aj pohrebisko ľudu tejto kultúry pod Kalváriou (Pavúk 1972, s. 5 n.) patrí k osade nížinného typu. Nositelia súčasnej bukovohorskej kultúry vo východnej časti Slovenska a na juhu stredného Slovenska často vyhľadávali pomerne vysoko položené miesta (Šiška 1966, s. 57). Sporadické nálezy bolerázskej skupiny (obr. 10: 3, 4) v strednej časti hradného kopca nadväzujú na súčasné analogické nálezy na výšinných polohách, napr. na ostrohu Bratislavského hradu a v Boleráze (Janšák 1947, s. 54 n.). Početnejšie súčasné výšinné opevnené osady sú na Morave (Pavelčík 1973, s. 41 n.). Objavenie ďalších bolerázskych výšinných lokalít aj na juhozápadnom Slovensku a v susednom Zadunajsku je len otázkou času (Točík 1983a, s. 5 n.). To isté platí aj o trochu mladších stupňoch badenskej kultúry, ktorá je zastúpená na ostrohovej lokalite Chríb v Dražovciach neďaleko Nitry (Kraskovská 1961, s. 161 n.). Možno očakávať, že v krátkom čase sa aj na juhozápadnom Slovensku objavia ďalšie výšinné lokality z klasického stupňa badenskej kultúry, napr. v Mochovciach (Bá-tora 1988, s. 5 n.).

Doba bronzová

Najintenzívnejšie praveké osídlenie na hradnom kopci v Nitre bolo v staršej dobe bronzovej a na začiatku strednej doby bronzovej. Na tento fakt poukazujú staršie zbery, a najmä zisťovací výskum J. Böhma v r. 1930-1931 (Böhm - Menci 1931, s. 64 n.; Točík 1983b, s. 244 n.). Ťažisko osídlenia ľudu s maďarovskou kultúrou sa koncentrovalo na dvoch platách, a to nad barokovým hradným opevnením a pod ním a na rozsiahlom nižšie položenom platí, ktoré zaberá celé Horné mesto (Pribinovo námestie) až po bývalý župný dom. Zisťovacia sonda I-58 prispela k poznaniu štruktúry osídlenia ľudu s maďarovskou kultúrou na hradnom kopci, ale tiež k poznaniu maďarovskej kultúry všeobecne. K otázke štruktúry maďarovského osídlenia na hradnom kopci zistila priekopu (Točík 1964, s. 17, obr. 10), preťatú mladšou jamou tejto kultúry (objekt 1 - jama 1; obr. 3: 1, 2). Absencia maďarovského materiálu na svahu ukázala, že nebol obývaný v staršej dobe bronzovej nositeľmi tejto kultúry a pravdepodobne nebol terasovite upravený. Plytká, 1,8 m hlboká a 2 m široká priekopa ako fortifikačný článok ťažko prichádza do úvahy. Najskôr mala funkciu v urbanistike osídlenia hradného kopca, t. j. oddeľovala

dve samostatné časti s rozličnou funkciou, buď spoločenskou, alebo hospodárskou. Ťažisko opevnenia hradného kopca v staršej dobe bronzovej spočívalo vo vodnej priekope, ktorá obopínala hradný kopec a ako rameno rieky bola napojená na staré koryto rieky Nitry. Pri jej likvidácii (novovekej Nitričky) sa prišlo na početné črepy maďarovskej kultúry, napr. pri stavbe internátov VŠP v r. 1956. Vodnými priekopami napájanými z riek boli opevnené súčasné sídliská, napr. vo Vrábľoch, Nitrianskom Hrádku, Hostiach (Točík 1982, s. 405 n.; Batora 1983, s. 72 n.).

Objekt 1 s kultúrnou jamou 1 a s priekopou poskytol bohatý nálezový materiál, predovšetkým keramiku. Pri výskume na pomerne malej ploche sa nepodarilo vždy oddeliť sporadické nálezy zo staršej priekopy od mladších nálezov z kultúrnej jamy 1, ktorá priekopu pretínala. Časť publikovaného materiálu, i keď pomerne malá, by mala byť v rámci maďarovskej kultúry stratigraficky staršia.

Bohatý nálezový materiál z jamy 1 sa vyznačuje tým, že v ňom chýba okrem jednej výnimky (obr. 13: B) keramika s inkrustovanou výzdobou. Absencia tejto keramiky je charakteristická pre celý nálezový fond maďarovskej kultúry z hradného kopca, t. j. z výskumu J. Böhma (1930-1931) a P. Bednára (1989-1992), ako aj z dolnej časti Horného mesta (Pribinovo námestie) zo záchranného výskumu R. Kujovského (Kujovský 1978, s. 156) a O. Ožďániho (Ožďáni 1989, s. 131).

Nízky výskyt rytej inkrustovanej výzdoby je charakteristický (okrem výnimiek) pre považskú skupinu keramiky maďarovskej kultúry (Veselé, Hoste, Ivanovce, Boleráz, Trenčín) i pre príbuznú veteřovskú kultúru na Morave a skupinu Böheimkirchen v Rakúsku (Točík 1964, s. 41 n.; Tihelka 1960, s. 66 n.; Neugebauer 1977, s. 57 n.). Pri hodnotení keramických nálezov maďarovskej kultúry z jamy 1 vychádzame z typológie vypracovanej pre lokalitu Veselé a Nitriansky Hrádok (Točík 1964; 1981a).

Džbánky (A)

V porovnaní s inými maďarovskými lokalitami (Jelšovce, Nitriansky Hrádok) je na hradnom kopci v Nitre, ale aj na sídlisku pod hradom, pomerne málo zastúpená najvýraznejšia keramická skupina tejto kultúry, t. j. džbánky - krčiažky (typ A1-4). Tento fakt sme konštatovali aj pri štatistickom hodnotení nálezov z výskumu J. Böhma v r. 1930-1931 (Točík 1983b, s. 244 n.) a záchranných výskumov na Pribinovom námestí (Kujovský 1978, s. 157) a na juhovýchodnom svahu hradného kopca (Cheben - Kuzma 1982, s. 96-97).

Z objektu 1 - jama 1 nebolo možné zrekonštruovať ani jeden džbánok. Podľa väčších fragmentov sme mohli do skupiny A1 zaradiť džbánok s vysokým bruškom a nízkym hrdlom (obr. 12: 6). Tento tvar patrí v rámci vývoja maďarovskej kultúry do najstaršieho horizontu a pravidelne sa objavuje v sprievode únětických šálok (E9), napr. v Jelšovciach, Nitrianskom Hrádku, vo Vrábľoch (Točík 1964, 1981a, 1984). Ojedinele pretrváva aj do klasického stupňa, a preto nemôže byť smerodajný pre bližšie datovanie. Početnejšie je zastúpená skupina džbánkov A4 so stlačeným bruškom, s mierne odsadeným vytiahnutým hrdlom (obr. 11: 12-14, 18); sem patrí napríklad aj fragment s nôžkami na dne (obr. 11: 16). Skupina A2-A4 je zastúpená dvoma fragmentmi (obr. 12: 4, 5). K veľkým tvarom džbánkov (A6) s baňatým bruškom a nôžkami priraďujeme jeden fragment (obr. 11: 17) a ďalší fragment ústia (obr. 12: 3).

Únětickému dedičstvu treba pripísať horizontálne členenie profilu džbánka s čiastočne odsadeným hrdlom (obr. 11: 12).

Okrem skupiny A1 všetky ostatné varianty džbáňkov sú charakteristické pre klasickú fázu maďarovskej kultúry, pričom niektoré tvary A2-A4 prežívajú až do strednej doby bronzovej (Reineckeho stupne BB₁ a BB₂) na pohrebisku v Nových Zámkoch v polohe Belohorského záhrada (nepublikované) alebo na pohrebisku zo stupňa BB₁ v Dolnom Petre (Dušek 1969, obr. 5: 14; 7: 6), prípadne na rozrušenom pohrebisku pod mohylou v Čake (Točík - Paulík 1960, tab. 5: 4).

Šálky (B)

Nedoriešené je chronologické postavenie tzv. únětických šálok (B9), ktoré sú zastúpené tromi exemplármi, fragmentmi spodnej časti. Z nich jeden má lom na stlačenom brušku a pásikové ucho vychádzajúce zo stredu hrdla (obr. 11: 9), dva fragmenty sú bez bruška a s rovným dnom (obr. 11: 8b, 10).

Únětické šálky, ktoré sú na juhozápadnom Slovensku pomerne dobre stratifikované a datované na pohrebiskách do klasickej fázy únětickej kultúry (Reineckeho BA₂) a hurbanovskej skupiny, napr. vo Vrábľoch (Točík 1986), Matúškove, Nitre (Točík 1979, tab. 66: 24; 67: 10; 77: 7, 8), Nesvadoch (Dušek 1969, tab. 1: 7, 13; 4: 3; 6: 4-6), Bajči, Hurbanove (Točík 1979b, tab. 83: 1, 10; 97: 20), v nezmenenej podobe pokračujú v starom stupni maďarovskej kultúry (úněticko-maďarovskom), napr. v Jelšovciach a Nitrianskom Hrádku (Točík 1964, obr. 32: 1-3, 10, 11; 1979a, tab. 67: 22; 88: 10).

Podobný problém, t. j. výskyt únětickej šálky vo vrstve s klasickou maďarovskou kultúrou, vyvstal aj pri záchrannom výskume v r. 1958 pri stavbe Moto-techny na Kmeťkovej ulici v Nitre (nepublikované)..

Maďarovské šálky sú zastúpené celým rekonštruovaným tvarom skupiny B2a (obr. 12: 7) s charakteristickými nôžkami na dne a fragmentmi okraja (obr. 12: 8). Ďalší črep je z veľkej šálky. Šálke skupiny B1a, ktorá sa líši od skupiny B2a profilovaným telom a mierne odsadeným hrdlom, patrí tenkostenný črep z okraja (obr. 12: 9). Tieto tvary šálok sú charakteristické nielen pre klasický stupeň maďarovskej kultúry, ale aj pre veteřovskú skupinu na Morave a böheimkirchenskú v Rakúsku. Z pomerne veľkej šálky hrncovitého tvaru je črep z okraja, ktorý zaraďujeme do skupiny B8 (obr. 12: 10). Smerom na východ, t. j. v údolí rieky Žitavy, Hrona a Ipľa, skupina B1a početne ustupuje a napr. v Malých Kosihách na Törökdombe už chýba (Točík 1981c, s. 239 n.).

Amfory (C)

Amfory predstavujú početnú skupinu nádob. Sú výborne vypracované, na povrchu leštené, väčšinou tmavosivé až čierne. Zastúpené sú tvary skupiny C1 (obr. 12: 11), C3a (obr. 12: 14), C5 (obr. 12: 15; 13: 2, 3). V rámci C1-C5 nemožno bližšie zatriediť dva črepy z ústia a pliec (obr. 12: 13).

Pre datovanie a skúmanie vplyvov a vzťahov v rámci Karpatskej kotliny má význam rekonštruovaná amfora pomerne veľkých rozmerov patriaca do skupiny C7, ktorá tvarom i výzdobou korešponduje so zásobnicami skupiny F4 (obr. 13: 5). Obidve skupiny majú charakteristické maďarovské mierne prehnuté, odsadené hrdlo, podsadenú spodnú časť tela s pomerne malým dnom; spodná časť je oddelená od hornej partie presekávanou lištou a podobná lišta ohraničuje aj hornú časť, pričom valcovité, mierne vypuklé telo býva zdrsnené a zdobené rytým ornamentom. Horná lišta je spojená so spodnou vertikálnymi prstovanými lištami. Obyčajne jedno malé ucho je na spodnej lište v strede, prípadne na hornej lište. Na pleciach nechýba plastická výzdoba, zväčša prsovitá vypuklina v okrúhlejšej jamke s lištou. Na veľkých zásobniciach ešte pristupuje k nej vlnovitá lišta, napr. na Zámečku v Nitrianskom Hrádku (Točík 1964, obr. 26: 2).

Na opevnenom sídlisku Zámeček v Nitrianskom Hrádku je keramika tejto skupiny najpočetnejšia, a to v uzavretých celkoch v kultúrnych jamách a vo vrstvách. Chronologické postavenie je doložené aj stratigraficky. Seriácia dobre datovaných predmetov na Zámečku ukazuje, že keramika skupiny C7 a F4 sa začína objavovať už v klasickej fáze maďarovskej kultúry a trvá až do zániku opevnených sídlisk, t. j. do BB₁. K uvedenej problematike, stratigrafii a datovaniu uvádzame z lokality Zámeček nálezy skupiny C7 z 39 jám a skupiny F4 z 37 jám. Predstavujú širokú škálu tvarov a výzdobných prvkov z klasickej fázy (stupeň BA₃) a postklasickej fázy (stupeň BB₁; Točík 1979a, tab. 131: 2, 11).

Datovanie skupiny C7 a F4 je potvrdené v uzavretom hrobovom celku na birituálnom pohrebisku v Majcichove (Točík 1964, s. 49 n.; Chropovský 1958, s. 488 n.). Na tomto pohrebisku patrí do najmladšej fázy pochovávaní, t. j. do BA₃-BB₁, datovanej ihlicami s kosákovitou ihlou a hríbovitou hlavitou.

Tento špecifický tvar maďarovskej kultúry je produktom domáceho prostredia a niektoré prvky, napr. prsovité výčnelky, zdrsnenie povrchu, malé uchá, mohli vzniknúť pod vplyvom súčasných potiských kultúr, napr. ipeľsko-zagyvanskej, prípadne aj kultúry Füzesabony a Vátia (Veliačik 1972, s. 193 n.). Z dolného Potisia keramiku zdobenú vypuklinami a presekávanými lištami poznáme zo skupín Szöreg-Deszk a Szeremle (Bóna 1975, s. 79 n.). Charakteristické tektonické i výzdobné prvky skupiny C7 a F4 maďarovskej kultúry sa podstatne podieľali na genéze a formovaní karpatskej mohylovej kultúry, čo svedčí aj za neskoré datovanie tejto skupiny.

Misy a misky (D)

V kultúrnej jame 1 - objekte 1 vysoké percento medzi nálezmi zaujímajú misky a misy, zastúpené variantmi D1a (obr. 14: 3-15), D3 (obr. 14: 16-21), D8b (obr. 15: 2-10), D8c (obr. 15: 11-14), D10 (obr. 15: 11, 15, 16, 18), D11 (obr. 16: 2, 3, 5). Tieto misky a misky sa vyznačujú vysokou kvalitou výroby, krásne lešteným povrchom, dokonalým vypálením. Sú rôzne veľké. Absolútne prevažujú neprofilované tvary, ktoré sú typické pre klasickú fázu maďarovskej kultúry. Azda mladým prejavom sú misky D8c s ústím vtiiahnutým dovnútra, obyčajne s jazykovitými von vyhnutými lalokmi a s uchami pod nimi (obr. 15: 11-14). Nesporne neskorými tvarmi, ktoré dominujú v staršej fáze stupňa BB₁, sú profilované misky s lomom na pleciah (obr. 16: 2, 3, 5), ako aj misky s profilovanými masívnymi lalokmi. Tieto tvary sa pravdepodobne vyvinuli pod vplyvom kultúry Vátia (Bóna 1975, s. 60 n.). Zastúpené sú napr. v uzavretých nálezových celkoch v Dvoroch nad Žitavou (Točík 1956, s. 24 n.), datovaných už do BB₁. Výsledkom úzkych vzťahov ku kultúre Füzesabony a jej vplyvov sú misky s rozšíreným okrajom a žľabom (obr. 16: 6), ktoré na iných maďarovských lokalitách na juhozápadnom Slovensku chýbajú (Točík 1963, s. 97 n.). Doteraz sa neobjavili ani na náleziskách s vysokým percentom keramiky füzesabonskej kultúry na dolnom Pohroní, napr. v Kameníne (nepublikované). Tento tvar misky je domácim, t. j. maďarovským produktom, čoho dôkazom je výrobná technika a charakteristický lalok vychádzajúci z okraja. V tejto podobe vo füzesabonskej kultúre chýba.

Hrnce (E) a zásobnice (F)

V rámci skupiny hrncov (obr. 16: 10-13; 17: 1-13, 15) a zásobníc (obr. 18: 1-4, 6, 9-15) sa treba zmieniť o vysokom počte nálezov so slamovaným povrchom (obr. 18: 6, 9-14). Slamovanie je aj na typoch F1a, F2a. Na iných lokalitách maďarovskej kultúry, napr. na Zámečku v Nitrianskom Hrádku a vo Veselom, na zásob-

niciach je slamovanie nahradené zvislým prstovaním (Točík 1964, s. 40 n.). Slamovanie povrchu a najmä kombinácia leštenia hrdla a slamovania tela je jednou z najvýznamnejších charakteristík úžitkovej keramiky potiských kultúr, napr. hatvanskej a füzesabonskej kultúry v staršej dobe bronzovej.

Časť črepov zdobených slamovaním je z prenosnej piecky (pyraunos). Na hradnom kopci je doložená črepmi asi z pláštľa s lalokmi na pleciach (obr. 18: 5, 7-9). Ide o podobný typ prenosnej piecky, aký poznáme z ostrobovej lokality Gedra v Mäni (nepublikované). Nie je vylúčené, že obidva exempláre sú importom pravdepodobne z Poiplia.

O vzťahoch k Potisiu hovoria dva plné hlinené kotúče (obr. 13: 11, 12), urobené z črepu asi hrnca, na povrchu hladké. Takéto kotúče sa masovo objavujú na súčasných opevnených sídliskách v Potisi (Bóna 1975, s. 126, 151, 181; Kalicz 1968, s. 149 n.), na východnom Slovensku (Barca, Nižná Myšľa) a na dolnom Poiplí na lokalitách hatvanskej a maďarovskej kultúry, napr. v Maďarovciach (býv. zbierka Simonyiho, ktorá je uložená v depozitári AÚ SAV v Nitre; Visegrádi 1911, s. 34 n.).

Füzesabonské vplyvy v širokej škále maďarovských tvarov i vo výzdobe doteraz neboli analyzované, nevylučuje sa však, že do okolia Nitry sa dostali zo stredného Poiplia cez údolie potoka Búr (Maďarovce), oblasť Levíc, Vráble (Fidvár), t. j. tou istou cestou ako vplyvy ipeľsko-zagyvanskej skupiny.

Záverom k problematike osídlenia hradného kopca v staršej dobe bronzovej a na začiatku strednej doby bronzovej zdôrazňujeme, že sa dá riešiť len komplexne, a to po spracovaní záchranného výskumu na Pribinovom námestí (O. Ožďáni) a súčasne prebiehajúceho výskumu na hrade (P. Bednár) s prihliadnutím na staršie nálezy na celom jeho priestore. Nemenej dôležité je zohľadniť vzťah k osídleniu v staršej dobe bronzovej na území medzi býv. Nitričkou a riekou Nitrou, čiastočne zničenému stredovekým osídlením a výstavbou Divadla A. Bagara (Wiedermann 1983, s. 259).

Sporadické osídlenie hradného kopca v neskorej dobe bronzovej dokladajú ojedinelé črepy z neprofilovaných hrncov s lešteným hrdlom, ktoré je oddelené od zdrsneného tela prstovanou lištou a jazykovitým výčnelkom (obr. 10: 5-7). Tento typ je časovo dosť neobmedzený a jeho výskyt ešte ďalej pretrváva aj do stupňov HC-HD.

Doba laténska (LD₂; keltsko-dácke osídlenie)

Zo sondy I-58 evidujeme len jeden maľovaný črep, asi z amfory, s bielym pásom na bledohnedom podklade (obr. 10: 8a). Ďalší črep je z tela zásobnice s okružím, vytočenej na kruhu z plavenej hlíny s prímiesou jemného piesku. Obidva črepy veľmi dobre zapadajú do súboru nálezov z výskumu J. Böhma na plató pod hradným múrom, t. j. na ploche veľprepoštvá a býv. hradnej priekopy včítane morového stípa (Točík 1983b, s. 245, obr. 154, 155). Nálezy v sonde I-58 boli zrejme v sekundárnej polohe. Treba zdôrazniť, že laténske nálezy maľovaných i nemaľovaných črepov z rozhrania letopočtu na plató pred morovým stípom nepatrným počtom veľmi kontrastujú s relatívne veľkým množstvom dáckej keramiky vyrobenej v rukách (Točík 1983b).

Z hradného kopca je zo stupňa LC₁ pozoruhodná kolekcia nálezov z priestoru kanonických domov, t. j. z výkopov pred budovou okresnej správy pamiatkovej starostlivosti, ktorá zatiaľ nemá analógie v Hornom meste (nepublikované). Naše poznanie o keltskom osídlení zaiste doplní systematický výskum v okolí katedrály,

kde podľa informácie vedúceho výskumu P. Bednára (referát v SAS r. 1991) sú zvyšky keltsko-dáckeho osídlenia z 1. stor. pred n. l. s charakteristickými nálezmi maľovanej keramiky. Ojedinelý nález dáckej dvojuchej terriny, vytočenej na kruhu, na býv. Hradnej ulici údajne v kultúrnej jame naznačuje, že aj priestor medzi Veľkým a Malým seminárom by mohol svedčiť o keltsko-dáckom osídlení (nepublikované). Avšak doterajšie výskumy na Pribinovom námestí, a to tak výskum R. Kujovského (Kujovský 1978, s. 156 n.), ako aj O. Ožďániho (Ožďáni 1989, s. 131) keltsko-dácke nálezy nezískali. Preto keltsko-dácke osídlenie sústredené na priestor hradu ukazuje najskôr na jeho útočistný charakter vo vzťahu k otvorenému sídlisku medzi Nitričkou a riekou Nitrou (Točík 1959, s. 846; 1983b, s. 245).

Doteraz nepublikované nálezy keramiky z LC₁₋₂ z lokality pred budovou okresnej správy pamiatkovej starostlivosti neďaleko od múru 4 ukazujú na sporadické osídlenie hradného kopca Keltmi ešte pred dáckou okupáciou (materiál je uložený v AÚ SAV).

STREDOVEKÉ A NOVOVEKÉ OSÍDLLENIE

Výskum v r. 1958-1959 v sonde I-58 priniesol ako najpočetnejšie nálezy stredovekú a novovekú keramiky, datovanú okrem výnimky z 9. stor. do 10.-13./14. a 15.-17. stor. Ako už bolo konštatované, v metroch 0-4 sa neprišlo na dno navážky, ktorá siahala do hĺ. cca 120 cm. Základy múru 1, t. j. kamene uložené na sucho, s vonkajším lícovaním, sú dôkazom, že navážka súvisí s týmto oporným múrom, ktorý bol vybudovaný pri úprave terénu v súvisi s výstavbou cesty a morového stípa v 18. stor. Navážka vznikla pri deštrukcii kamenných budov. Sonda zreteľne dokázala sprášový návej svahu, prekrytý hrubšími, miestami tenšími vrstvami navážky, prevažne s nálezmi z 15. a 17. stor. Navážka, podobne ako na plató, ukazuje na búranisko, v ktorom na viacerých miestach možno rozpoznať dve vrstvy. Uzavreté nálezové celky sú jedine v kultúrnych jamách, a to na úseku 40-46 m, kde v objekte 1 do dvoch starších kultúrnych jám (1 a 3) je zahĺbená kultúrna jama 2 s niekoľkými priehlbínami (obr. 3). Nevylučujeme, že niektorá z týchto priehlbín je stratigraficky i nálezmi mladšia, a že v kultúrnej jame 2 sú zachytené dva časové horizonty. Starší horizont je zastúpený tzv. mladohradištnými nálezmi, mladší horizont je ešte stredoveký, ale dá sa datovať do 13.-14. stor. Časť nálezov z obidvoch stredovekých horizontov sa primiešala do kultúrnej jamy 1 a 3. Toto pomiešanie súvisí so sťaženými podmienkami výskumu v zimných mesiacoch 1958-1959. Na ostatných úsekoch majú stredoveké nálezy viac-menej zberový charakter a zvyšky búranísk potvrdzujú ich sekundárne uloženie. Neisté je datovanie stavebných objektov a nemenej aj ich funkčné zaradenie. Predpokladáme, že múr 1, t. j. základy kladené na sucho, s vonkajším lícovaním, súvisí s úpravou terénu pri inštalovaní morového stípa v 18. stor. a prístupovej cesty na hrad. Funkciu oporného múrika do istej miery potvrdzuje aj úroveň staršej pôvodnej cesty cca 60 cm pod dnešnou cestou, zistenej pri výskume v r. 1930-1931. Problematické je datovanie a funkcia múru 2 z lámaného kameňa ukladaného na blato, obojstranne lícovaného, v m 16,25-17,50. Rezal popolavošedú vrstvu, čo naznačuje, že ide o stenu domu. Bohužiaľ, ako dôkaz existencie domu chýba protiľahlá stena - múr a tiež terasovitá úprava terénu. Takisto nevieme, či múr 2 môže súvisieť s objektom, resp. so zásahom v m 22,50-35,75, ktorý tvorila kamenitá žltá pôda a ktorý sa dal sledovať do hĺ. 150 cm, t. j. cca 30-40 cm do nehybanej spraše. Dno zása-

hu sa nezistilo, nálezy chýbali, preto môžeme len konštatovať, že objekt je zo 14.-17. stor., prípadne ešte mladší, t. j. z obdobia po tureckej okupácii. Objekt 2 v m 37, ktorý predstavuje jama s bledosivou výplňou, rozpoznanou až na úrovni spráše v hĺ. 120 cm, je datovaný sporadickými, ale charakteristickými črepmi do staršej doby bronzovej. Až sem mohlo siahť osídlenie maďarovskej kultúry.

Terasovitá úprava bola v m 40-47, kde bola sústava troch kultúrnych jám a šikmo situovaný roh základov budovy (obr. 7). Zatiaľ čo existencia a datovanie kultúrnej jamy 1 a 3 v objekte 1 sú isté, iná je situácia vzťahu základov domu - múru 3 - ku kultúrnej jame 2 v objekte 1, kde sme spoľahlivo rozpoznali dva časové horizonty. Pretože základy z lámaného kameňa kladeného na maltu, hrubé 50 cm a hlboké 60-70 cm, boli zarezané do vrstvy, z ktorej nálezy korešpondujú s nálezmi z jamy 2 v objekte 1, datovanými od 10. do 13./14. stor., predpokladáme, že sú mladšie a môžu patriť do stavebnej činnosti pred 17. stor. Budova zanikla požiarom, o čom svedčí vrstva vypálená do červena, pravdepodobne dlážka, množstvo uhlíkov a zuhoľnatené kusy dreva v m 46,50-52. Protiľahlý múr sa nenašiel, ale predpokladáme šírku budovy cca 6 m. Na západný múr budovy je napojený základ z tehál, ktorý predstavuje mladšiu stavebnú fázu, bližšie nedatovanú.

Pre navážku, ktorá v m 52-64 dosahovala hrúbku až 200 cm, sa neskúmalo až po nedotknutý terén, preto nepoznáme situáciu na tomto úseku v stredoveku a novoveku. Ako sme už uviedli, mohutné kamenné základy v m 62-64 súvisia s kľúčovou problematikou dotýkajúcou sa celého hradného kopca.

Problém terasovitej úpravy svahu

Dôkazy o terasovitej úprave svahu hradného kopca v praveku nemáme. To platí najmä o osídlení ľudu s maďarovskou kultúrou, z ktorého síce máme doklady o urbanistických úpravách (priekopa), ale chýbajú stopy úpravy terénu, t. j. zásahy do svahu. Zásahy do svahu sa nerobili v priebehu keltsko-dáckeho osídlenia hradného kopca na prelome letopočtu. Nezistili sme ani stopy úpravy v dobe veľkomoravskej. Intenzita osídlenia v 11. a 12. stor. nevylučuje možnú úpravu svahu, ale o stavebnej činnosti nie sú priame doklady. S terasovitou úpravou svahu sa začalo až v 14.-15. stor. V sonde I-58 boli zistené približne tri terasy, na ktorých sa budovali domy. Stavebná činnosť z tohto obdobia je doložená aj na vedutách. Zo strategických, obranných dôvodov došlo v dobe tureckých vojen v 17. stor. k likvidácii domov a k splanírovaniu svahu a stavebná činnosť nebola obnovená.

K datovaniu stredovekých nálezov v sonde I-58

Datovanie sídliskovej keramiky od 9. do 10. stor. je podmienené sprievodným materiálom. Zo sondy je veľmi málo nálezov, ktoré na základe spoľahlivých kritérií môžeme zaradiť do obdobia Veľkej Moravy, resp. krátko po nej. Takéto kritériá môže spĺňať črep z vrstvy pri múre 2 (obr. 19: 10) s horizontálnou lištou na pleciach, obojstranne lemovanou vlnovkami. Lištovaná slovanská keramika je na juhozápadnom Slovensku pomerne vzácna. Zatiaľ chýbajú lišty na keramike robenej na kruhu v neskoroavarskej horizonte. Najstaršie nálezy sa objavujú v prvej polovici 9. stor. na opevnenom sídlisku v Pobedime (Vendtová 1969, s. 202), kde sú datované stratigraficky a sprievodným inventárom. Do 9.-10. stor. sú datované črepy s úzkym rebrom z výskumu P. Šalkovského v Komjaticiach v polohe Homoky. Črepy s lištou sa na tejto lokalite našli v niekoľkých uzavretých celkoch, napr. v objekte 4 a 18 (Šalkovský - Vlkolinská 1987, s. 154, obr. 19: 3; 21: 3). Nádobu

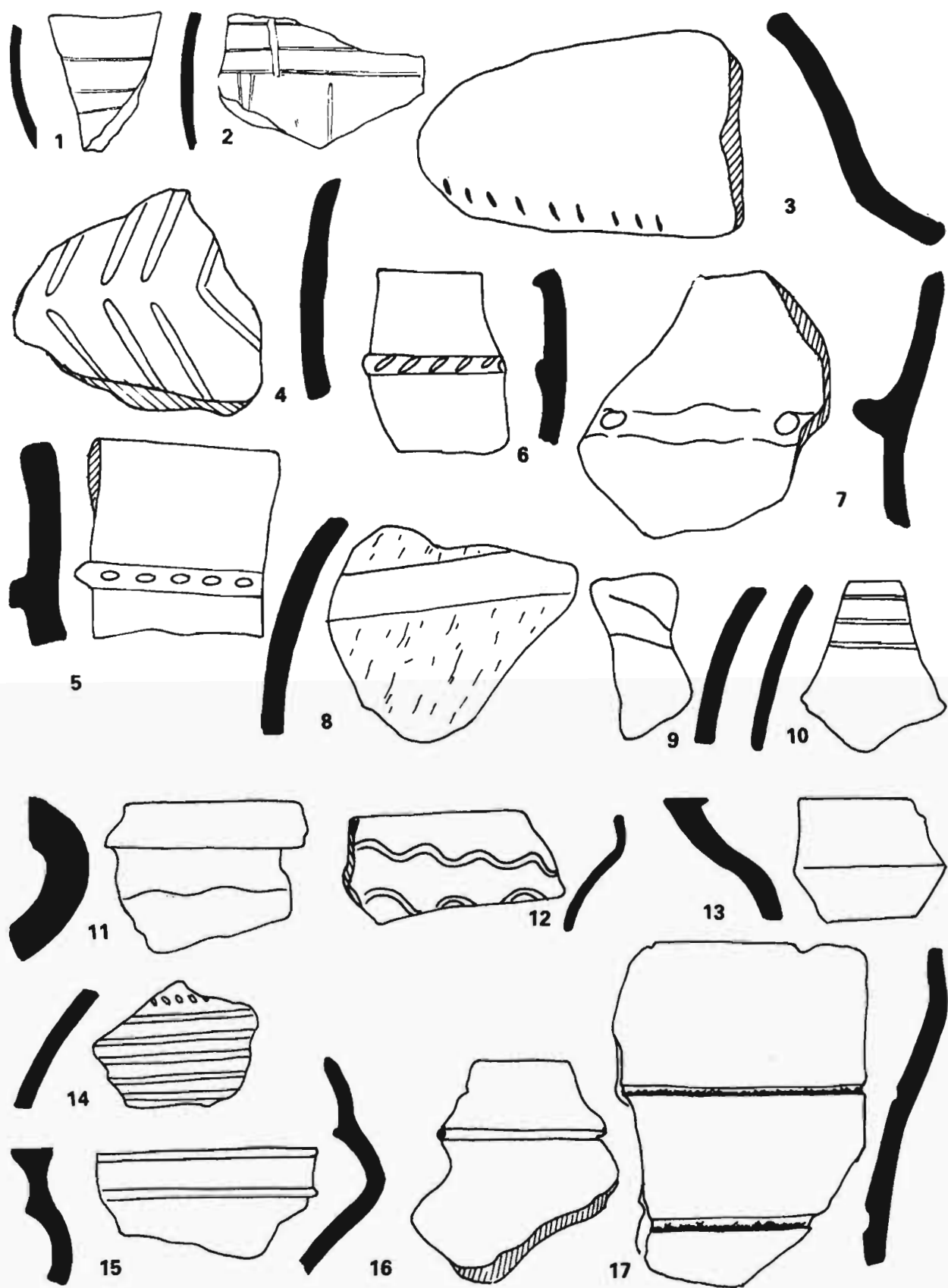
s úzkymi horizontálnymi rebrami sú aj z ďalších polôh v Komjaticiach z výskumu A. Točíka (1978, s. 264; 1981, s. 224) a datované sú do 9.-11. stor. Najlepšie sú spracované keramické nálezy s lištami na Morave, datované do 9.-11. stor. (Galuška 1989).

Pretože sporadické črepy z 9.-10. stor. na svahu hradného kopca neumožňujú vyjadriť sa k tvarom, nemôžeme túto keramiku ani bližšie analyzovať.

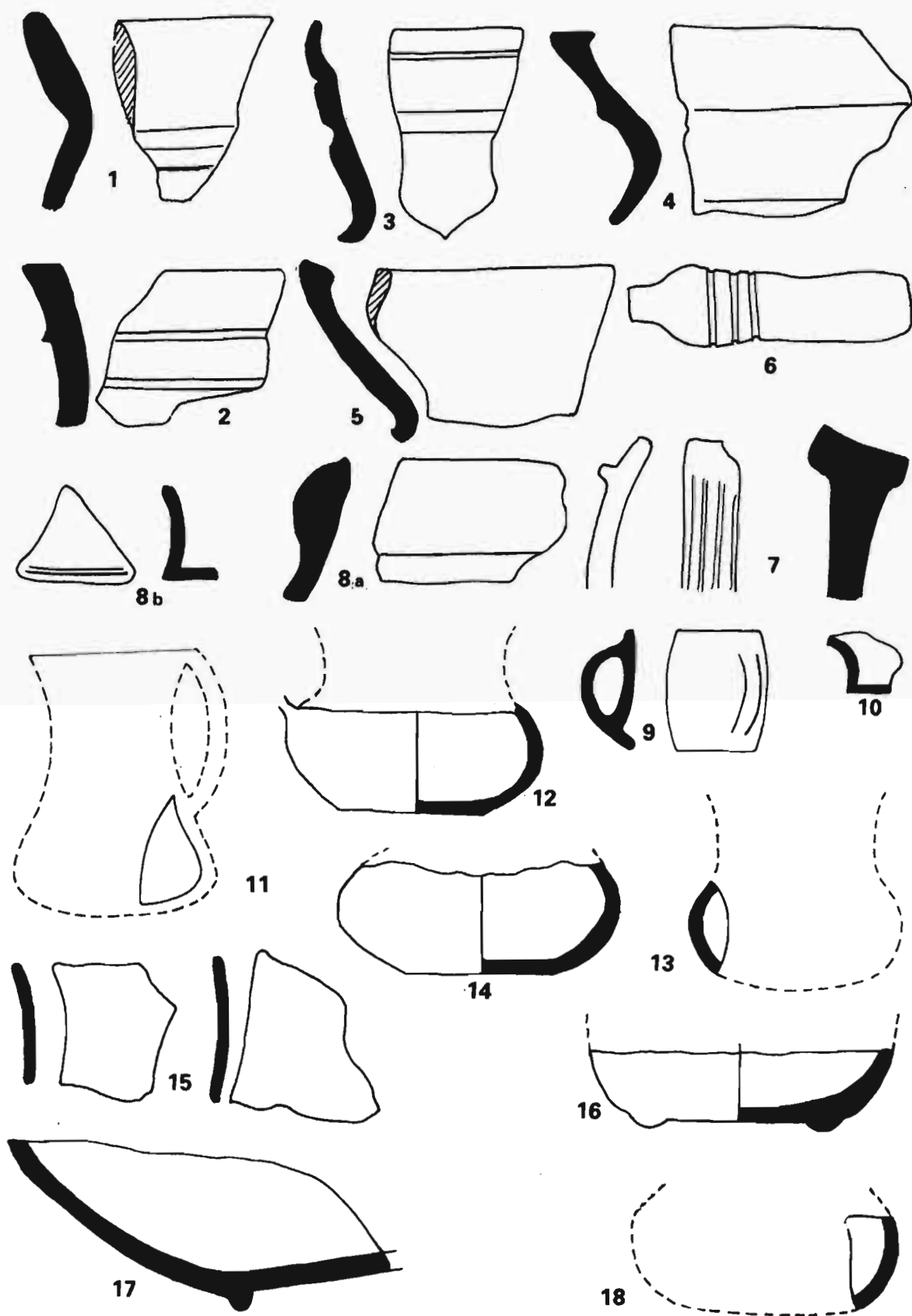
Pomerne bohaté sú nálezy - črepy z 11. až 13. stor. Uzavretú skupinu tvoria nálezy zo spodnej časti jamy 2 v objekte 1, k nim môžeme ešte priradiť črepy z jamy 1, uložené sekundárne, a nálezy črepov zo svahu v úseku 0-20 m. Sú to črepy z ústia a tela nerekonštruovateľných nádob, preto ich veľkosti nie sú známe. Materiál použitý na výrobu tejto keramiky je dobre plavený, s prímесou piesku, prípadne sľudy, veľmi dobre vypálený, povrch je jemne drsný, prevažne sivý alebo bledohnedý. Ústie je na dvoch čepoch vyhnuté a okraj zaoblený (obr. 19: 4, 7), zvislo, resp. šikmo skrojený (obr. 19: 11, 13, 14; 20: 8), prípadne s vytiahnutými "gambami" (obr. 19: 12; 20: 5). Výzdoba motívmi nadväzuje na tzv. hradištnú keramiku z 9.-10. stor. Sú to zväzky viacnásobných línií kombinovaných s vlnovkami, horizontálne žliabky a špirály a ich kombinácie (obr. 19: 7, 11, 14). Na hrdle, resp. pleciach je hlboko rytá vlnovka kombinovaná s horizontálnymi žliabkami (obr. 19: 4, 13; 20: 3, 8). Namiesto vlnovky bývajú na hrdle šikmé vrypy (záseky) kombinované s rytými líniami, resp. žliabkami (obr. 19: 9; 20: 4, 7). Ani na jednom črepe nebola zistená výzdoba na vnútornej strane okraja. Takýto druh keramiky s totožnou výzdobou je hojne zastúpený aj na plošine pod hradbami s morovým stĺpom (obr. 42), v materiáli z výskumu J. Böhma 1930-1931 (Točík 1983b, s. 244 n.) a na severovýchodnom svahu (obr. 21: 5-16; Adám 1899). Do 13. stor., t. j. na rozhranie neskorohradištnej a stredovekej keramiky, datujeme okrajové črepy s ústím hore vyhnutým a prehnutým na pokrývku a niekedy s horizontálnymi žliabkami (obr. 10: 13; 11: 5). Zo stredovekej keramiky s odsadeným ústím, vodorovne zrezaným a profilovaným, sú okrajové črepy z jamy 1 (obr. 10: 15; 11: 4). Analógie majú v polohe Toroslín v Komjaticiach (Točík 1992, s. 226, 227) a na ďalších lokalitách na južnom Slovensku datovaných sprievodným inventárom (Habovštiak 1966, s. 451 n.).

Nálezy z 15.-17. stor.

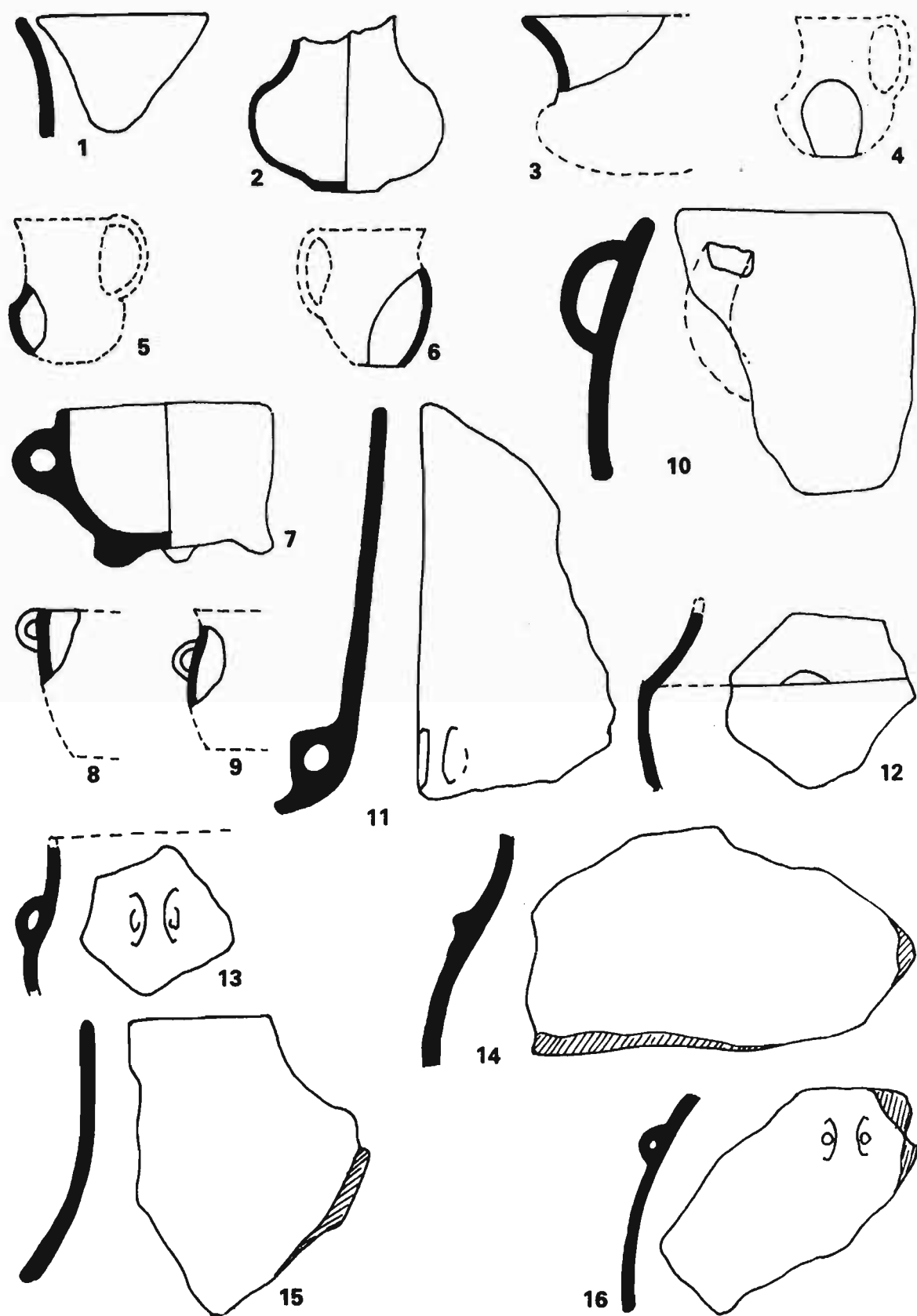
Ďalší pomerne výrazne zastúpený horizont v inventári na platô hradného kopca, ale menej na jeho svahu, predstavuje keramika vrátane kachlíc z 15.-17. stor. Jednoliatu skupinu tvoria nálezy z hornej vrstvy objektu 1, a to z jamy 2 aj z priekopových jám 1 a 3. Zastúpené sú tri tvary nádob, a to pokrývka (obr. 21: 1, 2), džbán (obr. 21: 4) a trojnožka (obr. 19: 3). Pomerne početné sú aj neglazúrované alebo zeleno glazúrované kachlice s rastlinnými motívmi (obr. 19: 5, 6, 8). Relatívne staré sú pokrývky (obr. 19: 2; 21: 1-3) s analógiami na Slovensku, v Maďarsku aj na Morave. Tvar džbánka na obr. 21: 4 má pomerne dlhé trvanie (Habovštiak 1966, s. 451 n.). Fragment pokrývky na obr. 19: 1 má analógiu na platô (Točík 1983b, obr. 157: 11) a na platô je pomerne často zastúpená i pokrývka s gombíkom (obr. 19: 2; Točík 1983b, obr. 157: 2).

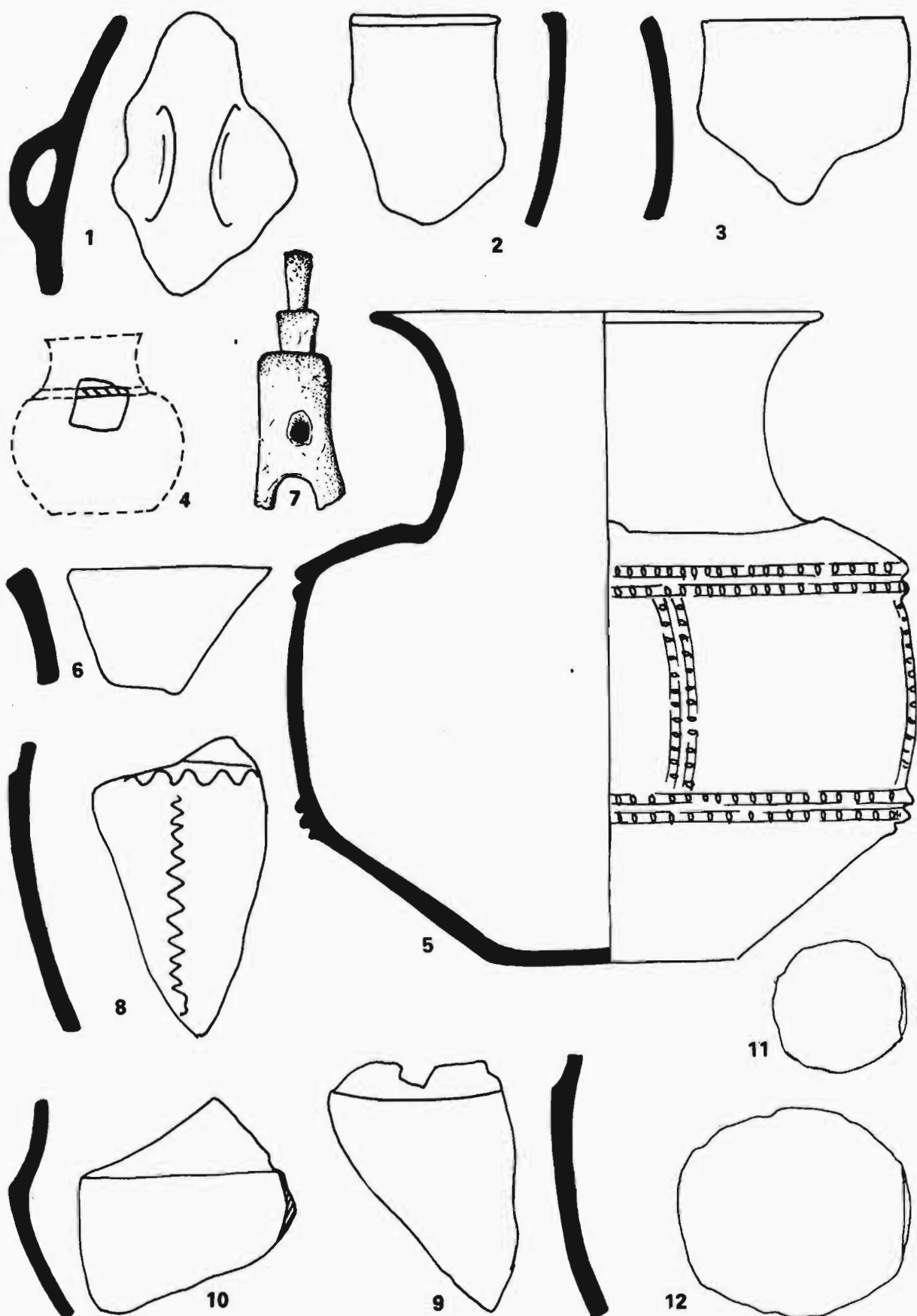
Obr. 10. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

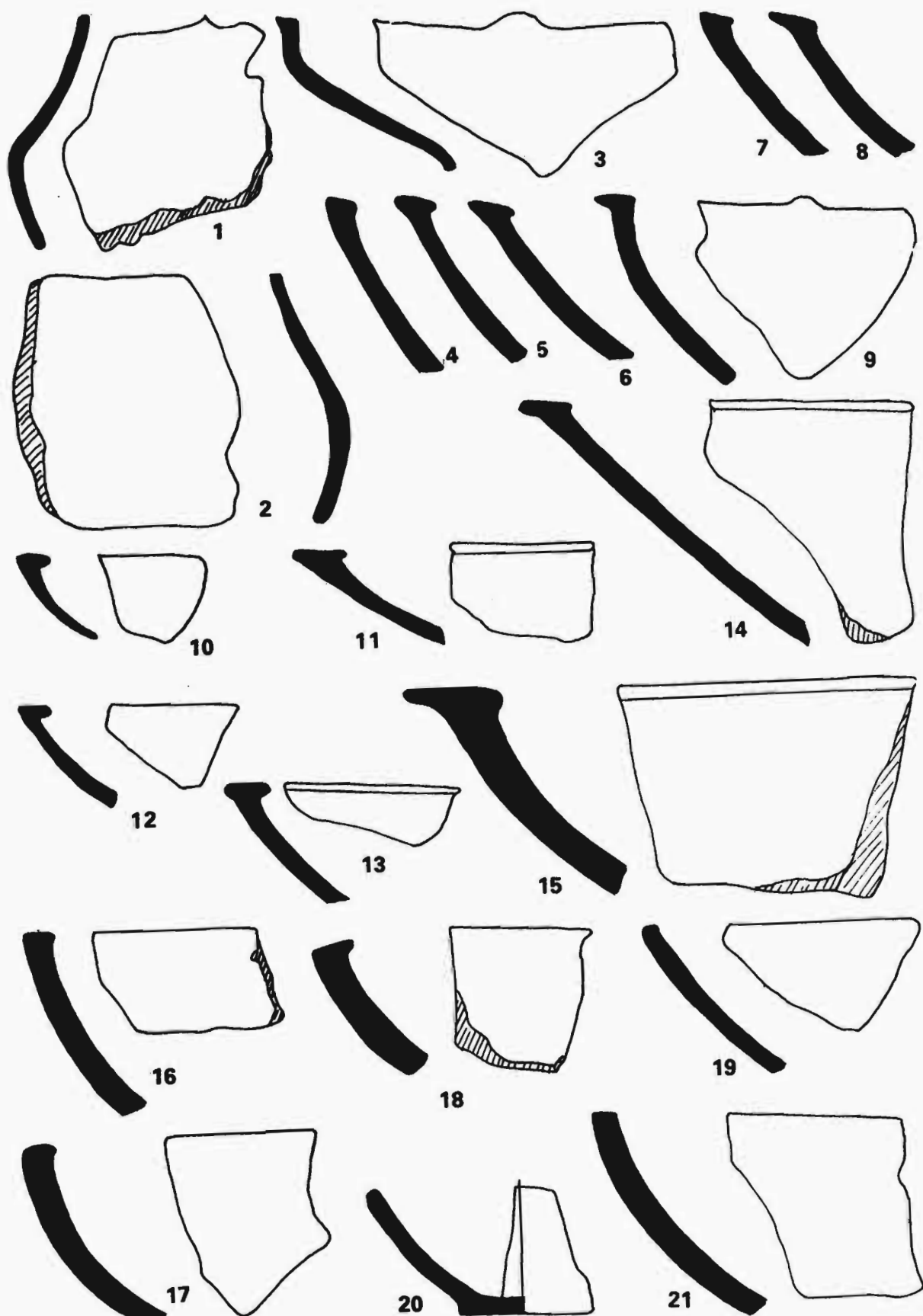
Obr. 11. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

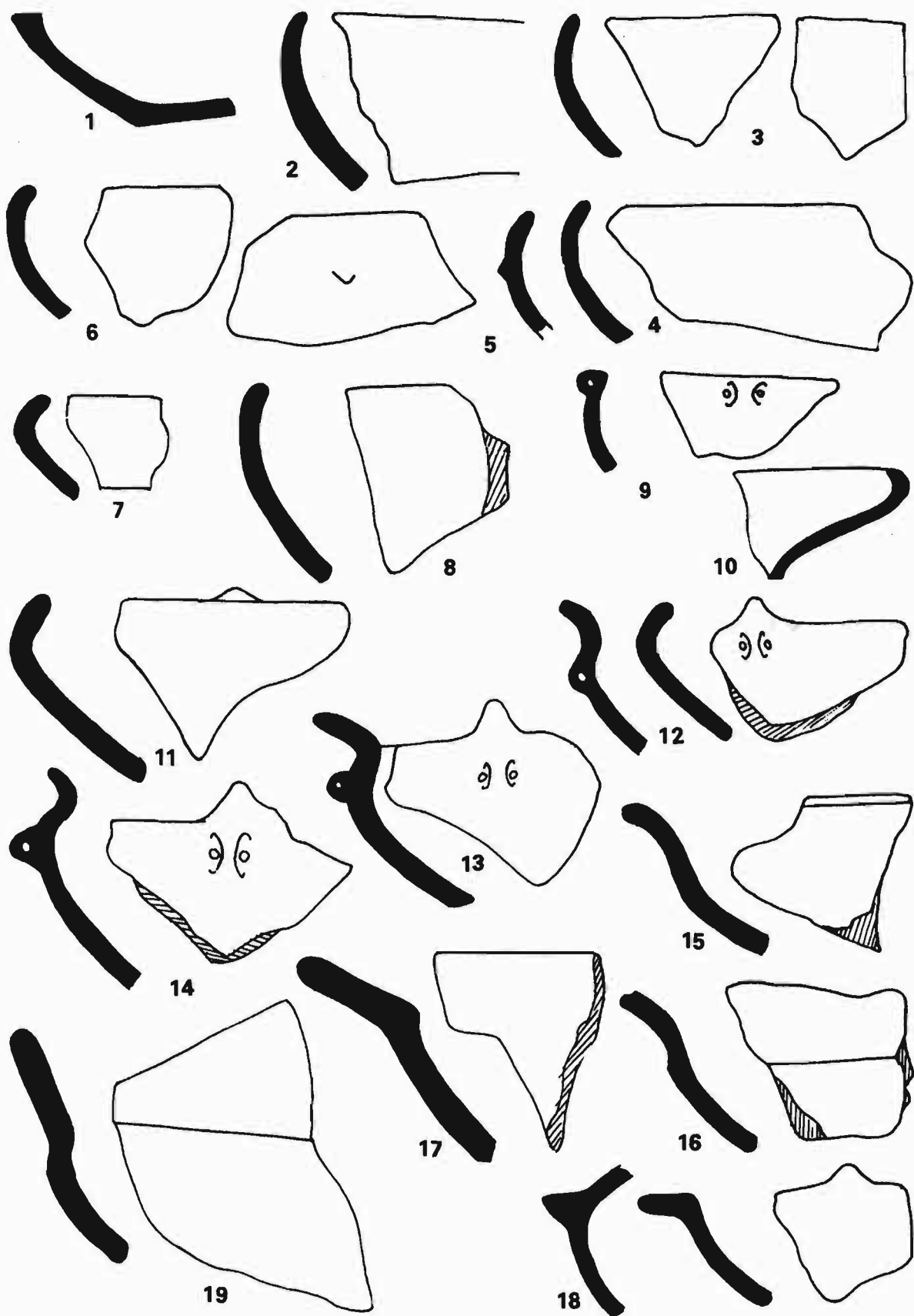
Obr. 12. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

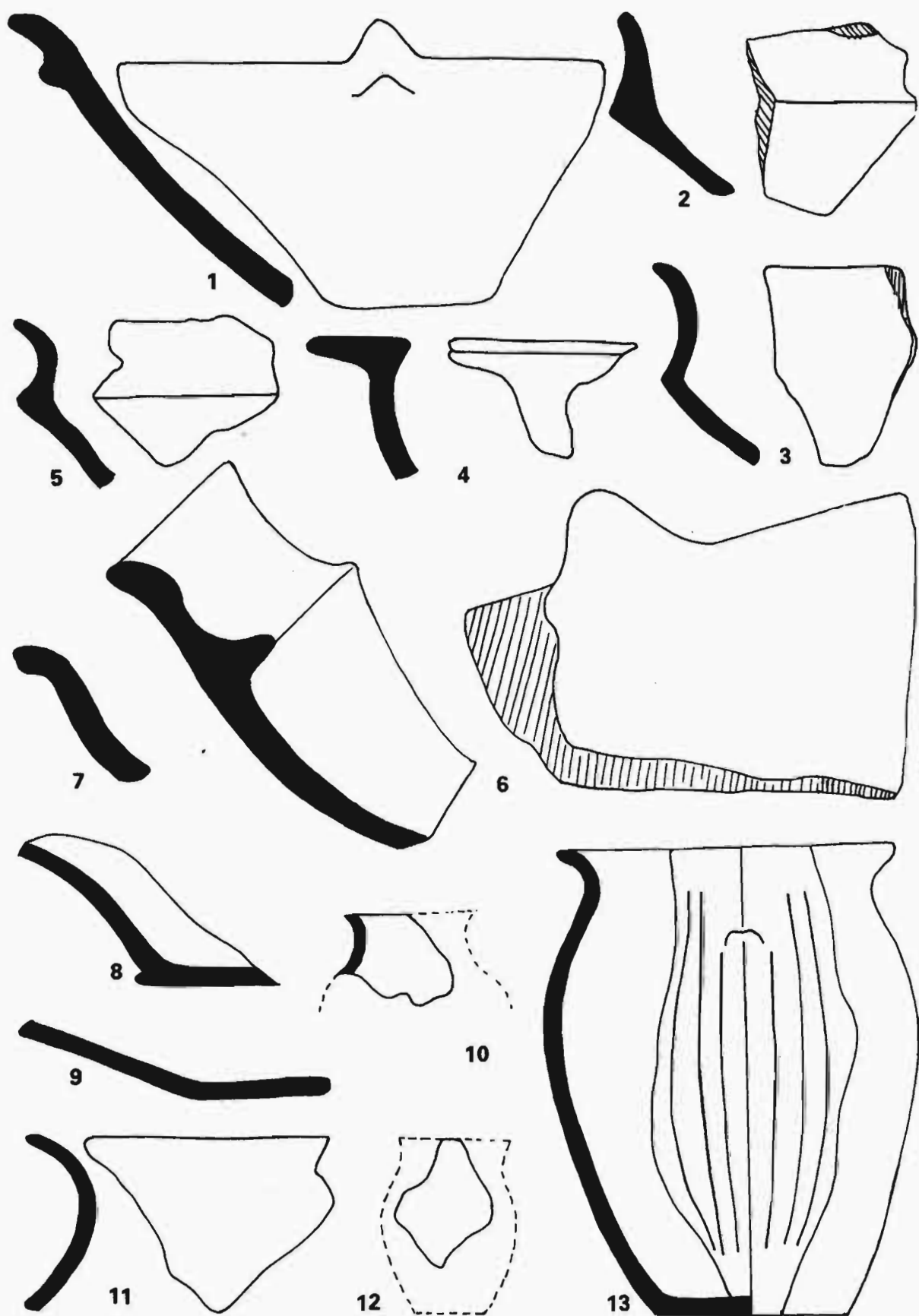
Obr. 13. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

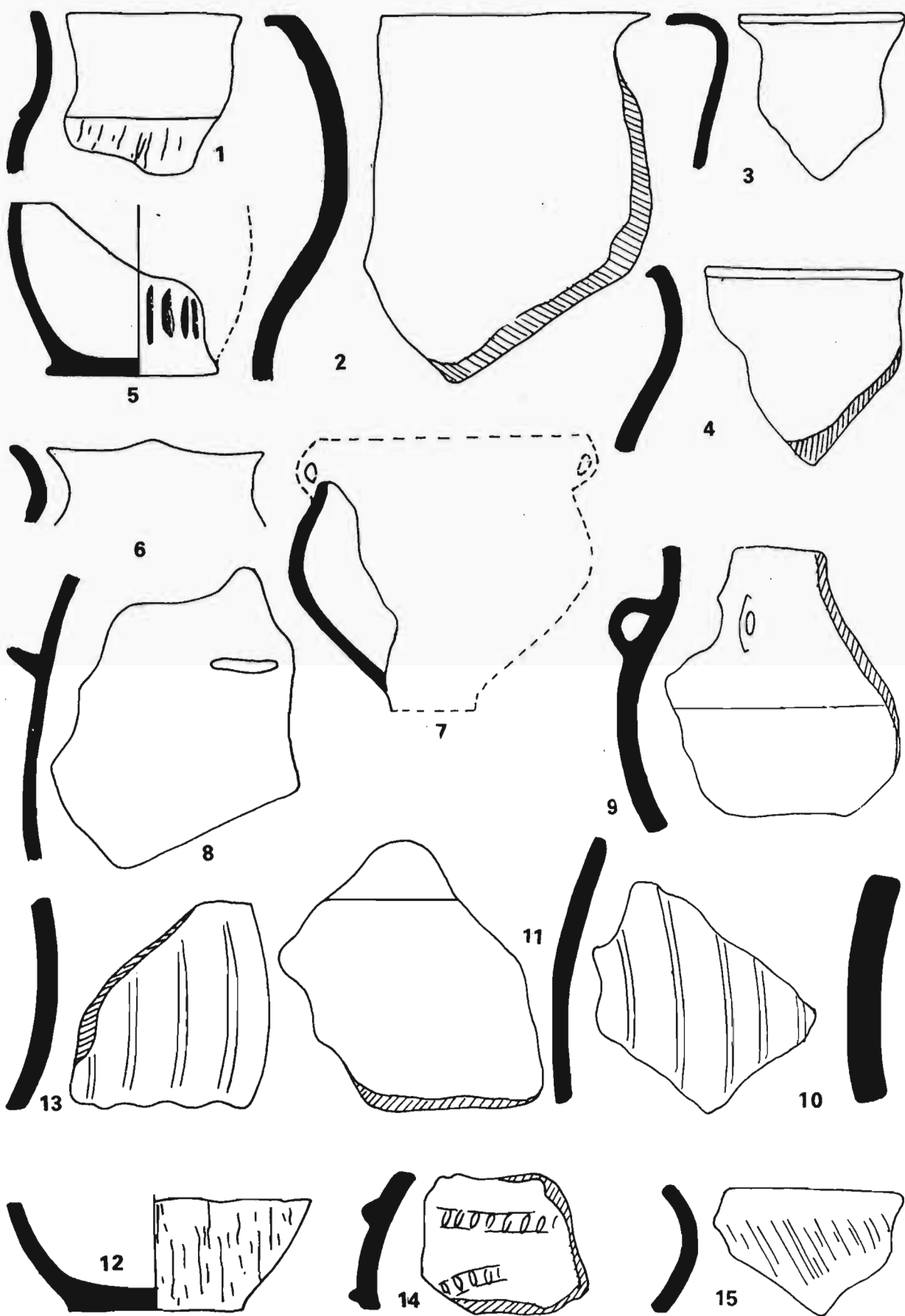
Obr. 14. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

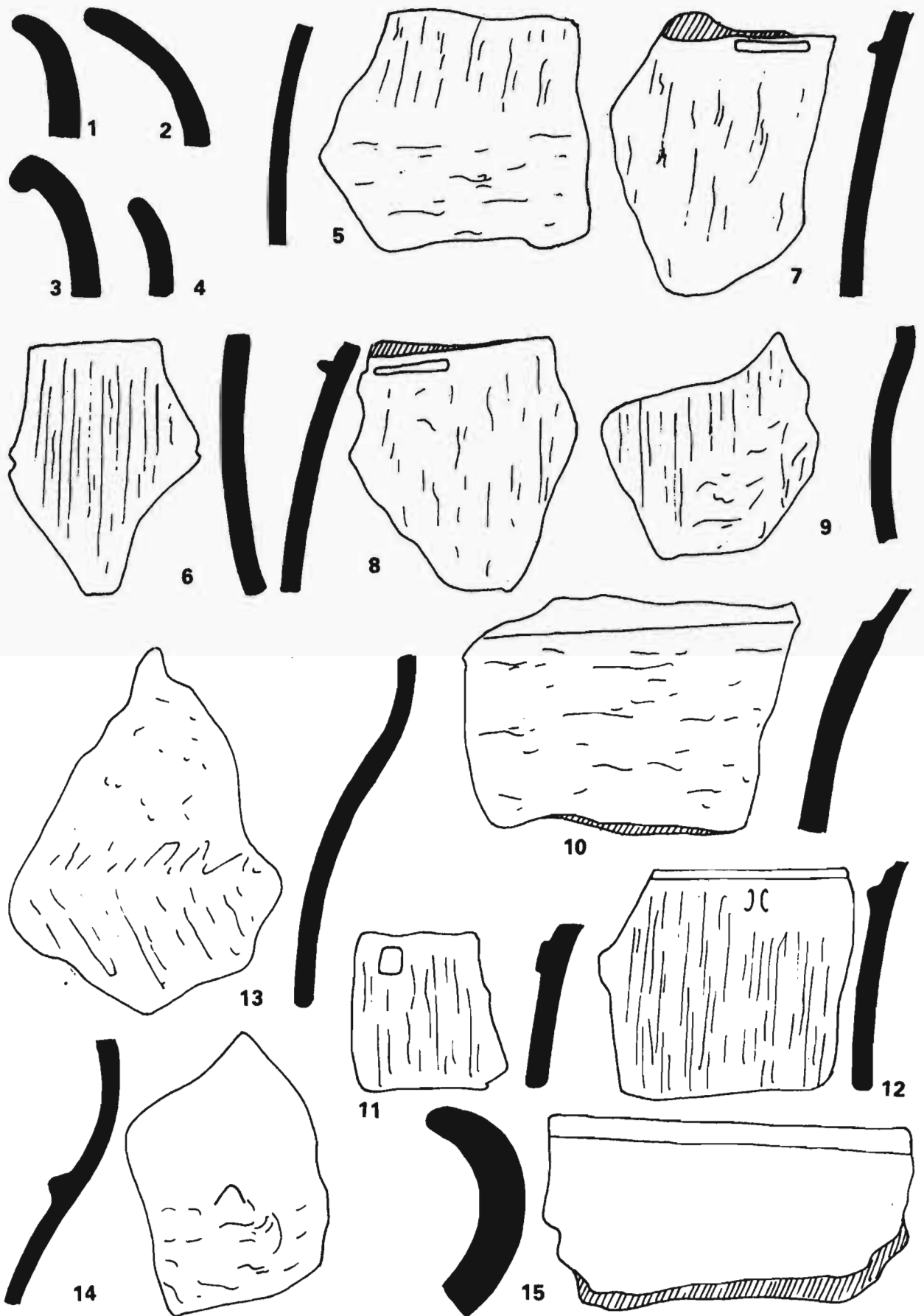
Obr. 15. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

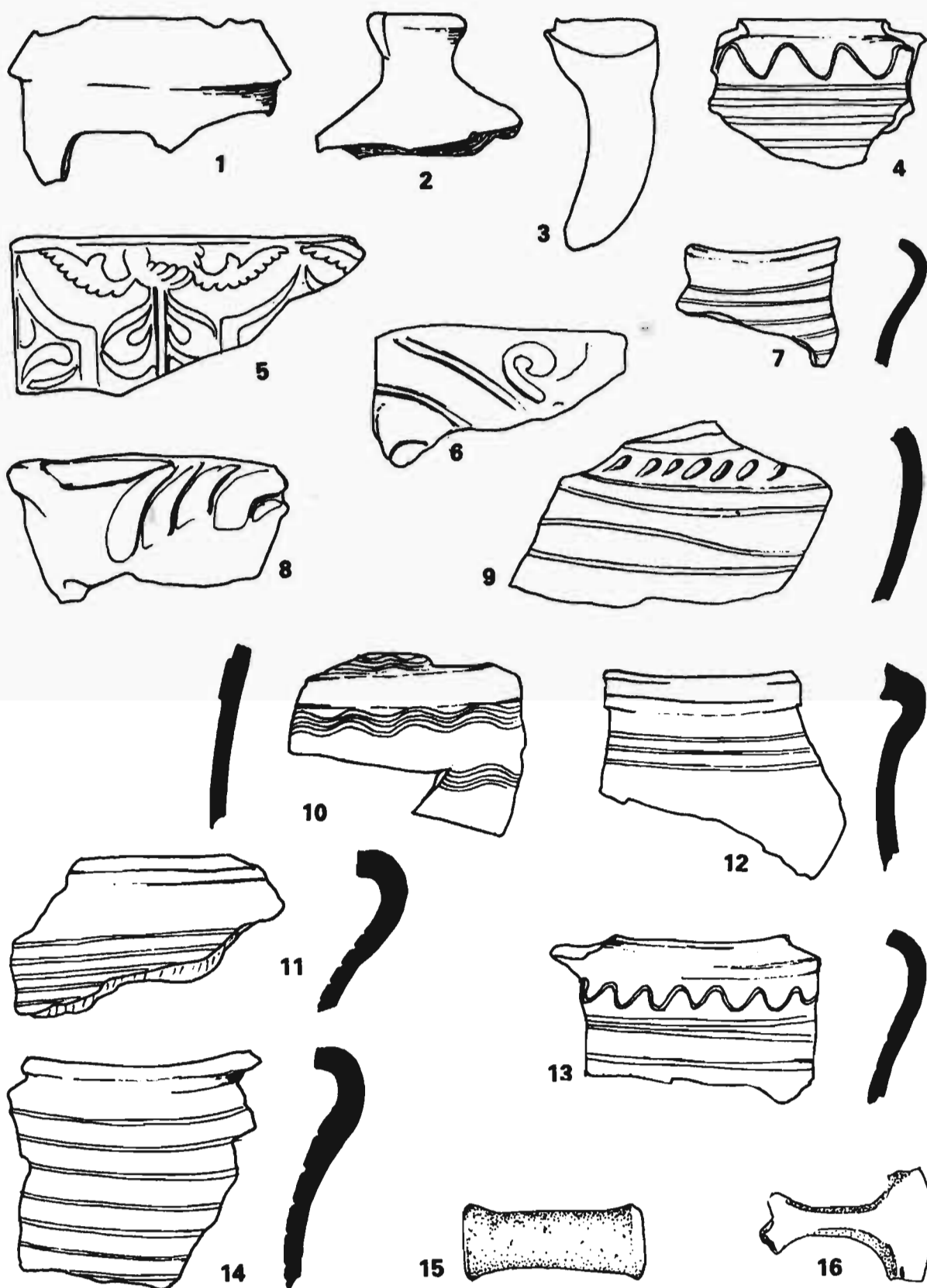
Obr. 16. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

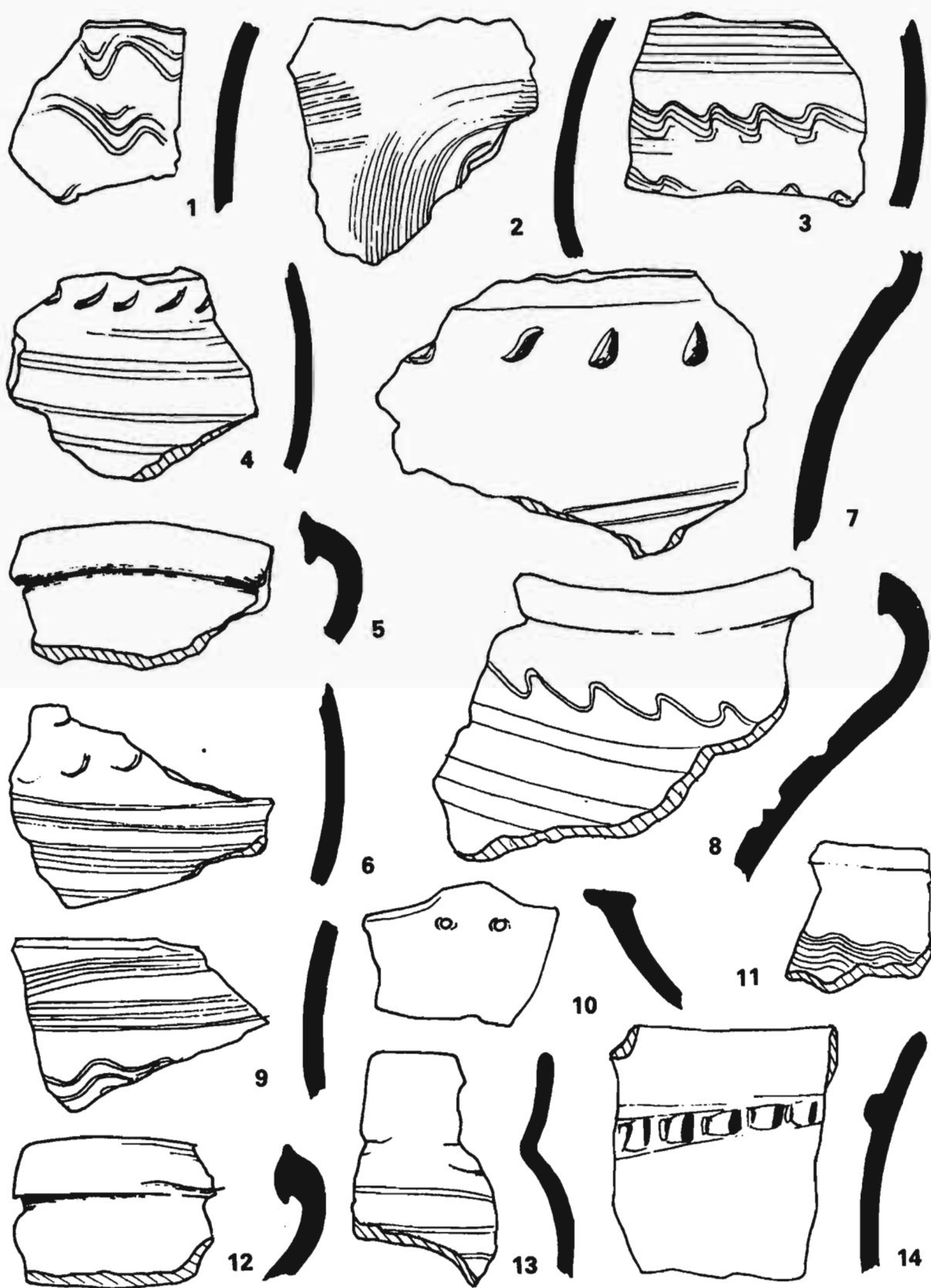
Obr. 17. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

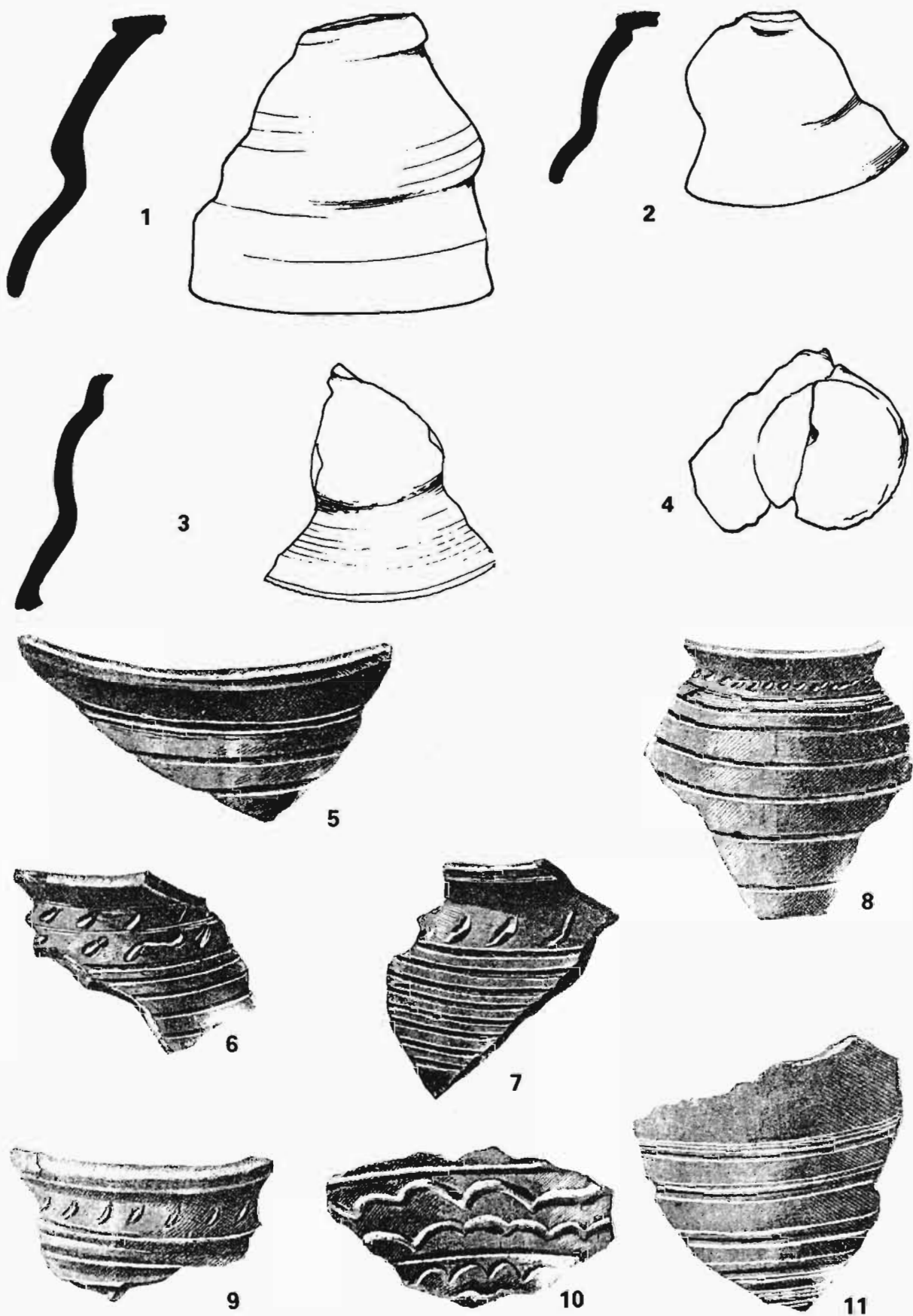
Obr. 18. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 1.

Obr. 19. Nitra (hradný kopec). 1-3, 5, 6, 8 - úsek 0-4 m; 4 - úsek 8-9 m; 7 - při múře 3; 9 - úsek 6-20 m; 10 - při múře 2; 11-16 - zber.

Obr. 20. Nitra (hradný kopec). Objekt 1, kultúrna jama 2.

Obr. 21. Nitra (hradný kopec). 1-4 - objekt 1, kultúrna jama 2; 5-11 - nálezy z r. 1898 (Adám 1899, s. 404 n.).

Obr. 22. Nitra (hradný kopec). Výskum J. Böhma, sonda II, výber.

L i t e r a t ú r a

- ADÁM, E. 1899: A nyitrai várhegy oldalában talált régi cserepek és csontok lehel-
lyéről. *Archaeol. Ért.*, 19, s. 404-407.
- BÁTORA, J. 1983: Opevnená osada zo staršej doby bronzovej v Hostiach. *Archeol.
Rozhl.*, 35, s. 72-78.
- BÁTORA, J. 1988: Od kamennej sekery po atómový reaktor. Nitra.
- BŮHM, J. - MENCL, V. 1931: Výzkum na hradě Nitranském 1930-1931. *Památ. archeol.,
skupina historická*, 17, s. 64-79.
- BÓNA, I. 1975: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen.
Budapest.
- ČAPLOVIČ, P. 1954: Slovanské pohřebiště v Nitře pod Zoborom. *Slov. Archeol.*,
s. 5-51.
- DUŠEK, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava.
- GALUŠKA, M. 1989: Plastická lišta na středohradištní keramice ze Starého Města.
Čas. Morav. Muz., 74, s. 121-135.
- HABOVŠTIK, A. 1966: Príspevok k poznaniu našej nížinnej dediny v XI.-XIII. sto-
ročí. *Slov. Archeol.*, 9, s. 451-482.
- HABOVŠTIK, A. 1985: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava.
- CHEBEN, J. - KUZMA, J. 1982: Nálezy maďarovskej kultúry z hradného kopca v Nitre.
In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1981*. Nitra, s. 96-97.
- CHROPOVSKÝ, B. 1958: Rituálne maďarovské pohrebisko na Slovensku. *Archeol.
Rozhl.*, 10, s. 488-492, 499-501, 509-510.
- JANŠÁK, Š. 1947: Predhistorické sídlisko na plošine Bratislavského hradu. In:
Historica Slovaca. 5. Bratislava, s. 54-62.
- KALICZ, N. 1968: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Budapest.
- KOVÁCS, T. 1989: Adatok az Ipoly-Zagyva-vidék középső bronzkorához. *Archaeol.
Ért.*, 111, s. 3-21.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1961: Výskum na hradisku v Dražovciach. In: *Štud. Zvesti Archeol.
Úst. SAV*. 6. Nitra, s. 161-184.
- KUJOVSKÝ, R. 1978: Zisťovací výskum na Dobšinského námestí v Nitre. In: *Archeol.
Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977*. Nitra, s. 156-158.
- NEUGEBAUER, J. W. 1977: Böheimkirchen. Monographie des namengebenden Fundortes
des Böheimkirchenergruppe der Věteřovkultur. In: *Archaeol. Austr.* 61/62.
Wien, s. 31-207.
- OŽDÁNI, O. 1989: Praveké a stredoveké osídlenie Pribinovho námestia v Nitre. In:
Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1988. Nitra, s. 131-132.
- PAVELČÍK, J. 1973: Befestigte Industriezentren der Träger der Badener Kultur und
ihr Platz in der gesellschaftlich-ökonomischen Entwicklung des östlichen
Teiles Mitteleuropas. In: *Zbor. Filoz. Fak. Univ. Komen.* 24. *Musaica*. 13.
Bratislava, s. 41-62.
- PAVÚK, J. 1972: Neolithisches Gräberfeld in Nitra. *Slov. Archeol.*, 20, s. 5-105.
- PIETA, K. 1982: Probleme der Erforschung der dakischen Besiedlung in der Slowa-
kei. In: *Thraco-Dacica*. 3. București, s. 35-46.
- REICHERTOVÁ, K. 1959: Středověká keramika datovaná mincemi. *Památ. archeol.*, 50,
s. 146-256.
- ŠALKOVSKÝ, P. - VLKOLINSKÁ, I. 1987: Včasnostredoveké a vrcholnostredoveké síd-
lisko v Komjaticiach. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 23. Nitra, s.
127-172.

- ŠIŠKA, S. 1966: Bukovohorská kultúra. In: Pravek východného Slovenska. Košice, s. 57-62.
- TIHELKA, K. 1960: Moravský věteřovský typ. Památ. archeol., 51. s. 27-135.
- TIHELKA, K. 1962: Moravský věteřovský typ. II. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV 8. Nitra, s. 1-173.
- TOČÍK, A. 1956: Staršia a stredná doba bronzová na juhozápadnom Slovensku. In: Referáty o pracovných výsledkoch čsl. archeológov za rok 1955. Liblice, s. 24-46.
- TOČÍK, A. 1959: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopočtu. Archeol. Rozhl., 11, s. 841-848, 857-878.
- TOČÍK, A. 1963: Nálezy otomanskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. In: Sborník III. Karlu Tihelkovi k päťadesiatinám. Brno, s. 97-104.
- TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.
- TOČÍK, A. 1978: Záchranný výskum v Komjaticiach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra, s. 246-272.
- TOČÍK, A. 1979a, 1981a: Nitriansky Hrádok-Zámeček. I, II. Nitra.
- TOČÍK, A. 1979b: Výčapy-Opatovce und weitere altbronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Nitra.
- TOČÍK, A. 1981b: Záverečná správa zo záchranného výskumu v Komjaticiach v rokoch 1977 a 1979. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 19. Nitra, s. 139-158.
- TOČÍK, A. 1981c: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. Nitra.
- TOČÍK, A. 1982: Beitrag zur Problematik befestigter Siedlungen in der Südwestslowakei während der älteren und zu Beginn der mittleren Bronzezeit. In: Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Berlin - Nitra 1982, s. 405-416.
- TOČÍK, A. 1983a: Beitrag zur Frage der befestigten und Höhensiedlungen im mittleren und späten Äneolithikum in der Slowakei. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 23. Nitra, s. 5-29.
- TOČÍK, A. 1983b: Predbežná správa o výskume hradného kopca v Nitre v rokoch 1930-31. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1982. Nitra, s. 244-247.
- TOČÍK, A. 1986: Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch. Slov. Archeol., 34, s. 463-476.
- TOČÍK, A. 1992: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storočí. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 28. Nitra, s. 5-250.
- TOČÍK, A. - PAULÍK, J. 1960: Výskum mohyly v Čake v rokoch 1950-1951. Slov. Archeol., 8, s. 59-124.
- VELIAČIK, L. 1972: Pohrebisko severopanónskej kultúry v Chľabe. Slov. Archeol., 20, s. 189-222.
- VENDTOVÁ, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia. Slov. Archeol., 17, s. 119-232.
- VISEGRÁDI, J. 1911: A magyaradi őstelep. Muzeumi és könyvtári értesítő, 5, s. 30-39.
- WIEDERMANN, E. 1983: Výskum na stavenisku Oivadla Andreja Bagara v Nitre. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1982. Nitra, s. 259-260, obr. 170.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF DEM BURGBERG IN NITRA IN DEN JAHREN 1958-1959. Das Archäologische Institut der SAV zu Nitra verwirklichte unter der Leitung von A. Točík und E. Rejholec eine Feststellungsgrabung auf dem SO-Hang des Nitraer

Burgberges. Der Schnitt I-58 (L. 64 m, Br. 2 m) begann auf dem Plateau bei der Pestsäule und endete am Hangfuß (Abb. 1: 1, 2; 4). Er knüpfte vertikal an die Feststellungsgrabung J. Böhms in den J. 1930-1931 an, wann ein Längsschnitt auf dem Plateau vor den Burgmauern und der Pestsäule angelegt wurde (Böhm - Mencl 1931, S. 64 ff.; Točík 1983b, S. 246).

Der lückenhafte Grabungsbericht J. Böhms verweist auf die Struktur der Siedlungsschichten. Teilweise ungestört ist eine Schicht mit intensiven Besiedlungsresten der Träger der Maďarovce-Kultur aus der älteren Bronzezeit. Hierher gehört auch ein Kinderhockergrab. J. Böhm reihte zu dem älterbronzezeitlichen Material auch zahlreiche handgefertigte dakische Keramik, die in der Südslowakei erst in den 60er Jahren in Begleitung von spätlatènezeitlicher Keramik (LD₁₋₂) erkannt wurde (Točík 1959, S. 857 ff.). Stark vertreten ist Keramik aus dem 9. bis 17. Jh. Sie befand sich in den vermengten oberen Schichten. In dieser Fundkategorie dominierten Funde aus dem 11.-13. Jh., die an manchen Stellen von Funden aus dem 15.-17. Jh. überlagert waren. Das Scherbenmaterial aus dem 15.-17. Jh. enthielt auch reichliche Funde glasierter und unglasierter Kacheln. Im Fundbereich sind keine Siedlungsobjekte erwähnt.

Der Schnitt I-58 bereicherte die Erkenntnisse über die urzeitliche Besiedlung des Burgberges. Am Anfang des Schnittes bei der Pestsäule wurde im Meter 5 eine steinerne Trockenmauer freigelegt (Abb. 1: 2; 4), die wahrscheinlich mit der Geländezurichtung im 18. Jh. bei der Installierung der Pestsäule zusammenhing.

Die weitere Mauer Nr. 2 (Abb. 1: 3) mit Lehmörtelbindung befand sich in den Metern 16,25-17,05. Sie war etwa 75 cm dick. Wahrscheinlich handelt es sich um Hausfundamente. Die Mauer Nr. 2 war schräg auf die Achse des Schnittes orientiert, war beidseitig frontiert und lag in 120 cm T. auf der Lößunterlage. Man hatte sie in eine Planierschicht eingetieft. Sie wies Funde aus dem 11.-13. Jh. auf. Über ihr befand sich eine aufgeschüttete Schicht mit Scherben und Kacheln aus dem 15.-17. Jh. Die Fundamente stammten aus dem Spätmittelalter und ihre Funktion endete im 17. Jh. Mit ihnen hängt auch die teilweise terrassenförmige Geländegestaltung zusammen.

Ungelöst ist die Frage der Datierung und Funktion des 12,50 m breiten Eingriffes in den Metern 22,50-35,70 (Abb. 2: 2, 3; 5; 6). Er war mit steiniger Erde von gelber Farbe ausgefüllt (Lößgemenge). Er schnitt die obere dunkle Schicht und wurde bis zur Tiefe des Lösses (d. h. 150 cm) verfolgt und setzte noch tiefer fort. Er schnitt die Schicht mit Funden aus dem 15.-17. Jh. wie auch die Schicht aus dem 11.-13. Jh. und ist jünger als die obere Schicht aus dem 15.-17. Jh.

Südlich des Eingriffes (ca. 1 m) wurden im Meter 37 auf dem Lößniveau in 120 cm T. Umrisse der Kulturgrube Nr. 2 (Dm. 100 cm) festgestellt (Abb. 5). Sie war 30 cm in den Löß eingelassen und ihre Ausfüllung war hell-ashgrau mit wenigen Funden, die sie in die ältere Bronzezeit - in die Maďarovce-Kultur datieren.

Der Schnitt mußte um 2,50-3 m im Abschnitt der Meter 39,50-47 wegen der komplizierten Geländesituation erweitert werden. Auf diesem Abschnitt, wo der Löß an die Oberfläche trat und die schwarze Schicht dünner wurde, erkannte man in 50 cm T. einen Graben, ein System von Kulturgruben (Abb. 5; 7) und Steinfundamente (Mauer Nr. 3). Im Abschnitt der Meter 39,80-44,50 wurde im NO-Profil in 50 cm T. ein Spitzgraben festgestellt, der schräg auf die Achse des Schnittes führte. Der Graben, den der Schnitt teilweise der Länge nach schnitt, wies 280 cm Br. und 180 cm T. auf. Im Profil des Grabens (Abb. 8) waren zwei Schichten erkenn-

bar. Etwa bis 140 cm T. reichte die körnige aschgraue obere Schicht mit zahlreichen Holzkohlenstückchen. Abgeschlossen war sie von einer dünnen Schicht mit gebranntem Estrich. Die untere gebrannte Schicht war mit Lößstreifen durchsetzt. Beide Schichten enthielten nur sporadische Scherben der Maďarovce-Kultur. Unklar ist die Beziehung des Grabens zu zwei großen Pfostengruben an seinen beiden Seiten.

An die Südseite des Grabens knüpfte ein System dreier Kulturgruben (1-3) an, die als Objekt Nr. 1 bezeichnet wurden (Abb. 7). Die Kulturgruben 1 und 3 gehörten zur Maďarovce-Kultur. Die Grube 2, die in der Mitte teilweise die Gruben 1 und 3 schnitt, ist stratigraphisch jünger und durch Funde in das 11.-13. Jh. datiert. Ungefähr bis 50 cm T. war die Situation im Raum des Grabens und der Kulturgruben unübersichtlich und die Funde bis zu dieser Tiefe konnten nicht genau stratifiziert werden. In dieser Schicht waren Funde vom Neolithikum bis zum Mittelalter vertreten (Kultur mit Linearkeramik, Boleráz-Gruppe, Hallstattzeit, Latènezeit - LD₁₋₂, und Mittelalter).

Die Kulturgrube 1 (Abb. 7; 9) war rund mit leicht konischem Profil (Dm. der Mündung 230 cm, Dm. der Sohle 290 cm, T. 300 cm). Die Verschüttung war aschgrau und enthielt viel Keramik und Holzkohlenstückchen.

Die teilweise freigelegte Kulturgrube 3 enthielt wenige Funde.

Die Kulturgrube 2 (Abb. 3: 1, 2; 7) schnitt teilweise die Maďarovce-Gruben 1 und 3. Sie hatte unregelmäßige Umrisse (250 x 180 cm), eine unregelmäßige Sohle mit vier Vertiefungen (T.: A - 310 cm, B - 315 cm, C - 290 cm, D - 240 cm). Die Verschüttung enthielt relativ viele Funde - Keramik aus dem 11.-13. Jh. und vereinzelte jüngere Scherben (13.-15. Jh.).

Hausfundamente - Mauer Nr. 3 (Abb. 5; 7; 8). Unmittelbar am Rand der Grube 2 stieß man in 30 cm T. auf Reste der Mauer Nr. 3, die schräg zur Achse des Grabens gerichtet waren. Der Schnitt erfaßte die rechtwinklige Ecke der Fundamentmauer, die aus Bruchsteinen mit Mörtelbindung bestand. Die Mauer war 50 cm dick und reichte in 60-70 cm T. Etwa 100 cm von der Ecke schloß sich vertikal an die Fundamente eine Mauer aus gebrannten Ziegeln an, die aber nicht weiter verfolgt wurde. Die Steinfundamente waren in die aufgeschüttete Schicht eingetieft, die mit der Terrassengestaltung des Geländes zusammenhing. Die Funde aus der aufgeschütteten Schicht korrespondieren zeitlich mit Funden aus Grube 2, daher sind sie jünger. In 70-80 cm T. begann an der Innenseite der Mauer ein mit den Fundamenten zeitgleicher rotgebrannter gestampfter Lehmstreifen von 5,5 m Br., durchsetzt mit einer großen Menge von Holzkohlenstückchen und verkohltem Holz. Der Streifen lag auf der Lößunterlage und ist als Hausfußboden zu betrachten. Im Abschnitt des Meters 52 endete der Fußboden und offenbar wurden bei der Geländeplanierung auch die Fundamente der gegenüberliegenden Hausmauer beseitigt. Von diesem Meterabschnitt wurde die aufgeschüttete Schicht zunehmend mächtiger und überschritt am Ende des Schnittes im Meter 64 die Tiefe von 200 cm, wobei noch nicht die gewachsene Lößunterlage erreicht wurde. In der aufgeschütteten Schicht wurden Scherben der Maďarovce-Kultur und Keramik vom 11.-17. Jh. gefunden.

Mauer Nr. 4 - Befestigung (Abb. 5). Der Schnitt endete mit einer dicken Steinmauer, die in 200 cm T. in den Metern 62,50-64 erkannt wurde. Wegen ungünstiger Klimabedingungen wurde nicht tiefer gegraben, weswegen eine nähere Stratifizierung nicht möglich ist. Das Mauerwerk war 150 cm breit, bestand aus Bruch-

steinen mit Kalkmörtelbindung. Es kann sein, daß die Bruchsteine in ungelöschem Kalk verbacken wurden. Außer Steinen wurde kein anderes Baumaterial (Ziegel) festgestellt. Über den Fundamenten in der aufgeschütteten Schicht befanden sich ausschließlich neuzeitliche Scherben, deswegen wird vorausgesetzt, daß es zur Geländegestaltung im 18. Jh. kam. Eine genauere Datierung der Fundamente ist nicht möglich. Es handelt sich nicht um Fundamente eines Gebäudes, sondern eher um eine Mauer, welche die obere Stadt in zwei Teile teilte, wie es auch auf der Vedute aus dem 17. Jh., d. h. vor der Eroberung der Burg durch die Türken, erkennbar ist.

Die Grabung vom J. 1958 brachte folgende neue Erkenntnisse über die urzeitliche Besiedlung des Burgberges in Nitra: Auf dem Hang gewann man vereinzelte Belege über sporadische Besiedlung im Neolithikum (junge Linearkeramik - Abb. 10: 1, 2) und im Äneolithikum (Boleráz-Gruppe - Abb. 10: 3, 4). Intensive Besiedlung herrschte in der älteren und zu Beginn der mittleren Bronzezeit mit Trägern der Maďarovce-Kultur (Reinecke BA₃-BB₁). Die ältere Besiedlungsphase ist durch den Graben repräsentiert (Abb. 6; 8), den bereits J. Böhm in den J. 1930-1931 auf dem sanften Hang feststellte und der den Burgberg im unteren Drittel des Hanges umfaßte. Seine Ausmaße (Br. 280 cm, T. 180 cm) schließen eine Verteidigungsfunktion aus, sondern zeugen eher von der Aufteilung des Burgberges in einen Teil der Akropolis - d. h. das Burgareal mit der Kathedrale und das Plateau bei der Pestsäule - und in einen wirtschaftlichen Teil im Raum der oberen Stadt. Zum Graben gehörte wahrscheinlich auch ein Wall, dessen Reste nicht in situ festgestellt wurden, aber die Ausfüllung des Grabens spricht dafür, daß es ein Erdwall war, der einem Brand zum Opfer fiel. Das bescheidene Fundmaterial erlaubt es nicht, im Entwicklungsrahmen der Maďarovce-Kultur den Graben näher zu datieren. Die Stratigraphie, d. h. die Eintiefung der Grube 1 in die Grabenverfüllung, weist darauf hin, daß er älter ist als diese Grube, die in den Beginn der Stufe BB₁ datiert ist, d. h. in die ältere Phase des Koszider-Horizontes.

Im reichen keramischen Fundmaterial aus Grube 1 sind die einzelnen Keramiktypen der Maďarovce-Kultur ungleichmäßig vertreten (Abb. 11: 8b-18; 12; 13: 1-6, 8-10; 14; 15; 16; 17: 1-13; 18). Verhältnismäßig schwach vertreten ist die ausgeprägteste Keramikgruppe dieser Kultur, und zwar Krüge (Abb. 11: 11-18; 12: 1-6; nach Točík 1981a die Typen A1-A4). Ein bestimmter Teil der auch hier vorkommenden Varianten überlebte in die Stufe BB₂, z. B. auf dem Gräberfeld in Nové Zámky und in Čaka, und deswegen haben sie für die Datierung keine chronologische Gültigkeit. Dasselbe gilt auch von den Tassen der Variante 82a (Abb. 12: 7-9), die regional für das Nitra- und Waagtal charakteristisch sind. Von Amphoren ist für die Datierung der Grube 1 das rekonstruierte Gefäß der Variante C7 von Bedeutung (Abb. 13: 5) - mit zylindrischem Körper, einziehendem Unterteil, abgesetztem einschlingendem Hals und auf der Schulter mit gekerbten Horizontal- und Vertikalleisten und Buckeln. Diese Form beginnt zwar in der klassischen Stufe der Maďarovce-Kultur, doch charakteristisch ist sie für die postklassische Stufe namentlich in geschlossenen Fundverbänden der befestigten Siedlung Zámeček in Nitriansky Hrádok und auf dem birituellen Gräberfeld in Majcichov, wo sie zusammen mit Bronzen des Koszider-Horizontes aufscheint (Točík 1964, S. 40 f.; 1979, Taf. 134: 2, 11, 14; Chropovský 1958, S. 448 f.). Fragmente von Amphoren der Varianten C1-C4 (Abb. 12: 11-16; 13: 1-3, 6, 8-10) sind teilweise Erzeugnisse vorzüglicher Töpfer, ähnlich wie ein Teil der zahlreichsten Gruppe von Keramikfunden in diesem Fundverband - der Schüsseln (D). Vertreten sind diese durch die Varianten D1a (Abb. 14: 3-15), D3 (Abb. 14: 16-21), D8b (Abb. 15: 2-10), D8c (Abb. 15: 11-14),

D10 (Abb. 15: 15, 16) u. a. Zu den jüngsten Schüsseln gehören die Varianten D8c (Abb. 15: 11-14) und besonders die Gruppe profilierter Schüsseln mit Schulterknick (Abb. 16: 2, 3, 5). Diese Schüsselformen entstanden wahrscheinlich unter dem Einfluß der Vátya-Kultur, wie es die Fundverbände aus Dvory nad Žitavou bestätigen (Točík 1956, S. 24 f.). Das Ergebnis starker Einflüsse der Füzesabony-Kultur sind die Schüsseln mit verbreitertem rinnenförmigem Rand (Abb. 16: 6), weiters Fragmente von Pyraunoi (Abb. 18: 7, 8), Scherben von besenstrichverzierten Töpfen (Abb. 18: 5, 6, 9-15) der Gruppe E und von Vorratsgefäßen der Gruppe F. Zweifellos haben auch die vollen, aus Scherben zugeschliffenen Rädchen ihre Herkunft in dieser Kultur. Während die besenstrichverzierte Keramik, die Pyraunoi und Rädchen bereits in der klassischen Phase der Füzesabony-Kultur auftauchen, sind die Schüsseln mit verbreitertem rinnenförmigem Rand ein ausgeprägt postklassisches Produkt dieser Kultur. In der befestigten Siedlung von Barca bei Košice kommen sie ausschließlich in der Schicht I/1-2 vor (unveröffentlicht). Diese Schicht mit Depots von Bronzegegenständen wie auch mit weiterer Bronzeindustrie ist in den älteren Koszider-Horizont datiert (BB₁). Bis zu einem gewissen Maße entspricht die Datierung des Fundkomplexes aus Grube 1 in die Stufe BB₁ auch den Ergebnissen der Rettungsgrabung bei der Geländegestaltung für das Standbild Priabinas im J. 1988, das etwa 40 m hangabwärts steht. Ein Teil der Funde dieser Grabung meldet sich in die klassische Phase der Maďarovce-Kultur, ein Teil in die postklassische Phase, begleitet von Keramik mit Schnurabdrücken (Litzenkeramik), die bereits in die Stufe BB₁ datiert ist (Ožďáni 1989, S. 132).

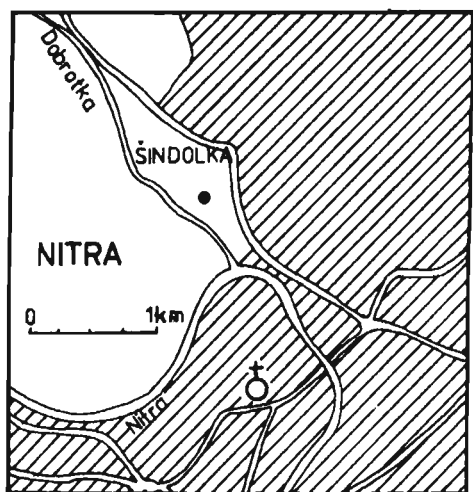
Die Grabung mit dem Schnitt I-58 brachte keinen wesentlichen Beitrag zu den Erkenntnissen über die Besiedlung des Burgberges im 9. Jh., d. h. in der Epoche Großmährens. Vereinzelt Fragmente, z. B. die Schulterscherbe eines Topfes mit breiter plastischer, von Wellenbändern gesäumter Leiste (Abb. 19: 10), stammen aus sekundärer Lage. Abgesehen vom geschlossenen Fundverwand aus Grube 2 im Objekt Nr. 1 (Abb. 20: 1-9, 11), stammen sämtliche mittelalterliche Funde aus dem Schnitt I aus Schichten und tragen Lesefundcharakter, bzw. fand man sie in verschiedenen Planierschichten in sekundärer Lage. Aus diesem Grunde lassen sich in das 11.-13. Jh. nur die Funde aus der Kulturgrube 2 datieren und zuweisbar sind zu ihnen weitere Funde, die mit jüngeren vermischt waren (Abb. 19: 4, 9, 11-14). Auch die Funde aus anderen Lagen auf dem Burgberg und ihre Intensität weisen darauf hin, daß dieser Raum, außer dem Burgareal, im 11.-13. Jh. am dichtesten besiedelt war. Sporadisch vertreten sind Funde aus der zweiten Hälfte des 13. evtl. aus dem Anfang des 14. Jh., die sich in Superposition über den Funden aus dem 11.-13. Jh. in der Kulturgrube 2 befanden. Wahrscheinlich kam es erst im 14. und 15. Jh. zur terrassenförmigen Hanggestaltung, die durch zwei Hausfundamente (Mauer Nr. 2 und 3) evtl. durch die Destruktion in den Metern 20-40 belegt ist. Die Funde aus den Schichten und Aufschüttungen ermöglichen keine nähere Datierung der Baugestaltungen vor dem katastrophischen Eingriff im Zusammenhang mit den Verteidigungsmaßnahmen gegen die Türken im 17. Jh. Die Funde aus dem 15.-17. Jh. wurden während der späteren Geländegestaltungen im Zusammenhang mit der Beseitigung der Terrassen und der Planierungen verlagert. Die Situation vor den Türkenkriegen auf dem untersuchten Hang, einbezogen die enorme Mauer Nr. 4, ist auf mehreren Veduten aus dem 16. und vor allem aus dem 17. Jh. belegt.

Das Besiedlungsproblem des Burgberges in Nitra kann nur komplett mit Berücksichtigung der Grabungsergebnisse nach dem J. 1958 gelöst werden.

VÝSKUM NA ŠINDOLKE V NITRE V ROKU 1968 OSÍDLLENIE V DOBE LATÉNSKEJ A VO VČASNOM STREDOVEKU

Anton Točík - Karol Sedlák

V roku 1968 realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením A. Točíka a K. Sedláka výskum na lokalite Šindolka, ktorá sa nachádza na severnom okraji mesta Nitra medzi cestou Nitra - Dražovce a potokom Dobrotka. Tento potok sa asi o 500 m ďalej vlieva do rieky Nitry. Poloha Šindolka zaberá mierny svah na úpätí Zobora a je známa ako dôležitá archeologická lokalita s nálezmi z rôznych období (obr. 1). Plocha skúmaná v roku 1968 sa nachádza neďaleko regulovaného

Obr. 1. Nitra (Šindolka). Výskum v r. 1968. Situačný náčrt.

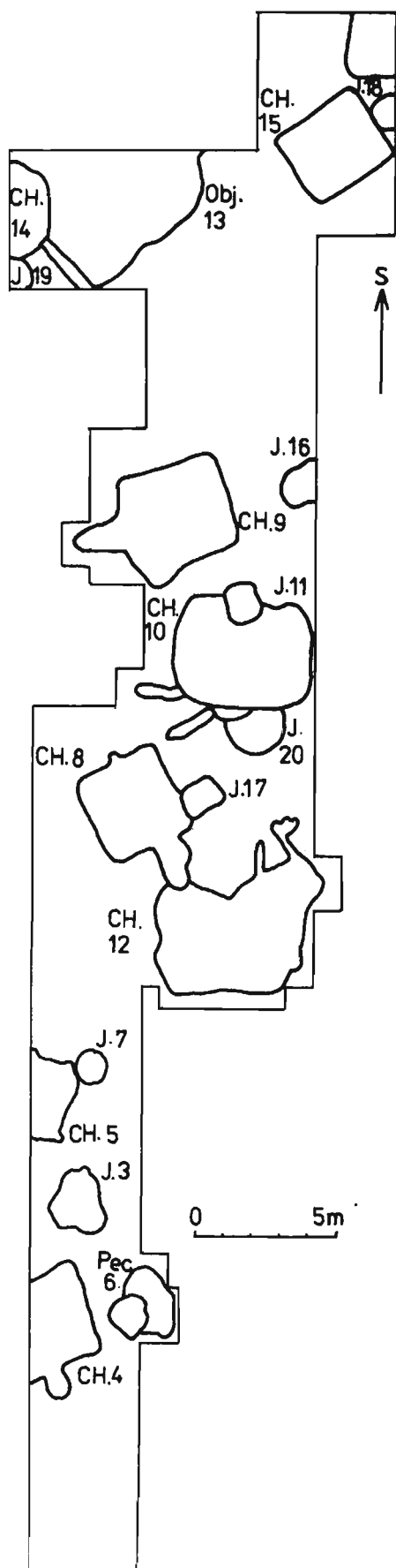
potoka Dobrotka. Polohou i sprašovým podloží je neobyčajne priaznivá na osídlenie.

Výskum mal zisťovací charakter, preto sa hĺbili pomerne úzke sondy, ktoré sa potom rozširovali pri odkrývke objektov. Vytýčilo sa jedenásť sond: sonda I (dĺ. 22 m, š. 1,5 m) na začiatku osi S-J kolmo na svah, sondy II-XI 33 m severne od sondy I na dĺžke 56 m, pričom šírka týchto sond bola rôzna (obr. 2). Odkrylo sa dvadsať objektov: sídliskový objekt (13) lengyelskej kultúry (skupina Brodzany-Nitra), štyri kultúrne jamy (2, 7, 18, 20) velatickej kultúry, štyri chaty (5, 10, 12, 14) a kultúrna jama (19) zo strednej doby laténskej, štyri chaty (4, 8, 9, 15), pec (6), kultúrna jama (1) z 9.-10. stor., štyri kultúrne jamy (3, 11, 16, 17) z 11. až 13. stor.

Zatiaž len objekty a nálezy lengyelskej kultúry - skupiny Brodzany-Nitra - boli publikované. V tomto príspevku sa podáva dokumentácia objektov z doby laténskej a zo včasného stredoveku, pretože zo stanoviska sídliskového i kultúrneho si najväčšiu pozornosť zasluhujú nálezy a objekty z doby laténskej a z doby veľkomoravskej a po veľkomoravskej, ktoré veľmi dobre dokresľujú protohistorický a historický obraz areálu terajšieho mesta Nitry. Kultúrne jamy (2, 7, 18, 20) z mladšej doby bronzovej mali kruhový pôdorys a steny kónicky sa rozširujúce ku dnu. Obsahovali pomerne chudobný inventár. Železné zlomky v jame 7 boli v sekundárnej polohe a pochádzajú asi z laténskej chaty, ktorá túto jamu čiastočne narezala. (Lichardus - Vladár 1970; Chropovský 1976.)

OSÍDLLENIE V DOBE LATÉNSKEJ (LC₁)

V sprašovom podloží sa objekty z doby laténskej veľmi dobre rysovali. Okrem jednej kultúrnej jamy (19) sa odkryli štyri chaty (5, 10, 12, 14). Chaty 5 a 14 boli sčasti ponechané pre ďalší výskum.

Obr. 2. Nitra (Šindolka). Celkový plán výskumu v r. 1968.

Chata 5 (obr. 2)

Chata mala pravdepodobne obdĺžnikový pôdorys. Odkryla sa jej východná časť (dĺ. steny 280 cm). Rysovať sa začala v hĺ. 40 cm a siahala do hĺ. 50 cm. Mala kolmé steny, dole mierne zošikmené. Dno bolo nerovné, hrboľaté, posiate početnými kolovými jamkami. V strede východnej časti bola väčšia, hlboká kolová jama so stopami uhlíkov. V jej výplni sa našiel črep z doby laténskej. Stĺp niesol sedlovitú strechu. Dve menšie kolové jamy sa odkryli na severnej strane - v severovýchodnom rohu a v strede pri stene. Výplň bola tmavopopulavého sfarbenia a popolovitej štruktúry a obsahovala najmä v hornej polovici väčší počet črepov. Našiel sa v nej i prepálený kostný nástroj, kúsky železnej trosky, zvieracie kosti, kúsky beztvarej mazanice a lomový kameň.

1. Torzo dlátovitého nástroja z dutej kosti, vypáleného dočierna, dĺ. 10,8 cm (obr. 18: 1).

2. Okrajový črep zo sivej esovite profilovanej misy so zosilneným okrajom (obr. 18: 2).

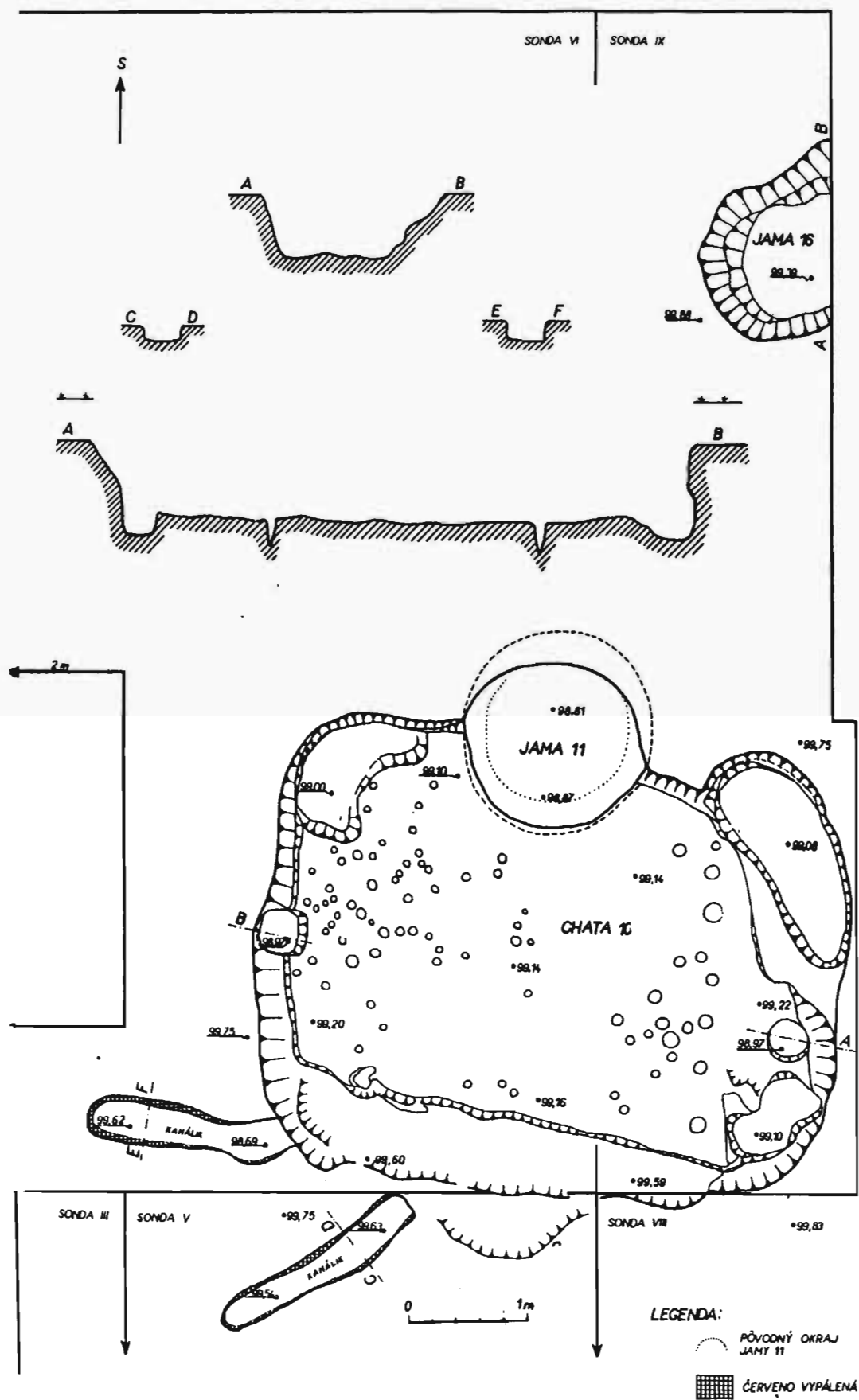
3. Okrajový črep z grafitovej súdkovej nádoby so zosilneným okrajom, zdobený ihlanovitým motívom a pod ním dvoma dookola sa vinúcimi ryhami (obr. 18: 3).

4. Čierny okrajový črep z hrncovitej zásobnice so zosilneným okrajom (obr. 18: 4).

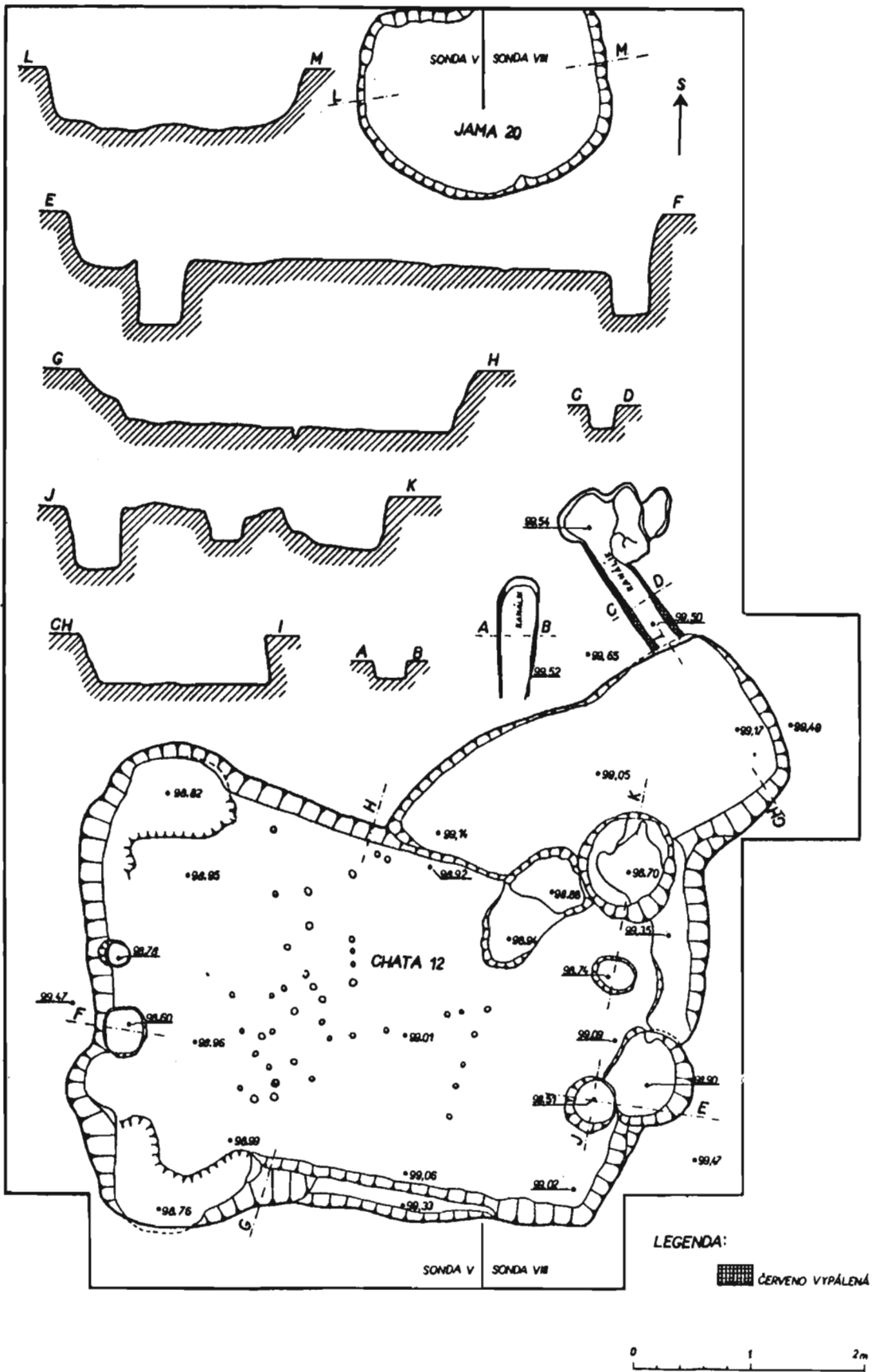
5. Fragment zo spodku pohárikovitej nádoby, nedokonale vytočenej, s nábehom na nôžku. Nad dnom tri ryté línie (obr. 18: 5).

Chata 10 (obr. 3; 5: 1)

Chata sa črtala ako väčšia popolovitá škvŕna nepravidelného tvaru už v hĺ. 25 cm. Pretože jej obrys bol porušený mladšími zásahmi, po odkrytí mala nepravidelne obdĺžnikový tvar, pôvodne s kolmými stenami a so zaoblenými rohmi (dĺ. 510 cm, š. 380 cm, hĺ. 70-85 cm). Pozdĺž južnej steny boli náznaky lavice. V strede dvoch čelných strán sa nachádzali kolové jamky, jedna kruhová, druhá hranená. Dno nebolo rovné, tri obličkovité priehlbne v ňom siahali 15 cm hlbšie. Chatu narušila kultúrna jama z 11.-12. stor. Dlážka bola niekoľkokrát za sebou vymazávaná a bola ubitá. Podobne ako v chate 5 dno bolo

Obr. 3. Nitra (Šindolka). Chata 10.

Obr. 4. Nitra (Šindolka). Chata 12.

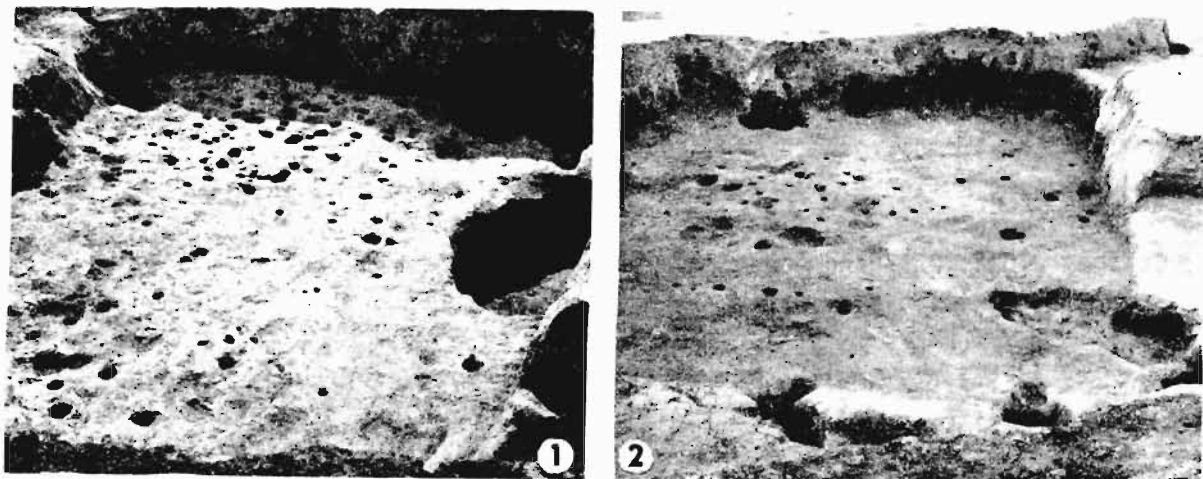
prederavené početnými kolovými jamkami s $\varnothing$ od 5 do 10-15 cm, hlbokými 20-30 cm a zahrotenými. Jamky sa sústreďovali v západnej tretine, chýbali v strede chaty. Výplň bola nápadne popolavá a dosť jednoliata, v strede bolo väčšie hniezdo hnedočiernej sadzovitej zeme zmiešanej s uhlíkmi. V severnom rohu chaty sa sústreďovala beztvárá, červeno vypálená mazanica. Vo výplni boli veľmi početné črepy, najmä v hornej polovici, sapropelitový náramok a zlomky dvoch menších náramkov, prasleny, kamenný brúsik, kamenné hladidlo, kolieska, hrudka (zliatok) bronz, hrudky železnej trosky a veľa zvieracích kostí.

1. Hladidlo z čiernej horniny (obr. 18: 1).
2. Koliesko z čierneho črepu nádoby; $\varnothing$ 5,5 cm (obr. 18: 9).
3. Zlomené koliesko z opracovaného črepu z dna nádoby; $\varnothing$ 6,5 cm (obr. 18: 8).
4. Tri prasleny:
 - a) zlomky z čiernohnedého dvojkonického; $\varnothing$ 4,2 cm (obr. 18: 7).
 - b) fragment svetlohnedého s plastickou obrubou okolo otvoru; $\varnothing$ 5,3 cm (obr. 18: 10).
 - c) bledohnedý kónický, na ploche bázy zaoblený a priečne žliabkovaný; v. 1,6 cm, š. 3 cm (obr. 18: 11).
5. Kamenný brúsik, plochý, kónický, na oboch stranách obrúsený; dĺ. 15,8 cm.
6. Sapropelitový náramok, v priereze polkruhový, zlomený; $\varnothing$ 10 cm, prierez 1,6 cm (obr. 6: 6).
7. Dva zlomky zo sapropelitového náramku s polkruhovým prierezom (obr. 6: 7).
8. Okrajový črep, tuhovaný a zvonku tmavohnedý, zo súdkovitého hrnca so zosilneným okrajom, zvisle ryhovaný (obr. 18: 13).
9. Okrajový črep zo súdkovitej nádoby, na hrdle s lištou, zvisle ryhovaný, s prímiesou tuhy (obr. 6: 2).
10. Misa s vtiiahnutým hrdlom, so zosilneným okrajom, tmavošedá, vytočená na kruhu, doplnená; v. 7,2 cm, $\varnothing$ ústia 15,2 cm.
11. Tmavošedý okrajový črep z vazy s dvoma žliabkami na hrdle (obr. 6: 3).
12. Väčší fragment sivej misy s lomom na hrdle. Nad lomom i pod ním dve ryté línie (obr. 6: 5).
13. Fragment dna sivej vazy s prstencom a omfalom (obr. 6: 8).
14. Fragment masívneho kónického cedidla s dierkami v strede a na dne, čiernosivý (obr. 6: 10).
15. Okrajový črep, asi z vazy, so zosilneným okrajom a s tromi lištami na hrdle, hnedý s čiernymi ťlakmi (obr. 6: 9).
16. V rukách hnetená šikmostenná misa, masívna, s hrubými stenami, sivohnedá, doplnená; v. 6,5 cm, $\varnothing$ ústia 12,8 cm (obr. 6: 15).
17. Červohnedý okrajový črep z neprofilovanej baňatej nádoby s klinovými jamkami pod ústím, vyrobený v rukách (obr. 6: 12).
18. Dva podobné črepy s menšími klinovými jamkami pod okrajom (obr. 6: 11, 16).
19. Okrajový črep z hrubostennej čiernosivej nádoby s prehnutým ústím a so zalomenými plecami, uhnetenej v rukách z plaveného materiálu (obr. 6: 13).
20. Okrajový črep čiernosivej misy s vyhrnutým ústím, kolmým hrdlom a lomom na pleciach (obr. 6: 14).
21. Fragment okraja sivej misy s vyhrnutým ústím (obr. 6: 17).

Chata 12 (obr. 4; 5: -2)

Chata sa rysovala hneď pod povrchom ako veľký popolavý ťlak obdĺžnikového tvaru. Siahala do hĺ. 60 cm a čiastočne bola porušená mladšími zásahmi, a to

v severnom rohu slovanskou chatou 8 a na východnej strane žliabkami z 11. stor. (obr. 12: 2). Orientovaná bola v osi JJV-SSZ. Siahala do sprášového podlažia. Mala kolmé steny, obdĺžnikový tvar a na západnej strane bola mierne oblúkovite rozšírená. Vchod bol na severovýchodnej strane (cca o 20 cm plytší, obdĺžnikový).

Obr. 5. Nitra (Šindolka). 1 - chata 10; 2 - chata 12.

Na nerovnom, vymazanom a ubitom dne sa črtali menšie priehlbne. V strede čelných, t. j. užších stien boli kolové jamy - na západnej strane trochu excentrické väčšie, vedľa nej menšia. Na východnej strane boli tiež kolové jamy, väčšie z nich bola hlbšia. Na hranici chaty a vchodu sa zistila nepravidelná oválna jama. Pozdĺž južnej dlhšej steny sa črtal zvyšok úzkej lavice. V strede chaty boli do ubitej a vymazanej dlážky zapustené početné kolové jamy. Rozmery chaty: dĺ. 530 cm, š. cca 400 cm, hĺ. 60 cm; dĺ. obdĺžnikového vchodu - predsene 300 cm, hĺ. 40 cm. Chata obsahovala veľké množstvo črepov, dva zlomky sapropelitových náramkov, kusy železnej trosky, fragment brúsika, kamenný mlat, železný klinec, hrudky bronz, bronzovú trosku, koliesko z črepu, mazanicu.

1. Dva fragmenty sapropelitových náramkov kruhového prierezu; $\emptyset$ cca 8-9 cm (obr. 8: 6).

2. Železný klinec s plochou hlavičkou a hranatým prierezom; dĺ. 5,9 cm (obr. 8: 9).

3. Koliesko z črepu nádoby; $\emptyset$ 2,8 cm.

4. Plochý, mierne trapézový, hladko obrúsený kamenný mlat s vybraním na protiľahlých stranách; dĺ. 7,8 cm (obr. 8: 7).

5. Torzo opotrebovaného brúsika zo zelenastosivej horniny; dĺ. 8 cm.

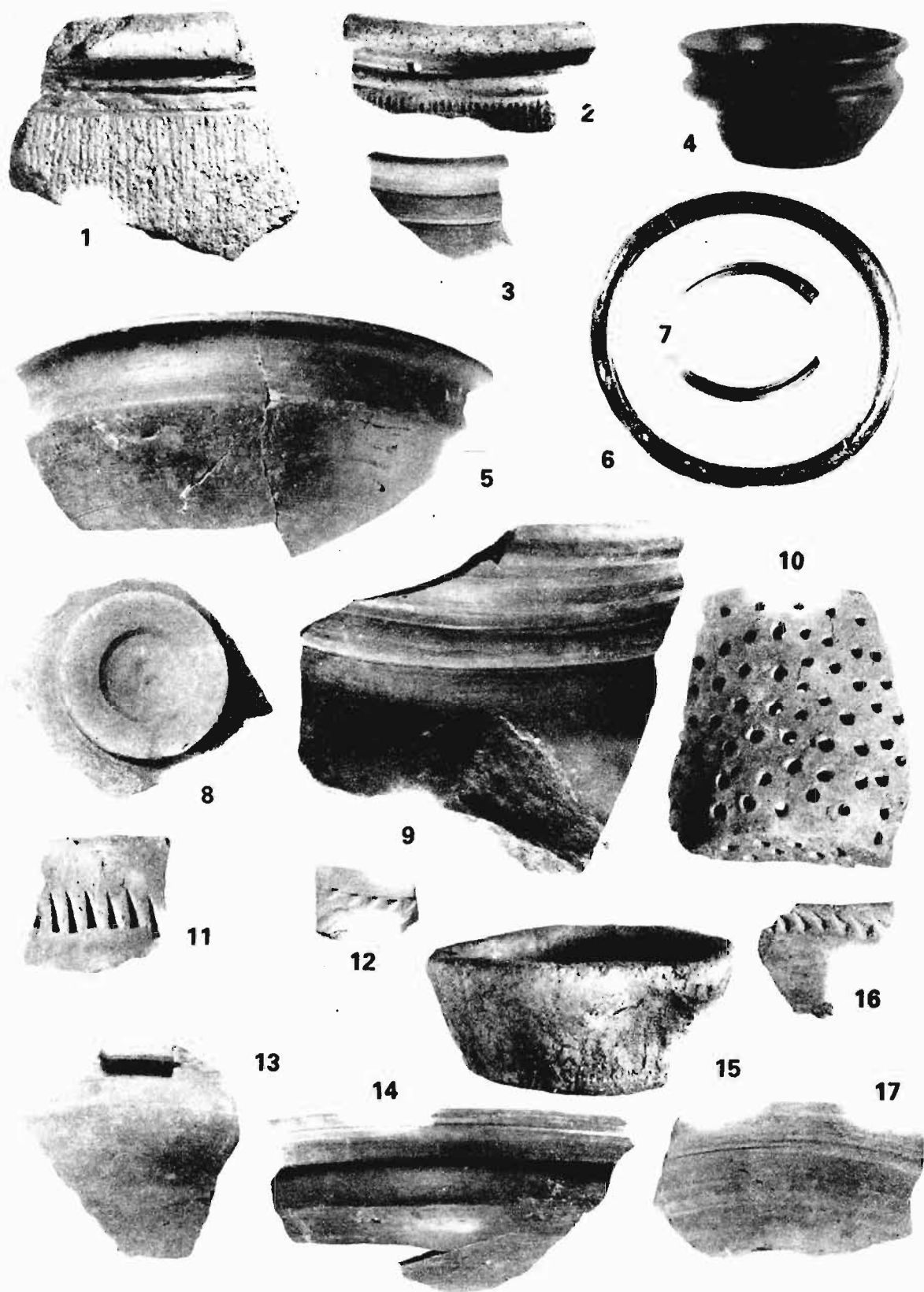
6. Bronzový zliatok (hrudka); $\emptyset$ 2,2 cm.

7. Čiernosivá misa so šikmými stenami, uhnetená v rukách zo zle plaveného materiálu, doplnená; v. 6 cm, $\emptyset$ ústia 12,8 cm (obr. 7: 1).

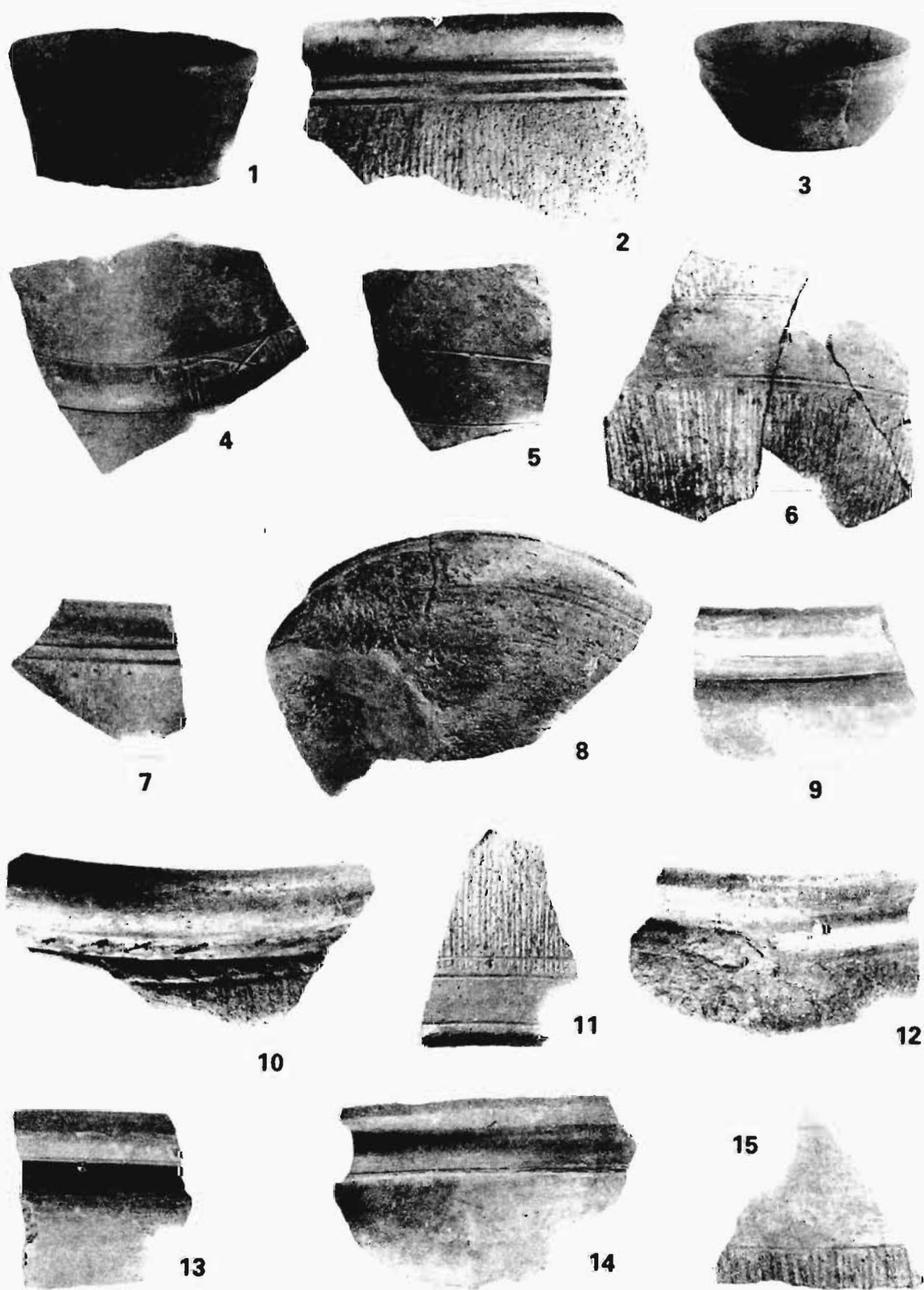
8. Profilovaná sivá až čierna misa, vyrobená v rukách, doplnená; v. 5,3 cm, $\emptyset$ ústia 12,5 cm (obr. 7: 3).

9. Okrajový črep z tuhovanej súdkovitej nádoby so zosilneným okrajom, s dvoma lištami na hrdle. Od hrdla po dno zvislé ryhy (obr. 7: 2).

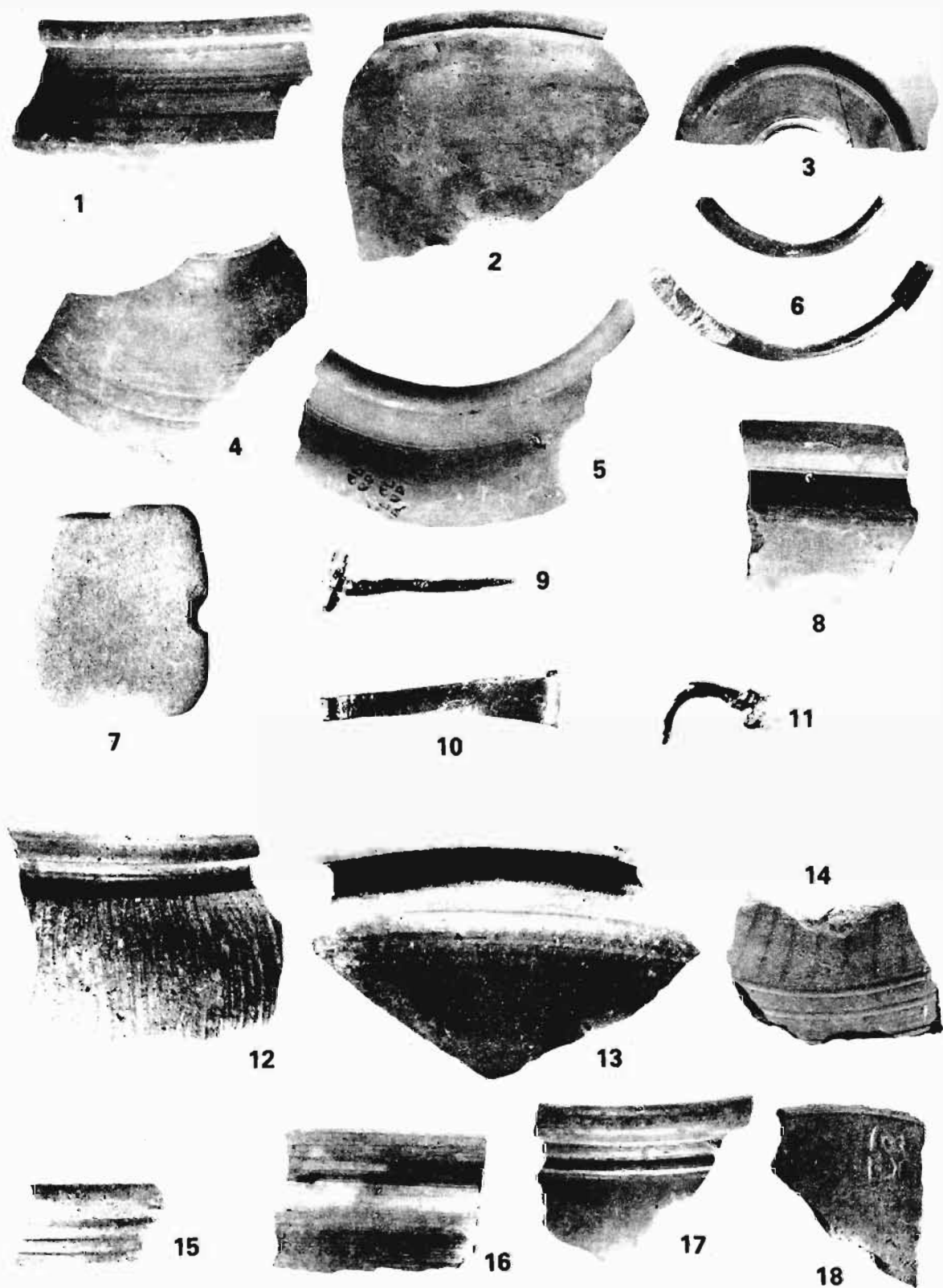
10. Fragment hornej časti čiernej vázovitej nádoby s jemnou rytou výzdobou na lište (obr. 7: 4).

Obr. 6. Nitra (Šindolka). Nálezy z chaty 10.

Obr. 7. Nitra (Šindolka). Nálezy z chaty 12.

Obr. 8. Nitra (Šindolka). 1-9 - nálezy z chaty 12; 10, 11, 14-18 - nálezy zo zberu; 12, 13 - nálezy z chaty 14.

11. Črep z tela sivej nádoby s vyleštenými lomenými pásmi (obr. 7: 5).
12. Dva črepy z tela sivočiernej nádoby s vodorovným lešteným pásom, ktorý prerušuje súvislú zvislo rytú výzdobu (obr. 7: 6, 15).
13. Črep zo spodku nádoby č. 12. Nad dnom medzi dvoma vodorovnými líniami leštený pás a nad ním súvislá zvislo rytá výzdoba (obr. 7: 11).
14. Črep z tuhovanej súdkovitej nádoby so zosilneným okrajom, pod ním dve šikmo presekávané lišty. Povrch súvisle zvislo ryhovaný (obr. 7: 10).
15. Dva črepy z netuhovanej čiernej súdkovitej nádoby so zosilneným okrajom a s vtiiahnutým hrdlom. Povrch súvisle zvislo ryhovaný (obr. 7: 7, 12).
16. Väčšie torzo sivočiernej hlbokkej misy s výrazne vyhrnutým zosilneným okrajom a so zdrsneným povrchom. Hlina plavená, zmiešaná so zrnkami piesku (obr. 7: 8).
17. Fragmenty sivočiernych misiek so zosilneným a vyhrnutým okrajom, s lomom na pleciach i bez neho, s dierkami na spojeniach (obr. 7: 9, 13, 14; 8: 1, 8).
18. Matne hnedý fragment vysokoramenného hrnca s vtiiahnutým hrdlom a so zosilneným, mierne vyhrnutým okrajom, na pleciach zdobený skupinou kruhovitých značiek vyrazených do štvorca (obr. 8: 5).
19. Fragment dna nádoby č. 18, na okraji s prstencom a v strede s okrúhlou prstencovou lištou (obr. 8: 3).
20. Torzo vysokého sivočierneho hrnca s vtiiahnutým hrdlom a so zosilneným okrajom. Na pleciach leštený, ostatný povrch zdrsnený. Materiál plavený, zmiešaný s drobnými zrnkami piesku (obr. 8: 2).

Chata 14

Z tejto chaty sa preskúmala iba východná časť. Prišlo sa na ňu v hĺ. 35 cm pri odkrývaní lengyelského objektu 13. Chata sa odlišovala popolavou a na spodku popolovitou výplňou zmiešanou s drobnými uhlíkmi a kúskami mazanice. Orientovaná bola V-Z, jej východná (užšia) stena bola zošikmená, v jej strede bola veľká lievikovitá kolová jama. Rohy boli zaoblené, steny kolmé. Na južnej (dlhšej) stene sa nachádzala úzka plochá lavica. Rovná dlážka v spráši bola ubitá a posiatá malými kolovými jamkami (jedna bola plytká, štvorcová). V juhovýchodnom rohu sa na chatu napájal pravidelný žliabok so šikmými stenami a s plochým dnom, s popolavou výplňou, datovaný laténskymi črepmi. Rozmery: š. 350 cm, hĺ. 75 cm. Nálezy: početné črepy, železná troska, železné šidlo, železná tyčinka, časť železného krúžku, časť kamenného brúsika, fragment žarnova, praslen, zvieracie kosti.

1. Torzo dvojkónického praslena z materiálu obsahujúceho zrnká grafitu; v. 3,4 cm (obr. 19: 1).
2. Bledohnedý dvojkónický praslen; v. 2,6 cm (obr. 19: 2).
3. Fragment brúsika, po oboch stranách sedlovite zbrúseného, zo šedobielej horniny (asi pieskovec); dĺ. 7,8 cm (obr. 19: 3).
4. Železná tyčinka - asi šidlo; dĺ. 10,2 cm (obr. 19: 4).
5. Železné šidlo, na jednej strane zúžené do hrotu; dĺ. 5,6 cm (obr. 19: 5).
6. Torzo železného krúžku; zach. dĺ. 3,5 cm (obr. 19: 6).
7. Čierny črep zo zosilneného okraja sudovitej nádoby, bez tuhy (obr. 19: 8).
8. Torzo čiernej misy s esovite vyhrnutým okrajom a miernym lomom na pleciach (obr. 8: 13; 19: 7).
9. Okrajový grafitový črep zo sudovitej nádoby so zosilneným profilovaným okrajom a zvislo súvisle ryhovaným povrchom (obr. 8: 12).

10. Okrajový črep z veľkej sudovitej zásobnice so zosilneným okrajom, vyrobenej z materiálu s prímесou tuhy (obr. 19: 9).

11. Fragment väčšieho kamenného žarnova.

Kultúrna jama 19

K chaty 14 na južnej strane patrila okrúhla kultúrna jama s kolmými, miestami šikmými stenami a s rovným dnom, odkrytá len sčasti. V popolavej výplni sa našli črepy, zvieracie kosti, medzi nimi čeľuste hovädzieho dobytku.

Zber

Početné najmä keramické nálezy sú z oranice v blízkosti objektov. V prevahe sú črepy z tuhovaných súdkovitých nádob. Menej početné boli črepy netuhovaných nádob - váz, mís, hrncov, vytočených na kruhu.

Sonda II

1. Fragment malej železnej spony (obr. 8: 11).

2. Tuhový stlačený dvojkónický praslen; š. 4,5 cm, v. 2,3 cm.

Sonda V

1. Stlačený sivohnedý dvojkónický praslen s tuhovou prímесou; v. 1,5 cm, š. 3 cm.

2. Plochý kamenný brúsik; dĺ. 11,7 cm.

Sonda VI, okolie chaty 10

1. Svetlohnedý okrajový črep z vázovitej nádoby, na povrchu zdobený vlešťovaným ornamentom zo zvislých a vodorovných línií (obr. 8: 14).

2. Čierny okrajový črep so slabo profilovaným hrdlom a mierne zosilneným okrajom (obr. 8: 16).

3. Čierny črep z dna nádoby, na spodnej strane s kruhovou rytou líniou a kolkom tvaru veľkého písmena S v obdĺžniku (obr. 8: 18).

4. Jednoduchá bronzová pinzeta; dĺ. 5,9 cm (obr. 8: 10).

5. Čierny okrajový črep zo súdkovitej tenkostennej nádoby s troma lištami pod hrdlom (obr. 8: 15).

OSÍDLLENIE VO VČASNOM STREDOVEKU (9.-10. stor.)

Osídlenie vo včasnom stredoveku dokladajú nálezy z povrchových vrstiev i objektov. Nálezy ukazujú na kontinuitu osídlenia s menšími prestávkami od 9. do 12. stor. Do veľkomoravského obdobia patria štyri chaty (4, 8, 9, 15), kultúrna jama (1) a pec (6).

Chata 4 (obr. 2; 14: 2)

Chata sa nachádzala na úpätí svahu, t. j. asi 50 m od potoka Dobrotka. Preskúmala sa z nej väčšia časť. Odlišovala sa len veľmi nejasne v hĺ. 40 cm sivým odtieňom od tmavšieho nadložia. Ohraničovali ju drobné kúsky mazanice. Bola zahĺbená do sprášového podlažia, podlaha ležala v hĺ. 60 cm. Mala štvorcový tvar (330 x 330 cm), os SV-JZ. Steny boli kolmé, dno rovné a ubité. V strede južnej steny bol vchod, široký 70 cm, jeho dno bolo na úrovni dlážky, kolmé steny sa ku dnu zužovali. Na pravej strane vchodu pri stene chaty bola kolová jamka a na proti nej pri severnej stene ďalšia, menšia. Pri severnej stene oproti vchodu bolo na úrovni dlážky ohnisko nepravidelne pretiahnutého tvaru, s hladkým šedým

estrichom, prepáleným dočervena. Chýbali uhlíky, resp. popol. V juhovýchodnom rohu tesne pri stenách bola deštruovaná štvorcová (135 x 135 cm) kamenná pec, vysoká 60 cm. Postavená bola na úrovni podlahy z lámaného kameňa, pravidelne uloženého, a na jej klenbu boli použité dva kamenné žarnovy s otvormi. Vnútorný priestor bol pravidelne pretiahnutý, dno mierne prehnuté. Boky i zadná stena pece boli vyložené kolmo kladenými kameňmi. Výplň chaty tvorila hnedosivá zem, v hornej polovici zmiešaná s drobnými úlomkami mazanice. Nálezy boli skromné: niekoľko črepov a pár zvieracích kostí.

1. Okrajový črep zo šedohnedej tenkostennej nádoby s vyhnutým ústím a so šikmo skrojeným okrajom s vyvinutým spodným rtom, obtáčanej na kruhu. Na pleciach obvodové žliabky (obr. 15: 2).

2. Čierny črep z pliec nádoby vytočenej na kruhu, zdobený radmi nechťových vpichov.

3. Čiernohnedý črep, zdobený hlbokými vodorovnými žliabkami, z tenkostennej, na kruhu vytočenej nádoby (obr. 15: 3).

4. Hrubý, tmavohnedý črep, zdobený jednoduchou vlnovkou, z nádoby vyrobenej na kruhu z piesčitého materiálu (obr. 15: 4).

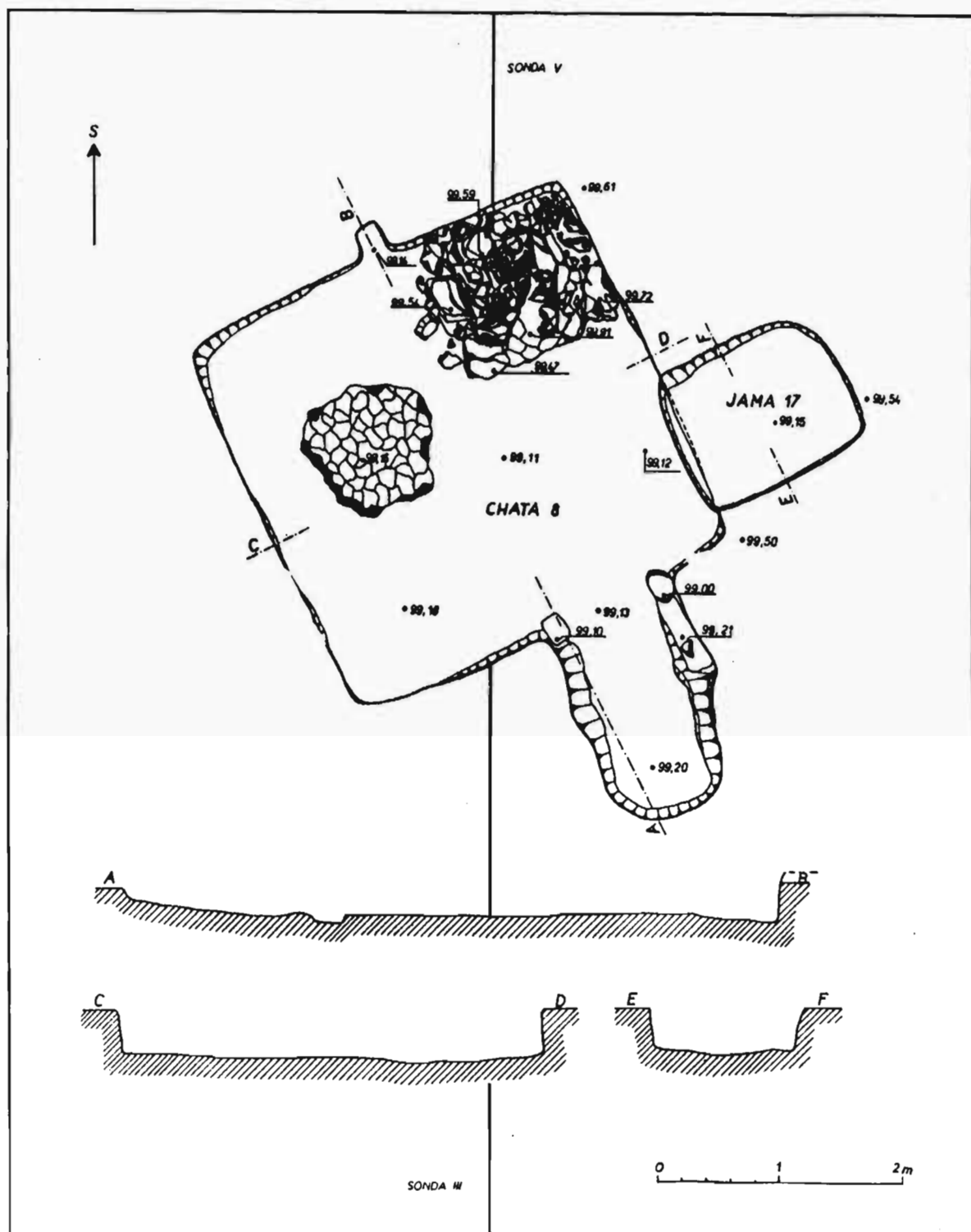
5. Tmavošedý fragment dna nádoby s reliéfnou značkou dvojice kruhov s krížom v strede (obr. 15: 6).

6. Šedočierny okraj nádoby so šikmo skrojeným pretiahnutým okrajom (obr. 15: 1).

Chata 8 (obr. 9; 10: 1)

Táto chata mala tvar totožný s chatou 4, ležala od nej severne vo vzdialenosti cca 25 m. Začala sa rysovať v hĺ. 25 cm pod povrchom ako nepravidelná šedá škvrna. Bola zapustená do hĺ. 65 cm, orientová (podľa kolových jám) SSZ-JJV. Šírka strán činila 340 cm. Vchod na úrovni dlážky bol 100 cm široký a 160 cm dlhý. Steny boli kolmé a rovné. Na sprašovom podlaží spočívala rovná podlaha, ubitá a potiahnutá šedou hlinou. Kolové jamy sedlovitej strechy boli v severnej a južnej stene pri ústí vchodu. S jamou pri vchode korešpondovala ďalšia kolová jamka v rohu vchodu a steny. Západná stena bola čiastočne narušená kultúrnou jamou 17 z 11. stor. Oproti vchodu, obrátenému na juh, v severovýchodnom rohu bola deštrukcia pece z lomových kameňov, približne štvorcová, opierajúca sa o bočné steny chaty. Väčšie lomové kamene uložené na úrovni podlahy tvorili obdĺžnikový vnútorný priestor. Misovitá priehľbeň dna pece mala vypálený spodok a obsahovala popol s uhlíkmi a so sadzami, oblá časť klenby z menších kameňov bola preborená. Vonkajšie rozmery pece: 120 x 140 cm, v. 60 cm. Rozmery vnútorného priestoru: š. 40 cm, v. 40 cm, dl. 70 cm. V strede boli zvyšky ohniska (Ø 90 cm) so súvisle prepáleným estrichom. V zásype chaty bola súvislá sprašová vrstva, ktorá je zvyškom vnútornej omietky stien. Nezistili sa stopy požiaru; popol a sadze sa nachádzali len vo výplni pece a v jej blízkom okolí. Nálezov bolo málo. V juhozápadnom rohu dlážky ležali črepy z troch nádob, v ostatnej výplni boli črepy sporadické.

1. Tmavohnedý hrniec s vysokým telom, lievikovite odsadeným hrdlom a so šikmo skrojeným ústím, obtáčaný na kruhu, doplnený. Piesčitý materiál so sľudou. Na pleciach dve strmé vlnovky a pod nimi obvodové línie. Dno so značkou - reliéfnou svastikou; v. 18 cm, Ø ústia 12 cm, max. Ø 15 cm, Ø dna 8,7 cm (obr. 15: 8a, 8b).

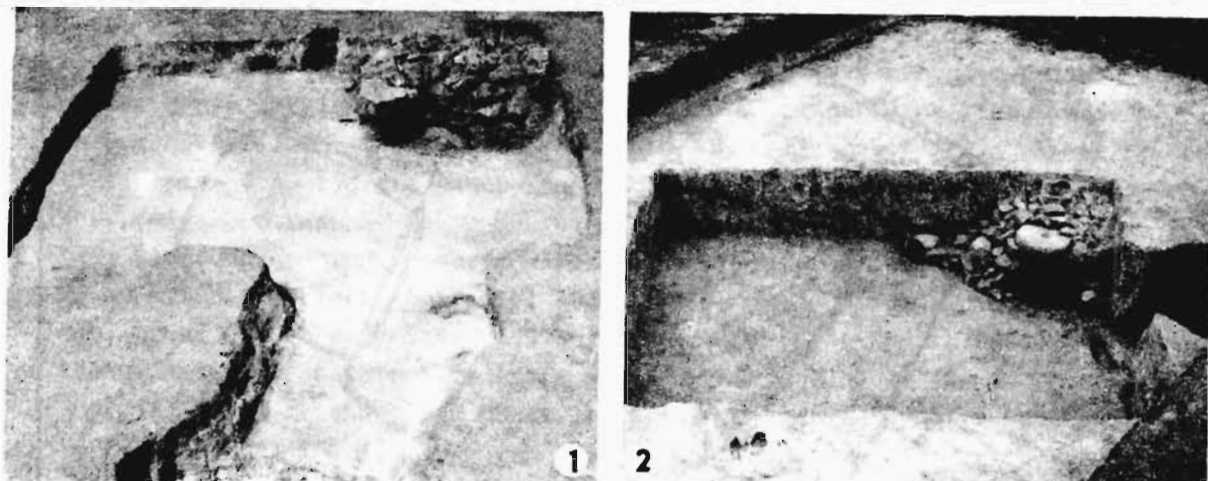

LEGENDA:

- ESTRICH OHNISKA
- ČERVENO VYPÁLENÉ OKRAJE OHNISKA
- LOMOVÉ KAMENE

Obr. 9. Nitra (Šindolka). Chata 8 a kultúrna jama 17.

2. Štíhly, nepravidelný, šedý až hnedý hrniec s dvojkónickým telom, s maximálnou vypuklosťou v hornej tretine, vyrobený v rukách. Odsadené lievikovité ústie so šikmo skrojeným nepravidelným okrajom. Dno rovné. Na pleciach a pod lomom nepravidelne ryté vlnovky; v. 20,5 cm, $\emptyset$ ústia 14,2 cm, max. $\emptyset$ 16,5 cm, $\emptyset$ dna 4 cm (obr. 15: 5).

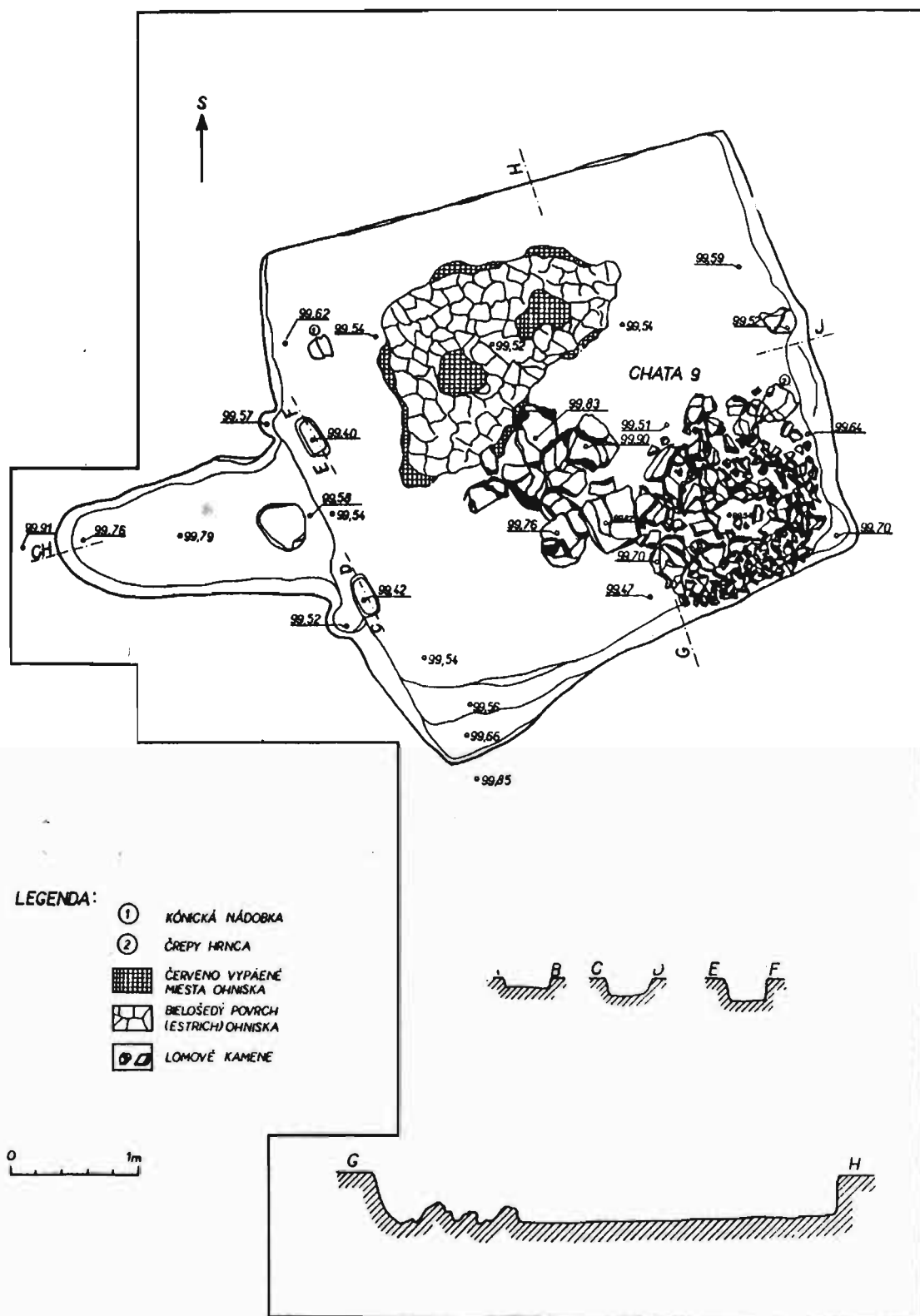
Obr. 10. Nitra (Šindolka). 1 - chata 8; 2 - chata 15.

3. Hrubostenný hnedočierny súdkovitý hrniec, obtáčaný na kruhu, na vnútornej strane okraja žliabok na pokrývku, okraj kolmo zrezaný, hrdlo trochu vtiahnuté. Horné dve tretiny na povrchu zdobené dookola líniou rytou jednozubým nástrojom. Na dne slaboznačná reliéfná značka; v. 16,5 cm, $\emptyset$ ústia 13 cm, max. $\emptyset$ 15,2 cm, $\emptyset$ dna 10 cm (obr. 15: 7).

4. Fragment čiernohnedého hrnca so súdkovitým telom, obtáčaného na kruhu. Okraj temer šikmo skrojený. Na hrdle šikmo položené vpichy v rade a pod nimi celý povrch husto, špirálovite dookola zdobený líniami rytými jednozubým nástrojom. Materiál piesčitý (obr. 15: 9).

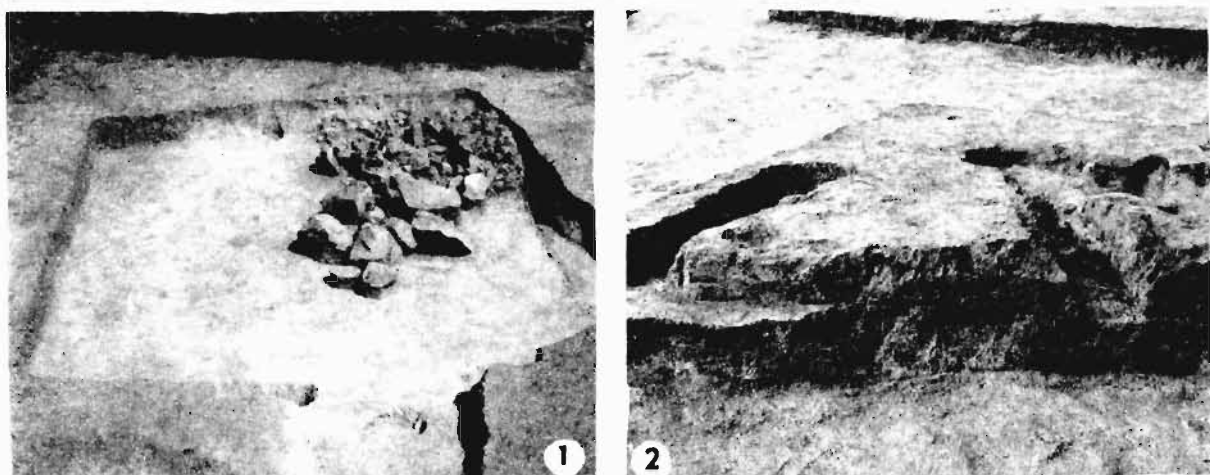
Chata 9 (obr. 2; 11; 12: 1)

Chata sa nachádzala 10 m severne od chaty 8 (jej orientácia V-Z sa líšila od chát 4 a 8). Rysovala sa už v hĺ. 25 cm. V hĺ. 30 cm sa pomerne dobre črtali štvorcové obrysy. Chata ležala v superpozícii nad laténskou chatou. Štvorcový pôdorys sa západným smerom rozširoval a tiež západná stena ku vchodu nebola pravidelná. Steny boli šikmé, len juhovýchodný roh plynule prechádzal do rovnej ubitej podlahy. Jazykovitý vchod na západnej strane sa postupne znižoval na úroveň podlahy (dĺ. 200 cm, š. 80-150 cm). Oproti vchodu bola pri východnej stene málo výrazná plytká kolová jama, pri vchode sa črtali dve kolové jamky v stene. Ďalšia plytká jamka v strede vchodu pri jeho vyústení do chaty bola asi kolová a s protiľahlou jamkou obsahovala koly nesúce sedlovitú strechu. Rozmery chaty: 330 x 380 cm, hĺ. 45 cm. V chate oproti vchodu bolo ohnisko a v juhovýchodnom rohu sa nachádzala kamenná pec. Ohnisko s nepravidelnými obrysami a rozmermi 200 x 125 cm bolo na úrovni podlahy. Estrichový povrch ohniska bol preliačený a vypálený do červena. Deštrukcia taviacej pece(?) z veľkých lomových kameňov bola posunutá

Obr. 11. Nitra (Šindolka). Chata 9.

do stredu chaty, drobné kamene v kruhu sa opierali o bočné steny. Výplň chaty bola jednoliata, tmavošedá, miestami s drobnými kúskami mazanice a spraše. V deštrukcii pece bolo niekoľko nádob v črepoch, neúplná kónická nádoba ležala v severozápadnej štvrtine a črepy boli roztrúsené po celej chate.

Obr. 12. Nitra (Šindolka). 1 - chata 9; 2 - dvojica žliabkov pri chate 12.

1. Tmavohnedý, na kruhu obtáčaný hrniec s vajcovitým telom, lomeným hrdlom, nepravidelným ústím a so zaobleným okrajom. Materiál piesčitý s obsahom sľudy. Celý povrch od hrdla až po dno zdobený špirálovite dookola idúcou líniou, rytou jednozubým rydlom. Dno s reliéfnym vencom na okraji a v strede s odtlačkami hrnčiarskeho kruhu; v. 18,7 cm, Ø ústia 12,4 cm, max. Ø 15,6 cm, Ø dna 8,3 cm (obr. 16: 3a, 3b).

2. Vysokoramenný, na kruhu obtáčaný, sivý až čierny hrniec s kónicky sa úžiacou spodnou časťou. Hrdlo mierne vtiiahnuté, ústie lievikovite roztvorené. Okraj šikmo skrojený. Na mierne konkávnom dne plastická značka - kríž v dvojitom kruhu. Pod hrdlom dve ryté vlnovky a pod nimi celý povrch obtočený rytou nepravidelnou špirálou; v. 24,5 cm, Ø ústia 18,5 cm, max. Ø 22,5 cm, Ø dna 11 cm (obr. 16: 1a, 1b).

3. Kónická misa (šálka), vytočená na kruhu, s vodorovne zrezaným okrajom. Svetlohnedá až tmavosivá. Na dne okrajový obvodový prstenec s plastickými vodorovnými odtlačkami hrnčiarskej dosky. Temer do polovice misy špirálovite dookola rytá línia; v. 11,6 cm, Ø ústia 18,4 cm, Ø dna 8,8 cm (obr. 16: 4a, 4b).

4. Črep z väčšieho bledohnedého hrnca so sivými fľakmi. Ústie lievikovité, strechovite skrojený okraj zdobený na pleciach špirálovými obežnými ryhami. Pod hrdlom nízka jednoduchá rytá vlnovka (obr. 16: 6).

5. Črep z čiernohnedého hrnca s odsadeným lievikovitým nízkym ústím a so žliabkovitým šikmo skrojeným okrajom. Pod hrdlom obvodové ryhy. Piesčitý materiál (obr. 16: 7).

6. Fragment dna hrubostennej čiernosivej nádoby. Na dne obvodový prstenec. Hrnčiarska značka - medzi dvoma plastickými lištami štvorec s uhlopriečkami (obr. 16: 2).

7. Fragment tela nádoby, zdobený hustými obvodovými ryhami.

8. Fragment hrdla hrnca, zdobený radom šikmých vpichov a pod nimi vodorovnými ryhami (obr. 15: 10).

9. Sivohnedý črep z ústia zásobnice so širokým von vytiahnutým, zaobleným, vodorovným okrajom. Pod okrajom dva vodorovné žliabky.

10. Črep zo šikmostennej kónickej misy (šálky) so zaobleným okrajom s obvodovými ryhami (obr. 15: 11).

11. Fragment steny hrnca s obvodovými ryhami a so šikmými vrypami medzi nimi.

12. Vysokoramenný sivohnedý hrniec s odsadeným lievikovitým ústím, so šikmo skrojeným okrajom a s mierne prehnutou spodnou časťou tela. Dno rovné, do stredu vtiahnuté, so súbežnými reliéfnymi pásikmi. Horná polovica zdobená riedkou, hlboko rytou dookola idúcou špirálou; v. 21 cm, Ø ústia 18,3 cm, max. Ø 19,1 cm, Ø dna 11,5 cm (obr. 16: 5a, 5b).

Chata 15 (obr. 10: 2; 13; 14)

Chata sa začala rysovať v hĺ. 20 cm a jej dno ležalo v hĺ. 85 cm. Os bola približne SV-JZ. Chata mala rozmery 340 x 280 cm. Steny boli rovné a kolmé, podlaha ideálne rovná a ubitá, výplň hnedošedá, v spodnej polovici silne zmiešaná so sprašou a s uhlíkmi. V južnej časti pri stene chaty bol sekundárne zahĺbený kostrový hrob, v strede východnej steny plytká obdĺžniková kolová jamka, na protiahlej stene jamka chýbala. Kamenná pec v severovýchodnom rohu bola dobre zachovaná, obdĺžniková, postavená na úrovni dlážky. Opierala sa o dve steny. Postavená bola z pravidelných lomových kameňov väčších rozmerov, medzery vyplňali menšie kamene, prednú časť klenby tvoril kruhový žarnov. Vnútorň priestor pece mal rozmery: š. 30 cm, dĺ. 70 cm, v. 35 cm. Na rovnom dne s estrichom, červeno vypáleným, sa nachádzalo veľa popola, uhlíky, vrstva sadzí. V zásype v hornej polovici a tiež na úrovni dlážky bolo rozptýlené väčšie množstvo črepov. V priestore pece sa našli nádoby a torzo rotačného kamenného brúsika.

1. Hnedosivý hrniec s vťahnutým esovite vyhnutým ústím a so zaobleným okrajom. Na širšom dne okrajová lišta, v strede hrubé rebierko a paralelne s ním slabo znateľné ďalšie. Horná polovica nádoby zdobená riedkymi dookola idúcimi ryhami; v. 15,7 cm, Ø ústia 12 cm, max. Ø 15 cm, Ø dna 9,8 cm (obr. 17: 1a, 1b).

2. Spodná časť hrubostennej sivohnedej nádoby, zdobenej nepravidelnými vlnovkami, urobenými jednozubým rydlom. Na dne v strede malý plastický kríž; zach. v. 12 cm, Ø dna 12,5 cm (obr. 17: 10).

3. Črepy z tela tenkostennej nádoby, zdobenej obvodovými ryhami, zväzkami vodorovných rýh a ostrej trojitej vlnovky. Ústie skrojené v ostrom uhle.

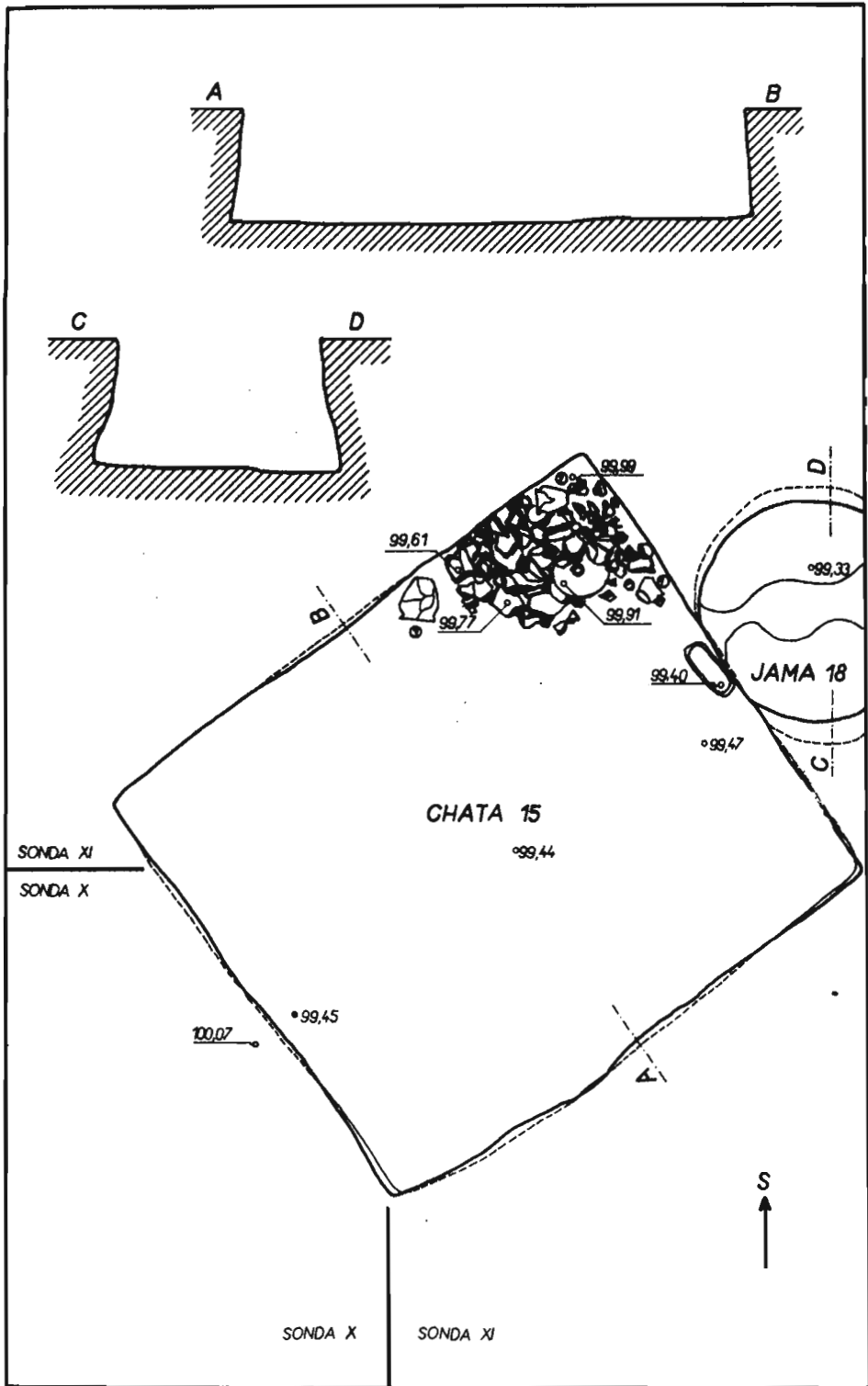
4. Vysokoramenný hnedý hrniec s nízkym odsadeným hrdlom a vyhnutým ústím s kolmo skrojeným okrajom. Hrdlo zvýraznené fazetovaním. Na hladkom povrchu v hornej polovici tri zväzky vlnoviek, na spodnej polovici dve hlboko ryté jednoduché vlnovky. Na rovnom dne odtlačky hrnčiarskej dosky (rozmery t. č. nezisťiteľné, nádoba chýba; obr. 17: 5).

5. Žarnov s rovnou spodnou a mierne klenutou vrchnou stranou. Stredový otvor dole rozšírený; Ø 41 cm, max. hr. 11 cm, Ø otvoru 2,2 cm.

6. Torzo rotačného kamenného brúsika; zach. š. 15 cm, max. hr. 6 cm.

Objekt 6 - pec na pečenie chleba(?)

Pec sa začala rysovať v hĺ. 35 cm a v hĺ. 45 cm bol ohraničený jej nepravidelný štvorcový tvar so zaoblenými rohmi; západná strana bola širšia, časť

LEGENDA: ① ② ③ NÁDOBY

LOMOVÉ KAMENE

0 1m

Obr. 13. Nitra (Šindolka). Chata 15 a kultúrna jama 18.

pri otvore bola užšia. Spodok pece bol rovný, zapustený do spraše, tvoril ho hrubý bledošedý estrich. Steny zničila orba. Zvyšky ukazujú na kónicky sa úžiacie steny, hrubé asi 3-4 cm, prepálené a značne zvetrané. Klenba nad úrovňou spraše sa nezachovala. Rozmery: 135 x 145 cm, hĺ. 35 cm. Orientácia JZ-SV. Obsah tvorila pomerne hojná rozdrvená, červeno vypálená mazanica s popolom, uhlíkmi a hlinou zmiešanou so sadzami. Pec siahala do predpecnej jamy nepravidelne obličkovitého tvaru (270 x 180 cm, hĺ. 55 cm), ktorá mala šikmé steny; jej južná časť ležala 20 cm pod úrovňou pece. V zásype sa nachádzali kusy prepálenej hliny, asi z klenby, sadze a v hornej vrstve nevelký počet črepov, zvieracie kosti a fragment neurčitého železného predmetu.

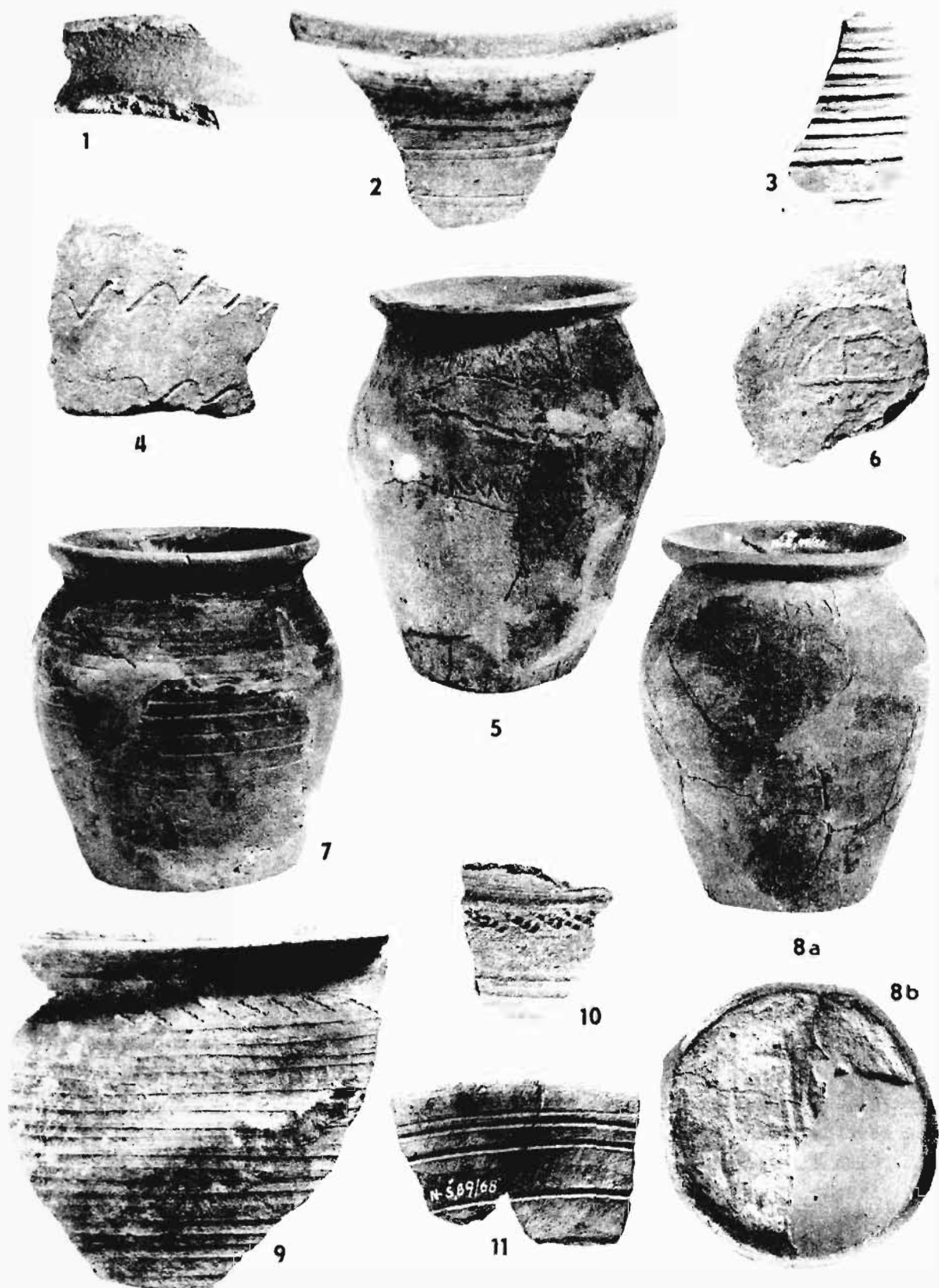

Obr. 14. Nitra (Šindolka). 1 - pec v chate 15; 2 - pec v chate 4.

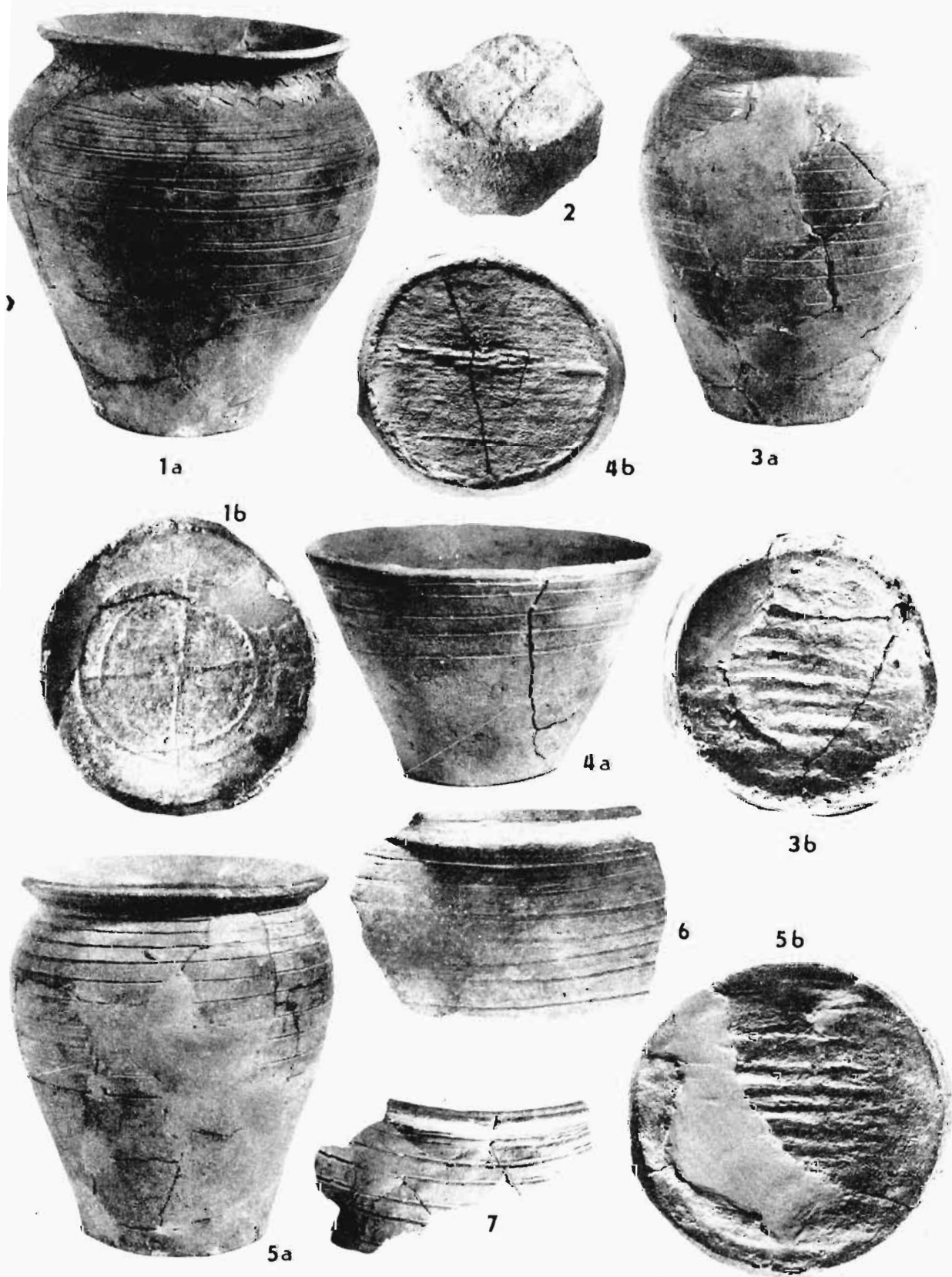
1. Svetlohnedý črep z okraja nádoby s rozšíreným ústím a horizontálnym rebrom na hrdle, vyrobenej na kruhu.
2. Črepy z tela nádob vyrobených na kruhu, zdobené jednoduchou strmou vlnovkou a vodorovnými ryhami (obr. 19: 10-12).
3. Okrajový črep z nádoby obtáčanej na kruhu. Mierne vtiiahnuté hrdlo a lievikovite roztvorené, nepravidelne zaoblené ústie. Na pleciach nepravidelné jamky.
4. Okrajový črep z tmavohnedého hrnca obtáčaného na kruhu. Strechovite zrezaný okraj, ústie lievikovite zrezané. Pod hrdlom zväzok vlnovky, ohraničený na spodku zväzkom vodorovných línií. Materiál obsahujúci sľudu (obr. 17: 3).
5. Črep z tela s rytými vodorovnými obvodovými líniami (obr. 17: 8).
6. Fragment dna so značkou - plastickou svastikou (obr. 17: 4).

Kultúrna jama 1

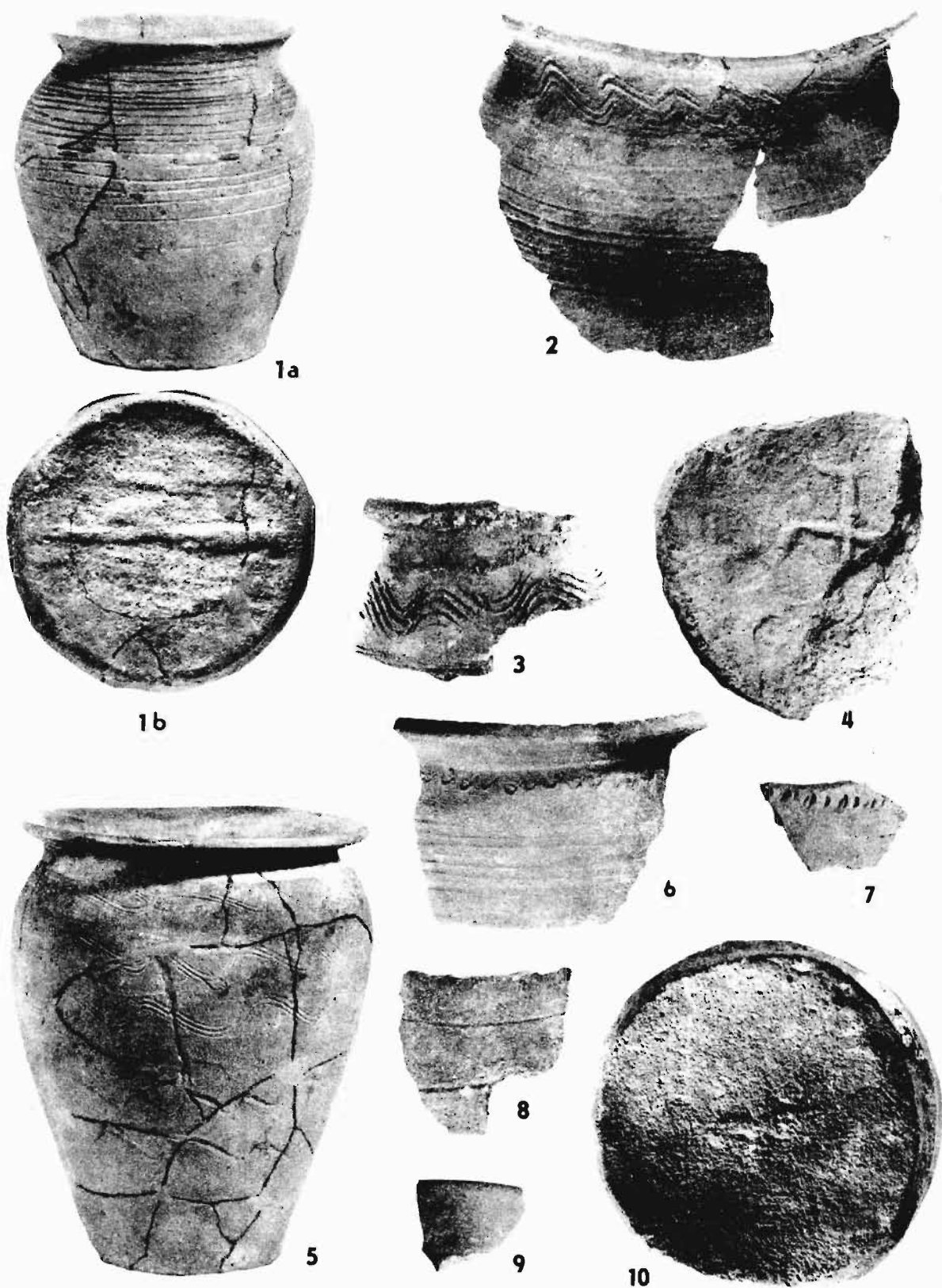
V blízkosti potoka Dobrotka na úpätí svahu Šindolky sa zistila nepravidelne členená väčšia exploatačná jama s nerovnakou hĺbkou, z ktorej bola odkrytá len jej západná (menšia) časť (š. 150 cm, hĺ. 88 cm). Výplň bola popolová, šedá, obsahovala malé množstvo črepov, kúsky mazanice, drobné lomové kamene a zvieracie kosti.

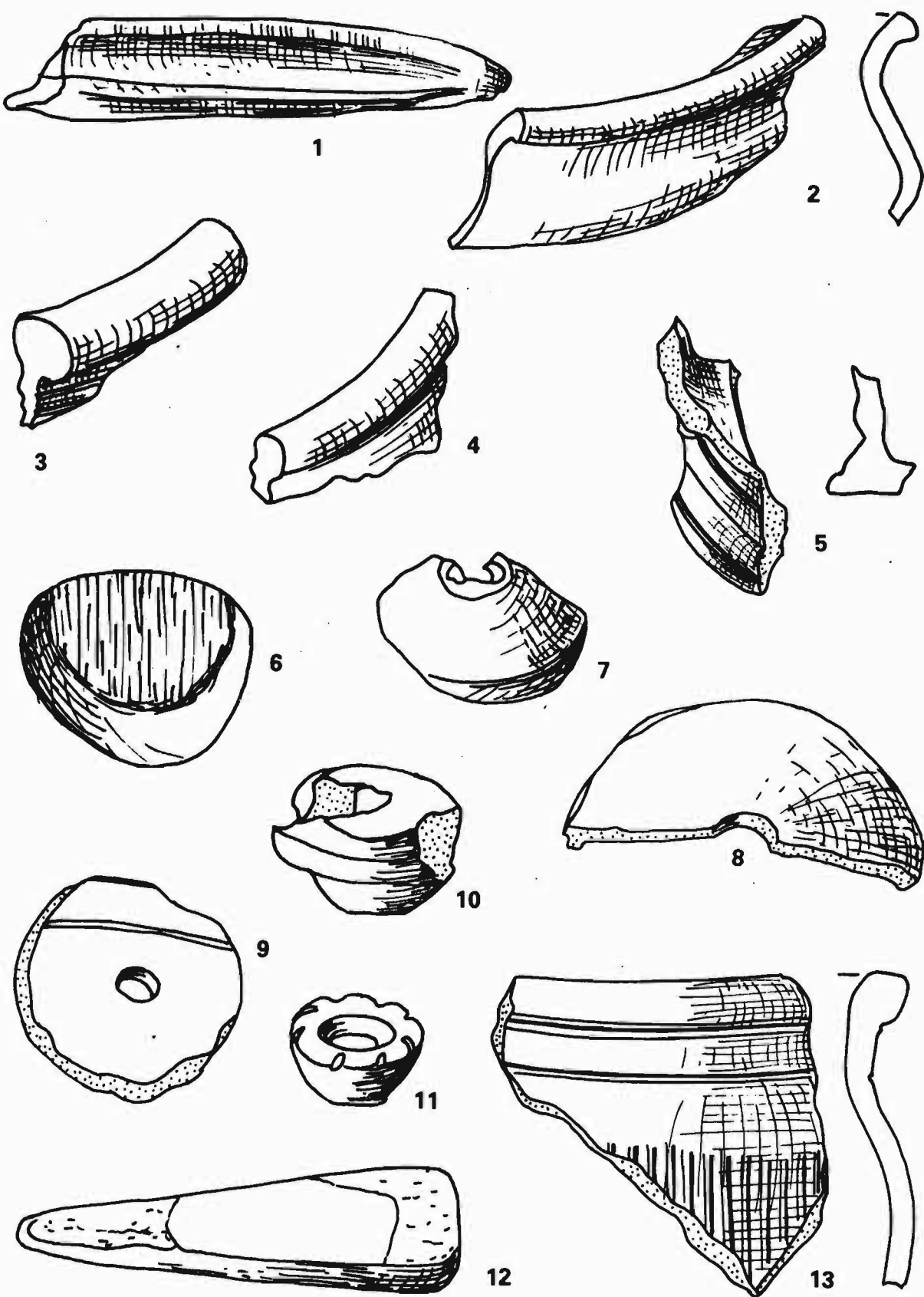
Obr. 15. Nitra (Šindolka). 1-4, 6 - nálezy z chaty 4; 5, 7, 8a, 8b, 9 - nálezy z chaty 8; 10, 11 - nálezy z chaty 9.

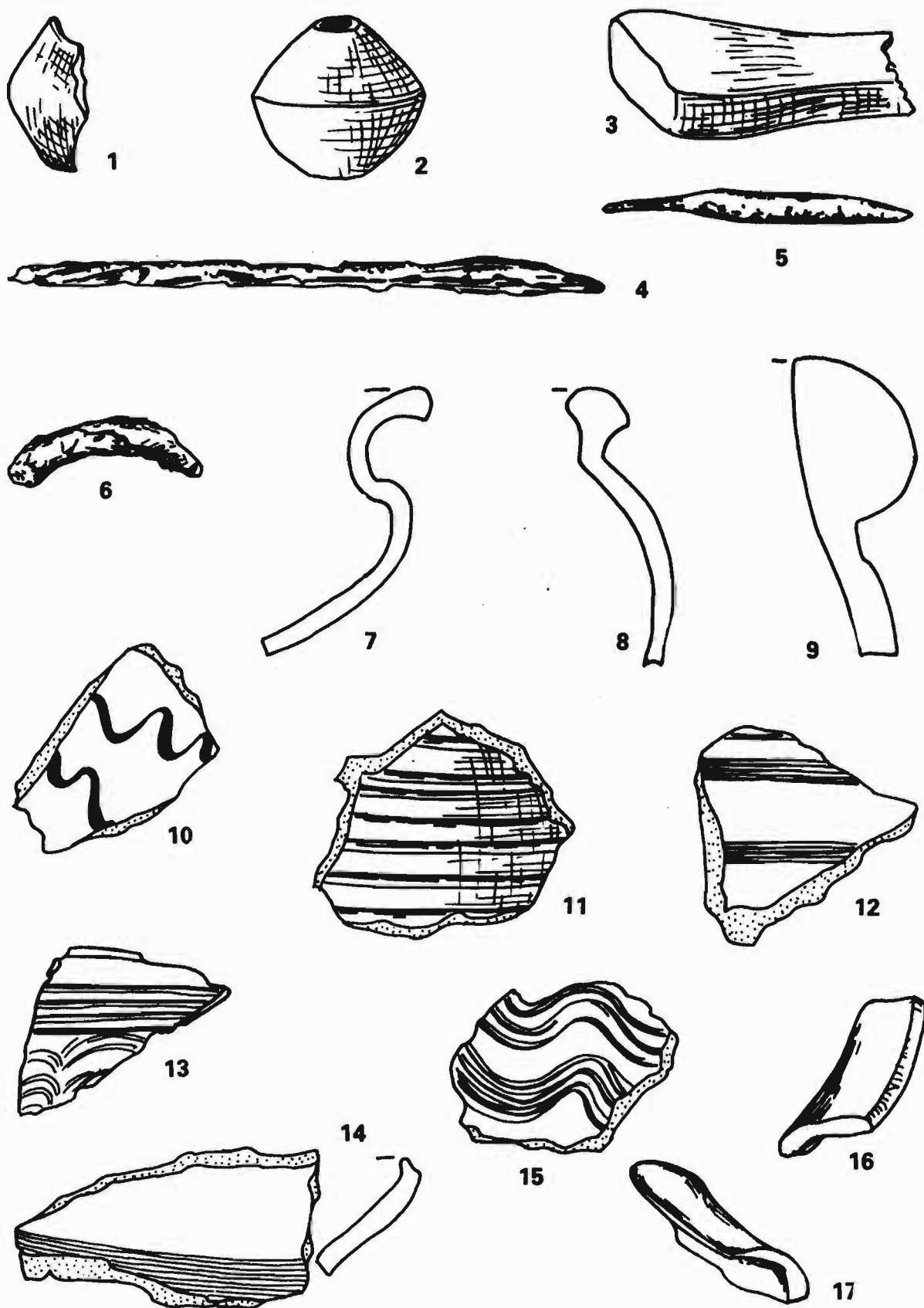
Obr. 16. Nitra (Šindolka). Nálezy z chaty 9.

Obr. 17. Nitra (Šindolka). 1a, 1b, 2, 5, 10 - nálezy z chaty 15; 3, 4, 8 - nálezy z pece 6; 6, 7, 9 - nálezy z kultúrnej jamy 3.

Obr. 18. Nitra (Šindolka). 1-5 - nálezy z chaty 5; 6-13 - nálezy z chaty 10.

Obr. 19. Nitra (Šindolka). 1-9 - nálezy z chaty 14; 10-12 - nálezy z objektu 6 (pece); 13-17 - nálezy z kultúrnej jamy 1.

1. Dva črepy z ústia sivohnedého hrnca s drsným povrchom a so šikmo skrojeným okrajom (obr. 19: 13, 14).

2. Tri črepy z tela nádoby, zdobené pásom obvodových rýh, resp. dvoma trojitými vlnovkami a kombinovaným ornamentom zväzku šikmých rýh a trojitou vlnovkou (obr. 19: 15-17).

ZHODNOTENIE

a/ Osídlenie v dobe laténskej

Na skúmanej ploche bolo zistených päť chát a jedna kultúrna jama. Z týchto objektov boli úplne preskúmané chaty 10 a 12. Čiastočne boli odkryté chaty 5 a 14 a jama 19. Obdĺžnikový pôdorys jednej chaty bol rozpoznaný pod stredovekou chatou (9), ale objekt nebol evidovaný ani skúmaný. Pôdorysy chát sa veľmi zreteľne rysovali hneď pod orniciou v hĺbke 20-40 cm. Všetky boli orientované dlhšou osou s väčšou-menšou odchýlkou V-Z a zoradené boli do dvoch radov, vzdialené od seba 5-7 m.

Z chaty 5 bola odkrytá len časť, pretože okraj sondy ušiel severozápadný úsek tejto pravdepodobne obdĺžnikovej chaty. Z chaty 14 bola odkrytá menšia časť so zvyškom lavice na dlhšej južnej stene. Úplne bola preskúmaná chata 10 a 12. Chata 12 bola čiastočne poškodená stredovekými zásahmi.

Tri zo štyroch chát (5, 10 a 14) s obdĺžnikovým pôdorysom, so sedlovitou strechou a s lavicou sa radia do skupiny polozemnicových a zemnicových, ktoré v rámci územia stredného Dunaja spracovala K. Kuzmová (1980, s. 317 n.) a ktoré prevládajú aj na juhozápadnom a južnom Slovensku. Po roku 1980 boli takéto chaty preskúmané na viacerých lokalitách (napr. Jelšovce, Nitra-Šindolka, Sľažany, Patince, Komjatice, Lipová-Ondrochov, Tekovský Hrádok, Barca pri Rimavskej Sobote atď.). Podobne aj chata 12 so vstupným priestorom má početné analógie na juhozápadnom Slovensku (Točík 1980, s. 250 n.), líši sa však tým, že tzv. vstupný priestor (predsieň), a to zastrešený, veľkosťou skôr pripomína samostatnú miestnosť ako vstup do chaty. Aj ďalšie detaily, napr. ubitá dlážka, často obnovovaná, kolové jamky zapustené do nej, absencia ohnísk a prepálených estričov a najmä veľkosť chát, svedčia o civilizačnom a urbanistickom prejave, ktorý musíme pripísať novej etnickej zložke, t. j. Keltom. Chaty odkryté na Šindolke v r. 1968 padli za obeť požiaru, o čom svedčí popolový zásyp s obsahom uhlíkov, prípadne prepálených hrudiek mazanice. Chaty neboli po požiari obnovované. Pravdepodobne boli používané mimo zimného obdobia, a ako naznačuje železná, prípadne bronzová troska, mohli súvisieť s remeselnou výrobou. Ojedinelý nález kamenného mlatu s bočným výrezom (obr. 8: 7) v chate 12, napriek tomu, že bol spolu so zvyškami bronzovej trosky, nepovažujeme za doklad spracúvania medenej rudy. Nevylučujeme, že mlat bol uložený v sekundárnej polohe a môže pochádzať z lengyelského sídliska (Lichardus - Vladár 1970, s. 370 n.). Kamenné mlaty tohto typu sú charakteristické pre počiatky metalurgie na Slovensku (Točík - Bublová 1980, s. 47 n.), t. j. pre eneolit a staršiu dobu bronzovú.

Načrtnuté problémy súvisiace s laténskyim osídlením na Šindolke sa budú riešiť pri spracúvaní celého sídliska, ktoré patrí k najväčším preskúmaným na strednom Dunaji. To isté platí aj o hodnotení nálezového fondu získaného pri odkrývaní sídliska v rokoch 1974 a 1975 a pri predstihovom výskume v r. 1985-1986.

Najpočetnejšiu skupinu nálezov z výskumu v r. 1968 tvorí keramika. Absolútnu prevahu má keramika zhotovená na hrnčiarskom kruhu (cca 93 %), ktorá sa tech-

nologicky, materiálom, ale aj morfológicky líši od keramiky vyrobenej v ruke (cca 7 %). Keramiku zhotovenú na kruhu delíme podľa materiálu na tri skupiny. Najpočetnejšia je keramika z jemne plavenej hliny s prímесou drobných zrníek piesku, ktorej bledo- až tmavohnedý povrch je potiahnutý jemnou hlinou-engobou. Po nej nasleduje sivá keramika z plavenej hliny s prímесou jemného piesku. Povrch nie je potiahnutý jemnou hlinou, ale je mierne drsný. Pomerne dosť početná je keramika z plavenej hliny s prídáním jemného piesku a grafitu v rozdielnom množstve. Je pozoruhodné, že prasleny boli vyrábané technikou druhej a tretej skupiny. V škále tvarov na sídlisku na Šindolke prevládajú misky, prevažne plytké, so širokou paletou stvárnenia okraja. Prevažne sú vyrobené technológiou prvej skupiny, t. j. majú povrch s engobou. Okrem misiek s esovite profilovaným ústím, s vyhnutým a vyhrnutým okrajom sa vyskytujú tvary s valcovitým hrdlom a odsadeným telom (obr. 6: 13, 14; 7: 14), ďalej s prehnutým hrdlom a prudko lomenými plecami (obr. 8: 8). V neskoršej dobe laténskej (LD) majú misky nízke prehnuté ústie a prudko odsadené plecia (typ Békásmegyer). Priebežne sa vyskytujú misy s lištou na hrdle alebo s rytými horizontálnymi líniami (obr. 8: 1). Aj hrncovité aj vázovité tvary sú predovšetkým vysokoramenné, s vyhrnutým okrajom (obr. 8: 2). Takisto vysokoramenné vázy s roztvoreným ústím majú tri horizontálne lišty na hrdle (obr. 6: 9), prípadne tri horizontálne žliabky (obr. 6: 3). Mladším prejavom sú aj zdobené lišty na ramenách (obr. 8: 4) a výzdoba sivej keramiky - vysokoramennej vázy - motívom negatívneho kríža usporiadaného do štvorca (obr. 8: 5). Pravdepodobne zo situlovitých nádob sú črepy, na ktorých sa striedajú leštené pásy so zvisle hrebeňovanými pásmi (obr. 7: 5, 6). Tento výzdobný prvok sa považuje v rámci vývoja laténskej keramiky za mladší prejav (Benadík 1962, s. 341 n.).

Súdkovité a sudovité tvary okrem výnimky - sivej keramiky (obr. 7: 7, 12) - sú vyrobené z materiálu s prímесou tuhy. Najčastejšie sú súdkovité nádoby so zosilneným zaobleným okrajom, výnimočne profilovaným (obr. 8: 12), a s mierne vtiiahnutým hrdlom, na ktorom sa uplatňujú lišty (obr. 6: 2; 7: 2), niekedy šikmo ryhované (obr. 6: 1; 7: 10). Telo je pravidelne zvisle hrebeňované (obr. 6: 1, 2 a ď.). Výnimočne sa vyskytujú veľké tvary (obr. 19: 9). Okrem okrajových črepov a črepov z tela nádob, predovšetkým z mís, sú v inventári dná s omfalickou jamkou a pozoruhodný fragment dna s kolkom tvaru ležatého veľkého S (obr. 8: 18), bežnou výzdobou na keramike s engobou. Z vrstvy pochádza črep s vlešťovanou výzdobou (obr. 8: 14), ktorá sa po prvýkrát objavuje napr. na keramike na pohrebisku datovanom do LC₁₋₂ na Zámečku v Nitrianskom Hrádku (Točík 1980). V materiáli z výskumu na Šindolke v r. 1968 chýba v uzavretých nálezových celkoch keramika s vlešťovaným ornamentom, aká bola zistená pri výskume v r. 1974 a 1975 (Chropovský 1976, obr. 81: 4).

Keramika vyrobená v ruke ojedinele napodobňuje keramiku vyrobenú na kruhu, napr. miska s vyhnutým a zosilneným okrajom (obr. 7: 3). Ostatné tvary sú pokračovaním foriem známych z úseku HD doby halštatskej. Sú to súdkovité nádoby slabšie profilované, s mierne vtiiahnutým hrdlom a vpichovaným ornamentom pod okrajom (obr. 6: 11, 12 a 16), ktoré sa objavujú aj na pohrebiskách, napr. v Dubníku (Bujna 1989, s. 346, tab. 49: 16). Na tom istom pohrebisku sa našli aj šikmostenné misky (Bujna 1989, tab. 49), aké sú na sídlisku na Šindolke zastúpené dvoma exemplármi (obr. 6: 15; 17: 1). V rukách boli sporadicky zhotovované aj grafitované nádoby a najmä cedidlá s rituálnou funkciou (obr. 6: 10), ktoré sú

na Slovensku doložené v priebehu strednej a mladšej doby laténskej (Kolník 1981, obr. 79: 5, 7). Z plavenej hliny s prímiesou piesku a niekedy grafitu sa vyrábali dvojkónické prasleny (obr. 18: 7; 19: 1, 2) a doteraz na Slovensku nezvyčajne profilované prasleny (obr. 18: 10, 11). K bežným výrobkom patria kolieska z črepov (obr. 18: 8, 9), zastúpené na sídliskách z neskorej doby laténskej (Paulík 1976, obr. 86 a 87). Na sídliskách zo strednej doby laténskej sú početné sapro-pelitové náramky polkruhového prierezu (obr. 6: 7; 8: 6; Hečková - Oždání 1987, s. 397 n.), kamenné nástroje (obr. 19: 3), ako aj menšie železné výrobky, napr. klince, šidlá (obr. 8: 9; 19: 4-6). Blížšie nedatovateľný je fragment železnej spony (obr. 8: 11). Datovanie laténskeho sídliska odkrytého v r. 1968 na Šindolke do LC₁ je len rámcové. Čaká sa na detailné zhodnotenie a datovanie z pera G. Březinovej, ktorá t. č. analyzuje celé laténske sídlisko na Šindolke. Nízke zastúpenie keramiky vyrobenej v ruke (cca 7 %) v porovnaní s inými lokalitami datovanými do LB-LC₁, napr. Chľaba (Bužna 1977, s. 66), Šaľa-Veča (Točík 1994), kde keramika vyrobená v ruke je zastúpená od 50 do 20 %, na druhej strane celý rad mladších elementov v keramike na lokalitách typu Výčapy-Opatovce (Kuzmová 1980; Točík 1959, s. 841 n.), Cífer-Pác (Kolník 1979), datovaných predovšetkým prevahou keramiky s vlešťovaným ornamentom do LC₁ a LC₂, nám dovoľujú časť sídliska skúmaného v roku 1968 na Šindolke bližšie zaradiť do vývoja medzi tieto stupne.

b/ Včasnostredoveké osídlenie (9.-10. stor.)

Stredoveké osídlenie skúmané v r. 1968 má dve fázy, ktoré nadväzujú na seba. Staršie osídlenie je zastúpené štyrmi chatami (4, 8, 9 a 15), pecou na pečenie chleba (objekt 6) a kultúrnou jamou 1, datovanými do 9.-10. stor. Približne po 100-ročnom hiáte nasleduje osídlenie datované do 11. až 13. stor., zastúpené len kultúrnymi jamami (3, 11, 16, 17) a zvyškom zariadenia na metalurgickú činnosť s dvoma kanálkami pri staršom objekte 12 z doby laténskej.

Štyri chaty zo staršej fázy (4, 8, 9, 15) patria k typu polozemnic (Donat 1980) v sprášovom podloží. Sú rozmiestnené v osi S-J vo vzdialenosti od 5 do 10 m. Tieto štvorcové chaty zo staršej fázy stredovekého osídlenia sa veľmi dobre črtali po odstránení ornice a černoze. Rozmery chát sa pohybovali v rozmedzí 330-380 cm a ich plocha nepresahovala 13 m². Tri chaty (4, 8, 9) mali v strede jednej zo stien obdĺžnikový vchod. Vchody boli zastrešené, o čom svedčia kolové jamy umiestnené oproti sebe, ktoré korešpondujú s kolovou jamou pri strede protiľahlej steny chaty (obr. 8; 10: 1; 11; 12: 1). Steny týchto chát boli kolmé a dná udupané. Dlážky boli rovné a stred zaberali ohniská doložené prepáleným estrichom. V dvoch chatách (8, 9) v rohu oproti vchodu boli pece postavené z lámaného kameňa kladeného na sucho a v chate 4 sa kamenná pec nachádzala v rohu pri vchode. Chata 15 sa od troch spomenutých líšila mierne obdĺžnikovým pôdorysom, nemala vchod, bola hlbšia a v strede chýbalo ohnisko. Pre obidva typy chát sú spoločným konštrukčným prejavom pece z lámaného kameňa opreté o steny chaty, s obdĺžnikovým vykurovacím priestorom s vymazaným korytovitým dnom. Zastrešenie pece tvorila klenba, ktorej zadná časť bola z veľkých platní, zatiaľ čo na zastrešenie prednej časti sa použili opotrebované žarnovy (obr. 10: 2).

Oproti laténskej chate 4 sa našli zvyšky pece asi na pečenie chleba (objekt 6).

Chaty s vchodom sú na území strednej a východnej Európy doložené od 7. do 12. stor. a obyčajne sa dávajú do súvisu so Slovanmi (Donat 1980, s. 56 n.).

Isté rozdiely sú v umiestnení vchodu, ktorý síce najčastejšie býva v strede steny, ale už od 7. stor. sa objavuje vchod umiestnený excentricky (Krüger 1967, s. 73 n.). Na Šindolke je zväčša v južnej stene. Chaty s jazykovitým vchodom z juhozápadného Slovenska spracoval G. Nevizánsky (1982). Jeho súpis treba doplniť o nepublikované chaty z Nitry-Šindolky, Nitry-kasární, ale najmä o chaty z opevnenej osady v Mužle-Čenkove (Chropovský - Fusek 1987; Hanuliak - Kuzma - Šalkovský 1993). Pozornosť si zasluhuje aj spoločný výskyt dvoch zohrievacích zariadení, t. j. ohniska a pece, v chatách s jazykovitým vchodom. Zo Slovenska poznáme dve vykurovacie zariadenia z doby avarskej ríše zo sídliska v Prši. Zhodnotenie vykurovacích zariadení z územia bývalého Česko-Slovenska uvádza L. Skružný (1963, s. 234 n.). Len jedno ohrievacie zariadenie - kamenná pec - je v chate 15, v ktorej chýbajú aj kolové jamy nosnej konštrukcie (obr. 10: 2). Tento typ chát v 9. a 10. stor. na Slovensku dominuje a je charakteristický pre väčšinu obydľí na území strednej Európy a najmä pre teritórium veľkej Nitry (kasárne, Chrenová, Mikov dvor a ď.). Podobná situácia je aj na južnom Slovensku (Bíňa, Mužla-Čenkov). Pretože obidva typy uvedených chát sa na sídliskách objavujú spoločne, zostáva otvorená otázka ich funkčnosti. Na otázku zániku odkrytých chát na Šindolke najlepšiu odpoveď dáva skladba zásypu chát. V porovnaní s laténskymi chatami chýba popolovo-uhlíkový obsah výplne a namiesto toho pre niektoré chaty je charakteristická skladba súvislých vrstiev spraše bez výskytu prepálenej omietky a najmä uhlíkov. Sprašové vrstvy nepochybne súvisia s omietkou nedotknutou ohňom a podobne ani nálezy keramiky neukazujú na sekundárne pôsobenie ohňa. Všetko nasvedčuje, že chaty nezanikli pri katastrofe, ale boli opustené.

Nálezy z chát sa obmedzujú na keramiku, ktorá okrem jednej nádoby (obr. 15: 5) bola zhotovená na kruhu a má všetky znaky vyspelých remeselníckych hrnčiar-ských dielní. Nepochybne ide o hrnčiarsky tovar z dielne v polohe Lupka, ktorá sa nachádza cca 1,5 km od Šindolky (Chropovský 1959). Keramika z lokality Šindolka je vyrobená z plavenej hlíny s prímесou piesku a sľudy, do zvoniva vypálená. Pri jej výrobe bolo použité formovacie drierko a prevažná časť nesie na dne stopy po matrici s negatívnou hrnčiarskou značkou a na okraji dna s lištou. Typologicky sa dá keramika rozdeliť na hrncovité a miskovité tvary. Hrncovité ďalej možno rozdeliť na vysokoramenné so široko roztvoreným ústím a odsadeným hrdlom (obr. 16: 1, 5; 17: 5), súdkovité (obr. 15: 7; 17: 1) a vajcovité (obr. 15: 8; 16: 3). Pri miskách ide o jeden tvar, a to neprofilované s vyššími i nižšími šikmými stenami (obr. 16: 4). Pri formovaní okrajov bola použitá šablóna. Okraje sú najčastejšie šikmo strechovité skrojené, menej často zaoblené a zriedkavo vodorovne odrezané. Chýba sklon na vytváranie "rtov-gámb". Rovné dna bez lišty sú zriedkavé. Dno, mierne do vnútra prehnuté, obyčajne nesie jednoduchú značku tvaru kríža alebo svastiky (obr. 17: 4, 19). Najčastejšie sa stretávame s dokladmi o použití matrice, a to s okrajovými lištami a členitou značkou typickou pre dielne na Lupke - kruh s krížom (obr. 15: 6; 16: 1b; Kraskovská 1983, s. 197 n.). Za značku nemožno považovať horizontálne rebrá lemované lištou (16: 3b, 5b; 17: 1b). Všetky nádoby sú zdobené dookola idúcou rytou špirálou, ktorá je na hrdle alebo pleciah kombinovaná jednoduchou vlnovkou, prípadne zväzkom vlnoviek (obr. 15-17). Na Šindolke je zastúpený aj vpichovaný ornament (obr. 15: 9, 10), ktorý sa podľa publikovaného materiálu na Lupke nevyskytol.

Datovanie keramiky na Šindolke je determinované aj datovaním uzavretých hrobových celkov z Lupky s nitrianskym šperkom, ktorý je balkánskeho pôvodu. Na

materskom území, t. j. v Juhoslávii, Bulharsku a Rumunsku, je rámcovo datovaný do 9. a na koniec 10. stor. (Štefanovičová 1989, s. 215 n.). Rozdielna je situácia v Nitre, kde jeho výroba zaniká s príchodom starých Maďarov na juhozápadné Slovensko. Pravdepodobne spolu so zánikom šperkárskych dielní na území Nitry sa likvidujú aj hrnčiarske dielne na Lupke. Tento proces prebiehal v prvej polovici 10. stor., a preto aj časť sídliska v polohe Šindolka preskúmanú v r. 1968 datujeme rámcovo na koniec 9. a začiatok 10. stor. Pre toto datovanie sa prihovára aj úpadková keramika na pohrebisku v amfiteátri pod Zoborom, na ktorom sa začína pochovávať na začiatku druhej polovice 10. stor. (Čaplovič 1954, s. 5 n.).

Problematika včasnostredovekej osady skúmanej v r. 1968 na Šindolke sa dá riešiť len komplexne v nadväznosti na neskoršie výskumy. Význam výskumu v r. 1968 spočíva predovšetkým v tom, že podnietil ďalšie akcie na tejto lokalite, ktorá má kľúčový význam pre praveké a stredoveké dejiny Slovenska.

Výskum pokračoval v r. 1974-1975 (Chropovský 1975, s. 113 n.). V r. 1985-1986 sa konal predstihový výskum pri stavbe cestného uzla (Chropovský - Fusek 1986 a 1987; Hečková 1989). Pri týchto odkryvkach bolo preskúmané najväčšie sídlisko z doby laténskej na Slovensku, veľké sídlisko z včasného stredoveku, ako aj pohrebisko z 10.-11. stor. Publikované bolo zatiaľ len osídlenie lengyelskej kultúry (Lichardus - Vladár 1970, s. 373 n.).

L i t e r a t ú r a

- BENADIK, B. 1962: Chronologické vzťahy keltských pohrebísk na Slovensku. Slov. Archeol., 10, s. 341-394.
- BUJNA, J. 1979: Sídliskový objekt badenskej kultúry a sídlisko z doby laténskej v Chľabe. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 66-67.
- BUJNA, J. 1989: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník I. Slov. Archeol., 37, s. 245-254.
- ČAPLOVIČ, P. 1954: Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom. Slov. Archeol., 2, s. 5-50.
- DONAT, P. 1980: Haus, Hof und Dorf in Mitteleuropa vom 7.-12. Jahrhundert. Berlin.
- HANULIAK, M. - KUZMA, J. - ŠALKOVSKÝ, P. 1993: Mužla-Čenkov I. Nitra, v tlači.
- HEČKOVÁ, J. 1989: Návrh graficko-numerického kódu laténskej sídliskovej keramiky. Slov. Archeol., 37, s. 411-418.
- CHROPOVSKÝ, B. 1959: Slovanské hrnčiarske pece v Nitre. Archeol. Rozhl., 11, s. 812-816, 818-825, 849-850.
- CHROPOVSKÝ, B. 1962: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke. Slov. Archeol., 10, s. 174-239.
- CHROPOVSKÝ, B. 1976: Výskum laténskej, veľkomoravskej a včasnostredovekej osady v Nitre na Šindolke. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 113-117.
- CHROPOVSKÝ, B. - FUSEK, G. 1986: Ďalšia etapa výskumu v Nitre na Šindolke. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1985. Nitra, s. 104-105.
- CHROPOVSKÝ, B. - FUSEK, G. 1987: Ukončenie záchranného výskumu v Nitre na Šindolke. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1986. Nitra, s. 52-53.
- KOLNÍK, T. 1979: Výskum v Cíferi-Páci v roku 1978. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 142-155.
- KRÜGER, B. 1967: Dessau-Mosigkau, ein frühslawischer Siedlungsplatz im mittleren Elbengebiet. Berlin.

- KUZMOVÁ, K. 1980: Nížinné sídliská z neskorej doby laténskej na strednom Podunajsku. *Slov. Archeol.*, 28, s. 313-340.
- LICHARDUS, J. - VLADÁR, J. 1970: Neskorolengyelské sídliskové a hrobové nálezy z Nitry. *Slov. Archeol.*, 18, s. 373-419.
- NEVIZÁNSKY, G. 1982: Príbytky s jazykovým vchodovým výklenkom v Kameníne. In: *Castrum Novum*. 1. Nové Zámky, s. 63-75.
- OŽDÁNI, O. - HEČKOVÁ, J. 1987: The Latène period settlement at Čataj. *Slov. Archeol.*, 35, s. 391-412.
- PAULÍK, J. 1976: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Bratislava.
- SKRUŽNÝ, L. 1963: Příspěvek k třídění a chronologii slovanských otopných zařízení na území ČSSR. *Památ. archeol.*, 54, s. 234-265.
- ŠALKOVSKÝ, P. - VLKOLINSKÁ, I. 1987: Včasnostredoveké a vrcholnostredoveké sídlisko v Komjaticiach. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 23. Nitra, s. 127-172.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1989: Schmuck des Nitraer Typs und seine Beziehungen zu Südosteuropa im 9. Jahrhundert. In: *A Wosinsky Mór Múzeum Evkönyve*. 15. Szekszárd, s. 215-230.
- TOČÍK, A. 1959: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopočtu. *Archeol. Rozhl.*, 11, s. 841-874.
- TOČÍK, A. 1980: Výsledky prieskumu archeologických lokalít na juhozápadnom Slovensku. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978*. Nitra, s. 266-272.
- TOČÍK, A. 1981: Záverečná správa zo záchranného výskumu v Komjaticiach v r. 1977 a 1979. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 19. Nitra, s. 139-157.
- TOČÍK, A. 1992: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storočí. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. Nitra, s. 5-250.
- TOČÍK, A. 1994: Sídlisko z doby laténskej v Šali (Veča-Hidas). In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 29. Nitra, v tlači.
- TOČÍK, A. - BUBLOVÁ, H. 1985: Príspevok k výskumu zaniknutej ťažby medi na Slovensku. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 21. Nitra, s. 47-136.

GRABUNG IN DER LAGE ŠINDOLKA IN NITRA IM J. 1968. BESIEDLUNG IN DER LATÈNEZEIT UND IM FRÜHMITTELALTER. Die Fundstelle Šindolka befindet sich auf einer mäßigen terrassenförmigen Erhebung im Raum der südlichen Zobor-Ausläufer in die Inundation des Nitra-Flusses am linken Ufer des Dobrotka-Baches. In den Sommermonaten des J. 1968 erfolgte unter der Leitung des Autors eine Vorsprungs-Rettungsgrabung auf 410 m² Fläche mit dem Ergebnis von 20 Objekten aus verschiedenen Epochen: ein Objekt (13) der Lengyel-Kultur, vier Kulturgruben (2, 7, 18, 20) der Valatice-Kultur, vier Hütten (5, 10, 12 und 14) samt einer Kulturgrube (19) aus der Latènezeit und weitere vier Hütten (4, 8, 9 und 15) aus dem 9-10. Jh. samt einem Ofen (Objekt 6) und einer Kulturgrube (1). In das 11.-13. Jh. entfallen vier Kulturgruben (3, 11, 16 und 17).

Die Grabung von Šindolka setzte in den J. 1974 und 1975 fort (Chropovský 1975, S. 113 ff.), und in den J. 1985 und 1986 wurde eine Vorsprungsgrabung beim Bau eines Straßenknotenpunktes verwirklicht (Chropovský - Fusek 1986, 1987; Hečková 1989). Bei diesen Abdeckungen erschloß man die größte Latène-Siedlung in der Slowakei, ferner eine große frühmittelalterliche Siedlung und ein Gräberfeld aus dem 10.-11. Jh. Publiziert wurde bisher nur die Besiedlung der Lengyel-Kultur (Lichardus - Vladár 1970, S. 373 ff.).

Besiedlung in der Latènezeit

Auf der Grabungsfläche wurden fünf Hütten und eine Kulturgrube festgestellt. Vollständig untersucht wurden davon die Hütten 10 und 12, nur teilweise die Hütten 5 und 14. Eine Hütte und deren rechteckiger Grundriß kam unter der mittelalterlichen Hütte 9 zum Vorschein, die jedoch weder evidiert noch untersucht wurde. Die Hüttengrundrisse zeichneten sich sehr deutlich gleich unter der Ackerkrume in 20-40 cm T. ab. Alle waren mit der Längsachse mit größerer und kleinerer Abweichung O-W orientiert und in zwei 5-7 m voneinander entfernten Reihen angelegt.

Von der Hütte 5 (Abb. 2) wurde nur der SO-Abschnitt freigelegt, weil der Rand des Schnittes den NW-Teil der ursprünglich rechteckigen Hütte beseitigt hat. Die Hüttenwände waren senkrecht und der Lehmstampffußboden befand sich in 50 cm T. In der Mitte der Kurzwand befand sich eine Pfostengrube; kleinere Pfostenlöcher waren in den Lehmstampffußboden eingelassen. Ausmaße: L. 280 cm, Br. 210 cm, T. 50 cm. Die Verfüllung der Hütte bestand aus aschigem Lehm, vermengt mit Holzkohlenstückchen und einer kleineren Zahl formlosen Lehmverputzes. Wenige Funde konzentrierten sich in der oberen Hälfte der Verschüttungsschicht. Außer Scherben und einem Knochenwerkzeugfragment kamen Tierknochen und vereinzelt Eisenschlackenstücke vor (Abb. 10: 1-5).

Von der Hütte 14 (Abb. 2) wurde der kleinere SW-Teil (L. 150 cm) mit dem Rest einer Bank auf der südlichen Langseite freigelegt. Der Fußboden in 75 cm T. war gestampft und die Wände senkrecht. In der Mitte der kürzeren Ostseite befand sich eine Pfostengrube, und kleinere verstreute Pfostenlöcher wies der Lehmstampffußboden auf. Erh. Ausmaße: L. 150 cm, Br. 350 cm, T. 75 cm. In der oberen Hälfte der aschigen Verschüttung häuften sich Funde: Scherben, Spinnwirtel, Eisengegenstände und Tierknochen (Abb. 19: 1-9).

Zwei Hütten wurden vollständig untersucht.

Die Hütte 10 (Abb. 3; 5: 1) war von unregelmäßig rechteckigem Grundriß. Die Wände waren senkrecht, der Fußboden gestampft und mehrmals erneuert. Die in den Fußboden eingelassenen Pfostenlöcher befanden sich außerhalb der Mitte des Objektes. In der Mitte der Kurzseiten befanden sich Pfostengruben und in der südlichen Längswand wurden Reste einer Bank festgestellt. Ausmaße: L. 510 cm, Br. 380 cm, T. 70-85 cm. In der oberen Hälfte der aschigen Verschüttung konzentrierten sich Funde. Zahlenmäßig überwogen Scherben und Tierknochen. Aufmerksamkeit verdienen außerdem tönerner Spinnwirtel, Steingegenstände, Fragmente von Saproelitararmringen und ebenfalls Eisenschlackenklümpchen (Abb. 6; 12: 6-12).

Die Hütte 12 (Abb. 4; 5: 2) hatten teilweise mittelalterliche Eingriffe beschädigt. Sie skizzierte sich als unregelmäßiges Rechteck mit einem Eingangsraum (Vorraum) an der Nordseite. Die Wände waren senkrecht, der Fußboden gerade, gestampft und mehrmals erneuert. In der Mitte der Kurzseiten waren Pfostengruben der Firstständer, und kleinere Pfostenlöcher wies der Fußboden auf, meistens bei den Wänden. Reste einer Bank blieben nicht erhalten. Ausmaße: L. 530 cm, Br. 400 cm, T. 60 cm. Der 10 cm seichter an der Nordseite angeschlossene Eingangsraum hatte 300 cm L. und 180-230 cm Br. Die Füllschicht war aschig, mit Holzkohlenstückchen vermengt. In der oberen Hälfte der Verschüttung häuften sich zahlreiche Scherben, Tierknochen, sporadische Funde von Saproelitararmringen, Eisengegenstände, Klümpchen von Bronze- und Eisenschlacke, eine Silexhammeraxt und gebrannte Lehmverputzklümpchen (Abb. 7: 1-15; 8: 1-9; 19: 1-9).

Die Kulturgrube 19 wurde teilweise freigelegt, sie wies senkrechte Wände und ärmliches Fundinventar auf (Abb. 19: 13-17).

Drei von vier Hütten (5, 10 und 14) mit rechteckigem Grundriß, Satteldach und einer Bank fügen sich in die Gruppe von Halbgruben- und Grubenhütten, die im Rahmen des mittleren Donaupraumes K. Kuzmová (1980, S. 317 ff.) bearbeitet hat und die auch im Gebiet der SW- und Südslowakei überwiegen. Diese vermehrten sich nach dem J. 1980 um eine ganze Reihe weiterer Fundstellen (z. B. Jelšovce, Nitra-Šindolka, Sľažany, Patince, Komjatice, Lipová-Ondrochov, Tekovský Hrádok, Barca bei Rimavská Sobota u. a.). Ähnlich hat auch die Hütte 12 mit dem Eingangsraum zahlreiche Analogien in der SW-Slowakei (Točík 1980, S. 250 ff.), sie unterscheidet sich aber dadurch, daß der sog. Eingangsraum (Vorhalle), der überdacht war, mit seiner Größe eher an einen selbständigen Raum als an einen Hütteneingang erinnert. Auch weitere Einzelheiten, z. B. der häufig erneuerte Lehmstampfußboden, die in ihn eingelassenen Pfostenlöcher, das Fehlen von Feuerstellen und durchglühten Estrichen und insbesondere die Größe der Hütten, zeugen von einer zivilisatorischen und urbanistischen Äußerung, die einem neuen ethnischen Verband, d. h. den Kelten, zuzuschreiben ist. Die im J. 1968 in Šindolka freigelegten Hütten fielen einer Feuersbrunst zum Opfer, wovon die aschige Verfüllung mit dem Inhalt von Holzkohlenstückchen, evtl. durchglühten Lehmverputzstückchen zeugt. Die Hütten wurden nach dem Brand nicht erneuert und trugen den Charakter einer einmaligen Benützung. Wahrscheinlich hatte man sie nicht in der kalten Jahreszeit benützt, und wie die Eisen- evtl. Bronzeschlacke andeutet, dürften sie auf Handwerksproduktion hinweisen. Der vereinzelte Fund der Silexhammeraxt mit seitlichem Ausschnitt (Abb. 8: 7) aus Hütte 12 braucht, obwohl er mitsamt dem Rest von Bronzeschlacke gefunden wurde, nicht als Beleg von Kupfererzverarbeitung betrachtet zu werden. Es ist nicht ausgeschlossen, daß die Hammeraxt in sekundärer Lage war und aus dem Lengyel-Objekt 13 stammen konnte (Lichardus - Vladár 1970, S. 370 ff.). Silexhammeräxte dieses Typs sind für die Anfänge der Metallurgie in der Slowakei charakteristisch (Točík - Bublová 1985, S. 47 ff.), d. h. für das Präneolithikum und die ältere Bronzezeit.

Die angedeuteten Probleme im Zusammenhang mit der latènezeitlichen Besiedlung auf der Fundstelle Šindolka werden bei der Aufarbeitung der ganzen Siedlung gelöst werden, die zu den größten untersuchten nicht nur in der Slowakei, sondern im mittleren Donaupraum überhaupt gehört. Dasselbe gilt auch für die Auswertung des Fundfonds, der bei der Abdeckung der ganzen Siedlung in den J. 1974 und 1975 und bei der Vorsprungsgrabung bis zum J. 1987 gewonnen wurde.

Die zahlreichste Fundgruppe stellte im J. 1968 Keramik dar. Absolutes Übergewicht hat scheibengedrehte Ware (ca. 93 %), die sich technologisch, dem Material nach, aber auch morphologisch von der handgefertigten (ca. 7 %) unterscheidet. Die scheibengedrehte Keramik wird nach dem Material in drei weitere Gruppen aufgeteilt. Die erste bildet Ware aus feingeschlämmtem Ton mit feinem Sandzusatz, mit brauner bis dunkelbrauner Oberfläche, die mit feiner Lehm-Engobe überzogen ist. Diese Gruppe ist am zahlreichsten. Nach ihr folgt die graue Keramik aus geschlammtem Ton mit feinem Sandzusatz. Die Oberfläche hat keinen feinen Lehmüberzug, sondern ist leicht rau. Verhältnismäßig ziemlich zahlreich ist Keramik aus geschlammtem Ton mit Zusatz von feinem Sand und Graphit in verschiedener Menge. Es ist beachtenswert, daß die Spinnwirtel in der Technik der zweiten und dritten Gruppe hergestellt waren. Formenkundlich überwiegen in der Siedlung von Šindolka

Schüsseln, die meist seicht sind und eine mannigfaltige Mündungs- und Randgestaltung aufweisen. Vorwiegend sind sie in der Technologie der ersten Gruppe ausgearbeitet, d. h. mit Engobe. Neben den Schüsseln mit S-förmig profilierter Mündung und ausladendem Rand erscheinen Formen mit Zylinderhals und abgesetztem Körper (Abb. 6: 13, 14; 7: 14), weiter mit einschwingendem Hals und scharfem Schulterknick (Abb. 8: 8). Diese haben im Junglatène (LD) eine niedrige einschwingende Mündung und scharf abgesetzte Schulter (Typ Békásmegyer). Durchlaufende Formen sind Schüsseln mit einer Leiste evtl. mit horizontalen Ritzlinien auf dem Halse (Abb. 8: 1). Die Topf- evtl. Vasenformen sind vor allem hochschulterig mit ausladendem Rand (Abb. 8: 2). Ebenfalls haben die hochschulterigen Vasen mit ausladender Mündung drei horizontale Leisten auf dem Halse (Abb. 6: 9) evtl. drei horizontale Riefen (Abb. 6: 3). Eine jüngere Äußerung sind auch Zierleisten auf der Schulter (Abb. 8: 4) und Verzierung auf der grauen Keramik (einer hochschulterigen Vase) mit dem Motiv eines negativen, zu einem Quadrat angeordneten Kreuzes (Abb. 8: 5). Wahrscheinlich von Situlaformen stammen Scherben, auf denen polierte Streifen mit vertikal kammstrichverzierten Streifen abwechseln (Abb. 7: 5, 6). Dieses Verzierungselement hält man im Entwicklungsrahmen der Latènekeramik für eine jüngere Äußerung (Benadik 1962, S. 341 ff.). Die Tonnen- und tonnenartigen Formen sind mit Ausnahme der grauen Erzeugnisse (Abb. 7: 7, 12) aus Material mit Graphitzusatz hergestellt. Am frequentiertesten sind tonnenartige Gefäße mit verdicktem gerundetem Rand, ausnahmsweise mit profiliertem (Abb. 8: 12) und mäßig eingezogenem Hals, auf welchem plastische Leisten zur Geltung kommen (Abb. 6: 2; 7: 2), manchmal sind sie schräg gerillt (Abb. 6: 1; 7: 10). Der Körper weist regelmäßigen vertikalen Kammstrich auf (Abb. 6: 1, 2 u. a.). Selten kommen große Formen vor (Abb. 19: 9). Außer den Rand- und Bauchscherben, vor allem von Schüsseln, haben die Böden einen Omphalos, und beachtenswert ist ein Bodenstück mit einem Stempel in Form eines großen liegenden S (Abb. 8: 18), der gebräuchlichen Verzierung auf Keramik mit Engobe. Aus der Schicht stammt eine Scherbe mit eingeglätteter Verzierung (Abb. 8: 14), die erstmals auf Keramik z. B. aus dem Gräberfeld aus der Stufe LC₁₋₂ auf Zámeček in Nitriansky Hrádok erschien (Točík 1980). Im Fundinventar der Grabung von Šindolka im J. 1968 fehlt in geschlossenen Fundverbänden Keramik mit eingeglättetem Ornament, die bei der Grabung in den J. 1974, 1975 festgestellt wurde (Chropovský 1976, Abb. 81: 4).

Einen niedrigen Prozentsatz vertritt handgefertigte Keramik (ca. 7 %). Vereinzelt ahmt sie die scheibengedrehte nach, wie z. B. die profilierte Schüssel mit ausladendem und verdicktem Rand (Abb. 7: 3). Die übrigen Formen sind eine Fortsetzung bekannter Formen aus der jungen Hallstattzeit. Es sind tonnenartige Formen mit schwacher Profilierung, mäßig eingezogenem Hals und eingestochenen Grübchen unter dem Rand (Abb. 6: 11, 12, 16), die auch auf Gräberfeldern auftauchen, z. B. in Dubník (Bujna 1989, S. 346, Taf. 49: 16). Ähnlich gewann man auf demselben Gräberfeld auch schrägwandige Schüsseln (Bujna 1989, Taf. 49), die in der Siedlung von Šindolka in zwei Exemplaren vertreten sind (Abb. 6: 15; 7: 1). Handgefertigt waren sporadisch auch Graphittongefäße, namentlich Siebe mit ritueller Funktion (Abb. 6: 10), die im Verlauf der mittleren und jüngeren Latènezeit in der Slowakei belegt sind (Kolník 1981, Abb. 79: 5, 7). Aus geschlammtem Ton mit Sand- und manchmal Graphitzusatz wurden doppelkonische Spinnwirtel (Abb. 18: 7; 19: 1, 2) und bisher in der Slowakei ungewöhnliche profilierte Spinnwirtel hergestellt (Abb. 18: 10, 11). Zu gebräuchlichen Erzeugnissen gehören Rädchen aus

Scherben (Abb. 18: 8, 9), die in Siedlungen aus dem Junglatène vertreten sind (Paulík 1976, Abb. 86 und 87). Von mittellatènezeitlichen Siedlungen stammen zahlreiche Sappropelit-Armringe mit halbkreisförmigem Querschnitt (Abb. 6: 7; 8: 6; Hečková - Oždání 1987, S. 397 ff.), Silexwerkzeuge (Abb. 19: 3) wie auch kleinere Eisenerzeugnisse, z. B. Nägel, Ahlen (Abb. 8: 9; 19: 4-6). Nicht näher datierbar ist das Fragment einer Eisenfibel (Abb. 8: 11). Die Datierung der im J. 1968 auf Šindolka freigelegten latènezeitlichen Siedlung in die Stufe LC₁ ist nur rahmenhaft möglich und eine detaillierte Auswertung und Datierung erwartet man von G. Březinová, die z. Z. die ganze latènezeitliche Siedlung von Šindolka auswertet. Die niedrige Vertretung von handgefertiger Keramik (ca. 7 %) im Vergleich zu anderen, in die Stufe LB-LC₁ datierten Fundstellen, z. B. Chřaba (Bujna 1977, S. 66), Šařa-Veča (Točík 1994), wo Keramik von 50 bis zu 20 % vertreten ist, und andererseits eine ganze Reihe jüngerer Elemente auf der Keramik aus den Fundorten des Typs Výčapy-Opatovce (Kuzmová 1980; Točík 1959, S. 841 ff.), Cífer-Pác (Kolník 1979), die vor allem durch das Übergewicht von Keramik mit eingeglättetem Ornament in die Stufen LC₁ und LC₂ datiert sind, erlauben es rahmenhaft, einen Teil der im J. 1968 in Šindolka untersuchten Siedlung näher in die Entwicklung zwischen diese Stufen einzureihen.

Frühmittelalterliche Besiedlung (9.-10. Jh.)

Die im J. 1968 untersuchte mittelalterliche Besiedlung wies zwei Phasen auf, die nicht aneinander anknüpften. Die ältere Besiedlung aus dem 9.-10. Jh. vertreten vier Hütten (4, 8, 9 und 15), ein Ofen etwa zum Brotbacken (Objekt 6) und die Kulturgrube 1. Ungefähr nach einem Hiatus von 100 Jahren folgte eine Besiedlung im 11. bis in das 13. Jh., die nur durch Kulturgruben (3, 11, 16 und 17) und den Rest einer Einrichtung für metallurgische Tätigkeit mit zwei Kanälen beim älteren Objekt (12) aus der Latènezeit vertreten ist.

Die vier Hütten aus der älteren Phase (4, 8, 9, 15) gehören zum Typ der Halbgrubenhütten (Donat 1980, S. 56 ff.). Sie befanden sich in der Lössunterlage. Drei Hütten (4, 8, 9) lagen in der N-S-Achse in 5-10 m Entfernung voneinander. Die vier quadratischen Hütten aus der älteren Phase der mittelalterlichen Besiedlung zeichneten sich sehr gut nach Entfernung der Ackerkrume und Schwarzerde ab. Ihre Ausmaße bewegten sich zwischen 330-380 cm und ihre Fläche überschritt nicht 13 m². Drei Hütten (4, 8, 9) hatten in der Mitte einer der Wände einen rechteckigen Eingang von 130-200 cm L. und 70-140 cm Br. Die Eingänge waren überdacht, wovon gegenständig untergebrachte Pfostengruben zeugen, die mit der Pfostengrube bei der Mitte der gegenüberliegenden Hüttenwand korrespondieren (Abb. 8; 10: 1; 11; 12: 1). Die Wände dieser Hütten waren vertikal, die Lehmstampffußböden lagen in 45-60 cm T. Die Fußböden waren gerade und in der Mitte befanden sich Feuerstellen, belegt durch einen gebrannten Estrich von 125-220 cm Durchmesser. In den Hütten 8 und 9 waren in den Ecken gegenüber dem Eingang aus Bruchsteinen trocken gefügte Öfen, und in der Hütte 4 befand sich ein Steinofen in der Ecke beim Eingang. Die Hütte 15 unterschied sich von den drei erwähnten durch einen mäßig rechteckigen Grundriß (L. 340 cm, Br. 280 cm), sie hatte keinen Eingang, war tiefer (85 cm) und in der Mitte fehlte eine Feuerstelle. Ein gemeinsames Konstruktionsmerkmal beider Hüttentypen sind die Öfen, die an eine Hüttenwand angelehnt sind. Sie bestehen aus Bruchsteinen, haben 120-200 cm Ausmaß, einen rechteckigen Feuerraum mit muldenartigem Lehmestrich von 30-40 cm Br. und 70 cm L. Die Überdachung des Ofens war kuppelförmig, der hintere Teil bestand aus großen Platten,

zur Überdachung des Vorderteiles hatte man abgenützte Mahlsteine verwendet (Abb. 10: 2).

Gegenüber der latènezeitlichen Hütte 4 fand man an der Ostseite Reste des Objektes 6 - etwa eines Ofens zum Brotbacken (Abb. 2). Der quadratische Ofen mit gerundeten Ecken (135 x 145 cm und T. 45 cm) hatte eine nierenförmige Vorofengrube, die 10 cm tiefer lag (270 x 180 cm, T. 55 cm). Der Ofen war in den Löß eingetieft, hatte einen kuppelförmigen Mantel und die Sohle bestand aus einem 8 cm dicken gebrannten Estrich. Die ca. 6 cm dicke Kuppel war eingestürzt. In der aschigen Einfüllung der Vorofengrube fand man einige Scherben und Tierknochen (Abb. 19: 10-12).

Hütten mit Eingang sind in Mittel- und Osteuropa vom 7.-12. Jh. nachgewiesen und werden gewöhnlich mit Slawen in Zusammenhang gebracht (Donat 1980, S. 56 ff.). Gewisse Unterschiede bestehen in der Unterbringung des Eingangs, der zwar am häufigsten in Wandmitte zu sein pflegt, doch schon seit dem 7. Jh. erscheint ein exzentrisch untergebrachter Eingang (Krüger 1967, S. 73 ff.). Auf der Fundstelle Šindolka befindet er sich meistens in der Südwand. Im Gebiet der SW-Slowakei hat die Hütten mit zungenartigem Eingang G. Nevizánsky bearbeitet (1982) und sein Verzeichnis ist um unveröffentlichte Hüttenfunde aus Nitra-Šindolka, Nitra-Kasárne und aus der befestigten Siedlung in Mužla-Čenkov zu ergänzen (Chropovský - Fúsek 1987; Kuzma - Šalkovský, im Druck). Bemerkenswert ist auch das gemeinsame Vorkommen zweier Heizvorrichtungen, d. h. einer Feuerstelle und eines Ofens bei Hütten mit zungenartigem Eingang. Zwei Heizvorrichtungen sind im Gebiet der Slowakei aus dem Zeitabschnitt des Awarenreiches in der Siedlung von Prša bekannt. Eine Heizvorrichtung aus dem 9.-11. Jh. aus der ehemaligen Tschecho-Slowakei führt L. Skružný an (1963, S. 234 ff.). Nur eine Heizvorrichtung - Steinofen, war in der Hütte 15, in welcher ebenfalls Pfostengruben der Trägerkonstruktion fehlen (Abb. 10: 2). Dieser Hüttentyp dominiert im 9. und 10. Jh. in der Slowakei und ist für die meisten Behausungen im Gebiet Mitteleuropas und namentlich für das Territorium Groß-Nitras (Kasernen, Chrenová, Mikov dvor usw.) charakteristisch. Eine ähnliche Situation herrscht auch in der Südslowakei (Bíňa, Mužla-Čenkov). Da beide Typen oben genannter Hütten in den Siedlungen gemeinsam vorkommen, bleibt die Frage ihrer Funktion offen. Auf die Frage des Untergangs der freigelegten Hütten von Šindolka bietet die Zusammensetzung ihrer Verfällung die beste Antwort. Im Vergleich zu den latènezeitlichen Hütten fehlt der aschige, mit Holzkohlen durchsetzte Inhalt und statt dessen ist für manche Hütten die Struktur der Lößschichtenabfolge ohne das Vorkommen von gebranntem Lehmverputz und namentlich ohne Holzkohlenstückchen typisch. Die Lößschichten hängen zweifellos mit einem vom Feuer unberührten Verputz zusammen. Auch die Keramik zeigt keine sekundäre Feuereinwirkung. Alles weist darauf hin, daß die Hütten aufgegeben wurden und ihr Untergang nicht katastrophisch war.

Die Funde aus den Hütten beschränken sich auf Keramik, die bis auf ein handgemachtes Gefäß (Abb. 15: 5) auf der Töpferscheibe angefertigt wurde und alle Merkmale von handwerksmäßig hochstehenden Töpferwerkstätten trägt. Zweifellos handelt es sich um Ware aus Töpferwerkstätten in der Lage Lupka, die ca. 1,5 km von Šindolka entfernt ist (Chropovský 1959). Die Keramik von Šindolka besteht aus geschlämtem Ton mit Sand- und Glimmerzusatz, ist klingendhart gebrannt, bei ihrer Herstellung wurden Holzspachteln verwendet, der überwiegende Teil hat auf der Standfläche Spuren einer Matrize mit negativem Töpferzeichen und der Boden-

rand weist eine Leiste auf. Typologisch besteht die gefundene Keramik aus Topf- und Schüsselformen. Die Topfformen sind weiter aufteilbar in hochschulterige mit breit ausladender Mündung und mit abgesetztem Hals (Abb. 16: 1, 5; 17: 5), in tonnenförmige (Abb. 15: 7; 17: 1) und in eiförmige (Abb. 15: 8; 16: 3). Bei den Schüsseln handelt es sich nur um eine Form, und zwar unprofilierte mit höheren und niedrigeren schrägen Wänden (Abb. 16: 4). Bei der Randgestaltung wurde eine Schablone verwendet. Die häufigsten Ränder sind schräg dachartig abgestrichen, weniger häufig gerundet und selten horizontal abgestrichen. Es fehlt die Neigung zur Gestaltung von Randlippen. Gerade Standflächen ohne Leisten sind selten und der mäßig nach innen gewölbte Boden trägt gewöhnlich ein einfaches Zeichen in Form eines Kreuzes bzw. einer Swastika (Abb. 17: 4, 19). Am häufigsten findet man Belege über die Verwendung einer Matrize, und zwar Randleisten und ein gegliedertes Zeichen, das für die Werkstatt von Lupka kennzeichnend ist - ein Kreis mit einem Kreuz (Abb. 15: 6; 16: 1b; Kraskovská 1983, S. 194 ff.). Nicht als ein Töpferzeichen zu betrachten sind horizontale, mit einer Leiste gesäumte Rippen (Abb. 16: 3b, 5b; 17: 1b). Sämtliche Gefäße sind mit einer umlaufenden eingeritzten Spirale verziert, die auf dem Halse evtl. auf der Schulter mit einer einfachen Wellenlinie oder einem Wellenlinienbündel kombiniert ist (Abb. 15-17). Auf der Fundstelle Šindolka ist auch ein Stichornament vertreten (Abb. 15: 9, 10), das nach dem publizierten Material auf Lupka nicht vertreten ist.

Die Datierung der Keramik von Šindolka ist auch durch die zeitliche Einstufung geschlossener Grabverbände von der Fundstelle Lupka mit Nitra-Schmuck determiniert, der balkanischen Ursprungs ist. Im Kerngebiet in Juhoslawien, Bulgarien und Rumänien ist er rahmenhaft in das 9. und an das Ende des 10. Jh. datiert (Štefanovičová 1989, S. 215 ff.). Abweichend ist die Situation in Nitra, wo seine Herstellung mit der Ankunft der Almagyaren in die SW-Slowakei aufhörte. Wahrscheinlich wurden zusammen mit dem Untergang der Schmuckwerkstätten im Gebiet Nitras auch die Töpferwerkstätten von Lupka aufgelassen. Dieser Prozeß verlief in der ersten Hälfte des 10. Jh. und deswegen kann auch ein Teil der 1968 untersuchten Siedlung in der Lage Šindolka rahmenhaft in das ausgehende 9. und beginnende 10. Jh. datiert werden. Für diese Datierung spricht auch die Verfallskeramik auf dem Gräberfeld im Amphitheater am Zobor-Fuß, wo zu Beginn der zweiten Hälfte des 10. Jh. zu begraben begonnen wurde (Čaplovič 1954, S. 5 ff.).

Die Problematik der frühmittelalterlichen Siedlung von Nitra-Šindolka kann ähnlich wie die latènezeitliche nur komplex mit den späteren Grabungen (1974-1986) gelöst werden. Die Bedeutung der Grabung von 1968 beruht vor allem darin, daß sie weitere Grabungen auf dieser Fundstelle anregte, die eine Schlüsselbeutung für die urzeitliche und mittelalterliche Geschichte der Slowakei hat.

KELTSKÉ SKLO NA SLOVENSKU

Ľudmila Kraskovská

V mladšej dobe železnej Kelti dosiahli veľký rozvoj rozličných remesiel: hrnčiarstva, kováčstva, hutníctva. Zdokonalili aj výrobu skla, a to nielen z technologickej, ale i umeleckej stránky. Sklené perly sa nachádzali na Slovensku už od doby bronzovej, avšak boli zhotovené z nepriesvitnej sklenej pasty, a nie z priesačného skla. V dobe halštatskej sa v malom počte vyskytovali perly z priesačného farebného skla, naďalej však prevládali perly zo sklenej pasty. Najčastejšie boli tmavé s farebnými očkami. Všetky tieto perly boli dovezené, hlavne z Egypta a zo Sýrie, kde v tom čase boli strediská ich výroby.

V dobe laténskej sa rozšírila výroba okrás z priesačného farebného skla. Okrem priesvitného skla sa používala sklená pasta na zhotovenie perál a na výzdobu kovových okrás, napríklad bronzových spôn. Kelti vyrábali zo skla iba okrasy. Okrem perál vo veľkom množstve sa zhotovovali sklené náramky. Pomerne zriedka sa nachádzajú sklené prstene. Keltské sklo bolo veľmi kvalitné a obvykle nepodliehalo korózii. Výroba sklených nádob sa začala až v dobe rímskej, keď okolo zlomu letopočtu vynašli sklársku píšťalu. Pomocou píšťaly mohli sklári vyfukovať duté nádoby.

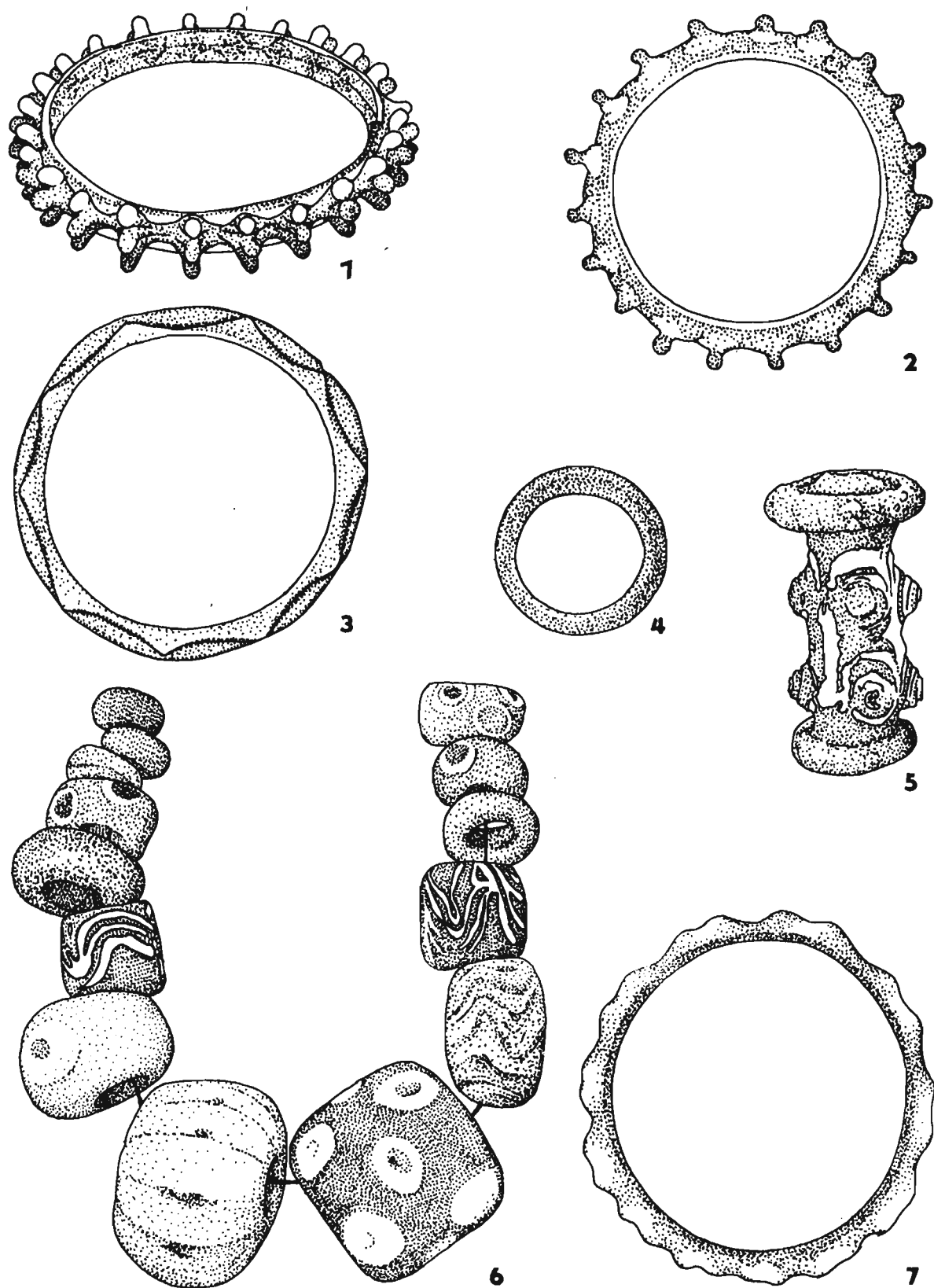
Doteraz sa nenašli sklárske pece z doby laténskej. Niektorí bádatelia, napríklad R. Pleiner (1978, s. 652), sa domnievali, že Kelti sami netavili sklo, ale dovážali sklovinu - surové bezfarebné sklo z juhovýchodných krajín. T. Hae-vernická (1974, s. 208) spomínala sústredenie keltského skla v oblasti Porýnska. L. Zachar (1987, s. 40) uvádzal dve oblasti rozšírenia keltského skla - Švajčiarsko a Podunajsko - a usudzoval, že keltské sklo nájdené na Slovensku mohlo pochádzať z Podunajska. Možno však predpokladať, že popri dovoze sklených výrobkov už existovala domáca sklárska výroba. Svedectvá sklárskej výroby sa zachovali na niektorých oppidách: Stradonice v Čechách, Staré Hradisko na Morave (Pleiner 1978, s. 652). Na týchto lokalitách sa našlo množstvo sklených perál, zlomkov sklených náramkov a hlavne úlomkov skloviny. N. Venclová (1970, s. 44) zastáva názor, že sústredenie sklených výrobkov a skloviny podobného charakteru bolo dokladom existencie domácej sklárskej výroby. Na základe nálezov nezvyklých typov perál a náramkov na území Slovenska táto autorka pripúšťa možnosť, že tam boli miestne sklárske dielne (Venclová 1970, s. 44). Prvé keltské sklárske dielne vznikali v 4. stor. pred n. l. Výroba sklených náramkov sa začala okolo roku 250 pred n. l. Väčšina okrás zo skla bola datovaná do 3.-2. stor. pred n. l.

V dobe laténskej boli výrobky tvarované z tuhotekutej sklenej masy. Perly a náramky sa zhotovovali z vytiahnutej sklenej tyčinky a formovali sa pomocou nástrojov, neboli odlievané alebo tlačené do formy. Pri výrobe perál sa na kovovú tyčinku nanášala roztavená horúca sklená hmota, pri otáčaní tyčinky pomocou špachtle sa formovali hrudky skla, ktoré sa potom zarovnali na kamennej platnič-

ke. Sklené náramky sa tiež robili z vytiahnutej tyčinky, avšak nikde nevidno spojenie ich koncov. F. Moosleitner (1981, s. 95) usudzoval, že sklené náramky sa robili nasledovným spôsobom: Na železnú tyčinku navíjali tekuté sklo a pri stálom otáčaní sformovali sklený krúžok. Pri ďalšom rýchlom otáčaní, pôsobením odstredivej sily, kruh sa rozširoval, dokiaľ nedosiahol potrebný priemer. Obvyklý priemer sklených náramkov bol 7-8 cm. Náramky sa delili na tri základné typy: hladké, s profilovaným povrchom a s výčnelkami na obvode. Profilované náramky vznikali natavením prúžkov skla na podklad, náramky s výčnelkami sa formovali pomocou klieští. Niektoré náramky mali výzdobu - vlnovky a pletence - zo skla odlišnej farby. Najviac bolo rozšírené sklo kobaltovej tmavomodrej farby, zriedkavejšie sa vyskytovalo zelené sklo. Rôznofarebné sklo vznikalo farbením sklenej masy rozličnými kysličníkmi kovov. Rozmanité spôsoby výroby keltských okrás sú dokladom, že keltské sklárstvo dosiahlo vysoký stupeň vývoja. Niektoré predmety boli vyrobené takou zložitou technikou, že ani terajší sklári ich nevedia napodobniť. I. Haevernicková (1974, s. 205-209) upozornila, že typické keltské sklené okrasy sa vyskytovali výhradne v oblastiach osídlených Keltmi.

Na Slovensku sa sklené okrasy z doby laténskej nachádzali na rozsiahlych pohrebiskách vo Veľkej Mani, v Irnovci nad Váhom, Holiaroch, Palárikove, Hurbanove-Bohatej. V kostrových hrobách sa zachovali celé okrasy, v žiarových hrobách zostali roztavené hrudky skla. Na sídliskách sa našli len zlomky náramkov a ojedinelé perly. Vzácnou okrasou bol závesok alebo perla cievkovitého tvaru z Veľkej Mane, pre ktorú nemáme analógie (Zachar 1987, s. 166, obr. 165). Tento nále (dĺžka 5,8 cm) je vyrobený z tmavomodrého skla, zdobený dvoma radmi bradavkovitých výčnelkov a farebným ornamentom - bielo-žltými špirálami. Ostatné nájdené perly možno rozdeliť na tri základné typy: krúžkové, guľovité a valcovité, ojedinele sa našla melónovitá perla. Veľká časť perál mala farebnú výzdobu, najčastejšie rôznofarebné očká, vyskytovali sa aj vlnovky. Náhrdelník z Nitrianskeho Hrádku sa skladal z nezdobených krúžkových perál (Benadik 1971, obr. 10: 5). V náhrdelníku z Palárikova boli väčšie perly s farebnými očkami alebo s vlnovkami (Zachar 1987, s. 166, obr. 166). Podobné perly s očkami tvorili časť náhrdelníka z Gbeliec spolu s jednofarebnými perlami (Benadik 1971, obr. 11: 1). Perly s očkami sa našli aj v Hurbanove-Bohatej (Benadik - Vlček - Ambros 1957, tab. XV: 26; XXVI: 15).

Najzložitejšiu výzdobu mal modrý sklený náramok z Veľkej Mane, jeho povrch zdobili tri rady bradavkovitých výčnelkov (Zachar 1987, s. 167, obr. 171). Náramok z Holiar, zhotovený z tmavomodrého skla, bol zdobený po obvode radom výčnelkov a pletencom (Benadik - Vlček - Ambros 1957, s. 141, tab. XXXVIII: 11). Zlomok modrého náramku z Cífera-Páca okrášľovali šikmé zárezy (Kolník 1977, s. 168, obr. 102: 1). Modrý náramok z Hurbanova-Bohatej mal vlnito pretlačený povrch (Zachar 1987, s. 166, obr. 169). Hladké a profilované náramky modrej farby pochádzali z pohrebísk vo Veľkej Mani, v Palárikove a Hurbanove (Zachar 1987, s. 167, obr. 170, 172). Okrem plastickej výzdoby sa používali ornamenty zo skla odlišnej farby. Modrý náramok z Dolného Trhovišťa mal biele vlnovky (Novák 1987, s. 77, obr. 34: 2). Modrozelený náramok z Palárikova zdobil tmavomodrý pletenec, druhý náramok z tohto pohrebiska mal žltý ornament. Náramok zo zeleného skla z Veľkej Mane tiež zdobil žltý vzor (Zachar 1987, s. 166, 167, obr. 169, 170). Hladké prstene z modrého skla sa našli len vo Veľkej Mani (Zachar 1987, s. 167, obr. 172). Treba spomenúť bronzové spony, ktoré mali výzdobu zo sklenej pasty. Spona z Kame-

Obr. 1. Keltské sklo: 1, 4, 5 - Veľká Maňa; 2 - Holiare; 3, 6 - Palárikovo; 7 - Hurbanovo. Kresby M. Mészárosová.

nína a niekoľko spôn z Veľkej Mane boli ozdobené na päťke rozetami z bielej pasty (Benadič 1971, obr. 4: 5; obr. 5).

V tomto príspevku nepodávam súpis laténskych okrás nájdených na Slovensku, ale iba krátky prehľad zachovaného keltského skla.

L i t e r a t ú r a

- BENADIČ, B. 1971: Obraz doby laténskej na Slovensku. Slov. Archeol., 19, s. 465-498.
- BENADIČ, B. - VLČEK, E. - AMBROS, C. 1957: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava.
- HAEVERNICK, T. E. 1974: Gedanken zur frühesten Glasherstellung in Europa. In: Jb. d. Röm. Germ. Zentralmus. 21. Mainz, s. 205-209.
- KOLNÍK, T. 1977: Pokračovanie výskumu v Cíferi-Páci v roku 1976. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 142-155.
- MOOSLEITNER, F. 1981: Handwerk und Handel. In: Die Kelten in Mitteleuropa. Katalog. Salzburg, s. 93-100.
- NOVÁK, P. 1987: Laténsky nález z obce Dolné Trhovište (okr. Trnava). In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1986. Nitra, s. 77.
- PLEINER, R. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.
- VENČLOVÁ, N. 1970: Celtic Glass in Czechoslovakia. In: Annales du 5e Congres de l'Association internationale pour l'histoire du verre. Prague, s. 41-46.
- ZACHAR, L. 1987: Keltské umenie na Slovensku. Bratislava.

KELTISCHES GLAS IN DER SLOWAKEI. In der jüngeren Eisenzeit kam es bei den Kelten zur großen Entfaltung der Handwerke: der Töpferei, des Schmiedehandwerks und ebenfalls der Glasverhüttung. In der Latènezeit verbreitete sich die Herstellung von Zierat aus farbigem durchsichtigem Glas, benützt wurde auch Glaspaste zur Anfertigung von Perlen und zur Ausschmückung von Bronzefibeln. Aus Glas wurden außer Perlen vor allem Armringe, selten Fingerringe hergestellt. Bisher wurden keltische Glashütten nicht gefunden. R. Pleiner (1978) mutmaßte, daß die Kelten Glasmasse - Rohglas eingeführt haben konnten. Von heimischer Glasproduktion zeugen jedoch Bruchstücke von Armringen, Perlen und Glasmasse, die auf manchen Oppida gefunden wurden - Stradonice in Böhmen, Staré Hradisko in Mähren. Perlen und Armringe fertigte man aus einem aus zäher Glasmasse gezogenem Stäbchen an, und formte sie daraus mit Hilfe von Werkzeugen (Spachteln, Zangen). Bevorzugt wurde dunkelblaues Glas, weniger grünes. Der Glaszierat wies plastische oder farbige Ornamente auf. Die Perlen waren ringförmig, kugelig und zylindrisch. Armringe bildeten drei Typen: glatte, profilierte und mit Knubben am Umfang.

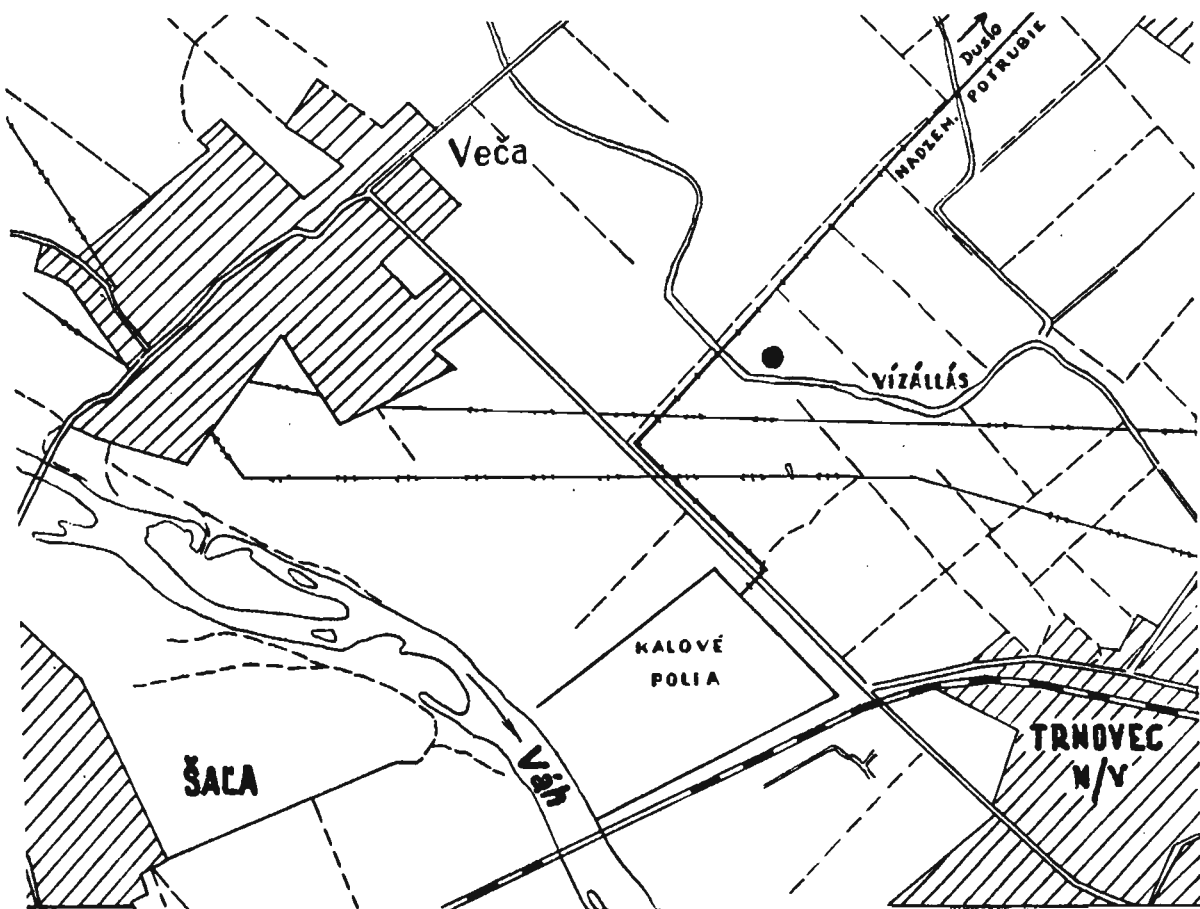
In der Slowakei befand sich latènezeitlicher Glaszierat auf ausgedehnten Gräberfeldern: Veľká Maňa, Palárikovo, Holiare, Hurbanovo. Aus Veľká Maňa stammt eine seltene spulenartige Perle. Aus Palárikovo gewann man ein Halsband aus verschiedenartigen Perlen. Ein Armring aus Veľká Maňa wies eine komplizierte Buckelverzierung auf und einen ähnlichen Dekor hatte auch ein Armring aus Holiare. Die Armringe aus Palárikovo waren buntfarbig ornamentiert. Glasfingerringe wurden nur in Veľká Maňa gefunden. In diesem Beitrag (vorgetragen auf dem Seminar Výskum dejín skla na Slovensku - Erforschung der Geschichte des Glases in der Slowakei, 21.-22., November 1989) ist nur eine kurze Übersicht des keltischen Glases in der Slowakei dargeboten, nicht aber ein Fundverzeichnis von Glaszierat.

**POHREBISKO Z DOBY AVARSKEJ RÍŠE
V ŠALI I-VEČI**

Anton Točík

Pohrebisko bolo objavené v roku 1960 pri bagrovaní 3 m širokej ryhy na vodovodné potrubie, ktorým sa privádza úžitková voda z Váhu do závodu Duslo. O zistenie pohrebiska sa zaslúžil J. Balogh, vtedajší robotník Archeologického ústavu SAV v Nitre, ktorému patrí vďaka za objavenie radu kľúčových lokalít na juhozápadnom Slovensku (Nové Zámky, Šaľa - lokality 1-22, Tvrdošovce a ď.).

Lokalita (obr. 1) sa nachádza na piesočnej dune s rozmermi cca 120 x 60 cm, ktorú z juhu obteká Jáčsky potok, ústiaci neďaleko do veľkého močiara Vízallás (45-14-04, 1 : 10 000, 130 : 70 mm). V roku 1960 v letných mesiacoch pod vedením B. Chropovského bolo na ploche ohrozenej výkopom ryhy odkrytých 18 hrobov. Predtým bolo zničených asi desať hrobov. V rokoch 1963 a 1964 sa robila systematická ručná odkrývka pohrebiska po obidvoch stranách ryhy, ktorá rozdeľovala lokalitu približne v strede na západnú a východnú časť. Pod technickým vedením

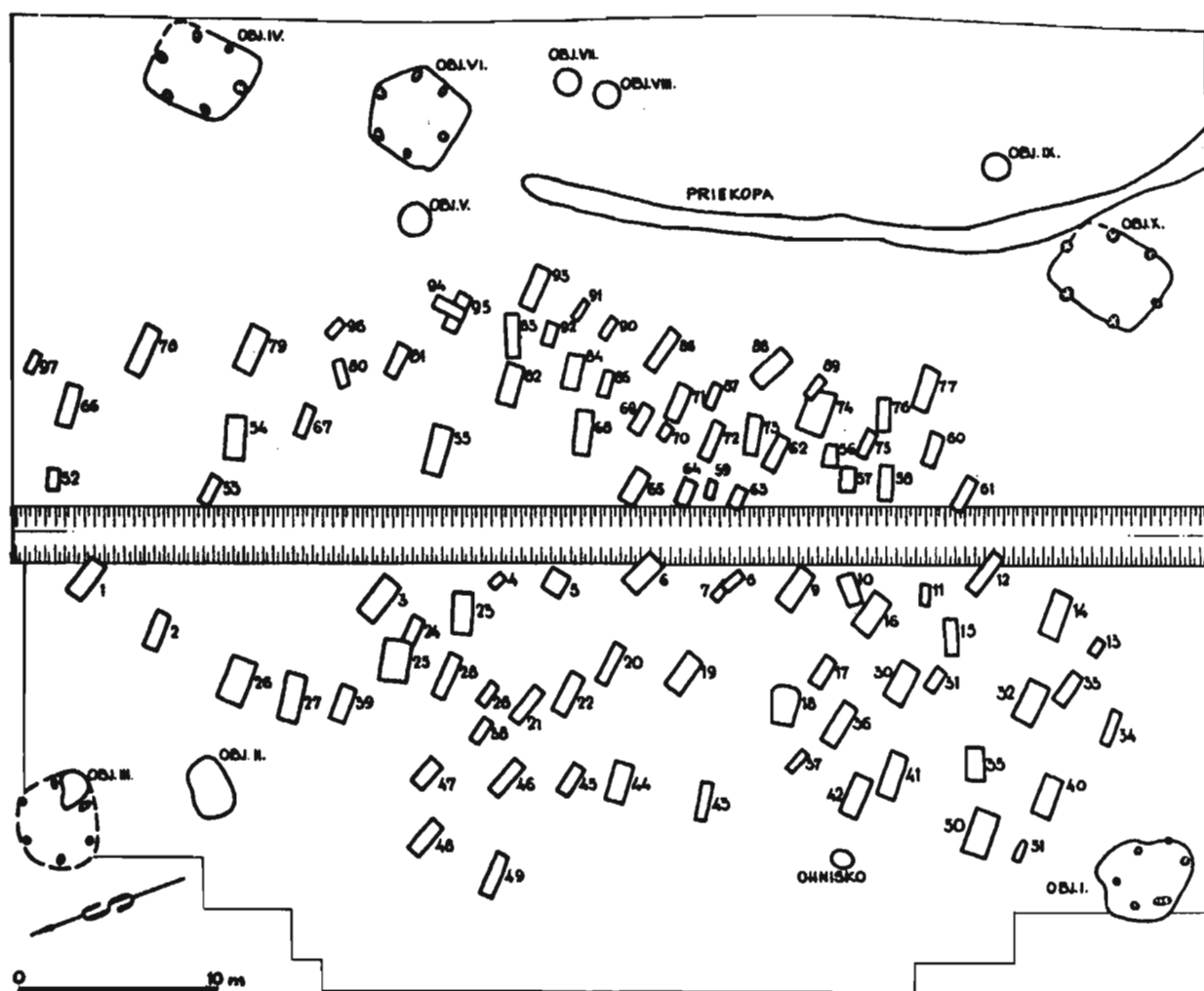

Obr. 1. Šaľa I (Veča-Vízallás). Situačný náčrt.

E. Rejholca bola odkrytá plocha cca 2700 m² a preskúmaných 97 hrobov (1-51 v roku 1963 a 52-97 v roku 1964). Okrem toho sa objavili zvyšky sídliska z mladšej doby kamennej (kultúra s lineárnou keramikou), na západnom okraji pohrebiska 3 sídliskové objekty a na východnom okraji 9 sídliskových objektov z doby rímskej. Z toho bolo 5 chát, datovaných sponami do prvej polovice 3. stor. n. l. Pohrebisko bolo kompletne preskúmané ručnou odkrývkou, zatiaľ čo okraje lokality sa odkrývali buldozénom s cieľom zistiť prípadné pokračovanie pohrebiska. Pritom bola zistená osada z doby rímskej. Jej chaty čiastočne rezal na východnej strane žľab, ktorého datovanie a funkcia nie sú známe (obr. 2).

Lokalita sa vyznačuje veľmi hrubou vrstvou černoze (hr. od 75 do 100 cm). Hrobové jamy, ktoré boli v černoze, sa nerysovali, resp. obrysy neboli rozpoznateľné, a preto pri ich opise je dokumentovaná situácia od 75-100 cm hlbšie.

V predloženej dokumentácii chýba antropologické určenie kostier a bližšie určenie zvieracích kostí. Pri sťahovaní bol pomiešaný materiál z hrobov zo siedmich stredovekých pohrebísk na lokalite Šaľa-Veča, a preto sa odstúpilo od identifikácie.

Obr. 2. Šaľa I (Veča-Vízallás). Plán pohrebiska. Zamerail E. Rejholec.

Obsiahla predbežná správa o tomto výskume bola odovzdaná do tlače v roku 1971 (zborník Moravského múzea v Brne), ale pre zákaz publikovania A. Točíkovi bola z tlače vylúčená.

OPIS HROBOV A NÁLEZOV

Hrob 1, SSZ-JJV (obr. 3: 1)

Obdĺžniková jama (210 x 100 cm, hĺ. 167 cm) sa rysovala v hĺ. 105 cm. V hĺ. 137 cm stupňovite zúžená. Dno rovné, rozmery: 185 x 45-50 cm. Podľa uloženia kostí mŕtvy zavinutý do nejakého obalu. Lebka roztláčená, ľavá ramenná kosť pri lebke. Pod lebkou záušnica (1), na kostre medzi hrudníkom a panvou nádoba (2).

1. Bronzová drôtená kruhová záušnica s odlomeným prívieskom na konci bočného oblúka: v. 3,5 cm, Ø 2 cm (obr. 13: 1).

2. Sivohnedá hrubostenná nádoba, vyrobená na kruhu, s vyhnutým ústím, so šikmo zrezaným okrajom, zdobená pásmi viacnásobných vodorovných čiar, vlnoviek a radom vpichov; v. 14,4 cm, Ø ústia 10,6 cm, Ø dna 8 cm (obr. 13: 2).

Hrob 2, SZ-JV (obr. 3: 2; 32: 2)

Obdĺžniková jama (185 x 60 cm, hĺ. 130 cm). V hĺ. 92 a 105 cm na jednej strane jamy nepravidelné stupne, na druhej strane stupeň v hĺ. 110 cm. Šírka dna 40 cm, v strede 30 cm. Kostra dospelého, mierne otočená na ľavú stranu, slabšie zachovaná, pravdepodobne stiahnutá nejakým obalom. Na lebke zlomok noža (1).

1. Zlomok železného noža; dĺ. 4,5 cm (obr. 13: 3).

Hrob 3, SZ-JV (obr. 3: 3; 32: 3)

Obdĺžniková jama (130 x 120 cm, hĺ. 110 cm), v hĺ. 65 cm stupňovite zúžená, steny šikmé. Na bokoch stupňov výrezy. Rozmery jamy na dne 210 x 70 cm. Za hlavou priehľbeň. Nad dnom v ľavej polovici jamy v hĺ. 90 cm kostra dospeléj ženy v natiahnutej polohe, s ľavou hornou končatinou odsunutou od tela. Pod kosterou 20-centimetrová vrstva zásypu. Pri lebke a pod ňou dve záušnice (1), pri ľavej kľúčnej kosti dve terčovité spinky (2, 3), pri pravom lakti náramok (4), pri pravom zápästí ďalší (5), na pravej ruke dva prstene (6, 7), na ľavej tiež dva (8, 9), konča ľavej ruky ďalší (10), konča ľavej nohy nádoba (11) a kosti hydiny (13), pri pravom kolene zvieracia kosť (12).

1. Dve oválne záušnice z hranatého bronzového drôtu, pôvodne s trňom a so sklenou guľôčkou na hornom oblúku a s prstencami na konci dolného a v strede bočného oblúka. Na dolnom oblúku obojstranný zelenomodrý sklený príviesok tvaru padajúcej kvapky a hore tvaru guľôčky; v. 4 cm, Ø 1,5 cm (obr. 13: 4, 5).

2, 3. Dve bronzové terčovité spinky, na rube ploché, na líci šesťlístková rozeta s intarzovaným sklom, v strede polguľovitú sklíčko; Ø 2,8 cm a 2,5 cm (obr. 13: 13, 14).

4, 5. Dva hranené oválne bronzové náramky s otvorenými zosilnenými hranatými koncami, jedným puncovaným, druhým priečne ryhovaným; Ø 8 cm (obr. 13: 6, 7).

6. Špirálovitý drôtený bronzový prsteň; Ø 2 cm (obr. 13: 11).

7. Bronzový otvorený pásikový prsteň s ružicovým zakončením, zdobený vybíjanými krúžkami; Ø 2,2 cm (obr. 13: 8a, b).

8. Pásikový bronzový prsteň s koncami preloženými cez seba; Ø 2 cm (obr. 13: 9).

9. Otvorený pásikový bronzový prsteň; Ø 2 cm (obr. 13: 10).

10. Otvorený bronzový drôtený prsteň; Ø 1,7 cm (obr. 13: 12).

11. Sivohnedý baňatý hrniec, vyrobený na kruhu, hrubostenný, s lievikovitým ústím, so šikmo zrezaným okrajom. Dno rovné. Na vnútornej strane okraja vlnovka. Výzdoba troma pásmi vlnovky a pásmom vodorovných línií; v. 13 cm, Ø ústia 13,2 cm, Ø dna 9 cm (obr. 13: 15).

12. Zvieracia kosť.

13. Kostí hydiny.

Hrob 4, SSZ-JJV

Obdĺžniková jama (75 x 50 cm, hĺ. 85 cm). Slabšie zachovaná kostra dieťaťa. Bez nálezov.

Hrob 5, SZ-JV (obr. 3: 4)

Obdĺžniková jama (120 x 55 cm, hĺ. 100 cm). V hĺ. 70-75 cm výklenok do boku a v ňom na dne v hĺ. 100 cm detská kostra v natiiahnutej polohe, s pravou dolnou končatinou mierne pokrčenou. Bez nálezov.

Hrob 6, SSZ-JJV (obr. 3: 5)

Obdĺžniková jama (210 x 110 cm, hĺ. 155 cm). Na dlhšej strane (severovýchodnej) v hĺ. 110 cm stupienok, 20 cm široký. Rozmery jamy pri dne v hĺ. 150 cm: 130 x 55 cm pri hlave, 130 x 45 cm pri nohách. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Konča ľavej nohy nádoba (1).

1. Sivohnedá asymetrická nádoba s vyhnutým ústím, vyrobená na kruhu, s okrajom vodorovne zrezaným, zdobená nepravidelne rytými pásmi vodorovných čiar a vlnoviek, doplnená; v. 14 cm, Ø ústia 9,5 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 13: 16).

Hrob 7, SSZ-JJV (obr. 32: 4)

Obdĺžniková jama (120 x 55 cm, hĺ. 75 cm), rozpoznaná v hĺ. 60-65 cm. Situácia pri odkrývaní neprehľadná. Hrobová jama porušená výkopom hrobu 8. Pri dne šikmé steny, rozmery dna 120 x 55 cm. Kostra dieťaťa porušená výkopom hrobovej jamy 8. Bez nálezov.

Hrob 8, SZ-JV (obr. 32: 5)

Obdĺžniková jama (120 x 55 cm, hĺ. 80 cm) rezala starší hrob 7. Na východnej strane stupňovite zúžená. Rozmery dna 110 x 55 cm. Slabo zachovaná detská kostra uložená na chrbte. Za lebku pracka (1), pri nej kosti hydiny (2).

1. Obdĺžniková železná pracka bez trňa; dl. 5,3 cm, š. 4,7 cm (obr. 13: 17).

2. Kostí hydiny.

Hrob 9, SZ-JV

Obdĺžniková jama (205 x 95 cm, hĺ. 165 cm), v hĺ. 155 cm stupňovite zúžená. Steny kolmé. Rozmery dna 185 x 55-60 cm. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pod pravou panvovou kosťou pracka (1), konča pravej nohy nádoba (2).

1. Železná lichobežníková pracka bez trňa; 4 x 4 cm (obr. 14: 1).

2. Tenkostenná nádoba s vyšším vyhnutým ústím a vodorovne zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu, zdobená dvoma pásmi vodorovne rytých čiar a medzi nimi pravidelne rytou trojitou vlnovkou; v. 15 cm, Ø ústia 12 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 14: 2; 31: 11).

Hrob 10, Z-V (obr. 3: 6; 33: 1)

Obdĺžniková jama (160 x 75 cm, hĺ. 105-107 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. V hĺ. 85 cm na severnej strane stupeň, 30 cm široký. Dno rovné, rozmery 160 x 45 cm. Dobre zachovaná kostra uložená naznak v natiahnutej polohe. Bez nálezov.

Hrob 11, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (35 x 50 cm, hĺ. 33 cm). Kostra dieťaťa uložená na chrbte. Obe dolné končatiny v kolenách mierne pokrčené, pravá horná končatina trochu odsunutá od tela. Bez nálezov.

Hrob 12, SZ-JV (obr. 4: 1)

Obdĺžniková jama (215 x 75 cm, hĺ. 135 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Steny kolmé. V hĺ. 107 cm zúžená o 5 cm na oboch dlhších stranách. Dno prehĺbené pri nohách o 10 cm, pri lebke o 15 cm. Kostra dospelého v natiahnutej polohe. Po pravej strane čeľuste záušnica (1), na hrudi dve platničky (8), na poslednom stavci pracka (2), v miestach pása platničky (3-7), pri pravom stehennom kĺbe nákončie (9), pri ľavom ďalšie (10), medzi stehennými kosťami nôž (11), medzi pľúcami nádoba (12), pri pravom kolene kosti hydiny (13). (3-10 = garnitúra.)

1. Bronzový drôtený otvorený krúžok - záušnica; Ø 1 cm (obr. 14: 5).

2. Oválna bronzová pracka s tylovou platničkou a s dvoma nitmi; max. Ø 2,8 cm (obr. 14: 4).

3-7. Päť bronzových obdĺžnikových platničiek so štyrmi nitmi a perlovcovou výzdobou tepanou na okraji a v strede; dĺ. 3 cm, š. 1,7 cm (obr. 14: 8-12).

8. Dve obdĺžnikové bronzové plechové platničky s dvoma nitmi; dĺ. 1,8 cm, š. 1 cm (obr. 14: 6, 7).

9. Nákončie z bronzového plechu. Jeden koniec zosilnený priečnym žliabkovaním, na druhom nit; dĺ. 2,3 cm, š. 1,2 cm (obr. 14: 14).

10. Podobné nákončie, avšak v zlomkoch.

11. Fragment železného noža s trňom; dĺ. 9,5 cm (obr. 14: 13).

12. Asymetrický dvojkonický hrniec s nesúmerným, trochu vyhnutým, šikmo skrojeným ústím, vyrobený na kruhu, zdobený pásmi vodorovných a mierne vlnitých línií; v. 15 cm, Ø ústia 10,5-11,7 cm, Ø dna 7 cm (obr. 14: 13).

13. Kosti hydiny.

Hrob 13, SZ-JV

Hrobová jama bez obrysov, vyhlíbená v černoze. Dno v hĺ. 68 cm. Veľmi slabozachovaná detská kostra. Bez nálezov.

Hrob 14, SZ-JV (obr. 4: 2)

Obdĺžniková jama (230 x 100 cm, hĺ. 180 cm), rozpoznaná v hĺ. 80 cm. Steny temer kolmé. V hĺ. 140 cm jama zúžená a skrátaná (210 x 60 cm, pri hlave o niečo širšia). Na dne priehlbina pri hlave. Kostra dospelého uložená na chrbte, s hornými končatinami pozdĺž tela. Horná časť okrem dlhých kostí horných končatín rozhádzaná. Dolné končatiny v kolenách prisunuté k sebe. Pri pravej kľúčnej kosti

železné zlomky (1), konča pravej ruky strela (2), pri pravom kolene dýka (3), konča ľavej nohy nádoba (4).

1. Amorfné zlomky železa (obr. 14: 16).

2. Trojbitá železná strela s trňom; dĺ. 7 cm (obr. 14: 15).

3. Železná dýka - chrbát rovný, ostrie mierne prehnuté, trň rukoväti odsadený; dĺ. 20,5 cm (obr. 14: 18).

4. Vakovitá sivohnedá nádoba, zhotovená v ruke, bez výzdoby, mierne klenuťé dno; v. 13,3 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 8,5 cm (obr. 14: 17).

Hrob 15, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (185 x 65 cm, hĺ. 108 cm) sa rysovala v hĺ. 60 cm. Dno rovné. Na dne kostra mladistvého. Na pravej strane hrudníka nôž (1), konča ľavej nohy nádoba (2).

1. Železný nôž s rovným ostrím a mierne prehnutým chrbtom; dĺ. 7,5 cm (obr. 14: 20).

2. Hrubostenná sivá súdkovitá nádoba, vyrobená na kruhu, ústie zosilnené, okraj vodorovne zrezaný. Výzdoba dvoma pásmi rovných čiar a pásom nepravidelnej vlnovky pod nimi; v. 13,5 cm, Ø ústia 8,5 cm, Ø dna 7,2 cm (obr. 14: 19).

Hrob 16, SZ-JV (obr. 4: 3; 33: 2)

Obdĺžniková jama (235 x 95 cm, hĺ. 168 cm) sa rysovala až v hĺ. 95 cm. V hĺ. 135 cm ku dnu stupňovite zúžená o 15 cm. Nad dnom v hĺ. 165 cm ďalší stupeň. Rozmery na dne 215 x 70 cm. V rohoch jamy dobre viditeľné v stene a na dne štyri plytké kolové jamy (Ø 20-30 cm). Kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Na pravej panvovej kosti platnička (1), pri poslednom stavci pracka (2), konča ľavej ruky nôž (3), konča pravej ruky krúžok (4), konča ľavej nohy nádoba (5) a kosti hydiny (7). Pri pravej píšľale zvieracie kosti (6).

1. Bronzová plechová štvorcová platnička - nášivka, nevýrazne zdobená; dĺ. 2,3 cm (obr. 15: 5).

2. Obdĺžniková železná pracka s trňom; dĺ. 3,5 cm, š. 2,7 cm (obr. 15: 3).

3. Fragment železného noža s odlomeným ostrím; dĺ. 10,5 cm (obr. 15: 1).

4. Železný krúžok; Ø 4 cm (obr. 15: 2).

5. V ruke zhotovená baňatá nezdobená nádoba, sivočierna, ústie mierne vyhnúťé, dno odsadené; v. 8,5 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 8 cm (obr. 15: 4; 31: 5).

6. Zvieracie kosti.

7. Kostí hydiny.

Hrob 17, SZ-JV (obr. 4: 4)

Obdĺžniková jama (165 x 65 cm, hĺ. 135 cm), pri nohách rozšírená, sa rysovala v hĺ. 75 cm. Oľhšia (severovýchodná) stena v hĺ. 100 cm stupňovite zúžená. Jama pri nohách o niečo hlbšia. Kostra dieťaťa na chrbte v natiahnutej polohe, s hornou časťou hrudníka vysunutou doprava. Pri lebke a pod ňou záušnice (1), pod lebku a okolo krčných stavcov koráliky (2), konča ľavej nohy nádoba v črepoch (3), pri nej kosti hydiny (4).

1. Dve bronzové drôtené kruhové otvorené záušnice; Ø 2 cm (obr. 15: 6, 7).

2. Asi 80 drobných hnedých, žltých a čiernych korálikov, niekoľko sklenených bielych a modrých a silne oxidované bronzové kónické koráliky (obr. 15: 9).

3. Bledohnedá nádoba, zhotovená v ruke. Šikmo nahor roztvorené nesúmerné, odsadené ústie, zaoblený okraj. Pod hrdlom pás rovných línií a nepravidelne rytý pás vlnoviek; v. 9,5 cm, Ø ústia 9,5 cm, Ø dna 6,3 cm (obr. 15: 8).

4. Kostí hydiny.

Hrob 18, SZZ-JVV (obr. 4: 5; 33: 3)

Nepravidelná lichobežníková jama (205 x 100 cm, hĺ. pri nohách 150 cm, pri hlave 150-155 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. Postupne dva razy stupňovite zúžená. V hĺ. 118 cm zmenšená na 180 x 70-85 cm. V hĺ. 140 cm zmenšená pri hlave na 180 x 50 cm a pri nohách na 180 x 38 cm. Dno mierne prehnuté, hĺ. v strede 150 cm, pri okrajoch 155 cm. Slabšie zachovaná kostra mladistvého v natiahnutej polohe. Pri panvových kostiach v strede pracka (1), konča pravej ruky dva krúžky (2). Medzi píštalami kostí hydiny (3).

1. Obdĺžniková železná pracka s trňom; dĺ. 3 cm, š. 2,5 cm (obr. 15: 10).

2. Dva spojené železné krúžky; Ø 3,5 cm (obr. 15: 11).

3. Kostí hydiny.

Hrob 19, SZ-JV

Obdĺžniková jama (205 x 100 cm, hĺ. 170 cm), v hĺ. 130 cm zúžená nepravidelnými stupňami s nerovnakou šírkou i hĺbkou. V hĺ. 170 cm rozmery dna 180 x 55 cm. Dno rovné. Slabo zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pri ľavej strane lebky záušnica (1), okolo krčných stavcov koráliky (2), pri pravej ruke praslen (3), z vnútornej strany ľavého lakťa nádoba (4).

1. Otvorený drôtený bronzový krúžok - záušnica s príveskom z dvoch guľôčok; Ø 2,2 cm (obr. 15: 12).

2. Drobné žlté pastózne koráliky - 5 ks (obr. 15: 13).

3. Hlinený praslen tvaru stlačenej gule; v. 2,4 cm, Ø 3,4 cm (obr. 15: 15).

4. Sivočierna súdkovitá nádoba s rovno vyhnutým ústím, vodorovným zrezaným okrajom, rovným dnom, zhotovená na pomaly rotujúcom kruhu, zdobená tromi pásmi drobných vlnoviek a pásom rovno rytých čiar; v. 11 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 15: 14).

Hrob 20, SZ-JV (obr. 4: 6)

Jama nepravidelných tvarov (215 x 70 cm, hĺ. 190 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. V hĺ. 140 cm tvar pravidelného obdĺžnika, v hĺ. 175 cm stupňovite zúžená na rozmery 200 x 55 cm. Dno rovné. Slabšie zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, horné končatiny v lakťoch mierne pokrčené, ľavá dolná končatina v kolene ohnutá k stene jamy. Konča pravej nohy nádoba (1), medzi stehennými kosťami kostí hydiny (2).

1. Hrubostenná štíhla súdkovitá nádoba vyrobená na kruhu, vyhnuté ústie má sčasti rovno zrezaný okraj. Výzdoba slabo viditeľnými pásmi vlnoviek. Na rovnom dne s prstencovým okrajom plastická značka tvaru členeného obdĺžnika; v. 16,6 cm, Ø ústia 10,5 cm, Ø dna 7,2 cm (obr. 15: 16).

2. Kostí hydiny.

Hrob 21, SSZ-JJV (obr. 5: 1; 33: 4)

Elipsovité jama (235 x 135 cm, hĺ. 190 cm) sa zreteľne rysovala až v hĺ. 103 cm. V hĺ. 120 cm obdĺžniková, v hĺ. 150 cm stupňovite zúžená, rozmery: 215 x

x 45 cm. Dno rovné. Silne stiahnutá, slabšie zachovaná kostra v natiahnutej polohe, pôvodne zrejme zabalená v obale. Medzi stehennými kosťami zvieracie kosti (2), konča nôh pri stene jamy nádoba (1).

1. Sivočierny tenkostenný hrniec, vyrobený na kruhu. Vyhnuté ústie, okraj rovno zrezaný. Výzdoba pásmi vlnoviek a pásom rovných čiar; v. 14,5 cm, Ø ústia 11,8 cm, Ø dna 8 cm (obr. 16: 1).

2. Zvieracie kosti.

Hrob 22, SZ-JV (obr. 5: 3)

Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi (240 x 100 cm, hĺ. 175 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Súčasne v rohoch a v strede dlhších strán dobre viditeľné pôdorysy šiestich šikmých kolových jam (Ø 20 cm), čiastočne zahĺbených do mierne šikmých stien hrobovej jamy. Kolové jamy zahĺbené len po dno. Dno rovné. Slabo zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pri ľavej stehennej kosti nôž (1), na pravej píšťale nádoba (2).

1. Železný nôž s krátkym trňom, rovným ostrím a chrbtom; dĺ. 15 cm (obr. 16: 3).

2. Hnedá nádoba s odsadeným lievikovitým ústím, so šikmo zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu, zdobená pásom vlnoviek a pásmi rovných línií; v. 15 cm, Ø ústia 10,7 cm, Ø dna 6,3 cm (obr. 16: 2).

Hrob 23, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (205 x 110 cm, hĺ. 180 cm). Dlhé steny kolmé, kratšie šikmé. Na dne pri hlave a nohách priehlbné (hĺ. 5-10 cm, dĺ. 35 cm). Pomerne dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s ľavou dolnou končatinou mierne ohnutou a prisunutou k pravej. Vedľa ľavky dve záušnice (1), okolo krčných stavcov koráliky (2), medzi panvovými kosťami pracka (3), pri ľavom kolene nádoba (4).

1. Dve okrúhle bronzové záušnice s prstencom na bočnom oblúku a s guľovitým modrým skleneným príveskom; v. 3,3 cm, Ø 2,5 cm (obr. 16: 10, 11).

2. Päť sklenených čiernomodrých korálikov tvaru padajúcej kvapky; v. 1-1,5 cm (obr. 16: 5-9).

3. Zlomok obdĺžnikovej železnej pracky; dĺ. 3 cm (obr. 16: 4).

4. Črepy nerekonštruovateľnej nádoby, zdobenej rytými pásmi; Ø 5 cm.

Hrob 24, SZ-JV (obr. 5: 2)

Obdĺžniková jama (145 x 65 cm, hĺ. 118 cm), steny kolmé, dno rovné. Slabo zachovaná kostra dieťaťa v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Konča pravej nohy nádoba (1), konča nôh kosti hydiny (2).

1. Sivočierna nádoba s lievikovitým ústím a so šikmo zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu, zdobená pásmi hlboko rytých nesúmerných vlnoviek, dno rovné; v. 9,7 cm, Ø ústia 9 cm, Ø dna 6 cm (obr. 16: 12).

2. Kosti hydiny.

Hrob 25, SZZ-JVV (obr. 5: 4; 33: 5)

Obdĺžniková jama (200 x 155 cm, hĺ. 160-165 cm), rozpoznaná v hĺ. 90 cm, čiastočne rezala pri hlave hrob 24. V hĺ. 150 cm juhozápadná stena nepravidelne o 10-20 cm zahĺbená do boku, opačná strana zúžená o 25 cm. Pri juhovýchodnej

stene slabšie zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s pravou hornou končatinou v lakti mierne ohnutou. Pri ľavej píšľale črepy nádoby (1).

1. Sivohnedá nádoba s roztvoreným asymetrickým ústím a rovno zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu. Dno rovné. Pod hrdlom pás nesúmernej vlnovky, na vydutí dva pásy vodorovných línií; v. 12,5 cm, Ø ústia 9,3 cm, Ø dna 6,3 cm (obr. 16: 13).

Hrob 26, SZ-JV (obr. 5: 5; 33: 6)

Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi (235 x 140 cm, hĺ. 190 cm) sa rysovala v hĺ. 77 cm. V hĺ. 93 a 97 cm užší, prehnutý stupienok, v hĺ. 125 cm podkopaný. Do zahĺbeného zárezu vložené tri drevené trámy, široké 10 cm, vodorovne priečne položené cez hrobovú jamu (rysovali sa ako tmavé pásy). Dlhšie steny od hĺ. 125 cm po hĺ. 155 cm šikmé. Rozmery jamy v hĺ. 165 cm: 225 x 70 cm. Ďalším stupňom jama zúžená na 210 x 45 cm. Do rovného dna vhlbené štyri plytké kolové jamy (Ø 15 cm). Slabšie zachovaná kostra dospelého, dolné končatiny od kolien nadol vysunuté. Pri prevrátenej lebke dve záušnice (1), konča nôh nádoba (2), pri pravej píšľale kosti hydiny (3), vo výplni jamy črepy (4).

1. Dve poškodené okrúhle bronzové záušnice s guľovitým modrým skleným príveskom; v. 3,5 cm, Ø 2,8 cm (obr. 16: 14, 15).

2. Hrubostenná, na kruhu formovaná tmavosivá nádoba. Mierne roztvorené ústie, zaoblený okraj. Výzdoba nesúmerne rytými pásmi vlnoviek a pásmi rovných čiar; v. 10,8 cm, Ø ústia 7,3 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 16: 16).

3. Kosti hydiny.

4. Atypické črepy (doba rímska).

Hrob 27, SZZ-JVV (obr. 6: 1; 34: 1)

Obdĺžniková jama (235 x 105 cm, hĺ. 152 cm) sa rysovala v hĺ. 90 cm. Dbe dlhšie steny mierne vyduté. V hĺ. 120 cm jama stupňovite zúžená (220 x 75 cm). Do dna v rohoch vyhlbené tri elipsovité jamy a jedna okrúhla kolová jama (Ø 20-30 cm, 15-20 cm). Na chrbte uložená veľmi dobre zachovaná kostra dospelého muža, mierne pokrčená. Konča ľavej nohy kosti hydiny (1).

1. Kosti hydiny.

Hrob 28, SZ-JV (obr. 6: 2)

Obdĺžniková jama (230 x 60 cm, hĺ. 190 cm) sa rysovala v hĺ. 110 cm. Juhozápadná stena stupňovite zúžená o 15 cm. Dno rovné, za hlavou priehlbeň (dĺ. 30 cm, hĺ. 10 cm). Dobre zachovaná kostra dospelého. Pri pravej píšľale nádoba (1), pri ľavej píšľale kosti hydiny (2), na pravej píšľale zvieracie kosti (3).

1. Čiernosivá nádoba so široko roztvoreným asymetrickým ústím a vodorovne zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu. Výzdoba nesúvislými pásmi rovných čiar a pásmom vlnoviek; v. 13 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 16: 17).

2. Kosti hydiny.

3. Zvieracie kosti.

Hrob 29, SZ-JV

Obdĺžniková jama (120 x 60 cm, hĺ. 95 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Na dne za lebku priehlbeň (dĺ. 30 cm, hĺ. 25 cm). Slabšie zachovaná kostra dieťaťa v natiahnutej polohe. Pri pravom kolene nádoba (1), v nej škrupiny vajca (2).

1. Sivočierna nádoba so šikmo nahor vytiahnutým odsadeným ústím a so zaobleným okrajom, zhotovená na kruhu. Na obvode dna prstenec. Výzdoba pásom vlnovky medzi pásmi línií; v. 11,5 cm, Ø ústia 10,2 cm, Ø dna 6 cm (obr. 16: 18).

2. Škrupiny vajca.

Hrob 30, SZ-JV

Obdĺžniková jama (200 x 105 cm, hĺ. 137 cm) s nepravidelnými stenami sa rysovala v hĺ. 70 cm. V hĺ. 100 cm nerovnomerný stupeň na podopretie dvoch priečnych trámov. Na dne pri hlave priehľbeň (dĺ. 30 cm, hĺ. 15 cm). Kostra dospelého, značne strávená, v natihnutej polohe. Pri kľúčnej kosti a okolo krčných stavcov koráliky (1), pri ľavej pľuči nádoba v črepech (2), pri ľavom kolene zvieracia kosť (3).

1. Asi pätnásť čiastočne rozpadnutých sklovitých korálikov tvaru kvapky a drobných súdkovitých; čierne a modrozelené (obr. 16: 19).

2. Súdkovitá nádoba s odsadeným roztvoreným ústím a rovno zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu, zdobená dvoma širokými pásmi rovných čiar a pásom vlnovky medzi nimi; v. 15 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 17: 1).

3. Zvieracia kosť.

Hrob 31, SZ-JV

Obdĺžniková jama (120 x 60 cm, hĺ. 80 cm) sa rysovala v hĺ. 65 cm. Na dne pri lebke priehľbeň, hlboká 10 cm. Slabo zachovaná kostra dieťaťa. Konča pravej nohy črepy nádoby (1), pri pravom kolene kosti hydiny (2).

1. Hnedá súdkovitá tenkostenná nádoba, vyrobená na kruhu, rekonštruovaná. Ústie mierne roztvorené, okraj mierne šikmo zrezaný. Výzdoba dvoma pásmi línií a pásom nepravidelnej vlnovky; v. 13 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 17: 2).

2. Kosti hydiny.

Hrob 32, SZ-JV (obr. 6: 3)

Obdĺžniková jama (205 x 120 cm, hĺ. 180 cm) sa rysovala v hĺ. 65 cm. Odkrát stupňovite zúžená. Stupeň v hĺ. 130 cm široký 20 cm, druhý stupeň v hĺ. 145 cm široký asi 10-15 cm. Rozmery dna 205 x 55 cm. Na oboch koncoch jamy priehľbne, pri hlave dĺ. 55 cm, pri nohách 35, hĺ. 5-10 cm. Značne strávená kostra dospelého v natihnutej polohe, trupom prisunutá k severovýchodnej stene. Ľavá stehenná kosť prehodaná cez pravú. Na pravej panvovej kosti nádoba (1), na ľavej zvieracia kosť (2).

1. Čierna misovitá nádoba s mierne vyhnutým ústím a vodorovne zrezaným okrajom, zhotovená na kruhu, zdobená pásom vlnovky lemovanej zhora i zdola pásmi rovných čiar. Na obvode dna plastický prstenec a v strede zvyšok členitej značky; v. 10 cm, Ø ústia 12,2 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 17: 3).

2. Zvieracia kosť.

Hrob 33, SSZ-JJV

Obdĺžniková jama (180 x 95 cm, hĺ. 140 cm) sa rysovala v hĺ. 85 cm. V hĺ. 95 cm (severovýchodná stena) a 130 cm (juhozápadná stena) stupienkom nerovnakej veľkosti jama zúžená a orientáciou pootočená na S. Pod lebku priehľbeň asi 5 cm. Dobře zachovaná kostra dospelého. Pod lebku záušnica (1), konča ľavej nohy nádoba (2).

1. Otvorený krúžok - záušnica z bronzového drôtu; Ø 2 cm (obr. 17: 4).

2. Štíhly sivohnedý hrniec s vťahnutým hrdlom s mierne roztvoreným vyhnutým ústím a rovno zrezaným okrajom, vyrobený na kruhu. Zdobený dvoma pásmi rovných línií a pásom vlnoviek medzi nimi. Dno mierne dovnútra klenuté; v. 15,5 cm, Ø ústia 9,5 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 17: 5).

Hrob 34, SZ-JV (obr. 6: 5)

Obdĺžniková jama (190 x 55 cm, hĺ. 107 cm), steny kolmé. Dno v strede v hĺ. 107 cm, pri okraji v hĺ. 100 cm. Slabšie zachovaná pohodená kostra dospelého. Obe dolné končatiny v kolenách ohnuté. Pravá horná končatina v lakti vysunutá k stene. Kostra posunutá. Po ľavej strane pravej stehennej kosti nôž (1), pri ľavom kolene zvieracie kosti (2).

1. Zlomok železného noža, hrot odlomený; dĺ. 9 cm (obr. 17: 6).

2. Zvieracie kosti.

Hrob 35, SZZ-JVV (obr. 6: 4; 34: 2)

Obdĺžniková jama (180 x 100 cm, hĺ. 165 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Dva razy stupňovite zúžená. Prvý stupeň v hĺ. 115 cm, druhý v hĺ. 142 cm. Rozmery dna 165 x 40 cm. Slabšie zachovaná kostra mladistvého stiahnutá, pôvodne pravdepodobne zavinutá do obalu. Konča ľavej ruky pracka (1), medzi stehennými kosťami objímka (2), po pravej strane ľavej stehennej kosti nôž (3), na ľavom kolene nádoba (4), medzi stehennými kosťami zvieracie kosti (5) a škrupiny vajec (6).

1. Obdĺžniková železná pracka s prehnutými dlhšími stenami; dĺ. 3 cm, š. 2,5 cm (obr. 17: 9).

2. Prehnutý pásik zo železného plechu - objímka; dĺ. 3 cm (obr. 17: 10).

3. Zlomok železného noža; dĺ. 5 cm (obr. 17: 8).

4. Sivohnedý hrniec, zhotovený na kruhu. Ústie roztvorené, mierne zosilnený okraj šikmo zrezaný. Na obvode dna plastický prstenec, naprieč vtlačený pásik. Telo zdobené dvoma pásmi rovných čiar a pásom vlnoviek medzi nimi; v. 13,5 cm, Ø ústia 9,5 cm, Ø dna 7 cm (obr. 17: 7).

5. Zvieracie kosti.

6. Škrupiny vajec.

Hrob 36, SZ-JV (obr. 6: 6)

Obdĺžniková jama (230 x 85 cm, hĺ. 139 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. V hĺ. 83 cm stupňovite zúžená, na jednej strane o 10-13 cm, na druhej strane o 5-8 cm. Steny kolmé. Dno rovné. Pri lebke priehlbeň (dĺ. 45 cm, hĺ. 20 cm). Slabo zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pri pravom lakti nôž (1), pod ním kosti hydiny (3), konča pravej nohy nádoba (2).

1. Železný nôž s rovným chrbtom a oblúkovitým ostrím; dĺ. 7 cm (obr. 17: 11).

2. Tenkostenný sivožltý hrniec, zhotovený na kruhu. Odsadené ústie mierne roztvorené, okraj temer vodorovne zrezaný. Výzdoba pásom trojitej nesúmernej vlnovky a pod ním dvoma pásmi rovných čiar. Na dne plytká kruhová jamka s Ø 4,5 cm; v. 16 cm, Ø ústia 10,2 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 17: 12).

3. Kosti hydiny.

Hrob 37, SSZ-JJV (obr. 7: 2; 34: 3)

Obdĺžniková jama (140 x 45 cm, hĺ. 115 cm), steny kolmé. Pri oboch kratších stenách priehlbeň, dĺ. 45 cm pri hlave a 25 cm pri nohách, hĺ. 10-12 cm. Kostra

dieťaťa uložená v strednej časti jamy. Medzi píšťalami zvieracie kosti (1) a kosti hydiny (2). Bez nálezov.

1. Zvieracie kosti.

2. Kosti hydiny.

Hrob 38, SSZ-JJV (obr. 7: 4; 34: 4)

Obdĺžniková jama (135 x 55 cm, hĺ. 65 cm) sa rysovala v hĺ. 60 cm. Na chrbte uložené vedľa seba dve detské kostry (pravdepodobne 2-3 a 4-6-ročné dieťa). Kostra mladšieho (A) mierne prehnute uložená, podobne aj kostra staršieho (B), otočená mierne na pravý bok smerom k mladšiemu. Bez nálezov.

Hrob 39, SZ-JV

Obdĺžniková jama (177 x 85 cm, hĺ. 110 cm). V hĺ. 90 cm na severovýchodnej stene 15 cm široký stupienok. Dno šikmé. Pri hlave hĺ. 110 cm, pri nohách 90 cm. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe. Horné končatiny, najmä pravá, mierne odsunuté od tela. Pri pravej stehennej kosti zvieracie kosti (1).

1. Zvieracie kosti.

Hrob 40, SZ-JV (obr. 7: 3; 34: 5)

Obdĺžniková jama (215 x 110 cm, hĺ. 160 cm) sa rysovala už v hĺ. 70 cm. Dlhšie steny mierne prehnuté pri oboch koncoch, teda hrobová jama o niečo užšia. Od hĺ. 70 po 100 cm dlhšie steny šikmé. Na oboch stenách jamy dobre viditeľné stopy po drevenej konštrukcii. Cez jamu priečne preložené drevá, koncami zahĺbené do stien. Od hĺ. 100 po 140 cm steny kolmé. V hĺ. 140 cm stupňom na oboch stranách jama zúžená na rozmer 210 x 60 cm. Dno rovné, pri hlave priehlbeň (hĺ. 20 cm). Dobre zachovaná kostra dospelého, pravdepodobne zabalená, v pleciach pokrčená, dolné končatiny v kolenách priložené k sebe. Pod lebku dve záušnice (1), okolo sánky koráliky (2), v miestach pravej dlane praslen (3), po pravej strane ľavej ruky nôž (4), pri pravej panvovej kosti pracka (5), konča pravej ruky zvieracie kosti (6).

1, 2. Dve bronzové kruhové záušnice, poškodené, v zlomkoch. Na konci a v strede bočných oblúkov prstenec. Na dolnom oblúku tmavomodré sklené guľovité prívesky. Dolný prívesok lemovaný obrubou. Na hornom oblúku modrý sklený korálik; v. 4,3 cm, Ø 2,5 cm (obr. 17: 14, 15).

3. Sivohnedý dvojkonický praslen; v. 3 cm, Ø 3 cm (obr. 17: 13).

4. Železný nôž v dvoch zlomkoch. Chrbát rovný, ostrie pri hrote oblúkovite nahor vyhnuté, trň odsadený; dĺ. 6 a 10,5 cm (obr. 18: 1).

5. Lichobežníková železná pracka; 4,4 x 3,7 cm (obr. 18: 2).

6. Zvieracie kosti.

Hrob 41, SZ-JV (obr. 7: 5)

Obdĺžniková jama (230 x 90 cm, hĺ. 143 cm) sa rysovala v hĺ. 73 cm. V hĺ. 103 cm stupňovite zúžená o cca 10 cm. Pravdepodobné rozmery na dne 210 x 80 cm. Pri hlave priehlbeň. Slabo zachovaná kostra dospelého, dolné končatiny mierne posunuté k východnej strane. Na pravej panvovej kosti pracka (1), na krížovej kosti železný zlomok (2), konča ľavej ruky nôž (3), pri ľavom kolene zvieracia kosť (5), konča pravej nohy nádoba (4).

1. Obdĺžniková železná pracka; dĺ. 3,5 cm, š. 3 cm (obr. 18: 3).
2. Železný úlomok (trň pracky?); dĺ. 3 cm.
3. Železný nôž s rovným chrbtom a ostrím. Trň odsadený; dĺ. 15,5 cm (obr. 18: 5).
4. Sivohnedý tenkostenný hrniec, vyrobený na kruhu. Ústie mierne šikmo nahor vytiahnuté. Okraj vodorovne zrezaný, zosilnený. Výzdoba štyrmi pásmi čiar. Na dne s okrajovou lištou značka v tvare písmena X a šípky; v. 16 cm, Ø ústia 12,5 cm, Ø dna 7 cm (obr. 18: 4).
5. Zvieracia kosť.

Hrob 42, SZ-JV

Obdĺžniková jama (210 x 80 cm, hĺ. 145 cm) sa rysovala v hĺ. 77 cm. V hĺ. 125 cm pri krátkej (juhovýchodnej) stene stupňovite zúžená i skrátaná na 205 x 50 cm. Steny kolmé. Na oboch koncoch dna priehlbné (hĺ. 5 cm). Zle zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, uložená v pravej polovici jamy, stiahnutá a pôvodne uložená v nejakom obale. Konča ľavej nohy nádoba (1), pri pravej pišťale kosti hydiny (2).

1. Bledosivá hrubostenná nádoba, zhotovená na kruhu. Ústie roztvorené, okraj šikmo zrezaný. Dno rovné. Výzdoba tromi radmi poloblúkových vrypov a pásmo vodorovných čiar; v. 13,5 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 6 cm (obr. 18: 6).

2. Kosti hydiny.

Hrob 43, SZZ-JVV (obr. 7: 6)

Obdĺžniková jama (200 x 60 cm, hĺ. 205 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. V hĺ. 180 cm po oboch dlhších stenách stupňovite zúžená. Steny nerovné. Konča nôh priehlbneň (hĺ. asi 10 cm). Zle zachovaná kostra dospelého uhlopriečne uložená. Pri lebke zlomok záušnice (1), pri ľavej ramennej kosti nôž (2), na ľavom stehennom kĺbe praslen (3), pri ľavom kolene nádoba (4).

1. Zlomok bronzovej drôtenej kruhovej záušnice s pútkom a modrým sklovitým záveskom; Ø 0,3 cm (obr. 18: 7).

2. Železný nôž; odlomený trň aj hrot; dĺ. 7 cm (obr. 18: 10).

3. Bledohnedý guľovitý praslen, zdobený vpichmi; v. 2,4 cm, Ø 3,5 cm (obr. 18: 8).

4. Sivohnedá nádoba, zhotovená na kruhu. Roztvorené ústie s vodorovne vyhnutým zaobleným okrajom. Dno rovné, v strede s jamkou. Výzdoba pásmo nesúmernej vlnovky medzi pásmi vodorovných čiar; v. 15,4 cm, Ø ústia 12 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 18: 9).

Hrob 44, SZZ-JVV (obr. 7: 8)

Obdĺžniková jama (205 x 90 cm, hĺ. 190 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. Kolmé steny a rovné dno. V ľavej polovici jamy slabšie zachovaná kostra dospelého, pravé plece mierne pokrčené. Na oboch stranách lebky po záušnici (1), okolo krčných stavcov koráliky (2), konča ľavej nohy nádoba v črepoch (3) a kosti hydiny (5), pri pravej stehennej kosti zvieracia kosť (4).

1. Dve kruhové záušnice z bronzového drôtu štvorhranného prierezu. Na bočných oblúkoch drôtený prstenec. Na dolnom oblúku pôvodne obojstranné sklené koráliky s pútkom. Pôvodne na hornom oblúku trň s korálikom; v. 4 a 3,5 cm (obr. 18: 11, 12).

2. Sklenené koráliky z náhrdelníka: šesť plochých čiernych a modročiernych tvaru padajúcej kvapky, biely perleťový členený, polygonálny hnedočervený, zelenomodrý a väčší hnedý (obr. 18: 13-21).

3. Čiernosivá čiastočne asymetrická nádoba, vyrobená na kruhu (doplnená). Vyhnuté ústie so zaobleným okrajom zdobené z vnútornej strany slabo viditeľným pásom vlnoviek. Telo zdobené dvoma pásmi nesúmerných vlnoviek. Dno rovné; v. 11 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 6,2 cm (obr. 18: 22; 31: 9).

4. Zvieracia kosť.

5. Kosti hydiny.

H r o b 45, SZ-JV (obr. 7: 7)

Obdĺžniková jama (165 x 65 cm, hĺ. 125 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. Steny kolmé. Na rovnom dne slabšie zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe. Pod lebku krúžok (1), koráliky (2), konča ľavej nohy nádoba (3) a kosti hydiny (4), pri ľavej pľuše zvieracia kosť (5).

1. Otvorený bronzový drôtený krúžok - záušnica, na jednom konci stenčený; Ø 2 cm (obr. 18: 27).

2. Koráliky z náhrdelníka: dva sklené, špirálovite bielo rebrované, dvanásť tmavých pastóznych so žltými očkami s rebrovaním, dva ploché tvaru padajúcej kvapky a asi dvadsať drobných žltých pastóznych (obr. 18: 23-26).

3. Bledohneda nádoba s roztvoreným ústím, zvnútra zdobeným vpichmi, s okrajom šikmo zrezaným, zdobeným vpichmi, vyrobená na kruhu. Zdobená tromi pásmi šikmých vpichov. Dno mierne klenuté dovnútra; v. 10 cm, Ø ústia 9,5 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 18: 28).

4. Kosti hydiny.

5. Zvieracia kosť.

H r o b 46, SSZ-JJV (obr. 8: 1)

Obdĺžniková jama (210 x 75 cm, hĺ. 165 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Severovýchodná, dlhšia stena v hĺ. 155 cm nerovnomerne zúžená. Za lebku priehľbeň (dĺ. 35 cm, hĺ. 5 cm). Slabo zachovaná kostra starca, chrbtová kosť esovite prehnutá, ľavá horná končatina preložená na ľavej panvovej kosti. Na pravej panvovej kosti pracka (1), medzi panvovými kosťami ďalšia (2), konča ľavej nohy nádoba (3).

1. Lichobežníková železná pracka; dĺ. 3,5 cm, š. 3 cm (obr. 19: 1).

2. Obdĺžniková železná pracka; dĺ. 3 cm, š. 2,5 cm (obr. 19: 2).

3. Sivohnedá nádoba s roztvoreným ústím a vodorovne zrezaným okrajom. Vyrobená na kruhu. Zdobená pásom rovných línií a dvoma pásmi drobných vlnoviek; v. 9,8 cm, Ø ústia 8,5 cm, Ø dna 5,2 cm (obr. 19: 3; 31: 7).

H r o b 47, SSZ-JJV (obr. 8: 2)

Obdĺžniková jama (160 x 80 cm, hĺ. 110 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Severozápadná strana hrobovej jamy stupňovite zúžená v hĺ. 87 cm o 20 cm, ku dnu steny šikmé. Rozmery jamy na dne 160 x 45 cm. Pomerne dobre zachovaná kostra mladistvého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Bez nálezov.

H r o b 48, SSZ-JJV

Jama, vyhĺbená v černoze, sa nerysovala. V hĺ. 50 cm dobre zachovaná kostra dospelého, neprirodzene uložená, akoby pohodená do jamy. Uloženie: panva

a dolné končatiny rovno, hrudník a lebka vysunuté na ľavú stranu. Obe horné končatiny v lakťoch pokrčené, ľavá pod vysunutým hrudníkom, pravá odsunutá od tela. Bez nálezov.

Hrob 49, SZ-JV

Obdĺžniková jama (230 x 60 cm, hĺ. 125 cm) sa rysovala v hĺ. 70-75 cm. Ste-ny kolmé, dno rovné. Na dne uložená na chrbte kostra dospelého s hornými končatinami pozdĺž tela. Kostí hrudníka strávené. Pri ľavom lakti praslen (1), na ľavej ruke nádoba (2), po ľavej strane lebky kosti hydiny (3).

1. Plochý dvojkoľníkový hnedý praslen, vytočený na kruhu; v. 2 cm, Ø 3 cm (obr. 19: 4).

2. Čiernohnedá čiastočne asymetrická nádoba, vytočená na kruhu. Ústie málo von vyhnuté, okraj mierne previsnutý, šikmo skrojený. Výzdoba tromi pásmi vlnoviek; v. 9,3 cm, Ø ústia 9 cm, Ø dna 6 cm (obr. 19: 5).

3. Kostí hydiny.

Hrob 50, SZ-JV (obr. 8: 3; 34: 6; 35: 1)

Obdĺžniková jama (230 x 125 cm, hĺ. 165 cm) sa rysovala v hĺ. 84 cm. V hĺ. 125 cm stupňovite zúžená na 230 x 70, t. j. o 55 cm; ďalší stupienok o 10 cm urobený na južnej strane. Na dne rozmery 230 x 60 cm. Za lebku priehlbeň (dĺ. 25 cm, hĺ. 10 cm). Slabšie zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Na páse garnitúra (1-5): pri pravej panvovej kosti nákončie (1), v miestach pása šesť kovaní (2), po pravej strane pása štyri kovania (3) a ďalšie kovanie (4), pri pravej panvovej kosti pracka (5); konča pravej ruky nôž (6). pod pravou dlaňou kresadlo v zlomkoch (7), konča pravej ruky kresací kamienok (8), pri pravej píšťale nádoba (9) a kostí hydiny (10).

1. Liate bronzové prelamované jazykovité nákončie s obojstranným rastlinným ornamentom a motívom rohu hojnosti, z ktorého vychádzajú trojice lístkov; dĺ. 11,5 cm, š. 2,5-3 cm (obr. 19: 10).

2. Šesť liatych prelamovaných obdĺžnikových, čiastočne strávených, neúplných bronzových kovaní s motívom grifa, s nitmi a otvormi na nity v rohoch a nôžkami na závesky (chýbajú). Jedno z nich v drobných zlomkoch; dĺ. 3,7 cm, š. 2,5 cm (obr. 19: 11, 16).

3. Štyri liate bronzové podkovovité kovania s troma nitmi, na jednej strane s úponkovým ornamentom; dĺ. 2,5 cm (obr. 20: 1-4).

4. Liate bronzové vrtuľovité kovanie so spätnými koncami tvaru vtácej hla-
vičky. V strede otvor na nit; dĺ. 5,8 cm (obr. 19: 6).

5. Liata bronzová dvojdielna oválna pracka, spojená šarnierom s liatou bron-
zovou prelamovanou erbovitou tylovou doštičkou, zdobenou srdcovitou úponkou, trň
železný; dĺ. 6 cm (obr. 19: 7).

6. Železný nôž s rovným chrbtom, odsadeným trňom, so zvyškami drevenej poš-
vy na čepeli; dĺ. 14 cm (obr. 19: 17).

7. Fragmenty železného kresadla tvaru tyčinky; dĺ. 3 cm (obr. 19: 9).

8. Kresací kamienok (obr. 19: 8).

9. Hnedočierna nádoba, vyrobená na kruhu. Roztvorené ústie na vnútornej stra-
ne zdobené pásmom prerušovanej vlnovky. Okraj šikmo zrezaný, zaoblený. Na obvode
dna plastický prstenec. Pod hrdlom šikmé vpichy, nižšie pás vlnovky a dva pásy
línií; v. 15,5 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 7 cm (obr. 20: 5).

10. Kostí hydiny.

Hrob 51, SZ-JV

Obdĺžniková jama s kolmými stenami (110 x 40 cm, hĺ. 85 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. Slabo zachovaná kostra dieťaťa v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Povyše lebky nádoba (1).

1. Asymetrická nádoba s drsným povrchom, so zaobleným, von vyhnutým okrajom, zhotovená na kruhu, na ramenách zdobená dvoma pásmi vlnoviek; doplnená; v. 9,5 cm, Ø ústia 9 cm, Ø dna 6 cm (obr. 20: 6).

Hrob 52, SZZ-JVV (obr. 8: 4)

Obdĺžniková jama (110 x 45 cm, hĺ. 95 cm) sa rysovala sivastým sfarbením v černozei v hĺ. 80-90 cm. Slabo zachovaná detská kostra, lebka roztláčená, horné končatiny trochu odsunuté od tela. Medzi kolenami nádoba (1), konča nôh škru-piny vajca (2).

1. Sivohnedá nádoba, vyrobená na pomaly rotujúcom kruhu. Ústie roztvorené, okraj zaoblený, dno mierne dovnútra prehnuté. Výzdoba pásom šikmých vpichov, dvoma pásmi nerovných línií, pásom nesúmernej vlnovky; v. 10 cm, Ø ústia 8,2 cm, Ø dna 5,2 cm (obr. 20: 7).

2. Škrupiny vajca.

Hrob 53, SZ-JV

Obdĺžniková jama (110 x 50 cm, hĺ. 138 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Na dne na oboch koncoch priehlbné (hĺ. pri lebke 2-3 cm, pri nohách 8 cm). Slabo zachovaná detská kostra, dolné končatiny posunuté k severovýchodnej stene jamy. Na písťalách nádoba (1), na jej ústí zvieracie kosti (2).

1. Bledohnedá asymetrická nádoba, zhotovená v ruke. Mierne roztvorené ústie, šikmo skrojený okraj, na vydutí rytá nepravidelná vlnovka; v. 7,5 cm, Ø ústia 8 cm, Ø dna 5,8 cm (obr. 20: 8).

2. Zvieracie kosti.

Hrob 54, SZZ-JVV (obr. 8: 5, 6; 35: 2, 3)

Obdĺžniková jama (225 x 100 cm, hĺ. 155 cm) sa rysovala v hĺ. 95 cm. V hĺ. 140 cm stupňovite zúžená o 10 cm na každej strane. V hĺ. 95-140 cm rozpoznaná drevená konštrukcia z troch priečnych trámov zapustených do bočných stien (cca 10-15 cm) a dvoch preložených foršní (v. asi 40 cm), ležiacich na stupňoch. Na priečnych trámoch, ale v černozei pravdepodobne úplne zastrešená konštrukcia. Na dne pri hlave a pri nohách priehlbné (hĺ. 20 cm). Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Po pravej strane lebky tuľajka (1), pri bedrovom stavci pracka (2), pod bedrovým stavcom krúžok (3), po ľavej strane bedrových stavcov zlomok bronzového plieška (4) a kresacie kamienky (5), pri ľavej stehennej kosti dýka (6), na pravej písťale nádoba (7), medzi kolenami zvieracia koš (8).

1. Železná tuľajka predmetu neznámeho účelu; dĺ. 5 cm, max. Ø 1 cm (obr. 20: 11).

2. Obdĺžniková železná pracka s trňom; dĺ. 3,5 cm, š. 3,2 cm (obr. 20: 10).

3. Plochý železný krúžok; Ø 4 cm (obr. 20: 15).

4. Pokrútený neforemný bronzový pliešok (obr. 20: 14).

5. Dva rádiolaritové kresacie kamienky (obr. 20: 12, 13).

6. Železná dýka so širším rovným chrbtom a ostrím, bez trňa; dĺ. 26 cm (obr. 20: 9).

7. Ťmavosivý hrniec, vyrobený na kruhu. Šikmo roztvorené ústie a strechovite skrojený okraj, dno rovné. Výzdoba tromi pásmi vlnovky a rytým vodorovným pásmom čiar; v. 16 cm, Ø ústia 12,5 cm, Ø dna 8 cm (obr. 20: 16).

8. Zvieracia kosť.

Hrob 55, SZ-JV (obr. 9: 1)

Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi (260 x 90-100 cm, hĺ. 150 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. Steny nepravidelné a zošikmené. Rozmery dna 250 x 70 cm. Pri oboch koncoch jama rozšírená, za lebku 20 cm priehlbeň. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s pravou hornou končatinou položenou na panve. Pri ľavej stehennej kosti časť garnitúry - nákončie (1), pod ľavou panvovou kosťou zlomok nášivky (2) -, pri krčných stavcoch krúžok (3), konča pravej ruky zlomky krúžku (4), medzi panvovými kosťami zlomky pracky (5), pri pravej stehennej kosti dýka (6), konča pravej nohy zlomky pracky (7) a nádoba v črepoch (8). Pri pravej píšťale zvieracia kosť (9), medzi píšťalami kosti hydiny (10).

1. Poškodené bronzové plechové jazykovité nákončie; dĺ. 5,5 cm, š. 1,5 cm (obr. 21: 7).

2. Zlomok bronzovej plechovej nášivky štvorcového tvaru s geometrickým ornamentom; dĺ. 1 cm (obr. 21: 6).

3. Otvorený krúžok z tenkého bronzového drôtu; Ø 1,8 cm (obr. 21: 5).

4. Železný krúžok; Ø 3,3 cm (obr. 21: 3).

5. Lichobežníková železná pracka s odlomeným trňom; dĺ. 3 cm, š. 2,5 cm (obr. 21: 2).

6. Železná dýka so širokým rovným chrbtom a dlhším odsadeným trňom; dĺ. 22,5 cm (obr. 21: 1).

7. Poškodená lichobežníková železná pracka; dĺ. 3,5 cm, š. 3 cm (obr. 21: 4).

8. Ľadosivá rekonštruovaná nádoba, zhotovená na kruhu, s kónicky roztvoreným krátkym ústím, so šikmo skrojeným, zaobleným okrajom, zdobená striedajúcimi sa pásmi línií a vlnoviek. Na dne slabo viditeľná plytká jamka; v. 16,2 cm, Ø ústia 10,5 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 21: 8).

9. Zvieracia kosť.

10. Kosti hydiny.

Hrob 56, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (115 x 60-80 cm, hĺ. 100 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Na rovnom dne slabo zachovaná kostra dieťaťa, rozhádzaná. Pri lebke nádoba (1), pri ľavom ramene a konča pravej nohy kosti hydiny (2). Pri ľavom ramene zvieracie kosti (3) a škrupiny vajca (4).

1. Hrubostenná hnedosivá valcovitá nádoba, vyrobená v ruke. Okraj zaoblený a presekávaný. Dno rovné; v. 8 cm, Ø ústia 8 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 21: 9).

2. Kosti hydiny.

3. Zvieracie kosti.

4. Škrupiny vajca.

Hrob 57, SZZ-JVV (obr. 9: 2; 35: 4)

Obdĺžniková jama (130 x 82 cm, hĺ. 160 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. V hĺ. 145 cm stupňovite zúžená i skrátená na 120 x 65 cm. Steny pravidelné, kolmé. Dno rovné. Slabšie zachovaná kostra dieťaťa v natiahnutej polohe, s hornými končati-

namí pozdĺž tela. Pri lebke a pod ňou po záušnici (1), okolo krčných stavcov koráliky (2), na píšťalách nádoba (3), v miestach panvových kostí zvieracia kosť (4) a škrupiny vajca (5).

1. Dve kruhové záušnice zo štvorhranného bronzového drôtu so skleneným modročiernym guľatým záveskom; Ø 2,2 cm (obr. 21: 10, 11).

2. Jedenásť sklenených korálikov tvaru padajúcej kvapky, modročiernych, modrých a zelenkastých (obr. 21: 12, 14).

3. Hrubostenná nádoba, vyrobená na pomaly rotujúcom kruhu, s roztvoreným ústím a so šikmo zrezaným zaobleným okrajom, zdobená vodorovnými pásmi a vlnovkou; v. 14,2 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 6 cm (obr. 21: 13).

4. Zvieracia kosť.

5. Škrupiny vajca.

Hrob 58, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (175 x 70 cm, hĺ. 120 cm) sa rysovala v hĺ. 78 cm. Steny kolmé, dno rovné. Dobre zachovaná kostra staršieho individua uložená na chrbte, mierne pokrčená. Horná časť tela mierne posunutá na Z. Ľavá horná končatina v lakti mierne od tela odsunutá. Pravá dolná končatina v kolene vysunutá. Bez nálezov.

Hrob 59, SZZ-JVV

Jama sa nerysovala. Vyhĺbená v humuse (hĺ. 50 cm). Veľmi slabo zachovaná detská kostra, dlhá 68 cm. Medzi píšťalami nádoba (1).

1. Šikmostenná miskovitá nádoba, vyrobená v ruke. Okraj zaoblený, dno rovné. Bez výzdoby; v. 5,8 cm, Ø ústia 7 cm, Ø dna 4,5 cm (obr. 21: 15; 31: 6).

Hrob 60, SZ-JV (obr. 35: 5)

Obdĺžniková jama (220 x 85 cm, hĺ. 195 cm) sa rysovala v hĺ. 95 cm. Od hĺ. 175 cm ku dnu stupňovite zúžená i skrátená (150 x 50 cm). Steny kolmé, dno rovné. Slabšie zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Na pravej panvovej kosti pracka (1), na ľavej ďalšia (2), na ľavej píšťale nádoba (3), medzi píšťalami zvieracie kosti (4).

1. Orobné úlomky zo železnej pracky; 2,5 x 2,2 cm.

2. Obdĺžniková železná pracka s prehnutými stranami, zdeformovaná; dĺ. 4 cm, š. 2,3 cm (obr. 21: 17).

3. Tenkostenný sivočierny hrniec s hnedými škvrnami, vyrobený na kruhu. Odsadené roztvorené ústie mierne šikmo skrojené. Výzdoba pásmi vlnoviek a rovných línií; v. 17 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 21: 16).

4. Zvieracie kosti.

Hrob 61, SZ-JV (obr. 9: 3)

Obdĺžniková jama (180 x 80 cm, hĺ. 135 cm) sa rysovala v hĺ. 100 cm. Výkopom ryhy pre potrubie porušená severozápadná časť jamy včítane kostry (lebka). Rozmery jamy (bez odrezanej časti) pri dne 170 x 70 cm. V hĺ. 130 cm jama stupňovite zúžená na 165 x 55 cm. Na rovnom dne slabo zachovaná kostra jedinca staršieho veku, lebka chýba. Pri ľavej panvovej kosti zlomky pracky (1), pri ľavom pleci zlomky noža (2), konča pravej nohy nádoba (3), pri ľavom kolene kosti hydiny (4).

1. Zlomky železnej pracky, pravdepodobne štvorcovej (obr. 21: 18).

2. Zlomok silne oxidovaného železného noža; dĺ. 6,5 cm (obr. 21: 20).

3. Baňatá súdkovitá nádobka, vyrobená na kruhu. Ústie mierne roztvorené, okraj šikmo skrojený a zaoblený. Výzdoba dvoma pásmi vodorovne rytých línií a pásom vlnoviek medzi nimi. Dno rovné, na obvode dna plastický prstenec; v. 14 cm, Ø ústia 10,5 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 21: 19; 31: 12).

4. Kostí hydiny.

Hrob 62, SZ-JV (obr. 9: 4; 35: 6)

Obdĺžniková jama (200 x 60 cm, hĺ. 112 cm) sa rysovala v hĺ. 100 cm. Pri hlave o niečo širšia (65 cm). V tej istej hĺbke zistené 45 cm od koncov jamy štyri kolové jamy na trámy, priečne uložené cez hrobovú jamu (na dvoch miestach). Dno rovné. Dobře zachovaná kostra dospelého, dolné končatiny, najmä ľavá, vysunuté k severovýchodnej stene jamy. Horné končatiny pozdĺž tela. Konča ľavej ruky nôž (1), pri bedrovom stavci pracka (2), na ľavej panvovej kosti železné zlomky (3).

1. Železný nôž s odlomeným odsadeným trňom a hrotom. Chrbát a ostrie rovné; dĺ. 13 cm (obr. 22: 1).

2. Obdĺžniková železná pracka s prečnievajúcim trňom; dĺ. 3,5 cm, š. 2,8 cm (obr. 22: 4).

3. a) Železný zlomok oválneho kovania; dĺ. 4,5 cm (obr. 22: 3);

b) zlomok železného lýrovitého kresadla; dĺ. 4 cm (obr. 22: 5);

c) fragment železného kosáka; dĺ. 9 cm (obr. 22: 2).

Hrob 63, SZ-JV (obr. 9: 5)

Obdĺžniková jama (120 x 60 cm, hĺ. 135 cm) sa rysovala po odstránení černozeme v hĺ. 100 cm. Dno rovné. Slabo zachovaná detská kostra v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Na ľavej stehennej kosti dva krúžky (1), konča nôh nádoba (2), na ľavej strane hrudníka škrupiny vajca (3), konča nôh zvieracia kosť (4).

1. Dva spojené železné krúžky; Ø 4 a 3 cm (obr. 22: 6).

2. Hnedá nádoba, zhotovená v ruke, nezdobená. Široko roztvorené ústie, okraj zaoblený. Do rovného dna vtlačená štvorcová jamka; v. 9,5 cm, Ø ústia 9 cm, Ø dna 5 cm (obr. 22: 7).

3. Škrupiny vajca.

4. Zvieracia kosť.

Hrob 64, SZ-JV (obr. 9: 6)

Obdĺžniková jama (141 x 70 cm, hĺ. 145 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Stupňovite zúžená v hĺ. 120 cm o 10 cm. Steny kolmé. Dve tretiny dna rovné, tretina dna šikmá a hlbšia o 25 cm. Slabšie zachovaná kostra dieťaťa. Pod lebku koráliky (1), konča nôh nádoba (2), pri lebke škrupiny vajca (3).

1. Štyri sklovité koráliky, z nich dva zdobené žltými rebrami (obr. 22: 8)

2. Hrubostenná bledohnedá nádoba, vyrobená na kruhu. Hrdlo stvárnené formovacím nástrojom. Ústie temer vodorovne von vyhnuté, okraj zaoblený. Výzdoba dvoma pásmi vodorovných rýh a pásom vlnoviek medzi nimi. Na mierne prehnutom dne členená značka tvaru štvorca predeleného dvoma priečkami; v. 13,5 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 7 cm (obr. 22: 9).

3. Škrupiny vajca.

H r o b 65, SZ-JV (obr. 9: 7; 36: 1)

Obdĺžniková jama (210 x 85 cm, hĺ. 165-180 cm) sa rysovala v hĺ. 125 cm. Stupňovite zúžená v hĺ. 145 cm. Steny po stupeň šikmé, odtiaľ po dno kolmé. Dno v strede vypuklé (hĺ. 165 cm), k užším stenám skrátene (180 cm). Pomerne dobre zachovaná kostra dospelého. Pravá horná končatina mierne odsunutá od tela. Pri lebke a pod ňou dve záušnice (1), na ľavej kľúčnej kosti krúžok (2), okolo krčných stavcov a pod lebku koráliky (3), na ľavej panvovej kosti pracka (4), konča pravej nohy kovanie vedierka? (5), pri pravej píšťale zvieracia kosť (6).

1. Dva otvorené drôtené bronzové krúžky - záušnice; Ø 1 a 1,3 cm (obr. 22: 11, 12).

2. Liaty bronzový krúžok; Ø 2 cm (obr. 22: 10).

3. Asi 200 drobných korálikov z náhrdelníka - žlté, hnedé, čierne a hnedo-červené, niektoré zdobené plastickými žltými bodkami (obr. 22: 15).

4. Obdĺžniková bronzová pracka so železným trňom. Na pracke zvyšky tkaniny; dĺ. 2,8 cm, š. 2,3 cm (obr. 22: 14).

5. Asi 30 zlomkov pásikovej obruče vedierka(?); š. 1,3-2 cm (obr. 22: 13).

6. Zvieracie kosti.

H r o b 66, SZ-JV (obr. 36: 2)

Jama v humuse sa nerysovala (hĺ. 65 cm). Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, horné končatiny v lakti zohnuté a na panve preložené cez seba. Bez nálezov.

H r o b 67, SZ-JV (obr. 10: 1)

Obdĺžniková jama (160 x 60 cm, hĺ. 105 cm) sa rysovala v hĺ. 88 cm. Steny kolmé, dno rovné. Dobre zachovaná kostra mladistvého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pravá lakťová a vretenná kosť odsunutá z pôvodnej polohy bližšie k dolným končatinám. Pri lebke a pod ňou dve záušnice (1), pri pravej strane hrudníka pliešok (2), medzi píšťalami po ľavej strane kolena dva krúžky (3), pri pravej píšťale zlomky krúžku (4), konča nôh nôž (5) a nádoba (6), kosti hydiny a zvieracie kosti (7).

1. Dva bronzové drôtené otvorené krúžky - záušnice; Ø 2 cm (obr. 23: 3, 4).

2. Tenký bronzový pliešok - nášivka s otvormi na oboch koncoch; dĺ. 3 cm, š. 0,3 cm (obr. 23: 7).

3. Dva bronzové drôtené krúžky; Ø 2 cm (obr. 23: 5, 6).

4. Zlomok železného krúžku (obr. 23: 2).

5. Železný nôž s odsadeným trňom; dĺ. 13 cm (obr. 23: 1).

6. Nádoba s odsadeným čiastočne asymetrickým hrdlom, s vodorovne zrezaným okrajom, vyrobená na kruhu. Zdobená pásmi vodorovných línií a vlnoviek. Dno mierne dovnútra klenuté; v. 14,7 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 7 cm (obr. 23: 8).

7. Kostí hydiny a zvieracie kosti.

H r o b 68, SZZ-JVV (obr. 10: 2; 36: 3)

Obdĺžniková jama (210 x 80 cm, hĺ. 130 cm) sa rysovala v hĺ. 75-80 cm. Steny kolmé. Pri hlave priehĺbeň (dĺ. 35 cm, hĺ. 15-17 cm). Konča nôh dve kolové jamy, 8-10 cm hlboké. V korytovitej priehĺbni, hlboké 5-8 cm, slabo zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pri lebke a za ňou záušnica (1), okolo krčných stavcov a pod mandibulou koráliky (2),

na pravej ruke dva prstene (3, 4), po pravej strane ľavej stehennej kosti prac-
ka (5), konča pravej nohy nádoba (6).

1. Dve otvorené kruhovit  záušnice zo  est hrann ho bronzového drôtu. Na
konci jednej prstenec. Na dolnom oblúku prívesok - guľat  sklen  korálik;
v. 4,2 cm,   3 cm (obr. 23: 9, 10a).

2. Asi 90 drobných past zn ch korálikov prevažne hnedej farby, zvyšok  lt 
a čierne (obr. 23: 13).

3. Otvoren  bronzov  krúžok vo funkcii prste a, zhotoven  z hrubšieho dr -
tu;   1,8 cm (obr. 23: 11).

4. Otvoren  bronzov  krúžok vo funkcii prste a, zhotoven  z tenkého drôtu,
zdeformovan ;   1,8 cm (obr. 23: 10b).

5. Bronzov  pracka štvorcového tvaru s pre nievaj cimi dl  imi ramenami
a s trňom, zdoben  vr bkovan m; v. 2 cm,  . 2 cm (obr. 23: 14).

6. Misovit  sivohned  nádoba, vyroben  na kruhu, so široko roztvoreným
 st m a šikmo skrojeným mierne zosilnen m okrajom, zdoben  pásom nesúmernej
vlnovky a dvoma pásmi vodorovných rytých línií; v. 10,5 cm,   ústia 13,5 cm,
  dna 8 cm (obr. 23: 12).

Hrob 69, SZ-JV (obr. 10: 4; 36: 4)

Obd  nikov  jama (170 x 70 cm, h . 155 cm) sa rysovala v h . 100 cm. V h .
127 cm stupňovite skr ten  i z  en  na 160 x 50 cm. Druh  stupeň v h . 140 cm
s rozmermi 140 x 30 cm, v mi dobre rozl  iteľn , s výplňou skoro čistou černo-
zemou. Na úrovni začiatku druhého stupňa kostra mladistvého alebo dieťaťa v na-
tiahnutej polohe. Pod ňou až po dno v h . 155 cm výplň -  ierna zemina. Kostra
stiahnut , pôvodne zavinut  v obale. Bez nálezov.

Hrob 70

Jama v černozemi v h . 55 cm poru en  výkopom jamy hrobu 71. V zásype hro-
bu 71 niekoľko kostí dieťaťa, sklen  korálik, ktor  mohol patriť detskému hro-
bu 70. Bez nálezov.

Hrob 71, SZ-JV (obr. 10: 3)

Obd  nikov  jama (190 x 75 cm, h . 190 cm) sa rysovala v h . 120 cm. V h .
162 cm stupňovite z  en  na 190 x 45 cm. Nerovn  dno v strede jamy v h . 181 cm,
pri hlave 190 cm a pri nohách 185 cm. Kostra dospeléj ženy do  dobre zachova-
n . Horn  končatiny a hrudn  časť neintencion lne porozhadzované. Pod pravou ru-
kou n   (1), medzi panvovými kostami pracka (2), konča ľavej nohy nádoba (3),
pri pravej panvovej kosti škrupiny vajca (4), pri ľavom kolene zvieracie kosti
(5), za nádobou kosti hydiny (6).

1. Zlomok železného noža s odlomeným hrotom až trňom; d . 9,5 cm (obr.
23: 16).

2. Lichobe  nikov  rozpadnut   elezn  pracka; d . 3,3 cm,  . 2,2 a 3 cm (obr.
23: 17).

3.  t hly asymetrick  sivohned  hrniec, vyroben  v ruke. Ústie nahor roz-
tvoren , okraj šikmo zrezan . Výzdoba pásmi vodorovne rytých línií. Na rovnom
dne v strede plytk  jamka; v. 15 cm,   ústia 10,5 cm,   dna 7,5 cm (obr. 23: 15).

4.  krupiny vajca.

5. Zvieracie kosti.

6. Kostí hydiny.

Hrob 72, SZ-JV

Obdĺžniková jama (205 x 64-75 cm, hĺ. 127 cm) sa rysovala v hĺ. 100 cm. Steny kolmé, dno rovné. Dobre zachovaná kostra dospelého, podľa uloženia, t. j. stiahnutia, pochovaná v nejakom obale. Pri ľavých bedrových stavcoch pracka (1), pri ľavej píšfale nádoba (2), na ľavom priehlavku kosť hydiny (3).

1. Oválna železná pracka; v. 4,2 cm, š. 3,5 cm (obr. 23: 18).

2. Hnedočierna nezdobená nádoba, vyrobená v ruke. Ústie mierne roztvorené, okraj zaoblený, rovné dno mierne odsadené; v. 9,2 cm, Ø ústia 8,5 cm, Ø dna 7 cm (obr. 23: 19).

Hrob 73, SZ-JV (obr. 10: 5)

Obdĺžniková jama (215 x 80 cm, hĺ. 175 cm) sa rysovala v hĺ. 73 cm. V hĺ. 150 cm ku dnu stupňovite zúžená (rozmery 215 x 45 cm). Steny kolmé. Kostra dospelého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela, okrem hrudníka dobre zachovaná. Po oboch stranách lebky po záušnici (1), na páse opasková garnitúra (2-8) so zvyškami kože, konča pravej ruky dýka (9), na dne jamy konča ľavej panvovej kosti pracka (10), na konci pravej nohy nádoba (11), konča ľavej nohy zvieracie kosti (12).

1. Dve bronzové drôtené záušnice kruhového tvaru so skleným prívieskom (modročierny korálik) na dolnom oblúku (na jednej chýba); Ø 2,3 cm (obr. 24: 13, 14).

2. Vrtuľovité bronzové plechové kovania, nezdobené, v strede dierka; dĺ. 4,8 cm (obr. 24: 12).

3. Prelamované liate bronzové kovanie s dvoma nitmi, poškodené; dĺ. 3,3 cm, š. 2,2 cm (obr. 24: 10).

4. Obdĺžniková bronzová pracka s bronzovým trňom a s poškodenou bronzovou oválnou plechovou tylovou platničkou so štyrmi nitmi; dĺ. 3,2 cm, š. 2,7 cm, dĺ. platničky 3 cm (obr. 24: 9).

5. Bronzová plechová prievlečka; dĺ. 3,2 cm (obr. 24: 7).

6. Obdĺžnikové bronzové plechové kovanie so šiestimi nitmi; dĺ. 3,7 cm, š. 2 cm (obr. 24: 5). Ďalšie dve podobné kovania v zlomkoch.

7. Obdĺžnikové bronzové plechové kovanie so šiestimi nitmi a s príviesnými krúžkami; dĺ. 3,6 cm, š. 2 cm, Ø krúžkov 2 cm (obr. 24: 2).

8. Drobné zlomky bronzových plechových kovaní a nitov (obr. 24: 3, 4, 6).

9. Železná dýka s rovným chrbtom, odstaveným dlhším trňom a čepeľou mierne sa zužujúcou k hrotu (odlomený); dĺ. 23,5 cm (obr. 24: 1).

10. Obdĺžniková železná pracka s trňom; dĺ. 3,3 cm, š. 2,8 cm (obr. 24: 11).

11. Hnedá hrubostenná nádoba s čiernymi škvrnami, slabo profilovaná, vyrobená na kruhu. Mierne roztvorené ústie so zosilneným, šikmo skrojeným okrajom. Výzdoba pásom vlnovky a pásom rovných línií; v. 12 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 24: 15).

12. Zvieracie kosti.

Hrob 74, SZ-JV (obr. 10: 6; 36: 5)

Obdĺžniková jama (225 x 140 cm, hĺ. 198 cm) sa rysovala v hĺ. 75 cm. V hĺ. 140 cm stupňami, 30-40 cm širokými, zúžená na 65 cm. Jama skrátená na 215 cm. Dno rovné. Slabo zachovaná kostra dospelého, uložená viac v juhozápadnej polovici jamy. Na lebke a pod ňou po záušnici (1), na ľavej strane panvy zlomky noža (2) a pracka (3), konča pravej nohy nádoba (4) a zvieracie kosti (5).

1. Dve bronzové kruhové záušnice s obojstranným príveskom na dolnom oblúku. Prívesok sklené guľaté koráliky, lemované bronzovou obrubou; Ø 2,5 cm (obr. 24: 17, 18).

2. Zlomok železného noža; dĺ. 6 cm (obr. 24: 19).

3. Obdĺžniková železná pracka; dĺ. 2,8 cm, š. 2,3 cm (obr. 24: 16).

4. Hrncovitá nádoba, v hornej časti sivočierna, v dolnej hnedá, zhotovená na kruhu. Odsadené ústie roztvorené, okraj šikmo zrezaný, dno rovné. Výzdoba pravidelnými striedajúcimi sa pásmi vlnoviek a rovných línií; v. 15,5 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 7,5 cm (obr. 24: 20).

5. Zvieracie kosti.

Hrob 75, SZ-JV (obr. 11: 2; 36: 6)

Obdĺžniková jama (147 x 63 cm, hĺ. 148 cm) sa rysovala v hĺ. 91 cm. Steny kolmé, dno rovné. Slabo zachovaná kostra dieťaťa. Niektoré kosti odsunuté z pôvodnej polohy. Na páse opasková garnitúra (1-9), pri pravej stehennej kosti nôž (10), konča pravej nohy nádoba (11), medzi píšťalami a v miestach pása kosti hydiny (12), pri ľavej nohe zvieracia kosť (13), pri ľavom boku škrupiny vajca (14).

1. Liate postriebené bronzové jazykovité nákončie, na jednej strane zdobené okrúhlohlolistou úponkou zakončenou vtáčimi hlavičkami a lístkami viniča, na druhej strane pletencom (esovitou úponkou); dĺ. 8,7 cm, š. 2 cm (obr. 25: 1a, 1b).

2. Liata postriebená bronzová oválna pracka, šarnierom spojená s prelamovanou tylovou platničkou, zdobenou úponkou s lištami; dĺ. 5,5 cm, š. 3 cm (obr. 25: 2).

3-7. Postriebené bronzové liate prelamované, obdĺžnikové kovania s grifom: štyri dvojdielne s príveskom (obr. 25: 6, 7, 11, 12), jedno bez prívesku; dĺ. 3,3 cm, š. 1,8 cm, v. prívesku 2 cm (obr. 25: 4).

8. Dve bronzové plechové obdĺžnikové platničky s dvoma nitmi s dutou klobúčikovou hlavičkou; dĺ. 1,5 cm, š. 1 cm (obr. 25: 3, 10, 13).

9. Postriebené bronzové prelamované jazykovité nákončie s esovitou úponkou; dĺ. 3,5 cm, š. 1,5 cm (obr. 25: 9).

10. Fragment železného noža s odlomeným trňom aj hrotom; zach. dĺ. 13 cm (obr. 25: 8).

11. Sivohnedá nádoba vajcovitého tvaru s odsadenou, šikmo skrojenou nôžkou, vyrobená na kruhu. Na vydutí vlnovka a pod ňou rytá línia. Ústie dovnútra zahnuté, okraj zaoblený. Nôžka z hornej strany zdobená pásom drobných vpichov; v. 11 cm, Ø ústia 5,5 cm, Ø dna 4,8 cm (obr. 25: 14; 31: 10).

12. Kosti hydiny.

13. Zvieracia kosť.

14. Škrupiny vajca.

Hrob 76, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (165 x 65 cm, hĺ. 132 cm) sa rysovala po odstránení černo-zeme v hĺ. 90 cm. Steny kolmé. Na dne pri oboch kratších stenách priehlbne, široké 45 a 35 cm, hlboké 15 cm. Slabo zachovaná kostra v juhozápadnej časti jamy v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pri lebke nádoba (1), powyše nej zvieracia kosť (3), pri ľavom pleci škrupiny vajca (4), pri kostre črep (2).

1. Tehlovočervená hrubostenná nádoba, slabo profilovaná, bez výzdoby, vymodelovaná v ruke. Ústie neforemné, šikmo nahor vyhnuté; v. 11 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 6 cm (obr. 25: 15).

2. Črep dna nádoby (tzv. žltá keramika, doba rímska); Ø dna 3,5 cm.

3. Zvieracia kosť.

4. Škrupiny vajca.

Hrob 77, SZ-JV (obr. 11: 1; 37: 1)

Obdĺžniková jama (220 x 85 cm, hĺ. 175 cm) sa rysovala v hĺ. 95 cm. Stupienok, t. j. skrátenie a zúženie (210 x 45 cm) až skoro na dne v hĺ. 173 cm. Pod lebku priehlbeň, 16 cm hlboká, 40 cm široká, dno pri nohách zošikmené o 17 cm. Dobre zachovaná kostra dospelého, podľa stiahnutého hrudníka a končatín uložených tesne pri hrudníku, pôvodne zavinutá v nejakom obale. Na pravej panvovej kosti ihelník (1), na bedrovom stavci pracka (2), na pravej stehennej kosti dýka (3), konča ľavej nohy nádoba (4), medzi píšťalami kosti hydiny (5), pri pravej ruke zvieracia kosť (6), pri ľavej úlomok ďalšej zvieracej kosti (7).

1. Kostený ihelník (píšťalka?) štvorhranného prierezu s dvoma kruhovými otvormi priečne cez obe steny; dĺ. 7 cm, š. 1 cm (obr. 26: 1).

2. Obdĺžniková železná pracka s prehnutými dlhšími ramenami; dĺ. 4 cm (obr. 26: 3).

3. Železná dýka s rovným chrbtom a ostrím; dĺ. 22 cm (obr. 26: 2).

4. Asymetrická hnedosivá nádoba s roztvoreným ústím a so zaobleným okrajom, vyrobená v ruke. Na obvode mierne odsadeného dna prstenec. Výzdoba pásom líní a nesúmernej vlnovky; v. 11,5 cm, Ø ústia 11,7 cm, Ø dna 8 cm (obr. 25: 16).

5. Kostí hydiny.

6, 7. Zvieracie kosti.

Hrob 78, SZ-JV (obr. 11: 3)

Obdĺžniková jama (255 x 85 cm, hĺ. 170 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Steny kolmé, dno rovné. Dobre zachovaná kostra dospelého, horné končatiny v lakťoch mierne odsunuté od tela. Na páse opasková garnitúra (1-6, 8, 10, 12, 13), konča pravej ruky spona (7) a dva krúžky (9), po oboch stranách lebky zlomky krúžku (11), pri pravej stehennej kosti dýka a nôž (14), konča pravej ruky kresadlo (15), pod pravou lakťovou kosťou železné zlomky (16) a krúžok (17), konča pravej ruky nádoba (18), pod kovaniami na páse zvyšky kože (19), konča nôh a pri pravom pleci zvieracie kosti (20, 21).

1. Dvojdielne postriebené bronzové prelamované nákončie. Prelamovaná horná strana liata, zdobená kombináciou kruholaločnej úponky a figurálneho motívu. Na tyle dve dierky. Na spodnej strane postriebená plechová platnička; dĺ. 8,5 cm, š. 2,5 cm (obr. 26: 9).

2. Postriebená bronzová lichobežníková pracka s prehnutým trňom; dĺ. 3 cm, š. 3,3 cm (obr. 26: 4).

3. Poškodené liate postriebené bronzové vrtuľovité kovanie, zdobené úponkou, zakončené zvieracími hlavičkami; dĺ. 5 cm (obr. 26: 18).

4. Postriebená bronzová plechová pásiková prievlečka s koncami ohnutými od seba; v. 3,6 cm, š. 1 cm (obr. 26: 8).

5. Liate bronzové jazykovité nákončie; jednostranne zdobené poloblúčkami, s dierkami na nity; dĺ. 3,5 cm, š. 1 cm (obr. 26: 20, 21).

6. Postriebrené bronzové jazykovité nákončie, zdobené (aj lemované) šupinovitým motívom; dĺ. 3 cm, š. 1 cm (obr. 26: 22).

7. Bronzová spona s plechovým oblúkovitým lúčikom, vinutie štvorzávitovité s vonkajšou tetivou, zachycovač plechový, poškodený; dĺ. 5,8 cm, Ø vinutia 0,7 cm (obr. 27: 5). (3. stor. n. l.)

8. Liate bronzové vrtuľovité kovanie s uzlíkmi, postriebrené, v strede a na koncoch s krúžkami, prelamované; dĺ. 3,7 cm (obr. 27: 8).

9. Dva liate postriebrené bronzové krúžky; Ø 1,6 cm (obr. 26: 10) a 1,8 cm (obr. 27: 7).

10. Postriebrené liate kovanie s elipsovitým otvorom a ďalšími tromi dierkami na nity; dĺ. 2,2 cm (obr. 26: 17).

11. Dve bronzové drôtené krúžkové záušnice v zlomkoch; Ø 2 cm (obr. 26: 5, 7).

12. Šesť-sedem väčších obdĺžnikových kovaní z bronzového plechu s piatimi otvormi na nity, niektoré silne oxidované, v zlomkoch; dĺ. 2,8 cm, š. 1,7 cm (obr. 26: 11, 13, 16, 19; 27: 11).

13. Tri obdĺžnikové bronzové plechové kovania s dvoma alebo tromi otvormi na nity; dĺ. 2 cm, š. 1,3 cm (obr. 26: 12, 14, 15).

14. a) Železná dýka so silným rovným chrbtom a s čepeľou mierne sa zužujúcou k oblúkovite vyhnutému hrotu; dĺ. 24 cm (obr. 26: 6).

b) Menší železný nôž v zlomkoch; dĺ. 8,3 cm (obr. 27: 2, 6).

15. Železné lýrovité kresadlo v zlomkoch; dĺ. 6,5 cm (obr. 27: 9, 10).

16. Zlomky ohniviek železnej retiazky (obr. 27: 1).

17. Železný krúžok; Ø 3,5 cm (obr. 27: 3).

18. Hnedočierna súdkovitá nádoba, zhotovená na kruhu. Ústie lievikovite vyhnuté, okraj zúžený vodorovne zrezaný. Dno rovné, s okrajovou lištou a s hrnčiarskou značkou tvaru členitého kríža. Celý povrch nádoby zdobený siedmimi radmi vpichov. Vpichmi zdobená i vnútorná strana ústia; v. 14 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 9,2 cm (obr. 27: 4; 31: 13).

19. Zvyšky kože.

20, 21. Zvieracie kosti.

Hrob 79, SZ-JV (obr. 11: 4; 37: 2)

Obdĺžniková jama (229 x 94 cm, hĺ. 164 cm) sa rysovala v hĺ. 100 cm. Steny nerovné, kolmé. Na juhozápadnej stene v hĺ. 117 cm nepravidelný stupeň, široký 6-18 cm. Dno rovné. V rohoch vyhlbené kolové jamy (hĺ. 13-17 cm, Ø 20-30 cm). Slabo zachovaná kostra dospelého, ľavá dolná končatina v kolene mierne pokrčená, pravá horná končatina v lakti slabo ohnutá. Na páse garnitúra (1-15, 17), pod ľavou kľúčnou kosťou strela (16), medzi panvovými kosťami pracka (17), pri pravej stehennej kosti dýka (18), pri ľavom pleci nádoba (19), pri ľavej stehennej kosti zvieracia kosť (20).

1. Liate bronzové nákončie, postriebrené, prelamované, zdobené rastlinným ornamentom. Tylové zakončenie s dvoma nitmi; dĺ. 8,5 cm, š. 2,5 cm (obr. 28: 2).

2. Postriebrená bronzová plechová prievlečka, konce vyhnuté; dĺ. 3 cm, š. 1 cm (obr. 28: 11b).

3. Obdĺžniková liata postriebrená bronzová pracka s trňom a s plechovou tylovou doštičkou so štyrmi nitmi; dĺ. 3,2 cm, š. 3 cm (obr. 28: 11a).

4-6. Tri liate postriebrené bronzové prelamované jazykovité kovania s motívom pletenca; dĺ. 4 cm, š. 1,5 cm (obr. 28: 3, 4, 6).

7. Liate postriebrené bronzové jazykovité kovanie, zdobené zložitým rastlinným ornamentom s motívom stromu života; dĺ. 4,5 cm, š. 1,6 cm (obr. 28: 5).

8-12. Päť postriebrených bronzových liatych kotúčovitých kovaní, prelamovaných, s grifovým motívom na rubovej strane a tromi nitmi na upevnenie. Šarnierom pripevnený liaty krúžok, na dolnom oblúku s tromi zrnkami; dĺ. 5 cm, Ø 2,4 cm (obr. 27: 12-16).

13. Liate postriebrené bronzové kotúčovité kovanie s grifovým motívom a s tromi nitmi; Ø 2,4 cm (obr. 28: 7).

14. Postriebrené bronzové liate vrtuľovité kovanie s tromi krúžkami (v strede a na koncoch); dĺ. 4,8 cm (obr. 28: 8).

15. Dve postriebrené bronzové plechové obdĺžnikové platničky s dvoma nitmi s klobúkovitou hlavičkou; dĺ. 2,2 cm, š. 1,3 cm (obr. 28: 9, 10). Dve plechové bronzové platničky; dĺ. 1,3 cm, š. 0,6 cm.

16. Železná strela so spätnými krídelkami a dlhšou tuľajkou; dĺ. 7,5 cm (obr. 28: 13).

17. Neúplná železná štvorcová pracka; dĺ. 3 cm.

18. Železná dýka s rovným chrbtom i ostrím a odsadeným trňom rukováti; dĺ. 25 cm (obr. 28: 1).

19. Asymetrická hnedá nádoba vakovitého tvaru, zhotovená v ruke, slabo profilovaná, okraj stenčený, nahor vyhnutý. Výzdoba vysokými hroťitými vlnovkami a pásom vodorovných línií; v. 13 cm, Ø ústia 8,7 cm, Ø dna 7,3 cm (obr. 28: 12).

20. Zvieracia kosť.

Hrob 80, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (127 x 45 cm, hĺ. 60 cm) sa veľmi slabo rysovala v hĺ. asi 45-50 cm. Oetská kostra skoro úplne strávená. Zachovaná iba pravá ramenná kosť a pravá strana hrudníka. V miestach ľavého chodidla nádoba (1).

1. Sivohnedá asymetrická nádoba, zhotovená na pomaly rotujúcom kruhu, ústie odsadené, mierne roztvorené, okraj šikmo zrezaný, dno rovné. Výzdoba dvoma pásmi rovných línií a pásom vlnoviek medzi nimi; v. 14,5 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 8 cm (obr. 28: 14).

Hrob 81, SZ-JV (obr. 11: 5; 37: 3)

Obdĺžniková jama (155 x 50 cm, hĺ. 100 cm) sa rysovala v hĺ. 78 cm. Na oboch dlhších stenách po dve väčšie kolové jamy, väčšou časťou zahĺbené do steny, v hĺ. 78 cm ich priemer 25-35 cm, smerom nadol priemer úžený, na úrovni dna iba 10 cm. Zahĺbenie jám cca 10 cm. Dno jamy rovné. Dobre zachovaná kostra dieťaťa v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Po stranách lebky záušnica (1), pri ľavom kolene praslen (2), konča pravej nohy nádoba (3), medzi kolenami zvieracia kosť (4).

1. Dve okrúhle bronzové drôtené záušnice. Prívesok modročierny guľovitý sklený korálik, lemovaný bronzovým prstencom (prívesok na jednej chýba); Ø 2 cm (obr. 28: 17, 18).

2. Dvojkónický hlinený praslen, zdobený vtlačenými krúžkami; v. 2,2 cm, Ø 3 cm (obr. 28: 16).

3. Hnedožltá súdkovitá nádoba, zhotovená na kruhu, ústie vodorovne vyhnuté, okraj stenčený. Na obvode dna plastický prstenec. Výzdoba dvoma nepravidelnými

rytými pásmi vlnoviek a pásom čiar medzi nimi; v. 12 cm, Ø ústia 11 cm, Ø dna 6 cm (obr. 28: 15).

4. Zvieracia kosť.

Hrob 82, SZZ-JVV

Obdĺžniková jama (210 x 90 cm, hĺ. 122 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. V hĺ. 107 cm asi o 10 cm zmenená orientácia a jama zúžená na 210 x 75 cm. Pri hlave a pri nohách priehlbné (45-50 cm, hĺ. 15-25 cm). Dobre zachovaná kostra dospelého. Niektoré kosti vysunuté z pôvodnej polohy. V hĺ. 100 cm nad pravým ramenom zvieracia kosť (1). Bez nálezov.

1. Zvieracia kosť.

Hrob 83, SZZ-JVV (obr. 11: 6; 37: 4)

Obdĺžniková jama (218 x 70 cm, hĺ. 138 cm) sa rysovala v hĺ. 90 cm. V hĺ. 125 cm na dlhšej stene (SV) 15 cm široký stupienok. Rozmery dna: 215 x 55 cm. Kostra dospelého, pomerne dobre zachovaná, v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Pod ľavou panvovou kosťou krúžok (1), pod krížovou kosťou pracka (2), na pravej vretennej kosti nádoba (3), medzi ľavou ramennou kosťou a rebrami kosti hydiny (4).

1. Korodovaný železný krúžok; Ø 6,5 cm (obr. 29: 2).

2. Zlomok obdĺžnikovej železnej pracky s trňom; dĺ. 3,5 cm, š. 2,8 cm (obr. 29: 1).

3. Sivohnedá hrncovitá nádoba, zhotovená na kruhu. Odsadené ústie lievikovite roztvorené, okraj šikmo skrojený. Výzdoba dvoma pásmi vlnoviek a tromi pásmi rovných čiar; v. 17 cm, Ø ústia 12,5 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 29: 3).

4. Kosti hydiny.

Hrob 84, SZZ-JVV (obr. 12: 1)

Obdĺžniková jama (205 x 95 cm, hĺ. 134 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. V hĺ. 118-120 cm stupňovite zúžená i skrátená na 170 x 55 cm. Steny kolmé. Pri hlave priehlbeň, 6 cm hlboká. Slabšie zachovaná kostra mladistvého v natiahnutej polohe, s hornými končatinami pozdĺž tela. Po oboch stranách lebky záušnice (1), na pravej panvovej kosti krúžok (2), medzi panvovými kosťami pracka (3), konča nôh nádoba (4) a zvieracie kosti (5), pri ľavej píšľale kosti hydiny (6) a škrupiny vajca (7).

1. Dve bronzové drôtené kruhové záušnice, jedna v zlomkoch. Na dolnom oblúku prívesok modročierny guľovitý korálik; Ø 2 cm (obr. 29: 6, 7).

2. Železný krúžok; Ø 5 cm (obr. 29: 4).

3. Železná lichobežníková pracka; dĺ. 2,5 cm, š. 2-2,5 cm (obr. 29: 5).

4. Sivohnedá súdkovitá nádoba, vyrobená na kruhu. Ústie lievikovite vyhnuté, stenčený okraj zaoblený. Na maximálnom vydatí odlomené masívne ucho. Dno rovné. Výzdoba dvoma pásmi nevýrazných vlnoviek a pásom rovno rytých línií; Ø ústia 8 cm, v. 12,5 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 29: 8).

5. Zvieracie kosti.

6. Kosti hydiny.

7. Škrupiny vajca.

Hrob 85, SZ-JV

Jama sa nerysovala. Čiastočne rozhádzaná detská kostra v černoze v hĺ. 60 cm, pôvodne uložená na chrbte. Pod lebku záušnica (1), okolo sánky koráliky (2), na pravej strane hrudníka kosti hydiny (3).

1. Oválny otvorený krúžok - záušnica z hladkého bronzového drôtu, jeden koniec stenčený; Ø 1,7 a 2 cm (obr. 29: 10).

2. Asi 15 drobných pastóznych korálikov hnedej a čiernej farby. Jeden väčší, súdkovitý, oxidovaný do biela (obr. 29: 9).

3. Kosti hydiny.

Hrob 86, SSZ-JJV (obr. 12: 2)

Obdĺžniková jama (230 x 65 cm, hĺ. 143 cm) sa rysovala v hĺ. 95 cm. Pri nohách o niečo užšia ako pri hlave. V hĺ. 128 cm na dlhšej stene (juhozápadnej) stupňom nerovnomernej šírky zúžená a na konci pri nohách i skrátená na 215 x 50-60 cm. Kolmé steny, rovné dno. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, ľavá horná končatina v lakti ohnutá a preložená cez panvu. Pri lebke záušnica (1), na pravej panvovej kosti železné zlomky so zvyškami bronz a tkaniny (2), na poslednom bedrovom stavci zlomky dvoch praciek (3), pri ľavej panvovej a stehennej kosti dýka (4), medzi píštalami zvieracia kosť (5).

1. Zlomok bronzovej drôtenej kruhovej záušnice s hroziakovitým prívieskom; Ø cca 2 cm (obr. 29: 13, 14).

2. Dva bez tvaru zlomky železa so zvyškami bronz a tkaniny, ploché.

3. Železná štvorcová pracka s trňom; v. 3,5 cm (obr. 29: 12). Železná obdĺžniková pracka s trňom; dĺ. 4,5 cm, š. 4 cm (obr. 29: 15).

4. Železná dýka s odsadeným trňom; dĺ. 21 cm (obr. 29: 11).

5. Zvieracia kosť.

Hrob 87, SZ-JV

Obdĺžniková jama (125 x 50 cm, hĺ. 80 cm) sa rysovala v hĺ. 65 cm. Pri nohách o niečo užšia, steny kolmé. Slabo zachovaná detská kostra. Po pravej strane lebky záušnica (1), pod pravou stehennou kosťou škupiny vajca (2).

1. Záušnica, jednoduchý otvorený bronzový krúžok, zdeformovaný; Ø cca 2 cm (obr. 29: 16).

2. Škupiny vajca.

Hrob 88, SSZ-JJV (obr. 12: 3)

Obdĺžniková jama (190 x 90 cm, hĺ. 140 cm) sa rysovala v hĺ. 80 cm. Po stupni v hĺ. 130 cm, široký 10-15 cm, steny šikmé, potom po dno steny kolmé. Dno s rozmermi 190 x 35 cm mierne oblú. Pri hlave a nohách priehlbňa, 10-18 cm hlboká. Dobre zachovaná kostra dospelého s hornými končatinami pozdĺž tela. Na ľavej panvovej kosti pracka (1), pod pravou panvovou kosťou nôž (2), pri pravej píštale zvieracie kosti (3).

1. Plochá lichobežníková železná pracka; dĺ. 4 cm, š. 2,5-3,5 cm (obr. 29: 18).

2. Železný nôž, chrbát rovný, hrot odlomený; zach. dĺ. 11 cm (obr. 29: 17).

3. Zvieracie kosti.

Hrob 89, SZ-JV

Obdĺžniková jama (130 x 55 cm, hĺ. 132 cm) sa rysovala v hĺ. 88 cm. Zistená pri odkrývaní hrobu 74. V hĺ. 125 cm stupňom zúžená a skrátená na 105 x 30 cm. Dno rovné. Silne strávená detská kostra. Na panve pracka (1), pri nej nôž (2), konča nôh nádoba v črepoch (3) a kosti hydiny (4), pri ľavej stehennej kosti škrupiny vajca (5).

1. Obdĺžniková železná pracka bez trňa; dĺ. 2,3 cm, š. 3 cm (obr. 30: 2).
2. Železný nôž, chrbát od trňa odsadený, rovný, ostrie oblúkovite vyhnuté; dĺ. 9 cm (obr. 30: 1).
3. Fragment hnedej tenkostennej hrncovitej nádoby, vyrobenej v rukách. Ústie šikmo nahor vyhnuté, okraj skoro vodorovne zrezaný. Spodná časť chýba; v. 9,5 cm.
4. Kosti hydiny.
5. Škrupiny vajca.

Hrob 90, SZ-JV

Porušený hrob v hĺ. 30 cm, zasiahnutý orbou. Jama sa nerysovala. Zachovaná len horná časť kostry (lebka, rebrá a stavce) staršieho jedinca uloženého na chrbte. Bez nálezov.

Hrob 91, SZ-JV

Obdĺžniková jama (110 x 35 cm, hĺ. 85 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Steny kolmé, dno rovné. Na dne detská kostra. Dolné končatiny rozhádzané. Pravá horná končatina v lakti mierne pokrčená. Pri sánke koráliky (1), pri lebke nádoba (2).

1. Dva drobné koráliky z čiernej pastóznej hmoty (obr. 30: 4).
2. Hnedá nádoba, vyrobená v ruke. Nesúmerné ústie, mierne vyhnutý zaoblený okraj. Povrch nepravidelný, dno odsadené; v. 7,3 cm, Ø ústia 5 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 30: 3).

Hrob 92, SZ-JV (obr. 12: 5)

Obdĺžniková jama (130 x 60 cm, hĺ. 115 cm) sa rysovala v hĺ. 90 cm. Steny kolmé, dno rovné. Dobre zachovaná detská kostra, odchýlená na S. Pravá horná končatina rozhádzaná. Pri nej a pri lebke po krúžku (1), konča ľavej nohy nádoba (2), na pravej stehennej kosti zvieracia kosť (3) a pri nádobe kosti hydiny (4).

1. Dva jednoduché bronzové drôtené otvorené krúžky; Ø 2 cm (obr. 30: 6, 7).
2. Sivohnedá nádoba s bledohnedými škvrnami, vyrobená na kruhu. Odsadené ústie lievikovite roztvorené, okraj šikmo skrojený. Výzdoba troma pásmi vlnoviek a pásom rovných línií pod nimi; v. 15 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 30: 5).

3. Zvieracia kosť.
4. Kosti hydiny.

Hrob 93, SZ-JV (obr. 12: 4; 37: 5)

Obdĺžniková jama (230 x 75 cm, hĺ. 127 cm) sa rysovala v hĺ. 70 cm. Steny kolmé, dno rovné. Pri nohách priehlbň (hĺ. 15 cm, š. 30 cm). Na oboch dlhších stranách štyri kolové jamy (Ø 15-25 cm, hĺ. 13-24 cm), čiastočne zapustené do stien. Dobre zachovaná kostra dospelého v natiahnutej polohe, horné končatiny v lakťoch mierne pokrčené, chodidlá čiastočne v priehlbni. Na páse zvyšky garnitúry (1-6) a dve pracky (7, 8), pri ľavej stehennej kosti nôž (9), pri ľavom chodidle zvieracie kosti (10).

Nálezy 1-6 pri konzervovaní rozpadnuté (okrem nákončia 1 zhotovené presné kópie; nákončie dokumentované z kresby v odbornom denníku).

1. Postriebrené bronzové plechové dvojdielne jazykovité nákončie, hladké, bez výzdoby, iba s obrubou na okraji. Spodná strana krytá hladkou platničkou. Na tyle otvor na nit; dĺ. 5,6 cm, š. 3 cm (obr. 30: 15).

2-4. Tri-štyri(?) postriebrené terčovité bronzové tepané kovania (rekonštruované), zdobené na obvode perlovcom, priečnymi ramenami a v strede koncentrickým krúžkom; Ø 2,8 cm (obr. 30: 8-11).

5-6. Dve-tri(?) postriebrené bronzové plechové polmesiačikové tepané kovania (rekonštruované), zdobené na obvode perličkami. Na jednom vnútorná plocha zdobená troma rozetami; dĺ. 4,6 cm, max. š. 1,7 cm (obr. 30: 12-14).

7-8. Fragmenty dvoch obdĺžnikových železných praciek s odlomeným trňom; dĺ. 3,8 cm, š. 3,5 cm (obr. 30: 17, 18).

9. Železný nôž s odlomeným trňom rukoväti, chrbát rovný, ostrie mierne oblúkovité; dĺ. 16,5 cm (obr. 30: 16).

10. Zvieracie kosti.

Hrob 94, JZ-SV

Hrob, porušený buldozérom v hĺ. 60 cm, v superpozícii nad starším hrobom 95. Orientácia kostry JZ-SV. Bez nálezov.

Hrob 95, SZ-JV (obr. 12: 6; 37: 6)

Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi (200 x 70 cm, hĺ. 135 cm) sa rysovala v hĺ. 65 cm. V hĺ. 75 cm na oboch dlhších stranách po dve kolové jamy, vyhĺbené kolmo do stien a len čiastočne zasahujúce hrobovú jamu (Ø 20 cm, hĺ. 15-20 cm). Dno rovné, pri hlave a nohách priehlbné (š. 60 cm, hĺ. 15 cm). Dost' dobre zachovaná kostra dospelého, uložená na chrbte. Dolné končatiny v kolenách vysunuté na severovýchodnú stranu hrobu. Pravá lakťová kosť v zásype v hĺ. 115 cm nad kolenami, pravá ramenná kosť v priehlbní v hĺ. 150 cm tesne pri záp. rohu hrobovej jamy. Kostra dobre zachovaná. Konča nôh nádoba (1), pri píšfale kosti hydiny (2), za nádobou zvieracie kosti (3).

1. Hnedočierna nádoba, zhotovená na kruhu z materiálu obsahujúceho hrubozrnný piesok. Ústie šikmo lievikovite roztvorené, okraj šikmo skrojený, s naznačenou rímsou. Pod hrdlom pás nesúmerných vlnoviek a tri pásy rovných línií. Dno odsadené, na obvode prstenec; v. 14,2 cm, Ø ústia 12 cm, Ø dna 6 cm (obr. 31: 1).

2. Kostí hydiny.

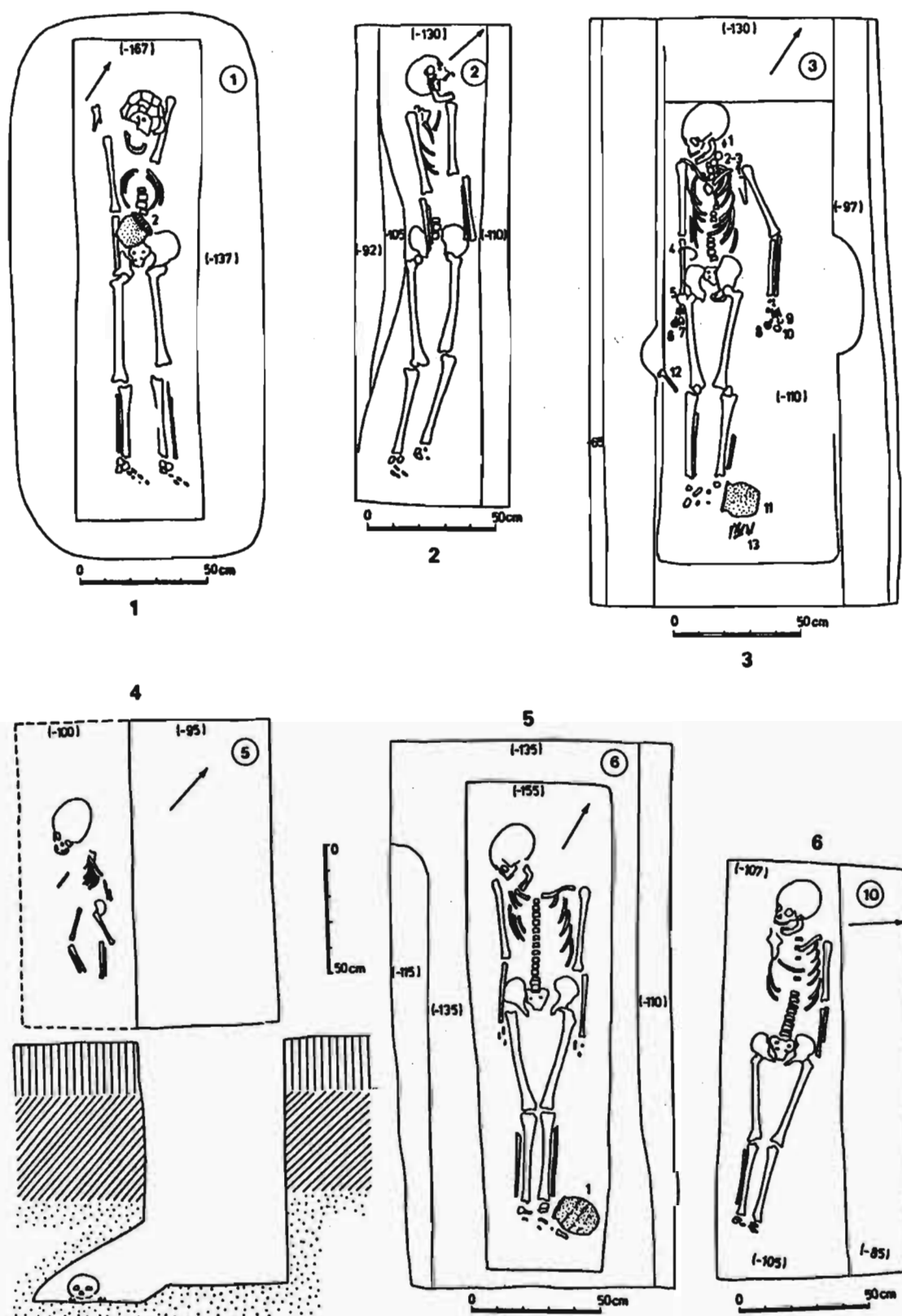
3. Zvieracie kosti.

Hrob 96, SZ-JV

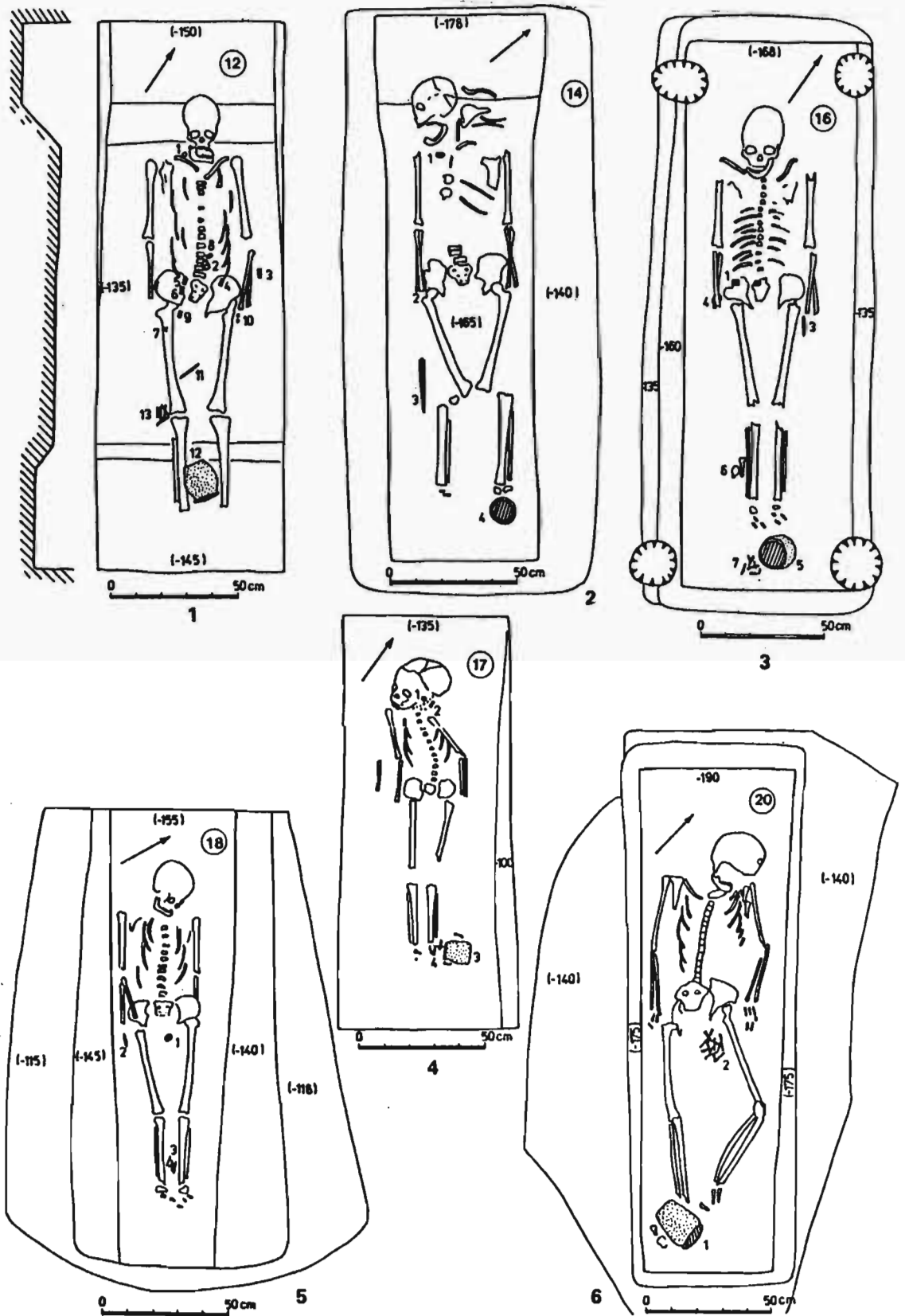
Jama sa nerysovala. Buldozérom čiastočne rozhádzaná detská kostra v hĺ. 55 cm, slabo zachovaná, uložená na chrbte. Zachovaná lebka a neúplné končatiny. Po pravej strane lebky nádoba (1). Pri pravom kolene zvieracia kosť (2).

1. Hnedá súdkovitá nádoba s čiernymi škvrnami, zhotovená na kruhu. Slabo roztvorené ústie, šikmo skrojený okraj. Výzdoba nepravidelne rytými čiarami a pásom nesúmerných drobných vlnoviek medzi nimi. Na dne hrubší obvodový prstenec a členitá značka tvaru písmena X a šípky; v. 9 cm, Ø ústia 9,2 cm, Ø dna 6,5 cm (obr. 31: 2).

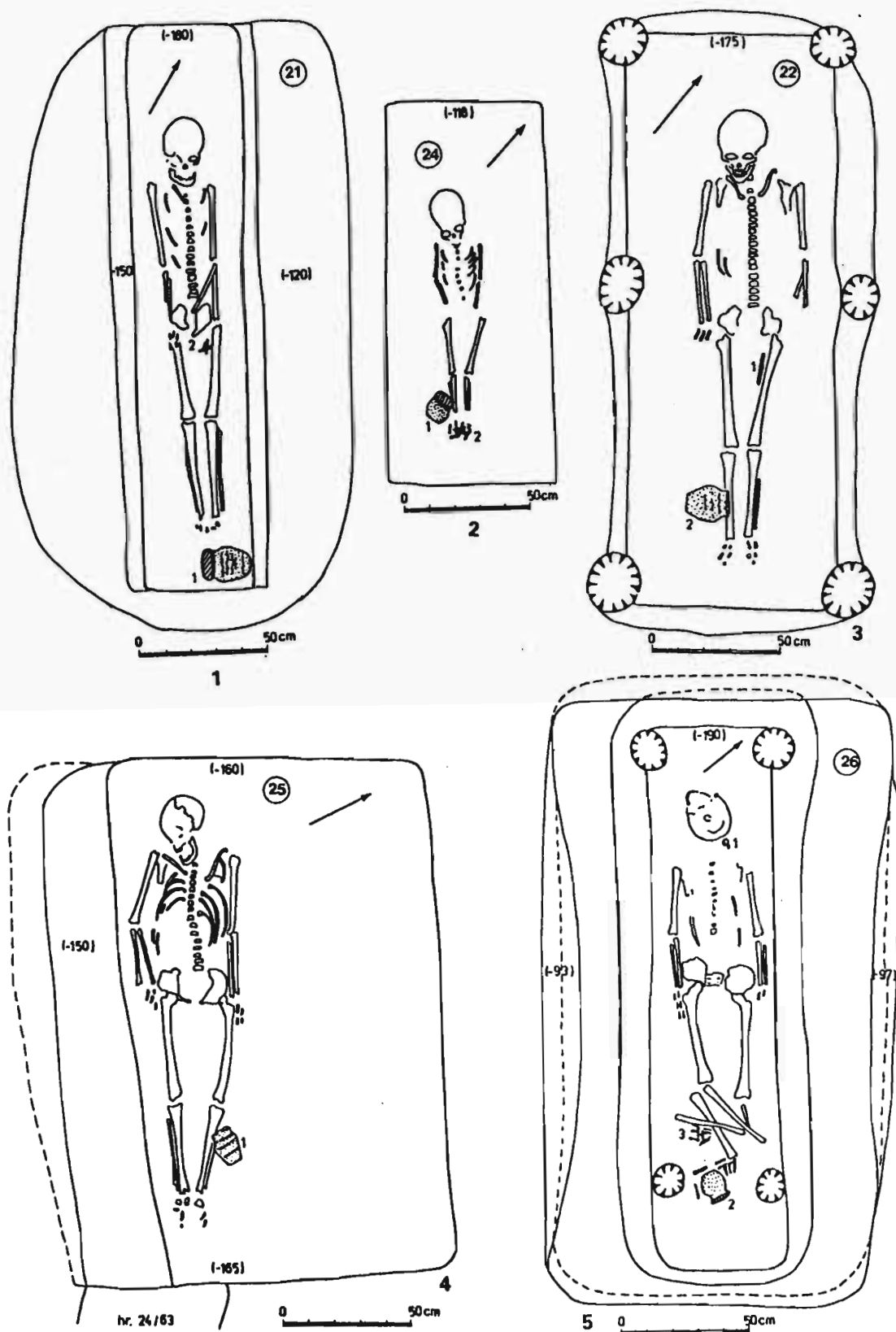
2. Zvieracia kosť.

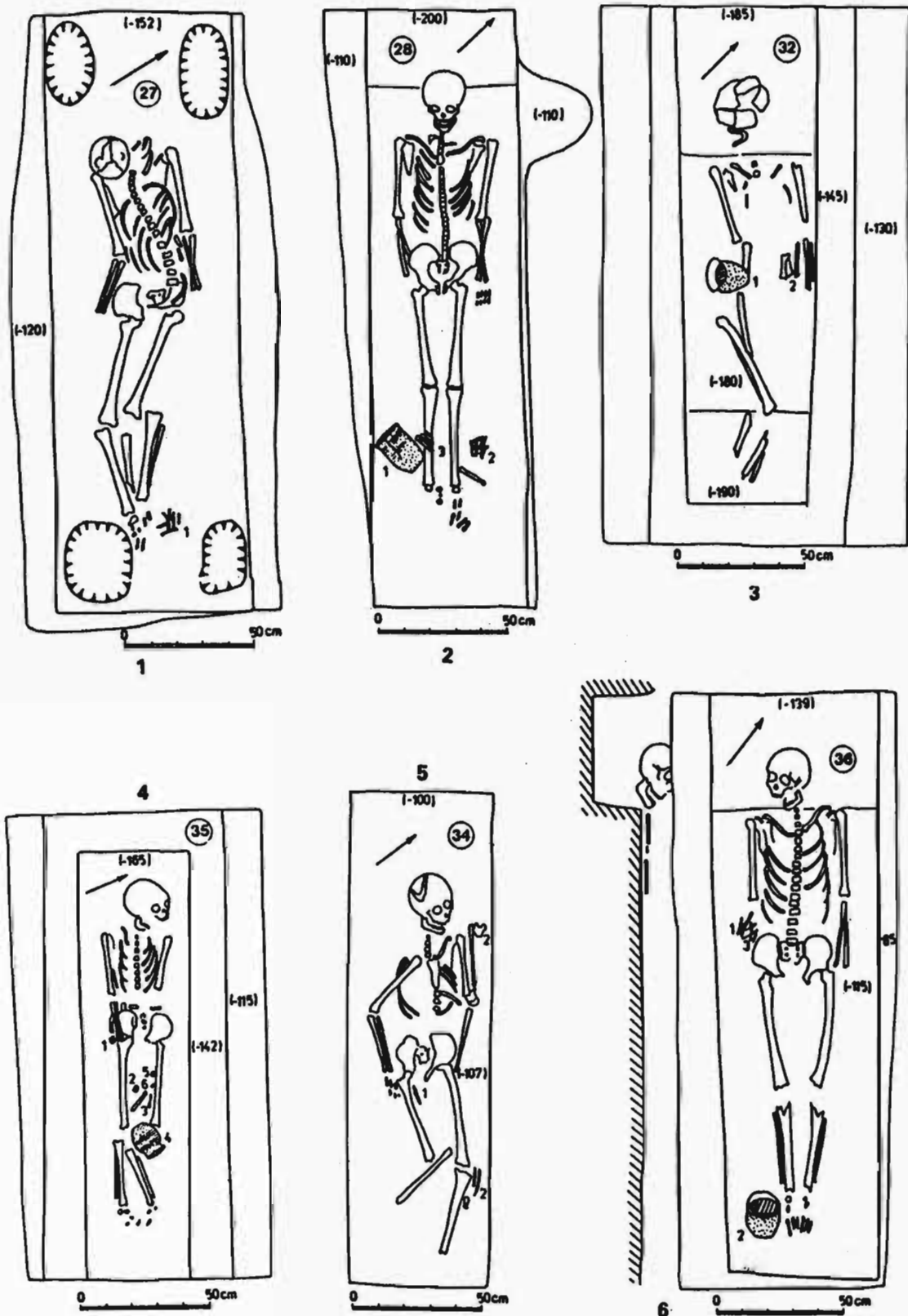
Obr. 3. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 1; 2 - hrob 2; 3 - hrob 3; 4 - hrob 5; 5 - hrob 6; 6 - hrob 10.

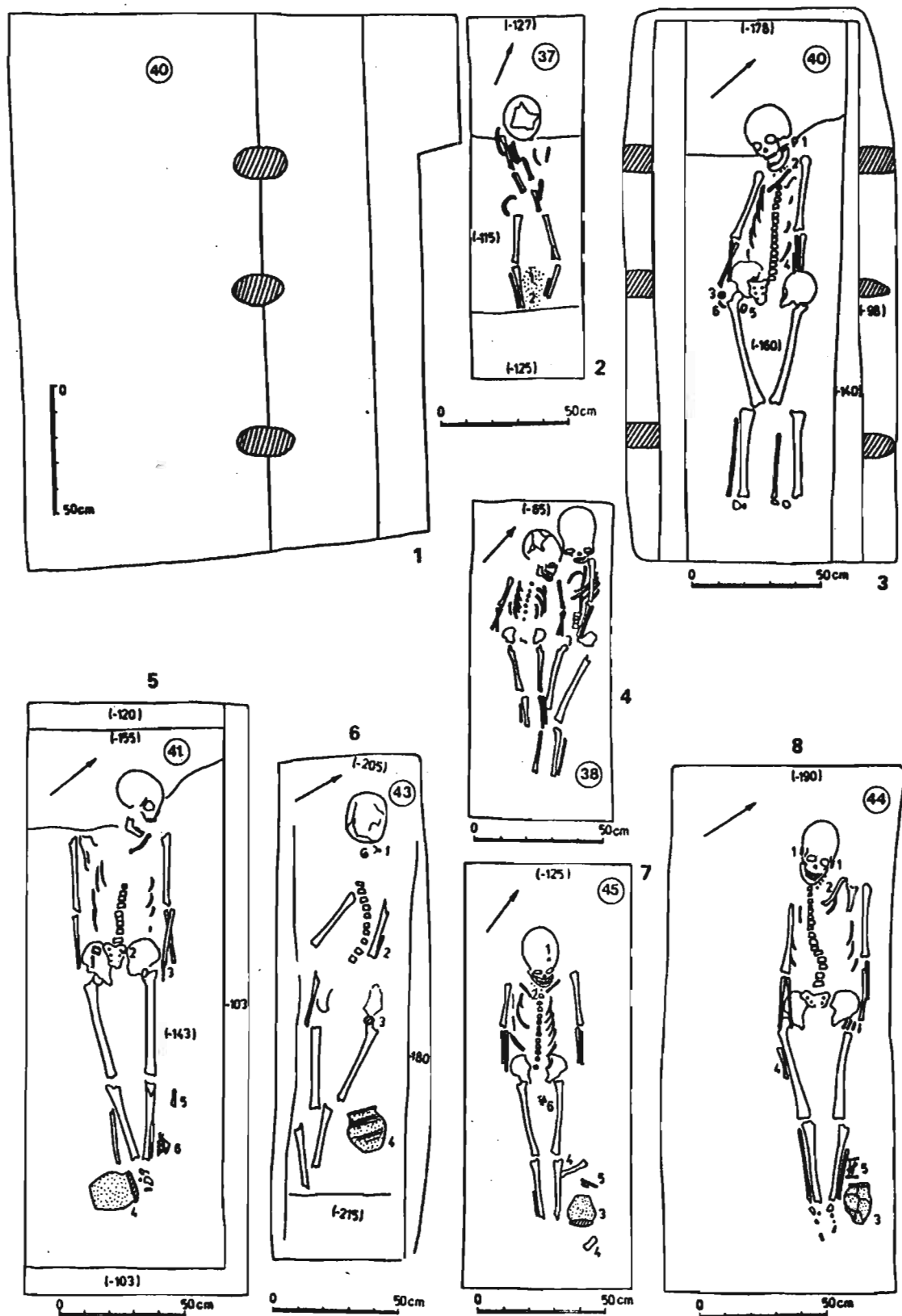
Obr. 4. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 12; 2 - hrob 14; 3 - hrob 16; 4 - hrob 17; 5 - hrob 18; 6 - hrob 20.

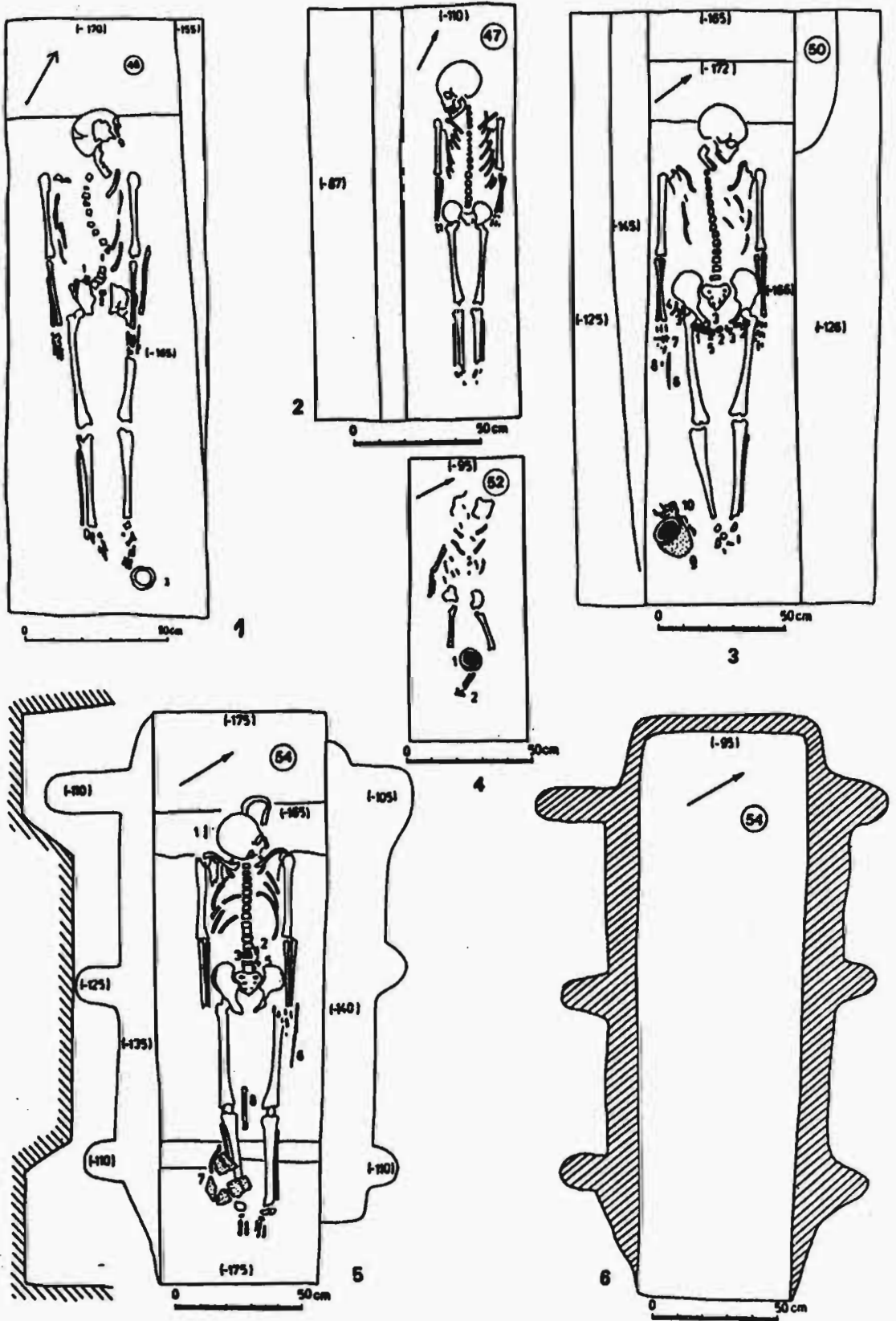
Obr. 5. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 21; 2 - hrob 24; 3 - hrob 22; 4 - hrob 25; 5 - hrob 26.

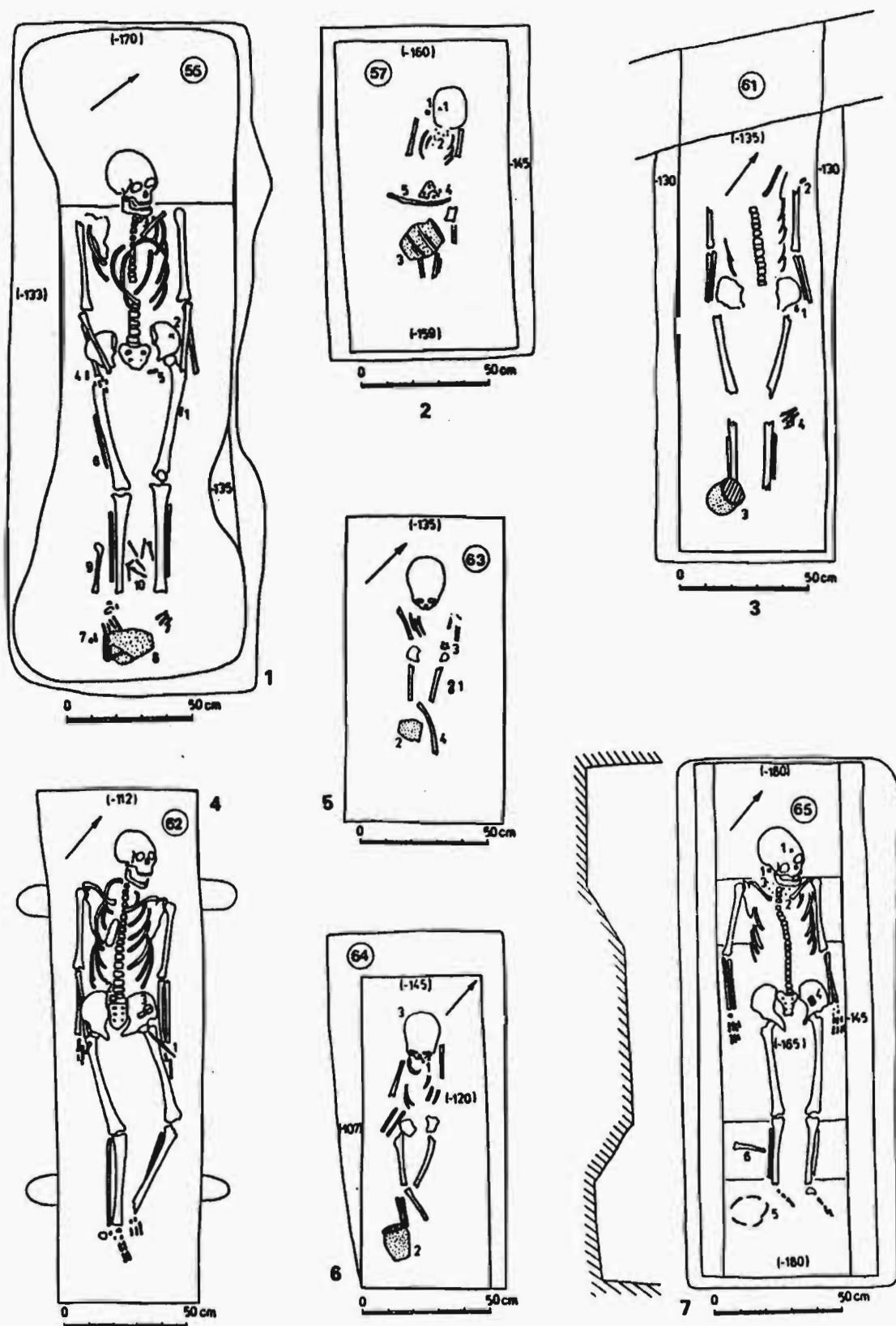
Obr. 6. Šaľa I (Veča-Vízállás). 1 - hrob 27; 2 - hrob 28; 3 - hrob 32; 4 - hrob 35; 5 - hrob 34; 6 - hrob 36.

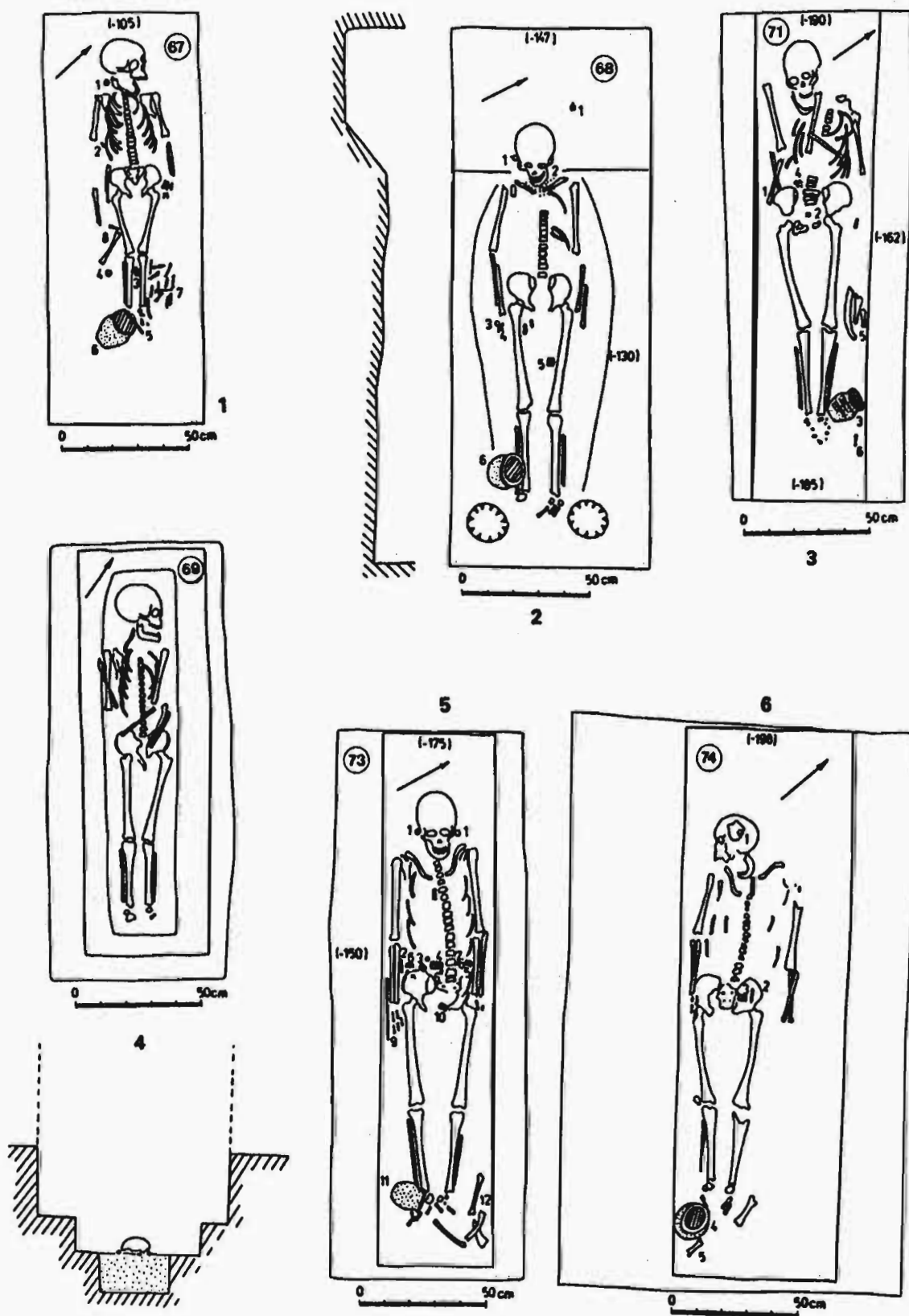
Obr. 7. Šaňa I (Veča-Vízállás). 1, 3 - hrob 40; 2 - hrob 37; 4 - hrob 38; 5 - hrob 41; 6 - hrob 43; 7 - hrob 45; 8 - hrob 44.

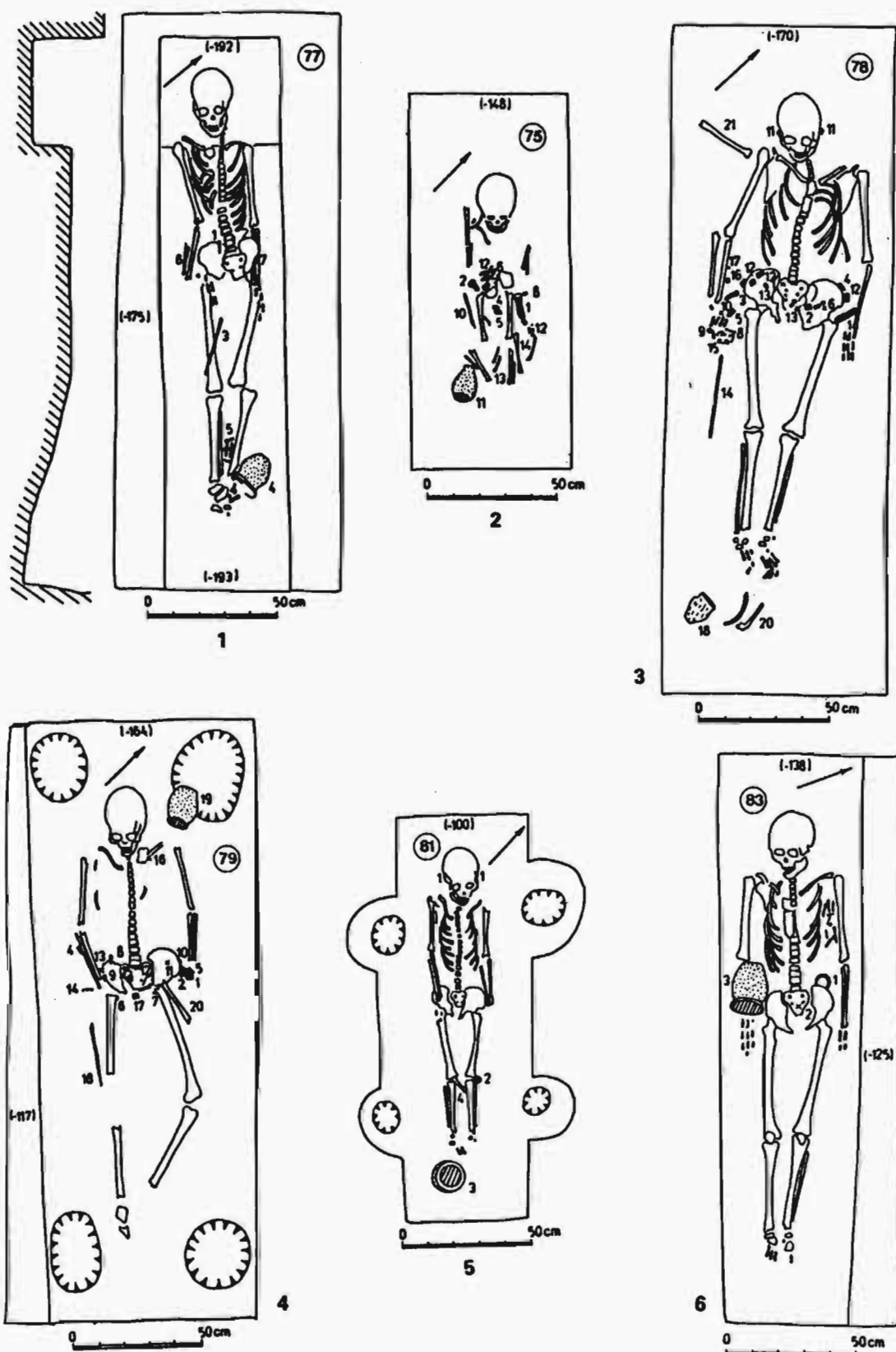
Obr. 8. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 46; 2 - hrob 47; 3 - hrob 50; 4 - hrob 52; 5, 6 - hrob 54.

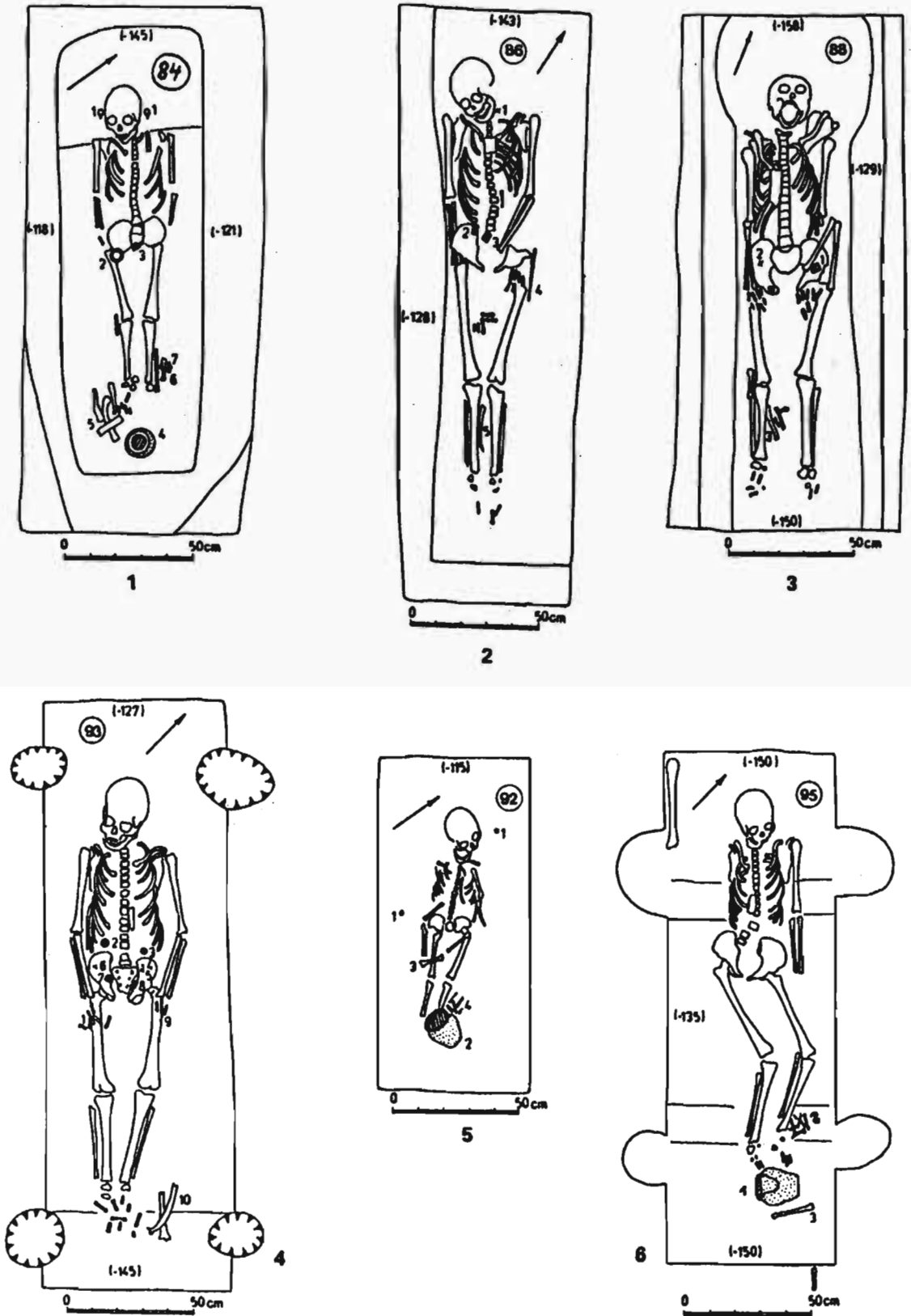
Obr. 9. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 55; 2 - hrob 57; 3 - hrob 61; 4 - hrob 62; 5 - hrob 63; 6 - hrob 64; 7 - hrob 65.

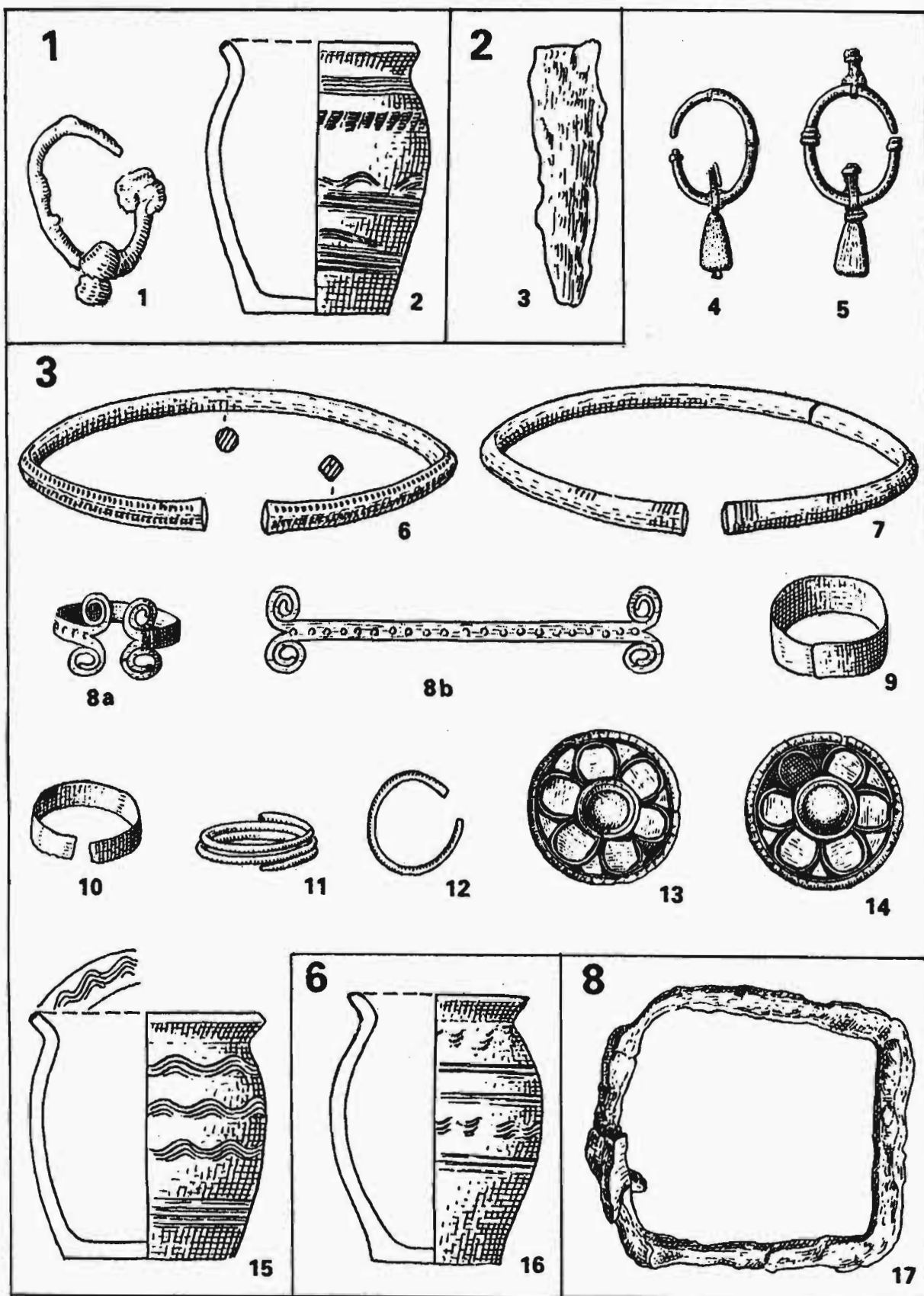
Obr. 10. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 67; 2 - hrob 68; 3 - hrob 71; 4 - hrob 69; 5 - hrob 73; 6 - hrob 74.

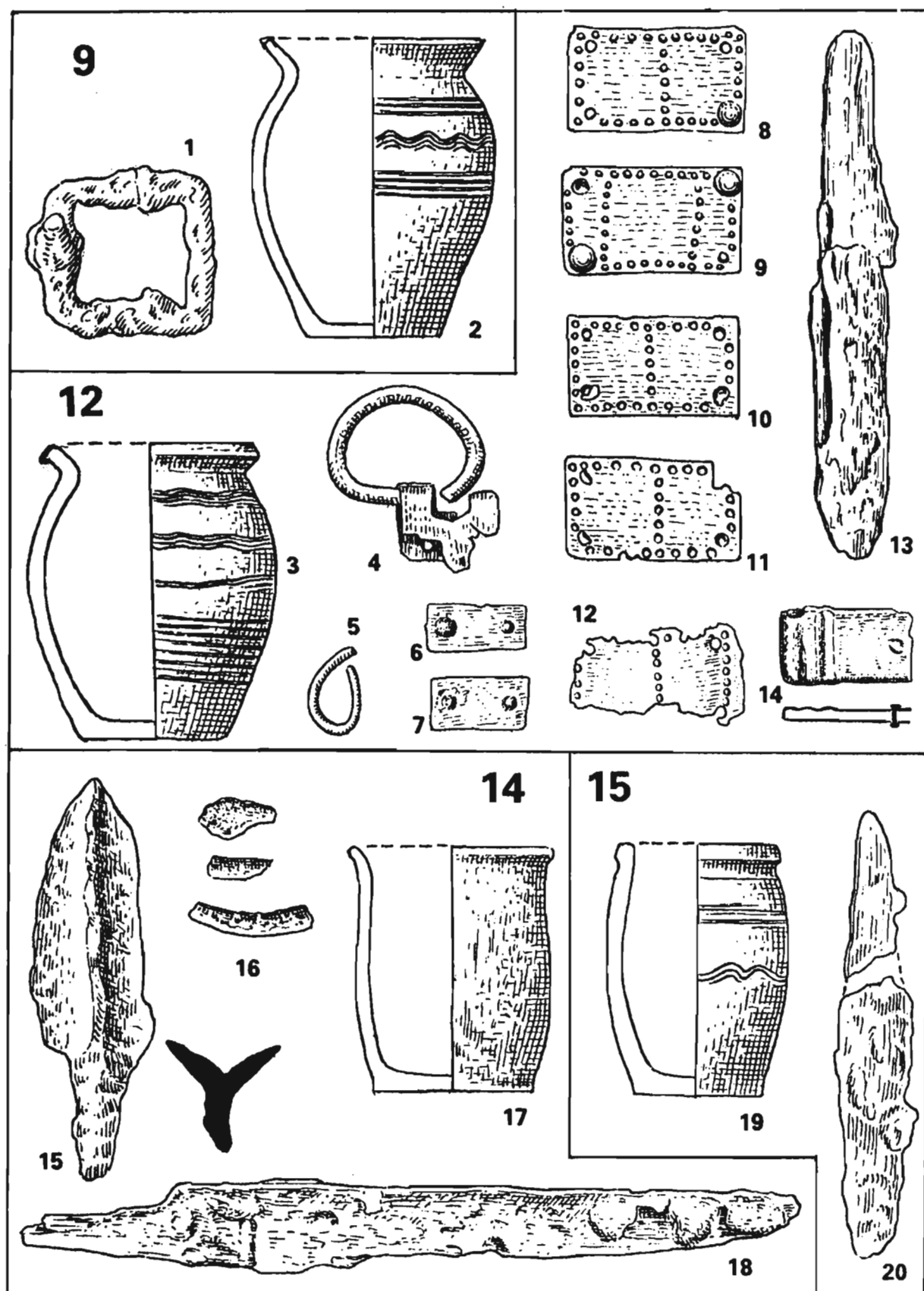
Obr. 11. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 77; 2 - hrob 75; 3 - hrob 78; 4 - hrob 79; 5 - hrob 81; 6 - hrob 83.

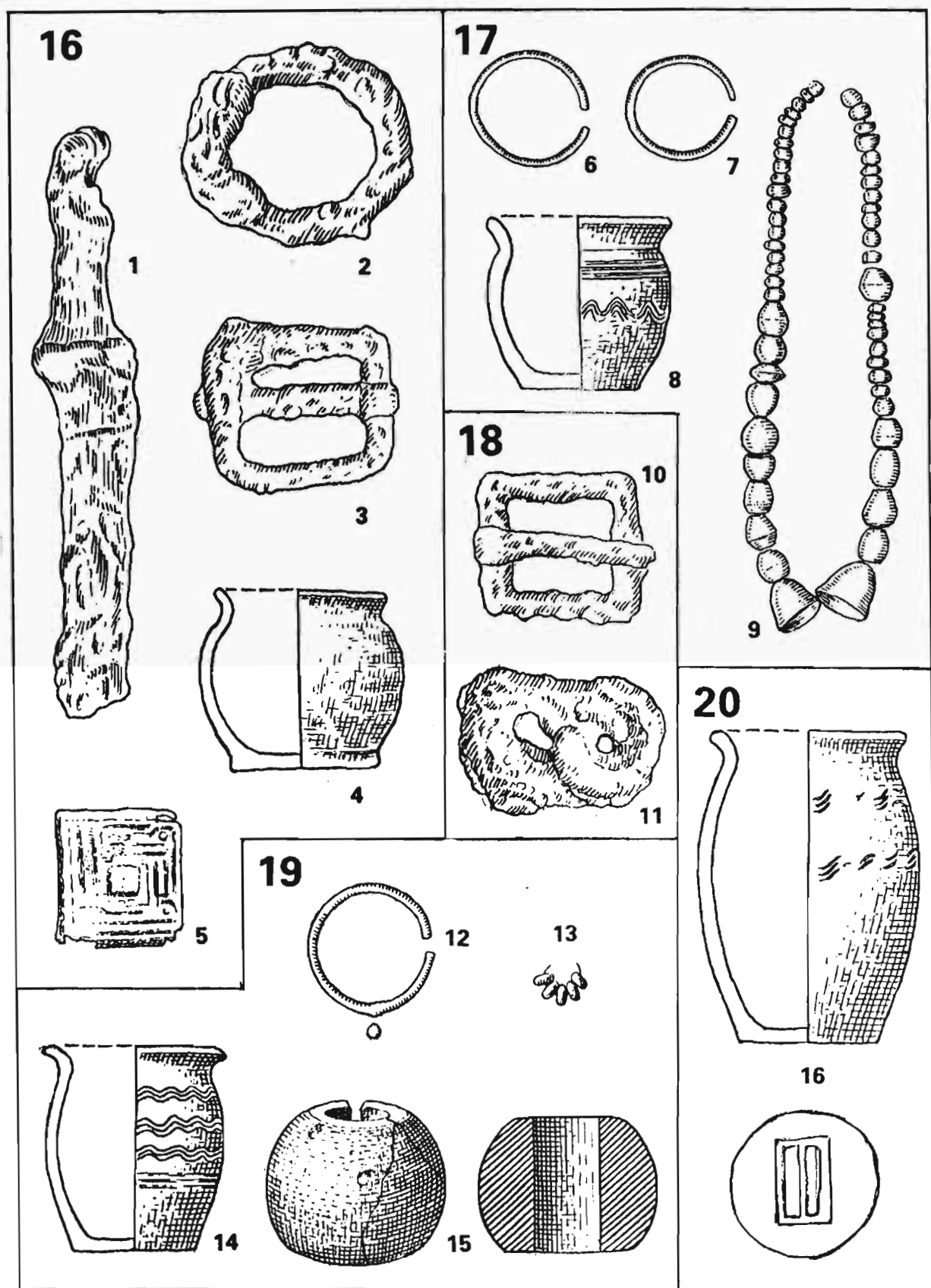
Obr. 12. ŠaPa I (Veča-Vízállás). 1 - hrob 84; 2 - hrob 86; 3 - hrob 88; 4 - hrob 93; 5 - hrob 92; 6 - hrob 95.

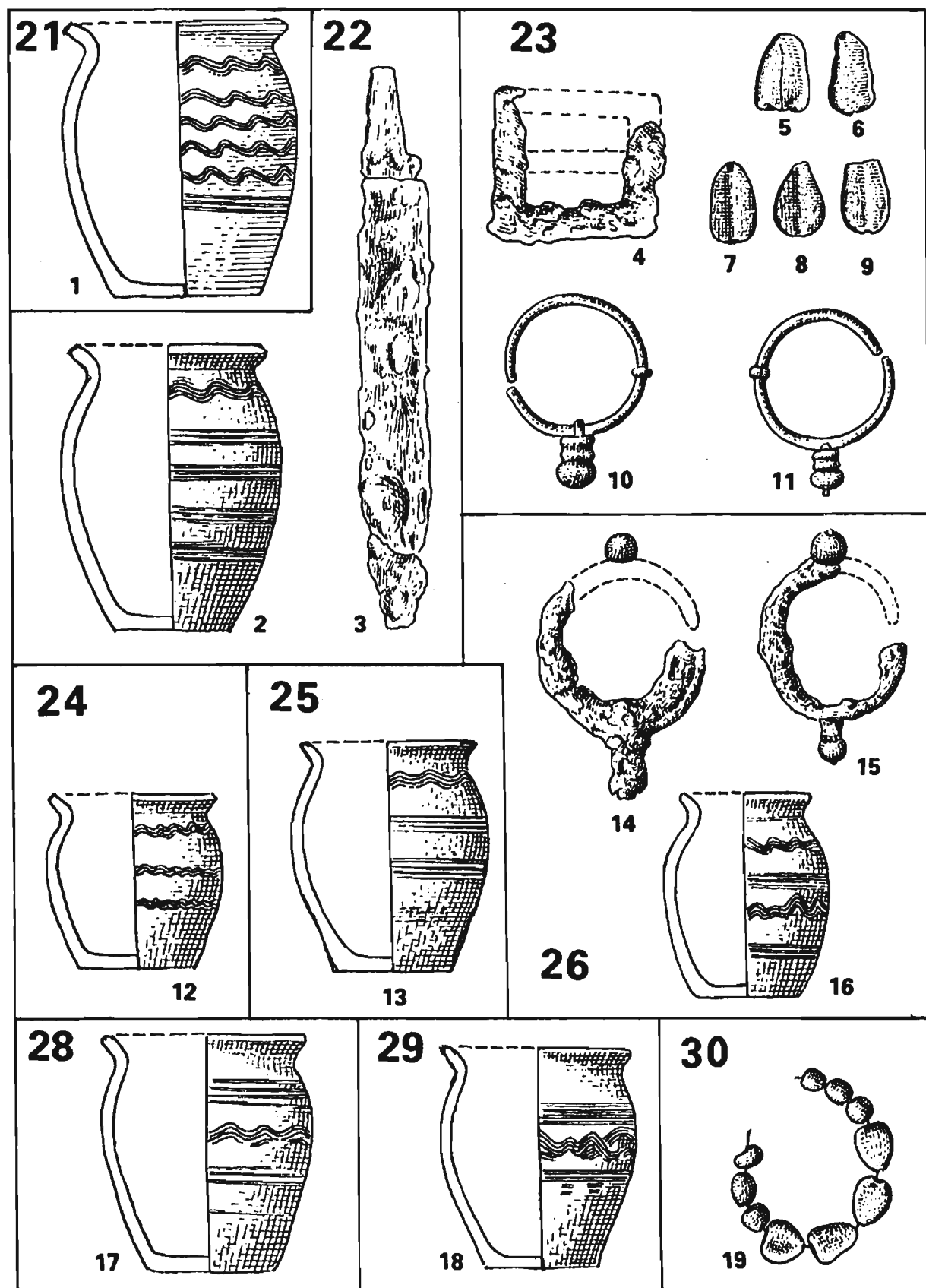
Obr. 13. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1, 2 - hrob 1; 3 - hrob 2; 4-15 - hrob 3; 16 - hrob 6; 17 - hrob 8.

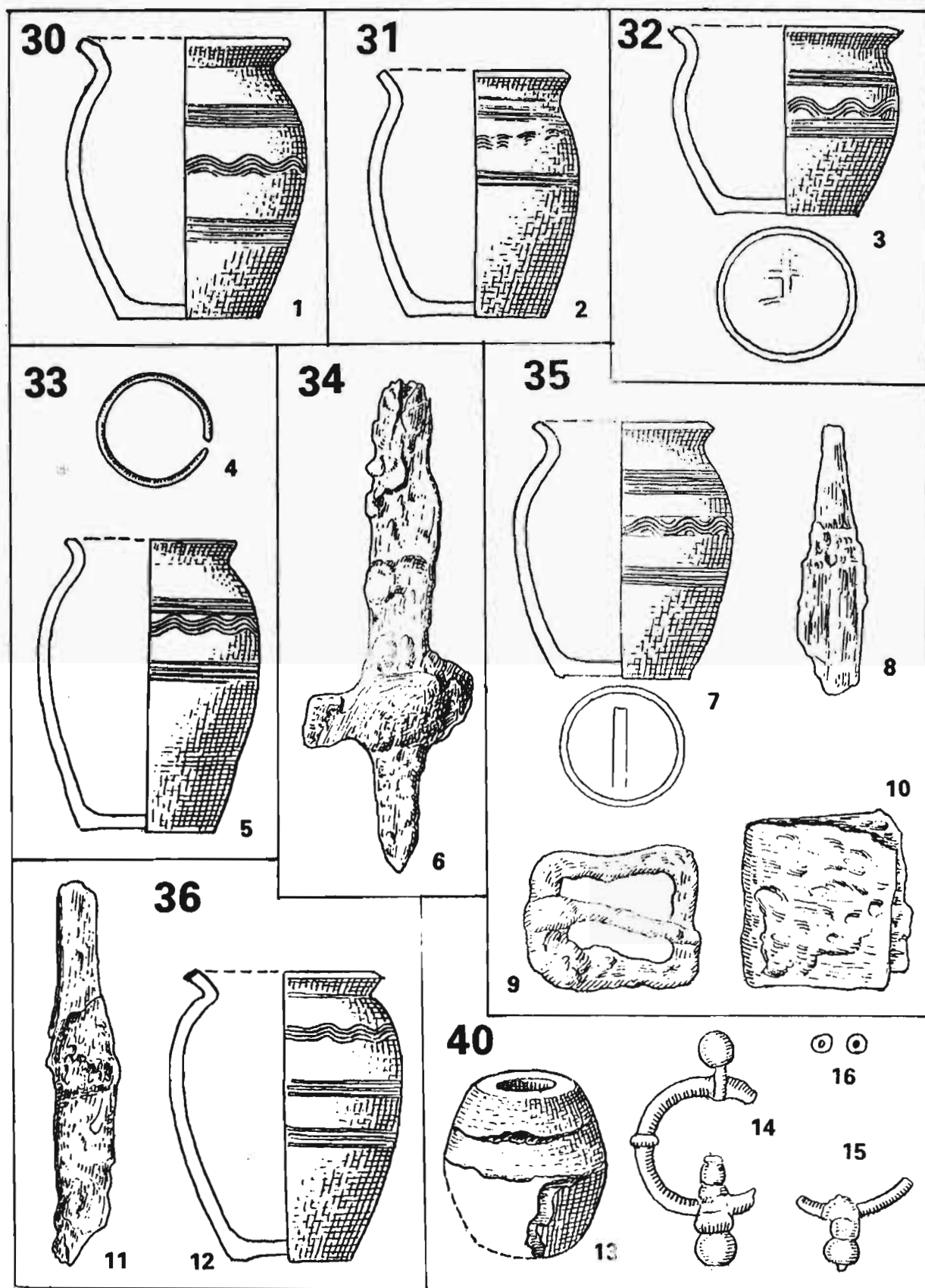
Obr. 14. ŠaPa I (Veča-Vízállás). 1, 2 - hrob 9; 3-14 - hrob 12; 15-18 - hrob 14; 19, 20 - hrob 15.

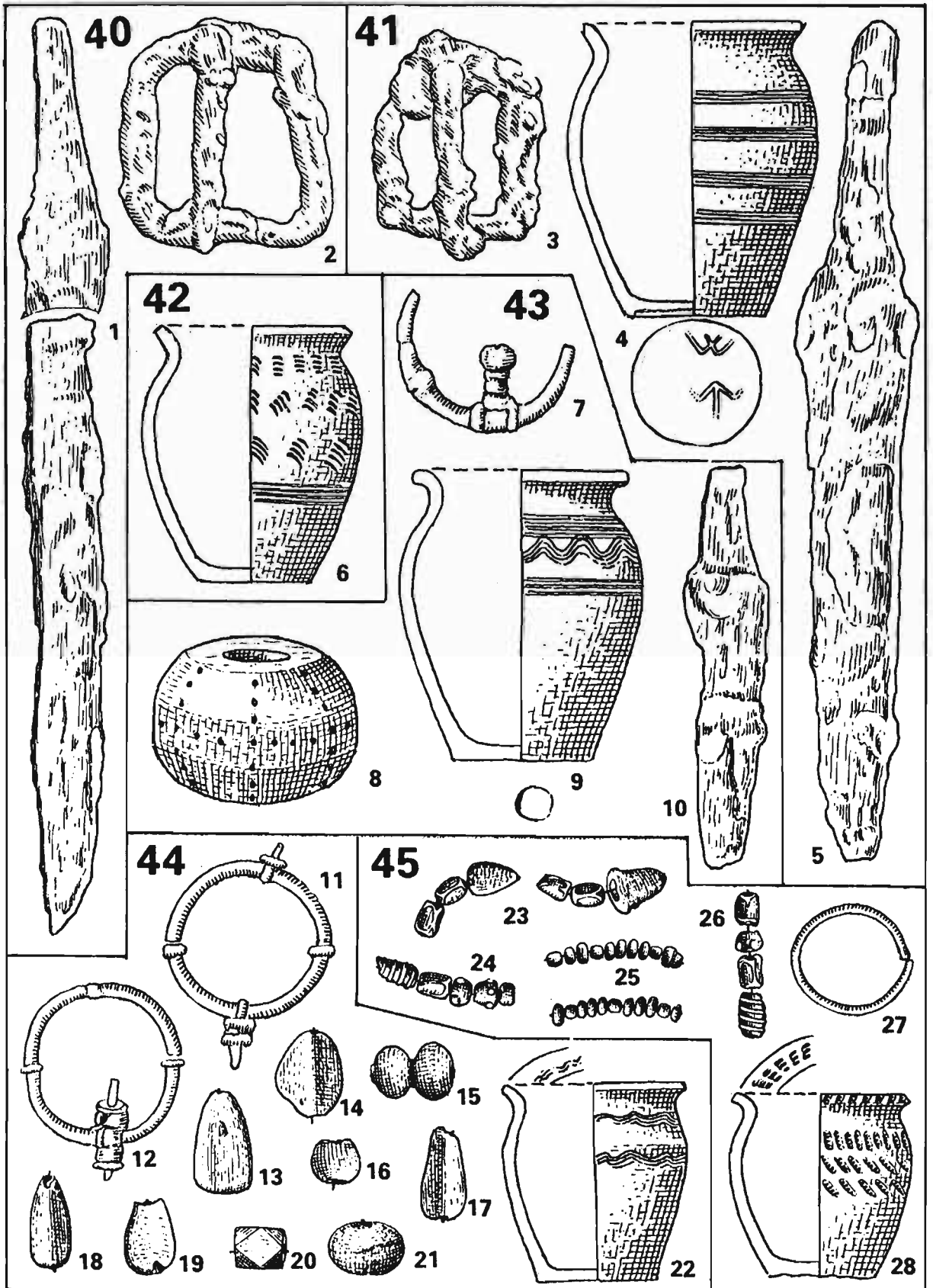
Obr. 15. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-5 - hrob 16; 6-9 - hrob 17; 10, 11 - hrob 18; 12-15 - hrob 19; 16 - hrob 20.

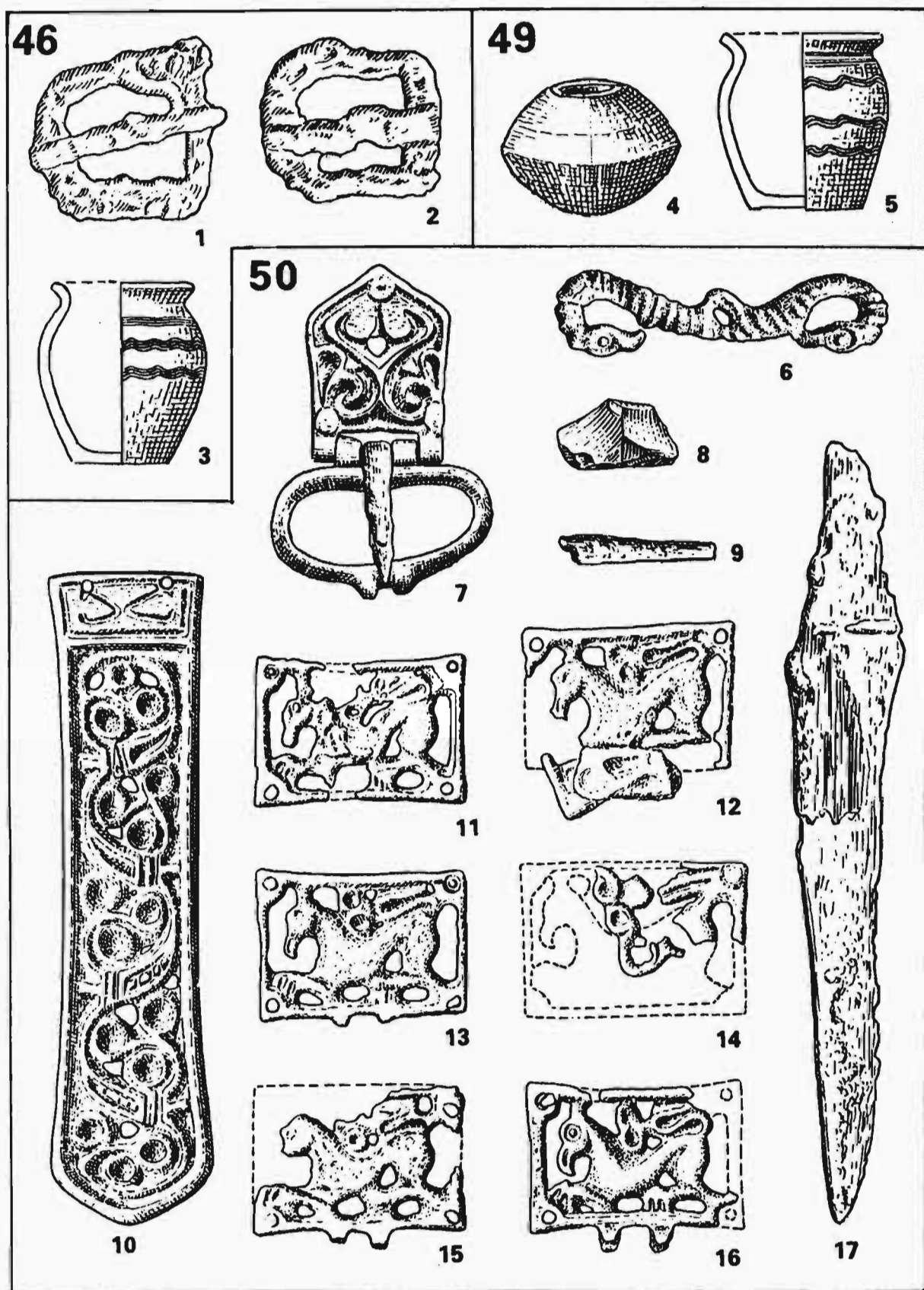
Obr. 16. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 21; 2, 3 - hrob 22; 4-11 - hrob 23; 12 - hrob 24; 13 - hrob 25; 14-16 - hrob 26; 17 - hrob 28; 18 - hrob 29; 19 - hrob 30.

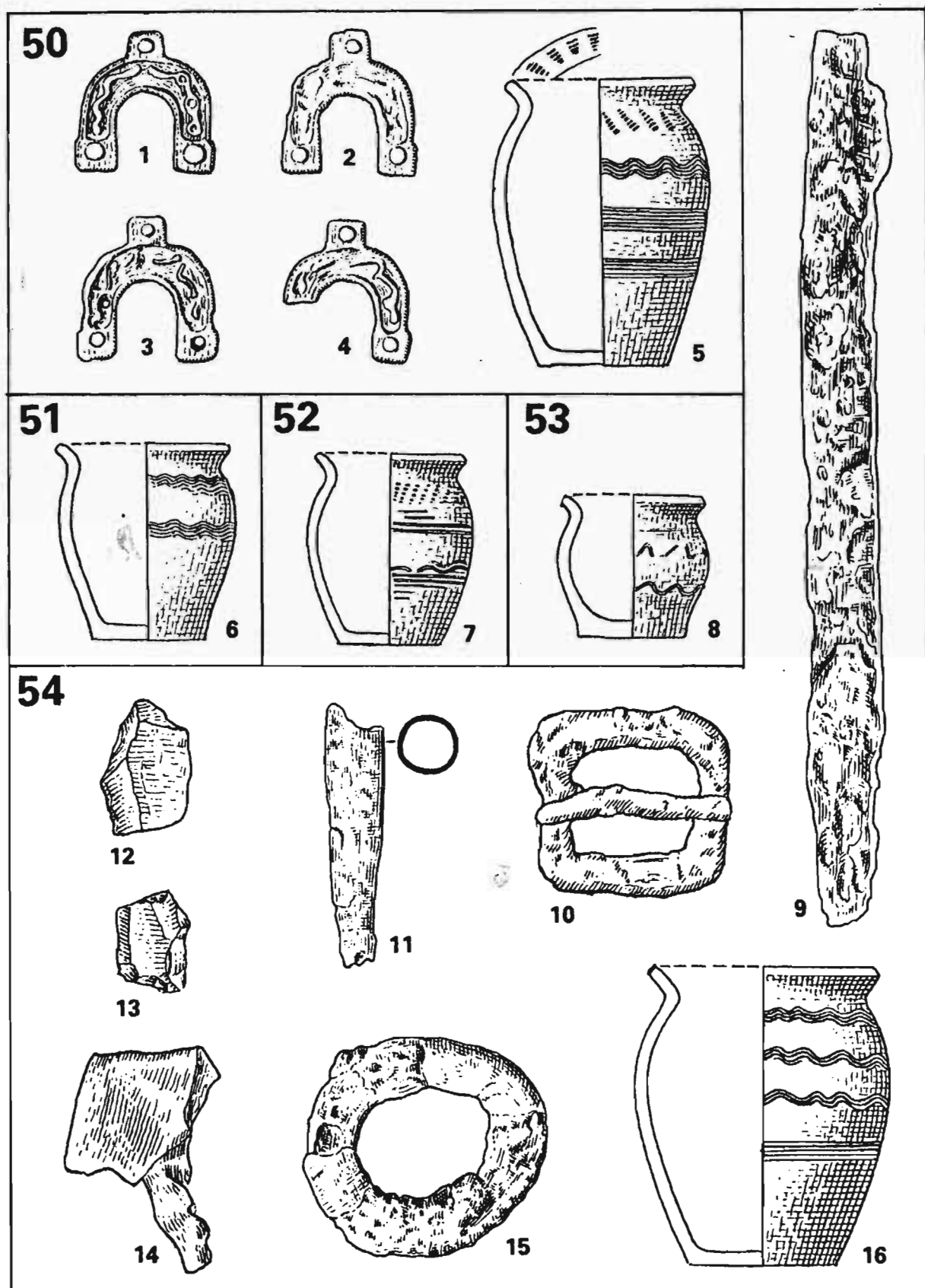
Obr. 17. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 30; 2 - hrob 31; 3 - hrob 32; 4, 5 - hrob 33; 6 - hrob 34; 7-10 - hrob 35; 11, 12 - hrob 36; 13-16 - hrob 40.

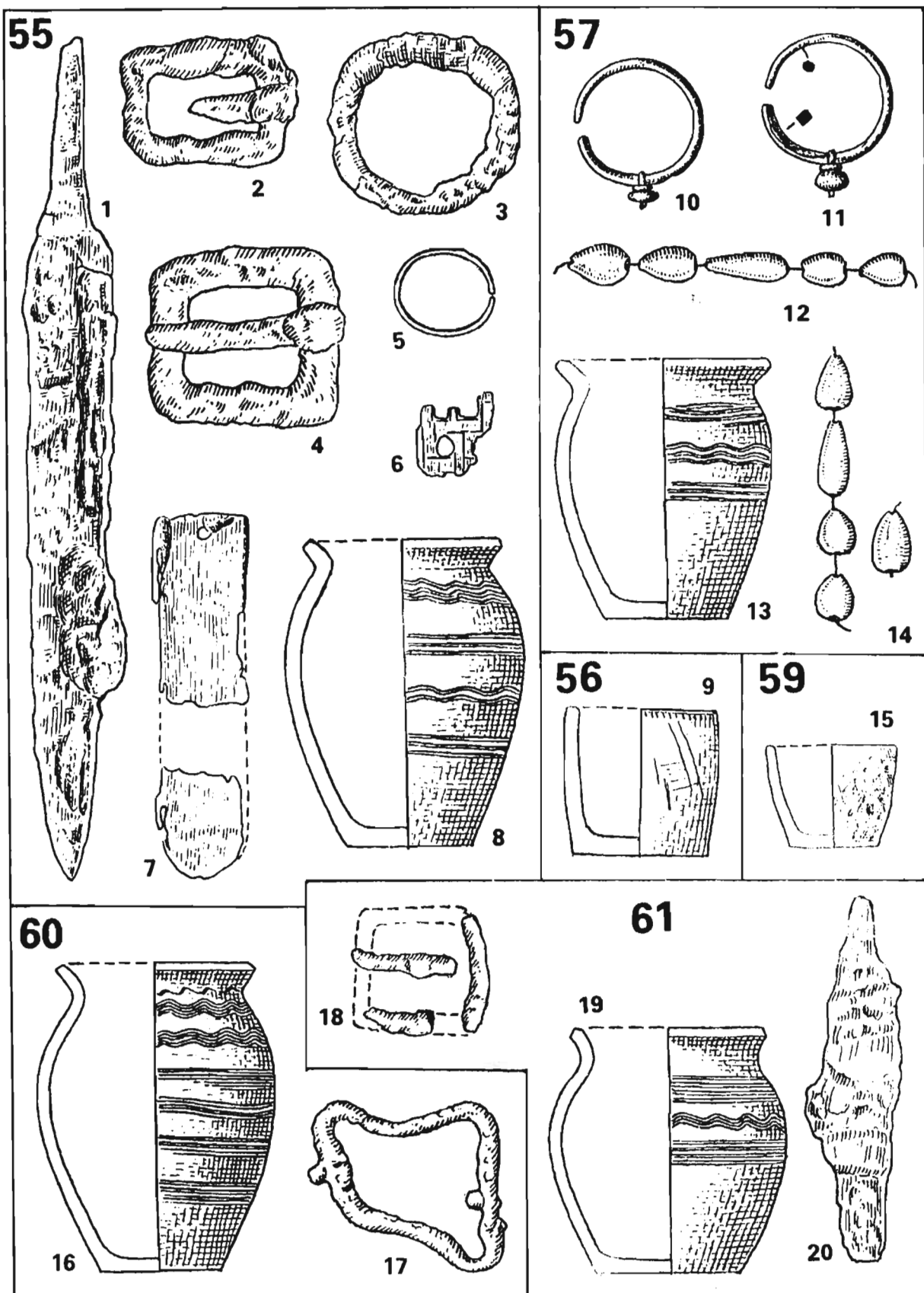
Obr. 18. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1, 2 - hrob 40; 3-5 - hrob 41; 6 - hrob 42; 7-10 - hrob 43; 11-22 - hrob 44; 23-28 - hrob 45.

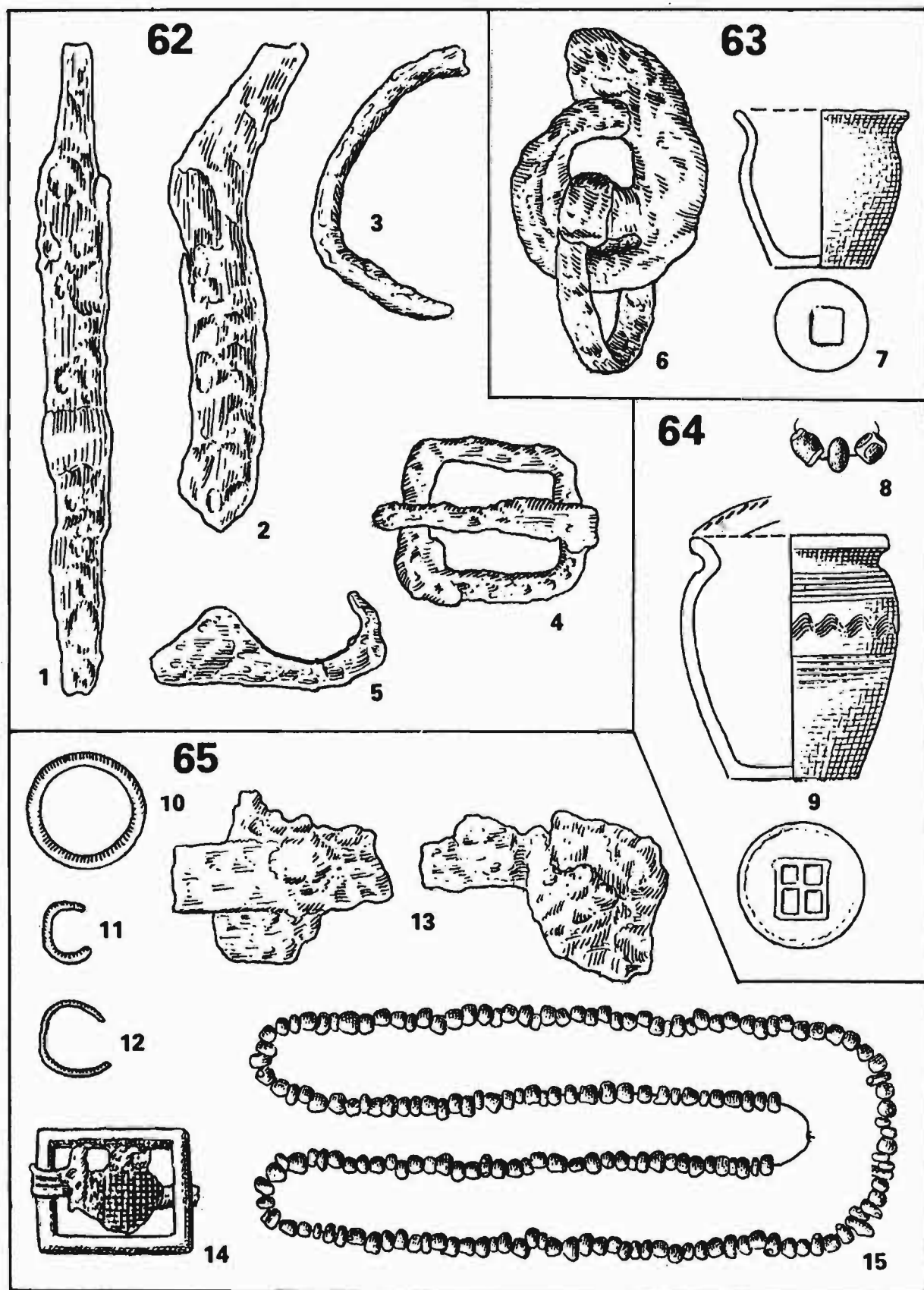
Obr. 19. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-3 - hrob 46; 4, 5 - hrob 49; 6-17 - hrob 50.

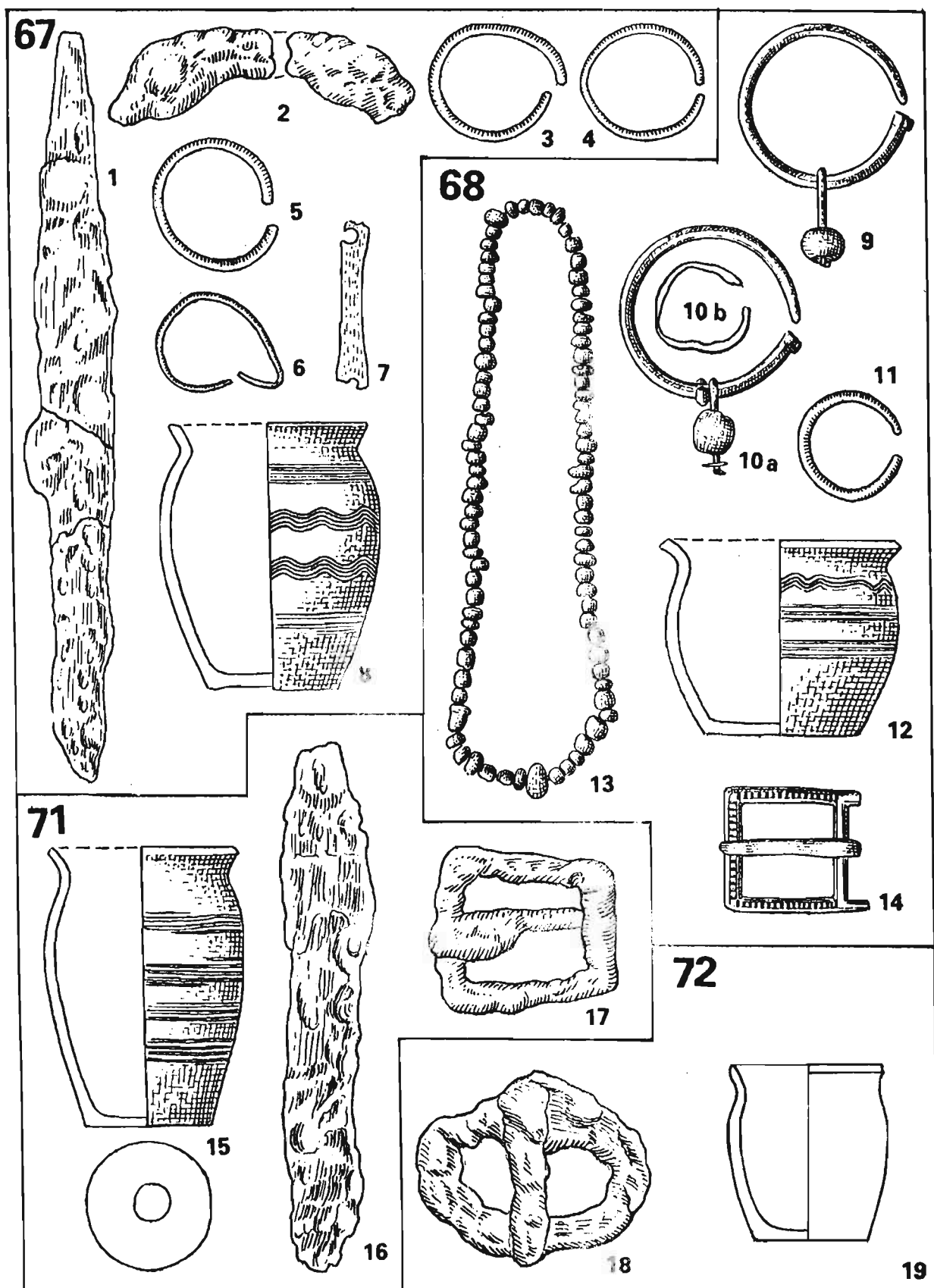
Obr. 20. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-5 - hrob 50; 6 - hrob 51; 7 - hrob 52; 8 - hrob 53; 9-16 - hrob 54.

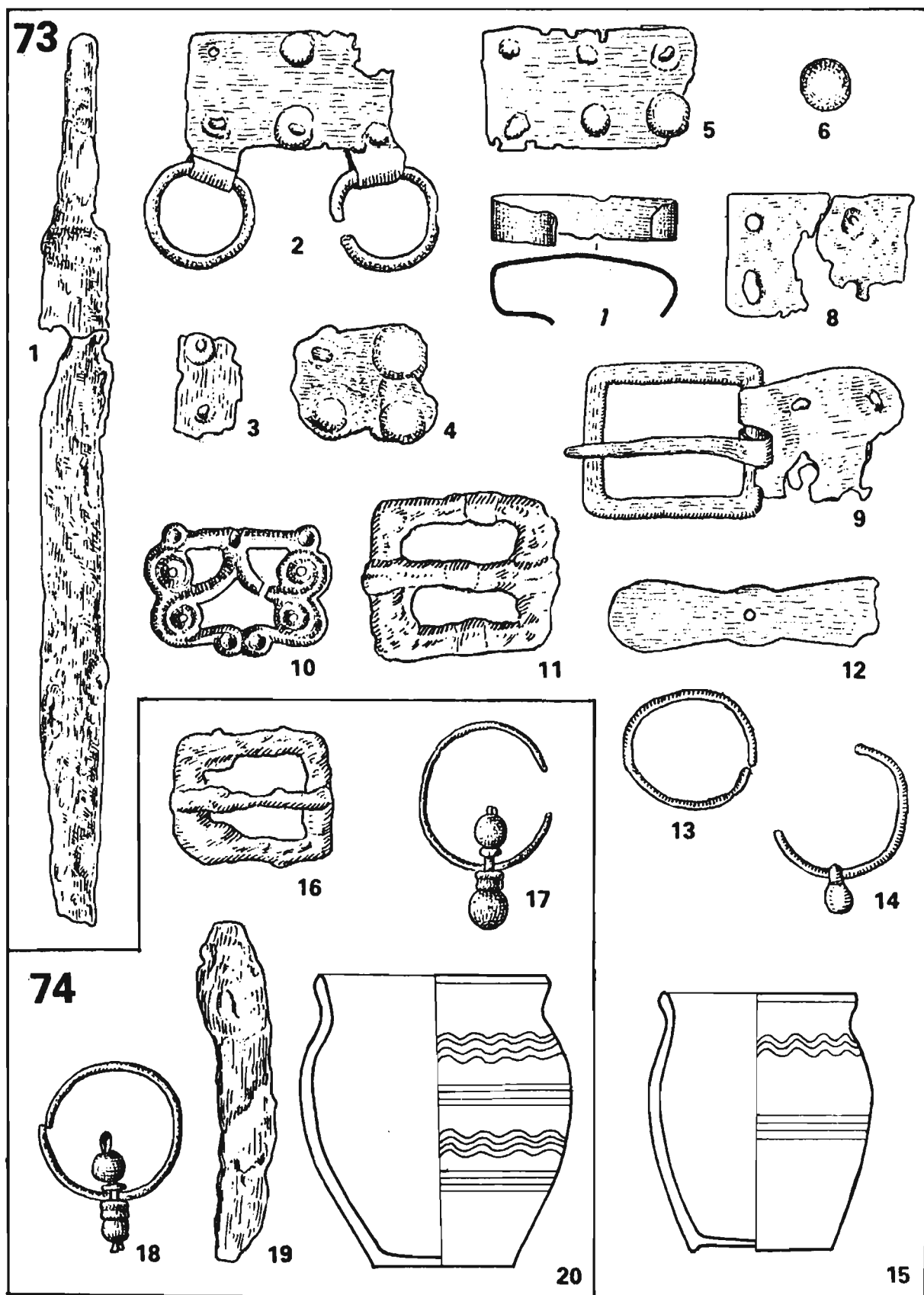
Obr. 21. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-8 - hrob 55; 9 - hrob 56; 10-14 - hrob 57; 15 - hrob 59; 16, 17 - hrob 60; 18-20 - hrob 61.

Obr. 22. Šaľa I (Veča-Vízállás). 1-5 - hrob 62; 6, 7 - hrob 63; 8, 9 - hrob 64; 10-15 - hrob 65.

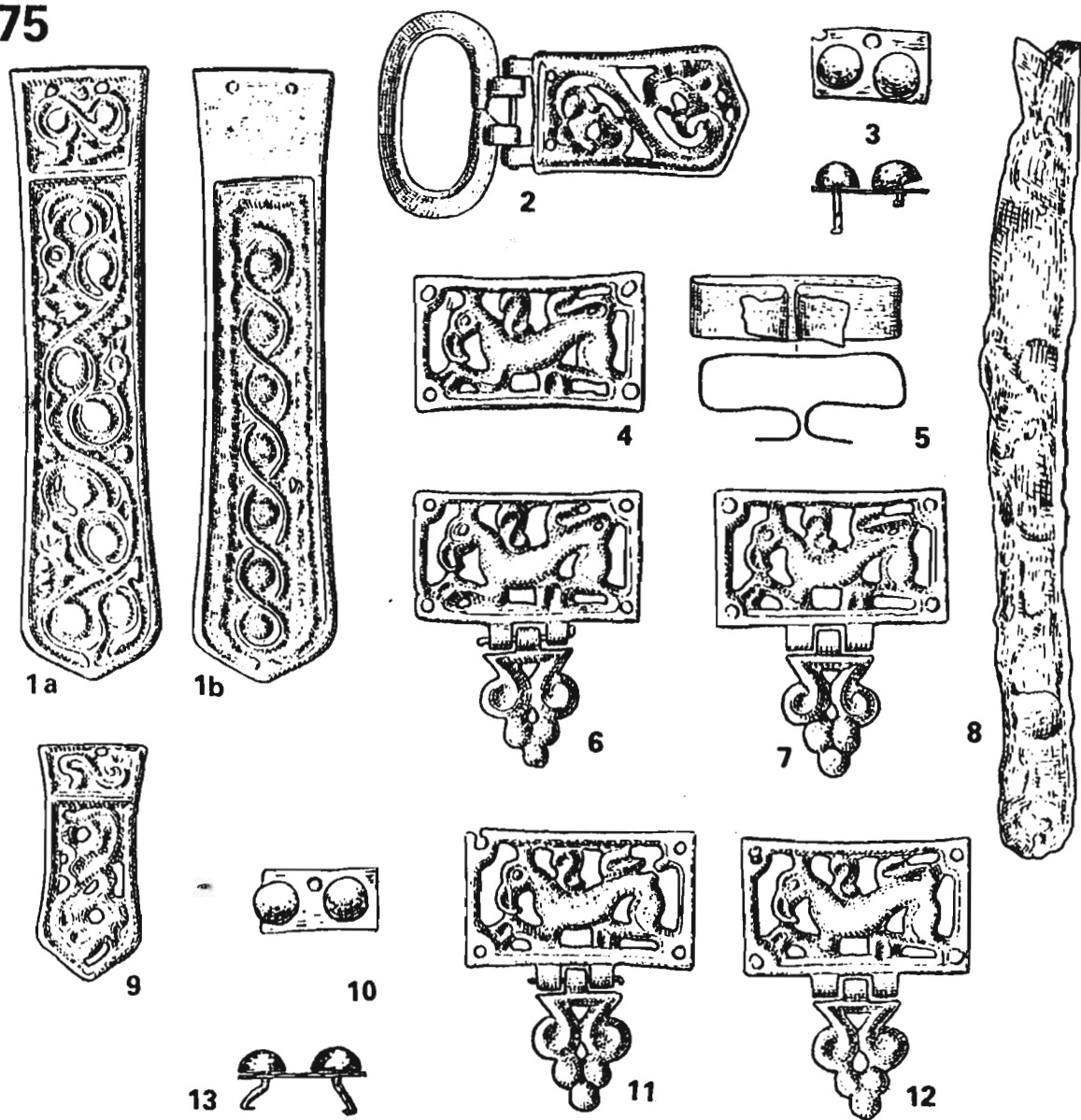

Obz. 23. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-8 - hrob 67; 9-14 - hrob 68; 15-17 - hrob 71; 18, 19 - hrob 72.

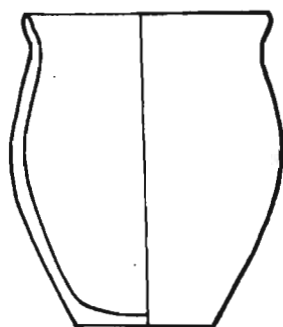

Obr. 24. ŠaRa I (Veča-Vízallás). 1-15 - hrob 73; 16-20 - hrob 74.

75

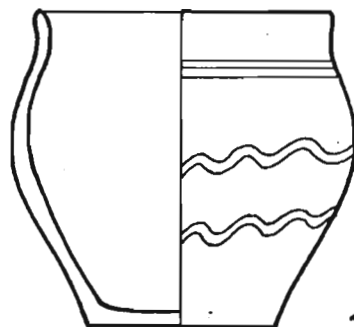

76

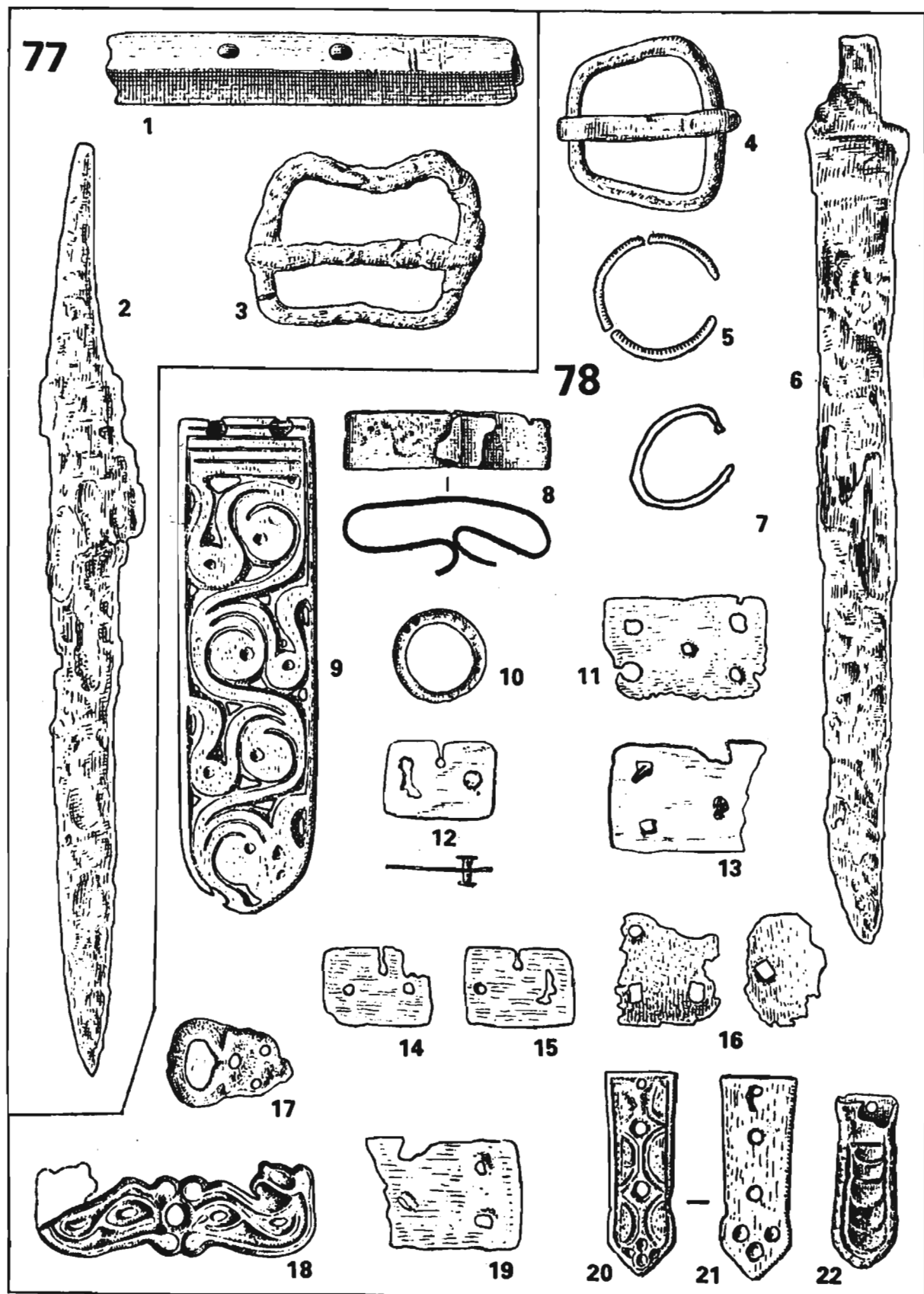
14

77

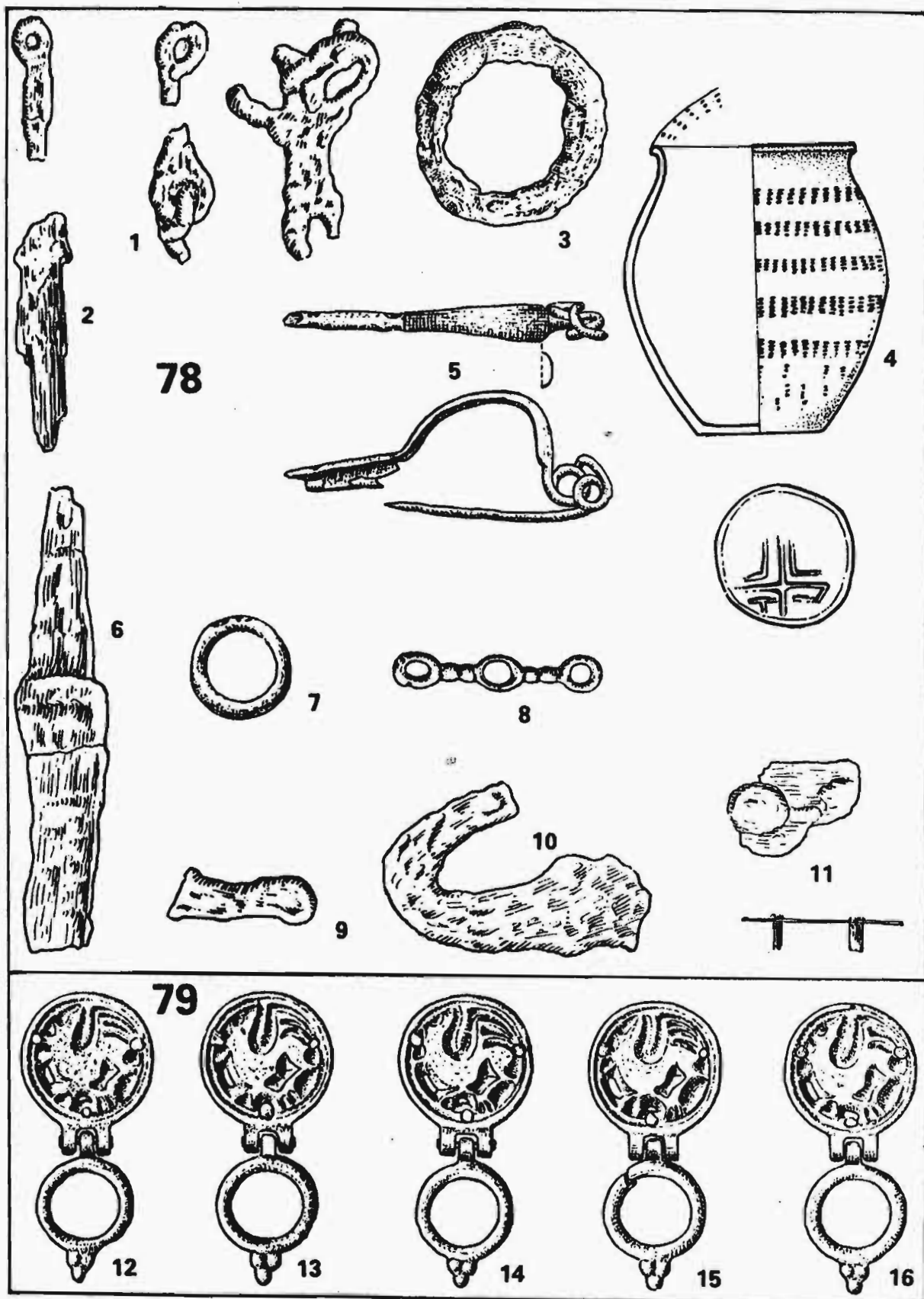

16

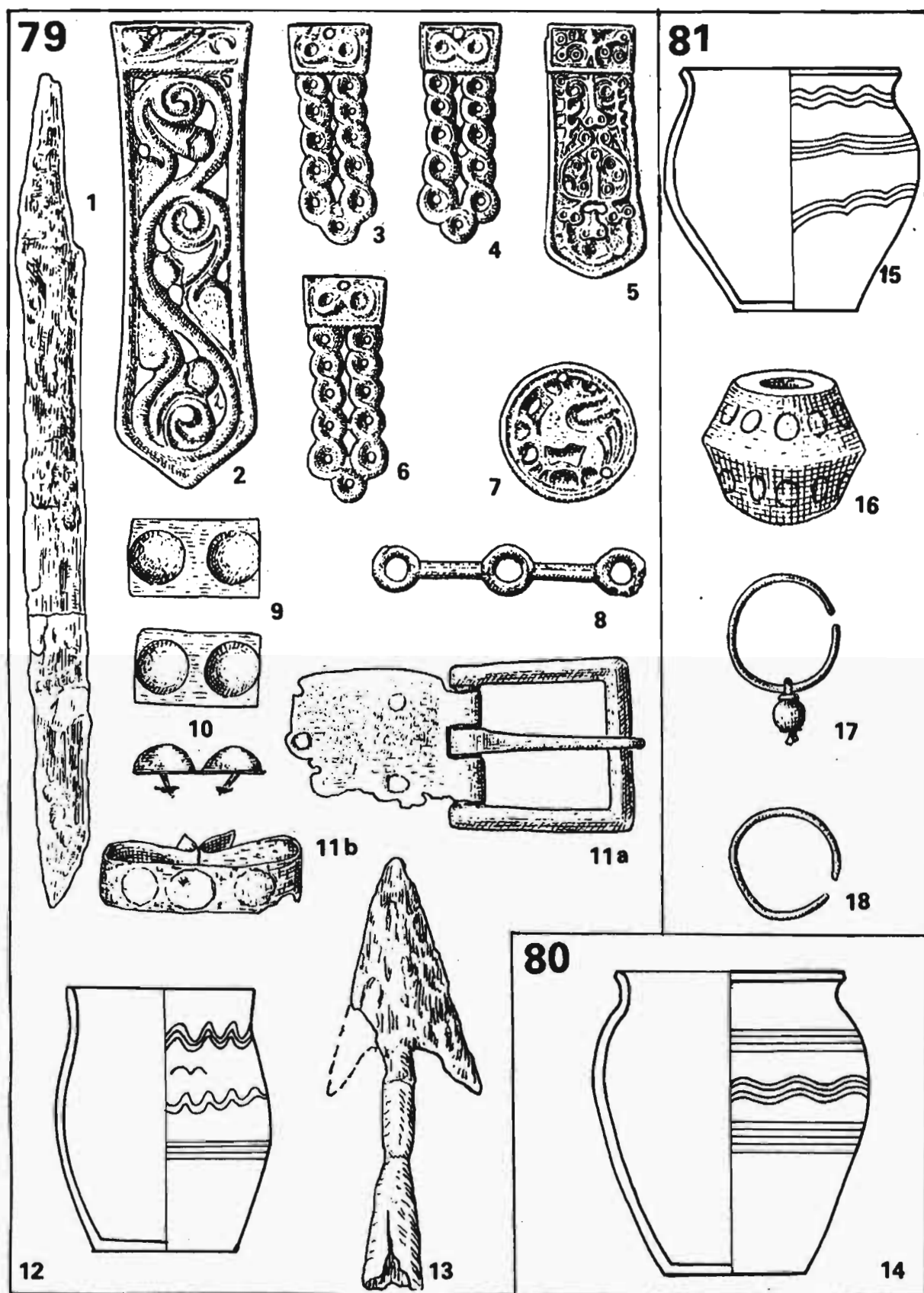
Obr. 25. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-14 - hrob 75; 15 - hrob 76; 16 - hrob 77.

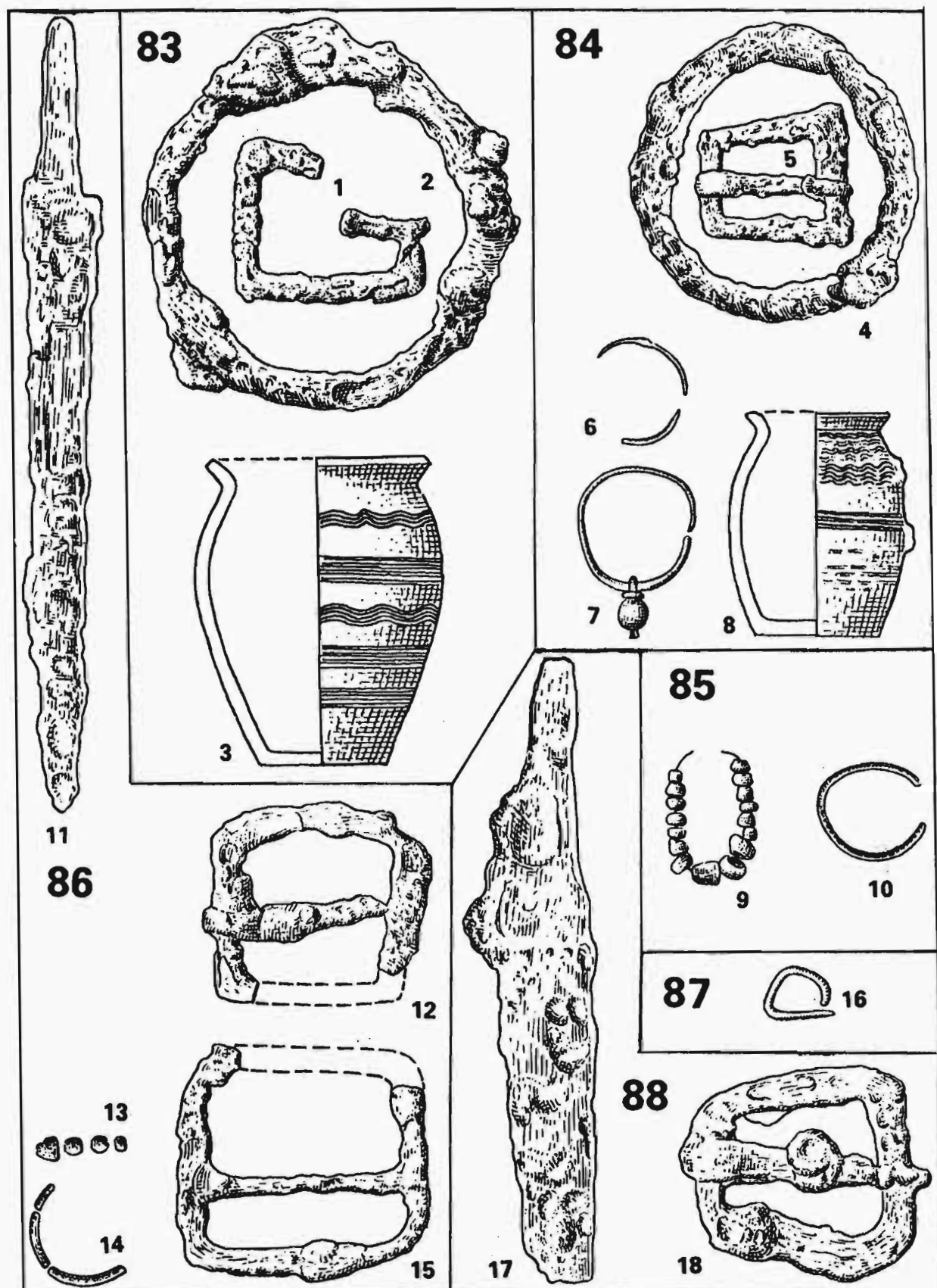
Obr. 26. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-3 - hrob 77; 4-22 - hrob 78.

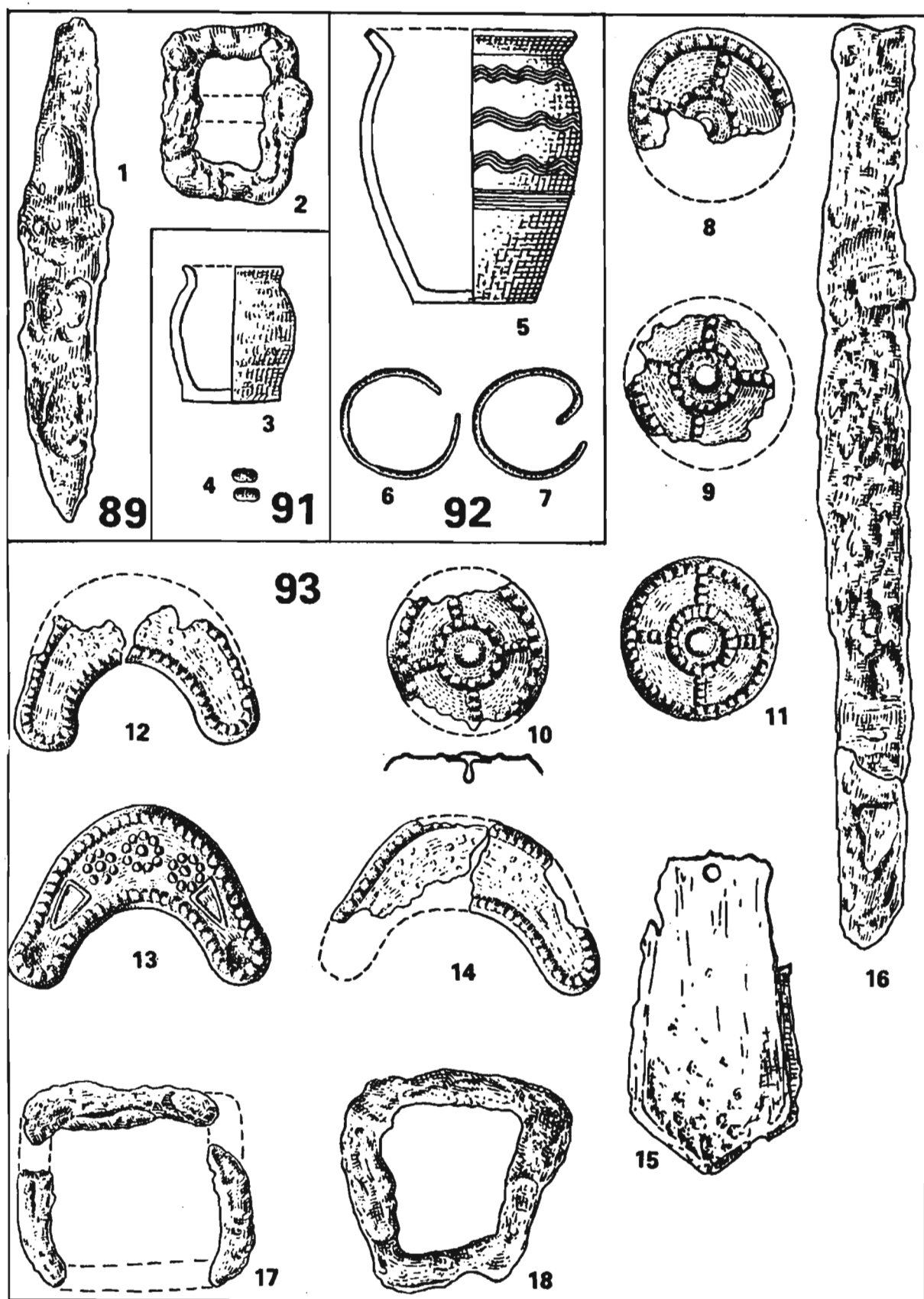
Obr. 27. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-11 - hrob 78; 12-16 - hrob 79.

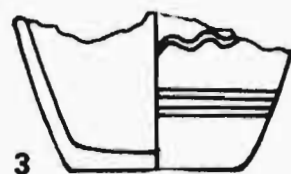
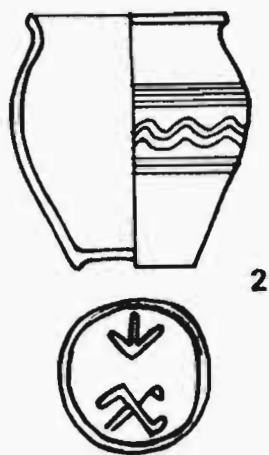
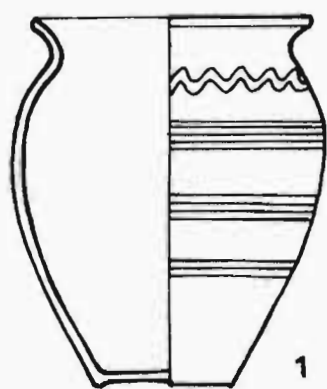
Obr. 28. ŠaĽa I (VeĽa-Vízallás). 1-13 - hrob 79; 14 - hrob 80; 15-18 - hrob 81.

Obr. 29. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1-3 - hrob 83; 4-8 - hrob 84; 9, 10 - hrob 85; 11-15 - hrob 86; 16 - hrob 87; 17, 18 - hrob 88.

Obr. 30. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1, 2 - hrob 89; 3, 4 - hrob 91; 5-7 - hrob 92; 8-18 - hrob 93.

Obr. 31. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 95; 2, 8 - hrob 96; 3, 4 - hrob 97; 5 - hrob 16; 6 - hrob 59; 7 - hrob 46; 9 - hrob 44; 10 - hrob 75; 11 - hrob 9; 12 - hrob 61; 13 - hrob 78.

1

2

3

4

5

Obr. 32. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - východná časť lokality; 2 - hrob 2; 3 - hrob 3; 4 - hrob 7; 5 - hrob 8.

1

2

3

4

5

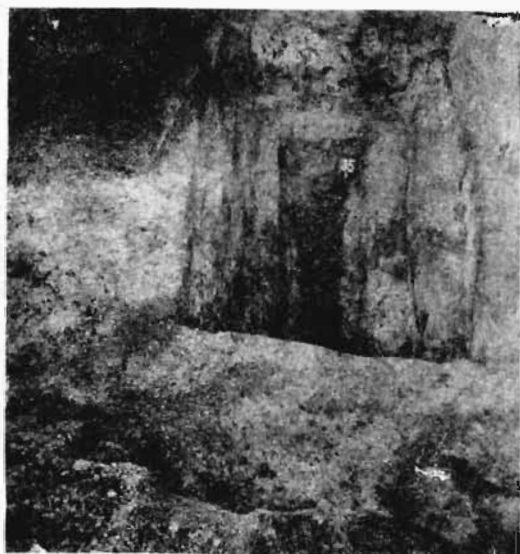

6

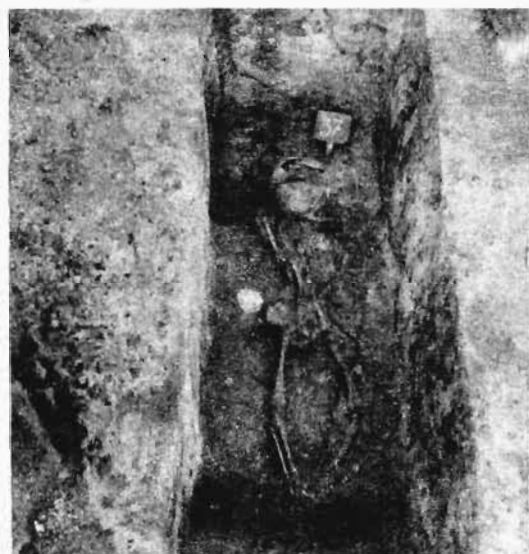
Obr. 33. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 10; 2 - hrob 16; 3 - hrob 18; 4 - hrob 21; 5 - hrob 25; 6 - hrob 26.

1

2

3

4

5

6

Obr. 34. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 27; 2 - hrob 35; 3 - hrob 37; 4 - hrob 38; 5 - hrob 40; 6 - hrob 50.

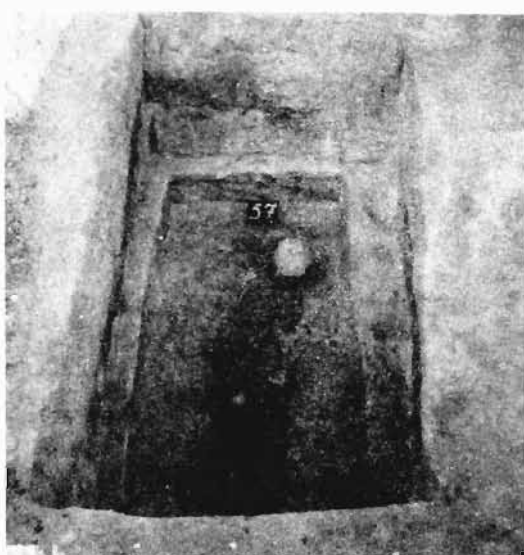
1

2

3

4

5

6

Obr. 35. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 50; 2, 3 - hrob 54; 4 - hrob 57; 5 - hrob 60; 6 - hrob 62.

1

2

3

4

5

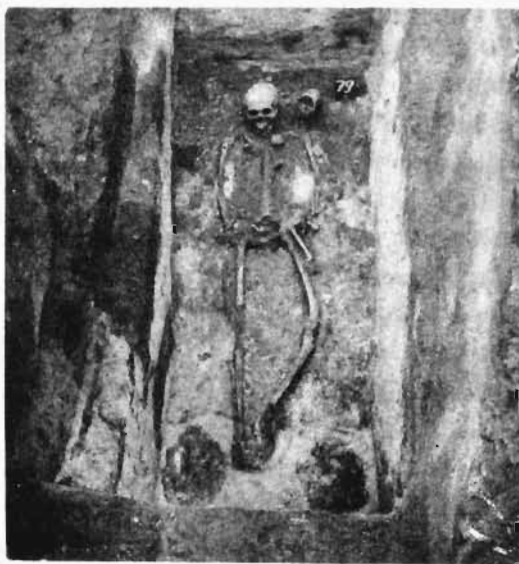

6

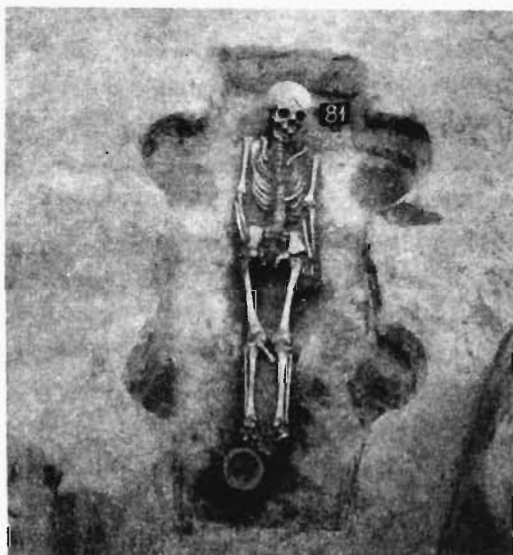
Obr. 36. Šaľa I (Veča-Vízállás). 1 - hrob 65; 2 - hrob 66; 3 - hrob 68; 4 - hrob 69; 5 - hrob 74; 6 - hrob 75.

1

2

3

4

5

6

Obr. 37. Šaľa I (Veča-Vízallás). 1 - hrob 77; 2 - hrob 79; 3 - hrob 81; 4 - hrob 83; 5 - hrob 93; 6 - hrob 95.

Hrob 97, SZ-JV

Jama sa nerysovala. V hĺ. 100 cm kostra dieťaťa, slabo zachovaná, uložená na chrbte, s hornými končatinami pozdĺž tela, lebka roztláčená. Medzi pravou panvovou kosťou a hrudníkom praslen (1), konča nôh črepy nádoby (2).

1. Žltohnedý dvojkoľnícký hlinený praslen - prasknutý; v. 2 cm, Ø 3,1 cm (obr. 31: 3).

2. Spodná časť sivohnedej nádoby, zhotovenej na kruhu. Dno rovné. Zvyšky výzdoby - pás vlnoviek a pod ním pás rovných línií; v. fragmentu 6 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 31: 4).

ZHODNOTENIE

Na celom pohrebisku bolo pochovaných cca 125 ľudí. Patrilo k malým nejazdeckým nekropolám, ktoré sú charakteristické pre severnú perifériu avarskej ríše na sklonku 7. stor. a v 8. stor. S hrubou vrstvou oráčiiny a černozeme pravdepodobne súvisí absencia detských hrobov v severnej časti pohrebiska, ktoré boli zničené pri hlbokej orbe. Usporiadanie hrobov, úprava hrobových jám a materiálna kultúra zapadajú do rámca pohrebísk, ktorých reprezentantom na juhozápadnom Slovensku je pohrebisko v Nových Zámkoch (Čilinská 1966; 1973). Hroby sú usporiadané šachovnicovo v radoch, prerušenie radov a superpozícia v južnej časti pohrebiska súvisia s dvojfázovým pochovávaním v priebehu druhej polovice 7. a v prvej polovici 8. stor. (obr. 2). Obdĺžnikové hrobové jamy sa prevažne veľmi dobre črtali v bledom podloží, ktoré umožnilo pomerne dobre sledovať aj ich tvar, prípadne profilovanie dna.

Detské hroby

Pretože doteraz chýba antropologické zhodnotenie kostí, hroby sme rozdelili len podľa veku pochovaných, a to na hroby detí (31), mladistvých (7) a dospelých (58 hrobov); 1 hrob neurčený. Pomerne veľké rozdiely sa konštatovali pri pohrebných zvykoch a úprave jám hrobov dospelých a detí. Jediný dvojhrob na pohrebisku je detský (hrob 38; obr. 7: 4; 34: 4) a tiež jediný hrob, ktorého jama má výklenok (hrob 5; obr. 3: 4), je detský. Detské hroby (4, 5, 7, 8, 11, 13, 17, 24, 29, 31, 37, 38, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 63, 64, 70, 75, 80, 81, 85, 87, 89, 91, 92, 96, 97) tvoria približne tretinu z celkového počtu. Len 7 detských hrobov bolo v černozemi (hrob 13, 59, 70, 80, 85, 96, 97), ostatné jamy boli zapustené do bledého podložia a veľmi dobre sa črtali ich pôdorysy. Detské hroby boli pomerne plytké a ich hĺbka sa pohybovala od 30 do 100 cm. Šesť hrobov (17, 53, 63, 64, 75, 89) tvorilo výnimku a ich dna ležali v hĺbke od 130 do 160 cm. Zo 49 hrobových jám so stupňami pripadá 5 na detské hroby, z toho 2 boli jednostranne (hroby 8 a 17; obr. 4: 4) a 3 dvojstranne zúžené (hroby 57, 64, 89; obr. 9: 2, 6). Naproti tomu z celkového počtu 31 hrobov s kolmými stenami na detské pripadalo 17 (hrob 4, 11, 24, 29, 31, 37, 38, 51, 52, 53, 56, 63, 75, 80, 87, 91, 92). Podobná situácia je aj pri hroboch s priehlbínami na dne. Z celkového počtu hrobov s priehlbínami bolo 5 detských, z toho v hroboch 37 a 53 boli priehlbne pri hlave a pri nohách (obr. 7: 2), v hroboch 29 a 31 pri hlave a v hrobe 64 pri nohách (obr. 9: 6). Detské kostry sa zachovali v zlom stave. Ležali okrem výnimiek v natiahnutej polohe s miernymi odchýlkami horných aj dolných končatín.

Z 5 hrobov s drevenou kolovou konštrukciou len 1 (hrob 81) bol detský (obr. 12: 5).

Z 31 detských hrobov 7 bolo bez potravinovej prílohy (hrob 4, 5, 7, 11, 13, 38, 70), z toho 1 dvojhrob (38). Najčastejšia bola v hrobách tekutá potrava v nádobách, potom potrava, ktorú dokladajú zvieracie kosti a kosti hydiny. Ako príloha zvlášť charakteristická pre detské hroby figurovali vajíčka (hrob 29, 52, 56, 57, 63, 64, 75, 87, 89). Nádoby pochádzajú z 20 hrobov (17, 24, 29, 31, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 63, 64, 75, 80, 81, 89, 91, 92, 96, 97). Zvieracie kosti ako príloha sa našli v 9 hrobách, hydina v 10 hrobách a škrupiny vajec v 9 hrobách. Potravinové prílohy boli nájdené predovšetkým pri dolnej polovici kostry a na nej. Výnimočne v 1 hrobe (53) boli zvieracie kosti v nádobe, ktorá ležala na kostre. Len nádoby boli v 5 hrobách (51, 59, 80, 91, 97), iba hydina v 1 hrobe (8) a len škrupiny vajca tiež v 1 hrobe. Najčastejšia je kombinácia rôznych druhov potravy spolu s nádobou. Obyčajne sú tieto kombinácie v hrobách situovaných vedľa seba. Napr. nádoba s hydinou bola v 3 hrobách (17, 24, 31) vedľa seba, nádoba so zvieracími kosťami a vajcami v 2 hrobách (57, 63); z 3 hrobov obsahujúcich nádobu s vajcom (hrob 29, 52, 64) 2 hroby boli pri sebe. Nádoba len so zvieracími kosťami sa našla v 3 hrobách (53, 81, 96); ďalšie kombinácie nádob so zvieracími kosťami sú v 2 hrobách (53, 96); so zvieracími kosťami, hydinou a vajcom v 2 hrobách (56, 75); s hydinou a vajcom v 1 hrobe (89); v 1 hrobe so zvieracími kosťami a hydinou (92). Len v 1 hrobe bola kombinácia zvieracích kostí a hydiny bez nádoby (hrob 37).

Tieto zoskupenia nie sú náhodné a môžu dokladať rôzne vzťahy. Toto platí predovšetkým o rozložení detských hrobov s prílohami vajec. Na tomto pohrebisku - na rozdiel od pohrebísk na Dunaji (Holiare, Štúrovo) - boli ukladané do hrobu po jednom. Z celkového počtu 13 hrobov s vajcami pripadá na detské hroby 9 (hrob 29, 52, 56, 57, 63, 64, 75, 87, 89), na hroby mladistvých 3 (hrob 35, 76, 84), na hroby dospelých 1 problematický (hrob 71).

Nádoby v detských hrobách boli prevažne malé. Z 13 nádob vyrobených v rukách bola temer polovica v detských hrobách.

Detské hroby boli v porovnaní s hrobmi dospelých chudobné a hrob 75 s postriebnou garnitúrou tvoril výnimku. Najmä detské hroby boli chudobné na pracky, ktoré sa našli v 2 hrobách (8 a 89), a len v 2 hrobách boli železné nože (hrob 75 a 89). Dve železné karičky boli v hrobe 63. Záušnice sú zo 6 hrobov (17, 57, 81, 85, 87, 92). Koráliky boli v 5 hrobách (17, 57, 64, 85, 91). V 3 hrobách (17, 57, 85) sprevádzali záušnice, samostatne boli v 1 hrobe (64). Prsteň je z hrobu 92. Praslen sa našiel v 1 detskom hrobe (81). V rámci hrobov s garnitúrami je spracovaný detský hrob 75.

Pohrebný rítus

Hrobové jamy dospelých sa črtali ako obdĺžniky so zaoblenými rohmi, výnimočne ako nepravidelné flaky, napr. hrob 18 (obr. 4: 5) a 20 (obr. 4: 6). Hĺbka jam sa pohybovala od 110 do 170 cm, max. hĺbka dosiahla 205 cm (hrob 43). Súvislý rad hrobov dosahoval hĺ. 190-200 cm (hroby 20, 21, 26, 28, 43, 60, 71, 74). Rozmery jam boli veľmi rozdielne, k najväčším (rozmery na povrchu spráše) sa radia hroby s drevenou konštrukciou, napr. 26 (235 x 140 cm), 27 (135 x 105 cm), 50 (230 x 125 cm), a hroby so šikmými stenami, napr. hrob 55 (260 x 100 cm). Kolmé steny mali jamy 31 hrobov, z toho pripadá 17 na detské hroby. Veľké rozdiely sú medzi rozmermi jam na dne a na povrchu bledého podlažia, najmä pokiaľ ide o hroby so stupňovito zúženými stenami. Viac ako polovica jam (52 hrobov) včítane hro-

bov detí a mladistvých mala stupňovite zúžené steny, v 31 hroboch boli kolmé steny a zvyšok tvorili hroby (10) v černoze. Zúženie a skrátenie stien jám nebolo pravidelné. Rozoznávame niekoľko variantov. Najčastejšie je zúženie jamy stupňami len dlhších strán (v 30 hroboch). Jednostranné zúženie bolo v 10 hroboch. Štvorstranné zúženie a skrátenie sa zistilo v 12 hroboch. Za problematické, čo sa týka stupňov, považujeme tie jamy, v ktorých stupeň je vysoký menej ako 20 cm (hroby 9, 10, 20, 31, 35, 39, 40, 42, 46, 50, 54, 57, 60, 61, 62, 64, 65, 77, 82, 83, 84, 86, 88, 89). V ostatných profilovaných jamách sa priemer výšky stupňov pohybuje od 30 do 40 cm. Izv. dvojstupňové jamy (hroby 18, 21, 32, 35) sú v skutočnosti jednoduché, pretože na dne je obdĺžniková priehlbňa hlboká 10-20 cm.

V 6 hroboch boli vertikálne drevené konštrukcie. Šesť kolov bolo v dlhších stenách v hrobe 22 (obr. 5: 3), štyri v dlhších stenách v hroboch 16 (obr. 4: 3), 93 (obr. 12: 4), 95 (obr. 12: 6) a detskom hrobe 81 (obr. 11: 5). Horizontálne trámy položené na stupni boli v 5 hroboch: 26 (obr. 5: 5), 30, 40 (obr. 7: 1, 3), 54 (obr. 8: 5, 6), 62 (obr. 9: 4). Štyri kolové jamy rozličného priemeru a hĺbky pozdĺž dlhších strán na dne, interpretované ako jamy po nohách már, boli odkryté v 3 hroboch: 27 (obr. 6: 1), 68 (obr. 10: 2) a 79 (obr. 11: 4). (Analogie i problematiku hrobových jám pozri Wiedermann 1985, s. 347; Tomka 1972.)

Ako zvyšky konštrukcie már sú interpretované priehlbne konča nôh a za hlavou. Len za hlavou boli priehlbne v 15 hroboch (z toho 3 detské), len konča nôh v 3 hroboch a priehlbne za hlavou i konča nôh boli v 14 hroboch, z toho 3 hroby sú problematické.

Dná jám boli rovné, v hrobe 68 bolo dno korytovite prehnuté. Kostry dospelých okrem výnimiek boli dobre zachované, v detských hroboch zahĺbených v černoze boli kostry väčšinou strávené. Ani v jednom hrobe nebol zistený sekundárny zásah z ekonomických, prípadne apotropajných dôvodov. Isté premiestnenie kostí po rozpade väzív súvisí s činnosťou hlodavcov. Pochovaní ležali v natiahnutej polohe na chrbte a väčšinou s hornými končatinami pozdĺž tela. Skrčené dolné končatiny sa zistili v 2 hroboch (obr. 12: 6). Pomerne veľa bolo odchýlok uloženia horných aj dolných končatín. V 1 hrobe (65) dospelého boli horné končatiny skrížené na hrudi, v ďalšom hrobe (39) končatina skrčená v lakti bola položená na panve.

V 8 hroboch (1, 2, 3, 21, 35, 40, 69, 77) stiahnutie kostry ukazuje na zavinutie mŕtveho do organického obalu, pričom sa nevylučuje ako dôvod uloženie do úzkej hrobovej jamy (obr. 5: 1; 11: 1).

Orientácia pochovaných bola prevažne hlavou smerom na SZ s odchýlkami. Až 58 hrobov je orientovaných SZ-JV, 20 hrobov SZJ-JVV, 15 SSZ-JJV, 1 Z-V (hrob 10) a 1 JZ-SV (hrob 94).

Potrava v hroboch

Mŕtvym dávali do hrobu tekutú i mäsitú potravu. Najčastejším milodarom bola tekutá potrava v nádobách, ktorá sprevádzala mŕtvych v 65 hroboch, z toho v 46 hroboch dospelých a mladistvých a 19 detských. K tomu pristupuje vedierko z hrobu 65. Nádobu vkladali výlučne po jednej. Umiestňované boli v dolnej polovici hrobu, kde ležalo 47 nádob mimo kostry a 7 nádob na stehenných kostiach; v hornej polovici hrobu bolo 9 nádob, z toho 3 na horných končatinách a na hrudi. Nádob bez ďalšej potravy bola v 18 hroboch. Výlučne zvieracie kosti sa našli

v 7 hrobach, len hydina v 3 hrobach a len vajíčka v 1 hrobe. Pozoruhodná je kombinácia tekutej a mäsitej potravy, prípadne s vajcom. Nádoby s hydinou boli v 13 hrobach, nádoby so zvieracími kosťami v 13, nádoby s vajcami v 3 hrobach. Kombinácia nádob, zvieracích kostí a hydiny je v 10 hrobach; nádob, zvieracích kostí, hydiny a vajca v 4 hrobach; nádoby so zvieracími kosťami a vajcom v 4 hrobach. Nádob kombinovaná s hydinou a vajcom sa našla v 1 hrobe. Zvieracie kosti a kosti hydiny sa vyskytli tiež len v 1 hrobe. V porovnaní so súčasnými pohrebiskami na juhozápadnom Slovensku pohrebisko v Šali I má najvyššie percentuálne zastúpenie hrobov (13) s milodarmi vajec. Vysoké percento zastúpenia nádob v hrobach zo 7. a 8. stor. na pohrebiskách z doby avarskej ríše je charakteristické pre severnú perifériu Karpatskej kotliny, najmä pre územie s predpokladaným slovan-ským osídlením (Dekan 1971, s. 559 n).

Keramika

Zo 65 hrobových nálezov keramiky je 62 celých nádob, z hrobu 97 je k dispozícii spodok nádoby a z ďalších 2 hrobov (23, 89) sú črepy z okraja a z tela nádob. Pri analýze keramiky sme vychádzali z kritérií použitých pri spracúvaní nádob na pohrebisku v Nových Zámkoch (Čilinská 1966, s. 128 n.). Keramika bola z veľkej časti zhotovená ad hoc, t. j. na pohrebne účely, a preto z technickej stránky nedosahuje úroveň užitočnej, teda sídliskovej keramiky. To sa prejavuje najmä v nižšom stupni vypálenia, v úrovni vytočenia (asymetria ústia) a v porovnaní so sídliskovou keramikou v menších a nižších tvaroch. Na keramiku s výškou do 10 cm pripadá 16 nádob, z toho 3 robené v rukách. Najmenšia nádoba pochádza z detského hrobu 59 a je vysoká 5,8 cm. V 25 hrobach sa našla keramika do výšky 14 cm a nádoby nad 14 cm boli v 22 hrobach. Najvyššie nádoby sa našli v hrobach 60 a 83, obidve dosahovali výšku 17 cm. Nádoby v detských hrobach boli malé a nepresahovali výšku 15 cm. Zo 16 nádob do 10 cm bolo 10 z detských hrobov (24, 51, 52, 53, 56, 59, 63, 89, 91, 96), zvyšok nádob mal výšku do 14-15 cm. Absolútnu prevahu mala keramika vyrobená na ručnom kruhu a z 13 nádob vyrobených v ruke - hroby 14 (obr. 14: 17), 15 (obr. 14: 19), 16 (obr. 15: 4), 17 (obr. 15: 8), 53 (obr. 20: 8), 56 (obr. 21: 9), 59 (obr. 21: 15), 63 (obr. 22: 7), 76 (obr. 25: 15), 77 (obr. 25: 16), 79 (obr. 28: 12), 89, 91 (obr. 30: 3) - napodobňuje keramiku vyrobenú na kruhu, a to tvarom i výzdobou, 5 nádob (hroby 15, 17, 53, 77, 79). Keramika vyrobená v ruke je malých tvarov do 14 cm, do 10 cm sú nádoby z 8 hrobov (16, 17, 53, 56, 59, 63, 89, 91). Okrem tvarov napodobňujúcich keramiku vytočenú na kruhu ju možno rozdeliť na hrnčeky (hroby 16, 91), nádoby pohárovité (hroby 14, 56, 59), vakovité (hrob 15), tulipánovité s roztvoreným ústím (hrob 63), na dne so štvorcovou jamkou. Keramika vyrobená v rukách je z plavenej hliny s pridaním piesku a čiastočne potiahnutá jemnou hlinkou (engobou), slabo vypálená. Okrem napodobenín keramiky vyrobenej na kruhu je nezdobená. Chýba tzv. potiská keramika s prímiesou hrubého piesku a s popukaným povrchom, zastúpená na pohrebiskách na ľavom brehu Dunaja v Holiaroch, Štúrove, vo Virte a čiastočne aj v najstaršom horizonte hrobov v Nových Zámkoch. Keramika vyrobená v rukách je zastúpená v Šali v hrobe 16 (obr. 16: 4) s tepanou industriou, zato v ďalšom hrobe (55) s tepanou industriou je nádoba s odsadeným lievikovite roztvoreným ústím, vyrobená na kruhu (obr. 21: 8). Keramika vyrobená v ruke ide paralelne s keramikou vyrobenou na kruhu a na pohrebisku v Šali I nie je chronologickým kritériom.

Keramika vyrobená na kruhu je tvarom, výzdobou i technológiou výroby súčasťou keramického okruhu najlepšie zastúpeného na pohrebisku v Nových Zámkoch.

V porovnaní s Novými Zámkami nie je tu však žltá keramika. Do istej miery pod jej vplyvom bola napodobená tvarom s uškom v hrobe 84 (obr. 29: 8) a žltou guľovitou nádobou s lištou na dne, vyrobenou na pomaly rotujúcom kruhu (obr. 28: 15), uloženou v hrobe 81. Pravdepodobne importom z novozámockej hrnčiarskej dielne je nádoba na nôžke z detského hrobu s garnitúrou (hrob 75; obr. 25: 14). Z pohrebiska v Šali I nepoznáme charakteristické stvárnenie ústia nádoby pre pokrývku, doložené okrem pohrebiska v Nových Zámkoch na pravom brehu Dunaja na pohrebisku v Žitavskej Tóni, vo Virte, v Štúrove, Komárne a inde.

Podľa tektoniky keramiku zo Šale I delíme na nádoby s maximálnou vypuklosťou v hornej tretine, kam sme zaradili exempláre z 8 hrobov (1, 6, 35, 43, 44, 60, 64, 71), na nádoby súdkovité z 15 hrobov (3, 12, 20, 21, 23, 30, 31, 33, 35, 52, 54, 61, 78, 81, 84), vajcovité z 15 hrobov (9, 12, 20, 22, 24, 25, 26, 36, 55, 60, 67, 74, 80, 83, 92), šo široko roztvoreným ústím z 9 hrobov (19, 28, 29, 48, 49, 51, 73, 79, 89), misovité z 2 hrobov (32, 68), na hrnčeky z 5 hrobov (17, 45, 46, 72, 96). Zatiaľ čo tvary nádob vyrobených na kruhu neprekonávajú v celom svojom vývoji väčšie zmeny, iná je situácia pri stvárňovaní okraja a ústia. Nemenej dôležitá je aj profilácia dna.

Pre stvárnenie ústia keramiky zo Šale I je charakteristické ostré odsadenie, ktoré je na nádobách z 26 hrobov (1, 6, 9, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 30, 33, 36, 42, 46, 55, 57, 60, 67, 71, 74, 78, 80, 83, 84, 92), vyhnuté z 12 hrobov (3, 12, 43, 44, 45, 51, 52, 53, 64, 68, 73, 81) a prehnuté z 9 hrobov (26, 28, 31, 32, 35, 41, 50, 61, 77).

Z 28 nádob s odsadeným ústím (napr. hroby 6, 9, 19, 20, 21, 25, 28, 29, 32, 33, 36, 41, 43, 46, 60, 67, 78, 83, 84, 89) je na polovici (t. j. 14 nádob) vodorovne odrezaný okraj, 11 nádob má šikmo odrezaný okraj a len 3 nádoby majú okraj zaoblený. Na pohrebisku v Šali I sa nádoby s vodorovne odrezaným okrajom sústreďujú v západnej časti pohrebiska.

Najviac nádob, t. j. z 26 hrobov (1, 3, 12, 22, 24, 31, 32, 35, 42, 43, 45, 49, 50, 53, 54, 55, 57, 64, 68, 71, 73, 74, 77, 80, 92, 96), má okraj šikmo skrojený a najmenej nádob (8) je s okrajom zaobleným (hroby 26, 44, 51, 52, 56, 61, 81, 95).

Vodorovne odrezaný okraj je na nádobách percentuálne najviac zastúpený na pohrebisku v Šali I a je charakteristický práve pre keramiku na sklonku 7. a v prvej polovici 8. stor. V druhej polovici 8. stor. dochádza k ústupu nádob s vodorovne zrezaným okrajom, čo sa najlepšie prejavuje na blízkom pohrebisku v Šali II-Dusíkárni (nepublikované).

Výzdoba na keramike v Šali I je stereotypná a obmedzuje sa na pásy horizontálnych línií, resp. vlnoviek a ich kombináciu. Len vlnovka je na nádobách v 7 hroboch, len pásy vodorovných línií sú v 2 hroboch, trhaná vlnovka alebo línie sú v 6 hroboch, vždy v spojení s líniami a vlnovkami. V hrobe 78 bola nádoba s celým povrchom zdobeným radom vpichov, aké sú aj na vnútornej strane ústia (obr. 27: 4). Kombinácia vlnovky a vodorovných línií bola na 37 nádobách. Vnútorná strana ústia je zdobená na nádobách v 6 hroboch (3, 44, 45, 50, 64, 78) a šikmo skrojený okraj v hrobe 45 (obr. 18: 28) je ozúbkovaný. Pri výrobe 5 nádob na kruhu sa použila kruhová matrica bez negatívu hrnčiarskej značky (hroby 29, 36, 50, 61, 95), čím vznikla na okraji dna lišta.

Matricu použil aj hrnčiar, ktorý vyrobil v ruke nádobu uloženú v hrobe 77 (obr. 25: 16). Malá jamka ako odťahok osi hrnčiarskeho kruhu je na 3 nádobách

(hroby 17, 55, 71), štvorcová jamka zasa na nádobe vyrobenej v ruke z hrobu 63 a veľká kruhová jamka na nádobe z hrobu 36 (obr. 17: 12). Konkávne dno je na nádobách v 4 hrobach (33, 45, 52, 67). Relatívne málo nádob má značku na dne, ktorú pravidelne sprevádza okrajová lišta na dne - okrem nádoby z hrobu 20 (obr. 15: 16). Značky na dne sú na 7 nádobách: hroby 20 (obr. 15: 16), 32 (obr. 17: 3), 35 (obr. 17: 7), 41 (obr. 18: 4), 64 (obr. 22: 9), 78 (obr. 27: 4), 96 (obr. 31: 2), z toho 2 sú totožné (hrob 41 a 96). Nepochybne k najzaujímavejším patria značky s motívom kuracej nôžky a strely z hrobu 41 (obr. 18: 4) a 96 (obr. 31: 2), ktoré sú jedinými značkami na nádobách v Holiaroch a Devínskej Novej Vsi (Točík 1962, s. 347 n.). Keramika na pohrebisku v Šali I časove patrí do rozpätia cca troch generácií, t. j. vypína obdobie konca 7. stor. a prvú polovicu 8. stor. Zatiaľ nemožno vo vývoji keramiky rozpoznať prípadný starší a mladší stupeň.

Pracky

Pracky, okrem výnimiek, sa našli na panve v 33 hrobach a sú charakteristické pre hroby dospelých, pretože len 3 hroby s prackami patrili deťom (hrob 8, 75, 89). Pracky podľa použitého materiálu delíme na železné a bronzové. Železné pracky bez garnitúr boli v 21 hrobach a v 5 hrobach s garnitúrami (hroby 16, 55, 73, 79, 93). Len v 2 hrobach bez garnitúr, pravdepodobne ženských, boli bronzové pracky (hroby 65, 68). Po 2 železných prackách sa našlo v 5 hrobach (46, 55, 60, 86, 93), z toho hrob 93 je s garnitúrou. Železná pracka spolu s bronzovou sa našla v 2 hrobach s garnitúrou (hrob 73 a 79). V 6 hrobach (12, 50, 73, 75, 78, 79) s garnitúrami boli bronzové pracky, z toho 3 s plechovými tylovými doštičkami, 2 s liatymi a 1 bez tylovej doštičky.

Absolútnu prevahu medzi železnými prackami majú pracky s obdĺžnikovými a so štvorcovými ráhami. Lichobežníkové pracky sú zo 4 hrobov (40, 71, 84, 88) a v 3 hrobach sú pracky so stlačenými dlhšími ramenami (hrob 35, 60, 77). Oválna pracka je len z 1 hrobu (72).

Veľkosť praciek sa pohybuje od 1,8 do 5,5 cm. Najväčšia pracka v detskom hrobe 8 sa našla za hlavou a zrejme mala apotropajnú funkciu.

Železné kariky-krúžky

V porovnaní so súčasnými pohrebiskami na južnom Slovensku je v Šali I pomerne málo hrobov so železnými karikami, ktoré sa nachádzali na panve alebo pod ňou. Všeobecne sa považujú tieto predmety za súčasť opaska, resp. prostredníka noža (Kovrig 1963; Čilinská 1966). Pochádzajú z 9 hrobov (16, 18, 54, 55, 63, 67, 78, 83, 84), z toho v 5 hrobach (16, 54, 55, 67, 78) sú s prackou a dýkou, v 2 hrobach (83, 84) s prackami a v 1 hrobe (18) je s malými karikami pracka. Nože chýbajú, a preto funkcia karík ako prostredníka je pochybná.

Nože a dýky

Podobne ako na súčasných pohrebiskách aj na pohrebisku v Šali I sú nože zastúpené v 29 hrobach, t. j. približne v tretine hrobov, bez rozdielu veku a pohlavia pochovaných. Len v 2 hrobach (75 a 89) deti sprevádzal nožík. Nože boli zavesené na opasku a zrejme plnili funkciu nástroja. V 5 hrobach (2, 15, 43, 61, 67) mal nôž apotropajnú funkciu a do hrobu bol uložený ďaleko od pásu, napr. za hlavu. Okrem noža v hrobe 67 (dl. 13 cm) išlo o malé nožíky alebo ich fragmenty. Pochovaní s garnitúrami či jednotlivými kovami mali na opasku zavesené nože,

z toho v 7 hrobach (16, 55, 73, 75, 78, 79, 93) boli dýky dlhé nad 20 cm, ktoré môžeme považovať za zbrane. Ďalšie dýky sa našli v 4 hrobach (14, 54, 77, 86) bez garnitúr. Len v 1 hrobe (78) s garnitúrou bola dýka aj nôž. Pohrebisko v Šali I patrí počtom dýk (cca 33 %) k najväčším v Karpatskej kotline. Nenašli sme žiadnu súvislosť medzi prackami a nožmi. V 9 hrobach s prackami chýba nôž a opačne 12 hrobov s nožmi neobsahovalo pracku.

Zbrane

Nože nad 20 cm sme už označili ako dýky. Okrem nich a 2 striel zbrane chýbajú. Trojbřitá železná strela spolu s dýkou (obr. 14: 15) bola v hrobe 14 a ďalšia, so spätnými krídelkami (obr. 28: 13), ležala pri kľúčnej kosti v hrobe s garnitúrou (hrob 79) a dýkou a jej interpretácia umiestnenia môže byť rôzna.

Kresadlá

Všeobecne sa uznáva, že kresadlá v hrobe patria jedíncom mužského pohlavia. V 2 hrobach (62, 78) boli lýrovité železné kresadlá (obr. 22: 5; 27: 10), ale bez kresacích kamienkov, v hrobach 50 a 54 sa našli kresacie kamienky, ale lýrovité kresadlo nahrádzala v hrobe 50 železná tuľajka (obr. 20: 11) a v hrobe 54 železná tyčinka (obr. 19: 9).

Prasleny

Prasleny sú charakteristické pre hroby žien bez rozdielu veku. Našli sa v 6 hrobach (19, 40, 43, 49, 81, 97), z toho v 2 detských (hrob 81, 97). Zastúpené sú tvary: guľovitý (obr. 15: 15; 18: 8) a dvojkoľnícký (obr. 17: 13; 19: 4; 28: 16; 31: 2). Dva prasleny boli zdobené jamkami a krúžkami (obr. 18: 8; 28: 16).

Ihelníky

V hrobe 77 sa spolu so železnou dýkou našiel fragment kosteného dutého štvorhranného ihelníka s dvoma dierkami (obr. 26: 1). Pretože ihelníky charakterizujú ženské hroby a železná dýka je pre ženské pohlavie atypická, nevylučuje sa možnosť funkcie píšťalky.

Ozdoby - šperky

Pohrebisko v Šali I je chudobné čo do množstva aj pestrosti ženského šperku. Odhliadnuc od ženského hrobu 3, v ktorom je kompletná súprava šperku (záušnice, náramky, prstene, spinky, ale bez náhrdelníka), a hrobu 65 a 68, všetky ostatné označujeme ako chudobné.

Záušnice

Najčastejším atribútom sú záušnice, ktoré sa našli v 26 hrobach, z toho pripadá na deti 6 hrobov. Záušnice boli aj v 4 hrobach s garnitúrami (12, 55, 73, 78), teda v mužských.

Otvorené krúžkové záušnice sa delia na malé tyčinkovité - deformované sú z 3 hrobov (12, 65, 87; obr. 14: 5; 22: 11, 12; 29: 16), na väčšie krúžkové drôtené - boli v 11 hrobach, z toho sólo v 4 hrobach (45, 55, 85, 86; napr. obr. 18: 27), po 2 v 4 hrobach (17, 67, 78, 92; napr. obr. 23: 3, 4) a spolu so záušnicou s príveskom v 3 hrobach (73, 81, 84; napr. obr. 24: 13).

Krúžkové záušnice s príveskom majú dva varianty. Prvý je s malou guľôčkou, bez manžety a bez uzlíkov v strede a na konci oblúka. Takéto záušnice sa našli v 4 hroboch (57, 73, 81, 84; napr. obr. 21: 10, 11). Druhý variant, s manžetou a guľôčkovým príveskom, má často na oblúku uzlíky a prívesok aj na hornom oblúku. Zastúpený je v 6 hroboch (23, 26, 40, 43, 44, 74; napr. obr. 17: 14, 15; 24: 17, 18). V 2 hroboch (19, 86) sú sólovo záušnice s hroznovitým príveskom (obr. 15: 12; 29: 14).

Koráliky

Po záušniciach boli v hroboch ako najčastejšia ozdoba koráliky. Spolu so záušnicami sa vyskytujú v 10 hroboch (17, 19, 23, 40, 44, 45, 57, 65, 68, 85), z toho v 5 hroboch detských, v 3 (30, 64, 92) sa objavujú samostatne bez záušníc. Aj koráliky a náhrdelníky sú na tomto pohrebisku chudobné a len v 4 hroboch (17, 45, 65, 68) nachádzame viac ako 30 korálikov. Patria do staršej fázy pocho-
vávania. Okrem dutých bronzových korálikov prevažujú sekané a guľôčkové koráliky, napr. v hroboch 17, 65 a 68 (obr. 15: 9; 22: 15; 23: 13).

Do mladšej fázy s liatou bronzovou industriou patria malé i veľké sklenené koráliky tvaru melónových jadier (hroby 23, 30, 44, 45; obr. 16: 5-9; 18: 13, 14), ako aj ojedinelé koráliky členené, bielo a žltó rebrované a s očkami z hrobov 44 a 45 (obr. 44: 15, 20, 24, 26).

Prstene

Prstene sú bezpečne zastúpené okrem hrobu 3 výlučne krúžkami z bronzového drôtu, a to 2 exemplármi v hrobe 68 (obr. 23: 10b, 11) a 1 v hrobe 92 (obr. 30: 6). Nie je vylúčené, že 2 otvorené krúžky, ktoré sa našli v hrobe 67 pri pís-
ťale pochovaného, boli pôvodne prstene (obr. 23: 5, 6).

Osobitné postavenie na pohrebisku zaujíma hrob 3 (obr. 13: 4-14). Dve ovál-
ne záušnice typu Nemesvölgy (obr. 13: 4, 5) spolu s 2 otvorenými náramkami (obr. 13: 6, 7), 2 terčovitými spinkami (obr. 13: 13, 14), 5 prsteňmi (13: 8-12) majú početné analógie v najmladšom horizonte pohrebísk z doby avarskej ríše na južnom Slovensku (Nové Zámky, Štúrovo, Vyškovce nad Ipľom, Dvory nad Žitavou a ď.). Vý-
nimku tvorí vybíjaný prsteň zakončený ružicami (obr. 13: 8a, b), pre ktorý chýba-
jú analógie z územia Slovenska, zato sú však známe v Zadunajsku (Fettich 1965, s. 63).

Spony

Z hrobu 78 pochádza rímska bronzová spona s podviazanou nôžkou (obr. 27: 5), datovaná do 3. stor. n. l. Nie je vylúčené, že bola získaná pri narušení sídlis-
ka z doby rímskej, čo dosvedčuje aj nález ďalších 2 bronzových spôn toho istého typu na tomto sídlisku (nepublikované). Nálezy rímskych spôn v hroboch z doby avarskej ríše poznáme z celého radu pohrebísk (napr. Nové Zámky, Pilismarót, Alattyán a ď.).

Hroby s garnitúrami

Pri rozboře šperku sme konštatovali chudobu čo do počtu aj pestrosti nále-
zov. Neplatí to o kožených opaskoch s kovaniami. Našli sa v 9 hroboch (12, 16, 50, 55, 73, 75, 78, 79, 93). Istá časť hrobov s garnitúrami ukazuje na zoskupe-
nia, čo platí najmä o hroboch s liatou industriou (hrob 50, 75, 78, 79). Ďalšie

garnitúry sa našli na severovýchodnej periférii, t. j. v okrajovej časti pohrebiska. Okrem detského hrobu 75 všetky ostatné patria dospelým, s najväčšou pravdepodobnosťou mužského pohlavia. Hrobové jamy pochovaných s garnitúrami sa nelíšili od ostatných, vyššie však bolo percento s kolmými stenami, čo platí o hroboch s liatymi garnitúrami (hrob 55, 73, 75, 78, 93). V jame hrobu 79 bolo jednostranné zúženie 73 cm nad dnom, v 3 hroboch (12, 16, 50) steny boli obojstranne zúžené. Ako sme už konštatovali, nevylučujeme, že v ostatných jamách s kolmými stenami boli pravdepodobne horizontálne výklenky na trámy. To platí aj o hrobovej jame 55, ktorá mala steny zošíkmené, ale pri rozpoznaní pod ornicou patrila k najdlhším na pohrebisku (dĺ. 260 cm). V stupňovitej jame hrobu 16 sa zistili v rohoch 4 kolové jamy zapustené do stien a v jame hrobu 93 s kolmými stenami 4 kolové jamy boli čiastočne vyhlbené do stien. Len v hrobe 12 bola priehľbeň na dne jamy pri nohách aj pri hlave, v hrobe 93 bola iba pri nohách a v hroboch 50 a 55 pri hlave. Hĺbka hrobových jám s garnitúrami sa pohybovala od 130 po 170 cm, čo znamená, že nepatrili k najhlbším. Treba znovu poznamenať, že hĺbka hrobových jám na tomto pohrebisku je relatívna voči pôvodnému stavu v dobe pochovávaní. Isté rozdiely v porovnaní s výbavou ostatných hrobov predstavuje vyššie zastúpenie určitých druhov nálezov. Do všetkých hrobov okrem hrobu 93 mŕtvemu dali tekutú potravu v nádobe. Mäsitá potrava, doložená zvieracími kosťami, bola k nádobám pridaná do hrobov 73, 78, 79. Nádoba spolu so zvieracími kosťami a hydinou bola v hroboch 16 a 55. Nádoba s hydinou sa našla v hrobe 12. Vajíčko, zvieracie kosti, hydina a nádoba sa zistili v detskom hrobe 75. Len mäsitá potrava, t. j. zvieracie kosti, bola v hrobe 93. V 4 hroboch (12, 55, 73, 78) zdobili pochovaných záušnice. V hroboch 12 a 55 bola otvorená drôtená krúžková záušnica. V hrobe 12 sa pri záušnici našli aj 2 platničky. V 2 hroboch bolo po 2 záušniciach - v hrobe 78 jednoduché krúžkové, v hrobe 73 s tmavomodrými guľôčkovými záveskami (obr. 24: 13, 14). Okrem jedného hrobu s nožom pri ľavom boku pochovaného vo všetkých ostatných hroboch ležal nôž alebo dýka na pravej strane panvy. Železné nože sa našli v zlom stave, v hroboch 12, 16, 75, 93 to boli len fragmenty. Na zlom stave sa podieľala drevená pošva. Zvyšky pošvy boli v hrobe 50. Dĺžka zachovaných dýk sa pohybovala od 22 do 25 cm. Usudzujeme, že spolu s fragmentmi išlo v 7 hroboch o zbrane. Nevylučujeme, že na železných karikách v hroboch 16, 55 a 78 boli zavesené nože. K zbraniam počítame aj železnú strelu so spätnými krídelkami v hrobe 79.

Pozoruhodný je v hroboch s garnitúrami vzťah železných a bronzových praciek na upevnenie opaska. Len železné pracky, a to v 2 exemplároch, boli v hrobe 55 a 93. Železné pracky sprevádzali bronzové v 2 hroboch (73, 79), len bronzové pracky sa našli v hroboch 50, 75, 78. Predpokladáme, že v hroboch s 2 prackami mal mŕtvy plášť. Dva nože, veľký (24 cm) a malý (8,3 cm), boli vedľa seba v hrobe 78, v ktorom sa s nimi našlo aj železné lýrovité kresadlo s kresacími kamienkami. Železné kresadlo tvaru tyčinky spolu s kamienkami bolo v hrobe 50. Existencia kožených opaskov je doložená v 2 hroboch zvyškami kože. Podľa materiálu a technológie delíme garnitúry alebo ich zvyšky na plechové tepané aj strihané a na liate.

Plechové garnitúry

Je otázne, či môžeme garnitúry zo Šale I označiť za kompletne. Azda len pôvodná súprava z hrobu 93 v porovnaní s garnitúrami z pohrebísk v Potisí by mohla

patriť medzi kompletne. Pozostáva z dvojdielného plechového nákončia s lomeným zakončením a s dierkou na tyle (obr. 30: 8) a zo 4 tepaných terčovitých kovaní s perlovcom v strede a na okraji. Stred je klobúčkovitý, zospodu bolo kovanie pútkom prichytené asi na opasok (obr. 30: 8-11). Rekonštruované sú 3 polmesiačkovité kovania, z toho 2 zdobené len na okrajoch perlovcom (obr. 30: 12-14), 1 okrem perlovca na okrajoch má 3 ružicové perlovce a v rohoch tepané trojuholníky (obr. 30: 13).

Kovanie z hrobu 93 nemá doteraz publikované analógie z územia Slovenska, priľahlého Rakúska ani Zadunajska, a preto nebolo pojaté do seriačného systému, ktorý vypracoval J. Zábojník (1991). Analógie zatiaľ poznáme len z Potisia, kde na dvoch pohrebiskách v Alattyáne sa vyskytlo v 8 hroboch (Kovrig 1963, s. 125, tab. 39: 34-39; 48: 5-8) a na pohrebisku v Cikó, kde v hrobe 345 je podobná zostava kovaní ako v Alattyáne (Somogyi 1984, s. 87, tab. 23). Na obidvoch pohrebiskách polmesiačkovité kovania lemovali zhora aj zdola terčovité kovanie, zatiaľ čo v Šali I v hrobe 93 (obr. 37: 5) kovania ležali pod kostrou neusporiadané. Strieborné kovania na našom pohrebisku sa zásadne líšia od potiských predovšetkým tým, že majú perlovcovú výzdobu, zatiaľ čo v Alattyáne i Cikó sú vylisované na okrajoch a v strede súvislé žliabky alebo rebrá. Tepaná perlovcová výzdoba je charakteristická pre šperkárske dielne, ktorých výrobky - peltoidné záušnice s hviezdovitým záveskom - sa zatiaľ objavujú výlučne na pohrebiskách juhozápadného a južného Slovenska, napr. v Holiaroch (Točík 1968, tab. 29: 1), vo Vyškovciach (Nevizánsky 1991, tab. 9: 1, 2) a v Želovciach (Čilinská 1973, tab. 76: 1, 2; Szentpéteri 1986, obr. 7: 33-35). Zhodne s datovaním nálezov z Maďarska do strednej doby avarskej môžeme datovať aj garnitúru z hrobu 93, ktorá ide spolu s jazykovitým plechovým nákončím typu 7 seriácie podľa Zábojníka (1991) a Stádlera (1985).

Ojedinelé plechové a tepané kovania z hrobu 16 (obr. 15: 5) a 55 (obr. 21: 6, 7) považujeme za rezíduá, ktoré síce vychádzajú z plechovej industrie z II. avarskej doby, ale napr. štvorcové plechové kovanie z hrobu 16 (obr. 15: 5) a fragment podobného kovania z hrobu 55 (obr. 21: 6), podľa J. Zábojníka (1991) typ 180, slúžili ako nášivky, a nie ako súčasti kovania opaska. V pôvodnej funkcii slúžilo dvojdielne nákončie z hrobu 55, ku ktorému patrila aj železná pracka (obr. 21: 4, 7). Obidva hroby obsahovali kovania zo strednej doby avarskej, do hrobu však boli uložené vtedy, keď už stratili pôvodnú funkciu, t. j. na začiatku neskorej doby avarskej. Samostatnú skupinu tvoria garnitúry s kovaniami zo strihaného plechu, ktoré bez sprievodnej liatej industrie boli v hroboch 12 a 73 a spolu s liatou industriou v hrobe 78.

Neúplná garnitúra z hrobu 16 obsahovala 5 obdĺžnikových kovaní, zdobených perlovcom, v rohu s klobúčkovitými nitmi (obr. 14: 8-12), malé nákončie (obr. 14: 14), 2 platničky (obr. 14: 6, 7) a oválnu pracku s poškodenou plechovou tylovou doštičkou. Takáto garnitúra je hojne zastúpená na pohrebiskách, podľa Zábojníka (1991) typ 193, a začína sa vyskytovať už v strednej dobe avarskej, ale pokračuje aj do I. fázy neskorej doby avarskej spolu s liatou industriou, napr. na pohrebisku v Nových Zámkoch, Holiaroch, Alattyáne a inde (Čilinská 1966, s. 166 n.; Točík 1968, s. 38, tab. 47: 6-10; Kovrig 1963, s. 151). Platí to aj o ďalšom hrobe 73 so 4 poškodenými obdĺžnikovými strihanými kovaniami so 6 klobúčikovými nitmi, z toho 1 so závesnými krúžkami, podľa Zábojníka (1991) typ 224-226 (obr. 24: 2-6; 8), pásikovou prievlečkou a bronzovou prackou s tylovou

doštičkou, podľa Zábojníka (1991) typ 119 (obr. 24: 7, 9), a plechovým strihaným vrtuľovitým kovaním (obr. 24: 12), podľa Zábojníka (1991) typ 155. Okrem 2 náušníc s guľôčkovitým záveskom je v hrobe aj prelamované kovanie (obr. 24: 10), podľa Zábojníka (1991) typ 240. Podobne ako strihané kovania z predchádzajúceho hrobu sú početne zastúpené na pohrebiskách z konca strednej a zo začiatku mladšej doby avarskej na celom území rozšírenia avarských pohrebísk a najlepším dokladom pre mladšie datovanie je spoločný výskyt liateho kovania v tomto hrobe.

Kombinácia plechovej a liatej industrie v hrobe 78 (obr. 26: 11-16, 18) potvrdzuje chronologickú platnosť dožívania plechovej industrie na začiatku mladšej doby avarskej.

Liate garnitúry

Takéto garnitúry pochádzajú zo 4 hrobov (50, 75, 78, 79). Okrem toho liate kovanie (obr. 24: 10) sprevádza plechovú garnitúru v hrobe 73. V rámci problematiky liatych garnitúr na strednom Dunaji nálezy zo Šale I zaujímajú osobitné postavenie napriek tomu, že ani jedna garnitúra nie je kompletná a ich skladba nie je rovnaká. Všetky garnitúry obsahujú jazykovité nákončie remeňa. V hrobe 50 a 75 sú kovové pracky s liatou tylovou doštičkou, v hrobe 78 je bronzová pracka bez tylovej doštičky a v hrobe 79 je bronzová pracka s plechovou tylovou doštičkou. V hrobe 73, 78 a 79 je plechová prievlečka. V hrobe 50 je 6 obdĺžnikov kovaní s grifom bez závesku, v hrobe 75 sú 4 obdĺžnikové grifové kovania s príveskom a 1 toho istého typu bez prívesku. V hrobe 78 liate obdĺžnikové kovania sú nahradené plechovými. V hrobe 79 je 5 liatych terčovitých kovaní s príveskom a 1 bez prívesku.

Liate vrtuľovité kovania sú v 2 hroboch (50, 78) a ďalšie, s 3 očkami, je v hrobe 78 a 79. Liate chrániče dierok sú z hrobu 50 a nákončia remencov sú 2 z hrobu 78, 4 z hrobu 79 a 1 malé nákončie je z hrobu 75. Postriebrená je garnitúra z detského hrobu (75) aj z hrobov dospelých (78 a 79). Tieto hroby vytvárajú na pohrebisku uzavretú skupinu. V hrobe 50 je garnitúra nepostriebrená.

Nákončie z hrobu 50 s motívom rohu hojnosti, zakomponovaným do úponky s vetvičkou a lístkami (obr. 19: 10), má nepochybne predlohy v byzantskom prostredí, ako na to poukázali viacerí autori, naposledy J. Werner (1986, s. 37). J. Zábojník (1991) kovania s týmto motívom zaradil do typu 37 s analógiami v Šebastovciach, Čataji a Čunove. Tylová doštička s motívom srdcovitej úponky (obr. 19: 7), podľa Zábojníka (1991) typ 142, je obvyklým inventárom v liatej industrii.

Pomerne zriedkavý je spôsob stvárnenia vrtuľovitého kovania zakončeného hlavičkou dravca na obidvoch koncoch (obr. 19: 6), podľa Zábojníka (1991) typ 159.

Podkovovité liate chrániče s úponkovým ornamentom na líci (obr. 20: 1-4), podľa Zábojníka (1991) typ 166, sú z územia Slovenska skoro neznáme. V sprievode liatej industrie s motívmi grifa a srdcovitej úponky sa našli na pohrebiskách v južnom Maďarsku a v dolnom Potisí na pohrebisku Homokmégy-Halom (Garam-Kovrig-Szabó-Török 1975, tab. 2: 9), Szebény I (Garam-Kovrig-Szabó-Török 1975, tab. 10: 14) a Dévaványa (Garam-Kovrig-Szabó-Török 1975, tab. 19: 5). Postriebrené liate nákončie, zdobené na líci okružlolistou úponkou s vtáčimi hlavičkami a štylizovanými strapcami hrozna medzi lístkami, má na rube pletenec z esovitej úponky (obr. 25: 1a, 1b). Tento exemplár, podľa Zábojníka (1991) typ 40, je podľa niektorých bádateľov (Čilinská 1981, s. 64; Dekan 1971) výsledkom orientálnych vplyvov.

Ďalšie kovania z tohto hrobu - okrem obdĺžnikových s prívieskom (obr. 25: 4, 6, 7, 11, 12), a to liata tylová platnička pracky (obr. 25: 2) a malé nákončie (obr. 25: 9) s úponkovým ornamentom, kde základom je esovité steblo so štylizovanými lístkami, patria do okruhu, ktorého výrazným reprezentantom je jazykovité prelamované nákončie z hrobu 79 (obr. 28: 2), podľa Zábojníka (1991) typ 43. Bez priamych analógií z územia Slovenska je aj postriebené bronzové jazykovité nákončie z hrobu 78 (obr. 26: 9) s dekorom "Kreislappenranken", ktorý pozostáva z veľkých (Kreislappen) a polovičných palmiet usporiadaných do úponiek (Ranken). Podľa Zábojníka (1991) typ 41 je vedúcim motívom na zlatých kovaniach pokladu z Vrapu (Werner 1986, s. 23, obr. 25: 16a; 26: 27), ako aj v súbore kovaní v Erseke (Werner 1986, obr. 27: 1).

P. Stadler (1986, s. 116) v štúdiu o paralelách kovania z Vrapu a Erseke zaťrieduje do skupiny K. Okrem Šale uvádza v nej ďalšie tri lokality (Gyód, Dalj-Busija a Teius) výlučne z južnej časti Karpatskej kotliny.

Zatiaľ bez analógií sú postriebené terčovité kovania z hrobu 79 s motívom štylizovaného jeleňa alebo grifa (obr. 28: 7) a s prívieskom - liatou karikou naspodku s hroziakom z troch guľôčok (obr. 27: 12-16), podľa Zábojníka (1991) typ 204; malé postriebené pletencové jazykovité nákončia (obr. 28: 3, 4, 6), podľa Zábojníka (1991) typ 96, ako aj ďalšie nákončia s motívom stromu života (obr. 28: 5). Ostatné kovania z hrobu 75, 78 a 79, a to poškodené vrtuľovité kovanie (obr. 26: 18), podľa Zábojníka (1991) typ 159, malé jazykovité nákončia (obr. 26: 20, 22), podľa Zábojníka (1991) typ 92, nevybočujú z bežného rámca kovaní z neskoroavarského obdobia.

Postriebené liate kovania z hrobu 75, 78 a 79 tvoria samostatnú skupinu, aká zatiaľ na pohrebiskách z neskorej doby avarskej na Slovensku chýba. Je niekoľko indícií na silné vzťahy k dielňam v južnej časti Karpatskej kotliny. Domnievame sa, že nejde o výsledok obchodných vzťahov, ale o odraz migrácie v rámci postupu avarskej moci smerom na sever a severozápad.

Uzavreté nálezové celky garnitúr umožňujú aj relatívne datovanie postupu pochovávaní na tomto pohrebisku. Za najstarší považujeme hrob 93 s garnitúrou a tepanou striebornou industriou, patriaci podľa chronológie maďarských bádateľov do strednej doby avarskej (Garam 1979; Kovrig 1963; Somogyi 1984), o niečo mladšie sú hroby 16 a 55, síce s tepanou industriou, ale so znakmi rezíduí. Do akej miery sú súčasné s hrobmi s plechovou strihanou industriou (hroby 12, 73) ťažko rozhodnúť, pretože veľmi často idú spolu s liatou industriou II. stupňa mladšej doby avarskej, čo potvrdzuje aj garnitúra v hrobe 73. Na pohrebisku v Šali I chýbajú liate garnitúry charakteristické pre I. stupeň neskorej doby avarskej. Tento hiát v kontinuite pochovávaní je zdanlivý, i keď superpozícia hrobov na jednej strane a sústredenie hrobov s liatymi garnitúrami (hrob 50, 75, 78, 79) by tomu neprotirečilo. Nevylučujeme, že tento hiát vypĺňajú hroby so strihanou plechovou industriou. Liata bronzová industria so zvieracími motívmi - grify, štylizované jelene - a najmä s rastlinnou ornamentikou datuje hroby do konca I. fázy a začiatku II. fázy neskorej doby avarskej. Silné vzťahy najmä postriebenej liatej bronzovej industrie k výrobkom z južnej časti avarských pohrebísk nevylučujú možnosť migrácie. Pomerne málo faktov poskytuje pre datovanie hrobov ženský šperk. Za najstaršie hroby považujeme tie, kde na náhrdelníkoch chýbajú koráliky tvaru melónového jadra, ako napr. hrob 17, v ktorom sú okrem sklenených a pastóznych guľôčkovitých korálikov aj bronzové kónické plechové koráliky. K nim

Šata I-Veča. Štatistický prehľad hrobových celkov

Hrob	orientácia	rozmery hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsteň - náramok	prívesok	spinka	nášivka	ihelník	ihla	praslen	kresadlo	kresací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvieracie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
1	SSZ-JJV	210x100 x167									1											1		1					+
2	SZ-JV	185x60 x130		1									2+5													+			+
3	SZ-JV	130x120 x110									2				2									1			+		+
4	SSZ-JJV	75x50x85																											+
5	SZ-JV	120x55 x100																											+
6	SSZ-JJV	210x110 x155																					1						+
7	SSZ-JJV	120x55 x75																											++
8	SZ-JV	120x55 x80																								+			+
9	SZ-JV	205x95 x165				1																		1					+
10	Z-V	160x75 x105-107																											
11	SSZ-JVV	35x50x33																											+
12	SZ-JV	215x75 x135	+	1							1													1		+			
13	SZ-JV				1																								+
14	SZ-JV	230x100 x180		1	1																	1		1					

Hrob	orientácia	rozмеры hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsten - náramok	prívesok	spinka	nášivka	lheinik	ihla	praslen	kresadlo	kresací kameňok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvieracie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
15	SZZ-JVV	185x65 x108		1																				1					+
16	SZ-JV	235x95 x168		1		1	1	1								1								1			+		
17	SZ-JV	165x65 x135									2	80												1			+		+
18	SZZ-JVV	205x100 x150				1		2																1			+		+
19	SZ-JV	205x100 x170									1	5								1				1					
20	SZ-JV	215x70 x190																						1			+		
21	SSZ-JJV	235x135 x190																						1			+		
22	SZ-JV	240x100 x175		1																				1					
23	SZZ-JVV	205x110 x180				1					2	5												1			+		+
24	SZ-JV	145x65 x118																						1					
25	SZZ-JVV	200x155 x160-165																						1					
26	SZ-JV	235x140 x190									2													1			+		+

Šara I-Veča. Štatistický prehľad hrobových celkov

Hrob	orientácia	rozмеры hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsten - náramok	prívesok	spinka	nášivka	ihelník	ihla	praslen	kresadlo	kresací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádobá	vedierko	zvieracie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
27	SZZ-JVV	235x105 x152																											
28	SZ-JV	230x60 x190																											
29	SZ-JV	120x60 x95																											
30	SZ-JV	200x105 x137																											
31	SZ-JV	120x60 x80																											
32	SZ-JV	205x120 x180																											
33	SSZ-JJV	180x95 x140																											
34	SZ-JV	190x55 x107																											
35	SZZ-JVV	180x100 x165																											
36	SZ-JV	230x85 x139																											
37	SSZ-JJV	140x45 x115																											
38	SSZ-JJV	135x55 x65																											
39	SZ-JV	177x85 x110																											

Pokračovanie

Hrob	orientácia	rozmery hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsten - náramok	prívesok	spinka	nášívka	lneiník	lňa	praslen	kresadlo	kresací kameňok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvláčacie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
40	SZ-JV	215x110 x160		1		1					2	1							1										
41	SZ-JV	230x90 x143		1		1																1		1			+		
42	SZ-JV	210x80 x145																						1			+		
43	SZZ-JVV	200x60 x205		1							1									1				1					
44	SZZ-JVV	205x90 x190									2	9												1		+			
45	SZ-JV	165x65 x125									1	36												1		+			
46	SSZ-JJV	210x75 x165				2																		1		+			
47	SSZ-JJV	160x80 x110																											
48	SSZ-JJV																												
49	SZ-JV	230x60 x125																	1				1			+			
50	SZ-JV	230x125 x165																						1		+			
51	SZ-JV	110x40 x85	+	1																				1					
52	SZZ-JVV	110x45 x95																					1						

Šafa I-Veža. Štatistický prehľad hrobových celkov

Pokračovanie

Hrob	orientácia	rozmery hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsten - náramok	privesok	spinka	náštivka	ihelník	ihla	praslen	kresadlo	kresací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvláštne kosti	hydina	vajíčko	ostatné
53	SZ-JV	110x50 x138																					1						+
54	SZZ-JVV	225x100 x155		1		1		1													1	2							+
55	SZ-JV	260x90- -100x150	+	1		2		1		1	1												1						+
56	SZZ-JVV	115x60- -80x100																					1						+
57	SZZ-JVV	130x82 x160									2	11											1						+
58	SZZ-JVV	175x70 x120																											+
59	SZZ-JVV	hí. 50																					1						+
60	SZ-JV	220x85 x195				2																	1						+
61	SZ-JV	180-200 x80x135		1		1																	1						+
62	SZ-JV	200x60 x112		1		1																							+
63	SZ-JV	120x60 x135						2																					+
64	SZ-JV	141x70 x145										4											1						+
65	SZ-JV	210x85 x165-180									2	200													1				+

Hrob	orientácia	rozmery hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsteň - náramok	prívesok	spinka	nášivka	ihelník	ihla	praslen	kresadlo	kresací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvieracie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
66	SZ-JV	hl. 65																											
67	SZ-JV	160x60 x105		1																				1		+	+		
68	SZZ-JVV	210x80 x130					1									1								1		+			
69	SZ-JV	170x70 x155																											
70																													
71	SZ-JV	190x75 x190		1		1																	1		+	+			
72	SZ-JV	205x64- -75x127				1																	1				+		
73	SZ-JV	215x80 x175	+	1		1					2												1		+				
74	SZ-JV	225x140 x198				1																	1			+			
75	SZ-JV	147x63 x148	+	1																			1		+	+		+	
76	SZZ-JVV	165x65 x132																					1		+			+	
77	SZ-JV	220x85 x175		1		1											1						1		+	+			
78	SZ-JV	255x85 x170	+	1+1				1			2									1			1			+		+	

Hrob	orientácia	rozmery hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsteň - náramok	prívesok	spinka	nášivka	ihelník	ihla	praslen	kresadlo	kresací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvieracie kosti	hydina	vajíčko	ostatné
79	SZ-JV	229x94 x164	+	1	1	1																		1		+			
80	SZZ-JVV	127x45 x60																						1					+
81	SZ-JV	155x50 x100									2								1					1		+			+
82	SZZ-JVV	210x90 x122																								+			
83	SZZ-JVV	218x70 x138				1		1																1			+		
84	SZZ-JVV	205x95 x134				1		1			2													1		+	+	+	+
85	SZ-JV	hĺ. 60									1	15														+	+	+	+
86	SSZ-JJV	230x65 x143		1		2					1												2			+			
87	SZ-JV	125x50 x80									1																	+	
88	SSZ-JJV	190x90 x140		1		1																				+			
89	SZ-JV	130x55 x132		1		1																		1			+	+	+
90	SZ-JV	hĺ. 30																											
91	SZ-JV	110x35 x85										2												1					+

Hrob	orientácia	rozмеры hrobovej jamy	garnitúra	nôž - dýka	strela	pracka železná	pracka bronzová	krúžok železný	krúžok bronzový	objímka	záušnica - náušnica	koráliky	prsten - náramok	prívesok	spinka	náušnica	ihelník	ihla	práslen	krasadlo	krasací kamienok	zlomky železné	iné železné predmety	nádoba	vedierko	zvláštne kosti	hydlina	vajčisko	ostatné
92	SZ-JV	130x60 x115									1		1											1			+		+
93	SZ-JV	230x75 x127				2																				+	+		
94	JZ-SV	hl. 60		1																				1			+		
95	SZ-JV	200x70. x135																						1		+	+		
96	SZ-JV	hl. 55																						1		+	+		
97	SZ-JV	hl. 100																						1		+	+		

sa radia aj sekané a guľôčkové koráliky, sklené a pastózne, s očkami z hrobu 67 a 68 s bronzovými prackami a krúžkovou záušnicou s príveskom. Krúžkové záušnice bez príveskov, ako aj s guľôčkovým príveskom sa vyskytujú priebežne na sklonku strednej a v prvej polovici neskorej doby avarskej (Čilinská 1975, s. 63 n.). Okrúhle záušnice s guľôčkovitými príveskami a manžetami, ako aj okrúhle náušnice s hrozičkovitým príveskom sa začínajú objavovať na sklonku strednej doby avarskej a v neskorej dobe predchádzajú oválne záušnice so skleneným alebo perleťovým trianglovým príveskom. Je pravdepodobné, že hrob 3 s náušnicami typu Nemesvölgy, 5 prsteňmi najmladšieho typu, 2 náramkami a 2 spinkami, datovanými do III. stupňa neskorej doby avarskej, znamenal koniec pochovávania na pohrebisku v Šali I-Veči.

L i t e r a t ú r a

- ČILINSKÁ, Z. 1966: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
- ČILINSKÁ, Z. 1973: Dve predveľkomoravské pohrebiská v Šali, okr. Galanta. Archeol. Rozhl., 25, s. 527-539, 599-600, tab. I-II.
- ČILINSKÁ, Z. 1975: Frauenschmuck aus dem 7.-8. Jahrhundert im Karpatenbecken. Slov. Archeol., 23, 1975, s. 63-96.

- ČILINSKÁ, Z. 1981: Kov v ranoslovanskom umení. Bratislava.
- DEKAN, J. 1971: Vývoj a stav archeologického výskumu doby predveľkomoravskej. Slov. Archeol., 19, s. 559-580.
- FETTICH, N. 1963: Symbolischer Gürtel aus der Awarenzeit (Fund von Bilisics). In: Móra Ferenc Múz. Évk. Szeged, s. 61-89.
- FETTICH, N. 1965: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Pilismarót-Basaharc. Budapest.
- GARAM, É. 1979: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Kisköre. Budapest.
- GARAM, É. - KOVRIG, I. - SZABÓ, J. Gy. - TÖRÖK, Gy. 1975: Avar Finds in the Hungarian National Museum. Budapest.
- KOVRIG, I. 1963: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. Budapest.
- NEVIZÁNSKY, G. 1991: Kostrové pohrebisko z doby avarskej ríše vo Vyškovciach nad Ipľom. In: K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku. Nitra, s. 103-165.
- SOMOGYI, P. 1984: A csikoi temető. In: Dissertationes Panonicae. III-2. Budapest, s. 38-101, tab. 3-44, 100-102.
- STADLER, P. 1985: Seriation awarischer Gürtelgarnituren aus Nové Zámky und Želovce. In: Die Bayern und ihre Nachbarn. II. Wien, s. 127-132.
- STADLER, P. 1986: Ausgewählte awarische Bronzegüsse als Parallelen zu Gürtelbeschlägen von Vrap und Erseke. In: J. Werner: Der Schatzfund von Vrap in Albanien. Wien 1986, s. 105-118.
- SZENTPÉTERI, J. 1986: Gesellschaftliche Gliederung des awarenzeitlichen gemeinen Volkes von Želovce. II. Innere Gruppen der Bevölkerung (Schmuck und sonstige rangbezeichnende Beigaben). Acta Archaeol. Acad. Scient. Hung., 38, s. 147-184.
- TOČÍK, A. 1962: Keramika so značkami na dne zo slovansko-avarských pohrebísk na juhozápadnom Slovensku. Památ. archeol., 53, s. 347-377.
- TOČÍK, A. 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava.
- TOMKA, P. 1972: Adatok a Kisalföld avarkori népességének temetkezési szokásaihoz. In: Arrabona. 14. Győr, s. 27-75; 17, s. 5-90.
- WIEDERMANN, E. 1985: K historicko-chronologickým otázkám včasnostredovekej spoločnosti na Slovensku 7.-8. stor. Slov. Archeol., 33, s. 347-378.
- WERNER, J. 1986: Der Schatzfund von Vrap in Albanien. Wien.
- ZÁBOJNÍK, J. 1991: Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats). In: K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku. Nitra, s. 219-321.

AWARENZEITLICHES GRÄBERFELD IN ŠAĽA I-VEČA. In den J. 1963-1964 realisierte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra unter der fachlichen Leitung A. Točík eine Vorsprungs-Rettungsgrabung in Šaľa I-Veča in der Lage Vízallás. Auf einer sandig-lehmigen Düne wurden 97 Gräber aus der Epoche des awarischen Reiches und 12 Objekte aus römischer Zeit, davon 5 Hütten, freigelegt. Im J. 1960 vernichtete man beim Ausheben einer Rinne für den Betrieb Duslo etwa 10 Gräber und 18 Gräber wurden untersucht. Den Vorbericht publizierte im J. 1973 Z. Čilinská (1973). Die Fundstelle wurde manuell abgedeckt - bis auf 3 Gräber, die Erdmechanismen gestört hatten. Das komplett erschlossene Gräberfeld wies ungefähr 125 Gräber auf und es fügt sich in die Reihe der kleinen Nichtreiter-Gräberfelder aus

der mittel- und spätawarischen Zeit in der Südslowakei, deren charakteristischer Repräsentant bezüglich der Grabsitten und der materiellen Kultur das Gräberfeld in Nové Zámky ist.

Die Gräber zeigen schachbrettartige Anlage und orientiert sind sie bis auf Ausnahmen in der NW-SO-Achse mit mehr oder weniger größeren Abweichungen. Kein einziges Grab wies einen sekundären Eingriff auf - sei es aus ökonomischen oder rituellen Gründen. Eine teilweise Verlagerung der Knochen verursachten Nagetiere nach der Verwesung des Gewebes. 10 Grabgruben, davon 6 von Kinderbestattungen, zeichneten sich nicht in der mächtigen Schwarzerdeschicht ab. Die Umrisse der übrigen waren rechteckig mit gerundeten Ecken und sie ließen sich gut im hellen Liegenden erkennen. Ihre Größe war durch das Alter der Bestatteten bedingt und nicht weniger abhängig war sie auch von der Profilierung und Konstruktion der Grabgruben. Die in der Dokumentation und Statistik angeführten Ausmaße beziehen sich auf die Umrisse an der Oberfläche der hellen Unterlage. Die Grabgrubenausmaße - die Tiefe bewegte sich zwischen 30-205 cm, die maximale Länge betrug 260 cm, die Breite 110 cm - richteten sich nach den Holzeinbauten. Wegen der Vermischung des anthropologischen Materials aus mehreren Gräberfeldern von Šaľa bei der Übersiedlung fehlt die anthropologische Bestimmung des Geschlechtes der Skelette, und eine statistische Auswertung wurde nur nach dem Alter gemacht. Von den 97 freigelegten Gräbern gehörten 31 Kindern und 7 Jugendlichen an. Da die Ausstattung wie auch die Bestattungssitten in den Gräbern der Jugendlichen nicht von jenen der Erwachsenen abwich, wurden sie bei der Auswertung zu den Erwachsenen hinzugezogen.

Die Grabgrubengestaltung unterschied sich nicht vom Typ des Gräberfeldes von Nové Zámky in der Südslowakei. Einen verhältnismäßig hohen Prozentsatz bildeten auf dem Gräberfeld Gruben mit profilierten Wänden, wobei die Kindergräber (5) weit hinter den Erwachsenengräbern zurückstehen (47). Die meisten Gräber wurden mit beidseitiger Einengung bzw. mit verengten und verkürzten Gruben festgestellt (52 Gruben). Auf eine einseitige Verengung entfallen 10 Gruben, davon 2 von Kindern. Eine zweistufige Verengung war in 4 Gräbern, davon lag das Skelett in 2 Gruben auf dem schwarzen Liegenden. Es ist fraglich, ob man in den Gräbern von einer stufenförmigen Verengung sprechen kann, wenn die Stufen weniger als 20 cm hoch waren. Zweifellos dienten die Stufen zur Unterbringung von Querbalken, deren Reste in 5 Gräbern festgestellt wurden. Eine ähnliche Funktion als Stufen hatten wohl auch die senkrecht aufgestellten Pfosten, die in die Wände eingelassen und teilweise in die Grubensohle eingetieft waren. Je 3 einander gegenüberliegende Pfosten in den Längswänden waren in 1 Grab, je 2 gegenüberliegende Pfosten in 5 Gräbern. In keinem Grabe wurde Holzverkleidung erfaßt, auch keine Sargreste, die auf Gräberfeldern des Nové Zámky-Typs gebräuchlich waren. Vielleicht hängen mit einer Bahre, wie manche Forscher vermuten, 4 breite, verhältnismäßig seichte Pfostenlöcher in den Ecken zusammen, die sich auf der Sohle in 4 Gräbern abzeichneten, und Vertiefungen beim Schädel und bei den Füßen waren in 14 Gräbern, beim Schädel in 15 Gräbern und bei den Füßen in 3 Gräbern. Es ist nicht ausgeschlossen, daß ein Teil der steilwandigen Gräber, vor allem jene, deren Tiefe sich zwischen 160-190 cm bewegte, Querbalken in den Langseiten hatte, wie es nachträglich auf der Photodokumentation der Gräber festgestellt wurde. In einem Kindergrab (Nr. 5) befand sich bei der Sohle eine Nische mit einem beigabenlosen Skelett.

Beigaben

Ein verhältnismäßig hoher Prozentsatz der Gräber enthielt flüssige wie auch Fleischspeisen, was für die nördliche Peripherie der awarischen Gräberfelder charakteristisch ist. In 65 Gräbern, davon in 20 von Kindern, befand sich ein Gefäß und in 1 Grab ein Eimer. Die Gefäße waren vor allem in der unteren Hälfte der Grabgrube untergebracht, in 10 Gräbern fand man die Gefäße auf den Knochen. Auch weitere Speisen lagen auf den Knochen (vor allem auf den Schienbeinen), was mit einer vorausgesetzten organischen Überdeckung der Bestatteten zusammenhing. Bei der statistischen Auswertung der Fleischspeisen in den Gräbern wurde nur von den erhaltengebliebenen Knochen ausgegangen. Tierknochen waren in 38 Gräbern (9 von Kindern), Geflügelknochen in 33 Gräbern (10 Kindergräber), Eierschalen in 13 Gräbern (9 von Kindern, 3 von Jugendlichen und 1 problematisches Erwachsenengrab). Ein so hoher Prozentsatz von Eiern wurde auf keinem anderen zeitgleichen Gräberfeld festgestellt (z. B. in Nové Zámky nur in 2 Gräbern), was mit unterschiedlichen Bestattungssitten, aber auch mit der Tatsache zusammenhängen kann, daß bei der Abdeckung mit einem Bulldozer ein beträchtlicher Teil der Kindergräber vernichtet wurde. Fleischspeisen waren gewöhnlich auch mit flüssigen kombiniert, ein Solo-Vorkommen bildete einen Einzelfall.

Auf dem Gräberfeld von Šaľa I erfaßte man gar keinen Beleg über einen abgehaltenen Leichenschmaus, mit welchem auch eine Abstellung von Fellen mit den Schädeln von Schafen und Rindern in die Gräber zusammenhängt (Šebastovce, Barca usw.).

Ausstattung und Gewandzubehör

Abgesehen von 9 Gräbern mit unvollständigen Garnituren bzw. nur mit Garniturenteilen, gehört das Gräberfeld von Šaľa I zu den ärmsten nicht nur in der Slowakei, sondern im Karpatenbecken überhaupt. Am zahlreichsten vertreten waren Eisenschnallen, die in 26 Gräbern gefunden wurden, davon je 2 in 5 Gräbern. Nur in 3 Kindergräbern befand sich je 1 Schnalle. Typenmäßig waren Rechteck- und Quadratschnallen am frequentiertesten (22 Gräber), schwächere Vertretung hatten Schnallen mit trapezförmigem Rahmen (4), mit achterförmigem Rahmen (3) und von Ovalschnallen fand sich nur je 1 Exemplar. Fraglich ist die Funktion der Schnallen von mehr als 3 cm Länge und namentlich jener, die nicht in der Gürtelgegend lagen. Apotropäische Funktion hatte die Schnalle aus dem Kindergrab 8 (L. 5,5 cm), die auf dem Kopf abgestellt war. Eisenringe stammen aus 9 Gräbern, und offenbar konnten jene mit einem Durchmesser von 5-8 cm nicht die Funktion zum Aufhängen des Messers erfüllt haben, wie es manche Forscher vermuten. Aus 2 Frauengräbern (65, 68) stammen bronzene Quadratschnallen, die aufgrund des Begleitmaterials in die mittelawarische Zeit gehören.

Eisenmesser stammen aus 29 Gräbern (davon 2 Kindergräber). 5 Gräber ergaben Messer kleiner Ausmaße, bzw. lagen ihre Fragmente außerhalb der Gürtelgegend, vor allem auf und hinter dem Schädel, und diese hatten apotropäische Funktion. Ein relativ hoher Prozentsatz der Messer hatte eine Länge von über 20 cm (11 Gräber), davon befanden sich 7 in Gräbern mit Garnituren, in 1 Grab war das Messer von einer Eisenpfeilspitze begleitet, in einem anderen von einem weiteren Messer. Sie konnten die Funktion von Dolchen, d. h. Waffen erfüllt haben. In 4 Gräbern befanden sich Feuerstahle, davon waren 2 leierförmig, in den weiteren waren die Feuerschläger durch ein Eisenstäbchen und eine Eisentülle ersetzt.

Auf dem Gräberfeld fehlen Waffen, abgesehen von den vorausgesetzten Dolchen. Die Pfeilspitzen in 2 Gräbern (davon 1 mit einer Garnitur) können für symbolisch gehalten werden.

Typisch für die Frauengräber sind tönernerne Spinnwirtel. Sie stammen aus 6 Gräbern (davon 1 Kindergrab). Es sind kugelige und doppelkonische Formen vertreten. 2 Spinnwirtel sind verziert.

Ein vierkantiger Nadelbehälter aus Grab 77 mit 2 Löchern konnte auch die Funktion eines Pfeifchens erfüllt haben.

Eine Bronzefibel mit umgeschlagenem Fuß aus Grab 78 mit einer Garnitur, die in das 3. Jh. datiert ist, stammt aus einer gestörten Siedlung, wo weitere 2 Fibeln desselben Typs gefunden wurden (unveröffentlicht).

Der Frauenschmuck auf dem Gräberfeld von Šaľa I aus der mittel- und beginnenden Spätawarenzeit ist ungemein ärmlich. Der reiche Schmuck aus Grab 3 entfällt in das Belegungsende des Gräberfeldes, d. h. in die III. Phase der Spätawarenzeit.

Schläfenringe fanden sich in 26 Gräbern, davon in 6 von Kindern und in 2 Gräbern mit Garnituren, die wahrscheinlich Männergräber waren. Typologisch entfallen sie in 4 Arten, davon sind die Schläfenringe aus 25 Gräbern rund und nur aus Grab 3 oval und vom Nemesvölgy-Typ. Die ersten beiden Typen sind ohne Anhänger und stammen aus 13 Gräbern, Schläfenringe mit Manchetten und kugeligem Anhänger aus 10 Gräbern und mit traubenförmigen Anhängern aus 2 Gräbern. 13 Gräber lieferten Halsbandperlen (davon 5 Kindergräber). Gehackte kugelige und bronzene Perlen von großer Zahl (80-200) aus 3 Gräbern gehören in die beginnende Belegung des Gräberfeldes, d. h. in die letzte Phase der mittleren Awarenzeit. Jüngere Perlen, d. h. melonenkernförmige, schraubenförmig gegliederte und Augenperlen aus Glas und Perlmutter gewann man aus 4 Gräbern. Auffallend ist das Fehlen von Fingerringen, abgesehen vom Grab 3. Einfache offene aus Draht ergaben 2 Gräber.

Ein besonderer Platz gebührt auf dem Gräberfeld der Keramik, die rituelles Gepräge hat. Verhältnismäßig kleine Formen, die häufig nicht die Höhe von 10 cm überschreiten, sind relativ schwach gebrannt. Bei der scheibengefertigten Keramik ist die häufige Asymmetrie das beste Zeugnis davon. Technologisch und teilweise typologisch kann die Keramik aus dem Gräberfeld in handgefertigte (13 Gefäße) und in scheibengedrehte (52 Gefäße) aufgeteilt werden. Ein Teil der handgefertigten Gefäße ahmt in Form und Verzierung die scheibengedrehten nach (5 Gefäße). Auf dem Gräberfeld fehlt die sog. Theiß-Keramik mit reicher grober Sandmagerung und mit Engobe auf der rissigen Oberfläche. Ein Teil der scheibengedrehten Keramik ist vorzüglich ausgearbeitet und zeichnet sich durch Asymmetrie aus, durch die Verwendung einer Holzspachtel und namentlich durch die Gestaltung von Rand und Mündung. Eine spezifische Äußerung des Töpfers von Šaľa I ist die relativ zahlreiche Keramik mit horizontal abgestrichenem Rand (14 Gefäße) und abgesetzter Mündung. Hingegen fehlen Gefäße mit einer Rille an der Innenseite der Mündung, die auf den zeitgleichen Gräberfeldern in der Südwestslowakei ziemlich verbreitet sind. Ebenfalls fehlt die sog. gelbe Keramik, doch ist ihr Einfluß auf dem Henkelgefäß aus Grab 84 belegt. Das kelchförmige kleine Fußgefäß aus Grab 75 ist ein Import aus den Töpferwerkstätten von Nové Zámky. 7 Gefäße besitzen einfache wie auch gegliederte Bodenzeichen, von denen 2 identisch sind (Grab 41 und 96), was außergewöhnlich ist. Die Keramik vom Gräberfeld in Šaľa I, das an die Neige der mittleren und in den Beginn der Spätawarenzeit datiert ist, überrascht

im Vergleich zur Keramik vom spätaWARENZEITLICHEN GräBERFELD in ŠAĽA II durch Vollkommenheit und die anspruchsvolle Technik.

Mit der Inventararmut in den Frauengräbern kontrastieren die Männergräber mit Garnituren, deren unvollständiger Satz aus 6 Gräbern von Erwachsenen stammt (Gräber 12, 50, 73, 78, 79, 93) und 1 befand sich im Kindergrab 75. Vereinzelte Beschläge stammen aus 2 Gräbern (16, 55). Nach Material und Technologie können die Garnituren aus ŠAĽA I in getriebene silberne (Grab 93), getriebene bronzene (Gräber 16, 50), silberne aus Blech (Gräber 12, 73) und in gegossene eingeteilt werden, von denen die Garnitur aus Grab 50 nicht versilbert ist und in 3 Gräbern sind die Bronzebeschläge versilbert (Gräber 75, 78, 79). Ein Teil der publizierten Beschläge aus ŠAĽA ist in die Seriationstypen aufgenommen, die für die Slowakei und für Österreich J. Zábojník (1991) ausgearbeitet hat. Die geschnittenen Blechbeschläge aus den Gräbern 12 (Abb. 14: 4, 6-12, 14), 16 (Abb. 15: 5) und 73 (Abb. 24: 2-9, 12) sind rechteckig, getrieben, mit Hut- und Rundnieten. Vertreten sind sie auf GräBERFELDERN aus der mittleren und der ersten Hälfte der SpätaWARENZEIT im gesamten Karpatenbecken, einbezogen die Süd- und Südwestslowakei (Senec, Čataj, Nové Zámky, Dvory nad Žitavou, Holiare u. a.). Eine Sonderstellung nimmt die unvollständige Garnitur aus Grab 93 ein - mit einer Blechriemenzunge (Abb. 30: 8-15) und getriebenen Silberbeschlägen, die mit scheiben- und halbmondförmig angeordnetem Perlstab verziert sind. Formenkundliche Analogien sind aus dem Theißgebiet und aus Südungarn bekannt, z. B. aus Alattyán (Kovrig 1963, s. 125) und Cikó (Somogyi 1984, S. 87), deren Verzierung schlicht ist und sich nur auf Rillen längs des Randes beschränkt. Die Perlstabverzierung der Garnitur mit geometrischen und Pflanzenmotiven hängt zweifellos mit Werkstätten zusammen, die in ähnlicher Technik und Ornamentierung die silbernen deltoiden Blechschlaffenringe mit sternförmigem Anhänger zierten. Diese Garnituren stammen aus GräBERFELDERN im mittleren Donauraum und in der Südslowakei, z. B. in Holiare (Točík 1968), Vyškovce (Nevizánsky 1991, Taf. 9: 1, 2) und Želovce (Čilinská 1973, Taf. 76: 1, 2). Sie sind typische Äußerungen der Blechindustrie der mittelawarischen Zeit, und das Grab 93 zusammen mit den Residuen in den Gräbern 16 und 55 gehören zu den ältesten auf dem GräBERFELD in ŠAĽA I.

Die geschnittenen Blechbeschläge aus den Gräbern 72 und 73 bestanden bis in die SpätaWARENZEIT; ein Beweis dessen ist der geschlossene Fundverband aus Grab 73, in welchem ein durchbrochen gemusterter gegossener Beschlag der Rankengruppe vergesellschaftet war (Abb. 24: 10).

Die unvollständigen gegossenen Garnituren aus den Gräbern 50, 75, 78 und 79 sind ungewöhnlich. Gebräuchliche Beschläge aus der I. und II. Stufe der SpätaWARENZEIT sind die durchbrochen gemusterten rechteckigen Beschläge der Greifengruppe ohne und mit Anhänger (Abb. 19: 11-16; 25: 4, 6, 7, 11, 12), propellerförmige Beschläge mit dem Tiermotiv (Abb. 19: 6; 26: 18) und Beschläge mit herzförmiger Ranke (Abb. 19: 7). Die Riemenzunge aus Grab 50 (Abb. 19: 10) mit Füllhörnern, aus denen drei zu einer Ranke angeordnete Blättchen entspringen, hat eine Analogie in Šebastovce (Točík 1991, Taf. 18: 21) mit Greifenbeschlägen und in Čataj, und nach J. Werner (1986, S. 47 ff.), handelt es sich um eine Schematisierung und Abstraktion des ursprünglichen byzantinischen Ornamentes, das auf einer Silberschüssel aus Zemiansky Vrbovok belegt ist. Wichtig für eine relativ späte Datierung an den Übergang der II. und III. Stufe ist der geschlossene Fundverband aus Grab 122 in Šebastovce - mit einer ähnlichen Zusammensetzung wie im Grab 50

von Šaša, d. h. mit einer gegossenen Schnalle mit Herzranke auf der Riemenkappe, mit Greifenbeschlägen, aber samt einer Schlaufe mit S-Ranke auf punziertem Hintergrund (Točík 1991, Taf. 18: 26). Auf enge Beziehungen zum byzantinischen Kunstmilieu und zu Werkstätten, deren Erzeugnis die Goldbeschläge im Schatz vor Vrap und die Silberbeschläge in Erseke sind (Werner 1986, S. 33, Taf. 13: 16), deutet der versilberte Beschlag aus Grab 78 (Abb. 26: 9). Auf diesem Beschlag ist im Basrelief ein schematisiertes Pflanzenornament in Kombination von großen Kreislappen und Halbpalmetten. Nach P. Stadler (1986, S. 116 f.) handelt es sich um den selbständigen Typ K der gegossenen Beschläge, der durch Funde im südlichen Teil des Karpatenbeckens vertreten ist. Zum Unterschied von J. Werner, der diesen Beschlagtyp in das ausgehende 7. Jh. datiert (Werner 1986, S. 65), verschiebt ihn hingegen P. Stadler an die Wende der II. und III. Stufe der spätawarischen Zeit, d. h. in den Beginn der zweiten Hälfte des 8. Jh.

Die gegossene versilberte Riemenzunge aus Grab 75 (Abb. 25: 1a, b) ist auf der Ober- und Unterseite verziert. Auf der Schauseite besteht der Dekor aus einer Kreislappenranke, zwischen deren Blättchen drei Vogelköpfe und stilisierte Weintrauben angeordnet sind. Nach manchen Forschern (Dekan 1971; Čilinská 1981, S. 64) handelt es sich um eine schematisierte Darstellung des Paradiesgartens in der Auffassung der sassanidischen Mythologie. Auf der Unterseite ist ein längliches Flechtband, eine S-Ranke im Rahmen (Abb. 25: 1b).

Beachtenswert ist auch die Zusammensetzung der versilberten Beschläge aus Grab 79, mit einer relativ kleinen, durchbrochen gearbeiteten Riemenzunge mit dem Rankenornament, dessen Grundlage ein S-förmiger Stengel mit stilisierten Blättchen ist (Abb. 28: 2). Dasselbe, aber vereinfachte Motiv, ist auch auf der Zwinge der kleinen Riemenzunge aus Grab 75 (Abb. 25: 2, 9). Diese Schmuckgattung hält man ebenfalls für einen Widerhall des antik-byzantinischen Stils und ist in zahlreichen Fundorten mit gegossener Industrie in der II. Phase der spätawarischen Zeit belegt (Dekan 1971; Čilinská 1981, S. 59).

Ohne Analogien sind bisher, aus demselben Grab, die scheibenförmigen Beschläge mit stilisiertem Hirsch- oder Greifenmotiv (Abb. 28: 7) und mit mittels Scharnier befestigtem Anhänger (Abb. 27: 12-16). Der Anhänger ist gegossen und besteht aus einem Ring mit drei granulierten Körnchen. Während die scheibenförmigen Beschläge mit geometrischen Pflanzen- und Tiermotiven in der II. und III. Phase der spätawarischen Zeit ziemlich zahlreich sind, ist ein ringförmiger Anhänger aus der Literatur nicht bekannt. Dafür erscheinen seit der aufkommenden gegossenen Industrie, obzwar sporadisch, gegossene ringförmige Schläfenringe mit einfacher Traube, und die Gußform zur Herstellung dieser Gegenstände ist von der Fundstelle in Bilisics belegt (Fettich 1963, S. 61 ff.). Zu recht seltenen gehören auch weitere Beschläge aus Grab 79. 3 Riemenzungen mit Flechtband, wenn sie auch zwischen die Seriationstypen J. Zábojníks (1991, Typ 96) gelangten, gehören nach Herkunft und Verzierungsart zu attraktiven Äußerungen der gegossenen Industrie. Zweifellos hat auch die weitere Riemenzunge (Abb. 28: 5) mit ihrer technischen Ausführung und namentlich Symbolik, die das Lebensbaummotiv ausdrückt, bisher keine Entsprechung im ganzen Bereich der gegossenen Industrie.

Im Zusammenhang mit den Garnituren muß über die Möglichkeit einer Bevölkerungsmigration aus dem Süden in Richtung nordwärts erwogen werden, vor allem in der Antrittszeit der gegossenen Industrie, d. h. in der I. Phase der spätawarischen Zeit. Die Funde von Gräbern mit Garnituren ermöglichen auch eine Präzisie-

rung der Datierung durch Ausnützung von Seriationen. Die geschlossenen Fundverbände von Garnituren ermöglichen ebenfalls eine relative Datierung des Belegungsfortlaufs auf diesem Gräberfeld. Als ältestes zu bezeichnen wäre das Grab 93 mit einer Garnitur von getriebener Silberindustrie, die in die mittelawarische Zeit nach der Chronologie ungarischer Forscher gehört (Garam, Kovrig, Somogyi), etwas jünger sind die Gräber 16 und 55, obwohl mit getriebener Industrie, doch mit Merkmalen von Residuen. Inwieweit sie zeitgleich sind mit Gräbern mit Blechindustrie (Gräber 12, 73), kann schwer entschieden werden, weil diese sehr häufig mit gegossener Industrie der II. Stufe der jüngeren Epoche vergesellschaftet ist, was auch die Garnitur aus Grab 73 bestätigt. Auf dem Gräberfeld von Šafa I fehlen gegossene Garnituren, die für die I. Stufe der spätawarischen Zeit charakteristisch sind. Dieser Hiatus in der Bestattungskontinuität ist ein scheinbarer, obwohl die Gräbersuperposition einerseits und die Konzentration von Gräbern mit gegossenen Garnituren (Gräber 50, 75, 78, 79) nicht dagegen sprechen würden. Es ist nicht auszuschließen, daß diesen Hiatus Gräber mit Blechindustrie ausfüllen. Die gegossene Bronzeindustrie mit Tiermotiven - Greife, stilisierte Hirsche - und namentlich mit Pflanzenornamentik datiert die Gräber in das Ende der I. Phase, doch vor allem in die beginnende II. Phase der spätawarischen Zeit. Die starken Beziehungen namentlich der versilberten gegossenen Bronzeindustrie zum Süden schließen die Möglichkeit einer Migration nicht aus. Verhältnismäßig wenig datierendes Material bietet der Frauenschmuck. Für die ältesten Gräber hält man jene, in denen bei den Halsbändern Melonenkernperlen fehlen, wie z. B. Grab 17, wo außer den kugeligen Glas- und Pasteperlen auch konische Bronzeperlen aus Blech vertreten sind. Zu ihnen gereicht werden auch die gehackten und kugeligen Perlen aus Glas und die Augenperlen aus Paste aus den Gräbern 65 und 68 in Begleitung von Bronzeschnallen und eines schlichten Schläfenrings mit einem Anhänger. Die schlichten Schläfenringe ohne Anhänger wie auch mit kugeligem Anhänger waren an der Neige der mittleren und in der ersten Hälfte der spätawarischen Zeit gängig. Das Grab 3 mit Ohrringen des Typs Nemesvölgy, mit 5 Fingerringen des jüngsten Typs, 2 Armringen und 2 Fibeln, die in die III. Stufe der spätawarischen Zeit datiert sind, bedeutete wahrscheinlich das Belegungsende des Gräberfeldes. Mit dem Grab 3 korrespondiert zeitlich wie auch kulturell kein einziges Grab mit gegossener Industrie.

SLOVANSKÉ POHREBISKO V POBEDIME (POLOHA NA LAZE II/71)

Darina Bialeková

V roku 1971 sa v Pobedime (okr. Trenčín) v polohe Na laze II/71 mala skúmať plocha medzi južným okrajom sondy XVIII a severným okrajom sondy XIX (vzdialenosť obidvoch od seba 36,40 m), kde sa predpokladá najväčšia koncentrácia hrobov, tiež najstaršia časť pohrebiska (Vendtová 1969, s. 170, obr. 24). K realizácii výskumu tejto časti pohrebiska nedošlo, pretože miestne JRD tu na dlhodobo uskladnilo slamu. Rozhodli sme sa preto aspoň zistiť okraj pohrebiska južným a východným smerom, a to nadviažuc na výskum V. Vendtovej v roku 1966, konkrétne na juhovýchodný okraj sondy XIX, v ktorej sa prišlo na sídliskové objekty 24, 25 a hrob 86 (obr. 1; 2; 12).

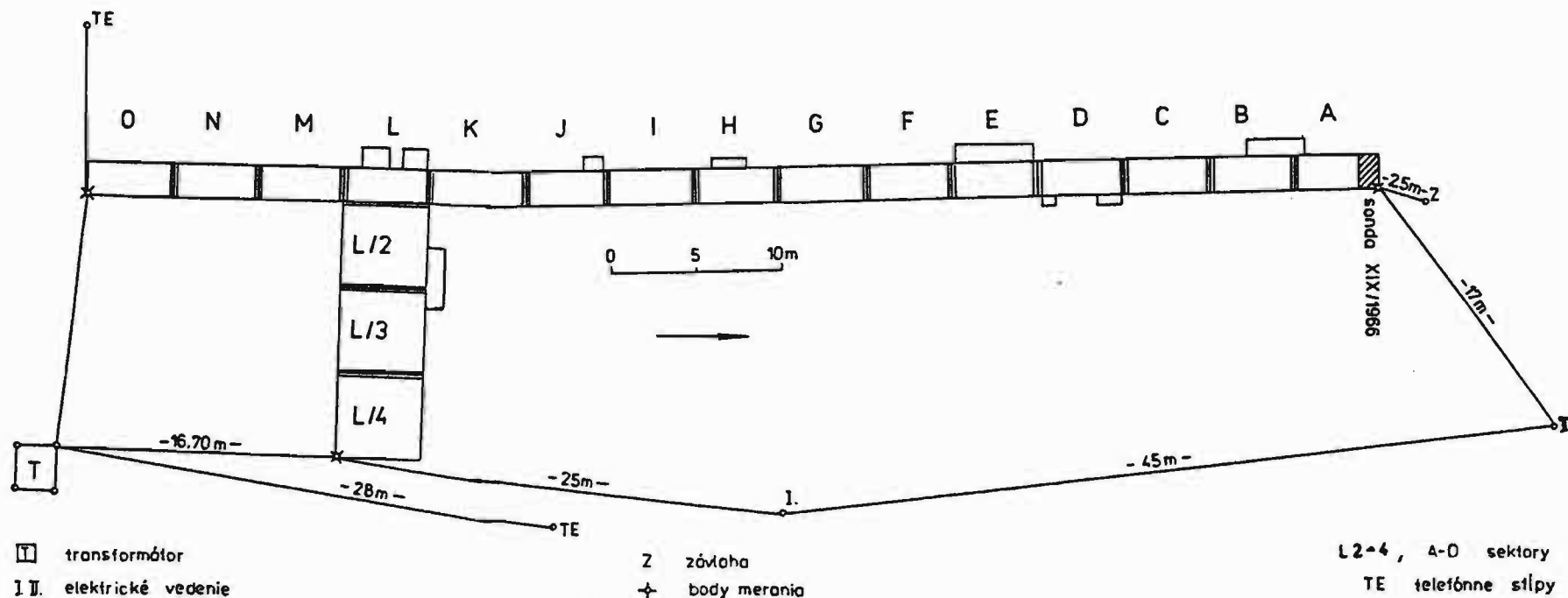
V roku 1971 sa zvolila plošná odkrývka sektormi (obr. 1), a to v smere S-J sektormi A-O (2 x 5 m) a v smere Z-V sektormi L/2, L/3, L/4 (5 x 5 m). Na tejto ploche boli štyri sídliskové objekty (sídliskový horizont bude zhodnotený zvlášť), depot sekerovitých hrivien (depot XIV; obr. 7: 4) a 23 kostrových hrobov, z ktorých časť bola poškodená výkopom ryhy pre potrubie zavlažovacieho zariadenia. V sektore C sa zachytila superpozícia hrobov 8/71 a 12/71, v sektore E superpozícia hrobov 18/71 a 19/71 nad sídliskovým objektom 1/71, v sektore L superpozícia sídliskového objektu 3/71 nad hrobom 20/71 (obr. 2). Pre nevhodné pôdne podmienky tvar, rozmery a vnútorná úprava hrobových jám preskúmaných hrobov ostali nerozpoznané.

Poloha Na laze v súčasnosti je bez výraznejšej konfigurácie terénu, ale ako ukázal výskum, je tu približne 40 cm hrubá, miestami aj hrubšia vrstva naplavenej hliny, ktorá je výsledkom niekoľkých veľkých povodní (Bialeková 1981, s. 37) a ňou sa pôvodne zvlnený terén vyrovnal. Vlastná kultúrna vrstva sa začína v hĺbke cca 40 cm od dnešného povrchu a siaha do hĺbky asi 80 cm, potom nasleduje podložie. Z hľadiska pôdnych typov ide o nivnú karbonátovú pôdu na pôdotvornom substráte vápenatých nivných uloženín, tiahnucu sa pozdĺž toku Dubovej. Táto pôda má dobré zrnitostné zloženie a agrofyzikálne a agrochemické vlastnosti. Lokalizácia stredu výskumu z roku 1971: M-33-132-Ba-1, 1 : 25 000, 128 : 198 mm.

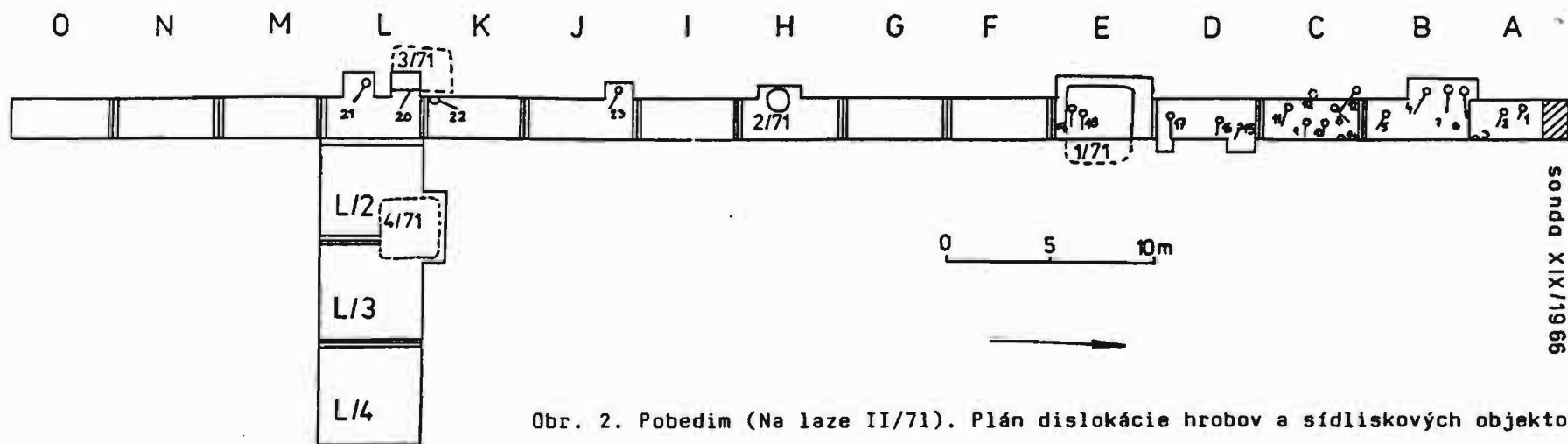
Pri opise hrobov a hrobových príloh sú použité skratky: dĺ. - dĺžka, zdĺ. - zachovaná dĺžka, hĺ. - hĺbka od dnešného povrchu, š. - šírka, mš. - maximálna šírka, v. - výška, vv. - vnútorná výška nádoby, mš. - maximálny priemer, vš. - vonkajší priemer ústia nádoby, š. - vnútorný priemer ústia nádoby, šd. - priemer dna, mš. - maximálna šírka čepele, dĺč. - dĺžka čepele, zdĺč. - zachovaná dĺžka čepele, hr. - hrúbka. Pri nádobách boli parametre merané podľa kritérií publikovaných v príspevku: Bialeková - Tirpáková 1983, s. 121-147. Rozmery hrobových jám sú uvádzané v cm, rozmery predmetov v mm.

OPIS HROBOV A HROBOVÝCH PRÍLOH

Hrob 1/71 (sektor A). Žena(?), juvenis (16-17 r.). Orient. 75°, hĺ. 80, uloženie naznak, horné končatiny pôvodne vedľa tela, horná časť tela prehádzaná,

Obr. 1. Povedim (Na laze II/71). Celkový plán pohrebiska.

Obr. 2. Povedim (Na laze II/71). Plán dislokácie hrobov a sídliskových objektov.

lebka intencionálne rozbitá (obr. 3: 1; 5: 1, 2, 5). Pri ľavom chodidle nádoba (1).

1. Nádoba zhotovená obtáčaním na kruhu, materiál jemne piesčitý, v hornej časti výzdoba hrebeňovým rydlom; mØ. 89, vØú. 93, Øúv. 73, Ød. 59, v. 134, vv. 113 (obr. 9: 2; 10: 2).

Hrob 2/71 (sektor 1). Dieťa, infans II (3-4 r.). Orient. 75⁰, hĺ. 76, kostra slabo zachovaná, neúplná, prehádzaná, lebka rozbitá a uložená na pravú spánkovú kosť (obr. 3: 2; 5: 2, 3, 5).

Bez nálezov.

Hrob 3/71 (sektor A). Muž(?), maturus (40-50 r.). Orient. 90⁰(?), hĺ. 94. Hrob zničený výkopom pre zavlažovacie zariadenie, zachovala sa iba lebka, položená na ľavú spánkovú kosť. O orientácii sa uvažuje len na základe polohy lebky (obr. 3: 7; 5: 4, 5).

Bez nálezov.

Hrob 4/71 (sektor B). Žena, senilis (50-70 r.). Orient. 63⁰, hĺ. pri hlave 70, pri nohách 76, uloženie naznak, horná polovica tela prehádzaná, lebka na ľavej spánkovej kosti, stehenné kosti prekrížené pri prehádzaní kostry (obr. 3: 4; 5: 6). Konča nôh nádoba (1), po vybratí kostry v krčnej partii nájdené dve náušnice (2) a dva koráliky (3).

1. Nádoba zhotovená obtáčaním, materiál jemne piesčitý, hrdlo odrazené ešte pred vložením do hrobu, na podhrdlí jednoduchá vlnovka, na ostatnej časti nádoby tri pásy obežných línií rytých hrebienkovým rydlom, dno rovné a hrubé ako steny nádoby; mØ. 120, Øúv. 93, Ød. 74, v. 131, vv. 110 (obr. 9: 6; 10: 5).

2. Dve náušnice z tenkého bronzového drôtika, jeden koniec nepatrne roztepáný a sformovaný do trojitej slučky, druhý voľne podbiehajúci pod slučku, dí. oblúka jednej 17 (obr. 8: 8), druhej 18 (obr. 8: 7), koniec odpadnutý pri konzervácii.

3. Dva koráliky zo sklenej pasty, jeden štvorčlánkový bielej perleťovej farby; dí. 18, Ø 6 (obr. 8: 9), druhý trojčlánkový s náznakom štvrtého článku z priehľadnej zelenkavej sklenej pasty; dí. 14; Ø 6 (obr. 8: 10).

Hrob 5/71 (sektor B). Dieťa, infans III (8-9 r.). Orient. 70⁰, hĺ. 70, uloženie naznak, lebka na pravej spánkovej kosti (obr. 3: 6; 5: 6; 6: 5). Konča ľavej nohy nádoba (1), v blízkosti ľavého kolena ďalšia neúplná nádoba v črepoch (2).

1. Nádoba zhotovená obtáčaním na kruhu, materiál jemne piesčitý, okraj esovite vyhnutý, na maxim. vydutí dva pásy zvislých hrebeňových vrypov, dno rovné; vØú. 154, Øúv. 110, Ød. 91, v. 130 (obr. 9: 5; 10: 6).

2. Niekoľko črepov z neúplnej a nerekonštruovateľnej nádoby zhotovenej obtáčaním na kruhu (obr. 10: 4).

Hrob 6/71 (sektor B). Pohlavie(?), juvenis (16-18 r.). Orient. 95⁰, hĺ. 78, uloženie naznak, hrudník prehádzaný, lebka rozmliaždená, pôvodne položená na ľavej spánkovej kosti (obr. 3: 3). V krčnej časti kameň (1).

1. Plochý pieskovec; cca 120 x 100 x 30.

Hrob 7/71 (sektor B). Pohlavie(?), juvenis (14-16 r.). Orient. 90° , hĺ. pri hlave 90, pri nohách 95, pôvodné uloženie naznak, kostra prehádzaná, lebka prevrátená a rozbitá (obr. 3: 5; 6: 1). Konča nôh nádoba (1), na pravej strane pása nôž, ostrím smerom k dolným končatinám (2).

1. Nádoba súmerného tvaru so širokým ústím, vytočená na kruhu, materiál jemnejšie plavený, okraj rímsovite zrezaný, dno rovné a hrubé ako steny nádoby. V hornej polovici tri jednoduché vlnovky, v dolnej tri obežné línie; mØ. 112, vØú. 122, Øúv. 93, Ød. 75, v. 121, vv. 93 (obr. 9: 3; 10: 1).

2. Železný nôž, rap obojstranne odsadený; dĺ. 145, dĺč. 115, mšč. 19 (obr. 8: 16).

Hrob 8/71 (sektor C). Žena, maturus (40-60 r.). Orient. 153° , hĺ. 70, uloženie naznak, horné končatiny vedľa tela, pravé predlaktie čiastočne pokrýva panvovú kosť. Sekundárny posun pravého predkolenia a dolnej časti chrbtice, lebka rozbitá (obr. 3: 8; 6: 4). Na hrudi dva okrajové črepy (1).

1. Dva väčšie okrajové črepy z dvoch nádob.

Hrob 9/71 (sektor C). Dieťa, infans III (8-10 r.). Orient. 60° , hĺ. 82, kostra porušená, hlava od tela oddelená a posunutá vľavo cca o 15 cm (obr. 3: 9; 6: 3, 4, 5).

Bez nálezov.

Hrob 10/71 (sektor C). Dieťa, infans II (1-2 r.). Orient. 90° , hĺ. 58. Úplne schátraná kostra, prehádzaná a akoby zhrnutá na hromádku, v mieste hrudníka dve železné hrkálky (1), ktoré sa pri konzervácii rozpadli (obr. 3: 11; 6: 3-5).

1. Dve železné hrkálky so stredovým rebrom, zakončeným trojuholníkovitým uškom s otvorom, zhotovené z veľmi tenkého plechu. Priemer jednej 21 (obr. 8: 18). Druhej 22 (na nej zvyšky petrifikovaného dreva).

Hrob 11/71 (sektor C). Muž(?), adultus (20-30 r.). Orient. 70° , hĺ. 74, uloženie naznak, ľavá horná končatina vedľa tela, pravá šikmo cez panvu, hrudník aj pravé predlaktie prehádzané, posun kostí aj v spodnej časti dolných končatín, lebka rozbitá, položená na ľavej spánkovej kosti, ale poloha mandibuly naznačuje, že pôvodne mohla byť položená na tylo a len pri prehádzaní hrobu bola otočená vpravo (obr. 3: 13; 6: 4, 6). V mieste pása nôž (1).

1. Železný nôž, rap obojstranne odsadený; zdĺ. 68, pôvodná dĺč. 100 (obr. 8: 20). Na čepeli na reznej ploche zvyšky petrifikovaného dreva (pri konzervácii deformácia pôvodného tvaru a veľkosti).

Hrob 12/71 (sektor C). Dieťa, infans III (7-15 r.). Orient. 68° , hĺ. 76, zachovaná len časť dolných končatín, ktoré siahajú až k hrobu 8, ktorým boli odseknuté (hrob 8/71 je o 6 cm vyššie položený), horná časť kostry z technických dôvodov nemohla byť odkrytá (obr. 3: 12; 6: 5).

Bez nálezov.

Hrob 13/71 (sektor C). Žena(?), juvenis (17-18 r.). Orient. 70° , hĺ. 76, uloženie naznak, pravé predlaktie krížom cez panvu, ľavá horná končatina pozdĺž

tela, dolné končatiny odrezané výkopom pre závlahu, kosti hrudníka porušené, mandibula posunutá z pôvodného miesta (obr. 3: 10; 6: 5). Pod lebku dve náušnice a zlomok ďalšej (1).

1. Dve náušnice so špirálovitým valčekovitým zakončením (na jednej po konzervácii zakončenie chýba - obr. 8: 11, na druhej zachované - obr. 8: 12), zhotovené z veľmi tenkého strieborného drôtika; Ø oblúka 10-12, špirálovité valčekovité zakončenie dĺ. 4. Fragment oblúka ďalšej náušnice neznámeho tvaru, zhotovenej z tenkého strieborného drôtika (obr. 8: 13).

Hrob 14/71 (sektor C). Dieťa, infans II (2-3 r.). Orient.(?), hĺ. 65. Z kostry zachovaná iba lebka, ostatná časť zničená výkopom pre závlahu (obr. 4: 4; 6: 5).

Bez nálezov.

Hrob 15/71 (sektor D). Dieťa, infans II (2-3 r.). Orient. 65°, hĺ. pri hlave 58, pri nohách 65, uloženie naznak, kostra zle zachovaná, dolná časť dolných končatín odseknutá výkopom pre závlahu (obr. 4: 3).

Bez nálezov.

Hrob 16/71 (sektor D). Dieťa, infans III (8-10 r.). Orient. 85°, hĺ. pri hlave 60, pri nohách 64. Slabo zachovaná kostra, horná časť tela neúplná a prehádzaná, lebka chýba, spodná časť dolných končatín tiež posunutá z pôvodného miesta (obr. 4: 6).

Bez nálezov.

Hrob 17/71 (sektor D). Muž, senilis (60-70 r.). Orient. 100°, hĺ. pri hlave 65, pri nohách 70, uloženie naznak, horné končatiny vedľa tela (pravé predlaktie pod panvovou kosťou), dolné končatiny odrezané výkopom pre závlahu (obr. 4: 7). Po vybratí kostry pod panvou nájdený nôž (1).

1. Nôž s obojstranne odsadeným rapom; pôvodná dĺ. 127, pôvodná dĺč. 96, pôvodná š. 13 (obr. 4: 7 - po konzervácii zmena tvaru a veľkosti).

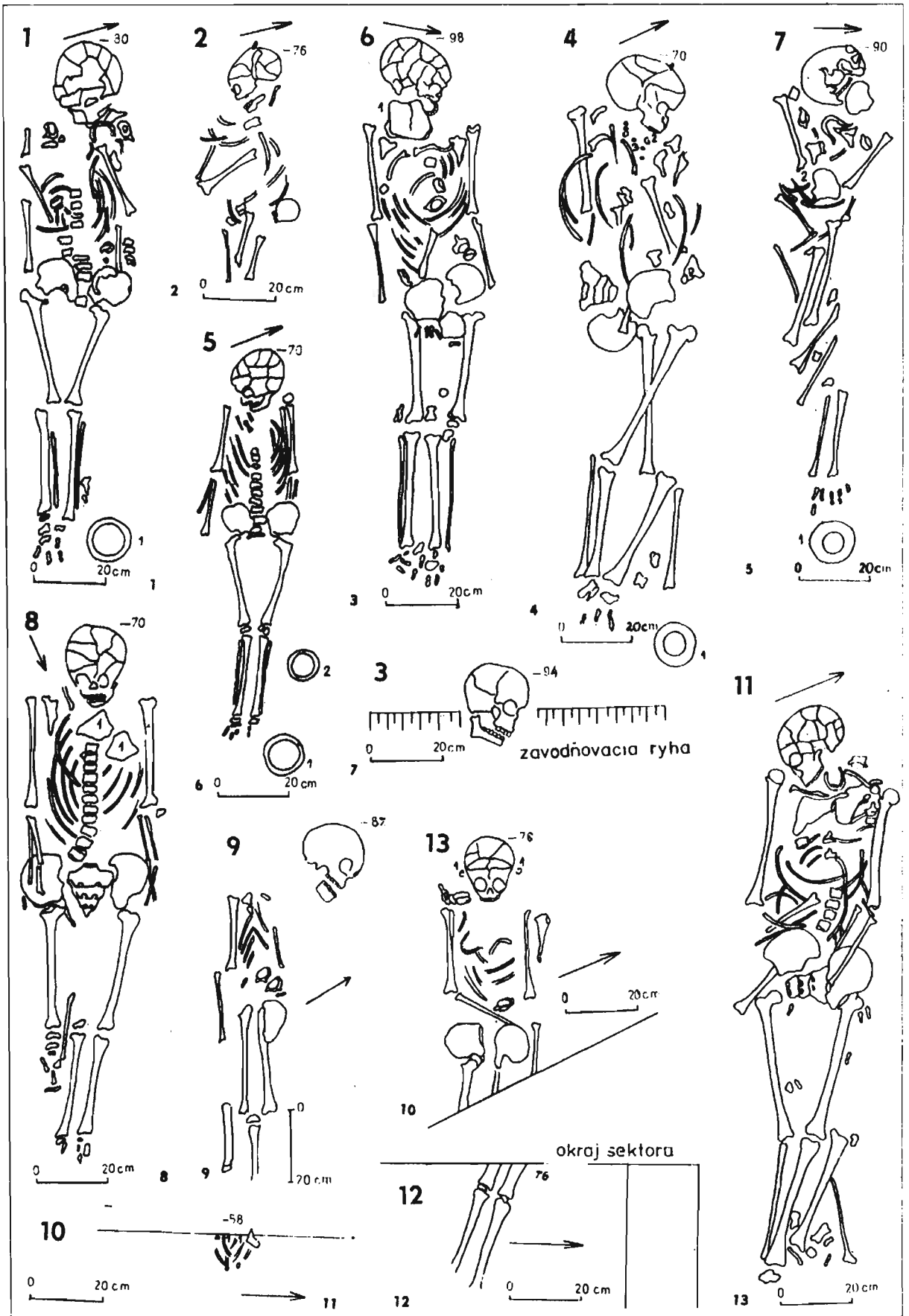
Hrob 18/71 (sektor E). Muž, adultus (20-30 r.). Orient. 90°, hĺ. pri hlave 66, pri nohách 73, uloženie naznak, horné končatiny vedľa tela, pravé predlaktie pod panvou, hrudník a ľavé rameno mierne posunuté z pôvodného miesta, lebka na ľavej spánkovej kosti (obr. 4: 1; 6: 6).

Bez nálezov.

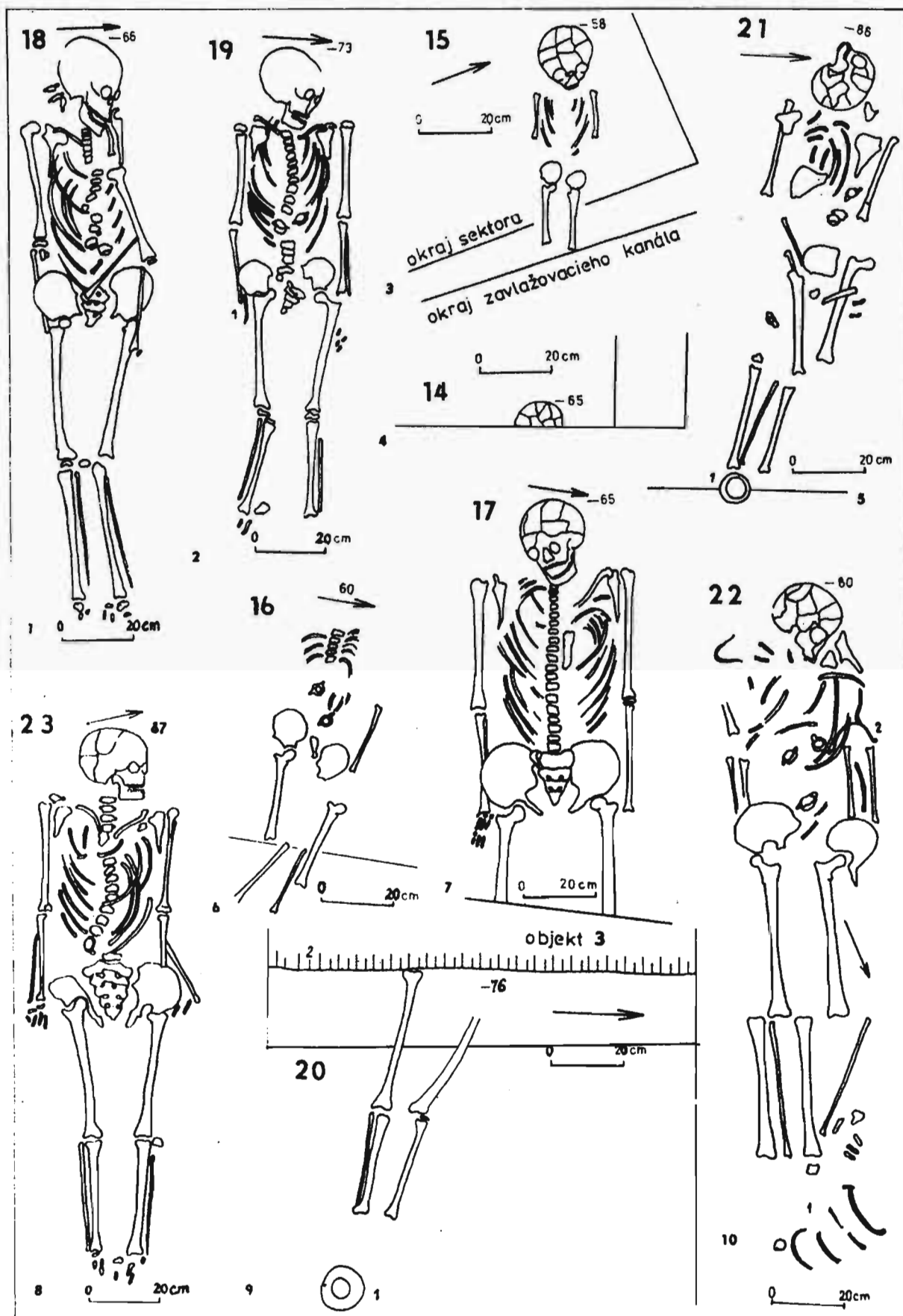
Hrob 19/71 (sektor E). Dieťa, infans III (12-14 r.). Orient. 90°, hĺ. pri hlave 73, pri nohách 80, uloženie naznak, horné končatiny vedľa tela, lebka na ľavej spánkovej kosti. Pri pravom bedrovom kĺbe nôž (1), ostrím k telu, špicom k dolným končatinám (obr. 4: 2; 6: 6).

1. Železný nôž, rozpadnutý na dve časti, špic odlomený, rap odsadený zhora; zdĺ. 101, dĺč. 34, šč. 10 (obr. 8: 19).

Hrob 20/71 (sektor L). Pohlavie(?), juvenis (14-17 r.). Orient. 75°, hĺ. 76, zachované len dolné končatiny, ostatná časť tela zničená sídliskovým objektom (obr. 4: 9; 7: 1). Konča nôh nádoba (1).

Obr. 3. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 1; 2 - hrob 2; 3 - hrob 6; 4 - hrob 4; 5 - hrob 7; 6 - hrob 5; 7 - hrob 3; 8 - hrob 8; 9 - hrob 9; 10 - hrob 13; 11 - hrob 10; 12 - hrob 12; 13 - hrob 11.

Obr. 4. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 18; 2 - hrob 19; 3 - hrob 15; 4 - hrob 14; 5 - hrob 21; 6 - hrob 16; 7 - hrob 17; 8 - hrob 23; 9 - hrob 20; 10 - hrob 22.

1

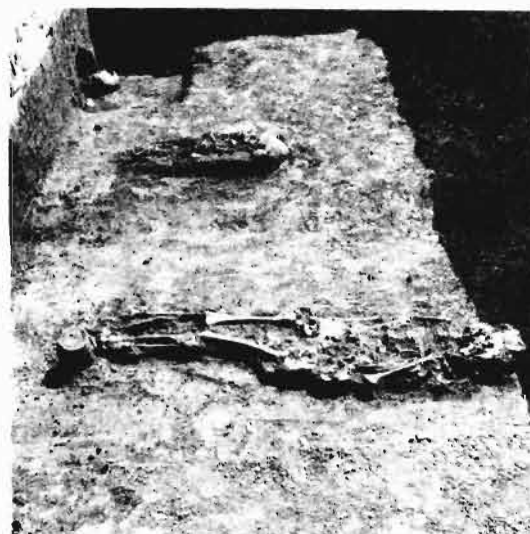
2

3

4

5

6

Obr. 5. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 1; 2 - hrob 1, 2; 3 - hrob 2; 4 - hrob 3; 5 - hroby 1, 2, 3; 6 - hroby 4, 5.

1

2

3

4

5

6

Obr. 6. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 7; 2 - hrob 5; 3 - hroby 11, 9; 4 - hroby 11, 9, 8; 5 - hroby 11, 9, 13, 14, 8, 12; 6 - hroby 18, 19.

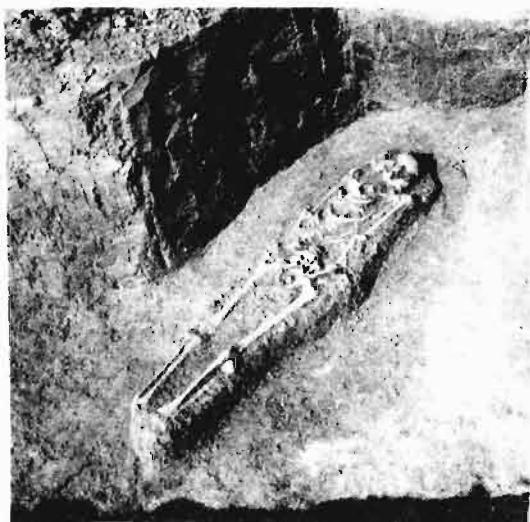
1. Súmerná nádoba so širokým ústím a s lištou na podhrdlí, zhotovená obtáčaním na kruhu z jemnejšieho plaveného materiálu. Pod lištou pás drobnej vlnovky rytej hrebienkovým rydlom. Tesne pod maximálnym vydutím ďalší pás vlnovky rytej hrebienkovým rydlom. Na dne plastická značka - štvorec členený uhlopriečkou na dva trojuholníky, z ktorých jeden je ďalej rozdelený na dva menšie trojuholníky; mØ. 122, vØú. 131, Øúv. 93, Ød. 82, v. 126, vv. 100 (obr. 9: 1; 10: 7).

1

2

3

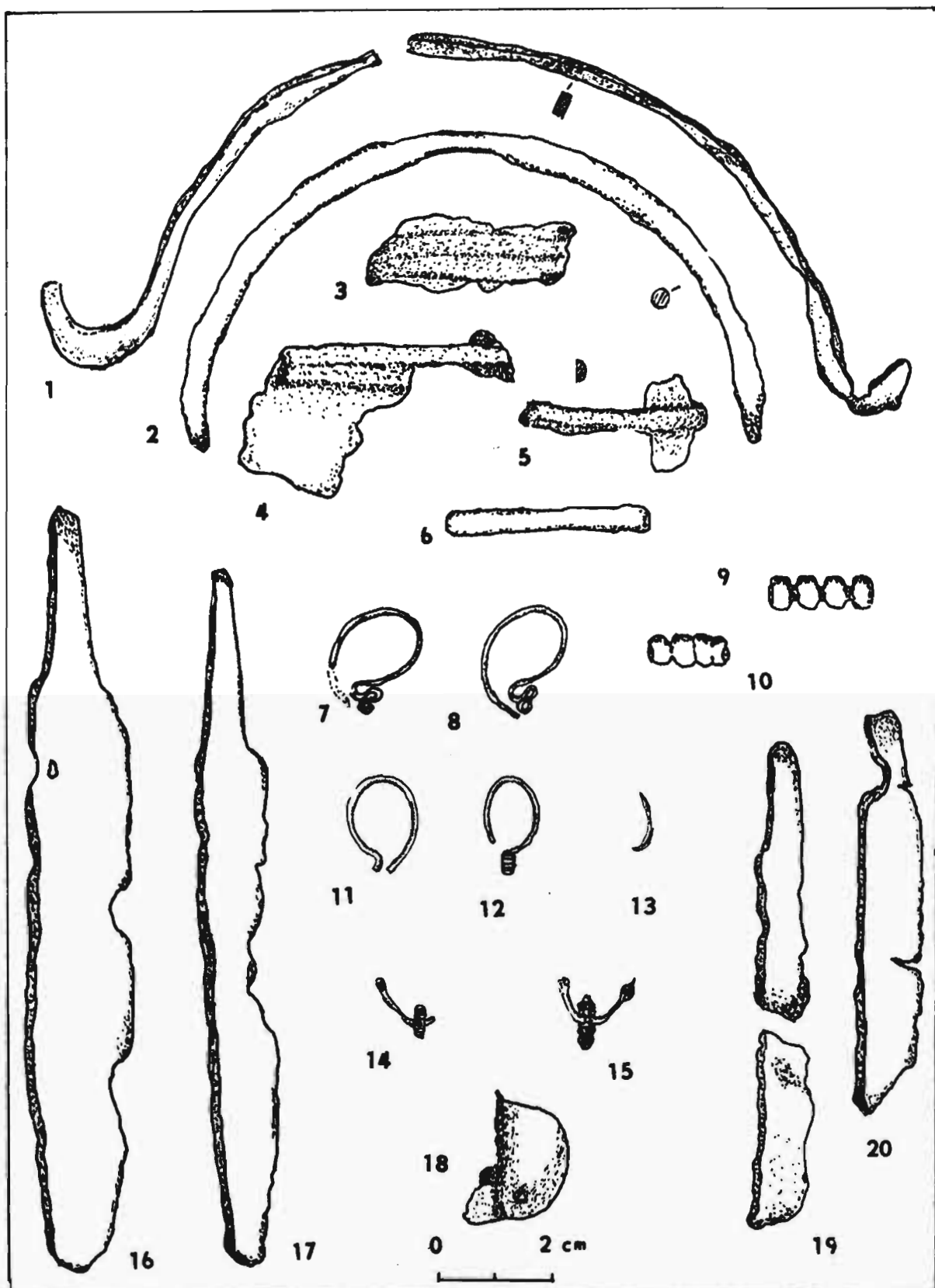

4

Obr. 7. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 20; 2 - hrob 21; 3 - hrob 23; 4 - hrob 23 a depot sekerovitých hrivien (D-XIV).

Hrob 21/71 (sektor L). Dieťa, infans III (9-10 r.). Orient. 82°, hĺ. 86, pôvodné uloženie naznak, kostra prehádzaná, len niektoré časti v pôvodnej polohe, lebka pomliaždená a prevrátená (obr. 4: 5; 7: 2). Konča nôh nádoba (1). Po vybratí kostry pod lebkou nájdené dve neúplné náušnice (2).

1. Súmerná nádobka so širokým ústím, obtáčaná na kruhu, materiál jemne zrnitý, okraj zvislo zrezaný, na podhrdlí a pleciach pásy drobných vpichov, na dne plastická značka v tvare maltézskeho kríža; mØ. 83, vØú. 98, Øúv. 76, Ød. 56, v. 70, vv. 61 (obr. 9: 4; 10: 3).

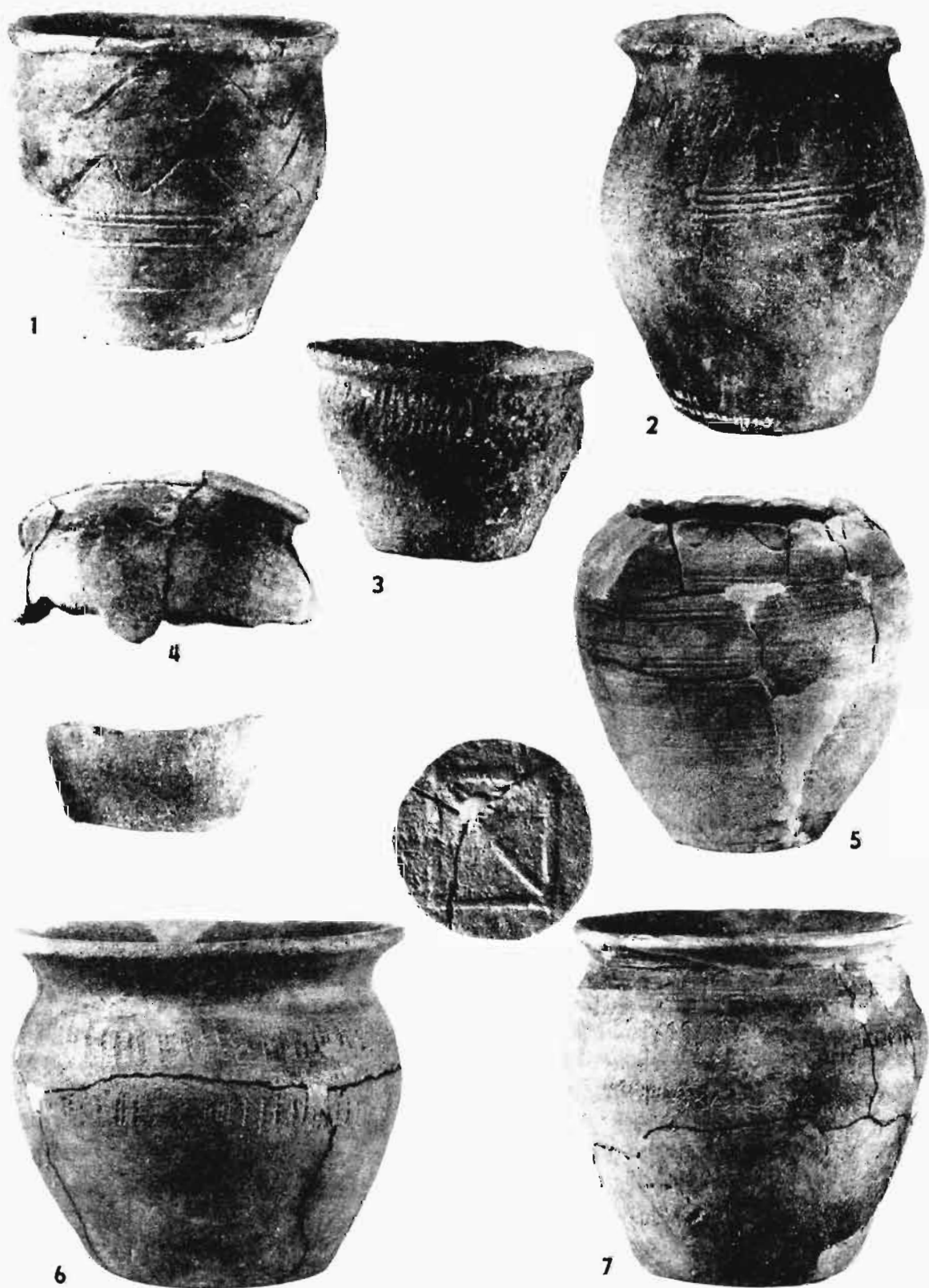
Obr. 8. Pobedim (Na laze II/71). 1-6 - hrob 22; 7-10 - hrob 4; 11-13 - hrob 13; 14, 15 - hrob 21; 16 - hrob 7; 17 - hrob 17; 18 - hrob 10; 19 - hrob 19; 20 - hrob 11.

2. Neúplná bronzová náušnica s obojstranným klasovitým príveskom, zhotovená z veľmi tenkého drôtu (obr. 8: 14). Druhá náušnica je zo strieborného drôtu (obr. 8: 15) a má obojstranný prívesok - smerom nahor je to prstienok spletený z dvoch drôtov a podložený krúžkom, nad ktorým asi bola guľôčka. Na dolnom prívesku je venček spletený z dvoch drôtov a fragment prívesku neurčitého tvaru.

Obr. 9. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 20; 2 - hrob 1; 3 - hrob 7; 4 - hrob 21; 5 - hrob 5; 6 - hrob 4.

Hrob 22/71 (sektor K). Muž, senilis (60-70 r.). Orient. 155°, hĺ. 80, uloženie naznak, lebka na ľavej spánkovej kosti, horná polovica tela prehádzaná, mandibula odsunutá vpravo z pôvodného miesta, podobne aj spodná časť nôh posunutá (obr. 4: 10). Konča nôh dve obruče vedierka a rukoväť s odlomenými koncami a asi aj zvyšky ataší s pettifikovanými kúskami dreva (1). V hrudnej časti rukoväť z ďalšieho vedierka (2).

Obr. 10. Pobedim (Na laze II/71). 1 - hrob 7; 2 - hrob 1; 3 - hrob 21; 4 - hrob 5;
5 - hrob 4; 6 - hrob 5; 7 - hrob 20.

1. Rúčka vedierka z tyčinky kruhového prierezu ($\emptyset$ 5), konce odlomené, maximálny rozpon cca 95 (obr. 8: 2). Dve obruče oválneho tvaru (pri konzervácii sa zväčša rozpadli) z vrchnej strany mierne klenuté (š. 7, v. 5). Na mnohých fragmentoch petrifikované drevo (obr. 8: 3-6).

2. Rúčka z ďalšieho vedierka, zhotovená z tordovanej tyčinky, konce esovite vyhnuté, rozpon ramien 111 (obr. 8: 1).

Hrob 23/71 (sektor J). Žena, adultus (20-30 r.). Orient. 80°, hĺ. 83, uloženie naznak, horné končatiny vedľa tela, ľavé predlaktie sčasti podchádza pod panvu, sčasti vybočuje, lebka na ľavej spánkovej kosti, chrbtica a kosti hrudníka trochu porušené (obr. 4: 8; 7: 3, 4).

Bez nálezov.

ANALÝZA

Na preskúmanej ploche sa odkrylo 23 hrobov, časť z nich bola poškodená ešte v 9. stor. (dolné končatiny kostry v hrobe 12 odrezané hrobom 8; v hrobe 20 horná polovica tela a časť stehenných kostí odstránené pri hĺbení objektu 3/71), časť v nedávnej minulosti výkopom ryhy pre potrubie zavlažovacieho zariadenia (v hroboch 3 a 14 sa zachovala iba lebka, v hroboch 13, 15, 17 chýbala prevažná časť dolných končatín, v hrobe 16 nebola lebka). Úplné a neporušené kostry boli len tri (hroby 5, 19, 23), v ostatných hroboch došlo k posunu alebo prehodeniu kostí z rituálnych alebo iných dôvodov (tlenie tela alebo zhnitie organickej podložky). Zachovanosť skeletov bola priemerná, v hroboch 10, 15 a 16 veľmi zlá.

Hroby sa koncentrujú v severnej časti skúmanej plochy, a to najmä v sektore A-D s maximálnou koncentráciou v sektore C, kde je doložená aj superpozícia hrobov 8 a 12. V sektoroch E, J, K, L sú ojedinelé hroby (obr. 2). Táto dislokácia hrobov naznačuje približný rozsah pohrebiska južným a čiastočne aj juhovýchodným smerom a potvrdzuje vyslovený predpoklad o najväčšej koncentrácii hrobov v priestore medzi sondami XVIII a XIX z roku 1966 (obr. 12), avšak práve táto plocha nebola pre výskum prístupná.

Podľa antropologickej analýzy RNDr. J. Jakaba, CSc. (publikované samostatne v tomto čísle), v preskúmanom súbore bolo päť žien (hroby 1?, 4, 8, 13?, 23) všetkých vekových kategórií, pričom antropologicky neistý hrob 13 podľa príloh (náušnice) možno považovať za ženský. Ďalej tu bolo pochovaných päť mužov (hroby 3?, 11?, 17, 18, 22) vo veku adultus, maturus a senilis (príslušnosť k mužskej populácii v hrobe 11 naznačuje nôž v mieste pása) a desať detí vo veku infans II (hroby 2, 10, 14, 15) a infans III (hroby 5, 9, 12, 16, 19, 21), pričom jedinca v hrobe 21 sme identifikovali ako dievča, lebo po vybratí skeletu sa našli pod hlavou dve náušnice. Hroby 6, 7, 20 ostali neurčené, ale opäť podľa príloh o hrobe 7 uvažujeme ako o chlapčenskom (nádobá, nôž). Všetky tri hroby patria juvenilným jedincom (14-18 r.).

Rozmiestnenie hrobov nepoukazuje na nejaké zámerné zoskupenie podľa pohlavia alebo veku. Hroby detí sú roztrúsené medzi hrobmi dospelých. Je to jav zachytený na tejto lokalite už v predchádzajúcich výskumných sezónach (Vendtová 1969, obr. 26; 33; 48) aj na iných súvekých pohrebiskách pospolitého ľudu (Hanáková - Staňa - Stloukal 1986, s. 14).

Výška postavy, vypočítaná podľa dĺžky dolných končatín, sa pohybuje u mužov v rozmedzí 161,1-166,4 cm (nadstredná), u žien v rozmedzí 144,1-153,2 cm (malá až stredná). Vek pochovaných žien je v skúmanom súbore v priemere nižší ako u mužov, ale v obidvoch skupinách sa vyskytli jedinci vo veku senilis, deti zomreli v útlom veku alebo v puberte (tab. 1).

Výraznejšie mongoloidné znaky sa konšatovali len pri pochovaných v ženskom hrobe 13 a v detských hrobách 5 a 21; druhý z nich, ako už bolo povedané, považujeme za hrob dievčaťa. Hroby s mongoloidnými znakmi jedincov sa ani výbavou, ani pohrebným rítom nelíšia od ostatných. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že pobedimská ekuména v 7.-8. stor. sa síce nachádzala nad severným okrajom avarského kaganátu, ale v jeho kontaktnej zóne, čo sa prejavilo v určitej akulturácii, a predpokladáme, že aj v biologickej symbióze slovanského etnika s nomádskymi populáciami. Svedčia o tom spomenuté mongoloidné znaky na skeletoch a tiež ojedinelé nálezy avarského rázu na pobedimských lokalitách z 8. a zo zač. 9. stor., napr. trojčepeľovitá streľka z objektu 20a z polohy Zapupovec, polovica liateho dvojdielného nákončia, zdobeného rozvilinou, z objektu 6 v polohe Na laze IIA, drôtený prsteň s preloženými koncami z hrobu 11 z pohrebiska Na laze II (Vendtová 1969, obr. 10: 18; 30: 3; 50: 8).

Tvar a rozmery hrobových jám sa nedali rozpoznať a neprišlo sa ani na nejakú výdrevu, resp. zvyšky drevenej rakvy. Odpovedá to situácii zistenej na tomto pohrebisku v predchádzajúcich rokoch, kde spomedzi 139 hrobov len v 13 sa jamy črtali výraznejšie (Vendtová 1969, s. 208). Tieto pomerne plytké hroby boli totiž pôvodne zahĺbené do humusovej vrstvy, v ktorej akékoľvek obrysy jám zanikli. Takéto skutočnosti sa dosť často zistili aj na iných pohrebiskách, napr. v Mikulčiciach-Klášteřisku (Klanica 1985, s. 533).

Hroby preskúmané v roku 1971 sú po odrátaní naplavenej hornej vrstvy hlboké v niektorých prípadoch len 20-30 cm, čo pri hrobách dospelých nestačí na prekrytie pochovaného (napr. mužské hroby 11, 17, 18, ženské hroby 4, 8, 13), ba ani najhlbšie hroby (mužské hroby 3, 7, 22, ženské hroby 17, 23 a detské hroby 9, 21) nie sú z hygienických dôvodov dosť hlboké (tab. 1), a preto treba predpokladať nejakú nadzemnú úpravu (Chropovský 1970, s. 137-138). Hĺbka hrobov 40-60 cm od povrchu je na pohrebiskách dosť častá (Hrubý 1955, s. 56; Eisner 1966, s. 358; Dostál 1966, s. 20; 1982, s. 177; Hanáková - Staňa - Stloukal 1986, s. 15-16; Hanuliak 1990, s. 153-154, obr. 3; 4) a zväčša sa chápe ako znak relatívne mladších hrobov. Na niektorých lokalitách hĺbka hrobových jám mohla byť determinovaná hladinou spodnej vody (Eisner 1966, s. 358). V Pobedime v polohe Na laze s touto eventualitou treba rátať.

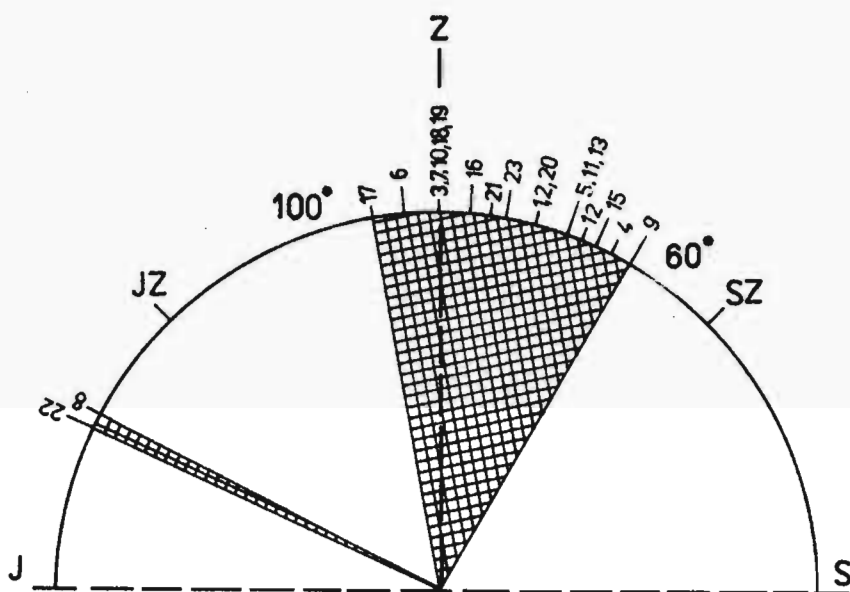
V preskúmaných 23 hrobách hĺbka nie je striktne diferencovaná ani podľa pohlavia, ani veku, ba ani ročná doba pochovávaní tu nehrala rolu, napr. hroby s odklonom na SZ a JV (gros hrobov preskúmaných v roku 1971) sú relatívne najhlbšie (70-86 cm), hoci boli vykopané v neskorej jeseni a zime (tab. 1; obr. 11). Priemerná hĺbka mužských hrobov je cca 65-95 cm od dnešného povrchu, ženských 70-83 cm a detských 58-86 cm. V každej z týchto kategórií pochovaných sa vyskytujú aj hroby s hĺbkou 80-95 cm, napr. hĺbka hrobu starého muža (hrob 17) a starej ženy (hrob 4) je rovnaká ako u 3- až 4-ročného dieťaťa (hrob 2). Pritom hlbšie hroby sa nevyznačujú nejakými zvláštnymi prílohami, skôr sú bez nich, len jedna náušnica v detskom hrobe 21 bola zhotovená zo striebra (obr. 8: 15).

V hrobách 4 (žena - senilis), 7 (chlapec - juvenis) a v skupinke hrobov 15-19 (hroby 15, 16, 19 - deti vo veku infans II a infans III; hrob 17 - muž vo veku senilis; hrob 18 - muž vo veku adultus) hlava pochovaných ležala cca o 4-7 cm vyššie ako nohy (tab. 1). Opakovanie približne ustáleného výškového rozdielu (napr. 5 a 7 cm) môže indikovať zvláštnu úpravu hrovej jamy, spojenú s pohrebnými zvyklosťami určitej skupiny ľudí. Menej pravdepodobná je tu náhoda.

Orientácia hrobov preskúmaných v roku 1971 v polohe Na laze II/71 je prevažne ZZS-VVJ (12 hrobov), menej Z-V s malým odklonom na S alebo J (9 hrobov), v dvoch hrobách sú mŕtvi orientovaní hlavou na JJZ (obr. 11), teda prevláda, ako už bolo povedané, pochovávanie v neskorej jeseni a zime, nasleduje pochovávanie vo včasnej jari alebo včasnej jeseni a len výnimočné je v lete. Toto pozorovanie

korešponduje s výsledkami získanými na tejto lokalite V. Vendtovou (1969, s. 208), ako aj na väčšine slovenských pohrebísk (Hrubý 1955, s. 75-76, obr. 8; Tovorník 1986, s. 427, obr. 6; Hanuliak 1990, s. 157-158).

Taktiež poloha mŕtvych v hrobách sa nevyvíja z rámca ustálených zvyklostí (Dostál 1966, s. 25-26; Hanuliak 1990, s. 155). Odhliadnuc od hrobov, v ktorých sa zachovala iba lebka alebo časť dolných končatín

Obr. 11. Pobedim (Na laze II/71). Orientácia hrobov.

a teda k rítu uloženia nič nehovoriacich, ako aj hrobov sekundárne natoľko intencionálne porušených (hroby 2, 4, 7, 10), že uloženie horných končatín ostáva neznáme, základnou polohou bolo polozenie mŕtveho naznak s hornými končatinami vedľa tela (hroby 1, 5, 6, 8, 9, 15-19, 22, 23 a asi aj hrob 21; obr. 3: 1, 3, 6, 8, 9; 4: 1-3, 5-8, 10), pričom v niektorých prípadoch po uvoľnení svalstva pravé alebo ľavé predlaktie nepatrne prekrylo panvové kosti (hroby 1, 5, 17-19, 22, 23; obr. 3: 1, 6; 4: 1, 2, 7, 8, 10). Primárna mohla byť poloha ramena mierne položeného nad pravý bok v hrobe 8 (obr. 3: 8). V hrobách 11 a 13 (obr. 3: 10, 13) ide o zámerné polozenie pravého alebo ľavého predlaktia do lona.

Dolné končatiny pochovaných, aj napriek spontánnemu posunu častí kostí pri tlení tela (hroby 7-9, 11, 16, 21, 22; obr. 3: 5, 8, 9, 13; 4: 5, 6, 10), boli vystreté vedľa seba a k náhodnému prekríženiu stehenných kostí v hrobe 4 (obr. 3: 4) došlo pri sekundárnom zásahu na kostre.

Hlava pochovaných ležala na tyle (hroby 8, 13-15, 17; obr. 3: 8, 10; 4: 3, 4), na pravej (hroby 1, 2, 5, 6, 11; obr. 3: 1-3, 6, 13) alebo ľavej spankovej kosti (hroby 3, 4, 18, 19, 22, 23; obr. 3: 4, 7; 4: 1, 2, 8, 10), ale tu neplatí nejaké pravidlo viažuce sa na pohlavie pochovaných, ako tomu bolo napr. na pohrebis-

ku vo Veľkom Grobe (Chropovský 1957, s. 193). V hrobach 7, 21 boli lebky vyvrátené pri sekundárnom prehádzaní tela. Iná situácia je v detskom hrobe 9 (obr. 3: 9), kde spôsob prevrátenia lebky naznačuje, že nejde o dekapitáciu, ale samočinné oddelenie od tela a odkotúľanie sa o cca 15 cm vľavo po uvoľnení svalstva a asi aj zhnití organickej podložky pod hlavou. K tomuto posunu lebky muselo dôjsť v dutom priestore. Vzhľadom na hĺbku hrobu (82 cm) možno uvažovať o truhle alebo aspoň komorovitej výdreve jamy.

Výsledkom prirodzeného rozkladu tela je porušenie chrbtice a ľavého ramena v hrobe 18 (obr. 4: 1) a chrbtice v hrobe 23 (obr. 4: 8). Dislokácia kostí v hrobe 7 (obr. 3: 5) naznačuje, že mŕtvý bol asi zabalený do nejakého organického obalu, najskôr plátna, čo je jav známy nielen na tejto lokalite (Vendtová 1969, s. 208), ale aj na ďalších pohrebiskách (Chropovský 1957, s. 192; Budinský-Krička 1959, s. 18, 119; Eisner 1966, s. 360-361; Bialeková 1982, s. 139). Hoci zabalenie mŕtvych do plátna sa vyskytuje už v prvej pol. 9. stor., maximum výskytu tohto spôsobu pochovávania je v poslednej tretine 9. a prvej tretine 10. stor. (Hanuliak 1990, s. 154, obr. 5). Kostra 1- až 2-ročného dieťaťa v hrobe 10 akoby bola zbalená do batôžka (obr. 3: 11). Pripomína to spôsob pochovania dieťaťa v hrobe 108, preskúmanom v roku 1966 (Vendtová 1969, s. 208, obr. 54).

Pozoruhodné sú tie hroby, kde sa zistili protivampirické zásahy na telách pochovaných. Je to rozhádzanie hrudníka, prípadne aj ďalších častí tela (hroby 1, 2, 4, 6, 7, 11, 13, 21, 22; obr. 3: 1-5, 10, 13; 4: 5, 10). V. Vendtová (1969, s. 208) uvádza, že zo 139 preskúmaných hrobov bolo v pôvodnej polohe len 42 hrobov. Pritom okrem nepatrných výnimiek išlo o intencionálne rozhádzanie hornej časti tela, najmä hrudníka. Ďalej je to absencia určitých častí tela. Tak napr. v hrobe 16 (dieťa - infans III) chýba lebka a časť horných aj dolných končatín. Kostra síce bola v chatrnom stave, ale ak nejde o dekompozíciu kostí drevokaznou hubou (Staššíková-Štukovská 1993), absencia spomínaných častí tela musela byť zámerná (obr. 4: 6).

K protivampirickým praktikám pravdepodobne patrilo aj pomliaždenie kalvy (nie faciálnej časti), sprevádzané - s výnimkou hrobov 8 a 23 - aj rozhádzaním hrudníka alebo aj väčšej časti tela (hroby 1, 2, 6-8, 21, 23). Ide o zámerný, asi postmortálny zásah na mŕtvom, ktorý bol rozpoznaný aj na pohrebisku v Závade (Bialeková 1982, s. 142). Pomliaždenie lebiek konštatovala aj V. Vendtová (1969, s. 208), ale pripísala to tlaku hliny a poľnohospodárskych strojov. Z antropológického posudku vysvitá, že ide o staré, patinované lomy lebečných kostí. Navyše v prevažnej miere ide o lebky z hlbších hrobov.

S protivampirickými opatreniami súvisí aj zaťaženie hrudníka juvenilného jedinca väčším kameňom (hrob 6; obr. 3: 3). Analógiu k tomuto javu opäť máme na pohrebisku v Závade v hrobe 4 (Bialeková 1982, s. 142, obr. 7: 19). Položenie kameňa za lebku, pod ňu, alebo vedľa nej dokumentuje V. Vendtová (1969, s. 208), B. Dostál (1982, s. 178) a ďalší.

Z celkového počtu 23 preskúmaných hrobov prílohy sa našli len v 12 hrobach. Nie je to presná štatistika, pretože nevieme, či v hrobach 3, 12, 14, 15, poškodených alebo zničených pri budovaní zavlažovacieho systému, neboli nejaké nálezy. Taktiež v čiastočne poškodených hrobach 13, 17 a 20 okrem zistených príloh mohli byť aj ďalšie. Na pomernú chudobu hrobových príloh upozornila V. Vendtová (1969, s. 208). Zo 139 preskúmaných hrobov len 64 malo nejaké prílohy. Dislokácia náleзов v hrobach je nasledujúca:

Nádoby sa našli v 6 hroboch, pričom v hrobe 5 boli dve, v ostatných po jednej (hroby 1, 4, 7, 20, 21). V hrobe 8 namiesto hrnca pod hrdlo ženy položili dva väčšie okrajové črepy z dvoch rozličných nádob (obr. 3: 8). V hroboch 7 (obr. 3: 5; 6: 1), 20 (obr. 4: 9; 7: 1) a 21 (obr. 4: 5; 7: 2) nádoba stála konča chodidiel, v hroboch 1 (obr. 3: 1; 5: 1, 2), 4 (obr. 3: 4; 5: 6) a 5 (obr. 3: 6; 6: 2) vedľa ľavého chodidla. V hrobe 5 ďalšiu, neúplnú nádobu priložili k ľavému kolenu. Hroby s nádobami patria k relatívne najhlbším na pohrebisku. Súčasne s hrncom v hrobe 4 bol aj pár náušnic a dva koráliky, v hrobe 21 pár náušnic a fragment ďalšej a v hrobe 7 nôž. Ostatné hroby okrem nádob alebo črepov iné prílohy neobsahovali (tab. 1). V hroboch s keramikou boli pochované ženy (hroby 1, 4, 8), dievča (hrob 21) a dve deti (hroby 7, 20). Oproti situácii zistenej v rokoch 1961, 1965 a 1966 je to nový poznatok, pretože vtedy hroby s nádobami patrili výlučne mužom a deťom.

Vedierko v hrobe starého muža (hrob 22) stálo konča nôh. Rukoväť z ďalšieho vedierka v tom istom hrobe sa našla medzi prehádzanými kosťami hrudníka (obr. 4: 10).

Nože ako príloha mužských (hroby 11, 17) a detských hrobov (7, 19) ležali po pravej alebo ľavej strane drieku, resp. pod ním. Táto poloha evidentne určuje ich spôsob nosenia na opasku. V hrobe 7 okrem noža ako príloha bola aj nádoba. Je to kombinácia, ktorá sa v predchádzajúcich sezónach prejavila výlučne v hroboch mužov, a teda možno predpokladať, že juvenilný jedinec v hrobe 7 patril k mužskej populácii. Ak prihliadneme aj na výsledky v rokoch 1961, 1965 a 1966 (Vendtová 1969, s. 213), tak výskyt nožov na tejto lokalite je podpriemerný. Z celkového počtu preskúmaných 162 hrobov len v 32 prípadoch sa vyskytol nôž ako príloha, a to v 18 mužských, 8 ženských, 4 detských a 2 bližšie neurčiteľných hroboch. Poloha noža po pravej alebo ľavej strane drieku sa neviaže len na určité pohlavie, hoci istá preferencia je tu badateľná (poloha vpravo - 1/Ž, 6/M, 1/D; poloha vľavo - 5/Ž, 9/M, 1/D; pri hlave - 2/M, 2/D; pod panvou - 2/Ž, 1/M).

Lokalizácia ženského šperku odpovedá jeho pôvodnej polohe. Koráliky sa našli v krčnej partii, náušnice pod lebkou, kam sa zosunuli pri zotlení tela (hroby 4, 13, 21; obr. 8: 7-13). V hrobe 13 náušnice boli jedinou prílohou, v hroboch 4 a 21 sa vyskytli spolu s nádobami.

Železné hrkálky so zvislým obvodovým rebrom vytiahnutým do trojuholníkového uška (obr. 8: 18) sa nachádzali v páre v mieste hrdla 1- až 2-ročného dieťaťa (hrob 10). Hrkálky tohto typu, objavené v rokoch 1961, 1965 (hroby 3/61, 1/65, 102/65; Vendtová 1969, s. 171, 176, 191, 210; obr. 49: 7; 50: 5; 57: 25; Bialeková 1984, s. 199), patrili deťom a mali v hroboch podobnú polohu.

Výskum v roku 1971 odkryl ďalšie hroby tvoriace súčasť väčších, pravdepodobne len dvoch časovo diferencovaných pohrebísk, ktorých rozsah zatiaľ nevieme presnejšie určiť. Pri rozbere pohrebného rítu a hrobových príloh prihliadame predovšetkým na výsledky získané V. Vendtovou, pretože na základe porovnania našich a jej poznatkov môžeme stanoviť, do akej miery ide o jednotný kultúrny habitus, resp. zhody a odlišnosti.

Keramika získaná z hrobov v roku 1971 sa typologicky aj technologicky nelíši od keramiky, ktorú publikovala V. Vendtová (1969, s. 200, 201, 209, 210), a to tak zo sídlisk, ako aj z pohrebísk z polohy Na laze II. Nádoby boli zhotovené na pomaly rotujúcom kruhu z piesčitého materiálu, jedine nádoba z hrobu 4 (obr. 9: 6; 10: 5), ako aj časti nádoby č. 2 z hrobu 5 (obr. 10: 4) sú technologicky vyspelejšie, kvalitnejšie vypálené a zhotovené z plavenej hlíny.

Z tvarovej stránky v sledovanom súbore sú zastúpené nižšie, širšie nádoby so širokým ústím (hroby 5, 7, 20; obr. 9: 1, 3-5), s maximálnym vydutím posunutým nižšie. K typickým hrncovitým tvarom sa radia nádoby z hrobov 1, 4 a 5 (obr. 9: 2, 6). Menšia nádoba z hrobu 21 má miskovitý tvar a na dne plastickú značku v tvare maltézskeho kríža (obr. 9: 4; 10: 9). Tvarom podobná nádoba s takmer identickou značkou zo Šurian, časť Úľany nad Žitavou (Ožďáni 1991, s. 76, obr. 30), je datovaná do 9.-10. stor. Na nádobe z hrobu 20 (obr. 9: 1; 10: 7) je taktiež plastická značka v tvare štvorca členeného uhlopriečkou na dva trojuholníky, z ktorých jeden sa člení ešte na ďalšiu dvojicu trojuholníkov (Kraskovské 1983, s. 198, tab. 1, obr. 14: 15). Na ostatných nádobách niet značiek. Všetky dna sú rovné a ich hrúbka sa rovná hrúbke stien.

Výzdoba nádob je dvojaká. Prvý typ predstavuje pomerne primitívny dekor, rytý hrebienkovým rydlom. Tvorí ho pásy nepravidelnej hustej vlnovky, kombinované s pásmi po obvode tela (obr. 9: 1, 2; 10: 2, 7), jednoduchá vlnovka na hrdle a pod ňou po celom tele obvodové pásy ryté hrebienkovým rydlom (obr. 9: 6; 10: 5), ďalej dva obvodové pásy kolmých hrebienkových vrypov na pleciah a tele (obr. 9: 5; 10: 5), tiež dva pásy kolmých vrypov rytých jednozubým rydlom, pričom na výzdobu hrdla použili hrubšie rydlo, na výzdobu podhrdlia jemnejšie s tenším a kratším zubom (obr. 9: 4; 10: 3).

Druhým typom výzdoby je kombinácia vlnovky a obvodovej špirály, ryté jednoduchým rydlom (obr. 9: 3, 6; 10: 1, 4). Táto keramika tvarovaním okraja a výzdobou pripomína keramiku blučinského typu (Poulík 1948-1950, obr. 102: b; 103: b; 1948, tab. X-XV; 1989-1990, s. 27-39; Tomčíková 1984, s. 217-222). Aj ďalší výzdobný prvok - plastické profilovanie hrdla a podhrdlia (obr. 9: 1; 10: 7) je charakteristické pre južnú Moravu (Poulík 1948-1950, obr. 43: a; 44: a, b; 124: b, c; 125: a-d; 126: a, d a ďalšie). Prítomnosť tejto keramiky bola dokumentovaná aj v nálezovom fonde slovanského hradiska v polohe Hradištia a pravdepodobne tieto podnety alebo aj importy sa dostávali na stredné Považie v čase priamych kontaktov Moravského a Nitrianskeho kniežatstva.

Objem nádob, vypočítaný podľa stanovených kritérií a prevedený na rímsky sextarius (Bialeková - Tírpáková 1983, s. 121-147), je nasledujúci: 1/2 sext. (hrob 21), 1 sext. (hrob 1), 1 1/2 sext. (hrob 4), 2 sext. (hroby 7 a 20), 2 1/2 sext. (hrob 5). Tieto miery sú charakteristické pre slovanskú keramiku z 9. stor. (Bialeková - Tírpáková 1983, s. 136-141; Marešová 1983, s. 72-75).

Nádoby z hrobov odkrytých v roku 1971 patria do okruhu úžitkovej, sídliskovej keramiky, a teda nejde o rituálnu keramiku. Je to v zhode so závermi V. Vendtovej (1969, s. 209). Podobne ako na pohrebisku v Závade (Bialeková 1982, s. 143-145) aj tu boli do hrobov vkladané už používané, opotrebované alebo aj neúplné nádoby. Najpregnantnejšie to vidieť na hrncoch z hrobov 4 a 5 (obr. 9: 6; 10: 4, 5).

Nože tvarom aj veľkosťou (odsadenie rapu od čepele, dĺžka čepele 75-111 mm, absencia krvnej ryhy) spadajú do kategórie úžitkových nožov (Dostál 1975, s. 195-201; 1982, s. 188; Marešová 1983, s. 78-81; Vignatiová 1992, s. 67-68, 147-149), aké sa našli aj v sídliskovom horizonte v tejto polohe (Vendtová 1969, s. 202). Nože z hrobov 7 a 17 (obr. 8: 16, 17) majú zhora šikmo zrezaný špic, čo je typické pre územie franskej ríše (Stein 1967, s. 37, tab. 1: 2, 5, 6; 2: 8, 23; 5: 8; 7: 7; 10: 9; 11: 4; 15: 10; 17: 16; 21: 7; 22: 13; 25: 14 a ď.; Koch 1984, s. 121. tab. 22: 1-8, 19-20, 29-30; 23: 12-23, 25, 29, 32 a ď.), odkiaľ sa tento typ noža dostal aj do miliea Slovanov, napr. na pohrebisku Gusen v dnešnom Rakúsku (Tovor-

nik 1985, tab. II: hrob 66/1, 68/1; III: hrob 72/1; VII: hrob 80/1, 83/1; VIII: hrob 84/1 a ď.) alebo v prostredí moravských Slovanov (Budinský-Krička 1959, tab. XIX: 8; XXXI: 10; XXXIV: 16; Vendtová 1969, s. 202, obr. 35: 19; 50: 1; 57: 7; Marešová 1983, tab. 8: 5, 7, 9; 9: 1, 2, 4, 7). K. Marešová (1983, s. 79) tento typ noža považuje za dýku.

V Pobodime nože boli prílohou v hroboch mužov vo veku juvenis, adultus a senilis a jedného dieťaťa vo veku infans III (tab. 1). Ich pomerne frekventovaný výskyt v sídliskovom horizonte na tejto lokalite (vyše 30 kusov; Vendtová 1969, s. 202) kontrastuje s úzko obmedzeným výskytom v hroboch, čo môže byť odrazom zvykových alebo sociálnych aspektov.

Vedierko, ktoré sa našlo pri nohách starého muža (hrob 22), podľa dvoch obručí, zachovaných v zlomkoch, malo oválny tvar. Na amorfných zvyškoch pravdepodobne atáš vedierka sa zachovali zostatky petrifikovaného dreva, tvar atáš však nemožno rekonštruovať (obr. 8: 2-6). Usudzujúc z rozponu ramien rúčky vedierka (konce sa taktiež rozpadli), vnútorný priemer mohol byť cca 80 x 170 mm, teda ide o vedierko strednej veľkosti (Hrubý 1955, s. 154; Chropovský 1962, s. 215, obr. 24: 2, 4; Dostál 1975, s. 195, obr. 19: 21, 22, 27; Marešová 1983, s. 76-78). O oválnych vedierkach ako prílohe v hroboch jazdcov uvažuje V. Hrubý (1955, s. 154, 158). V hrobe 22 bolo ešte aj ďalšie, pravdepodobne celodrevené vedro, ktorého železná rukoväť sa našla v hrudnej časti pochovaného. Analógie takýchto vedierok sú na slovanských pohrebiskách známe (Eisner 1952, s. 301; Marešová 1983, s. 77).

Z hľadiska datovania časti pohrebiska preskúmaného v roku 1971 v polohe Na laze II je pozoruhodný ženský šperk - koráliky a náušnice z dvoch ženských hrobov (4, 13) a jedného detského hrobu (21).

Dva viacnásobne členené koráliky zo zelenkavej a perleťovobielej sklenej pasty (obr. 8: 9, 10) v hrobe 50- až 70-ročnej ženy (hrob 4) sa vyskytli spolu s bronzovými náušnicami s trojitou esovitou slučkou (obr. 8: 7, 8). Tento typ korálikov na pohrebiskách v Pobodime v polohe Na laze II je zriedkavosťou. Z predchádzajúcich sezón je jeden neúplný modrozelenkavý korálik z detského hrobu 65 a ďalší z vrstvy v sonde XIII (Vendtová 1969, s. 185, 210, obr. 41: 7; 55: 17).

Viacnásobne členené koráliky majú veľmi dlhú dobu výskytu, a to od 8. až do pol. 10. stor. Najlepšie sú fixované v tom časovom úseku, kde idú spolu s mozaikovými perlami (Szamait 1992, s. 818-823, 825-827, tab. 11: 4), a vtedy sú datované na koniec 8. a do prvej tretiny, resp. prvej pol. 9. stor. Práve na základe tohto spoluvýskytu sa uvažuje, že viacnásobne členené koráliky mohli byť produktom tých istých alexandrijských alebo aquilejských dielní, v ktorých sa vyrábali aj mozaikové perly, odkiaľ sa ako predmet diaľkového obchodu dostávali ďalej do Európy aj do prostredia Slovanov. V určitom období sa im pripisuje aj funkcia výmenného ekvivalentu (Tovornik 1986, s. 442, pozn. 120, 122 s odvolávkou na R. Andrae). Pomerne zriedkavý výskyt viacnásobne členených korálikov na dedinských pohrebiskách (napr. Hurbanovo, Lipová-Ondrochov, Michal nad Žitavou, Tvrdosovce a ď.) by tomu nasvedčoval. Ojedinelé koráliky, nachádzané pri kostrách na uvedených pohrebiskách (Točík 1971, tab. L: 20, 22; LI: 4; LVII: 12; LXI: 6; LXII: 17), mohli byť ako vzácnosť súčasťou náhrdelníkov z organického materiálu (rôzne pľody, drevo), ktoré sa nezachovali (Marešová 1983, s. 112). Podobná situácia je aj na Morave.

Spoluvýskyt hodnotených korálikov v hrobe 4 s náušnicami zhotovenými z tenkého bronzového drôtu, zakončenými na dolnom oblúku trojitou slučkou, umožňuje

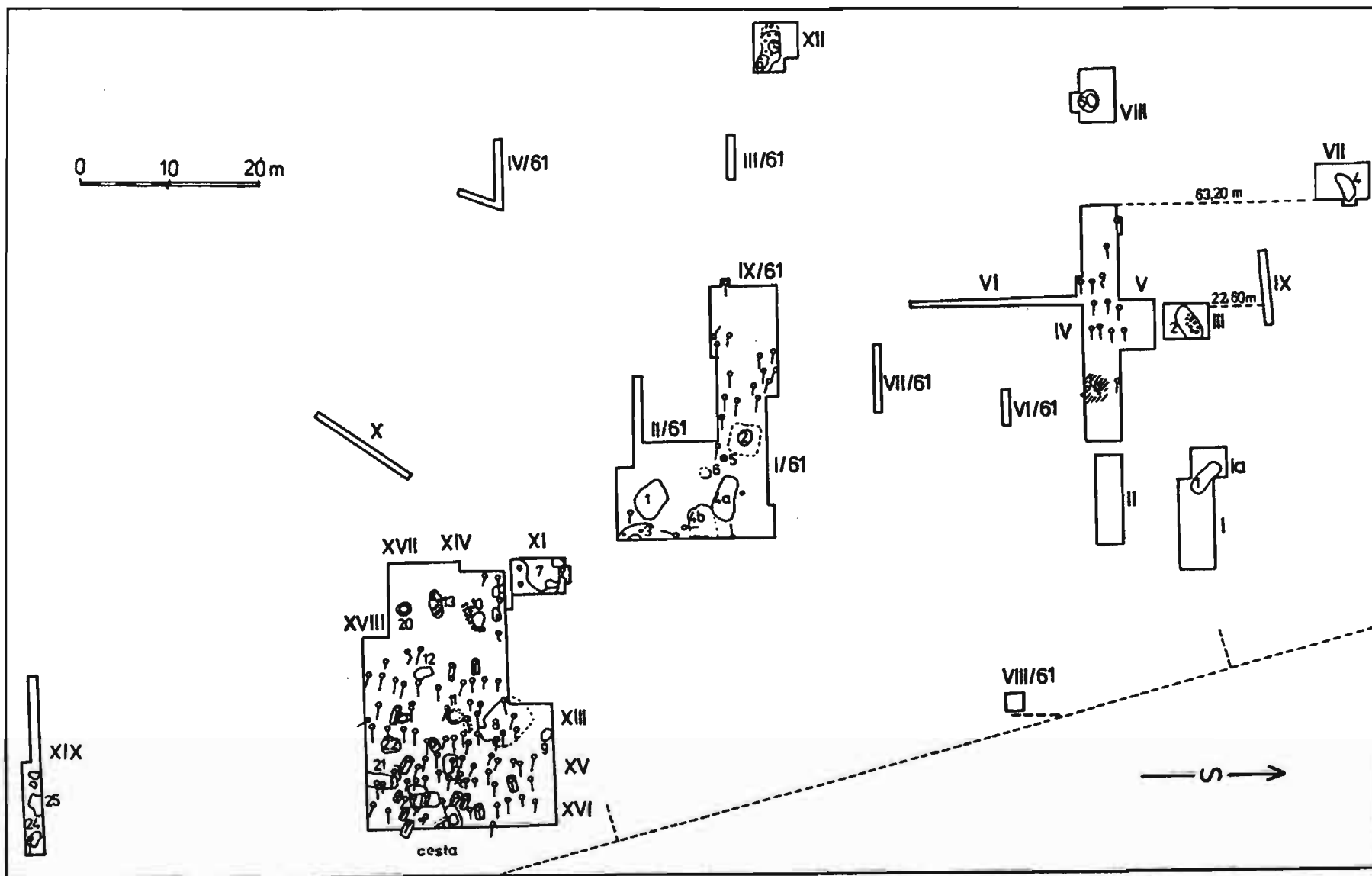
vyčleniť dolnú hranicu staršieho pohrebiska na skúmanom úseku. Ide totiž o relatívne starý typ náušnic, ktorý sa vyskytuje jednak v neskorom horizonte kostrových pohrebísk z obdobia avarského kaganátu (Poulík 1948-1950, s. 79-81; Eisner 1952, s. 283-284; Sláma 1957, s. 266-267; Čilinská 1975, s. 76-77, 92, obr. 1; 6; 12), jednak na včasnostredovekých pohrebiskách z konca 8. až prvej pol. 9. stor. (Chropovský 1962, tab. XII: 2, 3; Marešová 1983, s. 100; Müller 1992, s. 280-281, tab. 8: hrob 5a/1; 10: hrob 8/1; 16: hrob 22/1, 2; 18: hrob 28/1, 2; 20: hrob 39/1, 2; Szemait 1992, tab. 11: 2; Szőke 1992, s. 849, obr. 1).

Bronzová náušnica s obojstranným klasovitým príveskom z hrobu 21 (obr. 8: 14) sa zachovala vo veľmi chatrnom stave, no aj napriek tomu je zreteľné, že prívesok bol zhotovený špirálovitým navíjaním drôtika. Podobné náušnice z polohy Na laze II z predchádzajúcich výskumných sezón sú z viacerých hrobov (Vendtová 1969, obr. 50: 7; 55: 7; 57: 4, 5, 12, 13, 30) staršieho pohrebiska, datovaného V. Vendtovou (1969, s. 216) do druhej tretiny 9. stor. Také isté časové zaradenie majú hroby s týmto typom náušnic na pohrebisku v polohe Lupka v Nitre (Chropovský 1962, tab. XII: 9, 12, 14; XV: 2, 3; XVI: 10, 11), na pohrebisku predhradia na Pohansku pri Břeclavi (Dostál 1982, s. 192, tab. XXXIII: 5) a na ďalších lokalitách.

V hrobe 21 pár k opísanej náušnici tvorila značne poškodená náušnica byzantsko-orientálneho typu s obojstranným príveskom na dolnom oblúku, zhotovená zo striebra (obr. 8: 15). V polohe Na laze II podobné náušnice (hroby 48, 59, 90) našla už V. Vendtová (1969, obr. 53: 12; 55: 3; 57: 18). Je to pomerne frekventovaný typ, o ktorého datovaní sa názory rozchádzajú (Hrubý 1955, s. 230-231; Chropovský 1957, tab. XII: 4 vpravo; Dostál 1966, s. 35; Marešová 1983, s. 105, 127, obr. 18: 19; Měřínský - Unger 1990, s. 371, 373, 388; Klančica 1985, s. 530, obr. 16: 1, 2; 18: 19). Rozhodne však počiatky tohto typu náušnic treba posunúť nižšie, teda aspoň k polovici 9. stor., a to aj napriek tomu, že jeho výskyt na jednotlivých pohrebiskách môže byť časovo značne diferencovaný a datovaný až na prelom 9. a 10. stor., resp. na začiatok 10. stor.

Pár náušnic so špirálovitým trubkovitým zakončením, zhotovený z bronzového drôtika, bol prílohou v hrobe mladej ženy (hrob 13). Okrem tohto páru našiel sa tu ešte fragment pravdepodobne jednoduchej krúžkovej náušnice (obr. 8: 11-13). Z predchádzajúceho výskumu náušnica so špirálovitým trubkovitým zakončením je z hrobu 115 (Vendtová 1969, obr. 58: 5). Aj tento typ náušnic sa objavuje už v 8. stor. na pohrebiskách z doby avarského kaganátu (Čilinská 1975, s. 76-77; Szőke 1992, obr. 1). V prvej tretine, resp. v prvej polovici 9. stor. sa vyskytuje na včasnostredovekých pohrebiskách na území dnešného Rakúska (Tovornik 1986, tab. XII: 4; XIX: 2), v západnej časti dnešného Maďarska, kde sa koncom druhej tretiny z hrobového inventára vytráca (Szőke 1992, s. 851-852, obr. 1). Naproti tomu na pohrebiskách moravských Slovanov sa masovejšie vyskytuje práve po tomto termíne a prežíva až do konca 9. stor. (Poulík 1948-1950, s. 155-169; Točík 1971, tab. XXXII: 12, 13; Klančica 1985, obr. 21: 5). Je otázne, či ide len o akulturačný jav, spôsobený intenzívnejšími kontaktmi Veľkej Moravy s Blatenskom, alebo aj infiltráciu menších skupín obyvateľstva, ktoré túto módu priniesli so sebou.

V súbore skúmanom v roku 1971 hroby s náušnicami sú zároveň v skupinách hrobov s nádobami a evidentne patria k staršiemu pohrebisku na tejto lokalite, pred vznikom ktorého tu bola osada súčasná so slovanským hradiskom, zaniknutá v čase jeho devastácie. Dokladá to stratigrafia v sektore E, kde hroby 18 a 19 boli zahĺbené do slovanského sídliskového objektu 1/71. Na tomto mieste sa nechcem za-

Obr. 12. Pobeďim (Na laze II/71). Plán výskumov v r. 1961-1966 (podľa V. Vendtovej 1969).

oberať otázkou, či všetky sídliskové objekty preskúmané v roku 1971 sú súčasné, alebo ako sú navzájom časovo diferencované, je však jasné, že objekt 3/71 musí patriť mladšej osade z pauzy medzi prvým a druhým pohrebiskom, pretože práve tento objekt porušil hornú časť hrobu 20. Je to opakovanie situácie zachytenej v predchádzajúcich výskumných sezónach (Vendtová 1969, obr. 48), kde nielen stratigrafia, ale aj dobre datovateľné predmety, napr. ostrohy (Bialeková 1977, s. 136-138), umožňujú vyčleniť dobu trvania druhého sídliska. Na existenciu dvoch časovo diferencovaných pohrebísk zase poukazuje superpozícia hrobov 12 a 8.

Za staršie považujem hroby 12 a 20 (podľa superpozícií), hroby s nádobami (1, 4, 5, 7, 20, 21) a náušnicami (hroby 4, 13, 21). Staršie pohrebisko vzniká cca po roku 830 a zaniká krátko po polovici 9. stor.

K mladšiemu pohrebisku priraďujem hrob 8 a s rezervou aj hrob 22 (rovnaká orientácia a superpozícia hrobu 8 nad hrobom 12). V hrobe 22 sa síce našli dve vedierka, čo je skôr charakteristické pre pohrebiská z prvej polovice 9. stor., ale ak prihliadneme na vek pochovaného (muž, senilis; tab. 1), tak bolo by to zdôvodniteľné, pretože druhé pohrebisko začína existovať už v poslednej štvrtine 9. stor. O ostatných hroboch nemožno povedať, či patria k prvému alebo druhému pohrebisku. Bude to závisieť od analýzy celého komplexu v polohe Na laze II a jeho porovnania s pohrebiskom v areáli zaniknutého slovanského hradiska.

ZÁVERY

V roku 1971 v polohe Na laze II/71 bolo preskúmaných 23 hrobov. Sú súčasťou dvoch väčších pohrebísk, ktorých územný rozsah v súčasnosti nie je známy. Na pláne publikovanom V. Vendtovou je preukazné, že k "zahusteniu" hrobov a najpočetnejším superpozíciám hrobov a objektov došlo v juhových. časti polohy, kde sa koncentrujú aj najstaršie hroby (Vendtová 1969, obr. 24). V rokoch 1961, 1965, 1966 a 1971 bolo preskúmaných dovedna 162 kostrových hrobov, patriacich dvom časovo diferencovaným pohrebiskám. V. Vendtová (1969, s. 216) uvažuje o troch pohrebiskách, ktorých časová dištancia je vyplnená existenciou osady súčasnej s hradiskom (koniec 8.-prvá tretina 9. stor), resp. aj osady ešte staršej (Vendtová 1969, s. 215), rozkladajúcej sa v severnej časti polohy Na laze II a osady existujúcej po zániku staršieho pohrebiska, teda približne v tretej štvrtine 9. stor. Na pohrebiskách sa nepochovávalo dlho, asi jednu generáciu. Túto dynamiku striedania fáz osídlenia a fáz pochovávania v polohe Na laze II dokladajú početné vertikálne stratigrafie. Mladšie pohrebisko zhodne s V. Vendtovou datujem do poslednej štvrtiny 9. stor. s prežívaním až na začiatok 10. stor., ale nepredpokladám tretie pohrebisko, ale iba návrat postupu pochovávania smerom na juhovýchod, čo sa prejavilo v skupine hrobov 108, 109 a 112 (Vendtová 1969, obr. 48).

Nedostatok zbraní, absencia zvieracích kostí ako hrobových milodarov, pomerne chudoba pochovaných a určité rituálne osobitosti nie sú len odrazom chronologických, ale aj sociálnych aspektov. V polohe Na laze II pochovávalo prosté obyvateľstvo z osád, ktoré v tomto mikroregióne existovali po zániku opevneného centra v polohách Hradišťa a Podhradišťa. Podobné pohrebiská boli aj blízko ďalších veľkomoravských centier, napr. na predhradí hradiska a veľmožského dvorca na Pohansku pri Břeclavi (Dostál 1982, s. 197), na Klášteřisku v Mikulčiciach (Klanica 1985, s. 534), v Rajhrade (Hanáková - Staňa - Stloukal 1986, s. 37-39 a inde.

Objasnenie cirkulácie dedinských sídlisk a jej príčin, ako aj určenie vzájomného vzťahu pohrebísk v polohe Na laze II k pohrebisku v areáli zaniknutého hradiska a ich väzby na sídliskovú ekuménu tejto oblasti od konca 8. až do začiatku 10. stor. bude predmetom ďalšieho bádania.

Tab. 1. Prehľad hrobových celkov

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Orientácia	Hĺbka	Nádoba	Črep	Vedierko	Nôž	Náušnica	Koráliky	Hrkálka
1	Ž(?)	juvenis 16-17 r.	75°	80	x						
2	D	infans II 3-4 r.	75°	76							
3	M(?)	maturus 40-50 r.	90°	94							
4	Ž	senilis 50-70 r.	63°	70-76	x				2x	2x	
5	D	infans III 8-9 r.	70°	70	2x						
6	(?)	juvenis 16-18 r.	95°	78							
7	(?)	juvenis 14-16 r.	90°	90-95	x			x			
8	Ž	maturus 40-60 r.	153°	70		2x					
9	D	infans III 8-10 r.	60°	82							
10	D	infans II 1-2 r.	90°	58							2x
11	M(?)	adultus 20-30 r.	70°	74				x			
12	D	infans III 7-15 r.	68°	76							
13	Ž(?)	juvenis 17-18 r.	70°	76					2x		
14	D	infans II 2-3 r.	?	65							
15	D	infans II 2-3 r.	65°	58-65							
16	D	infans III 8-10 r.	85°	60-64							
17	M	senilis 60-70 r.	100°	65-70				x			
18	M	adultus 20-30 r.	90°	66-73							
19	D	infans III 12-14 r.	90°	73-80							
20	(?)	juvenis 14-17 r.	75°	76	x						
21	D	infans III 9-10 r.	82°	86	x				2x		
22	M	senilis 60-70 r.	155°	80			x				
23	Ž	adultus 20-30 r.	80°	83							

Literatúra

- BIALEKOVÁ, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). Slov. Archeol., 25, s. 103-160.
- BIALEKOVÁ, D. 1981: Zisťovací výskum v Pobedime v roku 1971. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 19. Nitra, s. 37-43.
- BIALEKOVÁ, D. 1982: Slovancké pohrebisko v Závade. Slov. Archeol., 30, s. 123-164.
- BIALEKOVÁ, D. 1984: K problematike veľkomoravského hudobného inštrumentára z hľadiska archeologických nálezov na Slovensku. In: Zborník prác Ľudmily Krasovskej (k životnému jubileu). Bratislava, s. 196-210.
- BIALEKOVÁ, D. - TIRPÁKOVÁ, A. 1983: Preukázateľnosť používania rímskych mier pri zhotovovaní slovanckej keramiky. Slov. Archeol., 31, s. 121-147.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959: Slovancké mohyly v Skalici. Bratislava.
- ČILINSKÁ, Z. 1975: Frauenschmuck aus dem 7.-8. Jahrhundert im Karpatenbecken. Slov. Archeol., 23, s. 63-96.
- DOSTÁL, B. 1966: Slovancké pohřebiště střední doby hradištní na Moravě. Brno.
- DOSTÁL, B. 1975: Břeclav-Pohansko. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.
- DOSTÁL, B. 1982: Drobná pohřebiště a rozptýlené hroby z Břeclavi-Pohanska. In: Sbor. Prací Fil. Fak. Brněn. Univ. E 27. Brno, s. 135-201.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Slovancké pohřebiště. Bratislava.
- EISNER, J. 1966: Rukověť slovancké archeologie. Praha.
- HANÁKOVÁ, H. - STAŇA, Č. - STLOUKAL, M. 1986: Velkomoravské pohřebiště v Rajhradě. Praha.
- HANULIAK, M. 1990: Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.-12. Jahrhunderts. Slov. Archeol., 39, s. 147-192.
- HRUBÝ, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště Na valách. Praha.
- CHROPOVSKÝ, B. 1957: Slovancké pohrebisko z 9. stor. vo Veľkom Grobe. Slov. Archeol., 5, s. 174-239.
- CHROPOVSKÝ, B. 1962: Slovancké pohrebisko v Nitre na Lupke. Slov. Archeol., 10, s. 175-240.
- CHROPOVSKÝ, B. 1970: Slovensko na úsvite dejín. Bratislava.
- KLANICA, Z. 1985: Mikulčice-Klášteřisko. Památ. archeol., 66, s. 474-539.
- KOCH, U. 1984: Der Runde Berg bei Urach V. Die Metallfunde der frühgeschichtlicher Perioden aus den Plangrabung 1967-1981. Teil 1-2. Heidelberg.
- KRASOVSKÁ, Ľ. 1983: Značky na nádobách z doby veľkomoravckej. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 193-206.
- MAREŠOVÁ, K. 1983: Uherské Hradiště-Sady. Staroslovancké pohřebiště na Horních Kotvicích. Brno - Uherské Hradiště.
- MEŘÍNSKÝ, Z. - UNGER, J. 1990: Velkomoravské kostrové pohřebiště u Morkúvek (okr. Břeclav). In: Pravěké a slovancké osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka. Brno, s. 360-401.
- MÜLLER, R. 1992: Neue archäologische Funde der Keszthely-Kultur. In: Daim, F.: AWARENFORSCHUNGEN I. Wien, s. 251-307.
- OŽDÁNI, O. 1991: Nádobá z 9.-10. storočia z Úľan nad Žitavou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1989. Nitra, s. 76, obr. 33.
- POULÍK, J. 1948: Staroslovancká Morava. Praha.
- POULÍK, J. 1948-1950: Jižní Morava - země dávných Slovanů. Brno.

- POULÍK, J. 1989-1990: Po létech opět o blučinském typu. In: Sbor. Prací Fil. Fak. Brněn. Univ. E 34-35. Brno, s. 27-39.
- SLÁMA, J. 1957: K chronologické průkaznosti náušnice s několikanásobnou esovitou smyčkou. Archeol. Rozhl., 9, s. 250-268.
- STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVSKÁ, D. a kol. 1993: Interpretation der Skelettdekomposition und ihre Deutung in der Archäologie. Prähist. Z. (Berlin), v tlači.
- STEIN, F. 1967: Adelsgräber des achten Jahrhunderts in Deutschland (Text und Tafeln). Berlin.
- SZAMAIT, R. 1992: Zur chronologischen Stellung des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Sieghartskirchen, Niederösterreich, und die Grabfunde aus Proleb, Steiermark. In: Daim, F.: Awarenforschungen II. Wien, s. 803-839.
- SZÖKE, B. 1992: Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck). In: Daim, F.: Awarenforschungen II. Wien, s. 841-968.
- TOČÍK, A. 1971: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei I. Slov. Archeol., 19, s. 135-276.
- TOMČÍKOVÁ, K. 1984: Ornament na keramike z veľkomoravského obdobia z územia Slovenska. In: Zborník prác Ľudmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava, s. 217-225.
- TOVORNIK, V. 1985: Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof bei Perg in Oberösterreich. Teil 1: Gusen. Archaeol. Austr., 69, s. 165-250.
- TOVORNIK, V. 1986: Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof bei Perg in Oberösterreich. Teil 2: Auhof bei Perg. Archaeol. Austr., 70, s. 413-484.
- VENTOVÁ, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia. Slov. Archeol., 17, s. 119-232.
- VIGNATIOVÁ, J. 1992: Břeclav-Pohansko. Slovanské osídlení jižního předhradí. Brno.

SLAWISCHES GRÄBERFELD IN POBEDIM (LAGE NA LAZE II/71). Angeknüpft wurde im J. 1971 an die Grabung V. Vendtovás vom J. 1966 (Vendtová 1969, S. 170, Abb. 24), konkret an den SO-Rand des Schnittes XIX (Abb. 1, 2 und 12). Ursprünglich sollte die Fläche zwischen den Schnitten XVIII und XIX untersucht werden, wo die größte Gräberkonzentration herrschte, doch war sie für die Grabung nicht zugänglich. Auf der Grabungsstelle befand sich eine etwa 40 cm, stellenweise auch mächtigere abgelagerte Schicht nach neuzeitlichen Überschwemmungen (Bialeková 1981, S. 37).

Die Grabungsfläche ergab vier Siedlungsobjekte, ein Axtbarrendepot (der Siedlungshorizont wird gesondert ausgewertet) und 23 Körpergräber, die teils schon im 9. Jh., teils vor Grabungsbeginn bei der Einrichtung einer Berieselungsanlage beschädigt wurden. Im untersuchten Verband befinden sich fünf Frauen (Gräber 17, 4, 8, 137, 23), fünf Männer (Gräber 37, 117, 17, 18, 22) und 10 Kinder (Gräber 2, 5, 9, 10, 12, 14-16, 19, 21, wobei Grab 21 als Mädchenbestattung betrachtet werden könnte - Ohrringe unter dem Schädel; Taf. 1). Von den unbestimmten Gräber (6, 7, 20) wird aufgrund der Beigaben das Grab 7 einem Knaben zugeschrieben. Die Kindergräber waren zwischen den Erwachsenengräbern verstreut. Die Körperhöhe der Männer betrug 161,1-166,4 cm, der Frauen 144,1-153,2 cm; das Alter der Bestatteten umfaßte alle Kategorien (Taf. 1). Mongoloide Merkmale wurden im Frauengrab 13 und in den Kindergräbern 5 und 21 festgestellt, doch diese Gräber weichen in Ausstattung und Bestattungsritus nicht von den übrigen ab. Infolge der Bodenbedin-

gungen konnten weder die Grabgrubenumrisse noch die innere Grabgrubengestaltung erkannt werden. Die Gräber waren relativ seicht (nach dem Wegzählen der angeschwemmten Schicht etwa 40-60 cm). Die Orientierung war W-O mit der Abweichung nach N oder S, zwei Gräber waren SSW orientiert (Abb. 11). Die grundlegende Bestattung war Rückenlage mit den Armen neben dem Körper (Gräber 1, 5, 6, 8, 9, 15-19, 22, 23; Abb. 3: 1, 3, 6, 8, 9; Abb. 4: 1-3, 5-8, 10), wobei in manchen Fällen infolge der Verwesung des Leichnams die Beckenknochen den rechten oder linken Unterarm überdeckten (Gräber 1, 5, 17-19, 22, 23; Abb. 3: 1, 6; 4: 1, 2, 7, 8, 10), im Grab 8 lag der rechte Arm oberhalb der rechten Seite (Abb. 3: 8), in den Gräbern 11, 13 (Abb. 3: 10, 13) wieder der rechte oder linke Unterarm auf dem Becken. Die unteren Gliedmaßen hatten in der Regel Strecklage, im Grab 4 (Abb. 3: 4) kam es zur Überkreuzung der Oberschenkelknochen beim sekundären Eingriff am Skelett. Der Schädel lag auf dem Hinterhaupt, auf der rechten oder linken Wange, in den Gräbern 7, 21 kam es zum Umkippen des Schädels beim sekundären Eingriff an den Skeletten, im Grab 8 (Abb. 3: 9) handelt es sich nicht um eine gewaltsame Schädelabtrennung, sondern um eine natürliche Abtrennung vom Körper beim Verwesen der organischen Kopfunterlage im Hohlraum (Sarg, Grabkammer?). Im Grab 7 kann über eine feste Einhüllung des Toten in Linnen oder in ein anderes organisches Material erwogen werden. Gegenvampirische Praktiken wurden in den Gräbern 1, 2, 4, 6, 7, 11, 13, 21, 22 erfaßt (Abb. 3: 1-5, 10, 13; 4: 5, 10), und zwar ein Durcheinanderwerfen des Brustkorbes oder auch von größeren Teilen des Körpers, das Fehlen bestimmter Knochen (Grab 16; Abb. 4: 6 - falls es sich nicht um eine Knochendekomposition durch den Holzschwamm handelt - Staššiková-Štukovská 1993), eine Zertrümmerung der Kalva, niemals jedoch des Gesichtsteiles (Gräber 1, 2, 6-8, 21, 23) und eine Beschwerung des Brustkorbes mit einem Stein. Diese Praktiken wurden bereits in den vorangehenden Grabungsjahren festgestellt (Vendtová 1969, S. 208).

Grabbeigaben wurden in 12 Gräbern gefunden, es sind Gefäße (Gräber 1, 4, 7, 20, 21; im Grab 5 zwei Stück, in den übrigen je eines) und im Grab 8 (Abb. 3: 8) zwei Scherben von zwei unterschiedlichen Gefäßen der Halsgegend. Die Gefäße lagen an den Fußenden oder neben dem linken Fuß, im Grab 5 stand das zweite unvollständige Gefäß beim linken Knie. Als Beigabe diente Gebrauchs-Siedlungskeramik, häufig in beschädigtem Zustand. Dies entspricht den Erkenntnissen V. Vendtovás (1969, S. 209). Die Keramik war aus feinem sandigen Material auf langsam rotierender Töpferscheibe angefertigt. Interessant sind vom typologischen Gesichtspunkt Gefäße mit Elementen der Mährischen Keramik und des Blučiner Typs (Abb. 9: 1, 3, 6; 10: 1, 4, 7; Poulík 1948-1950, Abb. 102: b; 103: b; 1948, Taf. X-XV; 1989-1990, S. 27-39; Tomčíková 1984, S. 217-222), auf zwei Gefäßen befinden sich plastische Bodenzeichen (Abb. 9: 1, 4; 10: 7, 9; Kraskovská 1983, S. 198, Taf. 1, Abb. 14: 15; Ožďáni 1991, S. 76, Abb. 30). Das Volumen der Gefäße ist auf den römischen Sextarius berechnet (Bialeková - Tirpáková 1983, S. 121-147): 1/2 Sext. (Grab 21), 1 Sext. (Grab 1), 1 1/2 Sext. (Grab 4), 2 Sext. (Gräber 7, 20), 2 1/2 Sext. (Grab 5). Eimer erschienen nur im Grab 22, und zwar ein Exemplar von ovaler Form und mittlerer Größe bei den Beinen, ein weiterer, ganz aus Holz mit einem Metallhenkel an der Stelle des Brustkorbes (Abb. 4: 10).

Messer fanden sich in Männer- und Kindergräbern (7, 11, 17, 19). Ihre Lage an der rechten oder linken Rumpfsseite entspricht dem Tragen am Gürtel. Nach Form und Größe (L. der Klinge 75-111 mm, ohne Blutrinne), entfallen sie in die Kate-

gorie von Gebrauchsmessern (Vendtová 1969, S. 202; Dostál 1975, S. 195-201; 1982, S. 188; Marešová 1983, S. 78-81; Vignatiová 1992, S. 67 f., 147-149). Die von oben schräg zugeschnittene Spitze (Abb. 9: 16, 17) hat Analogien im Gebiet des Fränkischen Reiches (Stein 1967, S. 37; Koch 1984, S. 121), von wo es auch in das Milieu der Slawen gelangte (Tovornik 1985, Taf. II: Grab 66/1, 68/1 u. ä.; Budinský-Krička 1959, Taf. XIX: 8, XXXI: 10, XXXIV: 16; Vendtová 1969, S. 202, Abb. 35: 19; 50: 1; 57: 7; Marešová 1983, Taf. 8: 5, 7, 9 u. ä.).

Fragmente zweier Eisenklappen mit vertikaler, zu einer dreieckigen Öse ausgezogenen Rippe fand man in der Halsgegend einer Kinderbestattung (Abb. 8: 11; Bialeková 1984, S. 199), womit sich die Situation aus den vorangehenden Seasons wiederholt (Vendtová 1969, S. 171, 176, 191, 210).

Frauenschmuck - Ohrringe und gegliederte Perlen, ergaben die Frauengräber 4 und 13 und das Mädchengrab 21. Zwei mehrfach gegliederte Perlen aus grünlicher und perlmuttweißer Glaspaste (Abb. 8: 9, 10) aus Grab 4 in Pobedim stellen eine Seltenheit dar (Vendtová 1969, S. 185, 210, Abb. 41: 7; 55: 17). Auf frühmittelalterlichen Gräberfeldern wird ihr gemeinsames Vorkommen mit Mosaikperlen in das ausgehende 8. und das erste Drittel bzw. in die erste Hälfte des 9. Jh. datiert (Szamait 1992, S. 818-823, 825-827, Taf. 11: 4; Tovornik 1986, S. 442, Anm. 120, 122), doch im Gebiet der mährischen Slawen erscheinen diese seltenen Perlen auf Gräberfeldern des gemeinen Volkes als Einzelstücke in Halsketten aus organischem Material im Verlauf des ganzen 9. bis in den Anfängen des 10. Jh. (Točík 1971, Taf. L: 20, 22, LI: 4, LVII: 12, LXI: 6, LXII: 17; Marešová 1983, S. 112).

Zu altertümlichen Ohrringtypen, die bereits im jungen Horizont der Gräberfelder aus der Zeit des Awarischen Kaganats erscheinen, reiht man Ohrringe mit dreifacher Schleife (Grab 4; Abb. 8: 7, 8) und Ohrringe mit spiralförmigen Abschlüssen (Grab 13; Abb. 8: 11, 12; Eisner 1952, S. 283 f.; Sláma 1957, S. 266 f.; Čilinská 1975, S. 76 f.). Auf frühmittelalterlichen Gräberfeldern Österreichs und Ungarns werden sie in das ausgehende 8. und in die erste Hälfte des 9. Jh. datiert (Tovornik 1986, Taf. XII: 4, XIX: 2; Müller 1992, S. 280 f.; Szamait 1992, Taf. 11: 2; Szöke 1992, S. 849, Abb. 1). Ohrringe mit spiralförmigen Abschlüssen schwanden im Gebiet Westungarns Ende des zweiten Drittels aus dem Gräberfeldinventar (Szöke 1992, S. 851 f.), hingegen erscheinen sie massenhafter auf den Gräberfeldern der mährischen Slawen gerade nach diesem Zeitpunkt bis zum Ende des 9. Jh. (Poulik 1948-50, S. 155-169; Točík 1971, Taf. XXXII: 12, 13; Klanica 1985, Abb. 21: 5). Es ist fraglich, ob es sich hier um eine Akkulturationserscheinung infolge intensiverer Kontakte Großmährens mit dem Plattenseebereich handelt oder um eine Infiltration kleinerer Bevölkerungsgruppen aus dem Süden bzw. Südwesten nach Großmähren. Die Ohrringe aus Grab 21 - einer aus Bronze mit beidseitigem fadenförmigem Anhänger (Abb. 8: 14), der zweite von byzantinisch-orientalischem Typ (Abb. 8: 15) aus Silber - erscheinen auf Gräberfeldern bereits um die Mitte des 9. Jh. und blieben bis zur Wende des 9./10. Jh. gängig. In Anbetracht der unmittelbaren Nähe der Gräber 20 und 21, wobei Grab 20 vom Objekt 3/71 gestört war, kann auch Grab 21 zu den jüngsten Gräbern des älteren Gräberfeldes gerechnet werden, das etwa nach dem J. 830 angelegt und kurz nach Mitte des 9. Jh. aufgelassen und von einer Siedlung abgelöst wurde. Diese Siedlung bestand ungefähr zwei Jahrzehnte und nach ihrem Abbruch wurde hier abermals bestattet, und zwar bis in die Anfänge des 10. Jh. (jüngeres Gräberfeld). Für die älteren Gräber hält man im untersuchten Verband die Gräber 12 und 20 (vom Gesichtspunkt

der Superposition) und die Gräber mit Gefäßen (1, 4, 5, 7, 21) und Ohrringen (4, 13, 21). Zum jüngeren Gräberfeld reiht die Autorin das Grab 8 und etwa auch Grab 22. Von den übrigen Gräbern kann nicht mit Sicherheit gesagt werden, ob sie zum älteren oder jüngeren Gräberfeld gehören. Das wird von der kompletten Analyse des ganzen Fundverbandes in der Lage Na laze II abhängen. Die im J. 1971 untersuchten Gräber bilden einen Bestandteil beider Gräberfelder, deren territoriales Ausmaß heute nicht bekannt ist. Zur "Verdichtung" der Gräber und zu zahlreicheren Superpositionen von Gräbern und Objekten kam es im SO-Teil der Lage (Vendtová 1969, Abb. 24), wo die ältesten Gräber konzentriert sind. In den J. 1961, 1965, 1966 und 1971 wurden insgesamt 162 Körpergräber untersucht, die zu den beiden zeitlich differenzierten Gräberfeldern gehören (V. Vendtová erwägt über drei Gräberfelder: 1969, S. 216), die in dieser Lage immer nach dem Abbruch der Siedlung angelgt wurden. Der Mangel an Waffen, das Fehlen von Tierbeigaben, die verhältnismäßige ärmliche Ausstattung der Toten und die gewissen rituellen Besonderheiten sind nicht nur eine Spiegelung chronologischer, sondern auch sozialer Aspekte. In der Lage Na laze II bestattete die gemeine Bevölkerung der Siedlungen, die in dieser Mikroregion nach dem Untergang des befestigten Zentrums existierten.

Die Beleuchtung der Zirkulationsursachen der Dorfsiedlungen noch im 9. Jh. und die Bestimmung der gegenseitigen Beziehung der Gräberfelder in der Lage Na laze II und im Areal des aufgelassenen Burgwalls zur Siedlungsökumene dieser Region wird Gegenstand einer weiteren Studie sein.

**ZÁKLADNÁ ANTROPOLOGICKÁ ANALÝZA KOSTIER
ZO SLOVANSKÉHO POHREBISKA
V POBEDIME (NA LAZE II/71)**

Július Jakab

Analyzovaná séria predstavuje druhú časť ľudských kostier z tejto lokality, ktoré boli vyzdvihnuté počas archeologického výskumu v roku 1971 pod vedením D. Bialekovej (pozri Bialeková, v tomto čísle). V príspevku sú stručne zhrnuté výsledky antropologického rozboru kostier z 23 hrobov. Početnejšiu sériu antropologického materiálu z tejto lokality (118 hrobov preskúmaných v roku 1966) analyzoval M. Thurzo (1972).

Hodnotenie kostier sa riadilo učebnicou R. Martina a K. Sallera (1957), pričom glabela a protuberantia occipitalis externa sa hodnotili podľa Brocu, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru podľa Hovorku, kapacita lebky sa počítala metódou Welcker I a výška postavy podľa Manouvriera. Záhlavie sa hodnotilo podľa schémy Gerasimova (Roginskij - Levin 1955). Prierez tíbie sa sledoval v strede diafýzy. V texte sa použili skratky: RSÚ = reliéf svalových úponov; 1. dx. = lateralis dexter; 1. sin. = lateralis sinister; ext. = externus; sut. = sutura. Uvádzajú sa iba kategórie hodnotených opisných, resp. metrických znakov. Ich prípadná absencia je dôsledkom zlej zachovanosti príslušnej časti kostry.

Na antropologickú analýzu boli k dispozícii kostrové zvyšky zo všetkých 23 hrobov (tab. I). Pohlavie dospelých bolo určené vo všetkých prípadoch (5 mužov a 5 žien, z toho 2 vo veku juvenis). U dvoch jedincov vo veku juvenis sa pohlavie neurčilo a v 11 hroboch sa našli detské kostry (4 vo veku infans II, 5 vo veku infans III a 2 vo veku infans III až juvenis). V tabelách II a III sú uvedené hodnoty absolútnych mier a vypočítaných charakteristík lebky. Tabuly IV až IX obsahujú rovnaké informácie o postkraniálnych kostrách súboru.

Doplnili sa aj tabuly metrických charakteristík publikované M. Thurzom (1972). Jeho tabuly mier mužských lebiek sa mohli doplniť niekoľkými údajmi o troch jedincoch a súbor mier ženských lebiek niekoľkými údajmi o dvoch jedincoch. Tabuly mier a indexov o postkraniálnych kostrách sa doplnili údajmi o dvoch až štyroch jedincoch. Vypočítané štatistické parametre sa ani v jednom prípade významne neodlišovali od parametrov charakterizujúcich súbor analyzovaný M. Thurzom (1972), preto sa do tohto príspevku nezaradili.

CHARAKTERISTIKA KOSTIER

Hrob 1. Žena(?), juvenis (16- až 17-ročná). Neúplná kalvária strednej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Obrys lebky je z vertikálneho pohľadu sféroidný až romboidný a líčne kosti sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je nízky a stený záhlavie sú voči báze lebky rovnobežné. Glabela je III. stupňa, tuberculum marginale malé, čelo kolmé, tubera frontalia sú prominujúce, protuberantia occipitalis externa 0.-1. stupňa, processus mastoidei malé, záhlavie je klenuté a profil brady prominuje stredne. Očnice boli pravdepodobne okrúhle a vysoké. Laterál-

na časť horného okraja očníc je ostrá a tubera mentalia sú malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina. Zuboradie sánky má tvar paraboly. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia veľmi slabá. Fragmentárne kosti postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Krížová kosť je úzka a sulcus praeauricularis nie je vytvorený.

Cribr orbitalia bilat.

Lebka je brachykránna, ortokránna, tapeinokránna a aristenkefalná. Femúry sú pilastrické a eurymerne, tibié euryknémne.

Hrob 2. Dieťa, infans II (3- až 4-ročné). Neúplná kalvária a úlomky lebky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Obrys lebky je romboidný, oblúk lebečnej klenby nízky a steny záhlavia sa k báze lebky zbiehajú. Glabela je I.-II. stupňa, tuberculum marginale je veľmi malé, čelo kolmé, tubera frontalia prominujú, protuberantia occipitalis ext. je 0. stupňa, processus mastoidei sú malé, spina nasalis anterior je 1. stupňa a profil brady prominuje slabo. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá a tvar spodného okraja hruškovitého otvoru je 4. typu. Fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí hrebeň a tvar zuboradia sánky je parabolický. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia je veľmi slabá. Korodované fragmenty postkraniálnej kostry sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ.

Ossa suturae lambdoidea, cribr orbitalia l. dx. (vľavo sa strop očnice nezachoval), pravdepodobne hydrocephalus (relatívne veľké neurokránium s tenkými stenami a vyhladeným reliéfom vnútornej laminy), postmortálne deformované neurokránium.

Lebka je mezokránna.

Hrob 3. Muž(?), maturus I (40- až 50-ročný). Kalvárium a úlomky lebky sú strednej stavby so stredne vyvinutým RSÚ. Obrys neurokránia je pentagonoidný. Klenba lebky je stredne vysoká a steny záhlavia sú k báze lebky rovnobežné. Glabela je III. stupňa, tuberculum marginale malé, čelo klenuté, protuberantia occipitalis ext. je 0. stupňa, processus mastoidei sú malé a profil brady prominuje silne. Laterálna časť horného okraja očníc je prechodného typu a tvar spodného okraja hruškovitého otvoru bol pravdepodobne 1. typu. Fossae caninae sú hlboké a tubera mentalia nie sú vytvorené. Spinu mentalis tvoria trne, zuboradie maxily bolo pravdepodobne v tvare "U" a v mandibule je parabolické. Silne obrúsené zuby majú popraskanú sklovinu a obrázia je plošného typu. Z postkraniálneho skeletu sa na analýzu zachovalo iba päť korodovaných a poškodených krčných stavcov.

Ossa suturae lambdoidea, cribr orbitalia l. sin., mierna asymetria neurokránia, kaz obidvoch očných zubov sánky, voľnej hornej stoličky a črenového zuba. Neurokránium je mezokránne, ortokránne, metriokránne a euenkefalné.

Hrob 4. Žena, senilis (60- až 70-ročná). Korodované fragmenty a neúplná kalvária sú strednej stavby so stredne vytvoreným RSÚ. Lebka má pentagonoidný obrys. Jej klenba je vysoká a steny záhlavia sa k báze lebky rozbiehajú. Glabela je III. stupňa, tuberculum marginale malé, čelo klenuté, tubera frontalia sú vytvorené, processus mastoidei malé, protuberantia occipitalis ext. je 2. stupňa, záhlavie klenuté až pretiahnuté a profil brady prominuje silne. Laterálna časť horného okraja očníc je oblá a na brade je vytvorené trigonum mentale. Spinu men-

talís tvorí vysoká drsnatina a zuboradie mandibuly je parabolické. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia silná, resp. až ku krčku zubov a miskovitého typu. Korodované kosti postkranialného skeletu sa zachovali v poškodenom až fragmentárnom stave. Sú strednej až robustnej stavby so stredne až mohutne vyvinutým RSÚ. Krížová kosť bola pravdepodobne stredne široká a stredne prehnutá. Sulcus praeauricularis je široký, incisura ischiadica major je málo ostrá, foramen obturatum trojuholníkovitého tvaru a angulus subpubicus málo ostrý.

Ossa sut. lambdoidea, obojstranná artroza temporomandibulárneho zhybu. Perforatio septi humeri l. sin. ($\varnothing$ 5 mm), spondylitis deformans universalis gravis, spondylarthrosis universalis, sinistroscoliosis thoracalis, arthrosis articuli cubiti bilat.

Femury sú pilastrické a hyperplatymérne, tibiae v strede mezoknémne. Vypočítaná výška postavy je 153 cm.

Hrob 5. Dieťa, infans III (8- až 9-ročné). Korodované úlomky a kalvária sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Obrys lebky je romboidný a jej klenba nízka. Steny záhlavia sú k báze lebky rovnobežné a lícne kosti kryptozygické. Glabella je II.-III. stupňa, čelo klenuté až kolmé, tuberculum marginale malé a protuberantia occipitalis ext. je I. stupňa. Tubera frontalia sú stredné, processus mastoidei malé, záhlavie je ploché až klenuté a profil brady prominuje slabo. Očnice boli pravdepodobne hranaté a nízke. Laterálna časť ich horného okraja je ostrá, fossae caninae sú hlboké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina. Zuboradie sánky je parabolické a zuby majú popraskanú sklovinu. Abrázia mliečnych zubov je stredná, miskovitého typu. Mierne korodované kosti postkranialnej kostry sa zachovali v poškodenom až fragmentárnom stave. Svedčia o gracilnej stavbe so slabo vyvinutým RSÚ. Sulcus praeauricularis je úzky.

Ossa sut. lambdoidea, cribra orbitalia bilat.

Lebka je mezokránna, chamékránna a tapeinokránna. Pravý femur je platymérny, ľavý hyperplatymérny a obe tibiae sú euryknémne.

Hrob 6. Pohlavie neurčené, juvenis (16 až 18 rokov). Veľmi poškodené kráanium gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Neurokráanium má pentagonoidný obrys, stredne vysokú klenbu a rozbiehavé steny záhlavia voči báze lebky. Tuberculum marginale je stredne veľké, čelo bolo pravdepodobne klenuté, tubera frontalia sú vytvorené, processus mastoidei malé, protuberantia occipitalis ext. je 0. stupňa, spina nasalis anterior bola pravdepodobne 3. typu a profil brady prominuje stredne. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 4. typu a tubera mentalia sú malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, tvar zuboradia čeľuste je elipsovité, zuboradie sánky má tvar paraboly. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia slabá, miskovitého typu. Čiastočne korodované, poškodené až fragmentárne kosti postkranialného skeletu sú strednej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Sulcus praeauricularis nie je vytvorený a incisura ischiadica major bola pravdepodobne stredne ostrá.

Neurokráanium je asymetrické.

Lebka je brachykránna, chamékránna a tapeinokránna. Femury sú platymérne, pravá tibia euryknémna a ľavá mezoknémna.

H r o b 7. Pohlavie neurčené, juvenis (14-16 rokov). Mierne korodované a silne poškodené kráanium je gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Neurokráanium má ovoidný obrys. Lícne oblúky sú kryptozygické. Klenba lebky je stredne vysoká a steny záhlavia sa k báze lebky zbiehajú. Glabela je II. stupňa, tuberculum marginale malé, čelo klenuté, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, tubera frontalia sú strednej veľkosti, processus mastoidei malé, spina nasalis anterior je 3. typu a profil brady preminuje silne. Očnice boli pravdepodobne vysoké a okrúhle. Laterálna časť ich horného okraja je ostrá, hruškovitý otvor stredne vysoký a stredne široký a tvar jeho spodného okraja 4. typu. Fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina a zuboradia čeľuste i sánky sú parabolické. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia veľmi slabá. Poškodené až úlomkovité, korodované kosti postkraniálnej kostry sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Sulcus praeauricularis je úzky a incisura ischiadica major málo ostrá.

Ossa sut. lambdoidea.

Lebka je mezokránna, ortokránna a metriokránna. Apertura piriformis platyrinná. Femury sú pilastrické, platymérne a pravé tibia euryknémna.

H r o b 8. Žena, maturus (40- až 60-ročná). Neúplná kalvária a korodované fragmenty lebky sú strednej stavby so slabo až stredne vytvoreným RSÚ. Neurokráanium má romboidný obrys, stredne vysokú klenbu a voči báze lebky rovnobežné steny záhlavia. Glabela je III. stupňa, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je klenuté, protuberantia occipitalis ext. I. stupňa, záhlavie ploché, spina nasalis anterior 2. stupňa, tubera frontalia sú stredne veľké a profil brady preminuje stredne. Laterálna časť horného okraja očníc je prechodného typu a tvar spodného okraja hruškovitého otvoru je 3. až 4. typu. Fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradie čeľuste i sánky je parabolické. Sklovina zubov je popraskaná až odštiepená a abrázia stredne intenzívna, plošného typu. Korodované, poškodené až fragmentárne zvyšky postkraniálnej kostry sú strednej stavby so slabým RSÚ. Sulcus praeauricularis je stredne široký a incisura ischiadica major je málo ostrá.

Ossa sut. lambdoidea, zväčšené foramen mentale bilat. (1. dx. $\emptyset$ = 4 mm, 1. sin $\emptyset$ = 6 mm), kaz druhého črenového zuba v pravej polovici obidvoch čeľustí, druhej stoličky obojstranne v maxile a prvej stoličky v pravej polovici sánky. Prvý črenový zub z pravej strany maxily je postihnutý kazom i koreňovou cystou. Stav po zlomenine piatej priehlavkovej kosti.

Lebka je mezokránna. Femury sú nepilastrické a hyperplatymérne. Pravé predlaktie je brachykerkické a vypočítaná výška postavy je 151 cm.

H r o b 9. Dieťa, infans III (8- až 10-ročné). Kalva a korodované úlomky lebky sú strednej stavby so slabým RSÚ. Možno usudzovať, že neurokráanium malo ovoidný obrys a stredne vysokú klenbu. Glabela je II. stupňa, tuberculum marginale malé, čelo klenuté, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, tubera frontalia sú vytvorené a profil brady preminuje slabo. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá a tubera mentalia sú malé. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina a tvar zuboradia sánky je parabolický. Sklovina mliečnych zubov je popraskaná, abrázia stredná, miskovitého typu. Mierne korodované kosti postkraniálneho skele-

tu sa zachovali v poškodenom až fragmentárnom stave. Sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ.

Cribr orbitalia bilat.

Tíbie sú euryknémne.

Hrob 10. Dieťa, infans II (1- až 2-ročné). Na analýzu sa zachoval iba úlomok sánky. Profil brady prominuje stredne, tubera mentalia sú veľké a spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina. Zuby sú takmer neporušené a nie sú abradované. Z postkraniálneho skeletu sa zachovali korodované fragmenty gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ.

Hrob 11. Muž(?), adultus I (20- až 30-ročný). Mierne korodované, silne poškodené kráanium strednej až robustnej stavby so stredným až mohutným RSÚ. Neurokráanium má sféroidný obrys, vysokú klenbu a zbíhavé steny záhlavia k báze lebky. Glabella je III. stupňa, tuberculum marginale výrazné, čelo kolmé, protuberantia occipitalis ext. 1. stupňa, tubera frontalia sú stredné, processus mastoidei malé až stredné, profil brady prominuje stredne až silne a zhryz je labidontný. Laterálna časť horného okraja očníc je oblá, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 4. typu, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina a čeľusť i sánka majú zuboradie v tvare paraboly. Sklovinu zubov je popraskaná, abrázia slabá a miskovitého typu. Takmer nepoškodené až poškodené kosti postkraniálnej kostry sú strednej až robustnej stavby so stredne vyvinutým RSÚ. Krížová kosť je stredne dlhá, stredne široká a bola pravdepodobne málo prehnutá. Sulcus praeauricularis je úzky, incisura ischiadica major stredne ostrá, foramen obturatum oválny a angulus subpubicus bol pravdepodobne veľmi ostrý.

Ossa sut. lambdoidea, cribra orbitalia bilat., sutura metopica, kaz prvého črenového zuba. v pravej časti čeľuste a druhej a tretej stoličky v pravej polovici sánky, kde sú zároveň prítomné koreňové cysty obidvoch črenových zubov. Spina bifida S I a čiastočná lumbalizácia pravej strany S I.

Lebka je mezokránna. Pravý femur je pilastrický, ľavý nepilastrický a obidva femury sú platymérne. Tíbie sú euryknémne a predlaktia brachykerkické. Vypočítaná výška postavy je 166 cm.

Hrob 12. Dieťa, infans III (7- až 15-ročné). Z lebky sa na hodnotenie zachovali iba úlomky pravej temennej kosti. Z postkraniálnej kostry boli k dispozícii veľmi korodované fragmenty femurov, tíbií a ľavej fibuly. Sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ.

Ľavá tíbia je euryknémna.

Hrob 13. Žena(?), juvenis (17- až 18-ročná). Neúplná kalvária a úlomky sú korodované, gracilnej stavby so slabým RSÚ. Neurokráanium je romboidné s vysokou klenbou a so stenami záhlavia zbíhavými k báze lebky. Glabella bola pravdepodobne III. stupňa, tuberculum marginale je stredné, čelo klenuté až kolmé, protuberantia occipitalis ext. 1. stupňa, tubera frontalia sú stredné, profil brady prominuje stredne a zhryz je psalidontný. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 4. typu, fossa caninae sú plytké až hlboké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina až trne, zuboradie čeľuste je elipsovité a zuboradie sánky parabolické. Zuby majú

popráskanú sklovinu a sú veľmi slabo abradované. Slabo korodované a poškodené kosti postkraniálnej kostry sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Krížová kosť je úzka, sulcus praeauricularis úzky, incisura ischiadica major stredne ostrá, spina ischiadica tupá a foramen obturatum trojuholníkovitého tvaru.

Ossa sut. lambdoidea, perforatio septi humeri bilat. (l. dx. $\varnothing$ = 9 mm, l. sin. $\varnothing$ = 8 mm).

Čeľusť je brachyuranná, obidva femury sú pilastrické a hyperplatymérne.

H r o b 14. Dieťa, infans II (2- až 3-ročné). Z lebky sa zachovali korodované úlomky gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Spina nasalis anterior je 2. stupňa, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa a processus mastoidei sú malé. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá a tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 4. typu. Spina mentalis je plochá, zuby majú popráskanú sklovinu a abrázia je veľmi slabá.

H r o b 15. Dieťa, infans II (2- až 3-ročné). Neúplná kalvária a korodované fragmenty lebky sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Neurokranium má ovoidný obrys, nízku klenbu a zbiehavé steny záhlavia k báze lebky. Glabella je I. stupňa, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, processus mastoidei sú malé, profil brady prominuje slabo a zhryz je labidontný. Laterálna časť horného okraja očníc je ostrá, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 1. typu, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradie čeľuste má tvar "U" a zuboradie sánky tvar paraboly. Sklovina zubov je popráskaná a bez abrázie. Poškodené fragmentárne kosti postkraniálneho skeletu sú korodované, gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ.

H r o b 16. Dieťa, infans III (8- až 10-ročné). Lebka sa na analýzu nezachovala. Korodované kosti postkraniálnej kostry boli väčšinou vo fragmentoch. Sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ.

Femury sú pilastrické a platymérne, tíbie euryknémne.

H r o b 17. Muž, senilis (60- až 70-ročný). Korodovaná neúplná kalva a fragmenty sú strednej až robustnej stavby so stredným až mohutne vyvinutým RSÚ. Oblúk klenby lebky je vysoký a steny záhlavia sa k báze lebky rozbiehajú. Tuberculum marginale je malé, protuberantia occipitalis ext. 2. stupňa, processus mastoidei sú stredne veľké a profil brady prominuje stredne. Tubera mentalia sú stredné až veľké. Spinu mentalis tvoria trne a zuboradie sánky je parabolické. Sklovina zubov je popráskaná, abrázia silná a plošného typu. Korodované, poškodené až fragmentárne kosti postkraniálneho skeletu sú strednej stavby s mohutným rozvojom RSÚ.

Os Incae bipartitum, zväčšené foramen mentale lat. dx. ($\varnothing$ = 5 mm), torus palatinus, kaz na voľnom očnom zube, arthrosis universalis (suspecta z progresívnej polyartritídy), spondylosis deformans universalis.

Femury sú pilastrické a platymérne. Ľavé predlaktie je brachykerkické a vypočítaná výška postavy je 161 cm.

H r o b 18. Muž, adultus I (20- až 30-ročný). Neúplná kalvária a úlomky lebky sú korodované, strednej stavby so stredne mohutným RSÚ. Neurokranium má romboidný obrys, nízku klenbu a zbiehavé steny záhlavia k báze lebky. Glabella je

III. stupňa, čelo klenuté, protuberantia occipitalis ext. 2. stupňa, tubera frontalia sú vytvorené, processus mastoidei stredné, záhlavie je klenuté až pretiahnuté, spina nasalis anterior bola pravdepodobne 3. stupňa a profil brady prominentne stredne. Laterálna časť horného okraja očníc je prechodného typu, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru je 4. typu, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina a zuboradie čeľuste i sánky je parabolické. Zuby sa zachovali takmer neporušené, niektoré majú popraskanú sklovinu. Abrázia je slabá, miskovitého typu. Postkraniálny skelet sa zachoval v poškodenom stave. Je strednej až robustnej stavby so stredne vyvinutým RSÚ. Krížová kosť je stredne dlhá a stredne široká. Sulcus praeauricularis je široký, incisura ischiadica major je stredne až málo ostrá a spina ischiadica je tupá.

Ossa sut. lambdoidea et sagittalis, spondylosis deformans thoracalis.

Lebka je mezokránna a čeľusť brachyuranná. Femury sú pilastrické, pravý je platymérny a ľavý eurymérny. Tíbie sú euryknémne, predlaktie brachykerkické a vyočítaná výška postavy je 161 cm.

Hrob 19. Dieťa, infans III-juvenis (12- až 14-ročné). Mierne korodované, silne poškodené kráanium je strednej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Neurokráanium má romboidný obrys, nízku klenbu a k báze lebky zbiehavé steny záhlavia. Glabella je II. stupňa, tuberculum marginale nie je vytvorené, čelo je kolmé, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, tubera frontalia sú stredné, processus mastoidei malé a záhlavie je klenuté. Očnice boli pravdepodobne prechodného tvaru a vysoké. Laterálna časť horného okraja očníc je prechodného typu a hruškovitý otvor je úzky, bol pravdepodobne vysoký a tvar jeho spodného okraja je 4. typu. Fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia tvoria trigonum mentale. Spina mentalis je v podobe vysokej drsnatiny, zuboradie čeľuste je v tvare "U" a zuboradie sánky parabolické. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia veľmi slabá. Poškodené kosti postkraniálneho skeletu sú strednej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Krížová kosť je úzka, sulcus praeauricularis nie je vytvorený a incisura ischiadica major je stredne ostrá.

Cribra orbitalia bilat., perzistencia druhej mliečnej stoličky v ľavej polovici čeľuste.

Neurokráanium je mezokránne, chamékránne a tapeinokránne. Hruškovitý otvor je leptorinný. Femury sú pilastrické, pravý je eurymérny a ľavý platymérny. Tíbie sú euryknémne.

Hrob 20. Pohlavie neurčené, infans III-juvenis (14 až 17 rokov). Lebka sa na analýzu nezachovala. Z postkraniálneho skeletu sa mohli hodnotiť len korodované fragmenty gracilnej až strednej stavby so slabým rozvojom RSÚ.

Pravý femur je platymérny a ľavá tibia mezoknémna.

Hrob 21. Dieťa, infans III (9- až 10-ročné). Veľmi korodované úlomky kostí gracilnej stavby so slabo vyvinutým RSÚ. Tuberculum marginale je malé, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, tubera frontalia sú stredne veľké, processus mastoidei malé a profil brady prominentne stredne. Laterálna časť horného okraja očníc je oblá, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru 1. typu, fossa caninae

sú plytké a tubera mentalia stredné. Zuboradie čeľuste i sánky je parabolické. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia mliečnych zubov stredne intenzívna, miskovitého typu. Korodované kosti postkraniálnej kostry sa hodnotili v poškodenom, resp. vo fragmentárnom stave. Sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Sulcus praeauricularis je úzky a incisura ischiadica major je málo ostrá.

Cribr orbitalia l. dx. (vľavo sa strop očnice zachoval). Femury nie sú pilastrické a sú platymérne. Tíbie sú euryknémne.

Hrob 22. Muž, senilis (60- až 70-ročný). Korodované kosti kalvy a úlomkov lebky sú strednej stavby so stredne mohutným RSÚ. Neurokranium má ovoidný obrys, nízku klenbu a voči báze lebky rovnobežné steny záhlavia. Glabela je IV. stupňa, tuberculum marginale je nevytvorené, čelo klenuté, protuberantia occipitalis ext. 2. až 3. stupňa, tubera frontalia sú vytvorené, processus mastoidei stredne veľké a profil brady prominuje stredne. Laterálna časť horného okraja očí je oblá a tubera mentalia sú veľmi malé. Spinu mentalis tvoria trne a zuboradie sánky má tvar paraboly. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia silná a plošného typu. Korodované fragmenty kostí postkraniálnej kostry sú robustnej stavby s mohutne vytvoreným RSÚ.

Nadmieru prehĺbené foveolae granulares v oblasti vertexu a protuberantia occipitalis interna, kaz prvej stoličky v pravej časti maxily a cystický granulóm pri prvom a druhom rezáku opäť v pravej polovici čeľuste. Spondylosis deformans universalis, coxarthrosis bilat.

Pravý femur nepilastrický a hyperplatymérny, ľavý pilastrický a platymérny. Tíbie sú euryknémne.

Hrob 23. Žena, adultus I (20- až 30-ročná). Z lebky sa zachovala kalva a korodované fragmenty strednej stavby so stredne mohutným RSÚ. Neurokranium má ovoidný obrys, stredne vysokú klenbu a steny záhlavia rozbiehavé k báze lebky. Glabela je II. stupňa, tuberculum marginale je nevytvorené, čelo klenuté až kolmé, protuberantia occipitalis ext. 0. stupňa, tubera frontalia a processus mastoidei sú stredne veľké a profil brady prominuje tiež stredne. Laterálna časť horného okraja očí je prechodného typu, tvar spodného okraja hruškovitého otvoru bol pravdepodobne 4. typu, fossa caninae sú plytké a tubera mentalia malé. Spina mentalis je plochá a zuboradia oboch čeľustí sú parabolické. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia slabá a miskovitého typu. Korodované kosti postkraniálneho skeletu sa zachovali vo veľmi poškodenom stave. Sú strednej stavby so slabo vytvoreným RSÚ. Krížová kosť je stredne dlhá, stredne široká a stredne prehnutá. Sulcus praeauricularis je stredne široký.

Os Incae l. sin., perforatio septi humeri l. sin. ($\varnothing = 6$ mm). Femury sú nepilastrické a zároveň hyperplatymérne. Tíbie sú mezoknémne a vypočítaná výška postavy je 144 cm.

Tab. I. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Rozdelenie podľa pohlavia a veku

Pohlavie Vek	Muži		Ženy		Neurčené pohlavie		Spolu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
infans II	-	-	-	-	4	17,39	4	17,39
infans III	-	-	-	-	5	21,74	5	21,74
infans III-juvenis	-	-	-	-	2	8,70	2	8,70
juvenis	-	-	2	8,70	2	8,69	4	17,39
adultus	2	8,70	1	4,34	-	-	3	13,04
maturus	1	4,34	1	4,35	-	-	2	8,69
senilis	2	8,70	1	4,35	-	-	3	13,05
Spolu	5	21,74	5	21,74	13	56,52	23	100,00

Tab. II(1). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Neurocranium. Absolútne miery

Číslo hrobu	Pohlavie	g - op	m - op	eu - eu	ft - ft	fmt - fmt	fmo - fmo	ba - b	ba - b ₁
1	žena?	179	182	145	91	94	86	133	134
2	?	170	183	132	89	-	-	-	-
3	muž?	181	184	139	97	102	95	130	131
4	žena	185	190	(128)	93	97	90	-	-
5	?	174	175	134	90	90	84	121	121
6	?	175?	173	140	102	108	-	120	124
7	?	180	181	138	91	94	86	129	129
8	žena	183	184	139	-	-	90	-	-
11	muž?	186	191	143	102	103	95	-	-
13	žena?	(171)	(174)	135	88	93	86	-	-
18	muž	186	189	140	91	99	93	-	-
19	?	189	193	142	100	101	95	127?	128?

Tab. II(2). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Kapacita lebky a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Kapacita lebky (W I; cm ³)	DŠI	DVI	ŠVI
1	žena?	1485	81,01	74,30	91,72
2	?	-	77,65	-	-
3	muž?	1387	76,80	71,82	93,52
4	žena	-	(69,19)	-	-
5	?	1171	77,01	69,54	90,30
6	?	1274	80,00?	68,57?	85,71
7	?	1331	76,67	71,67	93,48
8	žena	-	75,96	-	-
11	muž?	-	76,88	-	-
13	žena?	-	(78,95)	-	-
18	muž	-	75,27	-	-
19	?	1472	75,13	67,20?	89,44?

Tab. III. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Splanchnocranium. Absolútne miery a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	zy - zy	n - gn	n - pr	Max.-alv. dĺžka	Max.-alv. šírka	id - gn	Šírka nosa	Výška nosa	Výška očné	zm ₁ -zm ₁	Index nasalis	Index max.-alv.
1	žena?	juvenis	(124)	-	-	-	-	-	-	-	34	-	-	-
5	?	juvenis	-	-	-	-	-	-	-	-	31 30	-	-	-
6	?	juvenis	-	-	-	44	58	-	-	-	-	-	-	131,18
7	?	juvenis	(119)	-	55?	42	62	-	23	42	-	91	54,76	147,62
13	?	juvenis	-	-	-	40	52	30	-	-	-	-	-	130,00
18	muž	adultus	-	-	-	46	60	30	-	-	-	-	-	130,43
19	?	inf. III- juvenis	-	106?	70?	-	-	-	19	52?	- 40	81?	36,54?	-

Tab. IV. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Humerus. Absolútne miery a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Maximálna dĺžka		Fyziologická dĺžka		Minimálny obvod		Index robusticity	
			D	S	D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	-	-	46	43	-	-
4	žena	senilis	296	-	292	-	53	-	17,90	-
5	?	inf. III	-	-	-	-	42	40	-	-
6	?	juvenis	-	-	-	-	46	45	-	-
7	?	juvenis	-	-	-	-	46	44	-	-
8	žena	maturus	290	286	284	283	53	53	18,28	18,53
9	?	inf. III	-	-	-	-	57	56	-	-
11	muž?	adultus	333	330	326	326	58	60	17,42	18,18
16	?	inf. III	-	-	-	-	42	-	-	-
17	muž	senilis	-	304	-	301	66	65	-	21,38
18	muž	adultus	307	306	300	300	59	58	19,22	18,95
19	?	inf. III- juvenis	-	-	-	-	53	53	-	-
21	?	inf. III	-	-	-	-	43	43	-	-
23	žena	adultus	-	-	-	-	53	-	-	-

Tab. V. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Radius. Absolútne miery a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Maximálna dĺžka		Fyziologická dĺžka		Minimálny obvod		Index robusticity	
			D	S	D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	-	-	46	43	-	-
4	žena	senilis	229	-	216	-	35	33	16,20	-
5	?	inf. III	-	-	-	-	30	28	-	-
6	?	juvenis	-	-	-	-	33	30	-	-
7	?	juvenis	-	-	-	-	29	28	-	-
8	žena	maturus	224	-	211	-	36	35	17,06	-
9	?	inf. III	-	-	-	-	24	24	-	-

Tab. V. Pokračovanie

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Maximálna dĺžka		Fyziologická dĺžka		Minimálny obvod		Index robusticity	
			D	S	D	S	D	S	D	S
11	muž?	adultus	250	248	237?	232	40	41	16,88?	17,67
13	žena?	juvenis	-	-	-	-	30	31	-	-
17	muž	senilis	230	234	215	219	41	41	19,07	18,72
18	muž	adultus	229	233	216	218	40	39	18,52	17,89
19	?	inf. III-juvenis	-	-	-	-	37	36	-	-
23	žena	adultus	-	197	-	185	-	34	-	18,38

Tab. VI. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Ulna. Absolútne miery a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Maximálna dĺžka		Fyziologická dĺžka		Minimálny obvod		Index robusticity	
			D	S	D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	-	-	25	24	-	-
4	žena	senilis	251	-	216	-	31	-	14,35	-
6	?	juvenis	-	-	-	-	26	25	-	-
8	žena	maturus	-	-	-	-	-	31	-	-
9	?	inf. III	-	-	-	-	21	21	-	-
11	muž?	adultus	266	264	231	229	35	34	15,15	14,85
13	žena?	juvenis	-	-	-	-	30	28	-	-
16	?	inf. III	-	-	-	-	-	25	-	-
17	muž	senilis	-	257	-	218	-	37	-	16,97
18	muž	adultus	(242)	248	210	214	34	34	16,19	15,89
23	žena?	adultus	-	-	-	-	-	28	-	-

Tab. VII(1). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Femur. Absolútne miery

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Maximálna dĺžka		Fyziolog. dĺžka	Sagitálny Ø stredu		Transverz. Ø stredu		Horný sagitálny Ø		Horný transverzálny Ø	
			D	S		D	S	D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	-	21	21	19	20	20	20	22	23
4	žena	senilis	393	392	390	27	26	26	26	21	21	21	31
5	?	inf. III	-	-	-	18	19	17	18	16	16	21	22
6	?	juvenis	-	-	-	22	22	18	19	19	19	24	24
7	?	juvenis	-	-	-	19	19	17	18	18	18	22	23
8	žena	maturus	394	395	390	23	24	24	24	21	20	29	29
11	muž?	adultus	461	460	456	28	27	27	28	24	24	31	32
13	žena?	juvenis	-	-	-	25	25	22	21	20	20	27	27
16	?	inf. III	-	-	-	18	19	17	17	17	17	21	22
17	muž	senilis	-	-	-	30	29	27	26	25	25	31	32
18	muž	adultus	425	429	423	28	27	27	26	24	24	29	28
19	?	inf. III-juvenis	-	-	-	23	23	21	21	22	21	25	26
20	?	inf. III-juvenis	-	-	-	18	-	18	-	19	-	23	-
21	?	inf. III	-	-	-	19	19	19	19	18	18	23	24
22	muž	maturus	(458)	-	(453)	27	29	28	28	24	26	33	31
23	žena?	adultus	387	383	383	22	23	25	25	20	20	31	31

Tab. VII(2). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Femur. Indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Index robusticity		Index pilastricus		Index platymericus	
			D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	110,52	105,00	90,91	86,95
4	žena	senilis	13,59	13,37	103,85	100,00	67,74	67,74
5	?	inf. III	-	-	105,88	105,56	76,19	72,73
6	?	juvenis	-	-	122,22	115,79	79,17	79,17
7	?	juvenis	-	-	111,76	105,56	81,82	78,26
8	žena	maturus	12,05	12,28	95,83	100,00	72,41	68,96
11	muž?	adultus	12,05	12,06	103,70	96,43	77,42	75,00
13	žena?	juvenis	-	-	113,64	119,05	74,07	74,07
16	?	inf. III	-	-	105,88	111,76	80,95	77,27
17	muž	senilis	-	-	111,11	111,54	80,64	78,13
18	muž	adultus	13,00	12,47	103,70	103,85	82,76	85,71
19	?	inf. III-juvenis	-	-	109,52	109,52	88,00	80,77
20	?	inf. III-juvenis	-	-	100,00	-	82,61	-
21	?	inf. III	-	-	100,00	100,00	78,26	75,00
22	muž	maturus	-	-	96,43	103,57	72,73	83,87
23	žena?	adultus	12,27	12,66	88,00	92,00	64,52	64,52

Tab. VIII(1). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Tibia. Absolútne miery

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Max. dĺ.		Fyziol. dĺ.		Max. ø str.		Min. ø str.		Max. ø pri for. nutr.		Min. ø pri for. nutr.		Min. obv. diaľky	
			D	S	D	S	D	S	D	S	D	S	D	S	D	S
1	žena?	juvenis	-	-	-	-	22	21	17	17	25	25	21	21	60	59
4	žena	senilis	331	337	322	323	27	28	17	18	32	31	18	19	65	66
5	?	inf. III	-	-	-	-	19	20	15	15	20	20	16	17	52	52
6	?	juvenis	-	-	-	-	24	23	17	16	27	27	20	19	60	59
7	?	juvenis	-	-	-	-	20	-	16	-	21	-	18	-	55	55
8	žena	maturus	(329)	-	(322)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	63	-
9	?	inf. III	-	-	-	-	18	18	13	13	21	21	16	16	46	46
11	muž?	adultus	379	381	368	374	28	29	20	21	32	33	24	24	70	69
12	?	inf. III	-	-	-	-	19	-	16	-	23	23	18	19	-	-
16	?	inf. III	-	-	-	-	18	18	19	14	21	20	18	16	49	-
18	muž	adultus	366	367	358	360	28	27	20	20	31	30	22	22	71	69
19	?	inf. III-juvenis	-	-	-	-	23	23	18	18	26	26	20	21	64	63
20	?	inf. III-juvenis	-	-	-	-	-	19	-	16	-	-	-	-	-	51
21	?	inf. III	-	-	-	-	21	20	15	17	22	21	17	18	55	55
22	muž	senilis	-	-	-	-	26	24	21	22	-	-	-	-	-	-
23	žena	adultus	310	303	303	291	27	26	17	17	30	30	18	19	64	67

Tab. VIII(2). Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Tibia. Indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Index stredú		Index cnicus		Index robusticity	
			D	S	D	S	D	S
1	žena	juvenis	77,27	80,95	84,00	84,00	-	-
4	žena	senilis	62,96	64,28	56,25	61,29	19,64	19,58
5	?	inf. III	78,95	75,00	80,00	85,00	-	-
6	?	juvenis	70,83	69,56	74,07	70,37	-	-
7	?	juvenis	80,00	-	85,71	-	-	-
9	?	inf. III	-	72,22	-	76,19	-	-
11	muž?	adultus	71,43	72,41	75,00	72,73	18,47	18,11
12	?	inf. III	84,21	-	78,26	82,61	-	-
16	?	inf. III	105,56	77,78	85,71	80,00	-	-
18	muž	adultus	71,43	74,07	70,97	73,33	19,40	18,80
19	?	inf. III-juvenis	78,26	78,26	76,92	80,77	-	-
20	?	inf. III-juvenis	-	84,21	-	-	-	-
21	?	inf. III	71,43	80,00	77,27	85,71	-	-
22	muž	senilis	80,77	91,67	-	-	-	-
23	žena	adultus	62,96	65,38	60,00	63,33	20,64	22,11

Tab. IX. Pohrebisko Pobedim (Na laze II/71). Končatiny. Výška postavy a indexy

Číslo hrobu	Pohlavie	Vek	Výška postavy	Index humeroradiálny		Index femorotibiálny		Index intermembranálny		Index femorohumerálny		Index tibio-radiálny	
				D	S	D	S	D	S	D	S	D	S
4	žena	senilis	153,2	73,97	-	84,87	86,63	72,51	-	74,87	-	69,18	-
8	žena	maturus	151,1	74,30	-	-	-	-	-	72,82	72,38	-	-
11	muž?	adultus	166,4	72,70	71,16	83,11	83,55	69,40	68,73	71,49	71,49	65,96	65,09
17	muž	senilis	161,2	-	72,76	-	-	-	-	-	-	-	-
18	muž	adultus	161,1	72,00	72,67	86,52	86,35	67,76	67,71	70,92	70,59	62,57	63,49
23	žena	adultus	144,1	-	-	80,94	79,95	-	-	-	-	-	63,55

Literatúra

- MARTIN, R. - SALLER, K. 1957: Lehrbuch der Anthropologie. Bd. 1, 3. Aufl. Stuttgart.
- ROGINSKIJ, J. J. - LEVIN, M. G. 1955: Osnovy antropologii. Moskva.
- THURZO, M. 1972: Antropologický rozbor slovanského pohrebiska v Pobedime. Acta Rerum Natur. Mus. Nat. Slov., 18, s. 93-153.

GRUNDLEGENDE ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE DER SKELETTE AUS DEM SLAWISCHEN GRÄBERFELD IN POBEDIM (NA LAZE II/71). Im Beitrag sind die Ergebnisse der grundlegenden anthropologischen Analyse der Skelettreste von 23 Individuen zusammengefaßt, die bei der archäologischen Erschließung des slawischen Gräberfeldes in Pobedim im J. 1971 gewonnen wurden (Lage: Na laze, Bez. Trenčín). Es handelt sich um die zweite Serie von Skeletten dieser Fundstelle. Eine zahlreichere Kollektion analysierte M. Thurzo (1972).

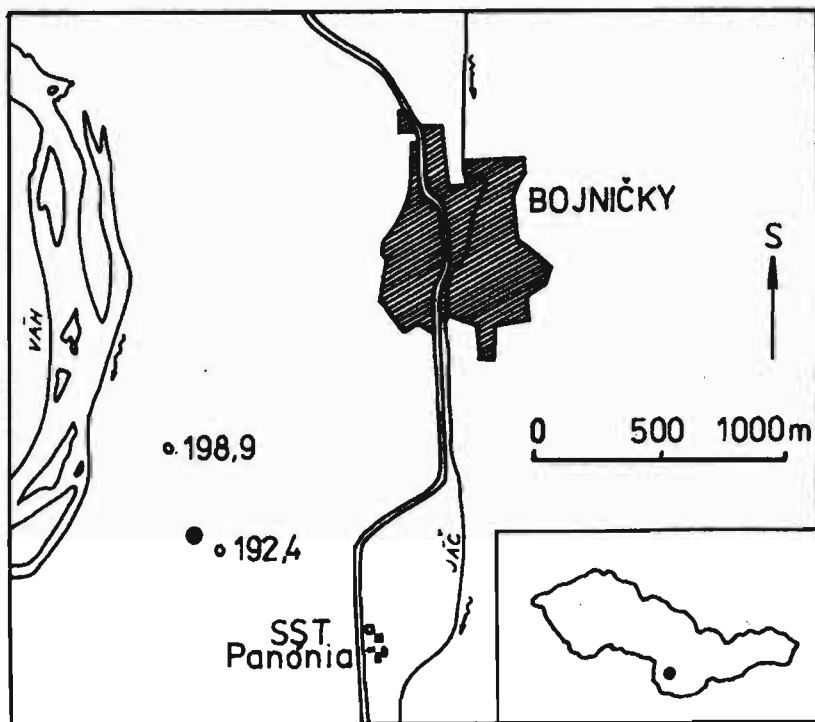
Der ausgewertete Verband besteht aus Skeletten von fünf Männern, fünf Frauen (zwei davon im Alter Juvenis) und 11 Kindern bzw. Nichterwachsenen. Charakterisiert wurden die Individuen mit den Kategorien der ausgewerteten Beschreibungsmerkmale, mit der Kapazität des Schädels, den Indexen und der Körperhöhe. Diese Informationen ergänzt eine Tabelle der Aufteilung der Kollektion nach Geschlecht und Alter wie auch eine Tabelle mit Werten der absoluten Maße und der berechneten Charakteristiken für die einzelnen Skelette.

Die vorgelegten Ergebnisse der anthropologischen Analyse fügen sich in das Variationsspektrum der von M. Thurzo (1972) publizierten Angaben.

SLOVANSKÉ POHREBISKO V BOJNIČKÁCH

Darina Bieleková

V jeseni roku 1967 vykonávalo Melioračné družstvo z Piešťan zemné práce v katastri obce Bojničky (okr. Trnava) v polohe Cintorínske pole. Išlo o odhrnutie

● nálezisko

Obr. 1. Bojničky. Situačný plán.

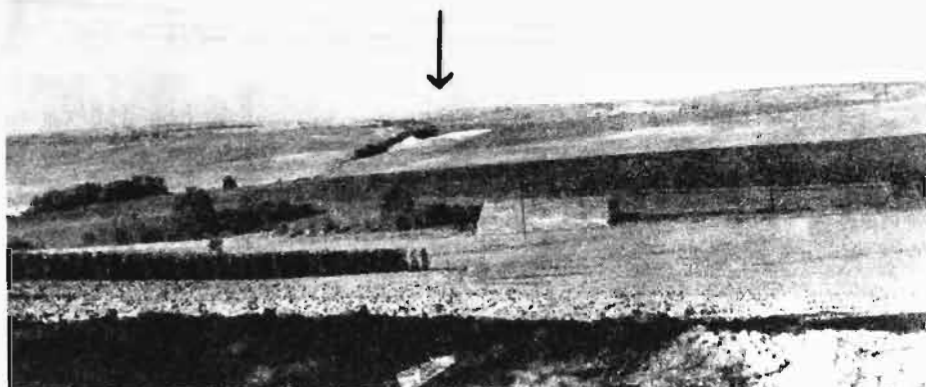
obhliadku náleziska a dohodli s vedením JRD aj melioračného družstva záchranný výskum ohrozenej časti pohrebiska. Zároveň sa konštatovalo, že pri začiatočných prácach bolo zničených asi osem hrobov, z ktorých sa zachovala len časť nálezov (nádoba, črepy ďalšej nádoby, nôž a zlomky neurčiteľného železného predmetu - hroby 24-26).

Záchranný výskum v dňoch 2.-23. 10. 1967 pod odborným vedením A. Točíka robil vtedajší terénny technik A. Rizman, a to vo východnej časti otváraného pieskoviska. Odkryl a zdokumentoval 23 kostrových hrobov a jeden sídliskový objekt a spolu s K. Sedlákom zameral skúmanú plochu a vyhotovil situačný plán pohrebiska. Nálezovú správu (č. 2431/67) podľa podkladov A. Rizmana vypracoval K. Sedlák. V správe je zahrnutý aj hrob 27, patriaci k pohrebisku, na ktorý sa prišlo po skončení záchranného výskumu (dňa 27. 11. 1967) mimo skúmanej plochy, západnejšie od nej, na úrovni jej južného okraja, kde sa taktiež pripravovala plocha na dolo-
vanie piesku.

Bojničky sa nachádzajú na juhozápadnom okraji Nitrianskej sprašovej pahorkatiny v doline potoka Jác (obr. 1; 2). Chotár obce je dnes prevažne odlesnený

ornice a ešte ďalšej, cca 150 cm hrubej vrstvy spraše, zmiešanej s pieskom. Takto sa buldozénom pripravovala plocha na exploatáciu hlbšie položených vrstiev kvalitného piesku. Dňa 29. 9. 1967 dohliadajúci pracovník uvedeného družstva Ščerbinský a buldozerista Vadík spozorovali, že sa buldozénom ničia kostrové hroby. Prácu pozastavili a nález ohlásili do Archeologického ústavu SAV v Nitre. Ešte v ten istý deň riaditeľ ústavu doc. PhDr. A. Točík, DrSc., spolu s K. Sedlákom a J. Rajčekom urobili

a značne rozčlenený úvalinami a podrezaným svahom Váhu s častým výskytom zosuvov pôdy. Nadmorská výška v strede obce je 200 m, v chotári 175-288 m. Mladotrefohorné usadeniny pokrýva spraš. Z pedologického hľadiska ide o hnedozemné pôdy (Vlastivedný slovník obcí 1977, s. 179).

Obr. 2. Bojničky. Pohľad na lokalitu.

Nálezisko je približne 1200 m na JZ od kostola (lokalizácia na mape 35-34-17, 1 : 10 000, 135 : 265 mm) v polohe Cintorínske pole (obr. 3; 4). Je to členitá terasa nad východným brehom Váhu (obr. 5). Keďže na tomto mieste nie je mladší cintorín, poloha musela dostať názov v súvisi s občasným nachádzaním ľudských kostí pri vyberaní piesku občanmi dávno pred otvorením pleskoviska, hoci žiadne nálezy neboli ohlásené (Bialeková 1978, s. 31-32).

Pri publikovaní tohto pohrebiska a opise nálezov sa opieram o údaje a kresby v nálezovej správe, pretože väčšia časť predmetov (ostrohy, nože, garnitúry k ostrohám, gombíky, náušnice) sa ešte pred konzerváciou a časť počas nej rozpadla. Ostrohy a garnitúry k nim sú zrekonštruované na kresbách podľa rtg. snímok, ktoré v roku 1987 boli zhotovené vo Výskumnom zväračskom ústave SAV v Bratislave.

Za umožnenie publikovania pohrebiska z Bojničiek ďakujem doc. PhDr. A. Točíkovi, OrSc.

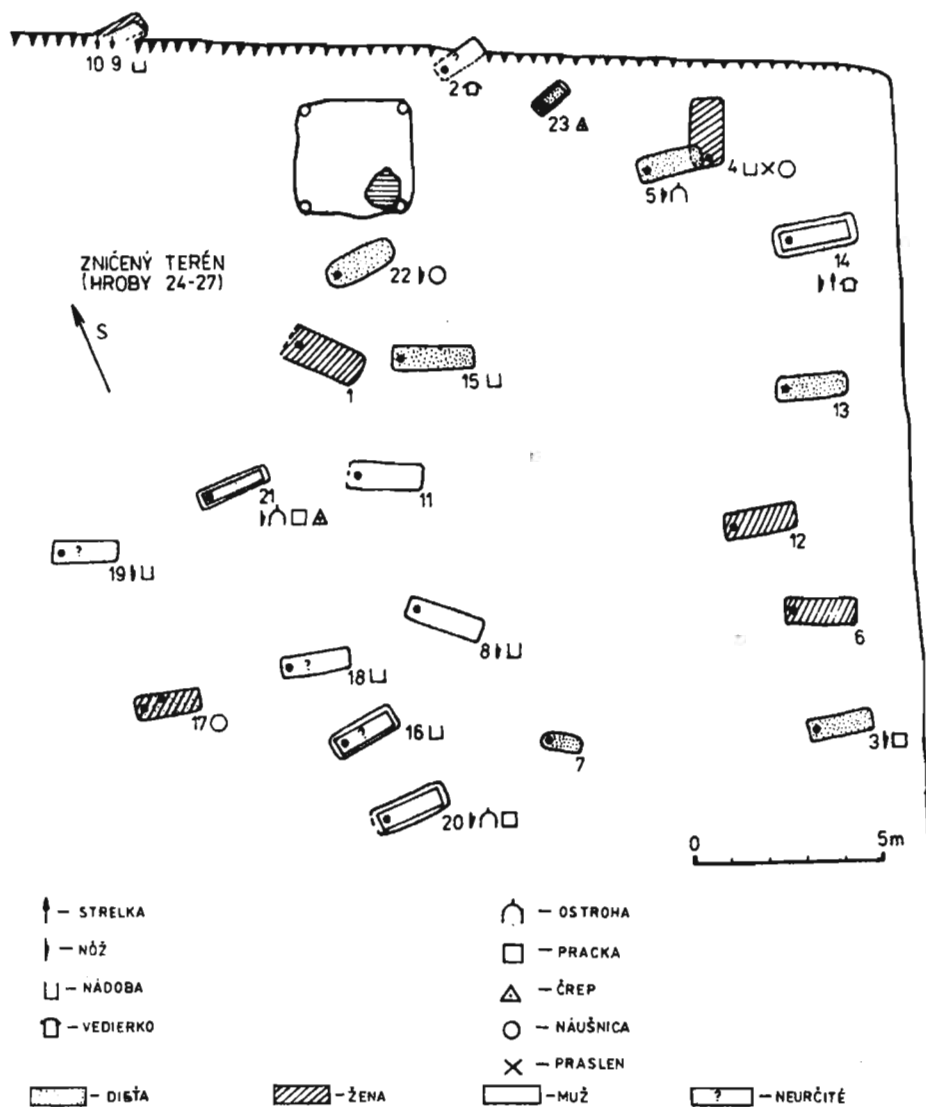
Pri opise hrobov a hrobových príloh sú použité tieto skratky: hj. - hrobová jama, orient. - orientácia, hĺ. - hĺbka, dĺ. - dĺžka, š. - šírka, v. - výška, hr. - hrúbka, zdĺ. - zachovaná dĺžka, dĺč. dĺžka čepele, šč. - šírka čepele, mØ - maximálny priemer nádoby, Øú. - priemer ústia, Ød. - priemer dna nádoby. Hĺbka hrobových jám je udávaná od pôvodného povrchu, a nie od úrovne zistenia. Rozmery hrobových jám a sídliskového objektu sú uvádzané v cm, rozmery predmetov v mm.

OPIS HROBOV A HROBOVÝCH PRÍLOH

Hrob 1. Žena (maturus, 40-60 r.). Horná časť hrobu strhnutá buldozénom, takže lebka chyba. Orient. 45° , hj. 200 x 75, hĺ. 150. Zásyp hj. zhora tmavší,

hlinitý, potom hlinítopiesčitý s hnedým zafarbením, na dne slieňovitá zem. Kost-ra naznak, obe predlaktia zložené do lona (obr. 7: 2; 8: 1).

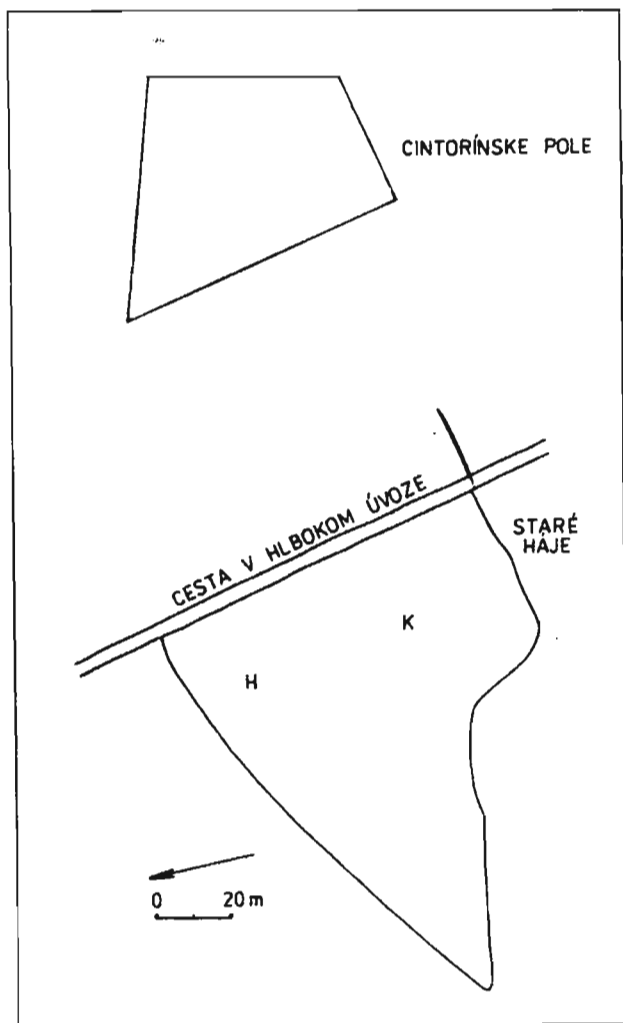
Bez nálezov.

Obr. 3. Bojničky. Situačný plán polohy Cintorínske pole a polohy Staré háje (H - kostrový hrob, K - hrob údajne s konom).

Hrob 2. (?). Zvyšky hrobu v kolmej stene pieskoviska. Kostra buldozénom zničená, zachovala sa len časť hř. a niekoľko článkov z ľavej dolnej končatiny (v správe sa uvádza, že sa zachovalo niekoľko článkov ruky, ale podľa nákresu hrobu na pláne musí ísť o prsty ľavej dolnej končatiny), a to v hř. 140 cm. Orient. 90°. V ľavom dolnom rohu hř. kovanie vedierka (1) a zvyšky zotlenej kože.

1. Silne korodované časti dvoch obručí vedierka - horná úzka, z vonkajšej strany vypuklá (š. 9), dolná plochá (š. 25), predpokladaný priemer hornej obruče 180 (obr. 8: 5-7). Poškodená ataša so zvyškami petrifikovaného dreva, asi krížového tvaru, s dierkami na klince v hornej aj dolnej časti a s otvorom prerukováť v hornej časti (obr. 8: 8), predpokladaná dĺ. cca 11. Rukoväť vedierka z hranenej tyčinky (š. 10, hr. 5) aj s fragmentom ataše (obr. 8: 9). Dva klince (obr. 8: 3, 4).

Obr. 4. Bojničky (Cintorínske pole). Plán pohrebiska a sídliskového objektu.

Hrob 3. Dieťa (8. r.). Orient. 80° , hj. 175×60 , hĺ. 120. Výplň jamy hlinitopiesčitá, na dne ílovitá vrstva. Kostra náznač, pôvodne s hornými končatinami vedľa tela, po porušení hrobu sa časť kostí dostala až k hlave (obr. 6: 4; 8: 10). Vľavo od panvy nôž (1), vpravo od panvy pracka (2).

1. Železný nôž, čepeľ obojstranne plynulo prechádza do rapu, špic čepele zhora šikmo zrezaný, na rape a časti čepele zvyšky dreva, na čepeli asi časti kovového puzdra; zdĺ. 133, šč. 24 (obr. 8: 12).

2. Železná pracka (ešte pred konzerváciou sa rozpadla) s oválnym rámčekom a s trňom; rozmery cca 40×26 (obr. 8: 11).

Hrob 4. Žena (30-40 r.). Orient. 160° , hj. 185×75 , hĺ. 70. Hlinitopiesčitý zásyp, pomiešaný s popolom, uhlíkmi a hručkami prepálenej hlíny. Uloženie mŕtvej náznač s hornými končatinami vedľa tela, hlava na ľavej spánkovej kosti, články prstov sčasti chýbajú, ináč kostra pomerne dobre zachovaná (obr. 6: 2; 8: 14). Na

pravej strane lebky náušnica (1), nad pravým ramenným kĺbom praslen (2), vpravo pri pravom chodidle nádoba (3).

1. Bronzová krúžková náušnica s prekríženými koncami; $\varnothing 20$, $\varnothing$ drôtika 2 (obr. 8: 15).

2. Dvojkónický hlinený praslen; $\varnothing 28$, v. 15, $\varnothing$ otvoru 8 (obr. 8: 16).

3. Nádoba vytočená na pomaly rotujúcom kruhu z jemne piesčitého materiálu, okraj ústia vodorovne vyhnutý a zaoblený, na obode dna prstenec a v strede plastická značka lúčovitého tvaru. Na pleciach a maximálnom vydutí medzi dvoma pásmi horizontálnych línií pás kolmých vpichov (výzdoba rytá 5-zubým rydlom); v. 147, $\varnothing$ ú. 111, m $\varnothing$ 130, $\varnothing$ d. 93 (obr. 8: 14; 12: 5).

Hrob 5. Dieťa (10 r.). Orient. 70° , hj. so zaoblenými rohmi 165×60 , hĺ. cca 65. Dolná časť hrobu sa dotýkala hrobu 4, ale hrob 5 je v jasnej superpozícii k hrobu 4. Dieťa uložené na ľavý bok, tvárou na sever, dolné končatiny v kolénach mierne skrčené, pravé predlaktie vysunuté dopredu. Kostra strávená, leb-

ka rozmliaždená (obr. 6: 2; 8: 17). Pod kostrou povýše panvy nôž (1), medzi chodidlami ostroha (2), nákončia (3), prievlečky (4), zvyšky petrifikovanej kože.

1. Polámaný železný nôž, rap odsadený len z dolnej strany čepele; zdĺ. cca 120, šč. 10, dĺč. cca 100. Podľa rtg. snímky v mieste prechodu čepele do rapu pášiková objímka pravdepodobne z iného kovu; š. 3 (obr. 8: 18).

2. Železná ostroha so vsadeným bodcom kruhového prierezu, ramená (dolná báza rovná, horná hranená) sú zakončené platničkami s jedným nitom po každej strane stredového rebra; dĺ. ramien cca 125, rozpon ramien cca 63, dĺ. bodca 25, š. ramien 8 (obr. 8: 19-21). Rozmery a tvar koncových platničiek, nákonci a prievlečiek podľa rtg. snímky.

3. Dve nákončia jazykovitého tvaru, v hornej časti s otvorom pre nit, zakončené objímkou (š. 4) pravdepodobne z iného kovu; dĺ. oboch nákončí 35, š. v hornej časti 10 (obr. 8: 24-25).

4. Dve prievlečky s oválnym štítkom s pravouhlým pútkom; rozmery štítkov 18 x 10, pätky cca 20 x 10 (obr. 8: 22, 23).

Hrob 6. Žena (50-60 r.). Orient. 65°, hj. 190 x 50, hĺ. 180, rohy jamy zaoblené. Hlinitopiesčitý zásyp zmiešaný s ílovitými cicvárkami a so zvyškami koreňov recentných stromov. Kostra dobre zachovaná, uložená naznak s hornými končatinami vedľa tela, prsty nôh odsunuté od seba, lebka otočená vľavo, ale poloha mandibuly naznačuje, že pôvodne bola položená na tylo a len pri tlení tela sa posunula nabok (obr. 9: 1).

Bez nálezov.

Hrob 7. Dieťa (18 mesiacov). Orient. 55°, hj. 80 x 40, hĺ. 60, rohy hj. zaoblené. V hlinitopiesčitom zásype stopy uhlíkov. Kostra značne schátraná, uložená naznak, lebka otočená vľavo (obr. 9: 2).

Bez nálezov.

Hrob 8. Muž (30-40 r.). Orient. 50°, hj. 215 x 55, hĺ. 120. Zásyp jamy hlinitopiesčitý s obsahom drobných uhlíkov a popolovitej prímеси v dolnej časti hrobu. Kostra dobre zachovaná, uložená naznak, horné končatiny vedľa tela (pravá dlaň mierne nad panvou), lebka otočená vpravo (obr. 6: 6; 9: 3). Vedľa prstov pravej ruky nôž (1), vpravo pri pravom chodidle nádoba (2).

1. Železný nôž s obojstranne šikmo odsadeným rapom, hrot čepele zhora šikmo skosený a na konci mierne zdvihnutý; dĺ. 115, dĺč. 95, šč. 17 (obr. 9: 3).

2. Nádoba zhotovená z piesčitého materiálu na pomaly rotujúcom kruhu, dobre vypálená. Profilácia nádoby esovitá, okraj šikmo nasadený, jednoduchý, dno znútra nepatrne konkávne, zvonka po obvode zhrubnuté (prstenec), v strede plastická krížová značka. Takmer celý povrch nádoby zdobený - na hrdle jednoduchá široká a nepravidelná vlnovka, ostatná výzdoba rytá hrebienkovým (5-zubým) rydlom (pás vlnovky, pás zvislých vrypov, dva pásy vlnovky a obvodový pás). Nádoba značne poškodená, na hrdle dve dvojice dierok (obr. 9: 4; 13: 1a, 1b).

Hrob 9. Dieťa (8-9 r.). Hrob, zväčša zničený buldozénom, v hĺ. 60 cm v superpozícii nad hrobom 10. Orient. 90°, pri zvyškoch dolných končatín nádoba (1). Hrob nebol zakreslený.

1

2

3

4

5

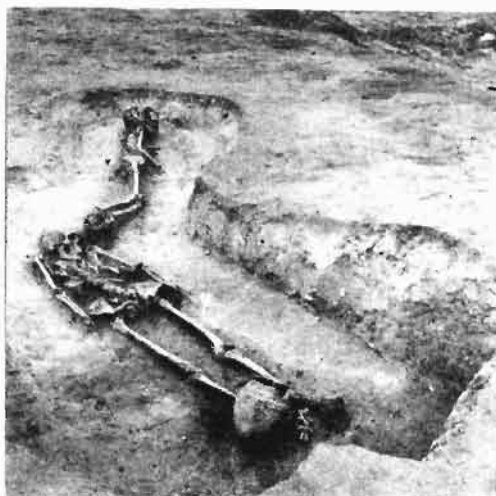

6

Obr. 5. Bojničky (Čintorínske pole). 1 - pohľad na nivu Váhu západne od náleziska; 2 - západný svah nad Váhom; 3 - pohľad na lokalitu; 4 - nálezisko po odkrývke buldozénom; 5 - začistená plocha na okraji pieskoviska; 6 - odkrývka hrobov.

1

2

3

4

5

6

Obr. 6. Bojničky (Cintorínske pole). 1 - hrob 23; 2 - superpozícia hrobov 4 a 5; 3 - hrob 15; 4 - hrob 3; 5 - hrob 12; 6 - hrob 8.

1

2

3

4

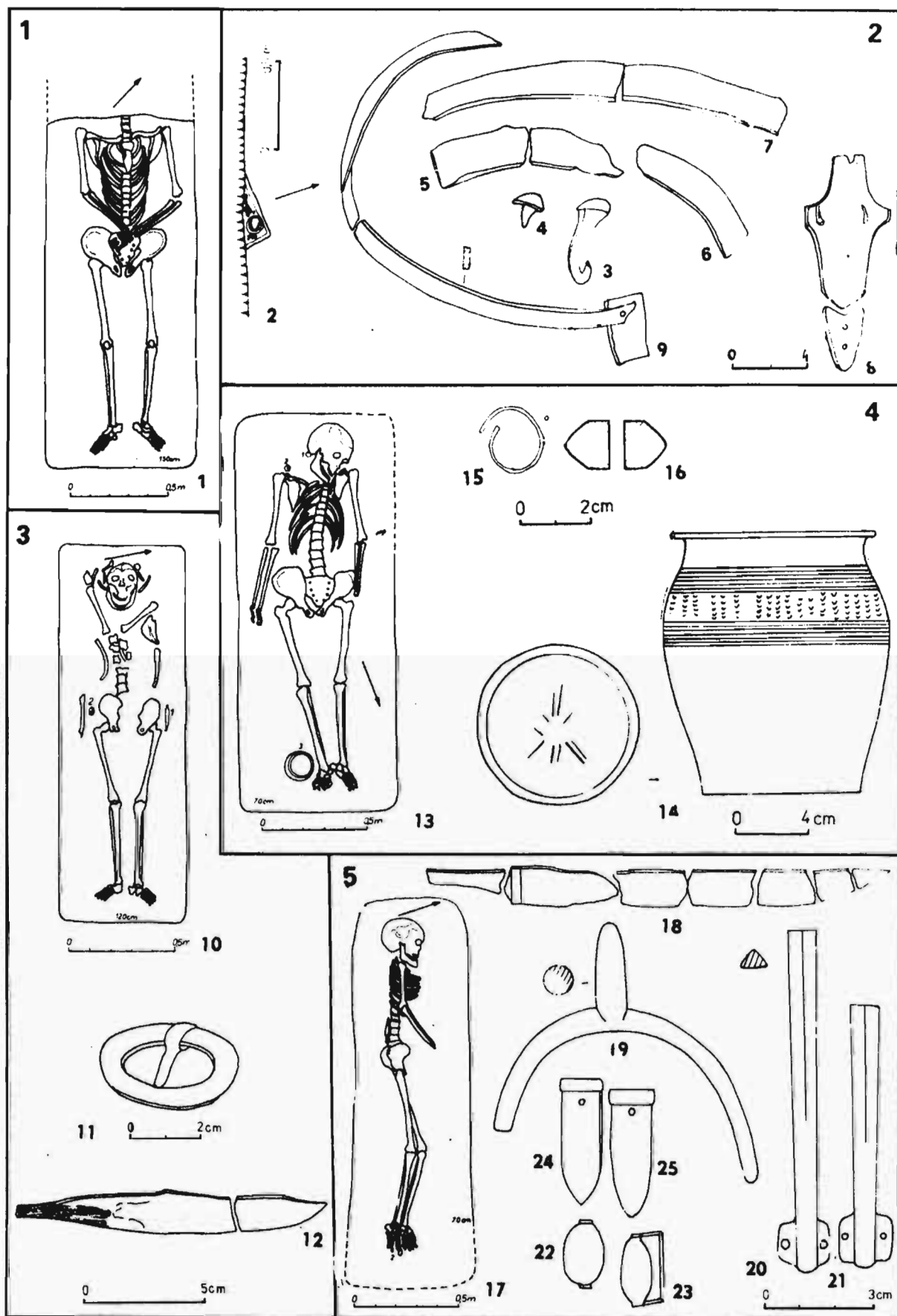

5

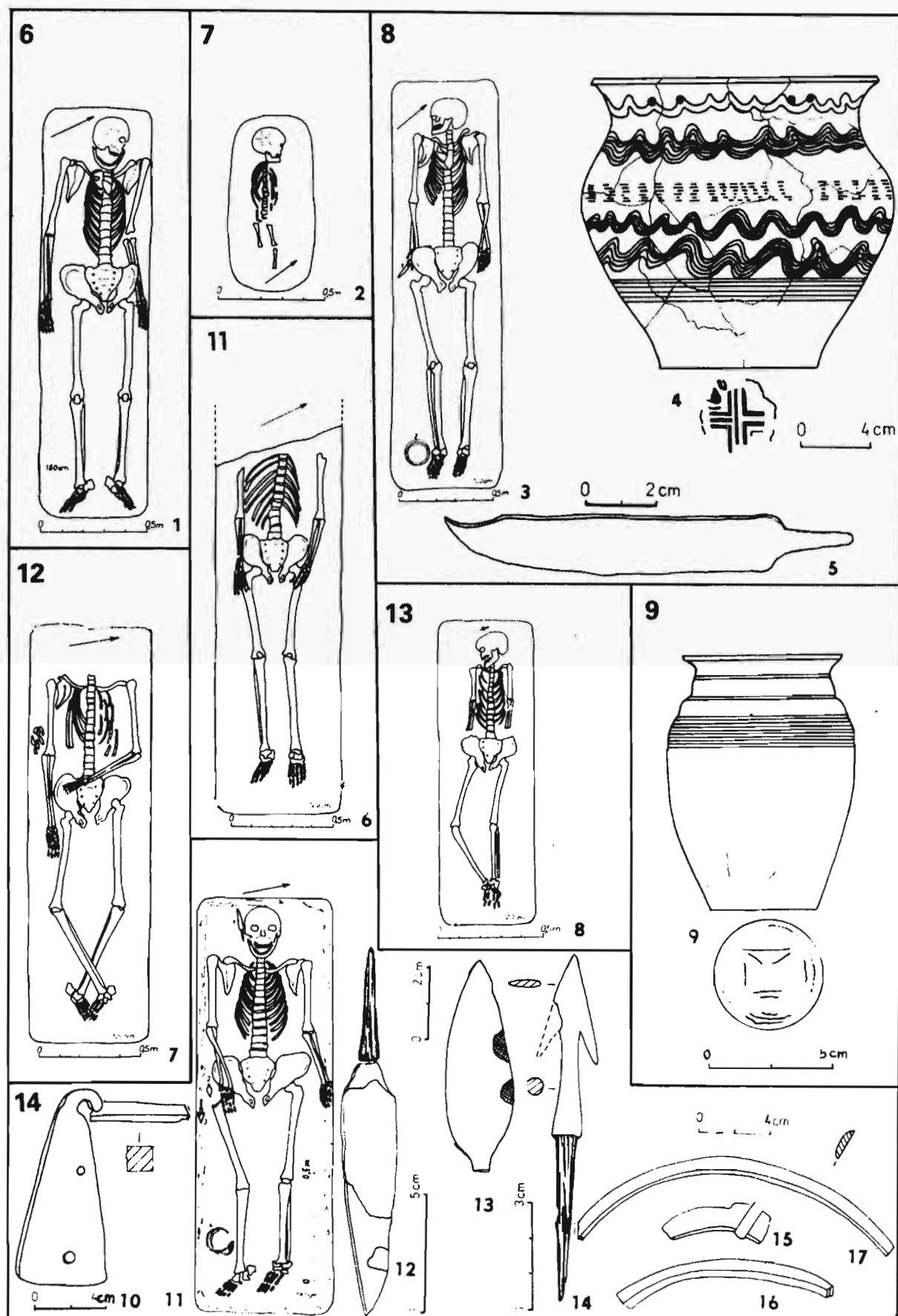

6

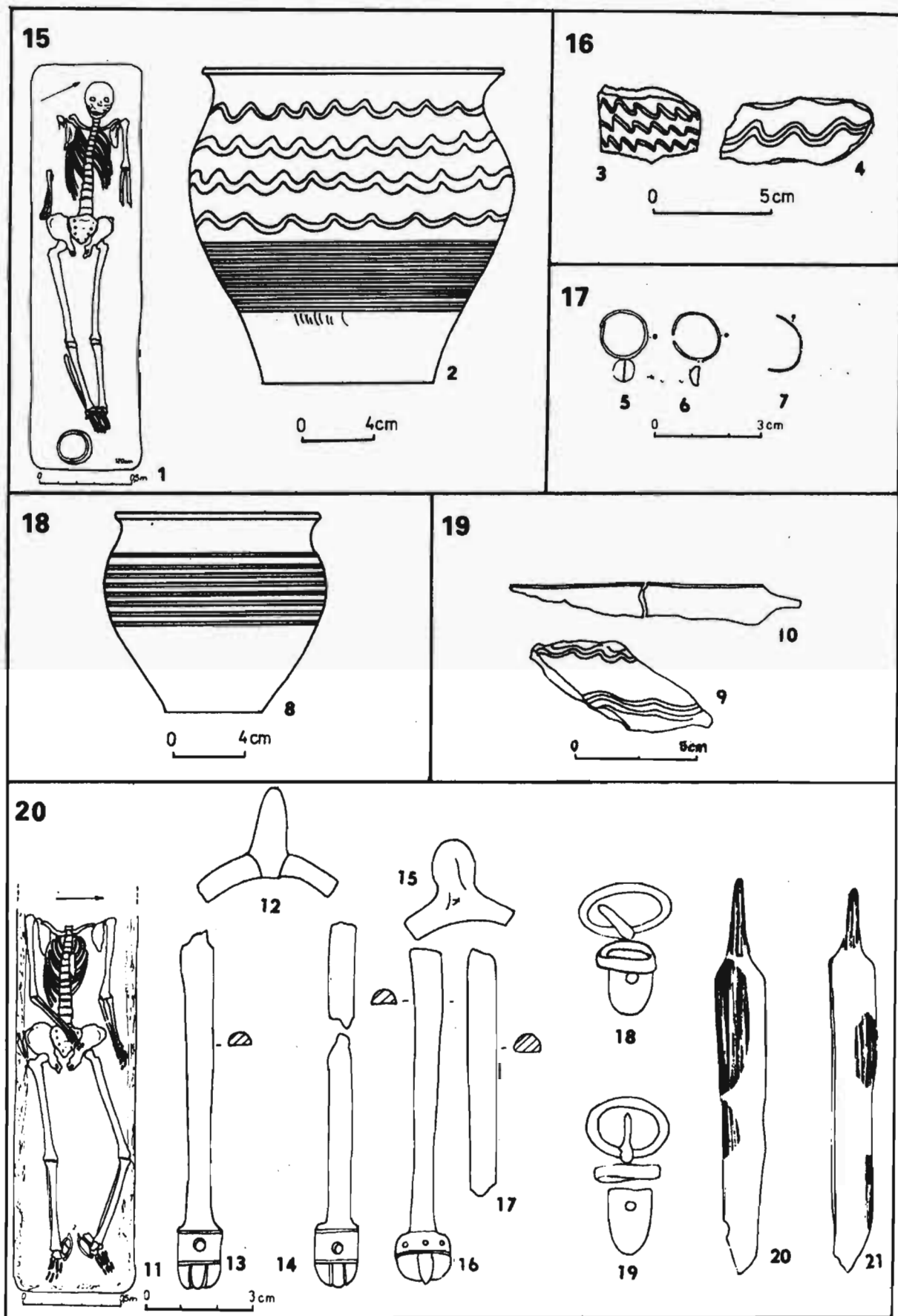
Obr. 7. Bojničky (Cintorínske pole). 1 - hrob 21; 2 - hrob 1; 3 - hrob 17; 4 - hrob 22; 5 - hrob 14; 6 - hrob 14 - detail.

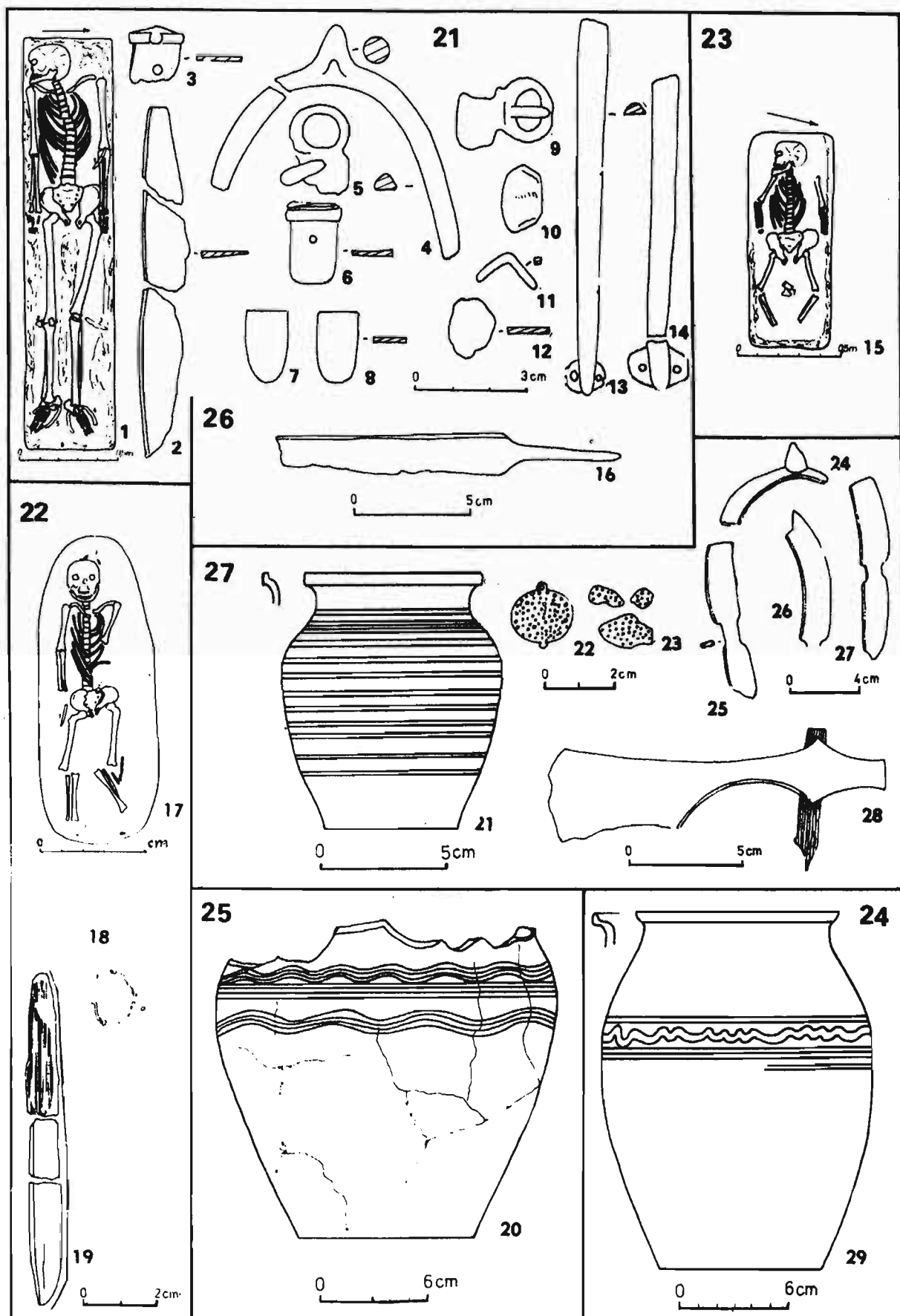
Obr. 8. Bojničky (Cintorínske pole). 1 - hrob 1; 2-9 - hrob 2; 10-12 - hrob 3; 13-16 - hrob 4; 17-25 - hrob 5.

Obr. 9. Bojničky (Cintorínske pole). 1 - hrob 6; 2 - hrob 7; 3-5 - hrob 8; 6 - hrob 11; 7 - hrob 12; 8 - hrob 13; 9 - hrob 9; 10-17 - hrob 14.

Obr. 10. Bojničky (Cintorínske pole). 1, 2 - hrob 15; 3, 4 - hrob 16; 5-7 - hrob 17; 8 - hrob 18; 9, 10 - hrob 19; 11-21 - hrob 20.

Obr. 11. Bojničky (Cintorínske pole). 1-14 - hrob 21; 15 - hrob 23; 16 - hrob 26; 17-19 - hrob 22; 20 - hrob 25; 21-28 - hrob 27; 29 - hrob 24.

Obr. 12. Bojničky (Cintorínske pole). Keramika z hrobov. 1 - hrob 27; 2 - hrob 24; 3 - hrob 18; 4 - hrob 25; 5 - hrob 4; 6 - hrob 15.

1. Súmerný, na kruhu vytočený hrniec s plastickým profilovaním hrdla a podhrdlia, dobre vypálený, na pleciach pruh horizontálnych línií rytých hrebienkovým rydlom. Na dne, ktorého okraje sú mierne zhrubnuté, málo výrazná značka (štvorec členený uhlopriečkami); v. 210, Øú. 136, mØ 170, Ød. 90 (obr. 9: 9; 13: 2a, 2b).

1a

1b

2a

2b

Obr. 13. Bojničky (Cintorínske pole). Keramika z hrobov. 1a, 1b - hrob 8; 2a, 2b - hrob 9.

Hrob 10. Žena (dospelá). Orient. 90°, hrob v subpozícii k hrobu 9, dno v hĺ. 140, hrob aj prevažná časť kostry zničené buldozénom, zachovala sa dolná časť trupu. Hrob nebol zakreslený.

Bez nálezov.

Hrob 11. Muž (dospelý). Horná časť hrobu aj s lebkou strhnuté buldozénom. Orient. 63°, hj. 200 x 65, hĺ. 120, hj. so zaoblenými rohmi. Zásyp hlinitopiesčitý s výskytom ojedinelých uhlíkov. Kostra naznak s hornými končatinami vedľa tela, ale tak, že dlane sú opreté o hornú časť stehenných kostí (obr. 9: 6).

Bez nálezov.

Hrob 12. Žena (dospelá). Orient. 80°, hj. 190 x 60, hĺ. 100, úzka obdĺžnikovitá jama so zaoblenými rohmi. Poloha naznak, pravá horná končatina vedľa tela, ľavá položená cez panvu, dolné končatiny nad členkami prekřížené (prsty smerujú koncami k sebe), kostra evidentne dekapitovaná, pomerne dobre zachovaná (obr. 6: 5; 9: 7).

Bez nálezov.

Hrob 13. Dieťa (4 r.). Orient. 70°, hj. 125 x 45, hĺ. 130, kostra čiastočne strávená, uložená naznak, horné končatiny vedľa tela, pravá dolná končatina v kolene ohnutá a vytočená doprava, lebka taktiež vytočená doprava a sploštená (obr. 9: 8).

Bez nálezov.

Hrob 14. Muž (30-40 r.). Orient. 80°, hj. 195 x 65, hĺ. 180. Pravidelná hrobová jama po celom obvode obložená drevenými fošňami (pruhy so š. 50 mm), pod hlavou a v okolí panvy zvyšky zotlenej kože. Zásyp jamy hlinitopiesčitý so stopami popola a drobných uhlíkov, resp. zuhoľnatého dreva. Kostra naznak, obe predlaktia posunuté doľava, chodidlá však posunuté doprava (obr. 6: 5, 6; 9: 11). Vpravo od lebky nôž (1) špicom nahor, vpravo od pravého predlaktia listovitá strelka (2) a strelka so spätnými krídelkami (3), pri pravej píšľale kovanie vedierka (4).

1. Železný nôž s obojstranne odsadeným rapom, na čepeli zvyšky kovového puzdra, na rape zvyšky drevenej rukoväti; dĺ. 160, dĺč. 100, max. šč. 26 (obr. 9: 12).

2. Plochá listovitá strelka, rap odlomený, na povrchu čepele zvyšky petrifikovaného dreva a tkaniny; zdĺ. 60, max. šč. 18 (obr. 9: 13).

3. Železná strelka so spätnými krídelkami (jedno odlomené už pred vložením do hrobu), v tuľajke zvyšky okrúhlejšej drevenej násady; dĺ. 52, dĺ. zachovanej násady 47, ø tuľajky 8 (obr. 9: 14).

4. Fragmenty železného kovania vedierka, pravdepodobne dve obruče, zhora mierne zaoblené, s bázou 15 mm (obr. 9: 15, 17). Rukoväť vedierka z tyčinky štvorcovitého prierezu (14 x 14), zachovaná vo fragmentoch (obr. 9: 16). Trojuholníkovitá ataša s háčkovitým zakončením, pri ktorom je zvyšok rukoväti. Na tele ataše dva kruhové otvory pre klince (obr. 9: 10). Predpokladaná dĺ. ataše 115. Predpokladaný ø vedierka 170.

Hrob 15. Dieťa (10 r.). Orient. 65°, hj. 215 x 60, hĺ. 120, rohy hj. zaoblené. Zásyp hlinitopiesčitý, nad dnom ílovitý s prímiesou drobných uhlíkov. Kostra naznak s dolnými končatinami vedľa tela, časť horných končatín strávená, lebka sekundárne poškodená buldozénom. Kostra mierne oblúkovite doľava odklonená od svojej osi (obr. 6: 3; 10: 1). Sprava pred chodidlami nádoba (1).

1. Súmerná nádoba, zhotovená na hrnčiarskom kruhu z piesčitého materiálu. Do hrobu uložená v poškodenom stave. Dno mierne konkávne. Výzdoba rytá hrebienkovým rydlom s nepravidelnými zubmi. Na hrdle a maxim. vydutí štyri pásy vlnoviek, potom pás obvodových rýh; v. 175, Øú. 170, mØ 185, Ød. 98 (obr. 10: 2; 12: 6).

Hrob 16. Muž (40-50 r.). Hrob zničený buldozénom, ostali len zvyšky spodnej časti hĵ. s dreveným obložením (hĺ. 180), z čoho možno usudzovať na orient. hrobu (90°). Z miesta zničeného hrobu je niekoľko črepov z rozdrvenej nádoby (obr. 10: 3, 4). Hrob nebol zakreslený.

Hrob 17. Dvojhrob(?). Žena (17a), dieťa (17b). Hrob poškodený buldozénom natoľko, že sa nezakresľoval. Zachovali sa zvyšky hĵ. a skeletov pochovaných. Orient. 75°, hĵ. 180 x 70, hĺ. 180. Kostra ženy (30-40 r.), kostra dieťaťa (6 mesiacov). Podľa opisu v nálezovej správe kostra dieťaťa lokalizovaná do lona matky, ale podľa autentickej fotografie hrobu (obr. 7: 3) ležala po ľavej strane panvy pochovanej. Aj antropologická analýza poukazuje na 6-mesačný postnatálny vek dieťaťa. Po oboch stranách lebky ženy (zelené zafarbenie na lebke) dve náušnice s dutými bubienkami a fragment ďalšej (1).

1. Dve strieborné náušnice s dutým prívieskom na dolnom oblúku, Ø oblúka oboch 12-14, na jednej z nich konce nepatrne prekrížené, Ø bubienkov cca 6 (obr. 10: 5, 6); polovica oblúka ďalšej náušnice (rozpon koncov 15) pravdepodobne podobného typu (obr. 10: 7).

Hrob 18. (?). Hrob zemnými prácami úplne zničený, a preto nebol zdokumentovaný. Orient. hĵ. 80°. V mieste zničeného hrobu nádoba (1).

1. Súmerná nádoba s krátkym von vytiiahnutým okrajom, zhotovená na hrnčiarskom kruhu. Steny hrubé, dno zvnútra mierne konkávne, povrch nádoby na ohmat drsný, s prímiesou piesku. Na maximálnom vydutí pás závitnice; v. 110, mØ 121, Øú. 119, Ød. 55 (obr. 10: 8; 12: 3).

Hrob 19. (?). Buldozénom úplne zničený hrob, rozdrvená kostra v hĺ. 180 cm. Podľa obrysov hĵ. orient. 70°. Hrob sa nezakresľoval. Pri kostiach, bez novej bližšej dislokácie, črepy z nádoby (1) a nôž (2).

1. Črep z nádoby zhotovenej na hrnčiarskom kruhu, povrch zdobený pásmi vlnoviek rytých hrebienkovým rydlom (obr. 10: 9).

2. Železný nôž v dvoch fragmentoch s rovnou hornou hranou a obojstranne šikmo odsadeným rapom, ktorý je odlomený; zdĺ. 134, dĺč. 106, mšč. 20 (obr. 10: 10).

Hrob 20. Muž (dospelý). Orient. 90°, hĵ. 215 x 60, hĺ. 200. Horná časť hĵ. aj s lebkou strhnutá buldozénom. Dno hĵ. v pieskovom podlaží, po obvode jamy výdrevu (hrubá 50). Kostra v natiahnutej polohe naznak, obe predlaktia položené doľava, ľavá dolná končatina v kolene mierne ohnutá a odsunutá doľava, prsty rozťahnuté od seba (obr. 10: 11). Vedľa pravej panvovej kosti dva nože (1, 2), na nohách dve ostrohy (3, 4) s dvoma garnitúrami na ich upevnenie (5, 6).

1. Železný nôž so zvyškami drevenej pošvy a rukoväti, koniec hrotu odlomený, čepeľ obojstranne šikmo skosená k rapu; zdĺ. 112, dĺč. 88, šč. 12 (obr. 10: 21).

2. Železný nôž, špic zhora šikmo zrezaný, čepeľ obojstranne šikmo skosená k rapu, na čepeli aj rape zvyšky petrifikovaného dreva (pošva, rukoväť); dĺ. 113, dĺč. 88, šč. 13 (obr. 10: 20).

3. Železná ostroha so vsadeným bodcom, zachovaná vo fragmentoch (technické detaily vsadenia bodca a tvar koncových platničiek podľa rtg. snímky); dĺ. ramien 111, š. ramien 7-10 (báza rovná, horná časť vypuklá), dĺ. bodca 25, Ø bodca pri koreni cca 10, platničky lopatkovitého tvaru členené na hornú časť s otvorom pre nit a dolnú časť členenú na tri plastické polia, dĺ. platničiek 17 (obr. 10: 12-14).

4. Železná ostroha vykovaná v jednom kuse aj s bodcom, koncové platničky lopatkovitého tvaru (tvar bodca a koncových platničiek podľa rtg. snímky); dĺ. ramien 100, v. bodca 23, dĺ. platničiek 15, v hornej časti platničky tri otvory pre nit, dolná časť členená na tri plastické polia (obr. 10: 15-17).

5. Garnitúra na upevnenie ostrohy remienkami - oválna pracka (22 x 15) s trňom, jazykovité nákončie s jedným otvorom pre nit v hornej časti (18 x 13), prievlečka strmienkovitého tvaru (cca 18 x 4 - čelná časť, rozmery rámčeka nezis-titeľné; obr. 10: 18).

6. Garnitúra na upevnenie ostrohy remienkami - oválna pracka s trňom (13 x 12), jazykovité nákončie s jedným otvorom pre nit v hornej časti (18 x 13), prievlečka strmienkovitého tvaru (rozmery ako pri vyššie opísanej; obr. 10: 19).

H r o b 21. Muž(?), dospelý. Orient. 90°, hĵ. 210 x 45, hĵ. 200, po obvode jamy stopy výdrevy (stopy dreva aj pod kostrou). Zásyp hlinitopiesčitý, v ňom drobné uhľíky a čriepky. Hrobová jama veľmi úzka. Kostra uložená naznak s hornými končatinami vedľa tela, hlava položená na pravej spánkovej kosti, prsty dolných končatín od seba (obr. 7: 1; 11: 1). Nad ľavým lakťom nôž (1), pri kolenách z vonkajšej strany po malom nákončí (2, 3), na nohách železná ostroha s garnitúrami (4-7).

1. Železný nôž v troch kusoch, rap odlomený, horná hrana mierne oblúkovitá, prechod k rapu pozvoľný z obidvoch strán čepele; zdĺ. 98, šč. 17 (obr. 11: 2).

2, 3. Dve železné nákončia rovnakého tvaru a veľkosti (rekonštrukcia podľa rtg. snímky); dĺ. 20, š. 11 (úprava záhlavnej časti nerozpoznaná; obr. 11: 7-8).

4, 5. Dve železné ostrohy, z ktorých len jednu bolo možné rekonštruovať podľa rtg. snímky. Na zachovanom exemplári jasne vidieť, že ide o ostrohu vyko-vanú aj s bodcom v jednom kuse, dĺ. ramien 135, š. ramien v hornej časti cca 10, smerom ku koncovej platničke užšia, vonkajšia strana ramien vypuklá, zaoblená. Koncové platničky, pravdepodobne šesťuholníkového tvaru, majú v strede rebro (po-kračovanie ramena) a po oboch jeho stranách po jednom otvore pre nit (obr. 11: 4, 13, 14).

6, 7. Garnitúra na upevnenie ostrôh remienkami - dve jazykovité nákončia s objímkou v hornej časti, pravdepodobne z iného kovu (š. 3), dve pracky s tylo-vými doštičkami, dve prievlečky s oválnymi štítkami - všetko zachované len vo fragmentoch a rozpoznané len na rtg. snímke. Nákončia (obr. 11: 3, 6) - dĺ. cca 23, š. 13, zakončenie záhlavia, kam sa zasúvali remienky, nerozpoznané; pracky s tylovými doštičkami (obr. 11: 5, 9) - celková dĺ. cca 25, prievlečky s oválnym štítkom (cca 18 x 12) a rámcovým zachycovačom (obr. 11: 10-12).

Hrob 22. Dieťa (5 r.). Orient. 90° , h_j. 140 x 55, h_í. 150. Jama oválneho tvaru. Uloženie naznak s hornými končatinami vedľa tela, niektoré kosti strávené (dekompozícia?) alebo vybraté z hrobu, lýtkové kosti posunuté z pôvodnej polohy asi pri tlení tela (obr. 7: 4; 11: 1). Vedľa pravej panvovej kosti nôž (1), v strede panvy náušnica (2), za lebku zvyšky petrifikovanej kože.

1. Nôž s veľmi úzkou čepeľou a odlomeným rapom, na povrchu zvyšky drevenej pošvy; zdĺ. 95, šč. 11 (obr. 11: 19).

2. Fragmenty striebornej náušnice asi s očkom na jednom konci. Oblúk z hrameného drôtika, na spodnom oblúku zvyšok prívesku, na ktorom bol asi upevnený bu-bienok; Ø oblúka 15 x 13, Ø drôtika 1 (obr. 11: 18).

Hrob 23. Dieťa (2-3 r.). Orient. 105° , h_j. 100 x 40, h_í. 120. Po obvode jamy výdrevá. Čiastočne strávená kostra uložená naznak, hlava otočená vpravo, horné končatiny v lakťoch a dolné v kolenách odsunuté do strán (obr. 6: 1; 11: 15). V mieste odtiahnutých kolien dva čriepky, ktoré sa nezachovali.

Hrob 24. Hrob rozrušený a zničený ešte pred začatím výskumu. Z neho pochádza nádoba (1).

1. Súdkovitá nádoba s okrajom na vnútornej strane prežliabkovaným, zvonka šikmo zrezaným, dno zvnútra nepatrne konkávne. Nádoba zhotovená na hrnčiarskom kruhu, dobre vypálená, materiál na ohmat jemne drsný, na maximálnom vydutí jednoduchá vlnovka medzi dvoma obvodovými líniami; v. 200, Øú. 116, mØ 158, Ød. 98 (obr. 11: 29; 12: 12).

Hrob 25. (?). Hrob zničený ešte pred začatím výskumu. Z neho je neúplná nádoba (1).

1. Nádoba zhotovená na hrnčiarskom kruhu, mØ v hornej tretine, horná časť sa nezachovala, dobre vypálená, na ohmat jemne drsná. Výzdoba pozostáva z dvoch pásov vlnovky, medzi ktorými je obvodový pás (výzdoba rytá hrebienkovým rydlom); zachovaná v. 170, mØ 192, Ød. 100 (obr. 11: 20; 12: 4).

Hrob 26. (?). Hrob zničený pred začatím výskumu, z neho sa zachoval nôž (1).

1. Nôž s odlomeným špicom a dlhým rapom, čepeľ obojstranne šikmo zrezaná k rapu; zdĺ. 145, šč. 18, dĺ. rapu cca 48 (obr. 11: 16).

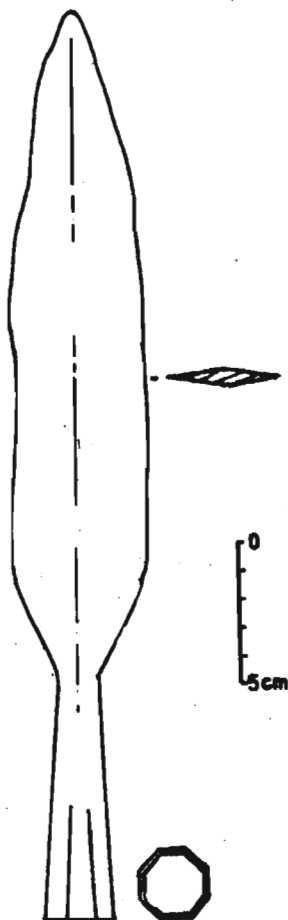
Hrob 27. Muž (dospelý). Obsah hrobu zachránený po skončení výskumu. Hrob značne zničený, a preto nezakreslený, orient. 90° , h_í. 260, po obvode h_j. stopy dreveného obloženia. Konča nôh nádoba (1), pri chodidlách fragmenty dvoch ostrôh (2, 3), vedľa panvy železný predmet (nezachoval sa), v jeho blízkosti železná sekera (4), v okolí lebky dva gombíky (5, 6) so zvyškami organickej látky.

1. Nádoba zhotovená z plaveného materiálu na hrnčiarskom kruhu, dobre vypálená, súmerná, okraj rímsovité, na vnútornej strane nepatrne prežliabkovaný, dno rovné. Po celom tele nádoby obvodová špirála; v. 108, mØ 97, Øú. 78, Ød. 55 (obr. 11: 21; 12: 1).

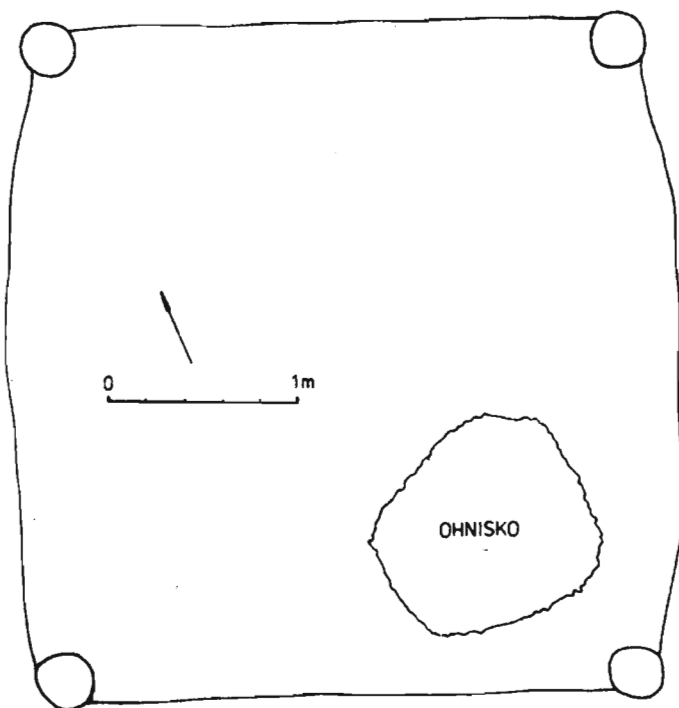
2, 3. Fragmenty dvoch ostrôh zhotovených z plochej tyčinky, bodec vsadený, ramená zúžené (typ III). Na fragmentoch priľnutý petrifikovaný organický materiál; zdĺ. ramien cca 115 (obr. 11: 24-27).

4. Železná sekera-bradatica s krátkými trojuhelníkovitými křídélkami po obidvoch stranách otvoru preporisko, tylo pretiahnuté, na konci mierne rozšírené, obdĺžnikovitého tvaru. V otvore preporisko zachované zvyšky petrifikovaného dreva (druh použitého dreva sa nedal zistiť). Sekera je veľmi korodovaná a poškodená, po konzervácii sa zachovala z nej len časť. Rozmery a tvar sú podľa nál. správy; dĺ. 145, šč. cca 40 (obr. 11: 28).

5, 6. Fragmenty dvoch strieborných gombíkov vytieraných z veľmi tenkého plechu. V hornej časti je uško, v dolnej väčšia granulka, povrch pokrýva maková

Obr. 14. Bojničky (Cintorínske pole). Zber - kopia.

Obr. 15. Bojničky (Cintorínske pole). Plán sídliskového objektu.

granulácia. Nálezy sa čiastočne pred konzerváciou a čiastočne po nej rozpadli. Údaje uvádzam podľa nál. správy a nákresu v nej; m $\varnothing$ 15, $\varnothing$ uška 4 (obr. 11: 22, 23).

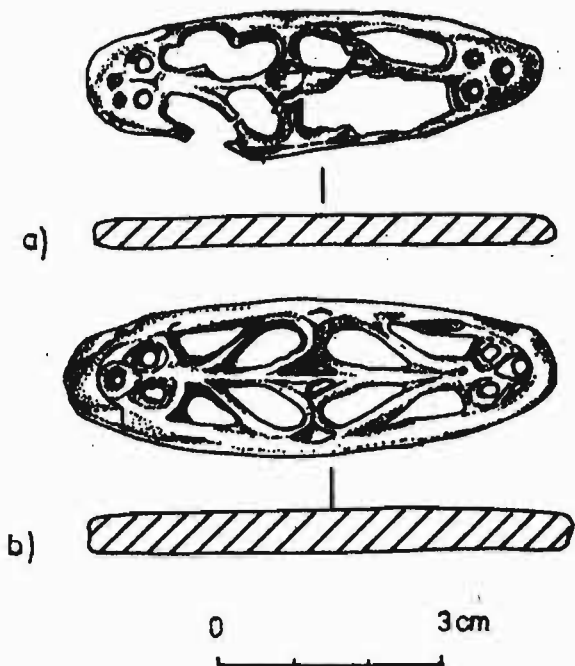
Z povrchového zberu, pravdepodobne z rozrušeného hrobu, je listovitá kopia s oktogonálne hranenou tuľajkou, na averze aj reverze čepele je náznak stredovej hrany; dĺ. 300, dĺč. 230, šč. cca 45, $\varnothing$ tuľajky 28 (obr. 14).

Sídliskový objekt

Pri odkrývke plochy buldozénom v hĺ. 150 cm od pôvodného povrchu sa prišlo na pôdorys, vlastne už len najspodnejšiu zahĺbenú časť sídliskového objektu (obr. 15) približne štvorcovitého tvaru (436 x 370). Zhuk prepálenej hliny v južnom rohu objektu ($\varnothing$ cca 160 x 160) v nál. správe je charakterizovaný ako zvyšok

vykurovacieho zariadenia. Podľa pôvodného opisu a nákresu A. Rizmana v rohoch objektu boli kolové jamky ($\varnothing$ cca 20-26). V zásype objektu bola popolovitá zem

s uhlíkmi a prepálenými hrudkami zeme, tiež dva nevýrazné slovanské črepy. Podľa nálezov a dislokácie objektu na preskúmanej ploche nedá sa jednoznačne usúdiť, či patril osade, ktorá tu bola pred vznikom alebo po zániku pohrebiska, ale súdiac podľa zvyškov hlinenej pece, druhá alternatíva je pravdepodobnejšia. To-
tiž, tvarom, veľkosťou, kolovou konštrukciou, typom vykurovacieho zariadenia objekt sa podobá tým, ktoré boli objavené v Šuranoch v časti Bešeňov v polohe Malomgát (Bialeková 1958, s. 393-399, obr. 12-17, tab. III, VII-VIII; 1959, s. 449-450) a sú datované do 10. stor.

Obr. 16. Bojničky (Cintorínske pole). Zber. Novoveké kresadlá.

Z miesta pieskoviska sú zo zberu dve novoveké kresadlá oválneho tvaru s prelamanou srdcovitou výzdobou (dĺ. 60 a 65; obr. 16), zhotovené zo železa. Podobné kresadlo sa našlo pri povrchovom zbere v Pobedime v polohe Hradištia. Kresadlá tohto typu z pol. 19. stor. publikoval Š. Holčík (1984, s. 23, 191, obr. 89).

POHREBNÝ RÍTUS

Mužské hroby (tab. 1)

Mužské hroby možno rozdeliť do dvoch kategórií, a to podľa určitých ustálených kritérií, zohľadnených pri pochovávaní nebožtíkov. Sú to jednak hlboké hroby (14, 16, 20, 21, 27), ktoré sa vyznačujú pomerne striktnou orientáciou Z-V (90° , v jednom prípade 80°) a výdrevou hrobovej jamy. Táto výdrevá, ako vyplýva z nálezovej správy, sa javila dosť jednotne, a to v podobe cca 5 cm širokých tmavých pruhov po celom obvode hrobovej jamy. Odpovedalo by to použitiu foršní (Krátky slovník slovenského jazyka 1987, s. 104; hrúbka foršní sa udáva medzi 40-100 mm) na obloženie hrobovej jamy. Podľa opisu a nákresov nie je však možné výdrevy presnejšie typologicky zatriediť, ale budú patriť buď k typu I-5, alebo k typu I-6 (Hrubý 1955, s. 57, 60, obr. 5). Pravdepodobne aj detský hrob 23 (tab. 3) s podobnou výdrevou patrí k mužskej populácii. Hroby s výdrevou obsahujú bojovnícky, najmä jazdecký výstroj a v pomere k ostatným hrobom sú relatívne bohaté na prílohy, a to i napriek tomu, že prevažná časť z nich bola zemnými prácami poškodená alebo dokonca aj zničená, takže sortiment príloh mohol byť pôvodne širší.

Druhú kategóriu tvoria mužské hroby 8 a 11, hlboké len 120 cm a bez výdrevy. Hrobové jamy majú rohy zaoblené (Hanuliak 1990, obr. 2: 1a) a väčší odklon od Z

k SZ (obr. 9: 3, 6; tab. 1). V zásype hrobu 11 boli uhličky a v dolnej časti hrobu 8 popol, uhličky a prepálené hrudky zeme, čo súviselo s pohrebnými praktikami pred uložením nebožtíka do hrobu (Hrubý 1955, s. 58, 99).

Všetky mužské hroby bez ohľadu na to, či mali výdrevu, alebo nie, sú úzke až priúzke (napr. hrob 21, obr. 11: 1). Prekvapuje to tým viac, že išlo o dospelé osoby vysokého alebo nadstredného veku (tab. 1) s dobre vyvinutým skeletom (pozri príspevok M. Stloukale v tomto čísle). Pri takýchto parametroch vykopanie jamy do hĺbky dvoch aj vyše dvoch metrov, urobenie jej vnútornej úpravy, ako aj uloženie mŕtveho, muselo byť veľmi náročnou prácou.

Vek pochovaných mužov v sledovanom súbore sa pohybuje medzi 30-50 rokmi. Nie sú tu zastúpení jedinci vo veku senilis a juvenis, ale vzhľadom na torzovitost odkrytej časti určite väčšieho pohrebiska toto konštatovanie nie je významné.

Mŕtvi ležali naznak s hornými končatinami vedľa tela. Odchýlky v uložení horných končatín sú len v hroboch 14 a 20 (obr. 9: 11; 10: 11), v ktorých obidve predlaktia smerovali doľava. To isté platí aj o polohe dolných končatín. Výnimku tvoria opäť hroby 20 (ľavé koleno vychýlené doľava; obr. 10: 11) a 14 (obe chodidlá smerujúce doprava; obr. 9: 11). V hroboch 20 a 21 päty sú pri sebe a prsty smerujú od seba, ale tu je to determinované ostrohami upevnenými na nohách (obr. 10: 11; 11: 11).

Poloha hlavy v hroboch 11, 16 a 20 sa nedá určiť, pretože hroby boli práve v tej časti poškodené buldozénom. V hrobe 14 hlava ležala na tyle, v hroboch 8 a 21 na pravej spánkovej kosti. Poloha hlavy v zničenom hrobe 27 sa neudáva. Pozoruhodné sú stopy poranenia na tvári a čele 30- až 40-ročného muža pochovaného v hrobe 14. Podľa M. Stloukale ide o traumatické poranenie ľavého okraja očnice a evidentnú impresiu (Ø cca 14 mm) na čele, ktorá pripomína podobné poranenie muža pochovaného v hrobe 25 na pohrebisku v Závade (Bialeková 1982, s. 134; Jakab 1983, s. 181, 193, obr. 3: a, b; 5: 2; 11: 1). M. Stloukal usudzuje, že medzi poranením a úmrtím muža pochovaného v hrobe 14 v Bojničkách ubehla dlhšia doba, ako to dokumentujú vyhojené okraje rán na kosti. Keďže ide o hrob bojovníka, je možné, že k zraneniu došlo v boji.

V mužských hrobách neboli zvieracie prílohy, a ani sekundárne zásahy na mŕtvych z protivampirických dôvodov sa nezistili. Naopak, je tu zachovaný prísny úzus neporušovania hrobov.

Rozloženie nálezov v hrobách a ich analýza

Nádoba ako príloha sa našla v hrobách 8, 16 a 27, pričom len v dvoch prípadoch jej poloha je známa - v hrobe 8 stála vpravo od chodidla, v hrobe 27 končala nôh. Z hrnca z hrobu 16 sa zachovalo len niekoľko črepov. Z morfolologickej aj technologickej stránky nádoba z hrobu 27 pripomína blučinský typ keramiky (Poulik 1989-1990, s. 27-39), ktorý sa vyskytol na viacerých lokalitách juhozápadného Slovenska (Bialeková 1958, s. 393, obr. 10; Tomčíková 1984, s. 217-222). Menej dokonalá je nádoba z hrobu 8, zhotovená obtáčaním na pomaly rotujúcim hrnčiarskom kruhu. Na dne má krížovú značku a na hrdle dve dvojice reparačných dierok. Je to opäť dôkaz používania poškodennej keramiky ako hrobového milodaru. V zásype hrovej jamy 21 sa našli nevýrazné slovanské čriepky, ktoré môžu byť dôkazom rituálneho vhadzovania črepov do jamy.

Vedierko v hrobe 14 stálo končala nôh pešieho bojovníka. Ataša má trojuholníkovitý tvar, hore zakončený háčikom, čo je typické najmä pre 8.-prvú polovicu

9. stor. (Kudrnáč 1970, s. 117-118). Vedierko malo len dve obruče ($\emptyset$ 170) a pravdepodobne bolo valcovitého tvaru (obr. 9: 10, 15-17).

Súčasť odevu jazdca v hrobe 27 tvoril pár strieborných gombíkov, zdobených po celom puvrchu makovou granuláciou. Na povrchu boli priľnuté čiastočky petrifikovanej látky (obr. 11: 22, 23). Gombíky sa našli pri lebke, ale zrejme mali funkciu spínadiel hornej časti odevu a do uvedenej polohy sa dostali pri tlení tela (Klanica 1970, s. 421-445). Všeobecne je tendencia tento typ gombíkov datovať vyššie (Hrubý 1955, s. 211; Dostál 1982, s. 192, tab. XXXIV: 5), ale ich spoločný výskyt v tomto hrobe s ostrohami typu III (obr. 11: 24-27) ich datuje najneskôr k polovici 9. stor. Datovaniu gombíkov sa naposledy venovala E. Pavlovičová. Na základe analýzy hrobových celkov z nášho územia posunula datovanie začiatkov používania tohto typu gombíkov už do prvej polovice 9. stor. (Pavlovičová 1992, s. 74-78). Ak by sme prihliadli na nález z Trilje (Jelovina 1986, s. 10, 63, obr. 62), kde dva gombíky s dolnou polovicou pokrytou makovou granuláciou sprevádza minca Konštantína V. Kopronima a jeho syna Leva IV. (751-775), mohli by sme i napriek výhradám k vypovedacej hodnote tejto mince (Delonga 1981, s. 204-206) takéto nižšie datovanie považovať za opodstatnené.

Nôž sa nachádzal pri prstoch pravej ruky (hrob 8), vpravo od lebky (hrob 14), pod ľavým lakťom (hrob 21). Vpravo od panvy sa vyskytli nože v hroboch 20 a 22, pričom v hrobe 20 išlo o dva takmer totožné exempláre. Dva nože v jednom hrobe nie sú na slovanských pohrebiskách zriedkavosťou (Chropovský 1962, s. 200; Kraszkovská - Paulík 1978, s. 201), ale obvykle nemajú rovnaký tvar a veľkosť. Na niektorých nožoch z Bojničiek sa zachovali zvyšky drevenej rukoväti a dreveného alebo kovového puzdra (hroby 14, 20; obr. 9: 12; 10: 20, 21). Nože so šikmo zhora zrezaným špicom čepele (obr. 9: 5; 10: 20) alebo oblúkovito tvarovanou hornou hranou čepele (obr. 9: 12; obr. 11: 2) majú paralely na včasnostredovekých pohrebiskách z konca 8. a prvej polovice 9. stor. (Budinský-Krička 1959, tab. XIX: 8; Tovornik 1985, tab. II: hroby 66, 68; tab. III: hrob 72; VII: hroby 80, 83; Török 1973, tab. 6: 11; 10: 1; 14: 1; 17: 7; Rempel 1966, s. 34). Je to cudzí element, dokladajúci kontakty s oblasťou Franskej ríše (Stein 1967, s. 37; Koch 1984, s. 121). Dĺžkou čepele (cca 80-100) nože z mužských hrobov v Bojničkách spadajú medzi úžitkové nože. Na území naddunajských Slovanov nože sú charakteristické najmä pre pohrebiská z prvej a druhej tretiny 9. stor. (Hanuliak 1990, obr. 14).

Z militárií sa v mužských hroboch vyskytli strelky šíпов. Výstrojom pešieho bojovníka (hrob 14) boli dve železné strelky rôzneho typu, položené k pravému predlaktiu. Listovitá strelka (obr. 9: 13), podľa triedenia A. Ruttkaya typ B Ia (1976, s. 329, 332, obr. 54) sa na slovanských lokalitách vyskytuje už od prelomu 8. a 9. stor. (Bialeková 1972, s. 124), a nie až v poslednej tretine 9.-začiatku 10. stor. (Hrubý 1955, s. 180), a to tak na pohrebiskách, ako aj hradiškách (Pobedim, Hradec). Druhá strelka má spätné krídelká a tuľajku (obr. 9: 14). Podľa A. Ruttkaya je to typ A Ia (1976, s. 327-328, 332, obr. 54). Jej časové zaradenie je široké a pre precíznejšie datovanie nevyužiteľné.

K militáriám patrí sekerka-bradatica, uložená vedľa panvy jazdca v hrobe 27 (obr. 11: 28). Ide o typ IB (Dostál 1966, obr. 15: 6; Ruttkay 1976, s. 306, 308, obr. 42), ktorý je veľmi frekventovaný od 8. stor. až po koniec 9. stor. (Eisner 1952, tab. 64: 2, obr. 151: 6; Bialeková 1958, s. 393, obr. 8-10; Budinský-Krička 1959, tab. XXXIII: 8; XXXVII: 3; Kraszkovská - Paulík 1978, s. 102, tab. III: 10; Klanica 1985, s. 524, obr. 15: 25; 17: 6; 19: 2; 22: 12; 23: 2, 3). Spoločný výskyt tohto typu sekeriek s ostrohami typu III precizuje jeho datovanie na pohrebisku

v Bojničkách do prvej polovice 9. stor., čomu by odpovedalo aj datovanie tohto typu sekeriek na pohrebisku v Závade (Bialeková 1982, s. 132, obr. 9: 25) a v Uher-skom Hradišti - Sadoch (Marešová 1983, s. 91, tab. 13: 3).

Pravdepodobne zo zničeného bojovníckeho hrobu je kopia s listovitou čepeľou a oktogonálne hranenou tuľajkou (obr. 14). Veľmi podobná kopia sa našla v hrobe 9 v Žabokrekochoch nad Nitrou (Točík 1992, s. 137, 139, obr. 84: 4). Podľa triedenia A. Ruttkaya je to typ II (1976, s. 300, obr. 36). Na pohrebiskách v Rakúsku tento typ kopie je klasifikovaný ako karolínsky import a jeho časový výskyt je vročený do poslednej tretiny 8. a prvej tretiny 9. stor. (Friesinger 1971-1974, s. 94-95, tab. 2; Szamait 1987, s. 169, obr. 5: 3). Štatistické zhodnotenie výskytu kopí na pohrebiskách poukazuje na ich preferenciu v prvej a druhej tretine 9. stor. (Ruttkay 1976, s. 300, obr. 36; 1982, s. 177, tab. II; Hanuliak 1990, s. 140, obr. 14).

Súčasťou mužských jazdeckých hrobov (hroby 20, 21, 27) sú ostrohy a garnitúry (pracky, prievlečky, nákončia) na ich upevnenie k nohe. Ostrohy vo všetkých hroboch v Bojničkách sa našli v prirodzenej polohe, teda na nohách, tak ako boli nosené. Zastúpené sú tri typy ostrôh, ktoré možno časovo diferencovať. Je to typ IIIA (hrob 27; obr. 11: 24-27), dobre datovateľný nielen na pohrebiskách, ale aj hradiskách (Bialeková 1977, s. 127-131) predovšetkým do prvej polovice 9. stor.

Ďalej je to typ IVA (hrob 20), pričom každá z ostrôh je iná (Bialeková 1977, s. 132, 134). Navzájom sa líšia formovaním bodca - jedna má bodec vsadený (obr. 10: 15). Formovanie koncových platničiek - porovnanie je urobené na základe rtg. snímok - je taktiež trochu odlišné. Na ostrôhe so vsadeným bodcom koncové platničky lopatkovitého tvaru majú po jednom otvore pre nit (obr. 10: 13, 14), koncové platničky druhej ostrohy trojicu nitov v rýžke podloženej asi iným kovom (obr. 10: 16). Pri ostrôhách sa našli dve pracky s malými jazykovitými nákončiami (obr. 10: 18, 19) a prackami s jednoduchou prstencovou objímkou, nápadne pripomínajúcou nálezy z hrobu 223/51 v Starom Meste (Hrubý 1955, s. 344, 525, tab. 80: 6), ktorý na pohrebisku v polohe Na valách patrí do skupiny najstarších hrobov a je datovaný k roku 800.

V hrobe 21 v Bojničkách sa našiel pár ostrôh typu VB (Bialeková 1977, s. 136-138). Tento typ ostrôh vystupuje už v blatnicko-mikulčickom horizonte, ale gros jeho výskytu je v klasickom veľkomoravskom období. Koncové platničky na ostrôhách z hrobu 21 mali stredové rebro a po oboch stranách rebra otvor pre jeden nit (obr. 11: 13, 14). K ostrôhám patrili pracky bez presnejšie identifikovateľných detailov (obr. 11: 9, 15) a malé nákončia remienkov (obr. 11: 7, 8), ako aj prievlečky (obr. 11: 10-12) s oválnym štítkom (Bialeková 1977, s. 140, typ IIA). Zaujímavosťou v tomto hrobe je výskyt ďalších dvoch jazykovitých nákončí s objímkami z iného kovu v hornej časti, kde je aj otvor pre jeden nit (obr. 11: 3, 6), ktoré sa našli pri kolenách a zrejme zakončovali remienky ovíjajúce celé predkolenia. Tento spôsob ovinutia nôh má analógie v karolínskom milie (Bialeková 1977, s. 142). Ostrohy z hrobu 21 v Bojničkách vrátane garnitúr sa podobajú nálezom z pohrebiska v Závade a z hradiska v Pobeďime (Bialeková 1977, s. 132 a n.; 1982, s. 149, obr. 9: 8-24; 14: 12, 15; 17: 1, 3, 4; 20: 11, 12). Podobnosť je taká veľká, že môže ísť o výrobky z jednej dielne. Šírka remienkov na upevnenie ostrôh, podobne ako na iných lokalitách, bola cca 15 mm, čomu odpovedajú dimenzie nákončí, prievlečiek a praciek (Bialeková 1977, s. 144).

V Bojničkách je pozoruhodná dislokácia mužských jazdeckých hrobov. Vytvárajú zoskupenie v dvoch radoch, ktoré sú mimo radov nejazdeckých mužských, ženských a detských hrobov (obr. 3). Pripomína to situáciu na pohrebisku vo Veľkých Bíloviciach, kde jazdci boli pochovaní v samostatných radoch (Měřinský 1985, s. 84).

Ženské hroby (tab. 2)

Do tejto kategórie patria hroby 1, 4, 6, 10(?), 12 a 17a. Vyznačujú sa pomernou chudobou na hrobové prílohy, čo však môže byť determinované poškodením väčšiny z nich buldozénom ešte pred výskumom. Neporušené zostali len hroby 4 a 12. Prvý z nich je na prílohy najbohatší, kým druhý neporušený hrob (12) neobsahoval žiadne prílohy a vyznačoval sa určitými zvláštnosťami, ktoré patria do okruhu protivampirických praktík. Ženy pochované na pohrebisku v Bojničkách zomreli vo veku adultus a maturus a len v hrobe 6 ležala žena, ktorá sa dožila veku senilis. Výška pochovaných žien je nadstredná až vysoká (tab. 2).

Orientácia ženských hrobov je viac "rozkolísaná" ako pri hroboch mužov (od 65° do 90° , hrob 1 má orientáciu 45° , hrob 4 160°). V preskúmaných ženských hroboch je nápadná absencia výdrevy jamy, úzky sortiment príloh a menšia hĺbka jam, hoci v dvoch prípadoch (hroby 6, 17a) dosahuje 180 cm. Hrobové jamy sú, podobne ako u mužov, veľmi úzke a len v hrobe 6 rohy jamy boli zaoblené. Ináč prevláda obdĺžnikovitý tvar hrobovej jamy. V hrobe 4 v zásype sa vyskytli uhličky, popol a prepálené hrudky zeme.

Poloha je podobná ako u mužov, ženy ležali naznak s hornými končatinami vedľa tela (hroby 4, 6; obr. 8: 13; 9: 1), zloženými do lona (hrob 1; obr. 8: 1) alebo s ľavou končatinou na lone (hrob 12; obr. 9: 7).

Dolné končatiny sú taktiež vystreté vedľa seba, v hroboch 1, 4 a 6 (obr. 8: 1; 9: 1) chodidlá ležali päťami pri sebe a prstami od seba.

Poloha hlavy v hroboch 10 a 17a nie je v nálezovej správe uvedená, v hrobe 1 hlava bola zničená buldozénom. V hrobe 4 lebka ležala na pravej spánkovej kosti, v hrobe 6 na tyle (mandibula ostala v pôvodnej polohe, ostatná časť sa po uvoľnení svalstva prevrátila na pravú spánkovú kosť). V hrobe 12 ide o zámernú dekapitáciu kostry (obr. 6: 5; 9: 7). Tento hrob sa vyznačuje aj ďalšou zvláštnosťou, a tou je prekríženie lýtkových kostí, takže prsty nôh sa navzájom dotýkajú. Pripomína to situáciu na pohrebisku v Tvrdošovciach (Točík 1971, s. 213, obr. 97). Keďže hrob 12 je pomerne hlboký (100 cm) a nebol porušený zemnými prácami, uvedené odchýlky od pohrebneho úzu možno vysvetliť protivampirickými opatreniami (Krumphanzlová 1961, s. 544-549; 1964, s. 177-215), aké sa častejšie prejavujú na dedinských pohrebiskách z poslednej tretiny 9. a začiatku 10. stor. Tento hrob leží v rade ženských a detských hrobov vo východnej časti preskúmanej plochy, hoci, vzhľadom na uvedené zvláštnosti, by sa predpokladalo, že by mal byť vysunutý na okraj pohrebiska alebo nejako ináč diskriminovaný.

Pozoruhodný je aj dvojhrob 17a, b, v ktorom ležala 30- až 40-ročná žena a šesťmesačné dieťa. Buď je to príklad dosť neskorého pôrodu, alebo nemusí ísť o príbuzenský vzťah obidvoch jedincov. Rozpornosť medzi opisom v nálezovej správe a fotografiou in situ (obr. 7: 3), na čo som už poukázala, by mohla túto domnienku potvrdiť. V takom prípade by išlo o dva samostatné hroby, pričom hrob dieťaťa by bol stratigraficky mladší. Naznačuje to situácia v teréne, najmä vyznačenie hrobovej jamy. Na kostrách dospeléj ženy (hrob 6) a desaťročného chlapca (hrob 5) sa vyskytol *canalis sacralis apertus*, čo by podľa M. Stloukala mohlo poukazovať na príbuzenský vzťah obidvoch individuí. Na pohrebisku sú tieto hroby od seba značne vzdialené (obr. 3). V hrobe 4 sčasti chýbali články prstov. Nie je tu vylúčená parciálna dekompozícia kostí drevokaznou hubou (Staššíková-Štukovská a kol. 1993, v tlači). V pôvodných poznámkach z výskumu A. Rizman uvádza, že stav kostier je horší tam, kde je výdrev hrobovej jamy, alebo kde sa dá predpokladať drevený predmet.

Rozloženie nálezov v hrobách a ich analýza

Prílohy sa vyskytli len v hrobách 4 a 17a. Na možné príčiny ich absencie som už poukázala. V hrobe 4 bola nádoba, praslen a náušnica. Prvé dva nálezy možno považovať za milodar, kým náušnica patrila k osobnej výbave pochovanej.

Nádoba stála vpravo od pravého chodidla (obr. 6: 2; 8: 13; 12: 5). Z typologického hľadiska pripomína blučinský typ (Tomčíková 1984, s. 222; Poulik 1989-1990, s. 27-29). Prekvapuje, že v Bojničkách je to jediný nález tohto druhu v ženských hrobách, hoci na pohrebiskách z prvej a druhej tretiny 9. stor. nádoba ako milodar je signifikantná práve pre ženské hroby (Hanuliak 1990, obr. 16).

Ďalším nálezom v hrobe 4 bol bikónický hlinený praslen (obr. 8: 16). Nášiel sa nad pravým ramenom pochovanej. Nevyznačuje sa nijakými zvláštnymi črtami (je bez výzdoby), ktoré by umožnili jeho precíznejšie datovanie, a patrí k bežným milodarom na slovanských pohrebiskách z 9. stor. (Kraskovská - Paulík 1978, s. 110).

K osobnej výbave mŕtvej v hrobe 4 náleží bronzová krúžková náušnica s mierne prekríženými koncami (obr. 8: 15), ktorá sa našla pri lebke. Časový výskyt tohto typu náušníc je širší. V 8. stor. sa objavuje na kostrových pohrebiskách z doby avarského kaganátu a je aj v hrobovom inventári slovanských pohrebísk z prvej polovice 9. stor. (Marešová 1983, s. 99). Hrob 4 je v subpozícii k hrobu 5, v ktorom sa našla ostroha typu VB, a teda datovanie hrobu 4 do prvej polovice 9. stor. je opodstatnené.

V hrobe 17a jedinou prílohou bol pár asi strieborných náušníc s jedným nezdobeným bubienkom na kruhovom oblúku bez uzlíčkov, tiež polovica oblúka bronzovej náušnice pravdepodobne toho istého typu (obr. 10: 5-7). Zelené sfarbenie po obidvoch stranách lebky určuje miesto ich nosenia aj polohu pri odkrývke hrobu. Náušnice sú veľmi gracilné. Na dolnú časť oblúka bol pripevnený bubienok, pozostávajúci z dvoch poglobulí. Akým spôsobom sa tieto bubienky pripevnili k oblúku, nie je jasné (proti navliečeniu na obrúčku hovorí absencia otvorov na zachovanej časti bubienka), ale asi boli k nemu prispájkované.

Tento typ náušníc, ktorý patrí k šperkom podunajského pôvodu, je v odbornej literatúre označovaný rôzne (Hrubý 1955, s. 228; Dostál 1966, s. 33; Marešová 1983, s. 10-103). Pomenovanie K. Marešovou - náušnice s nezdobenými bubienkami - zdá sa najpregnantnejšie. V súvislosti s ich výskytom na pohrebisku v Uherskom Hradišti-Sadoch K. Marešová (1983, tab. 17: 22-28) si všimla dôležitý technický detail - náušnice s obrúčkou bez uzlíkov mali bubienok z vertikálne spojených poglobulí, náušnice s uzlíkmi z horizontálne spojených poglobulí. Na pohrebisku v Bojničkách, súdiac podľa tvaru obrúčky bez uzlíkov, môže ísť o prvý spôsob spojenia bubienka.

Prototypom pri vzniku tohto typu náušníc boli náušnice s veľkou perlou, ktoré sa na Moravu dostali z Podunajska okolo r. 800 (Eisner 1952, s. 283). Na pohrebisku v Uherskom Hradišti-Sadoch náušnice s nezdobenými bubienkami K. Marešová (1983, s. 102-103, tab. 17: 22-28) datuje k r. 800, do prvej polovice 9. stor. ich radí H. Friesinger (1971-1974, s. 99-100, 118, tab. 11) a V. Hrubý ich výskyt posúva veľmi vysoko, až na začiatok 10. stor. (1955, s. 228, obr. 41). Na širší časový výskyt náušníc s nezdobenými bubienkami, a to od konca 8. až do začiatku 10. stor., poukázalo viacej autorov (Dostál 1966, s. 33, obr. 7: 20; 1991, s. 83, obr. 2: 1, 2; Kalousek 1971, s. 213, obr. 398; Kraskovská - Paulík 1978, s. 105, 113, tab. V: 4; Vignatiová 1992, s. 81-82, 84-85, tab. 5: 4). Pár náušníc z Bojničiek datujem do prvej polovice 9. stor.

Na preskúmanej ploche ženské hroby nie sú v radoch s hrobmi jazdcov a bojovníkov, ale sú v radoch, kde boli pochované deti a kde sú hroby mužov bez zbraní a jazdeckého výstroja (obr. 3). Ani v jedinom prípade sa v ženských hroboch nevyskytli nože, zvieracie prílohy a ani zámerne porušenie kostier z rituálnych dôvodov sa nezistilo.

Detiské hroby (tab. 3)

Na pohrebisku v Bojničkách sú detiské hroby 3, 5, 7, 9, 13, 15, 17b, 22 a 23 dislokované podľa toho, akú majú výbavu - buď medzi mužské jazdecké hroby (hroby 5, 23), alebo medzi ženské hroby (obr. 3). Časť z nich bola poškodená zemnými prácami (hroby 9, 17b).

Orientácia detiských hrobov, podobne ako to bolo pri ženských, je "rozkolísaná" (od 55° do 105°). Hĺbka hrobových jám je v priemere dokonca väčšia ako v ženských hroboch. V troch prípadoch dosahuje hĺbku 60-65 cm (hroby 5, 7, 9), v ďalších 120-150 cm (hroby 3, 13, 15, 22, 23) a najhlbší detiský hrob (17b) patrila šesťmesačnému dieťaťu, pochovanému bez akýchkoľvek príloh. Je zaujímavé, že na hrobové prílohy najbohatší hrob s atribútmi jazdca (hrob 5) bol hlboký len 65 cm. Na základe príloh alebo úpravy jamy dva hroby (5, 23) možno prisúdiť mužskej a jeden (hrob 22) ženskej populácii. Vek detí je rozdielny - dve zomreli vo veku 6 a 18 mesiacov (hrob 7, 17b), jedno vo veku 2-3 rokov (hrob 23), ostatné vo veku od 4 do 10 rokov (tab. 3).

Hrobové jamy majú oválny tvar (hroby 7, 22; obr. 7: 4; 9: 2; 11: 17), alebo zaoblené rohy (hroby 5, 15; obr. 6: 2, 15; 8: 17). V hrobe 23 (obr. 6: 1; 11: 15) sa zistila výdrevá jamy takého typu ako v mužských jazdeckých a bojovníckych hroboch, hoci išlo o dvoj-trojočné dieťa. Napriek tomu, že okrem dvoch črepov medzi kolenami dieťaťa v hrobe nič iné nebolo, predpokladám, že patrilo k spoločenskej vrstve, ku ktorej patrili aj muži pochovaní s atribútmi jazdcov. Dislokácia hrobu 23 na pohrebisku (obr. 3) by túto prezumpciu potvrdzovala.

V zásype hrobov 7 (18-mesačné dieťa) a 15 (10-ročné dieťa) nad dnom sa vyskytli drobné uhľíky (popol a prepálená zem sa neuvádza, ako tomu bolo v niektorých ženských hroboch), ktoré mohli súvisieť buď s pokryvom hrobu doskou, alebo s nejakým rituálnym aktom, ako je napr. vhoďenie konárikov, resp. čečiny do hrobu. Je pozoruhodné, že práve v týchto hroboch kostry detí boli viac strávené (dekompozícia drevokaznou hubou?).

Uloženie detí v hroboch je podobné ako u dospelých. Základná je poloha nznak s hornými končatinami vedľa tela a s dolnými vystretými rovno, hoci malé odchýlky sa aj tu vyskytli, napr. v hrobe 23 pravá horná končatina v lakťi bola ohnutá smerom doprava (obr. 11: 15), v hrobe 13 pravá dolná končatina v kolene ohnutá doprava (obr. 9: 8), v hrobe 22 lýtkové kosti boli od seba odtiahnuté (obr. 11: 17), v hrobe 23 obe dolné končatiny v kolenách smerom von vytočené (obr. 11: 15). Chodidlá v hrobe 3 smerovali prstami od seba (obr. 8: 10). V tomto hrobe časť kostí bola z pôvodného miesta posunutá k hlave. Mohlo sa tak stať náhodne pri tlení tela (obr. 6: 4; 8: 10), ale ani zámerne sekundárne porušenie tela nie je tu vylúčené. Výnimočnú polohu malo dieťa v hrobe 5, uložené v mierne skrčenej polohe na ľavý bok, s hornými končatinami vysunutými pred seba (obr. 6: 2; 8: 17). Na možné príbuzenské vzťahy dieťaťa z hrobu 5 k dospelaj žene v hrobe 6 upozornil M. Stloukal. V hrobe 15 (obr. 6: 3; 10: 1) celá kostra je mierne oblúkovite doľava odklonená od svojej osi.

Hlava je uložená na tyle (hroby 3, 22; obr. 6: 4; 8: 10; 11: 17), na pravej (hroby 13, 23; obr. 9: 8; 11: 15) alebo ľavej spánkovej kosti (hroby 5, 7; obr. 6: 2; 8: 17; 9: 2). V hrobe 5 lebka bola akoby intencionálne pomliaždená a v hrobe 13 (4-ročné dieťa) sploštená, asi neúmyselne, ale pod tlakom hliny, pretože je to pomerne hlboký detský hrob.

Rozloženie nálezov v hrobách a ich analýza

Sortiment hrobových príloh v detských hrobách je väčší ako v hroboch žien. Nádoby a črepy (hroby 9, 15, 23) mali funkciu milodaru, ostatné predmety tvorili súčasť výstroja a osobnej výbavy. Nádobu v hrobách 9 (obr. 9: 9; 13: 2a, 2b) a 15 (obr. 10: 2; 12: 6) ležala pri nohách. V hrobe 23 nádobu alternovali dva črepy, položené do priestoru, ktorý vznikol odtiahnutím kolien od seba (obr. 6: 1; 11: 15). Nádobu z hrobu 9 plastickou profiláciou podhrdla pripomína pomoravský typ, nádoba z hrobu 15 sa nevymyká z rámca bežnej úžitkovej keramiky zhotovenej na pomaly rotujúcom kruhu.

Nôž bol prílohou v hrobách 3 (obr. 8: 12), 5 (obr. 8: 18) a 22 (obr. 7: 4). Poloha nožov v mieste pásu alebo vpravo, či vľavo od panvy poukazuje na ich nosenie na opasku. Pracka (obr. 8: 11) v hrobe 3 potvrdzuje tento predpoklad. Na nožoch sa zachovali zvyšky dreveného alebo kovového puzdra. Nôž z hrobu 5 v mieste prechodu čepele do rapu má objímku z iného kovu, zistenú len po rtg. expertíze (obr. 8: 18). Takúto objímku mal napr. nôž v hrobe 1 (mohyla 34) v Skalici (Budinský-Krička 1959, obr. 27: 4, tab. XXXIX: 4), tiež na pohrebisku v Gusen (Tovorník 1985, tab. XXIII: 5). Na základe dĺžky čepelí nože z detských hrobov v Bojničkách patria k bežnému úžitkovému typu.

V detskom hrobe 5 medzi chodidlami sa našla jedna ostroha, ktorej veľkosť neodpovedá detskej nohe, a teda v hrobe má symbolickú funkciu, dokumentujúcu príslušnosť chlapca k určitej spoločenskej triede. Ostroha patrí k typu VB (Bialeková 1977, s. 136, 138). Koncové platničky majú šesťuholníkovitý tvar, členený stredovým rebrom na dve polovice. V každej z nich je otvor pre jeden nit (obr. 8: 20, 21). Na ostrohe sa zachovali zvyšky petrifikovanej kože. Ostrohu dopĺňajú dve prievlečky s oválnym štítkom (obr. 8: 22; 23) a dve jazykovité kovania s objímkou z iného kovu v hornej časti (obr. 8: 24-25). Tento typ ostrôh sa vyskytuje od prvej štvrtiny 9. stor. až do jeho konca. Analogické ostrôhy sa našli na podobne datovaných lokalitách juhozápadného Slovenska, napr. v Ľvrdošovciach (Kraskovská - Paulík 1978, s. 102, 110, tab. III: 1, 2), vo Veľkom Grobe (Chropovský 1957, tab. XI: 2, 9), v Hurbanove (Točík 1971, tab. LI: 13, 14), na mohylníku v Skalici (Budinský-Krička 1959, s. 28, tab. XXXVII: 10, 11), ale aj na sídlisku v Pobeďime v polohe Na laze II (Vendtová 1969, obr. 38: 20; 44: 7). Do prvej polovice 9. stor. tento typ ostrôh je datovaný na pohrebiskách v Auhofo a Gusene v Rakúsku (Tovorník 1985, s. 202, tab. XXV: 3; 1986, s. 433, tab. VI: 2, 3).

V hrobe päťročného dievčatka (hrob 22) sa okrem noža (obr. 11: 19) našla aj bronzová náušnica, pôvodne zakončená na jednom konci oblúka očkom. Na dolnom oblúku je zvyšok pútka, ktorým bol pripojený asi bubienok (obr. 11: 18). Náušnice s očkom v Uherskom Hradišti-Sadoch sú datované k r. 800 (Marešová 1983, s. 100-101), ale všeobecne sa datujú vyššie (Dostál 1966, s. 31; 1991, s. 82). Hrob 22 z pohrebiska v Bojničkách datujem do 9. stor., ale nie až na jeho koniec. Na lebke dieťaťa v hrobe 22, čo čiastočne vidieť aj na fotografii (obr. 7: 4), bol väčší kus zotlenej kože. Podľa analógií (Hrubý 1955, s. 215) by sa dalo uvažovať o koženej čiapke.

Hroby s neurčeným pohlavím (tab. 4)

V niektorých hroboch pre torzovitosť a zlú zachovanosť antropologického materiálu nebolo možné určiť pohlavie a vek pochovaných. Sú to hroby 2, 18 a 19. Ďalšie hroby (24-26) boli zničené ešte pred začatím výskumu, takže antropologický materiál sa vôbec nezachoval. Z nich sú len ojedinelé nálezy (nádoby, nôž).

Hĺbka jám sa zistila len v hrobe 2 a 19. Boli to relatívne hlboké hroby, aké sú charakteristické pre mužskú populáciu na tomto pohrebisku. Vo zvyšku jamy hrobu 2 sa našli v ľavom dolnom rohu pri prstoch nohy dve nerovnaké obruče vedierka (obr. 8: 5-7, 9) a poškodená ataša asi krížového tvaru (obr. 8: 8), tiež dva klince s klenutými hlavičkami (obr. 8: 3, 4). Podľa obručí možno usudzovať, že priemer vedierka bol 180 mm.

Z hrobov 19 a 26 sú železné nože (obr. 10: 10; 11: 16) s čepeľou obojstranne šikmo zrezanou k rapu.

Nádoby z hrobov sú rôznej kvality a tvaru, je to jednak domáca úžitková keramika (hroby 18, 19; obr. 10: 9, 10), jednak kvalitná keramika pripomínajúca blučinský typ. Je otázne, či sa táto keramika dostala na lokality juhozápadného Slovenska ako import z Moravy, alebo jej znalosť sa šírila potulnými remeselníkmi. Výskyt blučinského typu východne od Malých a Bielych Karpát je ďalším dôkazom kontaktov Moravského a Nitrianskeho kniežatstva pred vznikom Veľkej Moravy i počas jej trvania. Vzájomná akulturácia obidvoch oblastí sa prejavila aj v rade ďalších predmetov, militárií, v pohrebnom ríte a pod.

ZÁVEREČNÉ ÚVAHY

V roku 1967 počas záchranného výskumu v Bojničkách v polohe Cintorínske pole bolo preskúmaných 24 kostrových hrobov, z čoho jeden mohol byť dvojhrob (17a, b). Pohrebisko utrpelo zemnými prácami pred začatím výskumu, ale aj napriek tomu neporušených ostalo 12 hrobov (3-8, 12-14, 21-23). Viac alebo menej porušené boli hroby 1, 11, 15, 17, 20, úplne zničené hroby 2, 9, 10, 16, 18, 19 a 27, tiež hroby označené č. 24-25, ktoré sa stali podnetom na začatie záchranného výskumu. Z nich sa zachovali nádoby a nôž. Z počtu preskúmaných 24 hrobov prílohy sa vyskytli v 17 hrobách, pritom je dosť evidentný rozdiel medzi bohatosťou výbavy mužských a ženských hrobov. Preferencia vojenskej mužskej zložky society obývajúcej región Bojničiek sa prejavila aj v pohrebnom ríte - výdrevá jám, hĺbka, striktná orientácia Z-V, hrobová výbava, pochovávanie vo vyhradených radoch na pohrebisku (obr. 3).

Podľa zistených superpozícií hrobov 4 a 5 a hrobov 9 a 10, ako aj charakteru nálezov na pohrebisku v Bojničkách sa pochovávalo dlhšiu dobu. Začiatok pochovávaní možno klásť už do prvej tretiny 9. stor. (ostrohy typu III a IV, náušnica s prekríženými koncami), ale pochovávalo sa tu ešte aj v priebehu druhej tretiny 9. stor. (náušnice s dutými nezdobenými bubienkami, náušnica s očkom a ostrohy typu V). Nie sú tu však zastúpené predmety, ktoré sa objavujú po polovici 9. stor., a to nás vedie k úvahe, že pohrebisko, aspoň na preskúmanej ploche, svoju funkciu skončilo približne v druhom decéniu druhej polovice 9. stor.

Rozsah pohrebiska zostáva neznámy, ale údaj o výskyte kostrového hrobu a hrobu s konskou kostrou na susednej polohe zv. Staré háje (obr. 4) navodzuje predstavu o veľmi veľkom pohrebisku, ktore, žiaľ, nebolo ďalej skúmané. Podľa pohlavia v skúmanom súbore je 7 mužských, 6 ženských jedincov a 9 detí. Na zá-

klade hrobových príloh a výdrevy jamy ako atribútu mužských hrobov usudzujem, že v hroboch 5 a 23 boli pochovaní chlapci, v hrobe 22 dievča. V ďalších 6 hroboch (tab. 4) pohlavie a vek pochovaných ostali neurčené.

Orientácia hrobov je striktná najmä u dospelých mužskej populácie. Je však otázne, či tu ide o rešpektovanie pohľadu mŕtveho smerom k slnku (Hrubý 1955, s. 75), alebo aj iné faktory tu zohrávali úlohu (Hanuliak 1990, s. 157-158). Mužská znať totiž ležala hlavou na západ a polohu Cintorínske pole v Bojničkách práve z tejto strany obteká Váh, čiže vodný tok mohol byť tiež takýmto determinantom.

Na pohrebisku v Bojničkách sa veľmi často vyskytovala organická látka - petrifikovaná koža alebo textil. Pre zlú zachovanosť však nebola použiteľná na analýzu. Taktiež stav železných aj ďalších predmetov bol veľmi zlý a v mnohých prípadoch pri identifikácii nálezov sa muselo siahnuť po rtg. snímkach.

Na dokreslenie obrazu o osídlení tohto mikroregiónu uvádzam, že pri prieskume v roku 1968 v polohe Na močiari sa prišlo na osídlenie z doby rímskej a včasnoslavskej a v polohe Na sedliackom na neolitické črepy a keramiku z 8.-9. stor. Obec Bojničky sa prvý raz spomína v r. 1113 v Zoborskej listine (Boen-za), kde sa uvádza, že v Bojničkách zoborskému kláštoru patrilo toľko zeme a lesa, koľko hlohovským (Golgocienses) hradčanom. Všade, v blízkosti priechodov cez Váh, boli majetky zoborského opátstva, ktoré si nárokovalo na tretinu mýtnych poplatkov, k nim patrili aj Bojničky (Marsina 1963, s. 151, 157, 165).

Záverom možno konštatovať, že i napriek tomu, že ide o malý a neúplný súbor, poznatky z neho získané sú pozoruhodné a prispievajú k dokresleniu obrazu o osídlení Slovenska v dobe pred vznikom Veľkej Moravy i počas jej existencie. Zanedbateľný nie je ani fakt, že lokalita sa nachádza pri brode cez Váh, takže jazdec-ká zložka tu má svoje opodstatnenie. Celkový habitus nálezov aj pohrebného ritu odpovedá habitu lokalít z uvedeného obdobia z územia stredodunajských Slovanov so silnými podnetmi, resp. aj s importmi z územia Franskej ríše.

Tab. 1. Mužské hroby

Č. hrobu	Vek	Výška postavy	Orientácia	Hrobová jama			Výdrev	Nádoba	Vedro	Ostroha	Garn. ostrohy	Pracka	Gombík	Nôž	Strelka	Sekera
				hl.	dĺ.	š.										
8	30-40 r.	173,5	50°	120	215	55		x						x		
11	dospelý	172,0	63°	120	200	65										
14	30-40 r.	170,0	80°	180	195	65	x		x					x	xx	
16	40-50 r.	169,0	90°	180	?	?	x	x								
20	dospelý	167,0	90°	200	215	60	x			xx	xx			xx		
21	40-50 r.	?	90°	200	210	45	x			xx	xx	x		x		
27	dospelý	?	90°	260	?	?	x	x		xx			xx			x

Tab. 2. Ženské hroby

Č. hrobu	Vek	Výška postavy	Orientácia	Hrobová jama			Nádoba	Praslen	Náušnica
				hĺ.	dĺ.	š.			
1	40-60 r.	161,7	45°	150	200	75			
4	30-40 r.	158,5	160°	70	185	75	x	x	x
6	50-60 r.	158,3	65°	180	190	50			
10?	dospelá	159,5	90°	120	200	65			
12	dospelá	166,5	80°	100	190	60			
17a	30-40 r.	161,5	75°	180	?	?			xxx

Tab. 3. Detские hroby

Č. hrobu	Vek	Orientácia	Hrobová jama			Výdrev	Nádoba	Nůž	Pracka	Ostroha	Garnit. ostrohy	Náušnica
			hĺ.	dĺ.	š.							
3	8 r.	80°	120	170	60			x	x			
5	10 r.	70°	65	165	60			x		x	x	
7	18 mes.	55°	60	80	40							
9	8-9 r.	90°	60	?	?		x					
13	4 r.	70°	130	125	45							
15	10 r.	65°	120	215	60		x					
17b	6 mes.	75°	180	?	?							
22	5 r.	90°	150	140	55			x				x
23	2-3 r.	105°	120	100	40	x						

Tab. 4. Neurčené pohlavie pochovaných

Č. hrobu	Orientácia	Hĺbka	Vedro	Nádoba	Nůž
2	90°	140	x	x	x
18	80°	?		x	
19	70°	180		x	x
24	?	?		x	
25	?	?		x	
26	?	?			x

Literatúra

- BIALEKOVÁ, D. 1958: Záchranný výskum slovenských sídlisk v Nitrianskom Hrádku a v Bešeňove, okr. Šurany. Slov. Archeol., 6, s. 388-413.
- BIALEKOVÁ, D. 1959: Záverečná zpráva z výskumov slovenských sídlisk v Nitr. Hrádku a Bešeňove. Slov. Archeol., 7, s. 439-459.
- BIALEKOVÁ, D. 1972: Výskum slovenského hradiska v Pobedime, okr. Trenčín. Archeol. Rozhl., 24, s. 121-129.
- BIALEKOVÁ, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). Slov. Archeol., 25, s. 103-160.

BIALEKOVÁ, D. 1978: Bojničky, okres Trnava. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 31-32.

BIALEKOVÁ, D. 1982: Slovanské pohrebisko v Závade. Slov. Archeol., 30, s. 123-164.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959: Slované mohyly v Skalici. Bratislava.
- DELONGA, V. 1981: Bizantski novac u zbirci Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. In: Starohrvatska prosvjeta. III-11. Split, s. 201-207.
- DOSTÁL, B. 1966: Slované pohřebiště střední doby hradištní na Moravě. Brno.
- DOSTÁL, B. 1982: Drobná pohřebiště a rozptýlené hroby z Břeclavi-Pohanska. In: Sbor. Prací Fil. Fak. Brněn. Univ. E 27. Brno, s. 135-201.
- DOSTÁL, B. 1991: Zur Datierungsfrage des grossmährischen Schmuck. In: Zalai Múzeum. 3. Zalaegerszeg, s. 81-87.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Slované pohřebiště. Bratislava.
- FRIESINGER, H. 1971-1974: Studien zur Archäologie der Slawen in Niederösterreich. In: Mitt. der prähist. Komm. der ÖAW. 15/16. Wien.
- HANULIAK, M. 1990: Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.-12. Jahrhunderts. Slov. Archeol., 39, s. 147-192.
- HOLČÍK, Š. 1984: Fajky. Bratislava.
- HRUBÝ, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště Na valách. Praha.
- CHROPOVSKÝ, B. 1957: Slované pohřebisko z 9. stor. vo Veľkom Grobe. Slov. Archeol., 5, s. 174-239.
- CHROPOVSKÝ, B. 1962: Slované pohřebisko v Nitre na Lupke. Slov. Archeol., 10, s. 175-240.
- JAKAB, J. 1983: Antropologický rozbor slováckého pohrebiska v Závade. Slov. Archeol., 30, s. 173-198.
- JELOVINA, D. 1986: Starohrvatsko kulturno blago. Zagreb.
- KALOUSEK, F. 1971: Břeclav-Pohansko I. Velkomoravské pohřebiště u kostela. Brno.
- KLANICA, Z. 1970: Velkomoravský gombík. Archeol. Rozhl., 22, s. 421-446.
- KLANICA, Z. 1985: Mikulčice - Klášterisko. Památ. archeol., 66, s. 474-538.
- KOCH, U. 1984: Der Runde Berg bei Urach V. Die Metallfunde der frühgeschichtlicher Perioden aus den Plangrabung 1967-1981, Teil 1-2. Heidelberg.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. - PAULÍK, J. 1978: Veľkomoravské pohrebisko v Tvrdšovciach, okr. Nové Zámky. In: Zbor. Slov. nár. Múz. 62. História - 18. Bratislava, s. 83-121.
- Krátky slovník slováckého jazyka. Bratislava 1987.
- KRUMPHANZLOVÁ, Z. 1961: K otázce vampirismu na slováckých pohřebištích. Památ. archeol., 52, s. 544-549.
- KRUMPHANZLOVÁ, Z. 1964: Zvláštnosti ritu na slováckých pohřebištích v Čechách. In: Vznik a počátky Slovanů. 5. Praha, s. 177-215.
- KUDRNÁČ, J. 1970: Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- MAREŠOVÁ, K. 1983: Uherské Hradiště - Sady. Staroslovanské pohřebiště na Horních Kotvicích. Brno - Uherské Hradiště.
- MARSINA, R. 1963: Štúdie k slováckému diplomatáru k problematike najstarších zoborských listín. In: Sbor. Filoz. Fak. Univ. Komenského. 14, Bratislava, s. 135-170.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. 1985: Velkomoravské kostrové pohřebiště ve Velkých Bílovicích (K problematice venkovských pohřebišť 9.-10. stol. na Moravě). Praha.
- PAVLOVIČOVÁ, E. 1992: K vypovedacej schopnosti gombíka veľkomoravskej kultúry. Diplomová práca. Katedra všeobecných dejín a archeológie FFUK. Bratislava.
- POULÍK, J. 1989-1990: Po létech opět o blučinském typu. In: Sbor. Prací Filoz. Fak. Brněn. Univ. E 34-35. Brno, s. 27-39.
- REMPEL, H. 1966: Reihengriedhöfe des 8. bis 11. Jahrhunderts aus Sachsen-Anhalt. Sachsen und Thüringen. Berlin.

- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zu ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II. Slov. Archeol., 24, s. 245-395.
- RUTTKAY, A. 1982: The Organization of Trops Warfare and Arms in the Period in the Great Moravian State. Slov. Archeol., 30, s. 165-198.
- STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVSKÁ, D. a kol. 1993: Interpretation der Skelettdekomposition und ihre Deutung in der Archäologie. Prähist. Z. (Berlin), v tlači.
- STEIN, F. 1967: Adelsgräber des achten Jahrhunderts in Deutschland (Text und Tafeln). Berlin.
- SZAMAIT, R. 1987: Karolingerzeitliche Waffenfunde aus Österreich. Teil II. Die Saxe und Lanzen spitzen. Archaeol. Austr., 71, s. 155-171.
- TOČÍK, A. 1971: Flächgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei I. Slov. Archeol., 19, s. 135-276.
- TOČÍK, A. 1992: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storočí. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 28. Nitra, s. 5-250.
- TOMČÍKOVÁ, K. 1984: Ornament na keramike z veľkomoravského obdobia z územia Slovenska. In: Zborník prác Ľudmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava, s. 217-225.
- TOVORNÍK, V. 1985: Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof bei Perg in Oberösterreich. Teil 1: Gusen. Archaeol. Austr., 69, s. 165-250.
- TOVORNÍK, V. 1986: Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof bei Perg in Oberösterreich. Teil 2: Auhof bei Perg. Archaeol. Austr., 70, s. 413-484.
- TÖRÖK, Gy. 1973: Sopronkőhida IX. századi temetője. Fontes archaeol. Hung. Budapest.
- VENDTOVÁ, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia. Slov. Archeol., 17, s. 119-232.
- VIGNATIOVÁ, J. 1992: Břeclav - Pohansko II. Slovanské osídlení jižního přehradí. Brno.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1. Bratislava 1977.

SLAWISCHES GRÄBERFELD IN BOJNÍČKY. Im J. 1967 verwirklichte das Archäologische Institut der SAW eine Rettungsgrabung auf dem slawischen Gräberfeld in Bojničky (Bez. Trnava) in der Lage Cintorínske pole (Abb. 1-3), wo eine neue Sandgrube erschlossen wurde. Vor Grabungsbeginn fielen dem Bulldozer etwa acht Gräber zum Opfer, aus denen nur ein Teil der Funde erhalten blieb. Freigelegt wurden 23 Körpergräber, ein Siedlungsobjekt (Abb. 3; 15) und nach Grabungsabschluß noch ein weiteres Grab (Nr. 27), das außerhalb der untersuchten Fläche, aber in ihrer unmittelbaren Nähe lag und sicherlich zum Gräberfeld gehörte.

Die Fundstelle erstreckt sich auf einer gegliederten Terrasse über dem Ostufer der Waag (Abb. 5: 1-6). Schon früher wurde hier Sand gefördert, doch keine Funde gemeldet, der Name der Lage muß aber wohl mit einer gelegentlichen Vernichtung von Gräbern noch vor der Grabung zusammenhängen. Der untersuchte Verband besteht aus sieben Männer- (Tab. 1), sechs Frauen- (Tab. 2), neun Kinder- (Tab. 3) und sechs unbestimmten Gräbern (Tab. 4), die sich voneinander durch bestimmte Einzelheiten und Sitten unterscheiden. Auf dem Gräberfeld ist vertikale Stratiographie nachgewiesen (Gräber 4/5 und 9/10). Da es sich um den Teil eines größeren Gräberfeldes handelt, lassen sich keine weitreichenderen Schlußfolgerungen machen, doch können trotzdem bestimmte Tatsachen konstatiert werden. Die anthropologische Analyse (M. Stloukal) ist selbständig in dieser Nummer publiziert.

Die Männergräber bilden zwei Gruppen (Tab. 1). Es sind teils die Gräber 14, 16, 20, 21 und 27, die sich durch verhältnismäßig strikte W-O-Orientierung und einen Holzeinbau hervorheben. Zugleich sind es die tiefsten (180-260 cm) und auch beigabenreichsten Gräber, die einem Reiterverband der hier bestattenden Kommunität gehörten (Gräber 20, 21, 27; Abb. 10: 12-19; 11: 3-14, 24-27) und mit Sporen und dazugehörigen Garnituren ausgestattet waren. Einen Holzeinbau wiesen auch die Gräber 14 und 16 auf (T. 180 cm), die ebenfalls zu der Kriegereinheit gehören (Abb. 9: 13, 14). Der Mann im Grab 14 hatte am Schädel eine verheilte Verwundung.

In der zweiten Gruppe der Männergräber (8, 11) waren die Gruben seichter und ohne einen Holzeinbau. In ihrer Verschüttung erschienen Holzkohlenstückchen, Asche und durchglühte Erdklümpchen (Feuerentfachung in den Gräbern?). Grab 8 enthielt ein Gefäß und Messer, Grab 11 war beigabenlos.

Sämtliche Männergräber waren schmal, sogar zu schmal, und zwar ohne Rücksicht darauf, ob sie einen Holzeinbau besaßen oder nicht besaßen und auch ungeachtet dessen, daß es sich um erwachsene Personen von hohem oder übermittelhohem Wuchs mit gut entwickeltem Skelett handelte. Die Ausschachtung und der Holzeinbau dieser Gruben mußte eine anspruchsvolle Arbeit gewesen sein. Die Lage der Toten war einheitlich - auf dem Rücken mit den Armen längs des Körpers (Abweichungen in den Gräbern 14 und 20 mit nach links gelegten Unterarmen; Abb. 9: 11; 10: 11) und mit gestreckten Beinen (im Grab 14 waren beide Fußsohlen nach rechts gedreht; im Grab 20 war das linke Knie nach links geneigt). In den angeführten Gräbern wurden keine sekundären Eingriffe an den Toten festgestellt.

Zur persönlichen Ausstattung (Grab 27) gehörte ein silbernes Knopfpaar mit feiner dichter Granulation (Abb. 11: 22, 23). Seine Vergesellschaftung mit Sporen des Typs IIIA wie auch die Fundumstände auf anderen Fundstellen (Jelovina 1986, S. 10, 63, Abb. 62; Pavlovičová 1992, S. 74-78) deuten an, daß ihr Produktionsbeginn schon in die erste Hälfte des 9. Jh. anzusetzen ist. Beigaben in Männergräbern bestanden aus einem Eimer mit dreieckiger Attasche (Grab 14; Abb. 9: 10, 15-17), aus zu den Füßen abgestellten Gefäßen (Gräber 8, 16, 27) und Messern (Gräber 8, 14, 20, 21) in verschiedenen Lagen (am häufigsten in der Gürtelgegend, aber auch bei den Händen und auf dem Schädel), im Grab 20 waren zwei beinahe identische Exemplare. Manche Messer haben eine von oben schräg zugeschnittene Spitze (Abb. 9: 5; 10: 20) - ein Merkmal von westlichem Einfluß (Stein 1967, S. 37; Koch 1984, S. 121). Häufig fanden sich Reste eines Holzgriffes und eines Etuis aus Leder, Holz oder Eisen.

Von Bewaffnung ergaben die Gräber Pfeilspitzen (Grab 14; Abb. 9: 13, 14), eine Bartaxt (Grab 27; Abb. 11: 28 - Typ IB nach A. Ruttkay 1976, S. 306, 308, Abb. 42), eine Lanzenspitze mit oktagonaler gekanteter Tülle (Abb. 14), die ein Lesefund von der Stelle vernichteter Gräber ist. In den Reitergräbern (Nr. 20, 21, 27) befanden sich an den Beinen Sporen mit dazugehörigen Garnituren (Typen IIIA, IVA, VB; Bialeková 1977, S. 127 f., 132-136, 138-141; technologische und typologische Details wurden nach Röntgenaufnahmen identifiziert - Abb. 10: 12-19; 11: 3-14, 24-27). Aus Grab 21 stammen außer Sporen mit den Garnituren auch noch Riemen zur Wickelung des Unterschenkels mit Riemenzungen als Abschluß. Die Kriegergräber waren in selbständigen Reihen untergebracht, gesondert von Gräbern der Frauen, Kinder und der einfachen Männergräber (Abb. 3).

Frauengräber (Tab. 2). Es sind die Gräber 1, 4, 6, 10? und 17a, die eine verhältnismäßige Beigabenarmut aufwiesen, was durch die Störung der meisten von ihnen noch vor der Abdeckung determiniert sein kann. Ungestört blieben nur die Gräber 4 und 12, davon war Grab 12 beigabenlos. Die Orientierung der Frauengräber ist "schwankend" (von 65° - 90° , ein Grab 45° und 160°). Registriert wurden das Fehlen eines Holzeinbaues, eine geringere Grabgrubentiefe, ein sehr schmales Beigabensortiment, in der Verschüttung des Grabes 4 Holzkohlenstückchen, Asche und durchglühte Erdklumpchen. Die Lage der Toten war auf dem Rücken mit den Armen neben dem Körper (Abb. 8: 13; 9: 1), gekreuzt auf dem Becken (Abb. 8: 1) und mit der linken Hand auf dem Becken (Abb. 1: 7). Die unteren Gliedmaßen lagen gestreckt nebeneinander, in den Gräbern 1, 4, 6 waren die Füße mit den Zehen voneinander weggeneigt (Abb. 8: 1; 9: 1). Die Lage des Schädels war auf dem Hinterhaupt, auf der rechten oder linken Wange. Im Grab 12 wurde eine Dekapitation des Skelettes festgestellt (Abb. 6: 5; 9: 7). Dieses Skelett hatte gekreuzte Wadenbeine, einen Arm auf dem Becken - hier dürfte etwa eine gegenvampirische Vorkehrung vorliegen. Das Grab war jedoch nicht irgendwie diskriminiert, sondern befand sich zwischen den Frauen- und Kindergräbern. Das Doppelgrab 17a, b - eine erwachsene Frau mit 6monatigem Kind - kann und braucht nicht als ein Doppelgrab verwandter Individuen gedeutet zu werden (siehe das Photo in situ; Abb. 7: 3). Auf den Skeletten einer erwachsenen Frau (Grab 6) und eines 10jährigen Knaben (Grab 5) könnte *Canalis sacralis apertus* (nach M. Stloukal) auf eine verwandtschaftliche Beziehung hinweisen. Die Gräber liegen ziemlich weit voneinander. In manchen ist eine teilweise Knochendekomposition durch den Holzschwamm nicht ausgeschlossen.

Beigaben waren nur im Grab 4 (Gefäß, Spinnwirtel, Ohrring - Abb. 6: 2; 8: 13, 15, 16; 12: 5) und im Grab 17a (ein silbernes Ohrringpaar und die Hälfte eines Bronzeohrringbogens - Abb. 10: 5-7). Nach neueren Datierungskriterien (Marešová 1983, Taf. 17: 22-28) kann der Frauenschmuck aus Bojničky schon in die erste Hälfte des 9. Jh. datiert werden.

Die Frauengräber befanden sich nicht in den Reihen der Kriegergräber, sie enthielten keine Messer und nur ausnahmsweise ein Gefäß. Bis auf das dekapitierte Skelett im Grab 12 wiesen die Skelette keine sekundäre Störung auf.

Kindergräber (Tab. 3) - Gräber 3, 5, 7, 9, 13, 15, 17b, 22 und 23. Auf dem Gräberfeld waren sie je nach ihrer Ausstattung untergebracht - entweder zwischen den Männerreitergräbern (Gräber 5, 23) oder zwischen den Frauengräbern (Abb. 3). Ein Teil von ihnen war durch Erdarbeiten gestört, doch trotzdem weisen sie ein breiteres Sortiment von Grabbeigaben auf als die Frauengräber, auch die Tiefe der Grabgruben war größer als bei den Frauengräbern (Tab. 3). Die Orientierung "schwankte" wie bei den Frauengräbern. Am beigabenreichsten war ein nur 65 cm tiefes Reitergrab (Nr. 5); hingegen wies das beigabenlose Grab 17b eines Säuglings die größte Tiefe auf. Aufgrund der Beigaben und der Ausgestaltung der Grube können die Gräber 5 und 23 der männlichen Population, das Grab 22 der weiblichen zugesprochen werden. Das Alter der Kinder war unterschiedlich (Tab. 3). Die Grabgrubenform war oval (Abb. 7: 4; 9: 2; 11: 17) oder mit gerundeten Ecken (Abb. 6: 2, 15; 8: 17), im Grab 23 wurde ein Holzeinbau wie in den Männerkriegergräbern festgestellt, obwohl es sich um ein 2-3jähriges Kind handelte. In den Gräbern 7 und 15 fand man oberhalb der Sohle Holzkohlenstückchen, was mit einer Holzdecke zusammengehängt haben könnte, oder mit Zweigen (Reisig?), die der trockenen De-

stillation unterlagen. In diesen Gräbern waren die Kinderskelette stärker vermodert (Dekomposition?). Die Bettung der Kinder in den Gräbern entsprach jener in den Erwachsenengräbern mit geringen Abweichungen in den Lagen der Arme und Beine (Abb. 9: 8; 11: 15, 17), im Grab 23 waren beide Beine in den Knien voneinander gezogen und in dem entstandenen Raum befanden sich zwei Scherben, die etwa ein Gefäß andeuten sollten (Abb. 11: 15). Eine außergewöhnliche Bettung - in mäßiger Hocklage - hatte das Kind im Grab 5 (Abb. 6: 2; 8: 17). Das Skelett im Grab 15 lag bogenförmig nach links gedreht (Abb. 6: 3; 10: 1). Die Lage des Schädels war auf dem Hinterhaupt, auf der rechten und linken Wange (Abb. 6: 2, 4; 8: 10, 17; 9: 2, 8; 11: 15, 17). Im Grab 5 war der Schädel gewissermaßen intentional zerquetscht, im Grab 13 flachgedrückt.

Grabbeigaben bildeten Keramik und Messer (am Gürtel getragen). Das Messer aus Grab 5 besaß eine Hülse aus anderem Metall (Abb. 8: 18). Dieses Grab enthielt auch einen Sporn des Typs VB samt der Garnitur (Abb. 8: 20-25), der seiner Größe nach nicht einem Kinderfuß, sondern einem Erwachsenen entsprach und ihm fiel im Grab eine symbolische Aufgabe zu, welche die Zugehörigkeit des Kindes zu einer bestimmten sozialen Schicht dokumentierte. Im Grab 22 fand man außer dem Messer auch einen Ohrring mit Einlage und etwa einer Trommel (Abb. 11: 18), der zur Mitte des 9. Jh. datiert ist. In diesem Grab befand sich auf dem Kinderschädel petrifiziertes Leder (Mütze?).

Gräber mit unbestimmtem Geschlecht (Tab. 4). Die bruchstückhafte Erhaltung des anatomischen Materials war auf die Beschädigung der Gräber durch Erdarbeiten zurückzuführen. Die Tiefe wurde nur in den Gräbern 2 und 19 erfaßt (relativ tiefe Gräber). Grab 2 ergab Reste eines Eimerbeschlags (Abb. 8: 3-9), die Gräber 19 und 26 wieder Eisenmesser (Abb. 10: 10; 11: 16) und Keramik (Abb. 10: 9, 10).

Im J. 1967 stieß man während der Grabungsarbeiten auf den Grundriß eines Siedlungsobjektes (Abb. 15) von quadratischer Form etwa mit einem Lehmofen (Ausmaße des Objektes 436 x 370, T. 150 cm) und in den Ecken mit Pfostenlöchern. Das Objekt gehörte zu einer Siedlung, die nach dem Abbruch des Gräberfeldes entstand (eine Analogie in Šurany, Teil Bešeňov; Bialeková 1958, S. 393-399, Taf. III, VII-VIII; 1959, S. 449 f.). Als Lesefunde gewann man Feuerstahle (Abb. 16 - mit Analogien von der Mitte des 19. Jh. - Holčík 1984, S. 23, 191, Abb. 81).

Im J. 1967 wurden in Bojničky in der Lage Cintorínske pole insgesamt 24 Körpergräber untersucht, von denen 12 ungestört (Gräber 3-8, 12-14, 21, 23), die restlichen mehr oder weniger gestört oder vollkommen vernichtet waren. Beigaben wiesen 17 Gräber auf, wobei ein sichtlicher Unterschied zwischen dem Reichtum der Ausstattung der Männer- und Knabengräber gegenüber der weiblichen Population bestand. Evident ist auch die Bevorzugung des männlichen militärischen Verbandes im Bestattungsritus und das Begraben in für seine Mitglieder vorbehaltenen Reihen (Abb. 3). Nach den festgestellten Superpositionen der Gräber 4/5 und 9/10 wie auch nach dem Charakter der Funde wurde in Bojničky eine längere Zeit hindurch bestattet - der Beginn kann schon in das erste Drittel des 9. Jh. angesetzt werden (Sporen der Typen IIIA, IVA, Ohrring mit übereinandergreifenden Enden), doch bestattet wurde hier auch im zweiten Drittel des 9. Jh. (Sporentyp VB, Ohrringe mit hohler Trommel, Ohrring mit Einlage). Nicht vertreten sind Gegenstände, die nach Mitte des 9. Jh. aufkamen, und deswegen zeigt es sich, daß die Belegung des Gräberfeldes auf der untersuchten Fläche ungefähr im zweiten Jahrzehnt der zweiten Hälfte des 9. Jh. aufhörte. Das Gräberfeldausmaß war ursprüng-

lich sicherlich größer, angedeutet ist dies durch die Entdeckung eines Körpergrabes und angeblich eines Pferdeskelettes (Abb. 4) in der Lage Staré háje.

Im J. 1968 kam man bei einer Begehung der Gemarkung auf Besiedlung aus römischer und frühslawischer Zeit in der Lage Na močiari und auf neolithische Funde und Keramik aus dem 8.-9. Jh. in der Lage Na sedliackom. Die Gemeinde wird erstmals im J. 1113 in der Zobor-Urkunde (Boencza) im Zusammenhang mit den Besitzungen des Zobor-Klosters erwähnt (Marsina 1963, S. 151, 157, 165).

Obwohl es sich um eine kleine und unvollständige Kollektion handelt, sind die Erkenntnisse beachtlich und ergänzen das Besiedlungsbild dieser Gegend vor der Entstehung und auch während der Existenz Großmährens. Nicht zu übersehen ist die Tatsache, daß die Lokalität an einer Waagfurt liegt, so daß die Reitereinheit der bestattenden Sozietät in der Lage Cintorínske pole hier ihre Begründung hatte. Der Habitus des Bestattungsritus und der Grabbeigaben unterscheidet sich nicht von den Fundstellen des angeführten Zeitabschnittes aus dem Raum der mitteleuropäischen Slawen mit starken Anregungen bzw. auch Importen aus dem Gebiet des Frankenreiches.

KOSTRY ZE SLOVANSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V BOJNIČKÁCH

Milan Stloukal

Záchranný výzkum v Bojničkách (okr. Trnava) odkryl v roce 1967 v poloze Cinterínske pole 23 kostrových hrobů. Kostry z těchto hrobů byly předisponovány do antropologického oddělení Národního muzea v Praze k laboratornímu a odbornému zpracování a jsou zařazeny do sbírek pod inventárními čísly P7A-12 478 až 12 498.

Hrob 1 (P7A-12 478) - žena, maturus (40-60 let). Dobře zachovaný postkranialní skelet, lebka se nezachovala. Podle tvaru pánevních kostí (široká incisura ischiadica major, široký angulus subpubicus a výrazný preaurikulární žlábek) je určení pohlaví zcela jasné. Výrazná artróza pravého ramenního a obou kolenních kloubů (vlevo 2. a vpravo 3. stupně), spondylóza bederní páteře 3. stupně, intervertebrální artróza L 5 - S 1 vpravo. Izolovaná apofýza obou akromií. Výška postavy byla vypočítána na 161,7 cm (vysoká).

Hrob 2 - kostra se nezachovala.

Hrob 3 (P7A-12 479) - dítě, 8 let (obr. 1). Dobře zachovaná lebka a mírně poškozený postkranialní skelet. Mozkovna je brachykranní, hypsikranní, metriokranní, metriometopní, euryprosopní a hypereuryénní, hypsikonchní a chamaerrhinní, ortognátní, leptomandibulární. Cribra orbitalia.

Hrob 4 (P7A-12 480) - žena, 30-40 let, leptobrachymorf (obr. 1). Velmi dobře zachovaná lebka a slabě poškozený postkranialní skelet. Mozkovna má strmé čelo s plochými nadobočními oblouky, glabelou I. stupně a středně silnými horními okraji očí, týl je klenutý s plochou protuberantia occipitalis externa I. stupně, malé bradavkové výběžky, z nichž pravostranný je zeleně zbarven, švy jsou na obou deskách lebečních kostí dosud otevřené. Lebka je středně dlouhá, středně široká a středně vysoká, má středně široký a středně vysoký obličej a nízký horní obličej, v indexech je brachykranní, ortokranní, metriokranní, metriometopní, leptoprosopní, mesenní, mesokonchní a mesorrhinní, mesognátní a leptomandibulární. Na pánevních kostech je vytvořen preaurikulární žlábek, incisura ischiadica major je široká a široký je i arcus subpubicus. Na páteři je přechodný obratel, pravděpodobně sakralizace (silně poškozeno); krční a hrudní spondylóza 2. stupně, bederní spondylóza 3. stupně. Chrup je středně obroušen, dva zuby mají kazy, 8 alveolů je zaceleno po intravitální ztrátě, nad horní levou pětikou je ostitické ložisko. Výška postavy byla vypočítána na 158,5 cm (nadstřední).

Hrob 5 (P7A-12 481) - dítě, 10 let (obr. 1). Dobře zachovaná lebka a mírně poškozený postkranialní skelet. Mozkovna je mesokranní, hypsikranní, metriokranní a stenometopní, leptoprosop, leptén, mesokonch, chamaerrhin, ortognát, mesomandibular. Cribra orbitalia, v lambdovém švu větší množství vsutých kůstek. Canalis sacralis apertus v rozsahu S 1 až S 3 (S 4 a 5 nezachováno).

Hrob 6 (P7A-12 482) - žena, 50-60 let, eurydolichomorf. Mírně poškozená lebka a postkraniální skelet. Mozkovna má strmé čelo s plochými nadobočními oblouky a tenkým horním okrajem očnic, glabelu II. stupně, klenutý týl s protuberantia occipitalis externa III. stupně, malé bradavkové výběžky, lebeční švy jsou již téměř kompletně srostlé na obou deskách. Mozkovna je mesokranní, eurymetopní, euryprosop, euryén, hypsikonch, chamaerrhin, mesomandibular. Na pánevních kostech sice středně široká incisura ischiadica major, ale oboustranně vytvořený hluboký sulcus praeauricularis. Spondylóza 2. stupně celé páteře, canalis sacralis apertus v rozsahu S 1 až S 5. V čelistech je 16 alveolů zaceleno po intravitální ztrátě zubů, zbylé zuby jsou velmi silně abradované. Výška postavy byla vypočítána na 158,3 cm (nadstřední).

Hrob 7 (P7A-12 483) - dítě, 18 měsíců. Zlomky kostry.

Hrob 8 (P7A-12 484) - muž, 30-40 let, leptodolichomorf (obr. 2). Dobře zachovaná kostra. Lebka má strmé čelo se středně silnými nadobočními oblouky, glabelou II. stupně a tlustými horními okraji očnic, oblý týl, protuberantia occipitalis externa II. stupně, středně velké bradavkové výběžky, lebeční švy jsou dosud otevřené. Lebka je dolichokranní, ortokranní, akrokranní, eurymetopní, leptoprosop, mesén, mesokonch, mesorrhin, ortognat, leptomandibular. Na pánevních kostech není vytvořen preaurikulární žlábk, incisura ischiadica major je úzká a úzký je také angulus subpubicus. Synostóza těla a mečovitěho výběžku sternu. Výška postavy byla vypočítána na 173,5 cm (vysoká).

Hrob 9 (P7A-12 485) - dítě, 8-9 let. Zachovaly se pouze zlomky postkraniálního skeletu; věk zemřelého mohl být určen jen na základě délky stehenních a holenních kostí.

Hrob 10 (P7A-12 486) - žena?, dospělá. Zachovaly se jen poměrně gracilní kosti dolních končetin, proto je také diagnóza pohlaví v tomto případě nejistá. Výška postavy byla vypočítána na 159,5 cm (vysoká).

Hrob 11 (P7A-12 487) - muž, dospělý. Lebka se nezachovala a postkraniální skelet je silně poškozen. Pro posouzení pohlaví je důležitý fragment pánevní kosti s úzkou incisura ischiadica major a bez preaurikulárního žlábk. Výška postavy byla vypočítána na 172,0 cm (vysoká).

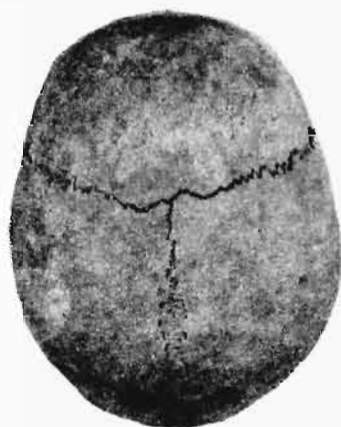
Hrob 12 (P7A-12 488) - žena, dospělá. Zachoval se pouze silně poškozený postkraniální skelet; na pánevní kosti je patrná široká incisura ischiadica major a výrazný sulcus praeauricularis. Výška postavy byla vypočítána na 166,5 cm (vysoká).

Hrob 13 (P7A-12 489) - dítě, 4 roky. Dobře zachovaná kostra. Lebka je mesokranní, ortokranní a akrokranní, eurymetop, mesoprosop, mesén, hypsikonch, chamaerrhin, ortognat, leptomandibular.

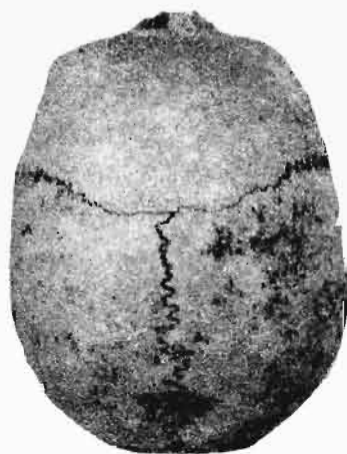
Hrob 14 (P7A-12 490) - muž, 30-40 let, eurydolichomorf (obr. 3). Dobře zachovaná kostra. Lebka má klenuté čelo s velmi silnými nadobočními oblouky, gla-

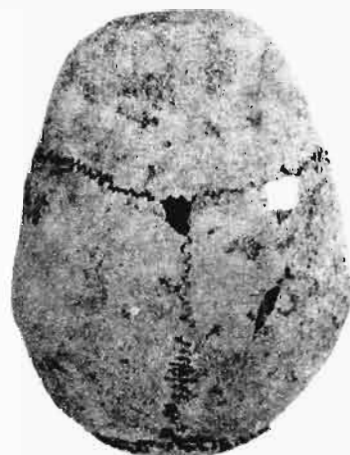
3

4

5

Obr. 1. Lebky z hrobů 3 (dítě, 8 let), 4 (žena, 30-40 let) a 5 (dítě, 10 let).

Obr. 2. Lebky z hrobů 8 (muž, 30-40 let), 17 (žena, 30-40 let) a 22 (dítě, 5 let).

belou IV. stupně a tlustými horními okraji očních, klenutý týl a protuberantia occipitalis externa II. stupně, velké bradavkové výběžky, lebeční švy jsou ve stavu srůstání. Mozkovna je dolichokranní, ortokranní, metriokranní, metriometopní, mesoprosop, mesén, mesokonch, chamaerrhin, mesognat; výška postavy byla

Obr. 3. Lebka muže, zemřelého ve věku 30-40 let, z hrobu 14; je zde patrné jamkovité vklesnutí ve středu čelní kosti a výrazný žlábek nad levou očníí.

vypočítána na 170,0 cm (vysoká). Na pánevních kostech je spíše úzká incisura ischiadica major a úzký subpubický úhel, sulcus praeauricularis není vytvořen. Ve středu čelní kosti je mělké jamkovité vklesnutí o průměru asi 14 mm, bez vy-
zvižených okrajů, zcela překryté kompaktní. Asymetrie očních je způsobena především ztenčením horního okraje levé očnice, nad jehož zevními dvěma třetinami probíhá paralelně markantní žlábek, překrytý hladkou kompaktní. Levostranná sutura zygomaticofrontalis je plně zachována a levá očnice má zcela hladký strop bez povrchových patologických změn. V diferenciální diagnostice uvedených změn je nutno uvažovat především o traumatické etiologii, jejíž markantnější rysy mohly být setřeny dlouhým intervalem mezi poraněním a smrtí postiženého jedince. Některé známky však svědčí proti této možnosti, a to zvláště zachovaný šev mezi kostí čelní a lící; při poranění horního okraje levé očnice, které zasahovalo až k němu, by bylo možno předpokládat zánik tohoto švu. Traumatickou etiologii je proto nutno považovat u léze v oblasti očnice pouze za suspektní (posudek L. Vyhnánka).

Hrob 15 (P7A-12 491) - dítě, 10 let. Zlomky lebky a silně poškozený postkranální skelet.

Hrob 16 (P7A-12 492) - muž, 40-50 let. Silně poškozená lebka, ale dobře zachovaný postkranální skelet. Pro určení pohlaví je směrodatný tvar pánevních kostí s úzkou incisura ischiadica major, úzkým subpubickým úhlem a bez preaurikulárních žlábků. Na lebce je možno zčásti proměřit obličej (mesokonch, mesén), výška postavy byla vypočítána na 169 cm (nadstřední).

Hrob 17 a) - (P7A-12 493) - žena, 30-40 let, eurydolichomorfi (obr. 2). Dobře zachovaná kostra. Lebka má plně otevřené švy, strmé čelo s plochými nadobočními oblouky a glabelou II. stupně, ostrý horní okraj očníce, oblý týl a plochou protuberantia occipitalis externa I. stupně, malé bradavkové výběžky a rovná gonia. Na týlu je vytvořena os apicis. Na obou spáncích je lebka zeleně zbarvena, vpravo je toto zbarvení zvláště intenzivní. Mozkovna je dolichokranní, ortokranní, metriokranní, eurymetopní, euryprosop, mesén, mesokonch, leptorrhin, mesognat, mesomandibular, výška postavy byla vypočítána na 161,5 cm (velká). Chrup je slabě abraďován, v horní čelisti však jsou obě šestky s kazem a obě lůžka po sedmičkách jsou zhojena po intravitální ztrátě.

b) - (P7A-12 494) - dítě, 6 měsíců. Zlomky kostry.

Hroby 18 a 19 - kostry se nezachovaly.

Hrob 20 (P7A-12 495) - muž, dospělý. Zachoval se jen postkranialní skelet, který však umožňuje bezpečnou diagnózu pohlaví podle tvaru pánevních kostí a úzkou incisura ischiadica major a úzkým subpubickým úhlem. Výška postavy byla vypočítána na 167 (nadstřední).

Hrob 21 (P7A-12 496) - muž?, 40-50 let, dolichomorfi. Silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu. Lebeční švy jsou na lamina interna již zcela srostlé, na vnější desce ve stavu pokročilého srůstu. Mozkovna má klenuté čelo se silně vytvořenými nadobočními oblouky, horní okraj očníce je středně silný; na dolní čelisti výrazný torus mandibularis. Mozkovna je mesokranní, stenometopní, eurymandibular.

Hrob 22 (P7A-12 497) - dítě, 5 let (obr. 2). Velmi dobře zachovaná kostra. Lebka mesokranní, ortokranní, tapeinokranní, metriometopní, euryprosop, euryen, mesokonch, mesorrhin, ortognat, leptomandibular

Hrob 23 (P7A-12 498) - dítě, 2-3 roky. Silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu. Mozkovna je výrazně brachykranní, metriometopní.

Z malého souboru hrobů, který byl odkryt záchrannou akcí v Bojničkách, se pro antropologický výzkum nezachovaly kostry z hrobů 2, 18, 19, 24-27, ale v hrobě 17 byly nalezeny pozůstatky dvou osob, ženy a malého dítěte. Z celkového počtu 21 koster bylo 12 dospělých, a to po šesti mužských a ženských kostrách, a 9 koster dětských; tyto děti zemřely ve věku 6 měsíců, 18 měsíců, 2-3 let, 4 let, 5 let, 8 let, 8-9 let a dvě děti zemřely ve stáří 10 let. U dospělých je co do věku rovnoměrné rozložení po dvou mužích i dvou ženách v desetiletí 30-40 let, dva muži zemřeli ve věku 40-50 let a dvě ženy pravděpodobně ve věku vyšším než 50 let; u dvou mužských a dvou ženských dospělých koster nebylo možno pro špatnou zachovalost určit přesněji věk zemřelého. Chybí tu však zcela kostry, které by bylo možno zařadit do desetiletí mezi 20 a 30 lety, žádná z koster také není juvenilního věku mezi 14 a 20 lety.

Tento soubor koster je sice dobře zachován, ale příliš malý na to, aby mělo cenu vypočítávat průměrné hodnoty zjištěných měř a indexů. Mužské lebky jsou výrazně dolichokranní, zatímco u žen jsou třemi lebkami zastoupeny všechny tři zá-

kladní kategorie délkošířkového indexu. V indexu obličejě a horního obličejě jsou zastoupeny různé hodnoty, u žen s výraznější převahou širokých obličejů. Co se týče výšky postavy, pak jsou převahou vysoké, zčásti nadprůměrní.

Ve stručné typologické charakteristice je v mužské části této série jeden leptodolichomorf a jeden eurydolichomorf (a jeden dolichomorf), u žen je jedna lebka leptobrachymorfní a dvě eurydolichomorfní.

Vzhledem k malému počtu studovaných koster je v tomto souboru trochu překvapivě početná skupina vrozených odchylek: izolovaná apofýza obou akromií u kostry č. 1, přechodný obratel (pravděpodobně sakralizace) u kostry č. 4. Canalis sacralis apertus se vyskytl dokonce u dvou osob, u ženské kostry z hrobu 6 a dětské kostry č. 5, což přímo navozuje možnost příbuzenského vztahu. Případy spondylózy páteře nevybočují z obvyklého rámce a nález na mužské lebce č. 14 neumožňuje přesné etiologické vysvětlení, i když je nejpravděpodobnější případ starého poranění. V morfologické a metrické charakteristice a konečně i co do výskytu paleopatologických změn zapadá tato malá skupina koster plně do obrazu staroslovenských populací z území Československa.

Míry a indexy lebek z Bojniček

Lebka č.	3	4	5	6	8	13
Pohlaví	-	žena	-	žena	muž	-
Stáří	8	ad.	10	mat.	ad.	4
Míry:						
1 - délka lebky	166	171	177	181	192	168
5 - délka baze	88	90	95	-	104	80
8 - šířka lebky	137	138	137	136	135	127
9 - min. šířka čela	94	95	90	96	104	89
10 - max. šířka čela	118	125	118	118	126	104
11 - aurik. šířka	115	113	-	120	115	102
12 - aster. šířka	103	106	107	107	109	99
17 - výška lebky	131	127	133	-	140	125
20 - nadušní výška	115	110	-	110	114	105
23 - obvod lebky	483	496	492	509	533	475
24 - příčný oblouk	310	306	-	295	314	294
25 - podélný oblouk	355	366	367	385	390	365
26 - čelní oblouk	130	125	130	130?	141	120
27 - temenní oblouk	123	132	120	135	132	123
28 - týlní oblouk	102	108	117	120	117	122
29 - čelní tětíva	110	107	109	108	117	99
30 - temenní tětíva	110	114	108	118	117	112
31 - týlní tětíva	88	86	94	98	96	96
33 - kapacita lebky	1248	1265	1322	-	1509	1091
40 - délka obličejě	81	91	92	-	99	75
43 - š. hor. obličejě	97	99	92	-	109	85
43/1 - biorbit. šířka	90	92	86	-	100	79
45 - bizygomat. šířka	114	120	109	125	126	95?
46 - š. střed. obličejě	85	93	-	-	94	71
47 - výška obličejě	94	108	101	106	116	81
48 - v. hor. obličejě	54	63	61	61?	67	49

Míry a indexy lebek z Bojniček

Pokračování

Lebka č.	3	4	5	6	8	13
Pohlaví	-	žena	-	žena	muž	-
Stáří	8	ad.	10	mat.	ad.	4
Míry:						
50 - interorb. š.	24	21	23	-	28	23
51 - šířka očníce	36	37	37	35	38	32
52 - výška očníce	32	30	30	30?	32	28
54 - šířka nosu	21	22	23	24	25	19
55 - výška nosu	41	46	45	44?	51	33
57 - min. š. nosu	-	9,5	-	-	12,2	-
65 - kondylová š.	106	110	-	123	106	89
66 - bigoniální š.	83	89	90	99	94	69
69 - výška brady	22?	29	28	29	34	23
70 - výška ramene	51	66	52	68	67	49
71 - šířka ramene	25	27	26	29	30	25
v. nosního kořene	16,5	10,5	20,0	-	18,7	18,6
výška subspinale	15,5	17,1	-	-	19,6	19,8
simotická výška	-	4,6	-	-	7,6	-
Indexy:						
I 1 - délkošířkový	82,5	80,7	77,4	75,1	70,3	75,6
I 2 - délkovýškový	78,9	74,3	75,1	-	72,9	74,4
I 3 - šířkovýškový	95,6	92,0	97,1	-	103,7	98,4
I 13 - frontopar.	68,6	68,8	65,7	70,6	77,0	70,1
I 38 - obličejový	82,4	90,0	92,7	84,8	92,1	85,3
I 39 - hor. obličej	43,3	52,5	56,0	48,8	53,2	51,6
I 42 - očníce	88,9	81,1	81,1	85,7	84,2	87,5
I 48 - nosní	51,2	47,8	51,1	54,5	49,0	57,6
I 60 - alveolární	92,1	101,1	96,8	-	95,2	93,7
frontomandibulární	88,3	93,7	100,0	103,1	90,4	77,5
nosního kořene	18,3	11,4	23,2	-	18,7	23,4
subspinale	18,2	18,4	-	-	20,8	27,9
simotický	-	48,4	-	-	62,3	-
Lebka č.	14	16	17	21	22	23
Pohlaví	muž	muž	žena	muž?	-	-
Stáří	ad.	mat.	ad.	mat.	5	2-3
Míry:						
1 - délka lebky	196	-	170	197	160	158
5 - délka baze	104	-	99	-	83	-
8 - šířka lebky	141	-	126	150	127	132
9 - min. šířka čela	96	96	97	95	86	87
10 - max. šířka čela	116	131	113	126	102	113
11 - aurik. šířka	127	-	113	133	102	90
12 - aster. šířka	111	-	105	114	99	-
17 - výška lebky	138	-	123	-	113	-
20 - nadušní výška	121	-	102	121	99	101

Míry a indexy lebek z Bojniček

Pokračování

Lebka č.	14	16	17	21	22	23
Pohlaví	muž	muž	žena	muž?	-	-
Stáří	ad.	mat.	ad.	mat.	5	2-3
23 - obvod lebky	541	-	480	538	460	-
24 - příčný oblouk	326	-	280	338	281	-
25 - podélný oblouk	-	-	337	-	339	-
26 - čelní oblouk	130	140	112	-	117	-
27 - temenní oblouk	132	-	120	130	123	-
28 - týlní oblouk	-	-	105	122	99	-
29 - čelní tětíva	116	122	97	-	99	-
30 - temenní tětíva	120	-	108	114	109	-
31 - týlní tětíva	-	-	85	105	82	-
38 - kapacita lebky	1586	-	1127	-	1004	-
40 - délka obličeje	106	-	101	-	80	-
43 - š. hor. obličeje	109	-	105	-	85	-
43/1 - biorbit. šířka	102	-	97	-	80	-
45 - bizygomat. šířka	139	134?	123	-	100	-
46 - š. střed. obličeje	103	-	90	-	70	-
47 - výška obličeje	119	-	102	-	81	-
48 - v. hor. obličeje	70	70	63	-	48	-
50 - interorbit. š.	22	-	24	-	18	-
51 - šířka očníce	42	42	40	-	32	-
52 - výška očníce	33	35	32	-	26	-
54 - šířka nosu	28	-	22	-	18	-
55 - výška nosu	52	52	47	-	36	-
57 - min. š. nosu	11,0	-	12,7	-	-	-
65 - kondylová š.	-	-	110	-	83	-
66 - bigoniální š.	-	-	93	111	70	-
69 - výška brady	32	-	26	34	20	-
70 - výška ramene	-	-	61	68	45	-
71 - šířka ramene	-	-	27	31	26	-
v. nosního kořene	17,9	-	16,6	-	15,3	-
výška subspinale	20,6	-	20,7	-	16,2	-
simotická výška	6,2	-	4,5	-	-	-
Indexy:						
I 1 - délkošířkový	72,0	-	74,1	76,1	79,3	83,5
I 2 - délkovýškový	70,4	-	72,3	-	70,6	-
I 3 - šířkovýškový	97,9	-	97,6	-	89,0	-
I 13 - frontopar.	68,1	-	76,9	63,3	67,7	66,0
I 38 - obličejový	85,6	-	82,9	-	81,0	-
I 39 - hor. obličeje	50,3	52,2	51,2	-	48,0	-
I 42 - očníce	78,6	83,3	80,0	-	81,2	-
I 48 - nosní	53,8	-	46,8	-	50,0	-
I 60 - alveolární	101,9	-	102,0	-	96,4	-
frontomandibulární	-	-	95,9	116,8	81,4	-
nosního kořene	17,5	-	17,1	-	19,1	-
subspinale	20,0	-	23,0	-	23,1	-
simotický	56,4	-	35,4	-	-	-

SKELETTE VOM SLAWISCHEN GRÄBERFELD IN BOJNICKÝ. Aus dem Gräberverband der Rettungsaktion auf dem Gräberfeld in Bojničky (Bez. Trnava) erhielten sich aus den Gräbern 2, 18, 19, 24-27 keine Skelette zur anthropologischen Untersuchung. Im Grab 17 befanden sich Reste einer Frau (etwa der Mutter) und eines Kleinkindes (von 6 Monaten). Von der Gesamtzahl der untersuchten 21 Skelette stammten 12 von Erwachsenen (6 Männer und 6 Frauen) und von 9 Kindern. Die Kinder starben im Alter von 6 und 18 Monaten, 2-3, 4, 5, 8, 8-9 Jahren und zwei Kinder im Alter von 10 Jahren. In der Kollektion der Erwachsenen wiesen zwei Frauen- und zwei Männer-skelette das Alter von 30-40 Jahren auf, zwei Männer von 40-50 Jahren und zwei Frauen starben wahrscheinlich im höheren Alter als 50 Jahre. Bei zwei Frauen und zwei Männern ließ sich wegen der schlechten Erhaltung des Skelettes das Sterbealter nicht feststellen. Es fehlen jedoch Skelette, die man in die Alterskategorie zwischen 20-30 Jahren einstufen könnte und keines der Skelette weist juveniles Alter auf (zwischen 14-20 Jahren). Der zu kleine Verband ist bedeutungslos für die Berechnung der Durchschnittswerte der festgestellten Maße und Indexe. Die Mönnerschädel sind ausgeprägt dolichokran, während bei Frauen alle drei Hauptkategorien des Längen-Breitenindex durch drei Schädel vertreten sind. Im Gesichtindex und Obergesicht sind drei verschiedene Werte erfaßt worden, bei Frauen mit deutlicherem Übergewicht breiter Gesichter. Was die Körperhöhe betrifft, überwiegen hohe, teilweise übermittelgroße Maße. In der kurzen typologischen Charakteristik befinden sich im männlichen Teil dieser Serie ein leptodolichomorpher und ein eurydolichomorpher, ein dolichomorpher, in der Frauenserie ein leptobrachymorpher und zwei eurydolichomorphe Schädel.

In Anbetracht der kleinen Kollektion ist hier ein relativ großes Vorkommen angeborener Abweichungen. Eine isolierte Apophyse beider Akromien (Grab 1), ein Übergangswirbel (etwa Sakralisation - Grab 4), bei einem Frauen- (Grab 6) und einem Kinderskelett (Grab 5) erschien *Canalis sacralis apertus* - die Möglichkeit einer verwandtschaftlichen Beziehung. Die Spondylose der Wirbelsäule weicht nicht vom gebräuchlichen Rahmen ab, der Fund an einem Mönnerschädel (Grab 14) ermöglicht keine genaue etiologische Deutung, obwohl es sich höchstwahrscheinlich um eine alte Verwundung handelt.

In der morphologischen und metrischen Charakteristik und ebenfalls im Vorkommen paleopathologischer Veränderungen fügt sich diese kleine Gruppe von Skeletten in das Bild der altslawischen Populationen aus unserem Gebiet ein. (Abb. 1-3.)

ZUR ENTWICKLUNG DER FRÜHMITTELALTERLICHEN FORSCHUNG IN OBERÖSTERREICH

Vlasta Tovornik

Die ersten frühmittelalterlichen Funde, somit auch die Anfänge der Frühmittelalterforschung in Oberösterreich, stammen aus den letzten drei Jahrzehnten des vorigen Jahrhunderts. Die damals bekannten, vom westlichen Traunufer herührenden baierischen Grabfunde von Schwanenstadt (1882), Leonding (1883) und Wels (1894) wurden als merowingisch oder germanisch bezeichnet. Dementsprechend hielt man die ersten slawischen Funde von Pösting (1898) und St. Georgen a. d. Gusen (1871) für spätmerowingisch bzw. spätgermanisch. Allerdings dachte J. Straberger (1899)¹ bezüglich der Keramik und der Armreifen von Pösting an eine slawische Herkunft!

Etwas später, bei der Entdeckung des Gräberfeldes des karantanischen Kulturkreises von Micheldorf/Kremsdorf (1905/1906) schrieben G. Kaschnitz und M. Abramić von Funden aus der Völkerwanderungszeit.² Das gleiche Material hielt F. Stroh 1938-1939, P. Reinecke zitierend, bereits für einen karolingisch-karantanischen Typus.³

Während der 1. Hälfte des 20. Jh. wurde der Zuwachs der frühmittelalterlichen Funde größer. Dementsprechend wuchs auch die Notwendigkeit für eine Ausgangsposition zur Bearbeitung dieses Materials. Im Jahre 1962 erschien von E. Benninger - Ä. Kloiber die erste zusammenfassende Darstellung der Baierischen und frühdeutschen Bodenfunde Oberösterreichs, mit 96 Fundstellen.⁴

In den Jahren danach (1969-1971) veröffentlichte Ä. Kloiber im Atlas von Oberösterreich⁵ eine Karte der Gräberfeldarchäologie, in der die Anzahl der Fundstellen mit "nicht sicher zuweisbaren" und "beigabenlosen Skelettfunden" so hoch anstieg, was wiederum, um einen grundlegenden und reellen Stand der Frühmittelalterforschung zu erzielen, eine Revision verlangte.

In den arbeitsintensiven 70er Jahren traten bei beiden Forschungsgruppen neue bedeutende Fundstellen zutage. Neben den altbekannten baierischen Bestattungsplätzen von Linz-Zizlau (1938-1943),⁶ Bad Wimsbach-Waschenberg (1952-1954),⁷ Rudelsdorf-Hörsching (1955-1963),⁸ Linz-Wegscheid (1959-1960)⁹ und Hafeld-Fischlham (1963)¹⁰ wurden größere gut dokumentierte Gräberfeldkomplexe, welche ausgemäßig von großer Bedeutung für die baierische Gruppe geworden sind, wie Schlatt-Breitenschützing (1963, 1976-1979)¹¹ und Schwanenstadt (1978-1979),¹² weiter erforscht (Abb. 1).

Schon in den 60er Jahren erhielt die Gruppe der slawischen Bestattungsplätze einen starken Zuwachs durch die Gräberfelder von Gusen-Berglitzl (1964-1974) und Auhof-Perg (1966-1968),¹³ Hausleiten-Gleink (1968-1969)¹⁴ und in den 70er Jahren folgten die Gräberfelder von Windegg-Steyregg (1976),¹⁵ Sierninghofen (1977),¹⁶ Micheldorf-Georgenberg (1978)¹⁷ und Micheldorf-Kremsdorf (1905, 1958-1959, 1978)¹⁸ (Abb. 2).

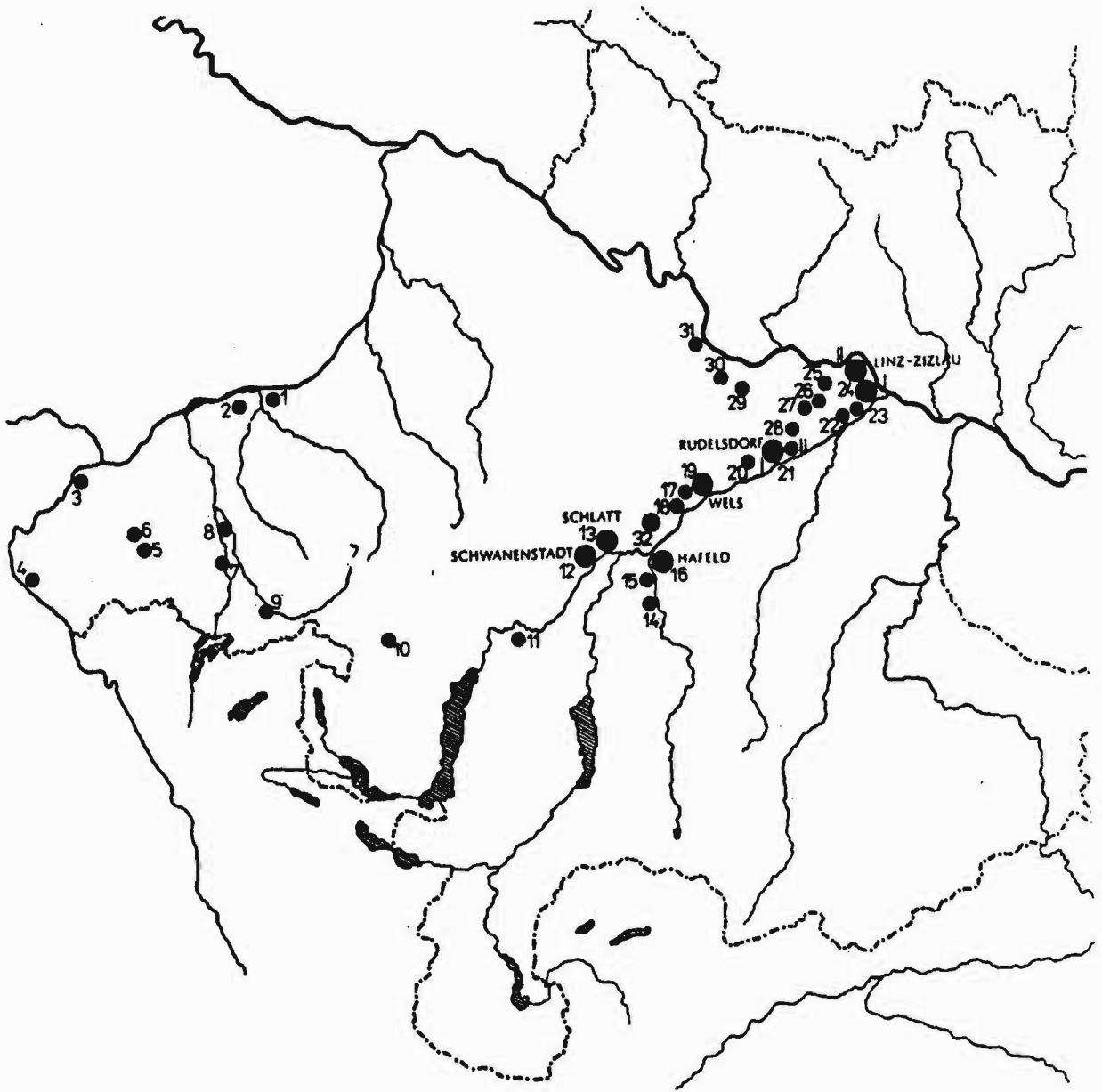

Abb. 1. Baierische Grabfunde in Oberösterreich. Stand 1991.

1 - Mühlheim, 2 - Mining, 3 - Überackern, 4 - Sinzing, 5 - Öppelhausen, 6 - Altheim, 7 - Pfaffstätt, 8 - Mattighofen, 9 - Teichstätt, 10 - Frankenmarkt, 11 - Schöndorf, 12 - Schwanenstadt, 13 - Schlatt, 14 - Feldham, 15 - Bad Wimsbach-Neydharting, 16 - Hafeld, 17 - Lichtenegg-Gaßl, 18 - Lichtenegg-Gaßlloh, 19 - Wels, 20 - Marchtrenk, 21 - Rudelsdorf I und II, 22 - Wegscheid, 23 - Au b. Kleinmünchen, 24 - Linz-Zizlau I und II, 25 - Leonding, 26 - Reith, 27 - Jetzing, 28 - Hörsching, 29 - Annaberg, 30 - Emling, 31 - Brandstatt, 32 - Mostall, b. Gunkskirchen.

● große Signaturen kennzeichnen Gräberfelder mit einem bedeutenden Anteil von Waffengräbern.

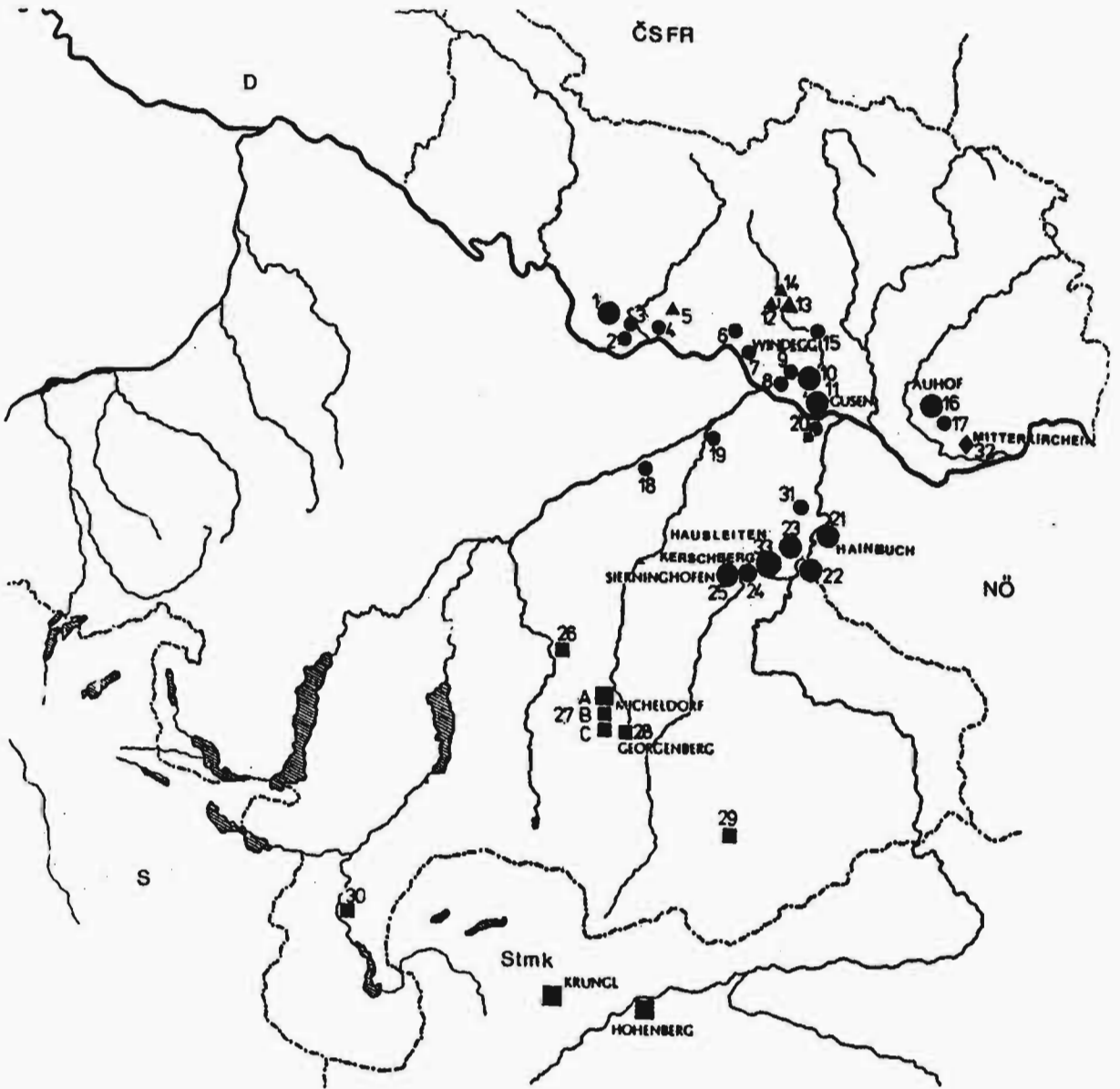

Abb. 2. Slawische Grabfunde in Oberösterreich. Stand 1991.

1 - Mursberg, 2 - Pösting I, 3 - Pösting II, 4 - Niederrottensheim, 5 - Großamberg, 6 - Katzbach, 7 - Windegg, 8 - Luftenberg-Schlagerbrücke, 9 - Luftenberg, 10 - St. Georgen/Gusen, 11 - Gusen, 12 - Zirkenauer-Wald, 13 - Schweinbach, 14 - Holzwiesen, 15 - Standort, 16 - Auhof, 17 - Arbing, 18 - Hasenufer, 19 - Gottschalling, 20 - Lorch, 21 - Hainbuch, NÜ, 22 - Münichholz, 23 - Hausleiten, 24 - Gründberg, 25 - Sierninghofen, 26 - Mitterndorf, 27 - Micheldorf/Kremsdorf, A, B, C, 28 - Micheldorf/Georgenberg, 29 - Windischgarsten, 30 - Bad Goisern, 31 - Kronstorf, 32 - Mitterkirchen, 33 - Kerschberg.

▲ Hügelgrab, ● karantanische Kottlach-Gruppe, ◆ Siedlung, ● ■ ▲ große Signaturen kennzeichnen Gräberfelder mit einzelnen Waffengräbern.

In Ermangelung einer Gesamtdarstellung der Ur- und Frühgeschichte Oberösterreichs, verfaßte J. Reitinger in den 60er Jahren eine zusammenfassende Darstellung aller bis dahin (1968) bekannten Fundstellen, die hauptsächlich auf der lebenslangen Arbeit seines Vorgängers, F. Stroh, basierte.¹⁹ Dieser Fundstellenkatalog ist für unsere heutige Arbeit von großer Bedeutung, auch wenn er bereits einer Überarbeitung bedarf. Was das Frühmittelalter betrifft, entsprechen die Auffassungen J. Reitingers nicht den heutigen Forschungsergebnissen. Auch seine anderen Arbeiten, z. B. sein Beitrag in Baiern und Slawen in Oberösterreich, Symposium 1987 in Linz (Das Slawenproblem aus der archäologischen Sicht) bietet einen "... recht nostalgisch untermalten Text ..." und eine "... kleinkariert wirkende Polemik ..."²⁰

Nach unserer langjährigen archäologischen Forschungstätigkeit innerhalb der beiden Kulturgruppen und wiederholt erkannten ethnischen Unterschieden (in Bestattungsritus, Trachtzubehör, Waffenbeigaben, Anordnung und Orientierung der Gräber, u. a. m.) ließ sich über die Befundreihen das bisher vorhandene Forschungsbild entscheidend berichtigen. M. Pertlwieser brachte 1977 von uns gemeinsam ausgearbeitete Neudarstellungen von E. Benninger - Ä. Kloibers Fundkarten der beigabenführenden Bestattungsplätze des 7./8. und 9./10. Jh. mit insgesamt 60 Fundplätzen. Die Gruppen wurden bezeichnet mit A (baierische Fundplätze), B (donaulawische Fundplätze) und C (Fundplätze der karantanischen Kulturgruppen).²¹

Parallel zur Kartierung folgten ausführliche Erläuterungen zur ethnischen Problematik beider Kulturgruppen, sowie Tabellen mit prozentuell ausgedrückten Werten des in den Gräbern (männlichen und weiblichen Geschlechts) herrschenden Beigabenbrauches. An Hand dieser für die Frühmittelalterforschung Oberösterreichs fundamentalen Darstellung M. Pertlwiesers wurden die ethnischen Unterschiede, die jeweilige Zugehörigkeit für die beiden Gruppen unmißverständlich geklärt. Überdies wurde festgehalten, daß in Oberösterreich auch nicht von "gemischtbelegten" baierisch-slawischen Gräberfeldern gesprochen werden kann.²² In den größeren slawischen Bestattungsplätzen (Gusen, Auhof, Micheldorf/Kremsdorf) wurden zwar auch Kultureinflüsse anderer Ethnika beobachtet, diese sind jedoch als modische Erscheinungen, oder auch durch andere Beziehungen angeeignete Elemente aufzufassen. Es handelt sich um mitgebrachte awarische bzw. manchmal auch neuerworbene baierische Elemente innerhalb der materiellen Kultur der slawischen Bevölkerung des 8. Jh. am Rande des baierischen Kernlandes.²³

Es nahte das Jubiläumsjahr (1977) 1200 Jahre Kloster Kremsmünster und damit verbunden die Gründungsurkunde mit der "bekanntesten Nachricht zur allgemeinen wie zur Verfassungsgeschichte der Slawen ...".²⁴ Anlässlich des Jubiläums bemühte sich eine ganze Reihe österreichischer Geschichtskapazitäten mit Themen über die Agilolfingerzeit, das Leben Herzog Tassilos III. und das baierisch-slawische Verhältnis zu erhellen und der Öffentlichkeit darzulegen. Ein gewichtiger Anteil bei der Klärung des Baiern-Slawen-Syndroms, das uns jahrelang quälte und den unangenehmen Nachgeschmack vieler Diskussionen hinterließ, gehört dem österreichischen Historiker H. Wolfram.²⁵ Nachdem die Forschungsergebnisse über die Stiftungsurkunde von Kremsmünster im Jahre 1963 durch den Historiker H. Fichtenau bekanntgemacht waren,²⁶ analysierte H. Wolfram den Text des "ehrwürdigen Dokuments", aus dem unmißverständlich hervorgeht, daß es eine Organisationsform der Slawendekanie am Dietachbach und Sirnicha (terra bei Dietach und Sierning) unter einem Župan (Physo) gegeben hat und daß slawische Anführer als herzogliche Beamte eingesetzt wurden.²⁷

Daß solche Personen auch in den Gräberfeldern zu erkennen sind, beweisen die Befundsituationen in Micheldorf/Kremsdorf, Sierninghofen, Gusen, Auhof, Hausleiten, Hainbuch und Kerschberg. An jeweils prominenter Stelle des Bestattungsortes, oder auf einem von anderen Gräbern freigelassenen Platz, war eine männliche Bestattung mit beigelegtem Schwert zu beobachten. Wegen dieser ehrenvollen Position, und weil es sich jeweils um die einzige Waffenbestattung im Gräberfeld handelte, nehmen wir an, daß es um einen Sippen- oder Dorfanführer ging. Darüber hinaus ist auch anzunehmen, daß diese Leute nicht nur in ihrer Gemeinschaft das Wort hatten, sondern auch als Kontaktpersonen zur Baiernseite dienten, wobei als äußeres Zeichen des Amtes und der Anerkennung auch von Seiten der bayerischen Landesherren die Waffe getragen bzw. beigegeben werden konnte.

Die endgültige Genesung vom bayerisch-slawischen Syndrom kam aber erst ein Jahr darauf, als im November 1978 das Symposium Bayern und Slawen in Oberösterreich, in Linz abgehalten wurde. Bei diesem Symposium beteiligten sich neben den Historikern und Archäologen auch die Slawisten mit ihren Ortsnamenstudien.²⁸

O. Kronsteiner brachte (neben den Karten mit deutschen Siedlungsnamen) die Karte der Verbreitung slawischer Ortsnamen, eine solche jener Orte, in welchen Slawen urkundlich erwähnt sind, sowie eine Karte der Westgrenze slawischer Ortsnamen.²⁹ Mit verblüffender Genauigkeit paßten sich die Ortsnamenkarten unseren archäologischen Fundortkarten an. O. Kronsteiner grenzte auch die Dauer der ethnischen Eigenständigkeit (bis zur endgültigen Eindeutschung) auf oberösterreichischem Gebiet ab: mit etwa 350 Jahren, in dem er als erstmalige Meldung ihrer Anwesenheit das Jahr 777 und die letzte Angabe mit dem Jahr 1110, in dem Slawen als Besitzer zweier Mansen bei Schlierbach aufscheinen, angab. Er verwies darauf, daß sich die slawische Sprache nicht überall gleichlang erhalten konnte, sondern alsbald assimiliert wurde, so daß alle slawischen Ansiedlungen im östlichen Randbereich Oberösterreichs entlang der Flüsse im 9. Jh. eingedeutscht waren.³⁰

H. Wolfram bewies, daß es im 8. und beginnenden 9. Jh. auf oberösterreichischem Boden slawische Kleinstämme gab, die in bayerische Abhängigkeit gerieten. Slawische Siedlungsiseln bestanden jedoch südlich der Donau an der Dietach und Sierning, sowie nördlich der Donau, im Mühlviertel. Außerdem, so H. Wolfram, besaßen slawische Fürsten, welche sogar mit bayerischen Adelsgruppen versippt waren, verschiedene Güter im Land.³¹

Mit einer Vergleichsdarstellung der bisher ausgegrabenen beigabenführenden bayerischen und slawischen Gräberfelder in Oberösterreich, brachte M. Pertlwießer die Grabungspläne von bayerischen und slawischen Bestattungsplätzen.³² Sein Verdienst lag nicht nur darin, daß er die Unterschiede zwischen dem westlichen und dem östlichen Ethnikum aufzeigte, wobei die Gräber der Befundgruppen A (7./8.) und B (9./10. Jh.) völlig einander räumlich ausschließen (siehe die Karten), er machte zum erstenmal auf die gegenwärtige Datierungskluft "von wenigstens einem halben Jahrhundert" aufmerksam.

Mit all diesen Beiträgen, zeigten sich die Forschungsergebnisse beim Symposium 1978 in Linz in gutem Licht und brachten letztlich doch weitgehende Übereinstimmung der vorher sehr verhärteten Ansichten.

So erlangten wir die dritte Entwicklungsetappe der Frühmittelalterarchäologie in Oberösterreich.

Die baierische Gruppe bekam in den 80er Jahren Zuwachs von zwei Fundstellen mit weiteren Waffengräbern, Brandstatt-Puppling (1975)³³ und Mostall-Gunskirchen (1980).³⁴

Die Gruppe des slawischen Ethnikums wurde im Gebiet des Ennstales mit ebenfalls zwei Grabfundstellen bereichert: bei Kronstorf (1983),³⁵ Kerschberg-Dietachdorf (1980),³⁶ sowie durch eine Siedlung am nördlichen Donauufer in Lehen bei Mitterkirchen (1982-1988).³⁷

Von H. Friesinger, Leiter des Instituts für Ur- und Frühgeschichte, und Dozent F. Dalm der Universität Wien wurden wir in unserem Entwicklungsstadium herzlich unterstützt und zur weiteren Arbeit ermuntert.

Probleme scheint es, bleiben nie aus. Kaum war das ethnische Problem beigelegt, erwiesen sich eine schmerzhaft Lücke und Unvollständigkeiten in der Datierung des betreffenden Zeitabschnittes.

Die bisherige Datierung der slawischen Funde nördlich der Donau und an der Enns, ausschließlich in das 9. Jh., erscheint heute als entschieden zu hoch. Westlich der Traun werden die baierischen Gräberfelder spätestens ab dem 1. Drittel des 8. Jh. nicht mehr benützt, da die Bayern zu dieser Zeit ihre Toten bereits auf Kirchenfriedhöfen bestatten. Hingegen wird der Beginn der slawischen Besiedlung frühestens um 800 angesetzt. Somit entsteht eine zeitliche Kluft von zumindest 70 Jahren (auch entgegen der Aussage der urkundlichen Quellen).³⁸

Anmerkungen

- 1 STRABERGER, J.: In: Mitt. d. Zentral-Komm. z. Erforschung d. kunst- u. histor. Denkmale. Wien 1899, S. 189 f.
- 2 KASCHNITZ, G. - ABRAMIĆ, M.: Funde aus der Völkerwanderungszeit bei Kirchdorf-Micheldorf, OÖ. In: Jb. f. Altertumskunde. 3, Beiblatt. Wien 1907, S. 214-222.
- 3 STROH, F.: Ur- und Frühgeschichte des Bez. Kirchdorf. In: Heimatkunde des pol. Bez. Kirchdorf a. d. Krems. 2, 150. Linz 1938/1939.
- 4 BENNINGER, E. - KLOIBER, Ä.: Oberösterreichs Bodenfunde aus bairischer und frühdeutscher Zeit. In: Jb. d. Oberöstr. Musealver. 107. Linz 1962, S. 125-150.
- 5 KLOIBER, Ä.: Atlas von Oberösterreich. 4. Lieferung (1969), 81. 59 und Erläuterungsband zur 4. Lieferung (1971). Wien.
- 6 LADENBAUER-OREL, H.: Linz-Zizlau, das baierische Gräberfeld an der Traummündung. Wien 1960.
- 7 Unveröffentlicht, Grabung E. Benninger.
- 8 Unveröffentlicht, Grabung M. Pertlwieser.
- 9 Wie Anm. 4, S. 148, Pkt. 32.
- 10 Unveröffentlicht, Grabung M. Pertlwieser.
- 11 Unveröffentlicht, Grabung M. Pertlwieser und V. Tovornik.
- 12 Unveröffentlicht, Grabung M. Pertlwieser und V. Tovornik.
- 13 TOVORNIK, V.: Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof bei Perg in Oberösterreich. Teil 1-2. In: Archaeol. Austr. 69/70. 1985/1986. Wien 1986.
- 14 REITINGER, J.: Oberösterreich in ur- und frühgeschichtlicher Zeit. Linz 1969, S. 341 f., erklärt das Gräberfeld von Hausleiten-Gleink (fälschlich Dornach) für baierisch. Bisher 44 Gräber.

- 15 TOVORNIK, V.: Slawische Grabfunde am nördlichen Donauufer bei Windegg, Gem. Steyregg, OÖ., pol. Bez. Urfahr-Umgebung. In: Jb. d. Oberöstr. Musealver. 122/1. Linz 1977, S. 33 ff.
- 16 DIESELBE: Frühmittelalterliches Gräberfeld von Sierninghofen, Gem. Sierning, pol. Bez. Steyr. In: Jb. d. Oberöstr. Musealver. 123/1. Linz 1978, S. 121 f.
- 17 DIESELBE: Das Gräberfeld der karantanisch-köttlacher Kulturgruppe auf den Georgenberg bei Micheldorf, pol. Bez. Kirchdorf/Krems. In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 10. Baiern und Slawen in Oberösterreich. Symposium 1978. Linz 1980, S. 81-132.
- 18 DIESELBE: Die Gräberfelder von Micheldorf-Kremsdorf in OÖ. In: Die Baiern und ihre Nachbarn. 2. Berichte des Symposiums der Kommission für Frühmittelalterforschung, Oktober 1982 in Stift Zwettl, NÖ. Wien 1985, S. 213 ff.
- 19 REITINGER, J.: Die ur- und frühgeschichtlichen Funde in Oberösterreich. In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 3. Linz 1968.
- 20 REITINGER, J.: Das Slawenproblem aus archäologischer Sicht. In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 10. Baiern und Slawen in Oberösterreich. Symposium 1978. Linz 1980, S. 25-41; dazu Besprechung VINSKI, Z., Arheol. Vest. 32. Ljubljana 1981.
- 21 PERTLWIESER, M.: Zur ethnischen Zugehörigkeit der beigabenführenden Gräberfelder des 9. Jh. im östl. Oberösterreich. In: Jb. d. Oberöstr. Musealver. 122/1. Linz 1977, S. 61 ff.
- 22 PERTLWIESER, M.: ebenda.
- 23 Wie Anm. 13, S. 448.
- 24 Die Anfänge des Klosters Kremsmünster. Symposium Mai 1977. Ergänzungsband zu den Mitt. d. Oberöstr. Landesarchivs. 2. Linz 1978.
- 25 WOLFRAM, H.: Die Gründungsurkunde Kremsmünsters. In: Anfänge des Klosters Kremsmünster, Symposium Mai 1977. Linz 1978, S. 51 ff. und Anm. 3.
- 26 FICHTEAU, H.: Die Urkunden Herzog Tassilos III. und der "Stiftbrief" von Kremsmünster (Neudruck mit Ergänzungen). In: Beitr. zur Mediävistik 2. 1977. S. 62 ff. (Erstaufsatz in: Mitt. d. Inst. f. Österr. Geschichtsforschung. 71. Graz - Köln 1963, S. 1 ff.)
- 27 Wie Anm. 25, S. 65.
- 28 KRONSTEINER, O.: Die slawischen Ortsnamen in Oberösterreich. In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 10. Baiern und Slawen in Oberösterreich. Symposium 1978, Linz 1980, S. 211 ff.
- 29 Wie Anm. 28, S. 215, 217.
- 30 Wie Anm. 28, S. 218.
- 31 WOLFRAM, H.: Überlegungen zur politischen Situation der Slawen im heutigen Oberösterreich (8.-10. Jh.). In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 10. Baiern und Slawen in Oberösterreich. Symposium 1978. Linz 1980, S. 17-24.
- 32 PERTLWIESER, M.: Die frühmittelalterlichen Gräberfeldgrabungen des OÖ. Landesmuseums. In: Schriftenreihe d. Oberöstr. Musealver. 10. Baiern und Slawen in Oberösterreich. Symposium 1978. Linz 1980, S. 43-80.
DERSELBE: Bestattungsformen in oberösterreichischen Reihengräberfeldern des 7. u. 8. Jh. In: Baiernzeit in Oberösterreich. Katalog zur Ausstellung im Schloßmuseum Linz, Mai-Oktober 1977. Linz 1977, S. 89-98.
- 33 Fundber. aus Österr., 14, 1975, S. 183.
- 34 Fundber. aus Österr., 19, 1980, S. 582, Abb. 818.

- 35 Fundber. aus Österr., 22, 1983, S. 320, Abb. 906.
- 36 Fundber. aus Österr., 19, 1980, S. 582, Abb. 817.
- 37 TOVORNIK, V.: Erstfund einer frühmittelalterlichen Siedlung in Lehen bei Mitterkirchen, pol. Bez. Perg, OÖ. In: Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.-10. Jahrhundert. Symposium in Nové Vozokany, Oktober 1983. Nitra 1984, S. 267-272.
- 38 DIESELBE: Zuletzt unter dem Titel Datierungskorrekturen der slawischen Gräber- und Siedlungsfunde in OÖ. Am Symposium in Traismauer, NÖ., Oktober 1990, Über die Datierungsfragen des 8.-10. Jh.

K VÝVOJU VČASNOSTREDOVEKÉHO BÁDANIA V HORNOM RAKÚSKU. Autorka podáva prehľad približne sto rokov trvajúceho včasnostredovekého bádania v Hornom Rakúsku. Jeho začiatky predstavujú prvé výskumy pohrebísk, z ktorých nálezy boli bez výnimky označované ako "merovinské" alebo "germánske" a o niečo neskôr ako "z doby sťahovania národov". Prvé náznaky rozpoznania slovanského etnika severne od Dunaja uvádza J. Straberger. Počas druhej svetovej vojny sa na ne zabudlo. V šesťdesiatych rokoch práca E. Benningera - Ā. Kloibera viedla k vypracovaniu dvoch zreteľne sa líšiacich nálezových skupín - bavorskej a "ranonemeckej" - ako výpovedacej bázy pre ďalšie vedecké spracúvanie.

Podľa výsledkov početných výskumov v okruhu oboch nálezových skupín (na základe pozorovania pohrebného rítu, súčastí kroja, zbraní, stratigrafie a orientácie hrobov) bolo možné opraviť obrez bádania (M. Pertlwieserom a V. Tovornikovou), pričom v južnom Hornom Rakúsku boli fixované tri kultúrne skupiny: bavorská, dunajsko-slovanská a korutánska.

V spolupráci s historikmi (predovšetkým s H. Wolframom) a so slavistami (O. Kronsteiner) sa v r. 1977 - v jubilejnom roku tisícdivestého výročia založenia kláštora v Kremsmünstri, doloženého zakladacou listinou, definitívne objasnil syndróm Bavori-Slovania.

V terajšej etape bádania už nedominuje etnický problém, ale potreba precízie datovania. (Obr. 1, 2.)

VČASNOSTREDOVEKÝ MEČ S NÁPISOM ULFBERHT V EXPOZÍCII MILITÁRIÍ NA HRADE KRÁSNA HÔRKA

Juraj Thoma

Nepochybne jednou z najpoužívanějších zbraní celého stredoveku je meč. Plnil nielen úlohy sečnej a bodnej zbrane, ale stal sa i atribútom určitého spoločenského postavenia. Pre svoju vysokú cenu však bol i výhodným obchodným artiklom.

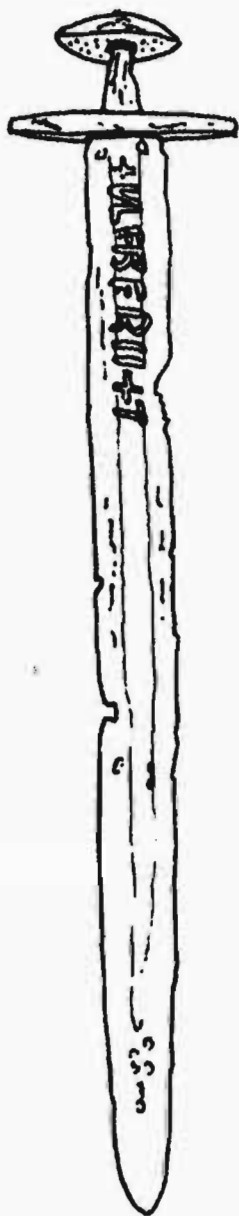
Na čepeliach mečov z 9.-11. stor. sa stretávame s nápismi, niekedy sprevádzanými značkami, ktoré do určitej miery plnili úlohu značky kvality a oznamovali pôvod meča. Popri menách INGELRII, HILTIPREHT a ďalších, nevynímajúc mená znejúce slovansky, je časté meno franského zbrojára ULFBERHT-a, ktorého pôsobnosť bola už starším bádaním lokalizovaná do oblasti medzi Bonn a Mainz na Rýne (Müller-Wille 1970, tam i staršia literatúra). Produkciu tejto dielne dnes zastupuje približne 110 mečov či čepelí z 9.-11. stor., známych prakticky od Islandu po Chorvátsko a stredné Povolžie.

Takto signované meče sa vyskytujú v niekoľkých typoch, ku ktorým bývajú pričleňované podľa typológií jednotlivých autorov s detailnými odlišnosťami (Petersen 1919; Sarnowska 1955; Kirpičnikov 1961, 1966a, b; Kliský 1964; Ruttkay 1976; Kirpičnikov - Medvedev 1985).

Hlavným spoločným poznávacím znakom mečov signovaných menom ULFBERHT je popri dvojsečnej čepeli meno uvedeného zbrojára, umiestnené v tretine pri priečke, ktoré môže byť na opačnej strane čepele doplnené ornamentálnou značkou.

Z Česko-Slovenska boli už dávnejšie známe dva takto signované meče. Prvý z nich bol podľa staršej tradície pokladaný za meč sv. Václava, dnes býva prisudzovaný sv. Štefanovi (Matějček 1916; Eisner 1946; Žak 1960). Meč budí pozornosť už netradičnou úpravou. Jeho hlavica je totiž, rovnako ako priečka, zhotovená z kosti. Priečka, ľahko ohnutá smerom k hrotu meča, je zdobená ornamentom, v ktorom niektorí bádatelia videli normanskú úpravu (Matějček 1916; Schráníl 1930), ale vyskytli sa i úvahy o príbuznosti s mečmi z Rusi (Sarnowska 1955), prípadne o staromaďarskom pôvode. Jeho chronologické zaradenie kolísalo od druhej polovice 10. stor. (Schráníl 1930) až do obdobia okolo roku 1000 (Matějček 1916). Pôvodne sa akiste tento meč dostal na územie Uhorska a až pomerne neskoro v stredoveku do Prahy, kde bol zrejme upravený do dnešnej podoby, možno už po predchádzajúcej úprave. Ďalší meč ULFBERHT pochádza z výskumu pohrebiska Šance pri Litoměřiciach (Zápotocký 1965). Úpravou sa radí k mečom typu Y, ktoré bývajú datované do doby okolo polovice 10. stor., niekedy až do prvej polovice nasledujúceho storočia (Sarnowska 1955).

Až doposiaľ nebol publikovaný žiadny nález takto signovaného meča z územia Slovenska. V expozícii militárií na hrade Krásna Hôrka je od roku 1989 umiestnený meč s čepeľou signovanou menom tohto franského zbrojára (obr. 1; 2). Jeho nálezové okolnosti sú neznáme, pretože pochádza zo starých zbierok rodu Andráši, ktoré boli pôvodne umiestnené v kaštieli Betliar a ich súpisy sa v 50. rokoch stratili. Geografická lokalizácia nálezu preto dnes nie je možná. Meč so signatúrou B 1148 sa úpravou rukoväti hlási k typu X, ktorý predstavuje najrozšírenej-

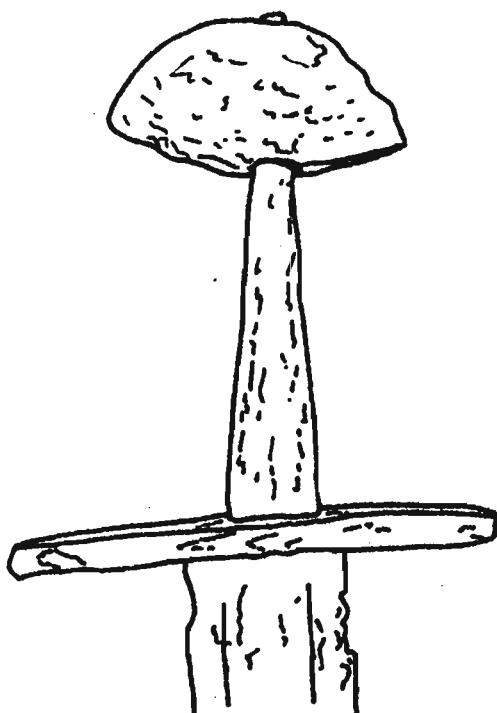
Obr. 1. Meč s nápisom ULFBERHT zo zbierok na hrade Krásna Hôrka (celková dĺžka 94,6 cm).

ší druh ranostredovekého meča v Európe (Arbman 1937; Nadolski 1954; Kliský 1964; Kirpičnikov 1966a, b; Bakay 1967 a ďalší). Jeho výskyt sa viaže na obdobie od druhej polovice 10. (Arbman 1937) až do začiatku 11. stor. (Kirpičnikov 1966a, b). V Poľsku sa pri tomto type rozlišuje ešte niekoľko variantov, delených na mladšiu a staršiu fázu, s počiatkom na sklonku 9. a vyznením v 11. stor. (Žak 1960; Nadolski 1954; Sarnowska 1955).

Uvedený meč má dvojsečnú čepeľ, na niekoľkých miestach po oboch stranách vyštiepenú. Jeho celková dĺžka je 94,6 cm. Z toho čepeľ, široká 5,1 cm, je dlhá 80 cm. Po jej dĺžke je dobre rozoznateľná krvná ryha. Priečka je v priereze mierne obdĺžniková, dlhá 14,7 cm. Rukoväť sa zužuje smerom k hlavici. Hlavica je polguľovitá, jednodielna, so skorodovanou bazálnou časťou. Je dlhá 9,2 cm a vysoká 4 cm. V tretine hladkej čepele je dobre čitateľný nápis ULFBERHT. Začína sa malým latinským krížikom, za ktorým nasleduje U (V) spojené s nasledujúcim L. Ďalšie písmená stoja osobitne. Koncové T je od predchádzajúceho H opäť oddelené malým latinským krížikom. Táto forma nápisu (+ULFBERHT) prevláda na väčšine mečov so signovaním týmto menom, pričom však nie sú výnimkou ani rôzne varianty a skomoleniny tohto mena, prípadne dvojica nápisu ULFBERHT a ďalšieho mena (Müller-Wille 1970, obr. 6-9). K takýmto skomoleninám mohlo dôjsť v snahe o napodobenie mena na meči, ktorý od uvedeného zbrojára nepochádzal, prípadne neznalosťou písma. Na opačnej strane čepele nemá opisovaný exemplár žiadnu značku.

Najpravdepodobnejším spôsobom rozširovania mečov ULFBERHT je ich predaj prostredníctvom obchodníkov i do značne vzdialených oblastí. O tom, že meče, a zvlášť tie, ktoré boli značené, boli vysoko cenené, nás informujú už súdobí arabskí autori. Obchodníci prinášali svoj tovar na významné obchodné miesta, kde ich zase nakupovali ďalší obchodníci, ktorí prípadne mohli výrobky upraviť v dielňach podľa domáceho vkusu a potom predať. V tejto súvislosti sa uvažuje o prípadnej úprave čepele na niektorom zo škandinávskych baltických ostrovov, respektíve o dielňach na Rusi. V rôznych obdobiach však dochádzalo k viac či menej prísnej kontrole predaja zbraní do niektorých oblastí, či priamo k jeho zákazu (napr. viaceré nariadenia z doby Karola Veľkého a Lysého). O tom, že tieto zákazy neboli prísne dodržiavané, ani netreba hovoriť. Inou formou nadobudnutia zbrane bolo jej získanie ako bojovej koristi či lupu. Táto možnosť však prichádza do úvahy na menej rozsiahlych geografických celkoch. V neposlednej miere treba vziať do úvahy vojenskú udalosť, najmä ak boli spojené s dlhším pôsobením vojska na nejakom území. Napríklad v družinách Gejzu a Štefana I. sv. pôsobili i franskí bojovníci a rytieri (Bakay 1967). Obdobne sa Frankovia zdržiavali i na území Chorvátska, kde je ich prítomnosť spojená s christianizačným úsilím. Odtiaľ, z výskumu pohrebiska Biskupja-Crkvina, pochádza i najstaršie datovaný meč ULFBERHT zo sklonku 8. stor. (Vinski 1970).

Pôvod meča uloženého t. č. v expozícii hradu Krásna Hôrka, žiaľ, nie je a pravdepodobne už ani nebude možné bližšie identifikovať. Z hľadiska archeologickej klasifikácie nálezov hmotnej kultúry meč teda predstavuje len solitérny

ULFBERHT

Obr. 2. Meč zo zbierok na hrade Krásna Hôrka. Detail rukoväti a signovania menom ULFBERHT na čepeli.

zbierkový predmet. Napriek tomu však typologická výraznosť a najmä signifikantný nápis s označením známeho výrobného okruhu ULFBERHT umožňujú zaradiť a klasifikovať meč v širších kultúrnohistorických súvislostiach a opäť rozšíriť európsky katalóg včasnostredovekých dvojostých mečov o jeden pozoruhodný exemplár.

Literatúra

- ARBMAN, H. 1937: Schweden und das Karolingische Reich. Stockholm.
- BAKAY, K. 1967: Archäologische Studien zur Frage der ungarischen Staatsgründung. In: Acta archaeol. Acad. Sci. hung. 19. Budapest, s. 105-173.
- EISNER, J. 1946: Spor o přílbu sv. Václava. Obz. prehist., 13, s. 5-9.
- KIRPIČNIKOV, A. N. 1961: Meči Kijevskoj Rusi (IX-XI vv.). Sov. Archeol., 4, s. 179-197.
- KIRPIČNIKOV, A. N. 1966a: Nadpisy i znaki na klinkach vostočnojevropejskich mečej IX-XIII vv. In: Skandinav. Sbor. 11. Tallin, s. 249-298.
- KIRPIČNIKOV, A. N. 1966b: Drevnerusskoje oružije I - meči i sabli. In: Archeol. SSSR - Svod archeol. Istočnikov. E 1-36. Moskva - Leningrad.

- KIRPIČNIKOV, A. N. - MEDVEDEV, A. F. 1985: Drevňaja Rus - Gorod, zamok, selo. Moskva, s. 298-363.
- KLISKÝ, M. 1964: Územné rozšírenie a chronológia karolínskych mečov. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. Nitra, s. 105-122.
- MATĚJČEK, A. 1916: Zbraň sv. Václava a meč svatoštěpánský. Věst. Čes. Akad., 25, s. 246-271.
- MÜLLER-WILLE, M. 1970: Ein neues Ulfberht-Schwert aus Hamburg. Verbreitung, Formenkunde und Herkunft. In: OFFA. 27. Kiel, s. 65-91.
- NADOLSKI, A. 1954: Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku. Łódź.
- PETERSEN, J. 1919: De norske Vikingsverd. In: Videnskamps - Selskapets Skrif-ter II, Hist.-filos. Klasse. 1. Kristiania.
- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung zur erste Hälfte des 14. Jahrhun-derts in der Slowakei (II). Slov. Archeol., 24, s. 245-395.
- SARNOWSKA, W. 1955: Miecze wczesnosredniowieczne w Polsce. In: Światowit. 21. Warszawa, s. 276-323.
- SCHRÁNIL, J. 1930: Několik poznámek o původu a stáří meče svatováclavského a sva-toštěpánského. In: Pekařův sborník - Od pravěku k dnešku, I. Praha, s. 65-74.
- VINSKI, Z. 1970: Oružje na području starohrvatske države do godine 1000. In: I Międzynarodowy kongres archeologii słowiańskiej, Warszawa 1965. III. War-szawa, s. 135-158.
- ZÁPOTOCKÝ, M. 1965: Slovanské osídlení Litoměřicka. Památ. archeol., 56, s. 205-391.
- ŽAK, J. 1960: Problem pochodzenia mieczów tzw. "wikińskich" na ziemiach zachod-niosłowiańskich, głównie Polskich. Archeol. Polski, 4, č. 2, s. 297-344.

FRÜHMITTELALTERLICHES SCHWERT MIT DER INSCHRIFT ULFBERHT IN DER WAFFENEXPOSITION AUF DER BURG KRÁSNA HÔRKA. Aus dem Gebiet der Tschecho-Slowakei waren schon seit längerem zwei frühmittelalterliche Schwerter bekannt, die mit dem Namen des frän-kischen Waffenschmiedes ULFBERHT signiert waren. Das erste von ihnen hielt man in der älteren Tradition für das Schwert des Hl. Wenzel, heute pflegt es Stephan dem Heiligen zugeschrieben zu werden. Bemerkenswert ist es mit seiner untradi-tionellen Gestaltung - seine Parirstange und auch der Knauf sind nämlich aus Kno-chen angefertigt. Dies ist offenbar die Folge seiner verhältnismäßig späten mit-telalterlichen Gestaltung danach, als es aus Ungarn nach Prag gelangte. Das wei-tere Schwert ULFBERHT stammt aus der Gräberfeldgrabung Šance bei Litoměřice. Mit seiner Ausführung wird es zu den Schwertern des Typs Y gereiht, die in die Zeit um die Mitte des 10. Jh. datiert werden.

Bis jetzt wurde kein Exemplar dieses Schwertes aus dem Gebiet der Slowakei publiziert. In der Exposition der Militaria auf der Burg Krásna Hôrka ist seit dem J. 1989 ein Schwert untergebracht, dessen Klinge mit dem Namen dieses Waffenschmiedes signiert ist. Seine Fundumstände sind unbekannt, weil es aus alten Sammlungen stammt. Das Schwert meldet sich mit seiner Zurichtung zum Typ X. Es hat eine zweischneidige Klinge mit Scharten an einigen Stellen. Seine Gesamt-länge beträgt 94,6 cm. Davon hat die Klinge 80 cm Länge und ist 5,1 cm breit. In der ganzen Länge ist eine gut erkennbare Blutrinne. Die Parierstange von 14,7 cm Länge ist im Querschnitt leicht rechteckig. Der Knauf ist halbkugelig, einteilig, 9,2 cm lang und 4 cm hoch. Im Drittel der glatten Klinge befindet sich die In-schrift "+ULFBERHT". Auf der umgekehrten Seite der Klinge ist keine Signierung. (Abb. 1; 2.)

MOJA ÚČASŤ NA ARCHEOLOGICKOM VÝSKUME
NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH
V ROKOCH 1929-1989

Vojtech Budinský-Krička

Autor v tomto príspevku zhrňuje výsledky archeologického výskumu, ktorý v uvedených rokoch so svojimi spolupracovníkmi viedol na pravěkých, včasnodejinných, slovanských a stredovekých náleziskách na Slovensku a v Čechách, prvé ako kustód archeologického oddelenia v Slovenskom národnom múzeu v Martine (1929-1933), ďalšie ako pracovník Čsl. štátneho archeologického ústavu v Prahe (1933-1938), vedúci Štátneho archeologického ústavu v Martine (1939-1950), pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre (1954-1980) a posledné ako dôchodca (1981-1989). Od výskumných prác bol nedobrovoľne vzdialený v dase od 20. 4. 1951 do 8. 1. 1954 (Nápravnovýchovné zariadenie, Ilava). Vo výskume od roku 1954 sa zameriaval už skoro výlučne na oblasť východného Slovenska s dôrazom na poznávanie slovanského osídlenia regiónu.

1929-1933 (SLOVENSKO)

1. Dolný Kubín, okr. Dolný Kubín, poloha: Na hradách. V spolupráci s A. Kociánom záchranný výskum lužického pohrebiska (Budaváry 1933a, s. 18, obr. 3; Budinský-Krička 1947, s. 79; Čaplovič 1959, s. 301; Veliačik 1983, s. 178).

2. Ilava, okr. Považská Bystrica, poloha: Porubská dolina. V spolupráci so Š. Križanovou záchranný výskum rozsiahleho lužického pohrebiska, narušeného prestavbou cesty Ilava - Horná Poruba (Budaváry 1930, s. 220-221; 1932, s. 65-70; 1936-1937, s. 20, 29; Eisner 1930, s. 173; 1931, s. 143; 1933, s. 97, 114-116, 123, 125, 130, 132, 134, 136, 140; 1933-1934, s. 176; Krička 1942, s. 26; Budinský-Krička 1947, s. 80-83; Veliačik 1983, s. 180, tab. XXX). V súvisi s rítom pohrebiska osobitnú pozornosť si zasluhuje hrob so skrčenou kostrou, ktorého prílohou bola lužická keramika (Budaváry 1932, obr. 4).

3. Košeca, okr. Považská Bystrica, poloha: Rudé. Roku 1929 v spolupráci so Š. Križanovou záchranný výskum lužického pohrebiska, narušeného r. 1922 pri stavbe úzkokoľajnej železnice. Jeden z odkrytých hrobových celkov (hrob 8) obsahoval neporušenú ľudskú lebku, ležiacu vo vertikálnej polohe, tvárou na JV (Budaváry 1929b, s. 125-130; 1936-1937, s. 20; Eisner 1930, s. 173; 1932, s. 73; 1933, s. 97, 115, 116, 125, 131, 137, 138, 140; 1933-1934, s. 177; Budinský-Krička

Redakčná poznámka: Publikujeme autorov prehľad oceloživotného podielu na archeologickom výskume v Čechách a na Slovensku. Pri redakčnej úprave sa rešpektovalo autorovo členenie výskumných akcií podľa rokov ich uskutočnenia a doplnenie každej takejto etapy samostatným zoznamom literatúry. Názvy obcí a polôh sa uvádzajú v zhode s dokumentačnými záznamami autora. Na konci príspevku sa zaraďuje zoznam obcí s odlišnými názvami, resp. iným administratívnym začlenením (podľa štatistického lexikonu platného do 31. 12. 1992).

ka 1947, s. 80, 81). Ďalšie hrobové celky boli z pohrebiska zachránené zásluhou Š. Križanovej a C. Jenegu r. 1932 (Budaváry 1933b, s. 19-20; Veliačik 1983, s. 181).

4. Martin, okr. Martin, poloha: Jahodníky. Na stavenisku domu P. Blíšku záchranný výskum žiarových hrobov zo záverečnej fázy lužickej kultúry (Eisner 1932, s. 73; Budaváry 1939, s. 14, obr. 2; Veliačik 1983, s. 183).

5. Nozdrovica, okr. Považská Bystrica, poloha Hradište. V spolupráci so Š. Križanovou zisťovací výskum hradiska púchovskej kultúry (Budaváry 1931, s. 63; 1936-1937, s. 30, obr. 6: 13; 1939, s. 17, obr. 4; Eisner 1932, s. 74; 1933-1934, s. 180; Kraskovská 1947, s. 109).

6. Pinciná, okr. Lučenec, poloha: cesta Pinciná - Rimavská Sobota. V rámci záchranného výskumu, realizovaného v súvisi s prestavbou cesty v km 136.960-137, odkrytá kultúrna jama bukovohorskej kultúry (Budinský-Krička 1947, s. 57, tab. V: 12-21) a preskúmaná ohrozená časť kultúrnej vrstvy zo staršej fázy pilinskej kultúry (Eisner 1932, s. 74; 1933, s. 145; Budaváry 1939, s. 11-16). J. Eisner (1932, s. 70) v súvisi s kultúrnou jamou pripomína, že Pinciná je prvé naše sídlisko s keramikou "Bukových vrchov" pod šírým nebom. Keramika z kultúrnej jamy podľa datovania S. Šišku (1989, s. 162) náleží do okruhu mladšej lineárnej keramiky.

7. Púchov, okr. Považská Bystrica, poloha: vrch Skalka. V rámci záchranného výskumu na spomenutom vrchu sa okrem púchovskej (Budaváry 1936-1937, s. 30, obr. 7, 8) a dáckej keramiky (tamže, obr. 8: 10-12) našla i lužická (tamže, s. 29, obr. 6: 11, 12), bronzový depot a halštatský železný nôž (Budaváry 1930, s. 220-221; 1936-1937, s. 29; Eisner 1931, s. 142, 144, 145).

8. Radzovce, okr. Lučenec

a/ Poloha: Monosza. Záchranný výskum pohrebiska pilinskej kultúry (Eisner 1931, s. 143; 1932, s. 75; 1933, s. 79, 80, 82, 84, 91, 117, 145; 1933-1934, s. 178; 1944-1948, s. 29; Budaváry 1933a, s. 18; 1939, s. 14; Budinský-Krička 1947, s. 90, tab. XVIII). Vo výskume pohrebiska, náležiacoho mladšej fáze kyjatickej kultúry, pokračoval a ho aj skončil V. Furmánek (Furmánek 1977, s. 257; 1990; Furmánek - Veliačik 1980, s. 167).

b/ Poloha: Somvölgy. Zisťovací výskum sídliska pilinskej kultúry (Eisner 1932, s. 74; 1933, s. 145; Budinský-Krička 1947, s. 91). Systematického výskumu sídliska, v mladšej fáze náležiacoho kyjatickej kultúre, sa ujal a ho aj skončil V. Furmánek (Furmánek 1980a, s. 91-94; 1980b, s. 69-73).

9. Radzovce, časť Šiatorská Bukovinka, okr. Lučenec, poloha: vrch Kőszegő. Výskum výšinného sídliska kultúry s kanelovanou keramikou (Eisner 1932, s. 78; 1933-1934, s. 171; 1944-1948, s. 23; Krička 1942, obr. 5: 1; Budinský-Krička 1947, s. 63) a kostolackej skupiny (Budinský-Krička 1947, tab. VII: 12; Nemějcová-Pavúková 1970, s. 217; Pavúk - Šiška 1980, s. 143) a hrádku z doby románskej (Eisner 1932, s. 78; 1933, s. 274; 1933-1934, s. 188; 1944-1948, s. 41; 1947, s. 146; Budaváry 1933a, s. 18; 1939, s. 19, 20; Polla 1983, s. 243; Habovštiak 1985, s. 16, 123). Vo výskume hradiska pokračoval I. Hrubec (Hrubec 1982, s. 311-316).

10. Spišské Vlachy, okr. Spišská Nová Ves, poloha: vrch Oreveník. Záchranný výskum sídliska kultúry s kanelovanou keramikou v úžľabine na okraji kameňolomu (Budinský-Krička 1947, s. 63).

L i t e r a t ú r a

- BUDAVÁRY, V. 1929a: Žiarové hroby z mladšej doby bronzovej v Porubskej doline pri Ilave. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 2, č. 3, s. 123-126.
- BUDAVÁRY, V. 1929b: Hroby z mladšej doby bronzovej v Košeci (okres Ilava). In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn., 23, č. 3/4. Turč. Sv. Martin, s. 125-130.
- BUDAVÁRY, V. 1930: Hromadný nález bronzový na "Skalke" pri Púchove. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn., 24, s. 220-221.
- BUDAVÁRY, V. 1931: Výskum na Hradišti pri Nozdroviciach (okr. Ilava). Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 23, č. 2, s. 63.
- BUDAVÁRY, V. 1932: Archeologický výskum Slovenského národného múzea na popolní-covom pohrebišti lužickosliezskeho typu pri Ilave r. 1932. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 24, č. 3/4, s. 65-70.
- BUDAVÁRY, V. 1933a: Zpráva o činnosti v archeologickom oddelení SNM za rok 1932. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 25, č. 1/2, s. 16-19.
- BUDAVÁRY, V. 1933b: Nález bronzových ihlíc a lužicko-sliezskych žiarových hro-bov z mladšej doby bronzovej v Košeci (okr. Ilava). Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 25, č. 1/2, s. 19-22.
- BUDAVÁRY, V. 1936-1937: Prehľad prírastkov prehistorického oddelenia Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1921-1930. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 27/28, s. 17-32.
- BUDAVÁRY, V. 1939: Prehľad prírastkov archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Turč. Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1931-1933. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 30, č. 1, s. 11-16; č. 2, s. 17-21.
- BUDINSKÝ-KRÍČKA, V. 1947: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: Slovenské dejiny 1. Slovensko v praveku. Bra-tislava, s. 55-101.
- ČAPLOVIČ, P. 1959: Lužické žiarové hroby na Hradách v Dolnom Kubíne. Slov. Archeol., 7, s. 301-316.
- EISNER, J. 1930: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v ro-ku 1929. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 24. Turč. Sv. Martin, s. 167-179.
- EISNER, J. 1931: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v roku 1930. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 25. Turč. Sv. Martin, s. 139-147.
- EISNER, J. 1932: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1930. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 26. Turč. Sv. Martin, s. 68-78.
- EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- EISNER, J. 1933-1934: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1932 a 1933. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 27/28. Turč. Sv. Martin, s. 166-189.
- EISNER, J. 1935: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1934. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 29. Turč. Sv. Martin, s. 51-80.
- EISNER, J. 1944-1948: Prehistorický a protohistorický výzkum na Slovensku a v Zakarpatskej Ukrajině v rokoch 1918-1938. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 38/42. Turč. Sv. Martin, s. 17-41.
- EISNER, J. 1947: Slovensko v dobe kultúry hradištnej. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 120-158.
- FURMÁNEK, V. 1977: Pílinyer Kultur. Slov. Archeol., 25, s. 251-370.
- FURMÁNEK, V. 1980a: Sídliště piliňské a kyjatické kultury v Radzovcích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 91-95.

- FURMÁNEK, V. 1980b: Pokračování výzkumu na sídlišti piliňské a kyjatické kultury v Radzovcích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1979. Nitra, s. 69-73.
- FURMÁNEK, V. 1985: Další sezona výzkumu v Kyjaticích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1984. Nitra, s. 79-80.
- FURMÁNEK, V. 1990: Radzovce - osada ľudu popolnicových polí. Bratislava.
- FURMÁNEK, V. - VELIAČIK, L. 1980: Doba bronzová. In: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slov. Archeol., 28, s. 159-179.
- HABOVŠTIAK, A. 1985: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava.
- HRUBEC, I. 1982: Hrádok v Šiatorošskej Bukovinke, okr. Lučenec. In: Archaeol. Hist. 7. Brno, s. 311-316.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1947: Kultúra laténska. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 104-117.
- KRIČKA, V. 1942: Výtvarný prejav slovenského praveku. Martin.
- NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1970: Kostolacká skupina. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 217-219.
- PAVŮK, J. - ŠIŠKA, S. 1980: Neolit a eneolit. In: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slov. Archeol., 28, s. 137-158.
- PDLLA, B. 1983: Zásluhy Vojtecha Budinského-Krička o rozvoj historickej archeológie. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 243-249.
- ŠIŠKA, S. 1989: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku. Bratislava.
- VELIAČIK, L. 1983: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra.

1933-1938 (SLOVENSKO)

11. Brezolupy, okr. Topoľčany, poloha: Stavňý háj. Výskum slovanských mohýl zo 7.-9. stor. (Budaváry 1935, s. 355-364; 1936-1937, s. 15; Eisner 1944-1948, s. 38; 1947, s. 124, 129, 131; Chropovský 1970, s. 16; Budinský-Krička 1978a, s. 40; Štefanovičová 1989, s. 66; Ruttkay 1975, s. 134.
12. Ďurďovo, okr. Považská Bystrica, poloha: Na smrčku. V spolupráci so Š. Križanovou záchranný výskum kostrového hrobu z doby veľkomoravskej (Križanová 1936-1937, s. 62 n.; Eisner 1937, s. 108; 1947, s. 130, 155).
13. Dvorec, okr. Topoľčany, poloha: za kaštieľom K. Koresku. Záchranný výskum slovanského kostrového hrobu, ktorého prílohou bola železná sekera (Budaváry 1936-1937, s. 15, obr. 7; Eisner 1933-1934, s. 187). Okrem tohto hrobu sa na lokalite zistili aj hroby rituálne pochovaných zvierat, najskôr hovädzieho dobytku. Analógiu predstavuje pohrebisko hovädzieho dobytku datované zlatým kovaním, zdobeným štylizovanou kravskou hlavou, do staromaďarského obdobia, odkryté v Sárbogárde v Maďarsku (Kralovánszky 1964, s. 181; 1965-1966, s. 85-96).
14. Horná Štubňa, okr. Martin. V obchode so starožitnosťami A. Chauru na Národnej triede v Prahe som kúpil pre Slovenské národné múzeum v Martine depot z mladšej doby bronzovej, nájdený údajne pri stavbe železnice (Eisner 1937, s. 101, 102; Budinský-Krička 1947, s. 83; Novotná 1970, s. 96; Veliačik 1983, s. 179, tab. XXXV: 1-6).

15. Ivanka pri Nitre, okr. Nitra. Sondovací výskum s negatívnym výsledkom na údajnom nálezisku zlatých emailovaných doštičiek z koruny z 11. stor. s gréckymi nápismi (Eisner 1933a, s. 263; 1947, s. 141; Budaváry 1936-1937, s. 13).

16. Krásna Ves, okr. Topoľčany, poloha: na miernom návrší s terajším cintorínom a pieskoviskom. Výskum lužického pohrebiska a eneolitického sídliska ludanickej a bošáckej skupiny (Budaváry 1936-1937, s. 14, 16; Eisner 1935, s. 67; 1937, s. 99; Budinský-Krička 1947, s. 78-82, tab. XXIII-XXIV; Novotná 1980, s. 32, 36, 103, 127; Veliačik 1983, s. 181, tab. XIII: 1, XIV: 1; Budinský-Krička - Veliačik 1986, s. 6-122 a dodatky: Stloukal, M.: Anthropologische Analyse der Leichenbrandreste aus Krásna Ves, s. 123-136; Hajnalová, E.: Holzkohlenstückchen aus dem Gräberfeld in Krásna Ves, s. 137-138; Němejcová-Pavúková, V.: Besiedlung aus der jüngeren Steinzeit in Krásna Ves, s. 139-146; Cheben, I.: Auswertung von Spaltindustrie aus der Äneolithischen Siedlung der Fundstelle in Krásna Ves, s. 147-154; rec.: Podborský, V. v Sbor. Prací Filos. fak. brněn. Univ. 1987, s. 167-168. Úzky súvis sídliska s obdorným sídliskom a pohrebiskom v jaskyni Dúpná diera v neďalekej Slatinke nad Bebravou (Bárta 1983, s. 15-37) je veľmi pravdepodobný.

17. Krasňany, okr. Žilina, poloha: Háj. Na ľavobrežnej terase Terchovského potoka výskum birituálneho mohylníka z doby veľkomoravskej (Budaváry 1933, s. 50-53; 1936-1937, s. 11-12, obr. 1, 2; 1938-1939, s. 85-105; Eisner 1935, s. 78; 1944-1948, s. 38; 1947, s. 132-134, 149; Krička 1942a, s. 10; Budinský-Krička 1978b, s. 113; Chropovský 1970, s. 134; Ruttkay 1975, s. 152; Beňko 1985, s. 9, 10, 12, 21, 27, 28, 30, 275; Ratkoš 1988, s. 55, 56; Štefanovičová 1989, s. 66). Pohrebisko v Krasňanoch má základný význam vo výskume slovenského osídlenia severného Slovenska.

18. Krivoklát, okr. Považská Bystrica, polohy: Podmanovie, Košariško, Uhlisko. Prieskum nálezísk štiepanej rádiolaritovej industrie, svedčiacich o dielňach (Budaváry 1940, s. 34; Eisner 1933-1934, s. 174, pozn. 68). V súvisi s nástrojmi z polohy Podmanovie nevylučuje sa možnosť ich paleolitického pôvodu (Budaváry 1940, s. 35, obr. 2).

19. Kšinná, okr. Topoľčany, poloha: Novina. V spolupráci s O. Čepkom výskum lužického pohrebiska (Eisner 1933-1934, s. 177; 1935, s. 67; Budaváry 1936-1937, s. 13, obr. 3, 4; Krička 1942a, s. 12; Budinský-Krička 1947, s. 80-82, tab. XXVI: 8; Veliačik 1983, s. 181, tab. XXIV: 1-4).

20. Malý Čepčín, okr. Martin, poloha: Homôľka. Výskum zvyškov mohyly slovenského veľmoža zo začiatku 9. stor. (Eisner 1933a, s. 240, 251, 259, tab. XCVI: 7, 8, 12; 1933-1934, s. 186; 1937, s. 109; 1944-1948, s. 39; 1947, s. 130-132, 134, 139; Budaváry 1936a, s. 94-100; 1936-1937, s. 16; Krička 1942b, s. 43, 44; Budinský-Krička 1978c, s. 125; Chropovský 1970, s. 134; Ruttkay 1975, s. 157; Štefanovičová 1989, s. 79; Turek 1988, s. 99). Výskum presvedčivo zistil, že veľmoža nepochovali s koňom, o ktorom sa zmieňuje T. Lehoczky vo svojej správe o prvom výskume mohyly (Eisner 1944-1948, s. 39; 1947, s. 131).

21. Martin, okr. Martin. V spolupráci s prof. J. Vodrážkom záchranný výskum kostolného radového pohrebiska z 11.-13. stor., objaveného pri kanalizačných prácach pred priečelím ranogotického chrámu (Budaváry 1936b, s. 92-93).

22. Nižný Blh, okr. Rimavská Sobota, poloha: vrch Nagykötetö. Prieskum stredovekého hrádka, opevneného valom a priekopou (Budaváry 1936-1937, s. 17).

23. Omastiná, okr. Topoľčany, poloha: jaskyňa Vlčí dol. V spolupráci s O. Čepkom výskum kultúrnej vrstvy s lengyelskou, kanelovanou, lužickou a neskoroslovanskou keramikou (Eisner 1935, s. 58; 1936, s. 69, 70, 77; Budaváry 1936-1937, s. 13; Krička 1942a, s. 10, 12, obr. 1; Budinský-Krička 1947, s. 59; Bárta 1983, s. 28; Veliačik 1983, s. 184).

24. Pinciná, okr. Lučenec, poloha: pieskovisko pri liehovare. Záchraný výskum sídliskových jám s keramikou bukovohorskou, pilinskou a z mladšej doby rímskej (Eisner 1935, s. 76; Budaváry 1936-1937, s. 13, obr. 5; Krička 1942, s. 12) a sondovací výskum vľavo od cesty Pinciná - Rimavská Sobota na parcele 650/56 na sídlisku s bukovohorskou, lengyelskou a pilinskou kultúrou (Budaváry 1936-1937, s. 13).

25. Považská Bystrica, okr. Považská Bystrica, poloha: Zákostolie. Roku 1936 na námestí blízko kostola pri kanalizačných prácach zistené lužické pohrebisko. Keramické nálezy z neho, zachránené tamajším mestským úradom, po rekonštruovaní a spracovaní v Čsl. štátnom archeologickom ústave v Prahe vrátené uvedenému úradu s návrhom na ich uloženie v najbližšom múzeu. Od tých čias nezvestné (nálezová správa 1658/38 v AÚ SAV v Nitre). Ako pracovník menovaného ústavu som v dňoch 13.-19. júla 1938 blízko miesta prvých nálezov, konkrétne medzi ohradou kostola a domom č. 101 a jeho záhradou, odkryl 16 hrobových celkov (č. príř. kat. 152-167/38). Pražský archeologický ústav nálezy deponoval v Slovenskom národnom múzeu v Martine (inv. č. D 1428-159; Budinský-Krička 1947, s. 81; Veliačik 1983, s. 186, tab. XXIII: 3, 4).

26. Radvaň nad Dunajom - Žitavská Tóň, okr. Komárno, poloha: Dunáradülő. Výskum slovensko-avarského pohrebiska (Eisner 1944-1948, s. 37, 38; 1947, s. 157; Budinský-Krička 1956, s. 5-131 a dodatky: Sláviková, J.: Rozbor uhlíkov a zvyškov dreva z pohrebiska v Žitavskej Tóni, s. 131; Vlček, E.: Antropologický materiál z pohrebiska v Žitavskej Tóni, s. 132-154; Musil, R.: Osteologický materiál z pohrebiska v Žitavskej Tóni, s. 155-162). Na pohrebisku sa vyskytli aj ojedinelé laténske žiarové hroby (Budaváry 1937, s. 185-188; Kraskovská 1947, s. 110). Výskum slovensko-avarského pohrebiska skončila Z. Čilinská (1960, s. 850-851, 860-866; 1963, s. 87 n.; Chropovský 1970, s. 47; Štefanovičová 1989, s. 59, 78).

27. Ruskovce, okr. Topoľčany, poloha: Skala. V spolupráci s K. Sopkom zisťovací výskum stredovekého hrádku, opevneného valom a priekopou (Budaváry 1936-1937, s. 15; Eisner 1936, s. 90).

28. Slatinka nad Bebravou, okr. Topoľčany, poloha: Dúpna díera. Skrývkou kultúrnej vrstvy vo vstupnej časti jaskyne zistené osídlenie v eneolite, mladšej dobe bronzovej a stredoveku (Eisner 1936, s. 69, 70, 77; 1937, s. 97; Budaváry 1936-1937, s. 14; Bárta 1983, s. 23-24). V ťažko prístupnej časti jaskyne objavené kostrové pohrebisko s keramikou neskorolengyelského rázu (Eisner 1936, s. 69; Budinský-Krička 1947, s. 60-61, tab. VI: 1-13; Němejcová-Pavúková 1970, s. 148, tab. XIX: 7; Bárta 1983, s. 20). Výskum jaskyne skončil J. Bárta (Bárta 1983, s. 15-37). Roku 1935 som niekoľko lebiek z pohrebiska odoslal na preskúmanie Národnému múzeu v Prahe, kde sa nezachovali.

29. Slovenské Pravno, okr. Martin, poloha: Šiance. Prieskum stredovekého hrádku, opevneného valmi a priekopami (Budaváry 1936-1937, s. 17).

30. Trenčianske Biskupice, okr. Trenčín, poloha: Kobyliny na Nivách. V spolupráci so Š. Križanovou zistenie nálezových okolností kostrových

hrobov únětickej kultúry a slovanských hrobov z veľkomoravského obdobia, rozrušených pri stavbe vojenských objektov. Z narušených hrobov asi pochádza aj kamená sekera eneolitického rázu a pravdepodobne aj veľká stredolaténska bronzová spona, ktorej analógiou je zatiaľ len spona zo Slovenského Pravna a zlomok spony tohto typu z poľských Maszkowiec (Pieta 1982, s. 28, tab. V: 3, 4). Nálezy sú uložené v múzeu v Trenčíne (Križanová 1947, s. 41-46; obr. 1-4; Budinský-Krička 1948-1949, s. 272; Ruttkay 1975, s. 182; Bialeková 1978, s. 216).

31. Trstené, okr. Liptovský Mikuláš. Sondovací výskum po obvode apsidy románskeho kostola (Mencl 1937, s. 340; Budinský-Krička 1945-1946, s. 266).

32. Turčianska Blatnica, okr. Martin, poloha: jaskyňa Na vyhni v Gadari. V spolupráci s K. Silnickým výskum sídliskovej vrstvy s keramikou kultúry s kanelovanou keramikou (Budaváry 1939, s. 12, obr. 3: 1, 2), grafitovou neskorolaténskou (tamže, s. 17, obr. 3: 6), z doby rímskej (tamže, s. 17, obr. 6-10), včasnოსlovanskou, hrubej výroby (tamže, s. 15, obr. 3: 11), a stredovekou (tamže, s. 20, obr. 5: 1, 2). Z ďalších neskorolaténskych nálezov si osobitnú pozornosť zasluhuje štíhla váza (podarilo sa ju zrekonštruovať) z plavenej hliny, formovaná na kruhu, s úzkym okružím, zdobená po obvode hrdla rebrom a na tele pásmi jemných vodorovných rýh, jednoduchými vlnovkami a vkolokovanými ružicami (tamže, s. 17, 19; Krička 1942b, obr. 25), veľmi dobre porovnateľná s vázovitou nádobou zo stradonickej fázy laténskeho obdobia zo Stradonic (Filip 1948, obr. 39: 11). Z nálezov z doby rímskej je pozoruhodný najmä kostený hrebeň s polkruhovým držadlom s rytou výzdobou (Budaváry 1939, s. 17, obr. 3: 5; Krička 1942b, obr. D). Jeho prílehlavé analógie predstavuje hrebeň z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov zo sídliska na Pavlovičovom námestí v Prešove, ďalší, z toho istého obdobia, zo sídliska III v Prešove (Budinský-Krička 1966, obr. 82: 7) a exemplár z doby sťahovania národov z rímskeho kastela v Leányvári (Sakař 1963, s. 58, tab. IX: 3).

33. Vojnatina, okr. Michalovce, poloha: Maleniky. Roku 1936 sa uskutočnila prvá etapa výskumu rozsiahleho predkuštanovického žiarového pohrebiska (Budaváry 1936-1937; Eisner 1937, s. 100; 1944-1948, s. 32; Budinský-Krička 1947, s. 97, tab. XXX; 1976, s. 119-149; Furmánek - Veliačik 1980, s. 160).

34. Vysočany, časť Jerichov, okr. Topoľčany, poloha: Veľká hora. Výskum birituálnych mohýl z veľkomoravského obdobia (Budaváry 1935, s. 355-364; 1936-1937, s. 15; Eisner 1944-1948, s. 38; 1947, s. 149; Budinský-Krička 1978d, s. 242; Chropovský 1970, s. 54; Štefanovičová 1989, s. 170).

35. Zvolenská Slatina, okr. Zvolen, poloha: pri lazoch Boroviny na úpätí vrchu Krvavník. Prieskum náleziska lužického pohrebiska, zničeného prestavbou cesty, o zachraňovanie nálezov z ktorého sa zaslúžil R. Poledník. Podľa jeho správy hroby sa nachádzali pod 15-16 m dlhými a 50-150 cm vysokými mohylami (Eisner 1936, s. 78; 1937, s. 99; Budaváry 1936-1937, s. 16; 1949, s. 3-10, obr. 1-4; Budinský-Krička 1947, s. 80, 81; Veliačik 1983, s. 89, tab. XVII: 8-13)

L i t e r a t ú r a

- BÁRTA, J. 1983: Pohrebisko a praveké sídlisko v jaskyni Dúrna diera pri Slatinke nad Bebravou. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 15-37.
- BEŇKO, J. 1985: Osídlenie severného Slovenska. Bratislava.
- BIALEKOVÁ, D. 1978: Trenčianske Biskupice, okres Trenčín. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 216-217.

- BUDAVÁRY, V. 1933: Staroslovanské mohyly v Krasňanoch (okr. Žilina). Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 25, č. 3/4, s. 50-53.
- BUDAVÁRY, V. 1935: Výskum staroslovanských mohýl v Brezolupoch a v Jerichove (obec Vysočany, okres Bánovce nad Bebravou). In: Sbor. Matice slov. 13, časť historická. Turč. Sv. Martin, s. 355-364.
- BUDAVÁRY, V. 1936a: Zpráva o výskume "Homôľky" v Malom Čepčine (okres Turčiansky Sv. Martin). In: Sbor. Muzeál slov. Spoločn. 30. Turč. Sv. Martin, s. 94-100, obr. 1-8.
- BUDAVÁRY, V. 1936b: Hroby s esovitými záušnicami v Turč. Sv. Martine. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 30. Turč. Sv. Martin, s. 92-93.
- BUDAVÁRY, V. 1936-1937: Archeologické výskumy na Slovensku v r. 1933-1936. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 27/28, s. 11-17.
- BUDAVÁRY, V. 1937: Nové nálezy z doby laténskej na Slovensku. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 31, s. 185-188.
- BUDAVÁRY, V. 1938-1939: Staroslovanské mohyly v Krasňanoch pri Varíne (okres Žilina). In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 32/33. Turč. Sv. Martin, s. 85-105.
- BUDAVÁRY, V. 1939: Prehľad prírastkov archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Turč. Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1931-1933. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 30, s. 11-21.
- BUDAVÁRY, V. 1940: Zpráva o prírastkoch archeologického oddelenia Slov. nár. múz. v T. Sv. Martine, nadobudnutých r. 1934. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 31, č. 2, s. 32-37.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1945-1956: Zpráva o terénnych výskumoch Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine, podniknutých v r. 1939-1945. In: Historica Slovaca. 3/4. Bratislava, s. 260-267.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: Slovenské dejiny 1. Slovensko v praveku. Bratislava, s. 55-101.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1948-1949: Výskumy Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine r. 1946 a 1947. In: Historica Slovaca. 6/7. Bratislava, s. 269-279.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1949: Niekoľko príspevkov k súpisu pamiatok z doby bronzovej zo stredného a horného Pohronia. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 40, č. 1, s. 3-10.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1956: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tóni na Slovensku. Slov. Archeol., 4, s. 5-131.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1966: Staroslovanské obdobie. In: Pravek východného Slovenska. Košice, s. 211-249.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V.: 1976: Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine. Slov. Archeol., 24, s. 119-149.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978a: Brezolupy, okr. Topoľčany. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 40.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978b: Krasňany, okres Žilina. In: významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 113.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978c: Malý Čepčín, okres Martin. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 125.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978d: Vysočany, okres Topoľčany. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 242.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - VELIAČIK, L. 1986: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra.
- ČILINSKÁ, Z. 1960: Výskum v Žitavskej Tóni v roku 1960. In: Archeol. Rozhl., 13, s. 850-851, 860-866.
- ČILINSKÁ, Z. 1963: Slovensko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tóni. Slov. Archeol., 11, s. 87-120.
- ČILINSKÁ, Z. 1978: Žitavská Tóň, okres Komárno. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 267.
- EISNER, J. 1933a: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- EISNER, J. 1933b: Pamiatky z doby veľkomoravskej na Slovensku. Slovenský denník, 12. 8. 1933, č. 182.
- EISNER, J. 1933-1934: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v roku 1932 a 1933. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 27/28. Turč. Sv. Martin, s. 166-189.
- EISNER, J. 1935: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1934. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 29. Turč. Sv. Martin, s. 57-80.
- EISNER, J. 1936: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1935. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 30. Turč. Sv. Martin, s. 64-91.
- EISNER, J. 1937: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1936. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 31. Turč. Sv. Martin, s. 90-111.
- EISNER, J. 1944-1948: Prehistorický a protohistorický výzkum na Slovensku a v Zakarpatskej Ukrajine v rokoch 1918-1938. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 38/42. Turč. Sv. Martin, s. 17-41.
- EISNER, J. 1947: Slovensko v dobe hradištnej. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 120-158.
- FILIP, J. 1948: Pravěk Československa. Praha.
- FURMÁNEK, V. - VELIAČIK, L. 1980: Doba bronzová. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slov. Archeol., 18, s. 159-179.
- CHROPOVSKÝ, B. 1970: Slovensko na úsvite dejín. Bratislava.
- KRALOVÁNSZKY, A. 1964: Szarvasmarha témetkezés és honfoglalás korából. In: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei. Budapest, s. 181.
- KRALOVÁNSZKY, A. 1965-1966: Die landnahmezeitliche Rinderbestattung von Sárbovár. In: Alba Regia. 6/7. Székesfehérvár, s. 85-96.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1947: Kultúra laténska na Slovensku. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 104-115.
- KRIČKA, V. 1942a: Zpráva o prírastkoch archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Turč. Sv. Martine (nadobudnuté r. 1935). Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 32, č. 1, s. 8-12.
- KRIČKA, V. 1942b: Výtvarný prejav slovenského praveku. Martin.
- KRIŽANOVÁ, Š. 1936-1937: Nález staroslovanského hrobu v Ďurďovom (okr. Ilava). Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 27/28, s. 62-73.
- KRIŽANOVÁ, Š. 1947: Archeologické nálezy z Trenčianskych Biskupíc v Mestskom múzeu Dr. Karola Brančíka. In: Historica Slovaca. 5. Bratislava, s. 37-46.
- MENCL, V. 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha - Prešov.
- NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1970: Lengyelská kultúra. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 139-159.

- NOVOTNÁ, M. 1970: Die Bronzhortfunde in der Slowakei. München.
- PIETA, K. 1982: Die Púchov-Kultur. Nitra.
- RATKOŠ, P. 1988: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Bratislava.
- RUTIKAY, A. 1975: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I). Slov. Archeol., 23, s. 119-216.
- SAKAŘ, V. 1963: Drobné nálezy z areálu římského kastelu na Leányváru (Výzkum 1955-1956). In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 11. Nitra, s. 43-112.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1989: Osudy starých Slovanov. Bratislava.
- TUREK, R. 1988: Počátky české vzdělanosti. Praha.
- VELIAČIK, L. 1983: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra.

1933-1938 (ČECHY)

36. Davle, okr. Praha-západ, poloha: Ostrov. Výskum románskeho kláštorského, striedavo s L. Jansovou (Richter 1982).
37. Dolní Počernice, okr. Praha-východ, poloha: pieskovisko hlavného mesta Prahy. Zistené pokračovanie predúnětického pohrebiska a sídliska z doby rímskej (nálezová správa 504/35 v AÚ ČSAV v Prahe).
38. Hradsko, okr. Mělník. Zisťovací výskum na jednom z najstarších a najvýznamnejších slovanských hradísk v Čechách (nálezové správy 3248, 3267, 3270/37 v AÚ ČSAV v Prahe; Šolle 1970, s. 177-183; 1977, s. 323-393; 1980).
39. Malá Bělá, okr. Mladá Boleslav. Systematický výskum lužického pohrebiska (Hralová 1962).
40. Plaňany, okr. Kolín. Výskum presbytéria románskeho kostola, zameraný na odkrytie základov predpokladanej predrománskej stavby, realizovaný v spolupráci s V. Wagnerom. Zistená situácia pod dlažbou kňaziska, narušená početnými kryptami (Merhautová-Livorová 1971).
41. Prachovské skály, okr. Jičín, poloha: Holý vrch. V spolupráci s R. Turkom systematický výskum slovanských mohýl (Turek 1946) a v spolupráci s A. Knorom zisťovací výskum slovanského sídliska na úpätí vrchu.
42. Přesčovice, okr. Strakonice. V spolupráci s B. Dubským výskum pohrebiska z doby rímskej (nálezové správy 1211, 1214/34 v AÚ ČSAV v Prahe).
43. Radotín, okr. Praha-západ. Záchranný výskum hrobu so skrčenou kostrou zo staršej doby bronzovej (Národní politika, Praha 12. 6. 1936; A/Z, Praha 12. 6. 1936; Nový večerník, Praha 16. 6. 1936).
44. Tábor, okr. Tábor. Výskum zameraný na problematiku začiatkov mesta a ďalší na neďalekom hrade Kotnov (nálezové správy 726, 796, 822, 838, 845, 875, 888, 2011/35, 1246, 1247, 1260, 1268, 1289, 1297, 1298, 1301, 1315, 1316/36 v AÚ ČSAV v Prahe).
45. Tišice, okr. Mělník, poloha: U Kaberny. Výskum 8. 8. - 13. 9. 1938 na pozemku V. Štěpána (Šanovec 1939, s. 7-16; Sklenář 1982, s. 383-385). Skúmané pohrebisko kultúry zvoncovitých pohárov (Hájek 1968, s. 124, podrobne o kostrovom hrobe I/38 v sonde XV; II/38 v sonde XVI a IV/38 severne od hrobu V/38; Sklenář 1966, s. 23, 32; 1973, s. 14, 15, 17, 18, 20, 24) a sídlisko z doby halštatskej (Böhm 1941, s. 351) a zo staršej doby rímskej (Filip 1948, s. 296; Šneidrová 1954, s. 238; Pleiner 1958, s. 138, 140). V priebehu výskumu som realizoval archeologickú expozíciu v múzeu v Mělníku.

46. Třebušice, okr. Most. Pokračovanie vo výskume rozsiahleho pohrebiska zo staršej doby rímskej (Motyková-Šneidrová 1963, s. 61-62).

47. Štětí, okr. Litoměřice, poloha: námestie. Záchranný výskum únětického hrobu, ktorého prílohou okrem keramiky boli aj zlaté šperky (nálezová správa v archíve AÚ ČSAV nezvestná; Lidový deník, Praha 17. 6. 1934; Večer, 12. 6. 1933; Polední list, Praha 16. 6. 1933).

48. Vliněves, okr. Mělník, část Posadovice Dvůr, poloha: pozemok K. Srpa. V dňoch 11.-14. 10. 1937 záchranný výskum sídliskového objektu bylansko-laténskej kultúry (nálezová správa 889/37 v AÚ ČSAV v Prahe).

49. Vrbčany, okr. Kolín, poloha: rím. kat. kostol sv. Václava. Pod dlažbou kostola odkryté v spolupráci s R. Turkom zvyšky základov predrománskej sakrálnej stavby, hroby kostolného radového pohrebiska a lužický žiarový hrob za jej polkruhovou apsidou, kvádrikové murivo apsidy s polygónovým uzáverom, menza emporového románskeho kostola a početné hroby z neskorších období - v jednom sa našiel kalich z benátskeho skla. Pokusnou sondou sme prešli kruhový val, lemujúci plošinu okolia miestneho kostola (nálezové správy 1513, 1514, 1522, 1535, 1569/35, 1374/36 v AÚ ČSAV v Prahe; Wagner 1949, s. 48 n.; Turek 1988, s. 145; Polla 1983, s. 243; Čaplovič 1984, s. 190).

50. Zdislav, okr. Chrudim, poloha: oproti hradu Košumberk. 7. 12. 1937 zisťovací výskum hradiska zv. Komárka (nálezová správa 203/37 v AÚ ČSAV v Prahe).

51. Žabonosy, část Plaňany, okr. Kolín. Roku 1938 výskum základov predrománskej kruhovej stavby v románskej západnej časti gotického kostola sv. Václava (nálezová správa 896/39 v AÚ ČSAV v Prahe; Turek 1988, s. 46).

L i t e r a t ú r a

BŮHM, J. 1941: Kronika objeveného věku. Praha.

ČAPLOVIČ, D. 1984: Stredoveké sakrálne stavby na východnom Slovensku. In: Nové Obz. 15. Prešov - Košice, s. 187-210.

FILIP, J. 1948: Pravěké Československo. Praha.

HÁJEK, L. 1968: Kultura zvoncovitých pohárů v Čechách. Praha.

HRALOVÁ, J. 1962: Lužické pohřebiště v Malé Bělě. Praha.

MERHAUTOVÁ-LIVOROVÁ, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.

MOTYKOVÁ-ŠNEIDROVÁ, K. 1963: Počátky doby římské v Čechách. Praha.

PLEINER, R. 1958: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha.

POLLA, B. 1983: Zásluhy Vojtěcha Budinského-Kříčku o rozvoj historické archeologie. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 243-246.

RICHTER, M. 1982: Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha.

SKLENÁŘ, K. 1966: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky I. Zprávy Čs. společnosti archeologické při Čs. akademii věd. Supplement 2. Praha.

SKLENÁŘ, K. 1973: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky II. Zprávy Čs. společnosti archeologické při Čs. akademii věd. Supplement 10. Praha.

SKLENÁŘ, K. 1982: Pravěké nálezy na Mělnícku a Kralupsku. Mělník.

ŠANDVEC, R. 1939: Význam pravěkého sídliště a pohřebiště v Tišicích. In: Ročenka Okresní jednoty muzejní. 12/13. Brandýs n. L.

ŠNEIDROVÁ, K. 1954: Osady starší doby římské po stránce stavební. Archeol. Rozhl., 6, s. 227-240, 276-277, 286-287, 395.

ŠOLLE, M. 1970: Příspěvek k lokalizaci "Camburgu". In: Sbor. Nár. Muz. 24. Praha, s. 177-183.

- ŠOLLE, M. 1977: Hradsko u Mšena, část I. Od pravěku do doby slovanské a otázka Canburgu franckých letopisů. Památ. archeol., 68, s. 323-393.
- ŠOLLE, M. 1980: Slované hradisko u Mšena. Mělník.
- TUREK, R. 1946: Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiska a pohřebiště z VI.-X. věku. Praha.
- TUREK, R. 1963: Čechy na úsvitě dějin. Praha.
- TUREK, R. 1988: Počátky české vzdělanosti. Praha.
- WAGNER, R. 1949: Kostel ve Vrbčanech, jeho vznik a stavební vývoj podle archeologických nálezů. In: Cestami umění. Praha, s. 48 n.

1939-1950 (SLOVENSKO)

52. Andač, okr. Nitra. Obhliadka náleziska halštatského žiarového a kostrového pohrebiska, narušeného pri stavbe železnice Zbehy - Leopoldov v km 5,7-6,0, a zistenie nálezových okolností bohatého súboru hrobových náleзов, umiestnených provizórne v sklade pri železničnej stanici (Kudláček 1953, s. 199-210; Budinský-Krička 1945-1946, s. 260; 1947b, tab. XXXIII: 7-12; Dušek, M. - Dušek, S. - Romsauer 1980, s. 181).

53. Bánová, okr. Žilina, poloha: Dúbravy-Kalinové. Zameranie celého mohylníka z doby veľkomoravskej v lese (Petrovský-Šichman 1970, s. 202-206; Chropovský 1970, s. 134; Moravčík 1978a, s. 13-14).

54. Banská Štiavnica, časť Počúvadlo. Zistenie nálezových okolností bohatého bronzového depotu z mladšej doby bronzovej, zachráneného zásluhou F. Papánka. Objavili ho robotníci lesnej správy vo Sv. Antole r. 1944 pri stavbe lesnej cesty na južnom svahu Sitna pod plochým kameňom v hĺbke asi 50 cm. Obsahuje 3 sekery s lalokmi v tyle, 3 sekery s tuľajkou, 13 veľkých otvorených masívnych tordovaných kruhov, diadém, skladajúci sa z 3 otvorených kruhov s rytou výzdobou, sedlovitú sponu, torzá 3 okuliarovitých spôn, ihlu zo spony, 2 pásové náramky, 4 špirálové trubicové náramky, torzo okuliarovitej ozdoby, hladký masívny kotúč, zlomky 2 veľkých miskovitých puklíc s uškom či gombíkom, fragment plechového vedierka, ku ktorému patrila pravdepodobne aj zlomok tordovaného držadla, zlomky 3 plechových mištičiek a 2 neforemné kusy cínu (Budinský-Krička 1948-1949, s. 272; Novotná 1984, s. 31, 32, 34-36, 38, 39, 47, č. 253, 254, 266, 271-273, 275, 281, 336, tab. 66 L 13: Po).

55. Bodrog, okr. Trebišov. Prieskum náleziska a zistenie nálezových okolností depotu z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1970a, s. 25-62; Novotná 1970, s. 91, tab. XVIII-XXI; Veliačik 1983, obr. 8).

56. Bracovce, okr. Michalovce

a/ Poloha: cintorín. Výskum žiarového hrobu kultúry s kanelovanou keramikou (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1947a, s. 63, tab. VII: 1; Němejcová-Pavuková - Šiška 1970, s. 195), hrobov otomanskej kultúry (Budinský-Krička 1947b, s. 92), tab. XVII: 1-4) a sídliskovej vrstvy z mladšej doby bronzovej a z doby rímskej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261).

b/ Poloha: býv. park Ratayovej-Kazinczyovej. Výskum žiarového hrobu kultúry Suciú de Sus? (Demeterová 1984, s. 11-74) a sídliska z eneolitu, doby bronzovej, rímskej a z vrcholného stredoveku (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261).

57. Brekov, okr. Humenné, poloha: Džvirník, Ortaš. Roku 1948 v spolupráci s A. Škvarekom výskum jednej mohyly zo skupiny mohýl východoslovenskej skupiny zistených na hrebení vrchu nad obcou (Budinský-Krička 1967a, s. 277-388; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 143).

58. Bušovce, okr. Poprad, poloha: Hunenbügel. Prieskum hrádka podobného veľkej mohyle na ľavobrežnej terase Popradu blízko cesty do Spišskej Belej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261).

59. Čakajovce (nesprávne aj ako Jagersek - teraz Jelšovce), okr. Nitra. Záchranný výskum slovanského kostrového pohrebiska z 10. stor., narušeného pri stavbe železničnej spojky Jagersek - Dvor Oder (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262). Vo výskume pohrebiska, jedného z najrozsiahlejších na západnom Slovensku, pokračovala M. Rejholcová (Rejholcová 1978, s. 202-204; 1980a, s. 230-231; 1980b, s. 179-182; 1981, s. 245-247; 1982, s. 233-235; 1983, s. 215-217; 1984, s. 189-190; 1986, s. 200-201).

60. Čierny Brod (prv Heď, Vizkelet), okr. Galanta. Obhliadka románskeho kostola zo zač. 13. stor. a jeho najbližšieho okolia (Budinský-Krička 1948-1949, s. 270).

61. Diviaky nad Nitricou, okr. Prievidza. Výskum lužického pohrebiska (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1947b, s. 80; 1962, s. 124-127). Vo výskume pohrebiska pokračovala Z. Pivovarová (Pivovarová 1959, s. 317-327; Šuhajíková-Pivovarová 1961, s. 237-240), A. Ruttkay (Ruttkay 1965, s. 192-193) a L. Veliačik (Veliačik 1975, s. 110-112; 1976, s. 210-213; 1982, s. 86; 1983, s. 178, tab. XXVI: 1-19).

62. Dlžín, okr. Prievidza, poloha: Pod straňami. Výskum lužického pohrebiska (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1947b, tab. XXV: 1-3; 1962, s. 127-128; Veliačik 1983, s. 78, tab. XIX: 1-8). Vo výskume pohrebiska pokračovala Z. Pivovarová (nepublikované).

63. Drienov a Šarišské Bohdanovce, okr. Prešov, poloha: chotárne rozhranie obcí. Roku 1949 zo skupiny nesokoroeneolitických mohýl východoslovenskej skupiny bola v spolupráci s A. Škvarekom preskúmaná mohyla s kostrovým hrobom pod násypom, do ktorého v 11.-12. stor. kresťanským spôsobom pochovali ženu s veľkými záušnicami pri hlave. Pripustiť možno, že ľud stredovekého Šariša pokladal veľké praveké mohyly, teda i preskúmanú, za pohrebné mohyly svojich slovanských predkov (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1967a, s. 278-279; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 144; Slivka - Čaplovič 1983, s. 275; Čaplovič 1983, s. 372).

64. Dudince, okr. Zvolen, poloha: Zádorove oráčiny. V spolupráci s J. Dekanom záchranný výskum sídliskovej vrstvy a objektov z neolitu, eneolitu, zo staršej doby bronzovej a z veľkomoravského a poveľkomoravského obdobia, porušených stavbou cesty (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261).

65. Gbely, okr. Senica, poloha: Kojatín. Zameranie celého slovanského mohylníka v lese (Eisner 1933-1934, s. 186; 1935, s. 82 n.; 1947, s. 155).

66. Gíralto vce, okr. Bardejov, poloha: Na lazisku, Šíre poľo, Na hrunku. Z 20 nesokoroeneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite sa ťahajúcich v troch skupinách po hrebení vrchu nad mestom, sa r. 1941 v spolupráci s V. Šemmerom preskúmalo päť; tri kostrové a dve bez výraznejších stôp hrobu (Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1967a, s. 304-306).

67. Gregorovce, okr. Prešov, poloha: Tarnárok. Nálezy zo záchranného výskumu vedeného v spolupráci s J. Repčákom: keramika bukovohorskej kultúry,

kultúry s kanelovanou keramikou, narušené hroby pilinskej kultúry a keramika z neskej doby rímskej (Budinský-Krička 1948-1949, s. 274; 1974, s. 88, 93, obr. 10: 6; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 145). Západne od lokality pri okraji cesty odbočujúcej z hradskej Prešov - Sabinov do Gregoroviec F. Blahuta zo sídliskovej vrstvy a objektov narušených pri kladení vodovodného potrubia zachránil nálezy zo staršej doby rímskej, z ktorých si pozornosť zasluhuje najmä fragment terry sigillaty, svedčiaci o výrobku z dielne v Lezoux (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 145; Budinský-Krička 1974, s. 93, obr. 10: 1-7).

68. Hnojné, okr. Michalovce, poloha: terasa potoka Čierna voda. Výskum sídliska bukovohorskej kultúry a slovanského sídliskového objektu z 9.-10. stor. (Eisner 1947, s. 151; Budinský-Krička 1945-1946, s. 261; 1961, s. 362, tab. XII). Výskum lokality v súvisi s výstavbou vodnej nádrže Zemplínska šírava skončil S. Šiška (Šiška 1964, s. 379-395, 407-408; 1978, s. 77-80; Čaplovič 1983, s. 366; Polla 1983, s. 245; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274).

69. Hôrky, okr. Žilina, poloha: Na kopcoch. Výskum skupiny nízkych rozorávaných mohýl, najskôr z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1948-1949, s. 270; Petrovský-Šichman 1964, s. 76). Skupinu podobných rozorávaných mohýl, pravdepodobne tiež z veľkomoravského obdobia, som zistil v chotári obce aj v hone zv. Chrasť (Budinský-Krička 1948-1949, s. 270).

70. Horné Vestenice, okr. Prievidza

a/ Poloha: pri starej škole (pri stavbe humna). Pri zisťovacom výskume na predpokladanom nálezisku striebornej záušnice(?) v údajnom hrobe so skrčenou kostrou (Budaváry 1939, s. 19), datovanej do mladšej doby hradištnej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263), resp. do vrcholného stredoveku (Ruttkay 1985, tab. 12), odkryté hroby neznámeho cintorína zo 17.-18. stor.

b/ Poloha: Hôrka. Na plošine vrchu odkryté stopy belavosivých plytkých základov polygonálneho uzáveru neznámej, azda gotickej sakrálnej stavby a na mieste predpokladanej lode zvyšky muriva renesančnej kaplnky s oltárnou menzou vo východnej časti, zdobenej čiernymi sgrafitovými motívami na priečelí. Pri základoch tejto stavby našli sa zlomky pokročilej slovanskej keramiky (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; Eisner 1947, s. 151; Polla 1983, s. 245). Prihovám sa za konzervovanie, rekonštruovanie a zachovanie tejto pozoruhodnej architektonickej pamiatky horného Ponitria i za úpravu jej okolia. V súvisi s nálezmi z Horných Vesteníc ešte pripomínam, že Slovenské národné múzeum v Martine zo zbierky rodiaceho sa vrútockého múzea (od riaditeľa školy p. Barinku) okrem spomenutej "záušnice" získalo i torzo zelenkavej pieskovcovej hlavice z portálu románskej sakrálnej stavby, ktorej nálezisko by malo byť v tamojšej "Doline".

71. Hradisko, okr. Prešov, poloha: Hradek. Roku 1950 v spolupráci s J. Repčákom výskum výšinného slovanského sídliska z 9.-10. stor., zisteného pod úpäťm kužeľovitého kopca (Budinský-Krička 1961, s. 359-360, tab. XIII; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 146; Polla 1983, s. 245).

72. Hradište, okr. Topoľčany, poloha: Hradište. Prieskum slovanského hradiska (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262).

73. Hradište pod Vrátnom, okr. Senica, polohy: dvory J. Kováča, M. Filu, V. Furka, Š. Furka a A. Furka. V spolupráci s V. Šemmerom záchranný výskum ohrozenej časti slovanského kostrového pohrebiska z 9.-10. stor. Od miestneho zberateľa Floriána Vulgana (niekdajšieho komorníka cára Mikuláša II., nosi-

teľa vysokého cárskeho vyznamenania) sa získali nálezy (keramika, železné predmety), ktoré z pohrebiska zachránil (Budinský-Krička 1948-1949, s. 270; Eisner 1947, s. 130).

74. Kapušany, okr. Prešov, poloha: vysoká terasa nad pravým brehom Ladzinky, prítoku Sekčova. Záchranný výskum kostrového pohrebiska z doby sťahovania národov (Krička 1942, obr. 26; Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; 1957, s. 356-362; 1965a, s. 59, 60; Párducz 1963, s. 32; Werner 1959, s. 427-428). Antropológ E. Vlček na jednej zo zachránených lebiek, neurčitého typu (Kapušany 4/39), zistil znaky umelej deformácie obväzovou technikou (Vlček 1957, s. 406-409). O tomto zvyku sa R. Pleiner a A. Rybová (1978, s. 751) zmieňujú takto: "Zvláštni pozornosť zasluhujú lebky Hunů, od dětství umělé deformované zvláštním obvazováním, původ tohto zvyku je dosud nejasný, u Hunů se však velmi rozšířil snad působením prostředí pozdně sarmatského (porov. tiež Kiszely 1976, s. 51).

75. Komárov, okr. Bardejov

a/ Poloha: tehelňa. Prieskum náleziska mamutích kostí aurignacienského rohovcového nástroja (Budinský-Krička 1958c, s. 41, obr. 15: 2). Výskumu terasy nad tehelňou sa ujala Ľ. Kaminská (Kaminská 1982, s. 140-141).

b/ Poloha: pod úpäťm vrchu Niklová. Prieskum náleziska depotu z mladšej doby bronzovej na pravobrežnej terase Tople (Budinský-Krička 1967b, s. 85-87).

76. Komárov a Vyšná Voľa, okr. Bardejov, poloha: Na Kobylsku. Z troch neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny r. 1947 v spolupráci s A. Škvarekom preskúmaná jedna mohyla bez náznakov hrobu (Budinský-Krička 1948-1949, s. 278; 1967a, s. 282-283, tab. IV: 2).

77. Komjatice, okr. Šurany. Vyzdvihnutie dvoch bojovníckych hrobov in situ na laténskom pohrebisku pre Slovenské múzeum v Bratislave a Slovenské národné múzeum v Martine (Kraskovská 1950, s. 184-186).

78. Košarovce, okr. Vranov nad Topľou, poloha: vrch Stykovica (kóta 379). Zo šiestich neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, refazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu, objavených r. 1936 učiteľom V. Hlávkom, r. 1942 v spolupráci s V. Šemmerom preskúmané tri, z nich jedna kostrová, ostatné bez zjavnejších stôp hrobu (Budinský-Krička 1967a, s. 314-315).

79. Kožany a Kurima, okr. Bardejov, poloha: Blatný vrch (kóta 411). Z 18 neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, refazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu, v r. 1940 a 1949 v spolupráci s V. Šemmerom bolo preskúmaných dvanásť, z nich jedna žiarová, s hrobom a žiaroviskom v úrovni okolitého terénu, ostatné bez zjavnejších stôp hrobu. Na mohyly upozornil B. Krpalec (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; 1948-1949, s. 270; 1967a, s. 284-286; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 150, 151).

80. Kráľovský Chlmec, okr. Trebišov, poloha: les Erös. Roku 1949 zameranie celého slovanského mohylníka a výskum mohýl 1-4 (Eisner 1933, s. 257, 259; 1947, s. 149; Budinský-Krička 1950b, s. 70-74, 140, 141, 148; 1958a, s. 138-155, 157-163, tab. I-VIII; 1958b, s. 68-73; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 150). Vo výskume pohrebiska, v danom prípade záchrannom v súvisi s prestavbou cesty, r. 1950 pokračoval J. Pastor (Pastor 1951, s. 60, 62; Budinský-Krička 1958a, s. 155-157; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 150).

81. Krivoklát, okr. Považská Bystrica. Prieskum náleziska honosnej ružicovej bronzovej spony z mladšej doby bronzovej, nájdená O. Bezdedom

pod vysokou strmou skalou (Budaváry 1940b, s. 55-58, obr. 2, 3a, 3b; Krička 1942, obr. 16; Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; 1947b, s. 86, tab. XXI: 9; Paulík 1959, s. 328-357, obr. 12; Veliačik 1983, s. 181, tab. XLII: 23). Ide zrejme o nález s votívnym pozadím, najskôr o obetinu.

82. Kučín, okr. Bardejov, poloha: Kučínske lúky. Z 12 neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite, v skupinách sa ťahajúcich po hrebeni vrchu, v r. 1945 a 1946 v spolupráci s A. Škvarekom bolo preskúmaných deväť, z nich dve žiarové, ďalšia (č. 3) symbolická s ohniskom na úrovni okolitého terénu a ostatné bez zjavnejších stôp hrobu (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262, 263; 1967a, s. 298-303; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 150).

83. Kyjatice, okr. Rimavská Sobota, poloha: Pod hájom. V spolupráci s V. Šemmerom výskum žiarového pohrebiska z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; 1947b, s. 79, tab. XXVII-XXVIII). Výskum pohrebiska skončil V. Furmánek a po spracovaní a analýze nálezov vyčlenil a určil kyjatickú kultúru (Furmánek 1984, s. 78-79; 1985, s. 82; 1986, s. 79-80; Furmánek - Veliačik 1980, s. 170-171).

84. Lesné, okr. Michalovce

a/ Poloha: roľa I. Ickoviča. V miestnej škole som našiel depot sekier s tuľajkou a oštepom z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 262; Kudláček 1954, s. 48, 89-90; Novotná 1970, s. 103).

b/ Poloha: les zv. Potyčky. Zo siedmich neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu, r. 1942 v spolupráci s V. Šemmerom boli preskúmané štyri, z toho tri kostrové, jedna bez zjavnejších stôp hrobu. Vo vrchole mohyly 3 nad dvoma kostrovými hrobmi spočíval bojovnícky žiarový hrob przeworskej kultúry. Na mohyly upozornil J. Mjartan (Budinský-Krička 1945-1946, s. 265; 1967a, s. 307-311). To, že mohyly v Lesnom a na ne reťazovite nadväzujúce obdobné mohyly v Černom (Pustom) ľud stredovekého Zemplína pokladal za pohrebne mohyly svojich rusínskych predkov, sa uvádza v dvoch listinách z 13. stor. V listine z r. 1254 sa hovorí o pohanských pohreboch ("sepultura Ruthenorum") v býv. Zemplíne pri Laborci (Chaloupecký 1923, s. 275; Eisner 1933, s. 260, pozn. 160) a v druhej, z r. 1266, o rusínskom hrobe blízko Lesného v Zemplíne pri Laborci, všeobecne zvanom mogula ("sepultura rutenorum quod vulgo dicitur mogula"; Chaloupecký tamže a pozn. 1082; Eisner tamže). Mohylu (mogula) spomínanú v druhej listine možno so značnou pravdepodobnosťou spájať s mohylou 3 v Lesnom, nápadne veľkou (priemer 23,5 m, výška 3,4 m), preskúmanou r. 1942 (Budinský-Krička 1976, tab. V: 3).

85. Levice, okr. Levice, poloha: Alsó rétek. Na záchrannom výskume, realizovanom v súvisi s výstavbou rybníka v spolupráci s A. Točíkom bolo preskúmaných 8 kostrových hrobov, 3 hroby zvierat a 20 sídliskových objektov (nálezová správa 863/50 v AÚ SAV v Nitre; Budinský-Krička 1950a, s. 153-158, 283). Zo spomenutých hrobov je hrob 7 datovaný keramikou do okruhu železovského typu (Pavúk 1970a, s. 46), hrob 8 sponou do mladšej doby rímskej, hrob 5 na základe dvoch pozlátených strieborných spôn do staršej fázy doby ťahovania národov, hrob 1, orientovaný JJZ-SSV, dvojsečným mečom s trňovitou rukoväťou (dĺ. 95 cm) do 5.-7. stor., prípadne podľa jeho analógie zo slovenského hrobu 2 v Trenčianskych Biskupiciach (Križanová 1947, obr. 2: 1a, 1b) najneskoršie do veľkomoravského obdobia, a hrob 2, orientovaný JZ-SV, torzom saxu (dĺ. 59,4 cm), porovnateľného s obdobnými zbraňami z Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952, s. 289),

do 7.-8. stor. Z hrobov bez príloh podľa orientácie SZ-JV s výhradami možno pokladať za slovanské hroby 4 a 6. Kónská kostra (z troch rituálne pochovaných zvierat) súvisela možno s bojovníckym hrobom 1, v blízkosti ktorého bola odkrytá (obrysy hrovej jamy sa nepodarilo spoľahlivo zachytiť). Na dne mierne oválnej jamy, odkrytej juhovýchodne od hrobu z mladšej doby rímskej (hrob 8), ležala kostra psa alebo vlka a severovýchodne od hrobu z doby sťahovania národov (hrob 5) ležala kostra ošípanej. V keramickom materiáli zo sídliskových jám je zastúpená kanelovaná, vučedolská, halštatská, nomádska, veľkomoravská a veľkomoravská keramika. Z preskúmaných ľudských lebiek dve (z hrobov 1 a 6) sú europidného, ďalšia (z hrobu 5 z doby sťahovania národov) predoázijského a dve (z hrobov 2 a 3) neurčiteľného typu (Vlček 1957, s. 414-419).

86. Liptovský Michal, okr. Liptovský Mikuláš, poloha: Lán. Záchranný výskum sídliskovej vrstvy a objektov narušených pri stavbe cesty Ružomberok - Vlašky v km 8900-9040 na ľavobrežnej terase Ľupčianky, vedený v spolupráci s A. Rajničom (Budinský-Krička 1948-1949, s. 277; Veličák 1982, s. 76, obr. 2; 1983, s. 182, tab. I: 1-29; 1989, s. 153, 154; Dvořák 1976, s. 164; Polla 1983, s. 285). Nálezy keramiky zo staršej fázy lužickej kultúry a slovanskej kultúry a slovanskej keramiky zo strednej doby hradištnej (z 9.-10. stor.). Súčasne boli zistené nálezové okolnosti mamutieho kla, na ktorý narazili v km 9100 v hĺ. 450 cm, ako aj bronzového oštepa nájdeného pri stavbe spomínanej cesty v úseku zv. Cigánsko, už v chotári obce Partizánska Ľupča. Sídlisko zo strednej doby hradištnej je prvým objavom slovanského sídliska na území Liptova. Má základný význam v skúmaní slovanského osídlenia severného Slovenska.

87. Liptovský Mikuláš, okr. Liptovský Mikuláš. Sondami vyhĺbenými po obvode gotického kostola a v jeho najbližšom okolí (Budinský-Krička 1944, obr. 6 a 7) bolo odkrytých niekoľko hrobov pôvodného staroslovanského kostrového radového pohrebiska z 11.-13. stor., prekrytých základmi gotického chrámu (tamže, tab. XIX: 1, XXII) a hroby novovekého cintorína, datované mincami do 15.-18. stor. (tamže, tab. XXI: 2-6). Pozdĺž severných základov sakristie a severnej lode kostola sa narazilo na hrubú vrstvu nespálených i spálených ľudských kostí, siahajúcu do hĺ. 120 cm, zmiešanú s početnými zlomkami keramiky z 11.-13. stor., sfarbenej do oranžovočervena (Budinský-Krička 1944, tab. XXI: 10-17, XXII; 1942-1943, s. 48-56, tab. XVIII-XXII; 1944, s. 38-48; 1945-1946, s. 263; Eisner 1947, s. 151, 156; Polla 1983, s. 244; Habovštiak 1985, s. 13, 207, 217). Z nálezov pamiatok si zasluhuje pozornosť najmä strieborný prsteň, súvisiaci bez pochybnosti s radovým pohrebiskom. Jeho štítok je zdobený motívom hlavy rohatého zvieraťa (najskôr kravskej), súvisiacim zrejme s dajakým kultom zvierat (Budinský-Krička 1944, tab. XXI: 1). Analogický motív je známy zatiaľ len na zlatom kovaní zo staromaďarského pohrebiska hovädzieho dobytku v Sárbogárde (Kralovánszky 1964, s. 181; 1965-1966, s. 95-96, tab. XLVIII: 3). Štylizáciou hlavy zvieraťa je mu prekvapujúco blízky. Z keramických nálezov na staršiu stredovekú keramiku, datovateľnú do 11. stor., upozorňuje fragment nádoby s obvodovým výstupkom a so značkou plastickej svastiky na dne (Budinský-Krička 1944, tab. XXI: 10) a pokrývka zdobená vlnovkou (tamže, tab. XXI: 16a, 16b). Nálezy z Liptovského Mikuláša sú závažným prínosom v skúmaní neskoroslovanského a stredovekého osídlenia Liptova.

88. Lisková, okr. Liptovský Mikuláš, poloha: Lisková jaskyňa. Po druhej svetovej vojne som s J. Sladským, bývalým svojím profesorom, zliezol úzkym komínovým otvorom do malej neznámej jaskyne (cca 4 x 7 m) na svahu vrchu Mních

severozápadne od hlavného vchodu známej Liskovskej jaskyne. Na jej dne sme našli neporušené, hlinou nezavalené kostrové pohrebisko z neznámeho obdobia (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263). Dve vyzdvihnuté lebky sme uložili v Liptovskom múzeu v Ružomberku. Z už známej jaskyne získalo múzeum dve bronzové náušnice zo staršej až strednej doby bronzovej, aké sa na východnom Slovensku bežne nachádzajú v hrobách otomanskej kultúry v Nižnej Myšli (informácia L. Olexu, vedúceho výskumu pohrebiska) a aké sú doložené aj v hrobách koštianskej skupiny (Bátora 1983, tab. V: 14, 16). Ich nález v Liskovskej jaskyni predstavuje prvé ohlasy otomanskej kultúry na území Liptova.

89. **Lúčky**, okr. Michalovce, poloha: terasa potoka Čierna voda. Prieskum náleziska sídliskovej keramiky zo staršieho eneolitu, urny z neskej doby bronzovej, typologicky nadväzujúcej na keramiku z predkuštianovického pohrebiska vo Vojnatine (Budinský-Krička 1947b, tab. XXXI: 1; 1976, s. 134, obr. 7: 2) a železných predmetov (ostroha, strmeň, kopija) z vrcholného až neskorého stredoveku, zachránených pri regulačných prácach vodného družstva "Senné blatá" (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263).

90. **Ludrová**, okr. Liptovský Mikuláš, poloha: Pancová. Na kužeľovitom kopci vpravo od cesty do obce zistené hradisko púchovskej kultúry, obohatené priekopou (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263).

91. **Lužianky** (prv Šarlužky-Kajsa), okr. Nitra. V spolupráci s A. Rajničom záchranný výskum pri sledovaní zemných prác Ponitrianskeho regulačného družstva pozdĺž toku Nitry. Skúmalo sa kostrové pohrebisko (podľa ktorého B. Novotný vyčlenil lužiansku skupinu), únětický kostrový hrob, slovanské kostrové hroby. Z pamiatok si pozornosť zasluhuje najmä spona z doby sťahovania národov (Budinský-Krička 1945-1946, s. 266; 1947a, s. 59, 60, tab. VI: 1-5; Novotný 1962, s. 61-64; Pavúk 1970b, 117-121).

92. **Marhaň**, okr. Bardejov, poloha: Marhanský les. Z 37 neporušených neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu, r. 1946 v spolupráci s A. Škvarekom preskúmaná jedna mohyla bez zjavných stôp hrobu, s ohnískom v úrovni okolitého terénu (Budinský-Krička 1948-1949, s. 271; 1967a, s. 303-305; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 152).

93. **Martin**, okr. Martin. Sondovací výskum po obvode ranogotického chrámu, vyvolaný kanalizačnými prácami pred priečelím kostola. Skúmalo sa staroslovanské radové kostolné pohrebisko, stredoveký a novoveký cintorín (používaný do r. 1870) a základy stredovekých architektúr (Budaváry 1936, s. 92-93; Budinský-Krička 1942-1943, s. 13-47, tab. I-VI; 1944, s. 5-46, tab. I-XVI; 1945-1946, s. 266; 1978a, s. 125-127; Krička 1942, s. 45; Eisner 1947, s. 151, 157; Habovštiak 1985, s. 13, 149, 161, 207, 208, 294; Polla 1983, s. 244; Ratkoš 1988, s. 144). Odkrytie a výskum základov románskeho kostola, so značnou pravdepodobnosťou predpokladaného pod dlažbou gotického kostola je náročnou úlohou budúceho archeologického výskumu. Od neho sa očakáva aj spoľahlivejšie datovanie stredovekých stavieb, ktorých základy boli odkryté na obdĺžnikovom priestranstve medzi severnou a hlavnou loďou a sakristiou gotického kostola pod vrstvou kostí kostnice a nad hrobmi radového pohrebiska, neporušenými len vďaka tomu, že pred narúšaním stredovekými a novovekými hrobmi ich chránila vrstva kostí kostnice, založenej na skúmanom priestore a používanej až do začatia výskumu. Zo spomenutých stavieb si zasluhujú pozornosť najmä základy kruhovitej rotundy, široké 60 cm, na južnej strane priliehajúce k základom hlavnej

lode kostola, ktorými boli najskôr prefaté. Na severnej strane boli narušené základmi muriva. Jeho zvyšok sa na západnej strane zreteľne spájal s murivom severnej lode kostola. Na severnej strane murivo pôvodne ohraničovalo priestor kostnice. Hroby rozsiahleho kostolného radového pohrebiska, datovaného nálezmi do 11.-13. stor., s predpokladaným románskym kostolom predstavujú pramene základného významu ku skúmaniu nielen začiatkov mesta a okolitých osád stredovekého Turca, ale aj slovanského osídlenia severného Slovenska. Z novovekých hrobov cintorína zaujali najmä tie, ktorých prílohou bol úzky dlhý železný kosák, teda ostrý železný predmet najskôr magicko-ochranného významu (Budinský-Krička 1942-1943, tab. XVII: 8, 9, 12, 15, 16). Kosáky celkom podobného tvaru sa vyskytli napr. i v novovekých hroboch na cintoríne v Žiline.

94. Mikušovce, okr. Považská Bystrica

a/ Poloha: Kopce. Prieskum lužického pohrebiska. Systematického výskumu sa ujala Z. Pivovarová (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263; Pivovarová 1965, s. 112; Veliačik 1983, s. 183).

b/ Poloha: Skalice na vrchu Hrebeň. Prieskum lužického sídliska (Budinský-Krička 1945-1946, s. 263).

95. Nemečky, okr. Topoľčany. Výskum troch problematických mohýl v lese I. Motešického a ďalšej mohyly v lese zv. Barišča. V prvých dvoch sa našli kalcinované kosti a uhliky, v ďalšej rohovcové čepiečky a zlomky keramiky neskolengyelského rázu a v poslednej len uhliky (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264; 1958a, s. 176, pozn. 105, obr. 14, 15; Novotná 1987, s. 95). S výhradami možno pripustiť slovanský pôvod mohýl.

96. Nitra, okr. Nitra, poloha: park štátnej nemocnice. Zistili sa nálezy okolo slovanských kostrových hrobov, narušených pri výstavbe tepelného vedenia (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264).

97. Nižná Myšľa, okr. Košice-vidiek. Spracovanie a zhodnotenie keramického materiálu zo slovanského sídliskového objektu 1 zo 6.-7. stor. zo záchranného výskumu D. Gašaja a L. Olexu (Budinský-Krička 1990, s. 92-93, tab. III: 1, 3, 6, 7, XXXI: 1, 3, 5).

98. Nižný Tvarožec, okr. Bardejov

a/ Poloha: vrch Pivničky. Na upozornenie B. Krpelca v spolupráci s F. Blahutom zisťovací výskum hradiska z mladšej doby bronzovej, obohnaného nízkym valom, objaveného na výbežku vrchu Busov - kóta 1002 (Budinský-Krička 1948-1949, s. 271; 1967b, s. 115, pozn. 236, 237, obr. 2).

b/ Poloha: Zámčisko (kóta 679,2). Na upozornenie B. Krpelca v spolupráci s F. Blahutom sondovací výskum stredovekého hrádka (Budinský-Krička 1948-1949, s. 271; 1961, s. 362; Blahuta 1963b, s. 223-231; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 153; Beňko 1985, s. 184).

99. Nosice, okr. Považská Bystrica, poloha: Úvozy. Prieskum náleziska kostrových hrobov z doby veľkomoravskej, narušených pri zemných prácach na úpätí vrchu Hrebeň západne od obce (Budinský-Krička 1950c, s. 51-53).

100. Osádka, okr. Dolný Kubín, poloha: vrch Ostroň. V spolupráci s A. Rajničom prieskum náleziska depotu z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264; 1946, s. 36-43; Novotná 1970, s. 109; Veliačik 1983, s. 184, tab. XXXII: 1-11).

101. Osuské, okr. Senica, poloha: Na Ropove, Pri kostelíku. Na nálezisku zaniknutej stredovekej osady Ropov, narušenej stavbou cesty, boli v rám-

ci záchranného výskumu odkryté základy neskororománskeho kostola s pravouhlým uzáverom, slovanské sídliskové objekty; prekryté základmi kostola, z ktorých najstarší je datovaný keramikou do 8.-9. stor., hroby - skoro bez výnimky s orientáciou Z-V -, ktorých väčšina spočívala v lodi kostola, a sídliskové objekty z vrcholného stredoveku. Nálezy pamiatok včítane mincí z porušených hrobov naznačujú, že v okolí kostola sa pochovávalo od 9. do 16. stor., ak nie ešte dlhšie (Budinský-Krička 1970b, s. 211-242; Piffel 1970, s. 228-230).

102. Podbranáč, okr. Senica, poloha: Starý hrad. V spolupráci s V. Šemmerom zisťovací výskum hradiska, podľa nálezov osídleného od eneolitu do vrcholného stredoveku (Janšák 1913, s. 65-72; Eisner 1933, s. 155; Budinský-Krička 1948-1949, s. 276).

103. Podhorož, okr. Michalovce, poloha: zrúcaniny zámku. Zistenie nálezových okolností rímskych mincí (depotu?), nájdených J. Dudíkom (Budinský-Krička 1948-1949, s. 271-272; Ondrouch 1961, s. 173).

104. Podrečany, okr. Lučenec, poloha: kameňolom. Záchranný výskum žiarových hrobov z mladšej doby bronzovej, z okruhu kyjatickej kultúry, vyčlenenej V. Furmánkom (Budinský-Krička 1948-1949, s. 276; Furmánek - Veličák 1980, s. 170, 171).

105. Považská Bystrica, okr. Považská Bystrica, poloha: Zákostolie. Nálezom dvojkónickej urny pri výkope základov na mieste domu Španíka-Krajčúna, v susedstve domu č. 84, zistené pokračovanie lužického pohrebiska, narušeného r. 1936 pri kanalizačných prácach. Výskum r. 1938 (Budinský-Krička 1948-1949, s. 276).

106. Prietrž Podhorie, okr. Senica. V spolupráci s M. Rýzkom záchranný výskum slovanského kostrového pohrebiska (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264; Eisner 1947, s. 151).

107. Račice, okr. Prievidza, poloha: Zámok. Prieskum a zisťovací výskum hradiska z doby rímskej (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264).

108. Radoma, okr. Svidník, poloha: úpätie vrchu Stavenec. Z piatich neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny r. 1941 v spolupráci s A. Rajničom preskúmané tri. V dvoch mohýlach sa v úrovni okolitého terénu našla vrstva žiaroviska, tretia bola bez zjavnejších stôp hrobu (Budinský-Krička 1967a, s. 296-298).

109. Rafajovce, okr. Vranov nad Topľou. Prieskum dvoch veľkých a ôsmich rozoraných neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny (Budinský-Krička 1945-1946, s. 264; 1967a, s. 313, 314, pozn. 29).

110. Ražské Teplice, okr. Žilina, poloha: Jánošíkova jaskyňa. Nález sídliskovej vrstvy s púchovskou keramikou (Budinský-Krička 1945-1946, s. 265).

111. Rosina, okr. Žilina, poloha: vrch Priečky. Prieskum porušenej halštatskej mohyly s kamennou konštrukciou, v okolí ktorej boli pri oraní rozrušené žiarové hroby najskôr lužickej kultúry (Budinský-Krička 1945-1946, s. 265; 1947b, s. 68). Podľa J. Eisnera (1933, s. 130, 149, 154) v mohyle našli železný nôž so sliezskou keramikou.

112. Senica, okr. Senica, poloha: terasa potoka Vrbovčianka. Na nálezisku narušenom výstavbou robotníckych domov sa v rámci záchranného výskumu skúmala sídlisková vrstva a objekty s halštatskou a slovanskou keramikou (Budinský-Krička 1945-1946, s. 265) a odkrytý bol halštatský kostrový hrob (Bu-

dinský-Krička 1947b, s. 99, tab. XXIX: 1-7), z ktorého tuhovaná amforovitá nádoba typologicky značne pripomína keramiku zo žiarových hrobov staršej fázy sliezsko-platěnickej kultúry na Morave (Domamyslice, Obrány pri Brne, Podolí pri Brne, porov. Filip 1948, obr. 54: 7, tab. 31: 1, 4). Z ďalšieho halštatského kostrového hrobu, narušeného na lokalite, riaditeľstvo Pradiarne na umelý hodváb v Senici zachránilo zlomky zlatej čelenky a krúžok zo zlatého plechu (Budinský-Krička 1947b, s. 99; Dušek 1979, s. 404-408; Nevizánsky 1985, s. 601-606, 717). Halštatská keramika z narušenej sídliskovej vrstvy a objektov svojím výrazným zvislým prstovým žliabkovaním vo vlhkom povlaku značne pripomína knovízsku keramiku, akú som rekonštruoval v Čsl. štátnom archeologickom ústave v Prahe z pohrebiska v Křepenicích; v súbore halštatskej sídliskovej keramiky na juhozápadnom Slovensku je dobre porovnateľná s červenožltou podobne žliabkovanou keramikou z Myjavy (Budaváry 1939, s. 16, obr. 1: 6), nájdenou tam s červenohnedou dvojkónickou nádobou hladkého povrchu (tamže, obr. 1: 5). Analogická keramika sa vyskytla napr. i v slovanskej mohyle 11 v Skalici (Budinský-Krička 1959, tab. 20: 7, 8). V súvisi s nálezmi zo Senice pripomínam, že snímky rekonštruovaných halštatských nádob získaných K. Willvonsederom z pohrebiska by sa mali nachádzať v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre.

113. Skalica, okr. Senica

a/ Poloha: Kopečnica. V r. 1943-1944 v spolupráci s Ľ. Kraskovskou, V. Šemerom, A. Rajničom a A. Škvarekom výskum veľkomoravského mohylníka (Eisner 1947, s. 129, 134, 149, 150, 151; Budinský-Krička 1959; 1978b, s. 185-187; Chropovský 1970, s. 17, 134; Ruttkay 1975, s. 175-177; Štefanovičová 1989, s. 69, 121, 141, 153, 156). Nálezy z predchádzajúceho výskumu pohrebiska, vedeného I. L. Červinkom (Červinka - Matiegka 1925, s. 97 n.; Červinka 1928, s. 139-140; Eisner 1933, s. 240, 253, 256, 258), publikovala Ľ. Kraskovská (1959, s. 163-185). Pohľavie pochovaných z výskumu r. 1943-1944 určil E. Vlček (Budinský-Krička 1959, s. 150-154). Zo zvyškov drevín, analyzovaných E. Krippelom, si zasluhuje pozornosť torzo najskôr radla z duba (tamže, s. 86, tab. XVI: 7). O textíliách cenné poznatky priniesla analýza odtlačkov tkanín na železných predmetoch, urobená J. Jakubcom (tamže, s. 163-165).

b/ Poloha: Vysoké pole. Prieskum náleziska veľkomoravského kostrového pohrebiska, zničeného ešte na začiatku storočia, z ktorého I. Tischler získal železné kladivo, kresadlo, nôž, nádobu zdobenú vlnovkami a fragment nezdobenej slovanskej nádoby (Budinský-Krička 1959, tab. XLII: 1, 2, 6, 7, 9). Z pohrebiska pochádza aj železný dvojsečný meč typu X, nájdený na pozemku A. Bystroviča, ktorý som prevzal na Mestskom úrade v Skalici (tamže, tab. XLII: 3) s halštatskou keramikou z územia alebo okolia mesta, pochádzajúcou najskôr z rozrušených hrobov. Pripomína keramiku zo staršej fázy moravskej sliezsko-platěnickej kultúry (Budinský-Krička 1947b, tab. XXIX: 9, 10).

114. Soboš, okr. Svidník, poloha: Na potýčkách. Prieskum náleziska bronzového meča liptovského typu, nájdeného A. Suchaničovou vo svahu vrchu nad cestou Francovce - Fijaš (Budinský-Krička 1948-1949, s. 272; 1967b, s. 93-95).

115. Spišské Vlachy, okr. Spišská Nová Ves, poloha: Dreveník. Roku 1950 v spolupráci s L. Kieferom výskum hradiska z doby veľkomoravskej, opevneného valom (Budinský-Krička 1961, s. 349-350).

116. Šapinec, okr. Svidník, poloha: severozápadne od obce. Z deviatich neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny sa r. 1940 a 1949

v spolupráci s V. Šemmerom preskúmalo päť, z nich jedna birituálna, dve žiarové, ďalšia kostrová s kamennou konštrukciou a posledná bez zjavnejších stôp hrobu (Budinský-Krička 1967a, s. 289-296; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 158).

117. Š t v e r n í k , obec Brezová, okr. Senica. Prieskum náleziska kostrových hrobov zo staršej doby bronzovej a zo slovanského obdobia (Budinský-Krička 1948-1949, s. 272).

118. T o p o ľ o v k a , okr. Humenné, poloha: Lipky. Výskum slovanských žiarových mohýl z poveľkomoravského obdobia, podľa nálezov z ktorého som vyčlenil a pomenoval keramiku typu Topoľovka (Budinský-Krička 1958a, s. 163-173, tab. X-XIII; 1961, s. 362; 1966, s. 241; 1978d, s. 216; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 139-162; Čaplovič 1983; Polla 1983, s. 245; Beňko 1985, s. 241; Habovštiak 1985, s. 204; Ratkoš 1988, s. 134). Na mohylníku ostalo 25 neporušených mohýl pre budúci výskum pohrebiska. Zabezpečenie náležitej ochrany tohto významného slovanského pamätníka na východnom Slovensku je úlohou Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach.

119. T r e b i š o v , okr. Trebišov, poloha: Kovaľka. Prieskum a záchranný výskum na vyvýšenine, na ktorej pri regulačných prácach narazili na pohrebisko otomanskej kultúry (Budinský-Krička 1947b, tab. XVII: 6, 8) a na sídliskovú vrstvu s včasnou a pokročilou slovanskou keramikou (Budinský-Krička 1945-1946, s. 266).

120. T u r o , okr. Žilina, poloha: Hrádok. Nálezy púchovskej, slovanskej a stredovekej keramiky na hradisku (Budinský-Krička 1945-1946, s. 266; 1948-1949, s. 272).

121. V e s e l é , okr. Trnava, poloha: roľa A. Kolarovičovej. V r. 1940, 1941 a 1949 systematický výskum kostrového pohrebiska s kultúrou neskoršej šnúrovej keramiky zo včasnej doby bronzovej (Budaváry 1940a, s. 79-80; Krička 1942, obr. 7: 2; Budinský-Krička 1947b, s. 71; 1965a, s. 51-106), podľa ktorého A. Točík (1963, s. 716-774) vyčlenil a pomenoval typ Veselé a po ňom J. Machník (1967) podľa nálezov z Veselého a z malopoľských Chľopíc skupinu Chľopice-Veselé (pozri aj Furmánek - Veliačik 1980, s. 160). Z pohrebiska boli vyzdvihnuté in situ štyri hroby, a to pre: Okresné vlastivedné múzeum v Piešťanoch, Slovenské národné múzeum v Martine, Slovenské múzeum v Bratislave (bol zničený pri bombardovaní mesta) a Múzeum Spolku Sv. Vojtecha v Trnave.

122. V o j n a t i n a , okr. Michalovce, poloha: Maleniky. Roku 1948 sa uskutocnila druhá etapa výskumu predkuštanovického žiarového pohrebiska (Budinský-Krička 1947b, s. 97, tab. XXX; 1976, s. 119-149; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 161). Skončenie výskumu pohrebiska, ktoré sa v rámci vývoja Východoslovenskej nížiny na prelome mladšej doby bronzovej a doby halštatskej v značnej miere osobito vyníma a v súčasnosti je prvou rozsiahlou nekropolou z tohto obdobia na východnom Slovensku, pokladám za žiaduce.

123. V ý č a p y - O p a t o v c e , okr. Nitra, poloha: Csütördülő. Systematický výskum slovanského žiarového pohrebiska zo 7.-8. stor. (Budinský-Krička 1947c, s. 135-144; 1978c, s. 241; Eisner 1947, s. 150; Chropovský 1970, s. 17; Bialeková 1980, s. 217; Štefanovičová 1989, s. 66). Vo výskume pohrebiska pokračovala O. Bialeková (1984, s. 41-45).

124. Z l a t é M o r a v c e , okr. Nitra. Na podnet Matice slovenskej som exhumoval pozostatky básnika Janka Kráľa na miestnom cintoríne, ktoré nedlho na to boli slávnostne pochované na Národnom cintoríne v Martine. Antropologický po-

sudok lebky básnika, urobený univ. prof. Baborem, by sa mal nachádzať v archíve Matice.

125. Žilina, okr. Žilina, poloha: les zv. Chrásť. V spolupráci s A. Petrovským-Šichmanom výskum troch nízkych, najskôr slovanských mohýl, navrhnutých na vrstve so stopami osídlenia (keramika, tehlovina) z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1948-1949, s. 273; Petrovský-Šichman 1964, s. 75; Moravčík 1978b, s. 264).

126. Žilkovce, okr. Trnava, poloha: Na humnách. V spolupráci s O. Vondryskom záchranný výskum dvoch slovanských kostrových hrobov z doby veľkomoravskej, spozorovaných v záreze poľnej cesty na miernej vyvýšenine Prílohami v prvom hrobe boli okrem nádoby a železného noža (Budinský-Krička 1947d, obr. 2: 4, 5) aj tri železné sekerovité hrivny (tamže, obr. 2: 1a-3b). Logicky porovnateľné s hrivnami nájdenými jednotlivo i v depotoch na slovanskom hradisku z prvej polovice 9. stor. v Pobedime (Bialeková 1978, s. 161, 162, obr. 79; Kraskovská 1966, s. 49). Z hrobu II pochádza nádoba (Budinský-Krička 1947d, obr. 2: 6). Hrivny zo Žilkoviec sú pozoruhodné i tým, že sú prvým hrobovým nálezom predmetov tohto druhu objaveným na slovanských pohrebiskách na Slovensku.

L i t e r a t ú r a

- BÁNESZ, L. 1980: Počiatky mladšieho paleolitu na východnom Slovensku. In: *Historica Carpatica*. 11. Košice, s. 185-217.
- BÁTORA, J. 1983: Záver eneolitu a začiatok doby bronzovej na východnom Slovensku. In: *Historica Carpatica*. 14. Košice, s. 189-224.
- BEŇKO, J. 1985: Osídlenie severného Slovenska. Košice.
- BIALEKOVÁ, D. 1978: Pobedim, okres Trenčín. In: *Významné slovanské náleziská na Slovensku*. Bratislava, s. 159-167.
- BIALEKOVÁ, D. 1980: Slovanské obdobie. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. *Slov. Archeol.*, 28, s. 213-228.
- BIALEKOVÁ, D. 1984: Zisťovací výskum a povrchový prieskum vo Výčapoch-Opatovciach. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1983*. Nitra, s. 41-45.
- BLAHUTA, F. 1963a: Novšie archeologické objavy na severovýchodnom Slovensku. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 11. Nitra, s. 171-174.
- BLAHUTA, F. 1963b: Bratrický tábor v Nižnom Ivarožci, okres Bardejov. In: *Nové Obz.* 5. Prešov - Košice, s. 223-231.
- BUDAVÁRY, V. 1936: Hroby s esovitými záušnicami v Turč. Sv. Martine. In: *Sbor. Muzeál. slov. Spoločn.* 30. Turč. Sv. Martin, s. 92-93.
- BUDAVÁRY, V. 1939: Prehľad prírastkov archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Turč. Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1931-1933. *Čas. Muzeál. slov. Spoločn.*, 30, č. 1, s. 11-16; č. 2, s. 17-21.
- BUDAVÁRY, V. 1940a: Hrob lovca z konca mladšej doby kamennej z Veselého. *Čas. Muzeál. slov. Spoločn.*, 31, č. 4, s. 79-80.
- BUDAVÁRY, V. 1940b: Nález starohalštatskej spony v Krivokláte. *Čas. Muzeál. slov. Spoločn.*, 31, č. 3, s. 55-58.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1942-1943: Prvé nálezy staroslovanských radových pohrebísk na strednom Slovensku. In: *Sbor. Muzeál. slov. Spoločn.* 36/37. Turč. Sv. Martin, s. 13-62.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1944: Prvé staroslovenské radové pohrebištia v Turci a v Liptove. Martin.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1945-1946: Zpráva o terénnych výskumoch Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine, podniknutých v r. 1939-1945. In: *Historica Slovaca*. 3/4. Bratislava, s. 260-267.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1946: Poklad bronzových okrás zo sklonku doby bronzovej z Osady (okr. Dolný Kubín). *Čas. Muzeál. slov. Spoločn.*, 36/37, s. 36-43.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947a: Slovensko v mladšej dobe kamennej. In: *Slovenské dejiny* 1. Bratislava, s. 55-67.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947b: Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: *Slovenské dejiny* I. Bratislava, s. 68-103.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947c: Slovanské popolnicové pole z doby predhradištnej vo Výčapoch-Opatovciach, okr. Nitra. In: *Historica Slovaca*. 5. Bratislava, s. 135-144.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947d: Nové nálezy kostrových hrobov z doby hradištnej na juhozápadnom Slovensku. *Čas. muzeál. slov. Spoločn.*, 38, č. 3, s. 33-40.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1948-1949: Výskumy Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine r. 1946-1947. In: *Historica Slovaca*. 6/7. Bratislava, s. 269-278.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1950a: Prehistorické a ranodejinné nálezy v Leviciach. *Archeol. Rozhl.*, 2, s. 153-158, 283, 289.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1950b: Staroslovenský mohylník v Kráľovskom Chlmci na východnom Slovensku. *Archeol. Rozhl.*, 2, s. 70-74, 140-141, 148.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1950c: Nález staroslovenského pohrebišťa v Nosiciach (okres Púchov). *Čas. Muzeál. slov. Spoločn.*, 41, č. 4, s. 51-53.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1957: Hroby z doby rímskej a sťahovania národov v Kapušanoch (okr. Prešov). *Slov. Archeol.*, 5, s. 356-362.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958a: Slovanské mohyly na východnom Slovensku. *Slov. Archeol.*, 6, s. 138-205.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958b: O pohrebaľnom obriade slavianskich kurganov v Slovákii. In: *Acta Archaeologica Carpathica*. 1, fasc. 1. Kraków, s. 60-73.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958c: Archeológia. In: *Krajské múzeum a pamiatky mesta Prešova*. Prešov, s. 39-55.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959: Slovanské mohyly v Skalici. *Slawische Hügelgräber in Skalica*. Bratislava.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1961: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku. *Slov. Archeol.*, 9, s. 347-390.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1962: Príspevok k štúdiu popolnicových polí nad hornou Nitrou. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 9. Nitra, s. 123-130.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965a: Gräberfeld der späten schnurkeramischen Kultur in Veselé. *Slov. Archeol.*, 13, s. 51-106.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965b: Doba bronzová a halštatská. Doba laténska, rímska, sťahovanie národov. Od Keltov k prvým Slovanom. *Slovanské osídlenie. Doba hradištná*. In: *Dejiny Prešova* 1. Košice, s. 39-57.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1966: Staroslovenské obdobie. In: *Pravek východného Slovenska*. Košice, s. 211-249.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967a: Východoslovenské mohyly. *Slov. Archeol.*, 15, s. 277-388.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967b: Bronzové nálezy z kotliny a poriečia Tople na východnom Slovensku. In: *60 rokov Šarišského múzea v Bardejove*. Košice, s. 75-133.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1970a: Bronzový depot z Bodrogu, okres Trebišov. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 18. Nitra, s. 25-62.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1970b: Slovánske sídlisko a zaniknutá stredoveká dedina v Osuskom. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 18. Nitra, s. 211-242.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1974: Veľký Šariš v praveku a na prahu dejín. In: Nové Obz. 16. Košice - Prešov, s. 85-111.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Predkušanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine. Slov. Archeol., 24, s. 119-149.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978a: Martin, okres Martin. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 125-127.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978b: Skalica, okres Senica. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 185-187.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978c: Výčapy-Opatovce, okres Nitra. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 241.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978d: Topoľovka, okres Humenné. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 216.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1990: Nový materiál pre izučenia drevneslavianskej keramiky na poseleniach Vostočnej Slovenska. Slov. Archeol., 38, s. 89-146.
- ČAPLOVIČ, D. 1983: Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku. Slov. Archeol., 31, s. 357-413.
- ČAPLOVIČ, D. 1984: Stredoveké dedinské sakrálna stavba na východnom Slovensku. In: Historica Carpatica. 10. Košice, s. 187-210.
- ČERVINKA, I. L. 1928: Slované na Moravě a říše Velkomoravská. Brno.
- ČERVINKA, I. L. - MATIEGKA, J. 1925: Lebky a kostry z mohyl z doby velkomoravské u Uherské Skalice. In: Anthropologie. 3. Brno, s. 97-108.
- DEMETEROVÁ, S. 1984: Influence de la culture de Suci de Sus dans la plaine de la Slovaquie Orientale. Slov. Archeol., 32, s. 11-74.
- DUŠEK, M. 1979: Zlatý diadém z doby halštatskej zo Senice. Archeol. Rozhl., 31, s. 404-408, 477-479.
- DUŠEK, M. - DUŠEK, S. - ROMSAUER, P. 1980: Doba halštatská. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slov. Archeol., 28, s. 181-190.
- DVOŘÁK, P. 1976: Odkryté dejiny 1. Dávnoveké Slovensko. Bratislava.
- EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- EISNER, J. 1933-1934: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1932 a 1933. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 27/28. Turč. Sv. Martin, s. 166-189.
- EISNER, J. 1935: Popelníkové hroby z doby hradištní na Slovensku. Památ. archeol. 40, 1934-1935, s. 82-90.
- EISNER, J. 1947: Slovensko v dobe hradištnej. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 120-157.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava.
- FILIP, J. 1948: Pravěk Československa. Praha.
- FURMÁNEK, V. 1984: Záchranný výzkum v Kyjaticích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1983. Nitra, s. 78-79.
- FURMÁNEK, V. 1985: Další sezona výzkumu v Kyjaticích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1984. Nitra, s. 82.

- FURMÁNEK, V. 1986: Závěrečná sezona výzkumu v Kyjaticích. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1985. Nitra, s. 79-80.
- FURMÁNEK, V. - VELIAČIK, L. 1980: Doba bronzová. Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Slov. Archeol., 28, s. 159-179.
- HABOVŠTIK, A. 1985: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava.
- CHALOUPECKÝ, V. 1923: Staré Slovensko. Bratislava.
- CHROPOVSKÝ, B. 1970: Slovensko na úsvite dejín. Bratislava.
- JANŠÁK, Š. 1913: Objavenie starého predhistorického hradiska so sopečným valom na takzvanom Starom hrade pri Branči 5. a 6. augusta 1913. Čas. Muzeál. slov. Spoločn., 10, s. 65-72.
- KAMINSKÁ, Ľ. 1982: Prieskum a záchranný výskum v Komárovo. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1981. Nitra, s. 140-141.
- KISZELY, I. 1976: Sírok, csontok, emberok a régészetben. Budapest.
- KRALOVÁNSZKY, A. 1964: Szarvasmarha temetkezés a honfoglalás korából. In: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei. Budapest, s. 181.
- KRALOVÁNSZKY, A. 1965-1966: Die landnahmezeitliche Rinderbestattung von Sárbo-gárd. In: Alba Regia. 6/7. Székesfehérvár, s. 85-96, tab. XLVIII: 3.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1950: Laténské hroby z Komjatic na Slovensku. Archeol. Rozhl., 2, s. 184-186, 284-285, 291.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1959: Prvé výskumy na slovanskom mohylníku v Skalici. Slov. Archeol., 7, s. 163-185.
- KRASKOVSKÁ, Ľ. 1966: Nálezy železných hrivien na území Velké Moravy. In: Sborník I. numismatického symposia 1964. Brno, s. 49-51.
- KRIČKA, V. 1942: Výtvarný prejav slovenského praveku. Martin.
- KRIŽANOVÁ, Š. 1947: Archeologické nálezy z Trenčianskych Biskupíc v Mestskom múzeu Dr. Karola Brančíka. In: Historica Slovaca. 5. Bratislava, s. 37-46.
- KUDLÁČEK, J. 1953: Praveké nálezy z Andača. Slov. Archeol., 1, s. 199-210.
- KUDLÁČEK, J. 1954: Depot bronzových sekeriek z Lesného. Archeol. Rozhl., 6, s. 48, 89-90, 128, 135.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1970: Súpis výskumov z rokov 1945-1968. In: Východo-slovenský pravek. 1. Košice, s. 139-162.
- MACHNIK, J. 1967: Stosunki kulturowe na przełomie neolitu i epoki brązu w Małopolsce. In: Mater. do Prahist. Ziemi pol. 3-1. Warszawa, s. 90 n.
- MORAVČÍK, J. 1978a: Bánová, okres Žilina. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 13-14.
- MORAVČÍK, J. 1978b: Žilina, okres Žilina. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 264.
- NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. - ŠIŠKA, S. 1970: Klasická fáza kultúry s kanelovanou keramikou. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 192-206.
- NEVIZÁNSKY, G. 1985: Bronzový depot tzv. trácko-kimmerského horizontu zo Santovky. Archeol. Rozhl., 37, s. 601-606, 717.
- NOVOTNÁ, M. 1970: Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Bratislava.
- NOVOTNÁ, M. 1984: Halsringe und Diademe in der Slowakei. München.
- NOVOTNÁ, M. 1987: Die Kultur ostslowakischen Hügelgräber und ihre Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. In: Hügelbestattung in der Karpaten-Donaubalkan-Zone während der äneolithischen Periode. Beograd, s. 91-96.
- NOVOTNÝ, B. 1962: Lužianska skupina a počiatky maľovanej keramiky na Slovensku. Bratislava.

- ONDRDOUCH, V. 1961: Nálezy keltských, rímskych a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.
- PÁRDUCZ, M. 1963: Die ethnischen Probleme der Hunzeit in Ungarn. Budapest.
- PASTOR, J. 1951: Záchranný výskum na staroslovanskom mohylovom pohrebišti v Kráľ. Chlmci. Archeol. Rozhl., 4, s. 60-62, 90, 95.
- PAULÍK, J. 1959: Ružicové spony zo Slovenska. Slov. Archeol., 7, s. 328-362.
- PAVÚK, J. 1970a: Želiezovský typ. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 43-57.
- PAVÚK, J. 1970b: Lužianska skupina. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 117-121.
- PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1964: Slovanské osídlenie severného Slovenska. In: Vlastivedný zborník Považia. 6. Žilina, s. 50-106.
- PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1970: Výskum slovanských mohylníkov v okolí Žiliny. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 18. Nitra, s. 193-210.
- PIFFL, A. 1970: Základy kostola zaniknutej osady Ropov v Osuskom. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 18. Nitra, s. 228-230.
- PIVOVAROVÁ, Z. 1959: Žiarové pohrebisko v Diviakoch nad Nitricou. Slov. Archeol., 7, s. 317-327.
- PIVOVAROVÁ, Z. 1965: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. Slov. Archeol., 13, s. 107-162.
- PLEINER, R. - RYBOVÁ, A. 1978: Dějiny Čech. Praha.
- POLLA, B. 1983: Zásluhy Vojtecha Budinského-Kričku o rozvoj historickej archeológie. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 243-249.
- RATKOŠ, P. 1988: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Košice.
- REJHOLCOVÁ, M. 1978: Stredoveké pohrebisko v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra, s. 202-204.
- REJHOLCOVÁ, M. 1980a: Výskum pohrebiska v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 230-231.
- REJHOLCOVÁ, M. 1980b: Ďalšia etapa výskumu pohrebiska v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1979. Nitra, s. 179-182.
- REJHOLCOVÁ, M. 1981: Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980. Nitra, s. 245-247.
- REJHOLCOVÁ, M. 1982: Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1981. Nitra, s. 233-235.
- REJHOLCOVÁ, M. 1983: Včasnostredoveké pohrebisko v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1982. Nitra, s. 215-217.
- REJHOLCOVÁ, M. 1984: Výskum pohrebiska v Čakajovciach v roku 1983. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1983. Nitra, s. 189-190.
- REJHOLCOVÁ, M. 1986: Výskum pohrebiska v Čakajovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1985, s. 200-201.
- RUTTKAY, A. 1965: Nové nálezy z horného Ponitria. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 15. Nitra, s. 189-214.
- RUTTKAY, A. 1975: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I). Slov. Archeol., 23, s. 119-216.
- RUTTKAY, A. 1985: Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10.-13. storočí z hľadiska archeologického bádania. In: Veľká Morava a počátky československé státnosti. Bratislava - Praha, s. 141-185.

- SLIVKA, M. - ČAPLOVIČ, O. 1983: Včasnostredoveké osídlenie Šariša. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 273-301.
- ŠIŠKA, S. 1964: Slovanské sídliskové objekty v Hnojnom, okres Michalovce. Archeol. Rozhl., 16, s. 379-395, 407-408.
- ŠIŠKA, S. 1978: Hnojné, okres Michalovce. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 77-80.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1989: Osudy starých Slovanov. Martin.
- ŠUHAIKOVÁ-PIVOVAROVÁ, Z. 1961: Ďalšie nálezy z lužického pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 6. Nitra, s. 237-240.
- TOČÍK, A. 1963: Die Nitra-Gruppe. Archeol. Rozhl., 15, s. 716-774.
- VELIAČIK, L. 1975: Pohrebisko lužickej kultúry v Diviakoch nad Nitricou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 110-112.
- VELIAČIK, L. 1976: Výskum pohrebiska lužickej kultúry v Diviakoch nad Nitricou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 210-213.
- VELIAČIK, L. 1982: Príspevok k otázke vzniku a vnútorného členenia lužickej kultúry na Slovensku. In: Południowa strefa kultury Łużyckiej i powiązanie tej kultury z południem. Kraków - Przemysł, s. 73-93.
- VELIAČIK, L. 1983: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra.
- VELIAČIK, L. 1989: Súčasný stav výskumu lužickej kultúry na Slovensku. Archeol. Rozhl., 41, s. 152-167.
- VLČEK, E. 1957: Antropologický materiál z období stěhování národů na Slovensku. Slov. Archeol., 5, s. 402-434.
- WERNER, J. 1959: Studien zu Grabfunden des 5. Jahrhunderts aus der Slowakei und der Karpatenukraine. Slov. Archeol., 7, s. 422-438.

1954-1989 (SLOVENSKO)

127. Bačkov, okr. Trebišov
 a/ Poloha: Žárjová-Višňovčík. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 44; 1983a, s. 57; 1986, s. 67).
 b/ Poloha: vrch Žarnovčík (kóta 377,3). V spolupráci s J. Macákom v Slanských vrchoch prieskum stredovekého hrádka s keramikou z mladšej doby bronzovej a z 13. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 44).
 c/ Poloha: Starý zámok (Borostyán). V spolupráci s J. Macákom na vrchu Stará Vavrová (kóta 609,3) prieskum zrúcanín. Nález keramiky z 9.-10. a 12.-14. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 44, 45).
128. Bardejov a Kľušov, okr. Bardejov, poloha: Kobylská hora. Zo skupín neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny na hrebeni vrchu v spolupráci s I. Weiszom preskúmaná r. 1959 jedna mohyla bez zjavných stôp hrobu (Budinský-Krička 1975a, s. 22-25; 1967, s. 281; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 141).
129. Batizovce, okr. Poprad, poloha: nádvorie neskororománskeho kostola. V spolupráci s Podtatranským múzeom a s. I. Ženbom záchranný výskum. Nálezy z porušených laténskych hrobov a z neskorolátenského a stredovekého osídlenia

lokality (Budinský-Krička 1965c, s. 167-176; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 141; Polla 1983, s. 245).

130. Belža, okr. Košice-vidiek, poloha: terasa belžianskeho potoka. V spolupráci s P. Wavrekom prieskum sídliska s keramikou tiszapolgárskou a boilerázskeho rázu (Budinský-Krička 1976b, s. 54).

131. Bitarová, okr. Žilina, poloha: Kopence-Dubiny. Zameranie mohýlníka z doby veľkomoravskej a výskum jednej zo skupín mohýl (Budinský-Krička 1957, s. 456-462; Ruttkay 1975, s. 132). Vo výskume pohrebiska pokračoval A. Petrovský-Šichman (Petrovský-Šichman 1970, s. 194-202; Moravčík 1978, s. 25; Štefanovičová 1989, s. 76).

132. Blatná Remety, okr. Michalovce

a/ Poloha: Remecisko (kóta 103,1). V r. 1972-1974 v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanského sídliska zo 7.-11. stor. Pri odkrývaní objektov sa vyskytli aj nálezy svedčiace o osídlení miernej vyvýšeniny v neskorom eneolite, súvisiace so skupinou neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, v mladšej dobe bronzovej a v mladšej dobe rímskej (Budinský-Krička 1975b, s. 27-28; 1978a, s. 26-27; 1990, s. 93-94, tab. IV, V, XXXII: 1, 3, 4; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 302; Slivka - Vallašek 1982, s. 301).

b/ Poloha: Ješenisko. Na oráčiine severne od predchádzajúcej lokality Remecisko vysledované a zamerané stopy slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1976c, s. 55-56).

133. Brehová, okr. Trebišov, poloha: okolie románskeho kostola. V spolupráci s J. Macákom sondovací výskum zaniknutej stredovekej osady z 12.-13. stor. severne od kostola (Budinský-Krička 1977a, s. 65; 1978h, s. 39; 1980a, s. 47; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 143). Vo výskume sídliska pokračoval G. Povala (Povala 1970, s. 111-119; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 143).

134. Brekovo, okr. Humenné, poloha: Nive. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z doby veľkomoravskej a výskum jedného z jeho objektov (Budinský-Krička 1980b, s. 41-42; 1982, s. 45-46; 1983a, s. 57).

135. Bretejovce, okr. Prešov, poloha: južne od obce. V spolupráci s L. Olexom a P. Mačalom prieskum vyvýšeniny podobnej veľkej mohyle na pravobrežnej terase Torysy, bez povrchových nálezov.

136. Brezovička, okr. Prešov, poloha: Široké lúky, Koscilek, Šlemov (kóty 902-921,0). V spolupráci s J. Macákom a A. Pifflom výskum románskeho, najskôr eremitského kostola z 12.-13. stor. (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 143; Budinský-Krička 1971, s. 197-225; Piffel 1971a, s. 227-259; Slivka - Čaplovič 1983, s. 291-292; Polla 1983, s. 246; Čaplovič 1983b, s. 360; 1984a, s. 187-192, 194; 1984b, s. 151, 160; Habovštiak 1985, s. 263) a kultúrnej vrstvy zaniknutej stredovekej usadlosti Šlemov, zistenej sondami juhozápadne od kostola (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 143; Budinský-Krička 1971, s. 205-210, obr. 1-3, tab. IV-VII; Slivka - Čaplovič 1983, s. 291-292; Habovštiak 1985, s. 263; Uličný 1990, s. 319, 320).

137. Budimír, okr. Košice

a/ Poloha: medzi topoľmi. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov (Budinský-Krička 1976d, s. 56-57; Béreš 1976b, s. 42).

b/ Poloha: Kačov. Na pravobrežnej terase Torysy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s mladou lineárnou a s bukovohorskou keramikou (Budinský-Krička 1976d, s. 57; Šiška 1989, s. 148).

138. Budkovce, okr. Michalovce, poloha: Hurka. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanského sídliska z 8.-9. stor., narušeného hlbokou orbou (Budinský-Krička 1983a, s. 57-58).

139. Buzica, okr. Košice-vidiek, poloha: Templomalja. Prieskum základov románskeho kostola s polkruhovou apsidou, obdĺžnikovou loďou a so štvorcovou vežou za účasti F. Markuša a M. Slivku (Budinský-Krička 1975c, s. 29; Habovštiak 1985, s. 265; Čaplovič 1983b, s. 361).

140. Čaklov, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Terekovo. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z doby rímskej (Budinský-Krička 1980a, s. 47; 1984, s. 52).

141. Čičava, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Vyšné klíny. V spolupráci s J. Krizsányim, J. Macákom a P. Mačalom výskum klenbovej pece z mladšej doby rímskej (Budinský-Krička 1984, s. 52, obr.20: 18-20).

142. Dlhé nad Cirochou a Belé nad Cirochou, okr. Humenné, poloha: Salkov. V spolupráci s A. Klinkom, J. Macákom a I. Smatanom prieskum a zameranie ôsmich väčších neporušených neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 68; 1990, s. 42-46).

143. Drienica, okr. Prešov, poloha: Lysá (kóta 950). Prieskum nálezisk rotačných žarnovov súvisiacich so sporadickým osídlením vrchu v 12.-13. stor. (Budinský-Krička 1981a, s. 35-37; Čaplovič 1984b, s. 155).

144. Šarišské Bohdanovce, okr. Prešov, pozri ž 63.

145. Dvorianky, okr. Trebišov

a/ Poloha: Veľký kôveš. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom výskum sídliskových objektov z doby halštatskej, z predveľkomoravského obdobia a z 11.-12. stor. (Budinský-Krička 1981a, s. 37-38; 1982, s. 47-48; 1983a, s. 60; 1990, s. 94-96, tab. VI-XII; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 306). Uhlíky zo včasnodoslovenských sídliskových objektov 1-3 a 5, analyzované E. Hajnalovou, svedčia o dubu, jaseňi a hrabe (Hajnalová 1985, s. 90). P. Mačala a H. Mačalová pri ďalšom výskume odkryli okrem halštatských, predveľkomoravských a stredovekých objektov aj objekty z doby rímskej (Mačala - Mačalová 1984, s. 149-150). Sídlisko v polohe Veľký kôveš patrí k najstarším a najvýznamnejším slovanským sídliskám na východnom Slovensku. Je nenahraditeľnou stratou pre slovanskú archeológiu, že prepotrebné pokračovanie výskumu je v súčasnosti až bezpredmetné, pretože r. 1990 bolo nálezisko narušené melioračnými prácami.

b/ Poloha: Studzinky (na mape 1: 25 000 Dlhé lúky). Na pravobrežnej terase Bačkovského potoka v spolupráci s J. Macákom sondovací výskum zaniknutej osady z 13.-15. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 47; 1983a, s. 60). Ďalšieho výskumu lokality sa ujal P. Mačala.

c/ Poloha: Kinčošské lúky. Nález keramiky zo strednej doby bronzovej a z doby halštatskej (Budinský-Krička 1983a, s. 59-60, obr. 33: 8).

d/ Poloha: Záblatie (Hradišče). v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum dvoch slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1981a, s. 38-39).

e/ Poloha: Spod Ondavy. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov a záchranný výskum dvoch sídliskových objektov s keramikou predveľkomoravského rázu (Budinský-Krička 1982, s. 46-47, obr. 33: 14, 16-18).

146. Fintice - Nižná Šebastová - Kapušany, okr. Prešov, poloha: Griblovec. V spolupráci s J. Macákom prieskum lokality na rozhraní troch obcí na ľavobrežnej terase Sekčova s ťažiskom osídlenia v dobe rímskej (Budinský-Krička 1986, s. 67).

147. Fulianka, okr. Prešov, poloha: Dubina. V spolupráci s J. Macákom prieskum halštatského a laténskeho sídliska na ľavobrežnej terase Sekčova (Budinský-Krička - Mačala 1990, s. 42).

148. Giraltovec, okr. Bardejov, poloha: medzi kótami 415 a 342. Pri revízii neskoroeneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, ťahajúcich sa po hrebeni vrchu nad mestom (Budinský-Krička 1967a, s. 304-306), sa zistilo, že z 15 neporušených a nepreskúmaných mohýl sa zachovali len štyri, ostatné zrovnali pri rekultivácii pôdy a rozvoze dreva (Budinský-Krička 1984, s. 53).

149. Hažlín, okr. Bardejov, poloha: Belovežský vrch. Prieskum náleziska bohatého depotu z mladšej doby bronzovej, nájdeného pri oraní (Budinský-Krička 1967b, s. 82-84; Novotná 1963, s. 48, 49).

150. Herľany, okr. Košice-vidiek, poloha: Valiska. V spolupráci s J. Macákom prieskum náleziska zaniknutej stredovekej osady z 13.-15. stor., podľa B. Varsika dediny Puch (Budinský-Krička 1976a, s. 47; 1981a, s. 39; Varsik 1977, s. 50, 72-75).

151. Hradisko, okr. Prešov, poloha: Hrádek. Roku 1957 v spolupráci s F. Blahutom sondovací výskum slovanského sídliska z 9.-10. stor. (Budinský-Krička 1961a, s. 359-360; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 146; Uličný 1990, s. 98).

152. Hranovnica, okr. Poprad, poloha: Zámčisko. V spolupráci s MUDr. J. Filipským a F. Ceckom zisťovací výskum na halštatskom hradisku a stredovekom hrádku, z ktorého sa získala keramika, železný kosák, praslen a hlinené koráliky z doby halštatskej a keramika a železné predmety z vrcholného stredoveku (nálezové správy 248/71, 271/71, 350/71 vo Výskumnom pracovnom stredisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach).

153. Hraň, okr. Trebišov, poloha: Výmož. Na ľavobrežnej terase Ondavy v spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom zisťovací výskum sídliska z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov. S nálezmi zo sídliska sa vyskytla i keramika z mladšej doby bronzovej, neskorolátenska a slovanská z 9. stor. (Budinský-Krička 1978h, s. 41; 1980a, s. 47-48; 1984, s. 53).

154. Hrašovík, okr. Košice-vidiek, poloha: Mahura. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby rímskej a zo začiatkov doby sťahovania národov. V materiáli sa vyskytla i keramika neolitická, zo včasnej doby bronzovej a z 11.-12. stor. (Budinský-Krička 1976f, s. 58-59, obr. 35; 1977a, s. 65-66).

155. Hriadky, okr. Trebišov, poloha: Porvazy. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska zo včasnej doby bronzovej a z doby rímskej (Budinský-Krička 1981a, s. 40).

156. Chmeľov, okr. Prešov, poloha: Meseš. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanského sídliska z 9.-10. stor., narúšaného orbou (Budinský-Krička 1984, s. 53; 1986, s. 68; Budinský-Krička - Mačala 1987, s. 121-126; Uličný 1990, s. 103).

157. Choňkovce, okr. Michalovce, poloha: Hradzisko. Z prieskumu stredovekého hrádka na vrchu Borolo, vykonaného v spolupráci s J. Macákom, získaná keramika a železné predmety zo 14.-15. stor. (Budinský-Krička 1980a, s. 49; Slivka - Vallašek 1982, s. 299).

158. Chrasť nad Hornádom, okr. Spišská Nová Ves, poloha: Lúčky. V údolí severne od obce v spolupráci s J. Macákom prieskum náleziska zaniknutej stredovekej osady z 11.-13. stor. (Budinský-Krička 1980a, s. 50).

159. Jastrabie nad Topľou, okr. Vranov nad Topľou.

a/ Poloha: vrch Lipová. V spolupráci s J. Macákom zisťovací výskum sídliska z mladšej doby bronzovej a z doby rímskej (Budinský-Krička 1976g, s. 60; 1978h, s. 42; 1982, s. 48).

b/ Poloha: záhrada domu J. Capku č. 16. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom prieskum sídliska s keramikou halštatskou, neskorolaténskou a sivou z doby rímskej (Budinský-Krička 1978h, s. 42-43). Zopakovaný prieskum priniesol ďalšie nálezy halštatskej i lineárnej a bukovohorskej keramiky (Budinský-Krička 1980b, s. 42; 1981a, s. 40).

160. Jovsa, okr. Michalovce, poloha: Pri studničkoch. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom prieskum problematických kamenných mohýl na úpätí Vihorlatu. V jednej z nich, pokusne odkrytej, našli sa atypické zlomky z hrubostenných nádob zhotovených z hlíny s prímесou šamotu (Budinský-Krička 1978h, s. 43). Početné podobne záhadné kamenné mohyly sa zistili aj vo Vinnom.

161. Kamenica nad Cirochou, časť Hažín nad Cirochou, okr. Humenné, poloha: Dlužany, Dížavy. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanského sídliskového objektu z 9. stor., narušeného orbou (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 68; Budinský-Krička 1986, s. 68).

162. Kapušany, okr. Prešov

a/ Poloha: Maderasy-Mlyniská. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou z mladšej doby bronzovej, z doby rímskej a z 11.-12. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 49; 1984, s. 53; 1986, s. 68).

b/ Poloha: Kapušiansky hradný vrch. V spolupráci s J. Macákom sondovací výskum výšinného sídliska (neopevneného?) z mladšej doby bronzovej a z 11.-12. stor. (Budinský-Krička - Mačala 1990, s. 42). Z nálezov z ďalšieho výskumu sídliska si osobitnú pozornosť zasluhuje železná strela so spätnými krídelkami a tuľajkou (dĺ. 9 cm). Strely tohto typu sa vyskytli na slovansko-avarskom pohrebisku v Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952, obr. 5: 9; 55: 2; 72: 2; 73: 3; 95: 2; 110: 12; 111: 3), na veľkomoravskom mohylníku v Krasňanoch (Budaváry 1938-1939, tab. VI: 8, 9; VIII: 8-12; XII: 2; XIII: 1-5) a na obdobnom pohrebisku v Skalici (Budinský-Krička 1959d, tab. XXXIII: 11). Na východnom Slovensku je takáto strela doložená na slovansko-avarskom pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach (Budinský-Krička 1977b, obr. 27: 12).

c/ Poloha: Ficere. Prieskumom sídliska, zisteného J. Macákom východne od Kapušian (medzi obcami Lada a Trnkov) na ľavobrežnej terase potoka vlievajúceho sa do Ladzinky, sa získala štiepaná kamenná industria z neolitu alebo eneolitu (napr. veľmi pozoruhodná úzka listovitá čepeľ, dlhá 8,5 cm, najskôr z poľského kremeňa, a keramika z neskorej doby bronzovej a neskoroslovanská keramika s jednoduchými vlnkami).

163. Komárany, okr. Vranov nad Topľou

a/ Poloha: Luckovo. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou bukovohorskou, z mladšej doby bronzovej a slovanskou z predveľkomoravského a po-veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1980b, s. 43, obr. 14).

b/ Poloha: Vyšňa roveň. Roku 1973 záchranný výskum slovanského sídliskového objektu z 9. stor. (Mačala 1983, s. 187) a 1981 prieskum sídliska s keramikou

bukovohorskou, z mladšej doby bronzovej a slovanskou z 9. stor. (Budinský-Krička 1982, s. 50). Na lokalite P. Mačala r. 1984 v rámci záchranného výskumu okrem slovanských sídliskových objektov odkryl aj objekty z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69-70).

164. Koňuš, okr. Michalovce, poloha: Starý Koňuš. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom prieskum výšinného sídliska (opevneného?) z mladšej doby bronzovej a z veľkomoravského obdobia (Andel 1955, s. 160; Budinský-Krička 1980a, s. 51-52; Slivka - Vallašek 1982, s. 292).

165. Koprivnica, okr. Bardejov, poloha: Surové v údolí potoka Rovaň. V r. 1964 v spolupráci s T. Weiszom a Š. Špiakom záchranný výskum sídliskových objektov z neskorej doby laténskej, z doby rímskej a z veľkomoravského obdobia, narušených melioračnými a regulačnými prácami (Budinský-Krička 1965a, s. 52, 53; 1965b, s. 180, 181; 1970a, s. 57-94; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 149; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274, 275; Beňko 1985, s. 183, 184; Ratkoš 1988, s. 183, 184).

166. Košice, okr. Košice-mesto, poloha: Gyilkos. Na pravobrežnej terase Hornádu prieskum sídliska s keramikou lineárnou (Šiška 1989, s. 154, 155), eneolitickou (tiszapolgárskou, lažnianskej skupiny a kanelovanou), na ktorom sa vyskytli aj stopy osídlenia (keramika) v neskorej dobe laténskej, dobe rímskej a stredoveku (Budinský-Krička 1977a, s. 66-69, obr. 18-20).

167. Košice, časť Barca, okr. Košice-mesto, poloha: Baloty. Roku 1965 v spolupráci so S. Šiškom a Š. Špiakom výskum pohrebiska lažnianskej skupiny a pilinskej kultúry, sídliskových objektov z doby rímskej (jeden przeworskej kultúry) a polozemnice z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1969, s. 231-269; 1974b, s. 177-216; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 141). Nálezy z pohrebiska lažnianskej skupiny publikoval S. Šiška (1970, s. 179-181; 1972, s. 107-175).

168. Košice, časť Krásna nad Hornádom, okr. Košice-mesto.

a/ Poloha: Mořva. V spolupráci so Š. Špiakom záchranný výskum slovanského sídliskového objektu s keramikou stredohradištného rázu (9.-10. stor.), narušeného pri odhumusúvaní vyvýšeniny v súvisi s výstavbou širokorozchodnej železnice (prír. kat. Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach).

b/ Poloha: Kláštorná hura. V spolupráci s J. Macákom prieskum základov benediktínskeho kláštora z prvej polovice 12. stor. (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 150). Výskumu kláštora sa ujal a aj ho skončil B. Polla (Polla 1986).

169. Košice, časť Šebastovce, okr. Košice-mesto, poloha: Lapiše. V r. 1966-1968 v spolupráci so S. Šiškom a Š. Špiakom systematický výskum pohrebiska lažnianskej skupiny, slovansko-avarského pohrebiska, sídliska z mladšej doby bronzovej, z doby halštatskej a slovanského z predveľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1968, s. 213-219; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 159). Nálezy z pohrebiska lažnianskej skupiny publikoval S. Šiška (1970, s. 179-181; 1972, s. 107-175). V r. 1975-1977 sa v spolupráci so Š. Špiakom skončil výskum slovansko-avarského pohrebiska a sídlisk z mladšej doby bronzovej, z doby halštatskej a slovanského z predveľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1976m, s. 67-69; 1977b, s. 81-83; 1978c, s. 208-214; 1990, s. 96-97, obr. 9, tab. XIII-XV; Budinský-Krička - Točík 1984, s. 172-195; Budinský-Krička - Točík 1991; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 313; Chropovský 1970, s. 39; Štefanovičová 1989, s. 54, 57).

170. Košické Oľšany, okr. Košice-vidiek

a/ Poloha: Dluhe. Na pravobrežnej terase Torysy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s lineárnou a bukovohorskou keramikou (Budinský-Krička 1976h, s. 61; Šiška 1989, s. 155).

b/ Poloha: Pod Silaše. Na ľavobrežnej terase Torysy v spolupráci s J. Pastorm prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej a z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov (Budinský-Krička 1976h, s. 61; 1977a, s. 69).

171. Košícký Klečenov, okr. Košice-vidiek, poloha Pažice. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanských sídliskových objektov s nezdobenou keramikou predveľkomoravského rázu, narušených melioračnými prácami (Budinský-Krička 1981a, s. 41).

172. Krakovany - Stráže, okr. Trnava, poloha: tehelňa. V päťdesiatych rokoch som ako politický väzeň pracoval v nemocnici nápravného zariadenia v Ilave (ošetrovateľ, laborant, inštrumentár). Zvláštnou zhodou okolností som sa od spoluväzňa dozvedel o zatajených unikátnych nálezoch zo Stráží. Po odpykaní trestu (vymeraného pôvodne Hlavným a najvyšším súdom ČSR na osem rokov a šesť mesiacov odňatia slobody) som priam dobrodružným spôsobom vyhľadal hlavných prechovávačov nálezov (nepochodil som v Topoľčanoch, kam vedie bez najmenších pochybností posledná stopa), od ktorých som získal pre Okresné vlastivedné múzeum v Bojniciach a Slovenské národné múzeum v Bratislave súbor strieborných nádob historického významu a nevyčísliteľnej hodnoty. Ide o nálezy z kniežacieho hrobu II z mladšej doby rímskej, vylúpeného a zničeného robotníkmi r. 1939 (Krička 1942, s. 35; Ondrouch 1957, s. 115-168; Svoboda 1972; Dvořák 1976, s. 148-149; Dekan 1979; Kolník 1979, s. 43-54, obr. 43-50).

173. Kráľovský Chlmec, okr. Trebišov, poloha: les Erös. Na rozsiahlom slovanskom žiarovom mohylníku, nadväzne na vykopávky T. Lehoczského, objaviteľa pohrebiska, sa v r. 1949 preskúmali štyri mohyly (Budinský-Krička 1950, s. 70-74, 140-141). V r. 1950 výskum pohrebiska pokračoval odkrývkou piatich mohýl (Pastor 1951, s. 60-62, 90, 95). Ďalšie tri mohyly v r. 1970 v rámci záchranného výskumu odkryl J. Béreš (Béreš 1978a, s. 185-201). V r. 1970-1972 v rámci záchranného výskumu sa preskúmali miesta 22 mohýl zrovnaných buldozérmi. Na základe nálezov - peltoidnej náušnice, náušnice s granulovaným príveskom, prelamaného nákončia, kresadla a keramiky hrubej výroby i keramiky vývojovo a tvarovo nadväzujúcej na keramiku podunajského typu - datujem mohylník do 7.-9. stor. Zániková fáza pohrebiska signalizuje železná strela s romboidným hrotom a s trňom na násadu z prelomu 9. a 10. stor. (Budinský-Krička 1966, s. 225; 1978d, 109-111; 1980c, s. 7-74; Hajnalová 1980, s. 75-77; Stloukal 1980, s. 79-84; Chropovský 1970, s. 134; Ruttkay 1975, s. 150; Čaplovič 1983a, s. 131; Habovštiak 1985, s. 204; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 313-314; Ratkoš 1988, s. 145; Štefanovičová 1989, s. 67). Správu T. Lehoczského o kostrových hrobách ním odkrytých na mohylníku treba pokladať za neoverenú (Lehoczky 1894, s. 250-252, 311-315; Eisner 1933; 1947, s. 129). Na mohylníku ostalo 33 neporušených mohýl. Do vrcholca každej som vsadil dvojfarebnú kovovú tyč s betónovým podkladom. Za ochranu a záchranu najvýznamnejšieho slovanského pamätníka na východnom Slovensku, akým je bezpochyby kráľovskochlmecský mohylník, zodpovedá Archeologický ústav SAV.

174. Kurima, okr. Bardejov

a/ Poloha: Hložková. Prieskum náleziska mamutích stoličiek, nájdených pri bagrovaní štrku z pravého brehu nového koryta Tople (Budinský-Krička 1980b, s. 43).

b/ Poloha: vrch Strážna. Prieskum náleziska zlatej imitácie statéra Alexandra Veľkého (Budinský-Krička 1970a, s. 87, pozn. 15, obr. 11; Kolník 1979, s. 13, obr. 2; Ondrouch 1961, s. 9, 24).

c/ Poloha: Hurna-Viviň. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej a slovanského z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1978h, s. 44; 1980b, s. 44; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274; Beňko 1985, s. 184, 185; Uličný 1990, s. 156). Kurima je v súčasnosti najsevernejším slovanským náleziskom na východnom Slovensku.

175. Kusín, okr. Michalovce, poloha: Hradek. V spolupráci s J. Macákom sondovací výskum na slovanskom hradisku z 8.-10. stor., založenom na dôležitom priechode z podvihorlatskej do nadvihorlatskej oblasti (Slivka 1982, s. 292).

176. Lada, okr. Prešov, pozri 162c.

177. Lemešany, okr. Prešov, poloha: Korčice. Na pravobrežnej terase Torysy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej a z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1986, s. 68).

178. Liptov. Z prieskumu r. 1963 v oblasti projektovanej priehrady Liptovská Mara, urobeného v spolupráci s A. Petrovským-Šichmanom, sa získali nálezy (hlavne keramický materiál) dokumentujúce osídlenie kotliny v praveku (Partizánska Ľupča, Ráztoky, Sokolče, Vlasy), v období púchovskej kultúry (Liptovská Mara, Liptovská Sielnica, Podtureň, Prosiek, Smrečany), v 9.-10. stor. v slovanskom období (Liptovský Michal, Paludza, Partizánska Ľupča, Prosiek, Sokolče, Vlasy) a v 13.-15. stor. (Bobrovník-Hliník, Liptovská Sielnica, Partizánska Ľupča, Prosiek, Sokolče, Trstené; Budinský-Krička 1965d, s. 177-188). Upustilo sa od zisťovacieho výskumu v Hájiu kuruckých hrobov, kde Paludzania údajne pochovali Jánošíka. Malý cintorín, v súčasnosti už zatopený priehradou, sa nachádza v Čemiciach na ľavobrežnej terase Váhu, vľavo od cesty do Liptovského Mikuláša (MUDr. Iboly Kiss-Lacková: Je Jánošík pochovaný v Čemiciach? Pravda, 44, 1963; Budinský-Krička 1965d, s. 178).

179. Ľubiša - Nižné Ladičkovce - Brestov, okr. Humenné, poloha: Na kaštieli. V spolupráci s M. Bohuckým a I. Smatanom prieskum a zametanie ôsmich neporušených neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, ťahajúcich sa po hrebeni vrchu.

180. Malé Zalužice, časť Lažňany, okr. Michalovce, poloha: hospodársky dvor JRD. Roku 1960 v spolupráci so Š. Špiakom výskum žiarového pohrebiska. Podľa nálezov z neho bola vyčlenená a pomenovaná skupina Lužňany (Budinský-Krička 1963b, s. 680-686; 1964, s. 87-110; Šiška 1970, s. 179-181; 1972, s. 107-175; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 151; Pavúk - Šiška 1980).

181. Malý Šariš, okr. Prešov, poloha: les zv. Do Bankového. Roku 1980 pri revíznej obhliadke problematických mohýl na hrebeni vrchu nad Cemjatou (slovanských?) som zistil, že skupinu šiestich mohýl v severnej časti pohrebiska rozkopali a zničili neznámi "archeológovia" (Budinský-Krička 1984, s. 53-54). Jednu z mohýl, žiarovú (súdiac podľa nálezov kalcinovaných kostí), vzdialenú asi 300 m od ich južnej skupiny, r. 1960 preskúmal F. Blahuta a podľa nálezov štiepanej kamennej industrie a nevýrazných keramických zlomkov ju zaradil k neskoroneolitickému skupine východoslovenských mohýl (Blahuta 1961, s. 227-232; Budinský-Krička 1967a, s. 278).

182. Merník, okr. Vranov nad Topľou

a/ Poloha: záhrada domu A. Hájnika. Prieskum náleziska pokladu strieborných mincí zo 17.-18. stor., z ktorého prvé nálezy (15 kusov) sú uložené v Zemplínskom múzeu v Michalovciach, ostatné (261 mincí zachránených J. Macákom) vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach (inv. č. 27 900-28 007; Budinský-Krička 1978h, s. 44; Petách 1979, s. 331-333).

b/ Poloha: intravilán. Roku 1970 v spolupráci s J. Macákom a A. Piffлом výskum základov dvoch stredovekých kostolov (Piff 1972, s. 81-106; Čaplovič 1983b, s. 372; 1984a, s. 189; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 318).

183. Michalok, okr. Vranov nad Topľou

a/ Poloha: záhrada J. Sabola. Prieskum náleziska pokladu zlatých a strieborných mincí (spolu 17 kusov) zo 17. stor., objaveného J. Sabolom (Budinský-Krička 1977a, s. 70). S mincami sa našli aj úlomky glazovaného džbánka zo 17. stor. J. Macákovi sa r. 1979 podarilo z uvedeného alebo z ďalšieho pokladu zachrániť 3 dukáty a 105 strieborných mincí zo 16.-17. stor., s ktorými sa našli aj útržky textílie asi z nejakého vrecúška (Budinský-Krička 1980b, s. 44). Mince z prvého nálezu uložil J. Macák v Archeologickom ústave SAV v Nitre (Kolníková 1977, s. 174) a z druhého odovzdal numizmatickému oddeleniu Východoslovenského múzea v Košiciach (inv. č. NU 27 900-28 007; Zozuláková 1984, s. 224-225).

b/ Poloha: samota Chraščice. Na južnom svahu vrchu Bučky v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliskových objektov z mladšej doby bronzovej, narušených orbou (Budinský-Krička 1976a, s. 48-49; 1977a, s. 69-70; 1978h, s. 44).

184. Mirkovce, okr. Prešov

a/ Poloha: Baracky. V spolupráci s F. Blahutom záchranný výskum sídliska s keramikou neolitickou, halštatskou, z doby rímskej a z veľkomoravského obdobia (Blahuta 1963a, s. 171-174; Budinský-Krička 1963a, s. 265-268; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 152; Uličný 1990, s. 199).

b/ Poloha: Dúbrava. V prieseku lesa severozápadne od obce prieskum nesko-roeneolitickej mohyly (Budinský-Krička 1975d, s. 29-30).

185. Močidľany, okr. Prešov, poloha: Várhegy (kóta 503). V spolupráci s J. Repčákom výskum neolitického, eneolitického a halštatského výšinného sídliska a stredovekého hrádka (Budinský-Krička 1961a, s. 360-361; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 152; Ruttkay 1975, s. 158; Polla 1983, s. 245; Šiška 1989, s. 160, Uličný 1990, s. 202).

186. Mrázovce, okr. Svidník, poloha: Hradzisko. V spolupráci s J. Macákom prieskum stredovekého hrádka, zisteného na ostrohu vrchu nad Ondavou (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 153; Polla 1983, s. 246).

187. Mudrovce, okr. Košice-vidiek, poloha: kóta 681. V spolupráci s J. Macákom prieskum stredovekého hrádka na ostrohu vrchu nad Tarnavským potokom (Budinský-Krička 1976i, s. 62-63). Vo výskume hrádka pokračoval M. Slivka (Slivka 1979, s. 113-146).

188. Nacina Ves, časť Vybuchanec, okr. Michalovce

a/ Poloha: Koscelek. V spolupráci s J. Macákom prieskum náleziska zaniknutej stredovekej dediny z 13.-15. stor. (Budinský-Krička 1983a, s. 61).

b/ Poloha: Markušova debra. V spolupráci s J. Macákom prieskum náleziska zaniknutej dediny (Markušovce?) z 12.-15. stor. (Budinský-Krička 1983a, s. 61).

c/ Poloha: Ritkaš. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou kultúry Suciu de Sus (Budinský-Krička 1983a, s. 61, obr. 35: 41) a z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1983a, s. 61, obr. 35: 39, 40).

189. Nemcovce, okr. Prešov, poloha: Dlhé. V r. 1970-1972 v spolupráci s J. Macákom preskúmané v celom rozsahu sídlisko z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1978e, s. 131-133; 1988, s. 67-95; Uličný 1990, s. 208; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274-275; Beňko 1985, s. 183; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 318; Ratkoš 1988, s. 145).

190. Nižná Myšľa, okr. Košice-vidiek, poloha: Moľva. V spolupráci so Š. Špiakom záchranný výskum sídliskovej vrstvy so slovanskou keramikou z 9.-10. stor., črtajúcej sa v brehu Oľšavy na odhumusovanej časti vyvýšeniny v súvisе s výstavbou širokorozchodnej železničnej trate (číslo nálezov príř. katalógu Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach 160/64, 170/64; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 153).

191. Nižná Sebastová, okr. Prešov, poloha: stavenisko ZDŠ. V spolupráci s J. Repčákom a F. Blahutom záchranný výskum zaniknutej stredovekej usadlosti z 12.-13. stor. (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 153; Budinský-Krička 1970b, s. 167-188; 1978f, s. 147; Piffel 1971b, s. 261-266; Čaplovič 1983b, s. 360, 366, 367, 370, 372, 381; Polla 1983, s. 246; Habovštiak 1985, s. 307; Ratkoš 1988, s. 145; Uličný 1990, s. 211).

192. Nižný Hrabovec, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Na križovom, Za plevňu. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum sídliskových objektov z doby veľkomoravskej, narušených hlbokou orbou (Budinský-Krička 1978h, s. 44-45; 1981a, s. 41-42; Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69).

193. Nižný Hrušov, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Pod hruny. Na ľavobrežnej terase Ondavy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej, ktorého vrstva sa výrazne črtá i v brehu rieky (Budinský-Krička 1978h, s. 45; 1980a, s. 52-53; 1984, s. 54). Sporadicky sa vyskytli vo vrstve i fragmenty slovanskej keramiky z 9.-10. stor. a stredovekej z 12.-13. stor. (Budinský-Krička 1978h, s. 45).

194. Nižný Žipov, okr. Trebišov, poloha: Bešeňovy, Na povrazy. V spolupráci s J. Macákom prieskum rozsiahleho slovanského sídliska z 9.-11. stor., narušeného melioračnými prácami (Budinský-Krička 1978h, s. 45-46, obr. 19-21; 1982, s. 50-51).

195. Obišovce, okr. Košice-vidiek

a/ Poloha: vrch Stráža. V spolupráci s F. Blahutom sondovací výskum hradiska z mladšej doby bronzovej a zo slovanského obdobia (Budinský-Krička 1965a, s. 52, 53, 56, pozn. 79; Varsik 1977, s. 57; Slivka - Čaplovič 1983, s. 286).

b/ Poloha: Pažiť. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej a z doby rímskej (Budinský-Krička 1986, s. 69, obr. 25: 2-5).

196. Ostrovany, okr. Prešov, poloha: miestny cintorín. Na drsnú sivú sídliskovú keramikú zo začiatkov doby sťahovania národov upozornil O. Lorencz (Budinský-Krička 1984, s. 54-55, obr. 23).

197. Parchovany, okr. Trebišov, poloha: Turny. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej, z doby rímskej a zo slovanského obdobia a výskum polozemnice z doby veľkomoravskej (Budinský-Krička 1982, s. 51-52, obr. 39-41; 1986, s. 69).

198. Petrovany, okr. Prešov

a/ Poloha: Silvaš. V spolupráci s J. Leščákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1977a, s. 71).

b/ Poloha: kóta 366,0. V lese severozápadne od obce prieskum neporušenej neskoroeneolitickej mohyly východoslovenskej skupiny (Budinský-Krička 1967a, s. 278-279).

c/ Poloha: Kaveč. Roku 1975 v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z eneolitu a mladšej doby bronzovej na vyššej ľavobrežnej terase Torysy, po stranách cesty Petrovany - Prešov (Budinský-Krička 1976j, s. 63; 1981a; Béreš 1976b, s. 42-43).

199. Poša, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Ku krížu, Pod lesom. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom na ľavobrežnej terase Ondavy záchranný výskum sídliskových objektov z doby veľkomoravskej, narušených hlbokou orbou (Budinský-Krička 1980a, s. 52-54, obr. 28; 1980b, s. 45, obr. 15).

200. Prešov, okr. Prešov

a/ Poloha: Pavlovičovo nám. V spolupráci s J. Repčákom, F. Blahutom a Š. Jendrekom záchranný výskum sídliska z doby rímskej a zo začiatkov doby sťahovania národov (Budinský-Krička 1958b, s. 52, obr. 23; 1963c, s. 5-58; 1965a, s. 47-49; 1966, s. 214-216; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 154; Chropovský 1970, s. 16; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274) a z doby veľkomoravskej (Budinský-Krička 1955, s. 494-496; 1961a, s. 352-353; 1965a, s. 52-53; 1966, s. 219-220; 1978i, s. 175-177; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 154; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274; Čaplovič 1983b, s. 383; Beňko 1985, s. 183; Ratkoš 1988, s. 145; Uličný 1990, s. 250).

b/ Poloha: Sídlisko 2. V spolupráci s F. Blahutom výskum slovanských sídliskových objektov z 9.-10. stor. (Budinský-Krička 1965a, s. 53; Slivka - Čaplovič 1983, s. 274, obr. 1,2; Uličný 1990, s. 250).

c/ Poloha: Na pokryve, Pri Mýte. Nálezy zo záchranného výskumu na ľavobrežnej terase Torisy severne od Ul. Červenej armády (Levočskej cesty), vedeného v spolupráci s J. Repčákom a F. Blahutom: artefakty mladopaleolitického osídlenia (Bánesz 1965, s. 30-31), zo sídliskových objektov s keramikou pilinskou, neskorolátenskou, z doby rímskej a z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1961a, s. 375; 1965a, s. 42, 53, tab. 11: 6, 26; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 154).

d/ Poloha: Mičurinova ul. Účasť na záchrannom výskume pokladu rímskych mincí, objaveného pri kanalizačných prácach (Kolníková 1968, s. 247-253; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 155).

201. Prešov, časť Soľná Baňa, poloha: južne od kóty 287,3 a cesty do Teriakoviec. Nález (S. Česnek) oválnej podložky trachytového žarnova, azda súvisiaceho s eneolitickým osídlením lokality, doloženým na mieste zv. Súšpotoky sídliskovým objektom kultúry s kanelovanou keramikou, odkrytým r. 1954 F. Blahutom (Blahuta 1963a, s. 171-174; Budinský-Krička 1980a, s. 54). Jedna z rekonštruovaných nádob z tohto objektu svedčí o keramike kultúry lievikovitých pohárov (uloženie: múzeum v Prešove).

202. Prešov, časť Šváby, okr. Prešov, poloha: terasa potoka Delňa. V spolupráci s J. Repčákom a F. Blahutom záchranný výskum sídliskových objektov s keramikou lineárnou a bukovohorskou (Budinský-Krička 1959a, s. 465-470; Pavúk 1970, s. 82, tab. XXII, XXV; Šiška 1989, s. 164).

203. Rad, okr. Trebišov, poloha: Vereshomok. Na pieskovej dune v spolupráci so Š. Špiakom záchranný výskum pravekého, slovanského a stredovekého sídliska, radového kostrového pohrebiska s esovitými záušnicami (nálezová správa V. Budinského-Kričku 237/63 vo Výskumnom pracovnom stredisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 155; Čaplovič 1983a, s. 122; Polla 1983, s. 245).

204. Rozhanovce, okr. Košice-vidiek

a/ Poloha: Hurka. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska zo včasnej doby bronzovej na homoľovitej vyvýšenine na vyššej ľavobrežnej terase Torisy (Budinský-Krička 1976k, s. 64-65; 1977a, s. 71-72). Výskum lokality skončil D. Gašaj z Východoslovenského múzea v Košiciach.

b/ Poloha: terasa potoka Hylov. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s lineárnou keramikou (Budinský-Krička 1976a, s. 49; Šiška 1989, s. 164).

c/ Poloha: vyvýšenina na ľavobrežnej terase Olčvárskeho potoka. V spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z prelomu eneolitu a staršej doby bronzovej (Budinský-Krička 1976k, s. 64-65).

205. Sečovce, okr. Trebišov

a/ Poloha: Vinice (Kurčín). V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom záchranný výskum sídliskových objektov s keramikou kultúry Suciú de Sus (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69, obr. 25: 1) a dvoch objektov z veľkomoravského obdobia (tamže, s. 69, obr. 24; obr. 25: 7, 8, 12-19). Vyskytla sa i keramika z mladšej doby bronzovej (tamže, obr. 25: 4-6). Z prieskumu lokality r. 1985 pochádza ďalšia keramika z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1986, s. 69, obr. 25: 6-10), s ktorou sa našla i keramika z mladšej doby bronzovej.

b/ Poloha: Dobrošňa. V spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom prieskum zaniknutej stredovekej dediny, na ktorej mieste sa okrem stredovekej keramiky (Budinský-Krička 1986, s. 69, obr. 25: 14, 15) vyskytla i halštatská (tamže, s. 69, obr. 25: 17-19) a z veľkomoravského obdobia (tamže, s. 69, obr. 25: 16).

206. Sečovská Polianka, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Pod krivú dolinu. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum sídliska s lineárnou keramikou (Budinský-Krička 1975e, s. 32-33, obr. 11-13; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 155; Šiška 1989, s. 164). Výskum lokality skončila M. Jenčová z Okresného vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou (Jenčová 1987, s. 55).

207. Sedliská, časť Podčičva, okr. Vranov nad Topľou.

a/ Poloha: pri miestnom cintoríne. Na úpätí hradného vrchu v spolupráci s J. Macákom výskum kultúrnej vrstvy z mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1976a, s. 49; 1977a, s. 72; 1978h, s. 46; 1980b, s. 45-46; Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69). Vo výskume sídliska pokračovala M. Jenčová z Okresného vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou (Jenčová 1988, s. 73-74).

b/ Poloha: záhrada domu č. 156. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum halštatského sídliskového objektu (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69).

208. Silická Jablonica, okr. Rožňava, poloha: Zbojnická jaskyňa. V spolupráci so S. Česnekom výskum kultúrnej vrstvy s keramikou z neolitu a mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1976a, s. 49; 1977a, s. 72).

209. Sirník, okr. Trebišov, poloha: Homokdomb. Na pravobrežnej terase Ondavy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej, z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov i z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1977a, s. 72; 1978h, s. 46-47; 1980a, s. 55; 1981a, s. 42; 1983a, s. 61-62).

210. Skrabské, okr. Vranov nad Topľou, poloha: Záhumienky - Temetovo. Na ľavobrežnej terase Tople v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum sídliska z mladšej doby bronzovej a z doby veľkomoravskej, na ktorom sa vyskytol i objekt s keramikou kultúry Suciú de Sus a ďalší s halštatsko-laténskou keramikou (Budinský-Krička 1975f, s. 33-34; 1977a, s. 72-73; 1980b, s. 46; 1981a, s. 42; Demeterová 1984, s. 11-74).

211. Sliach, časť Rybáre, okr. Zvolen, poloha: Horné zeme. Na ľavobrežnej terase Hornádu v spolupráci s J. Macákom prieskum a záchranný výskum slovanského sídliska z 8.-10. stor. (Budinský-Krička 1978j, s. 56-57). Systematického výskumu sídliska sa ujala M. Mácelová (Mácelová 1980, s. 137-139; 1981, s. 171-172).

212. Soboš, okr. Svidník, poloha: Servatkiv. V spolupráci s A. Kaputom z Ukrajinského múzea vo Svidníku prieskum náleziska bronzovej sekery zo staršej doby bronzovej (Budinský-Krička 1978h, s. 47, obr. 22).

213. Soľ, okr. Vranov nad Topľou

a/ Poloha: Surovice. V okolí soľných prameňov v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s lineárnou keramikou (Šiška 1989, s. 166).

b/ Poloha: juhozápadne od obce. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum sídliskovej vrstvy a objektov z mladšej doby rímskej, narušených pri výkope pre potrubie vodovodného kanála (Budinský-Krička 1976i, s. 65-66).

214. Spišské Tomášovce a Smižany, okr. Spišská Nová Ves

a/ Poloha: Pod hradiskom I. Výskum kultúrnej vrstvy s púchovskou a slovan-skou keramikou (Budinský-Krička 1963d, s. 149; Javorský 1977b, s. 155).

b/ Poloha: Pod hradiskom II. Na pravobrežnej terase Hornádu prieskum z doby veľkomoravskej, z ktorého prvé nálezy publikoval B. Polla (1958, s. 530; Budinský-Krička 1963d, s. 145-152), a zistenie nálezových okolností železných predmetov z doby veľkomoravskej, nájdených J. Hrušovským na úpätí hradiska (Budinský-Krička 1965b, s. 178-183).

215. Spišské Vlachy, okr. Spišská Nová Ves, poloha: Nad starým mlynom (K starému mlynu). Obhliadka neolitických sídliskových objektov, výrazne sa črtajúcich v stenách štrkoviska (Javorský 1977a, s. 140-141; Šiška 1989, s. 165-166).

216. Streda nad Bodrogom, okr. Trebišov, poloha: vrch Bakhegy. V rokoch 1957 a 1958 na južnom svahu vrchu výskum dvoch žiarových mohýl, dáckej s kamennou konštrukciou a slovanskej z 9. stor., a nad kameňolomom na západnej strane vrchu výskum kultúrnej vrstvy s keramikou neskoroneolitického a včasno-bronzového rázu (Budinský-Krička 1958a, s. 174; 1959c, s. 528-531; 1960, s. 217-230; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 158; Chropovský 1970, s. 134; Točík 1978, s. 195-196; Ratkoš 1988, s. 145; Štefanovičová 1989, s. 67). Dve slovanské mohyly na vrchu r. 1947 preskúmal J. Neustupný (Neustupný 1958, s. 206; Eisner 1947, s. 151).

217. Šarišské Michaľany, okr. Prešov, poloha: Fedelemka. Na ľavobrežnej terase Veľkého potoka v spolupráci s J. Leščákom prieskum neolitického a eneolitického sídliska. Systematického výskumu sa ujal a ho aj skončil S. Šiška (Budinský-Krička 1981a, s. 42; Šiška 1986, s. 439-453; 1989, s. 166-188).

218. Šarišské Sokolovce, okr. Prešov, poloha: Hradova hura. V spolupráci s J. Macákom výskum slovanského hradiska z 9.-10. stor. (Budinský-Krička 1965a, s. 52; 1967c, s. 164-185; 1981a, s. 43; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 158; 1986, s. 328; Slivka - Čaplovič 1983, s. 286; Beňko 1985, s. 183; Habovštiak 1985, s. 35; Ratkoš 1988, s. 45). Vo výskume hradiska pokračoval J. Béreš (Béreš 1974, s. 113-131; 1978b, s. 205-207; Budinský-Krička 1967c, s. 164-185; Uličný 1990, s. 313).

219. Terňa, okr. Prešov, poloha: Lysá stráž (kóta 740). V spolupráci s J. Repčákom a F. Blahutom výskum výšinného sídliska z neskoršej doby bronzovej (Budinský-Krička 1958b, s. 50, obr. 21; 1965a, s. 42-44, tab. II: 5, 7, 13-25; 1974a, s. 90, obr. 1: 2; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 159; Popesko - Rajtová 1971, s. 293-294; Budinský-Krička - Miroššayová 1992, s. 47 n.). Je veľmi pravdepodobné, že so sídliskom súvisí hradisko na temene vrchu, obohrnané nízkym valom.

220. T o v a r n é , okr. Vranov nad Topľou

a/ Poloha: Kúty. Na návrší v údolí Ondavy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska z eneolitu a mladšej doby bronzovej (Budinský-Krička 1975g, s. 34; 1976n, s. 69-70). Patinovanú rohovecú čepeľ z náleziska určil L. Bánesz ako mladogravettienskú (Budinský-Krička 1976n, s. 70, obr. 45: 2).

b/ Poloha: terasa Ondavky. Pri zemných prácach na stavbe vodovodu Starina bolo narušených niekoľko slovanských sídliskových objektov z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1986, s. 69).

221. T r e b i š o v , okr. Trebišov, poloha: Ulica Sovietskej armády. R. 1970 v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum na slovanskom (8.-9. stor.) a stredovekom (10.-13. stor.) sídlisku, objavenom pri stavbe základnej školy. Výskum sídliska r. 1974 skončil D. Čaplovič (Čaplovič 1979, s. 147-169; Lamiová-Schmiedlová 1986, s. 329).

222. T r h o v i š t e , okr. Michalovce.

a/ Poloha: východne od obce. Na oráčiine blízko cesty do Michaloviec prieskum zvyškov veľkej neskoroneolitickéj mohyly východoslovenskej skupiny (Andel 1955, s. 166; Budinský-Krička 1967a, s. 307; 1975h, s. 34-35), ktorou sa začína dlhá refaz mohýl tejto skupiny, ťahajúca sa po hrebeni vrchu až po Brekov.

b/ Poloha: Šankovce, Šankove žeme. Na ľavobrežnej terase Ondavy v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s keramikou z mladšej doby bronzovej, doby rímskej, veľkomoravského obdobia a z vrcholného stredoveku (nálezová správa V. Budinského-Kričku 76/72 a J. Macáka 35/72, 76/72 vo Výskumnom pracovnom streisku Archeologického ústavu SAV v Košiciach).

223. U d a v s k é , okr. Humenné, poloha: Potôčky-Lacová. V spolupráci s M. Bohuckým a I. Smatanom prieskum a zameranie 9 neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, väčšinou neporušených, refazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu.

224. U d a v s k é a V e Ľ o p o l i e , okr. Humenné, poloha: medzi kótami 294,2 a 240,4. V spolupráci s M. Dolobáčom a I. Smatanom prieskum a zameranie 5 neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, refazovite na ťahajúcich po hrebeni vrchu (Budinský-Krička 1991, s. 99 n.).

225. V a j k o v c e , okr. Košice-vidiek, poloha: Várhegy. Prieskum stredovekého hradku (Budinský-Krička 1977a, s. 74). Jeho výskum skončil M. Slivka (Slivka 1977, s. 255-256; 1978, s. 313-321; 1979, s. 113-146; Habovštiak 1985, s. 123, 128, 330, 321).

226. V e Ľ k é T r a k a n y , okr. Trebišov, poloha: Ürdöngösdomb. V spolupráci s Východoslovenským múzeom v Košiciach (D. Gašaj) na pieskovej dune výskum slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor. a kultúrnej vrstvy z 9.-10. stor., narušených silážnymi jamami (Budinský-Krička 1980a, s. 56; 1990, s. 99-100, tab. XXVI-XXX). Výskumu neolitických sídliskových objektov sa ujal D. Gašaj.

227. V e Ľ k ý Š a r i š , okr. Prešov

a/ Poloha: terasa nad Dzikovým potokom. Roku 1960 v spolupráci s F. Blahutom prieskum sídliska s keramikou bukovohorskej kultúry, lažnianskej skupiny a kanelovanou (Blahuta 1963a, s. 169-178; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 161; Budinský-Krička 1974a, s. 85-111).

b/ Poloha: Pri kaštieli. Roku 1965 na terasovitej vyvýšenine v spolupráci s J. Leščákom záchranný výskum zaniknutej stredovekej osady z 11.-13. stor. Vyskytli sa i stopy osídlenia s keramikou z mladšej doby bronzovej, doby rím-

skej a veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1974a, s. 85-111, obr. 1, obr. 11: 4, 8, obr. 12: 1-3; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 161; Uličný 1990, s. 348).

c/ Poloha: pravobrežná terasa Veľkého potoka blízko cesty Prešov - Michalovce. V spolupráci s J. Repčákom prieskum slovanského sídliska zo 7.-9. stor. (Budinský-Krička 1961a, s. 358-359, tab. IX: 1-3, 6, 9, 12-14; 1974a, s. 94-96; Slivka - Čaplovič 1983, obr. 4: 8, 10, obr. 5: 1; Uličný 1990, s. 348).

d/ Poloha: terasa pod úpäťm hradného vrchu na severozápadnej strane južne od kóty 287,2. V spolupráci s O. Lórenczom sondovací výskum sídliskových objektov z doby halštatskej a z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1984, s. 55-56, obr. 27).

228. Veľký Šariš, časť Kanaš, okr. Prešov

a/ Poloha: les zv. Tri harby. Roku 1954 v spolupráci s J. Repčákom, F. Blahutom a Š. Šebešom výskum jednej zo 4 neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny s popolnicovým hrobom v úrovni okolitého terénu (Budinský-Krička 1967a, s. 280; 1974a, s. 89, obr. 1: 3; Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 147).

b/ Poloha: Nad prepadliskami na úbočí Prednej stráže (kóta 748). Roku 1976 v spolupráci s J. Leščákom a V. Košťalikom prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej, založeného na terasovitom zosuve pôdy (Budinský-Krička 1977a, s. 74-75).

c/ Poloha: šľachtiteľská stanica žrebčína. Roku 1965 v spolupráci s F. Blahutom a r. 1976 v spolupráci s J. Leščákom záchranný výskum sídliskovej vrstvy s kultúrou kanelovanej keramiky a objektov z doby rímskej (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 147; Budinský-Krička 1977a, s. 74).

d/ Poloha: záhrada pred domom A. Klímu. Roku 1983 v spolupráci s J. Leščákom záchranný výskum neskorolátenského sídliskového objektu (Budinský-Krička 1984, s. 56; Budinský-Krička - Miroššayová 1987, s. 41-49).

229. Veľopolie, okr. Humenné, poloha: Na Šarnovú. V spolupráci s M. Bohuckým a I. Smatanom prieskum a zameranie 12 neporušených mohýl východoslovenskej skupiny, reťazovite sa ťahajúcich po hrebeni vrchu (Budinský-Krička 1991, s. 99 n.).

230. Vinné, okr. Michalovce

a/ Poloha: pod horou Senderovec (Pod krížom). Roku 1974 v spolupráci s J. Macákom sondovací výskum základov románskeho kostola (Budinský-Krička 1975i, s. 35-36). Výskum sakrálnnej stavby skončil B. Polla (Polla 1979, s. 177-192).

b/ Poloha: les Dubina. V spolupráci s J. Macákom, P. Mačalom a J. Bocsrom výskum jedného z početných kopcov podobných mohylám, navrhnutých len z kameňov. V jeho strede pod plochou skalou v úrovni okolitého terénu bola odkrytá jamka, v ktorej sa okrem popola a uhlíkov našiel i ľudský zub (podľa MUDr. E. Ťuroviča špiciak trojka hore), malý železný kliniec s plochou hlavičkou a dva zlomky predmetu z hliníka, deformovaného ohňom (Budinský-Krička 1980b, s. 48). Autor sa domnieva, že pod mohylou boli zachytené stopy zvyku spojeného najskôr s mágiou, ešte v súčasnosti praktikovaného.

231. Vífaz, okr. Prešov, poloha: Koscilek. Za účasti historika F. Uličného obhliadka zvyškov základov kostola zaniknutej stredovekej dediny Korlatvagasa, resp. Pohlodov, zistených na homořovitej vyvýšenine v údolí potoka Pohlodov juhozápadne od Vífaza (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 161; Čaplovič 1983b, s. 383; Uličný 1990, s. 245).

232. Voľčice, okr. Trebišov, poloha: Tábor. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum početných melioračnými prácami narušených sídliskových objektov

s keramikou skupiny Csűszhalom-Oborín a tiszapolgárskej (Budinský-Krička 1975j, s. 36; 1976o, s. 71).

233. Vranov nad Topľou, okr. Vranov nad Topľou, poloha: ulice Rázusova, Pribinova a Sovietskej armády. Roku 1974 a 1975 v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanských a stredovekých sídliskových objektov z 8.-11. stor., narušených kanalizačnými prácami (Budinský-Krička 1975k, s. 36-37) a výskum základov stredovekého kostola (pôvodného farského?) s príslušným cintorínom (Budinský-Krička 1975k, s. 36). Nálezy naznačujú, že začiatky historického jadra mesta siahajú do veľkomoravského obdobia.

234. Vranov nad Topľou, časť Čemerné, okr. Vranov nad Topľou
a/ Poloha: Sadok. V spolupráci s J. Macákom záchranný výskum 2 slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor., narušených orbou (Budinský-Krička 1975l, s. 37-38; 1976e, s. 57-58; 1981a, s. 45-46).

b/ Poloha: Lazy. V spolupráci s J. Macákom na pravobrežnej terase Tople prieskum sídliska z mladšej doby bronzovej, doby rímskej a veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1976e, s. 57-58; 1978h, s. 49; 1981a, s. 44-45; 1984, s. 56-57; Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 69). Na lokalite sa výnimočne našiel i zlomok šnúrovej keramiky (Budinský-Krička 1984, s. 56, obr. 28: 1), pripomínajúci keramiku z neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny.

235. Vranov nad Topľou, časť Lomnica, okr. Vranov nad Topľou
a/ Poloha: Na Lomnici. V r. 1970 a 1978 na terasách Lomnického potoka v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1978h, s. 48; 1980b, s. 49-50; 1990, s. 97-98, tab. XVI-XVII).

b/ Poloha: Poloviny. Na stavenisku Poľnohospodárskeho výskumného ústavu v spolupráci s J. Macákom záchranný výskum slovanských sídliskových objektov z 8.-9. stor. (Budinský-Krička 1980b, s. 49-50; 1981a, s. 46-47).

c/ Poloha: Malé poľo. Na pravobrežnej terase Tople v spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom záchranný výskum slovanských sídliskových objektov zo 7.-9. stor., narušených hlbokou orbou (Budinský-Krička 1980b, s. 50; 1981a, s. 46; 1990, s. 98-99, tab. XIX-XXV; Tírpák 1981, s. 295). Vo výskume sídliska, novšie narušeného sieťou melioračných rýh, sa pokračovalo v spolupráci s P. Mačalom (Budinský-Krička - Mačala 1985, s. 70).

236. Vyšná Kamenica, okr. Košice-vidiek

a/ Poloha: Hradzisko. V spolupráci s J. Macákom prieskum stredovekého hrádka (Budinský-Krička 1981a, s. 48; Slivka 1979, s. 113-146).

b/ Poloha: Lúčky. Na ľavobrežnej terase Kamenického potoka južne od obce v spolupráci s J. Macákom prieskum sídliska s lineárnou keramikou(?), štiepanou kamennou industriou a so slovanskou keramikou z 9.-10. stor. a stredovekou z 11.-12. stor. (Budinský-Krička 1981a, s. 48).

c/ Poloha: Pod Ostru horu. Na ľavobrežnej terase Kamenického potoka severne od obce v spolupráci s J. Macákom prieskum náleziska s početnou štiepanou kamennou industriou, najskôr neolitickou, z ktorej si zasluhuje pozornosť najmä jadro z poľského swieciechowského rohovca s belavými škvrnami (Budinský-Krička 1981a, s. 48).

237. Zádielske Dvorníky, okr. Košice-vidiek

a/ Poloha: Hradište (kóta 334). Nálezy keramiky eneolitickej a z mladšej doby bronzovej z prieskumu r. 1974 za účasti F. Markuša a M. Slivku (Budinský-

-Krička 1975m, s. 39) a z prieskumu r. 1975 za účasti S. Česneka (Budinský-Krička 1976r, s. 73).

b/ Poloha: Stráža (kóta 269). Na temene kopca v spolupráci so S. Česnekom výskum kultúrnej vrstvy s keramikou eneolitickou a slovanskou z 9. stor. (Budinský-Krička 1980a, s. 56).

238. Záhradné, okr. Prešov, poloha: stavenisko kultúrneho domu. Na pravobrežnej terase Ternianky, prítoku Sekčova, v centre obce záchranný výskum sídliskových objektov z doby rímskej a z veľkomoravského obdobia (Budinský-Krička 1980a, s. 57-58; Ambros 1980, s. 26). Pri tejto príležitosti prieskum na dvore a v záhrade školy na údajnom nálezisku bronzovej spony z mladšej doby rímskej, nájdennej podľa J. Leščáka pri zemných prácach r. 1933-1934 (Budinský-Krička 1978h, s. 49, obr. 24).

239. Zbudza, okr. Michalovce, poloha: juhovýchodne od obce. Lokalizovanie rozptýlených neskoroneolitických mohýl východoslovenskej skupiny, objavených K. Andelom (Andel 1955, s. 153; Budinský-Krička 1978h, s. 49-50). Výskum jednej z nich (E. Miroššayová) potvrdil ich kultúrnu príslušnosť k uvedenej skupine mohýl (Miroššayová 1981, s. 175-178), čo predpokladal už K. Andel (Andel 1955, s. 153).

240. Zemplín, okr. Trebišov

a/ Poloha: Szélmalomdomb. V spolupráci so Š. Špiakom výskum keltsko-dáckeho a przeworského žiarového pohrebiska (Budinský-Krička 1959b, s. 61-69; 1961b; 1966, s. 213, obr. 8; Lamiová-Schmiedlová 1966, s. 200; 1970, s. 162). Pod násypom veľkej mohyly č. 4. s dáckymi žiarovými hrobmi bol odkrytý uprostred kruhového jarku rituálneho významu staromaďarský náčelnícky hrob (Budinský-Krička - Fetiich 1973; Ruttkay 1975, s. 192; Dvořák 1976, s. 283-302; Benadik - Točík 1978, s. 253-256; Štefanovičová 1989, s. 156). Výskum pohrebiska skončila M. Lamiová-Schmiedlová (1975, s. 61; 1983, s. 169-174; Budinský-Krička - Lamiová-Schmiedlová 1990).

b/ Poloha: hospodársky dvor JRD. V spolupráci so Š. Špiakom záchranný výskum slovanského radového pohrebiska a sídliskového objektu z doby veľkomoravskej, v okolí ktorého sa zachytili aj stopy neskorolátenského osídlenia (Lamiová-Schmiedlová 1970, s. 162).

241. Zlaté, okr. Bardejov, poloha: Kláštorisko v údolí Mníchovského potoka. Komisionálna obhliadka náleziska zvyškov eremitskej stredovekej sakrálnej stavby za účasti A. Vallaška, M. Slivku, J. Macáka, P. Mačalu a autora. Sporadické nálezy keramiky datovateľné do 12.-14. stor. (Budinský-Krička 1980b, s. 50; Slivka - Čaplovič 1983, s. 293, 294).

242. Zvolen, okr. Zvolen, poloha: Haputka. Nálezy z prieskumu vedeného v spolupráci s J. Macákom na ľavobrežnej terase Slatinky: keramika z mladšej doby bronzovej, neskorolátenska a slovanská zo 7.-9. stor. (Budinský-Krička 1981b, s. 53-54, obr. 26-27).

L i t e r a t ú r a

AMBROS, C. 1980: Archeozoologické nálezy z Bučian, Chľaby a Záhradného. In:

Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 21-27.

ANDEL, K. 1955: Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v rokoch 1953-1954. In: Vlastiv. Sbor. 1. Košice, s. 144-171.

- BÁNESZ, L. 1965: Prešov a okolie v praveku. In: Dejiny Prešova. 1. Košice, s. 29-39.
- BENADIK, B. - TOČÍK, A. 1978: Zemplín, okres Trebišov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 253-256.
- BEŇKO, J. 1985: Osídlenie severného Slovenska. Bratislava.
- BÉREŠ, J. 1974: Výsledky doterajšieho výskumu na slovanskom hradisku v Šarišských Sokolovciach. In: Nové Obz. 16. Prešov - Košice, s. 113-131.
- BÉREŠ, J. 1976a: Sídliiskové nálezy z doby rímskej v Budimíre. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 42.
- BÉREŠ, J. 1976b: Sídliiskové nálezy z mladšej doby bronzovej v Petrovanoch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 42-43.
- BÉREŠ, J. 1978a: Výskum slovanského mohylníka v Kráľovskom Chlmci. In: Nové Obz. 20. Prešov - Košice, s. 185-205.
- BÉREŠ, J. 1978b: Šarišské Sokolovce, okres Prešov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 205-207.
- BLAHUTA, F. 1961: Výskum eneolitickéj mohyly pri Cemjate. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 6. Nitra, s. 227-232.
- BLAHUTA, F. 1963a: Novšie archeologické objavy na severovýchodnom Slovensku. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 11. Nitra, s. 169-178.
- BLAHUTA, F. 1963b: Bratrícky tábor v Nižnom Tvarožci, okres Bardejov. In: Nové Obz. 5. Prešov - Košice, s. 223-231.
- BUDAVÁRY, V. 1938-1939: Staroslovanské mohyly v Krasňanoch pri Varíne (okres Žilina). In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 32/33. Turč. Sv. Martin, s. 85-105.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1945-1946: Zpráva o terénnych výskumoch Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine, podniknutých v r. 1939-1945. In: Historica Slovaca. 3/4. Bratislava, s. 260-267.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1950: Staroslovanský mohylník v Kráľovskom Chlmci na východnom Slovensku. Archeol. Rozhl., 2, s. 70-74, 140-141, 149.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1955: Nález staroslovanskej zemnice v Prešove. Archeol. Rozhl., 7, s. 494-496, 502, 505-509, 561, 566.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1957: Zpráva o pokusnom výskume na slovanskom mohylníku v Bitarovej (okr. Žilina). Slov. Archeol., 5, s. 456-464.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958a: Slovanské mohyly na východnom Slovensku. Slov. Archeol., 6, s. 138-205.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958b: Archeológia. In: Krajské múzeum a pamiatky Prešova. Martin, s. 39-55.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959a: Výskum na sídlisku s bukovohorskou kultúrou vo Šváboch, okr. Prešov. Archeol. Rozhl., 11, s. 465-470, 497-500.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959b: Výskum na mohylníku v Zemplíne roku 1958. In: Referáty o pracovných výsledkoch československých archeológov za rok 1958, časť 2. Liblice, s. 61-69.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959c: Výskum na slovanskom mohylníku v Strede nad Bodrogom r. 1957. Archeol. Rozhl., 11, s. 528-531, 546-547.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1959d: Slovanské mohyly v Skalici. Slawische Hügelgräber in Skalica. Bratislava.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1960: Výskum r. 1958 na vrchu Bakhegy v Strede nad Bodrogom. Slov. Archeol., 8, s. 217-230.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1961a: Slované osídlenie na severovýchodnom Slovensku. Slov. Archeol., 9, s. 347-390.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1961b: Mohylník z doby rímskej v Zemplíne. Ein Hügelgräberfeld aus der Römerzeit in Zemplín. Materiály Komisie Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied o púchovskej kultúre v dňoch 11.-17. 9. 1961, Nitra, Archeologický ústav SAV, 3+3 s.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1963a: Sídliškové nálezy z Mirkoviec. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 11. Nitra, s. 265-268.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1963b: Žiarové hroby z doby medenej v Malých Zalužiciach-Lažňanoch. Archeol. Rozhl., 15, s. 680-687, 707.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1963c: Sídliisko z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov v Prešove. Slov. Archeol., 11, s. 5-58.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1963d: Nález poľnohospodárskych nástrojov na slovanskom sídlisku v Smižanoch. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 11. Nitra, s. 143-152.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1964: Pohrebisko z neskej doby kamennej v Malých Zalužiciach-Lažňanoch. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 13. Nitra, s. 87-110.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965a: Doba bronzová a halštatská, doba laténska, rímska a sťahovania národov. Od Keltov k prvým Slovanom. In: Dejiny Prešova 1. Košice, s. 39-57.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965b: Badania w północnej części Karpat słowackich w latach 1963-1964. In: Acta Archaeologica Carpathica. 7. Kraków, s. 178-183.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965c: Archeologické nálezy z Batizoviec. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 15. Nitra, s. 167-176.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965d: Zpráva o predbežnom archeologickom prieskume v Liptove roku 1963. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 15. Nitra, s. 177-188.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1966: Staroslovanské obdobie. In: Pravek východného Slovenska. Košice, s. 211-249.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967a: Východoslovenské mohyly. Slov. Archeol., 15, s. 277-388.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967b: Bronzové nálezy z kotliny a poriečia Tople na východnom Slovensku. In: 60 rokov Šarišského múzea v Bardejove. Košice, s. 75-116.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967c: Pokusný výskum na slovanskom hradisku v Šarišských Sokolovciach, okres Prešov. In: Nové Obz. 9. Prešov - Košice, s. 164-185.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1968: Výskum eneolitického a slovansko-avarského pohrebiska v Šebastovciach. Archeol. Rozhl., 20, s. 213-219.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1969: Záchranný výskum v rokoch 1965 a 1966 v Barci, okres Košice. In: Nové Obz. 11. Prešov - Košice, s. 231-269.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1970a: Záchranný výskum roku 1964 v Koprivnici, okres Bardejov. In: Východoslov. Pravek. 1. Košice, s. 57-94.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1970b: Príspevok k poznaniu včasnostredovekej dediny na východnom Slovensku. Slov. Archeol., 18, s. 167-188.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1971: Príspevok k výskumu stredovekej výšinnej dediny na východnom Slovensku. In: Východoslov. Pravek. 2. Košice, s. 197-225.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1974a: Veľký Šariš v praveku a na prahu dejín. In: Nové Obz. 16. Prešov - Košice, s. 85-111.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1974b: Výskum roku 1969 na lokalite Baloty v Barci, okres Košice. In: Nové Obz. 16. Prešov - Košice, s. 177-216.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975a: Bardejov v praveku a na úsvite dejín. In: Dejiny Bardejova. Košice, s. 21-31.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975b: Slovanské sídlisko v Blatných Remetách. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 27-29.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975c: Zaniknutá románska sakrálna stavba v Buzici. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 29.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975d: Neskoroeneolitické mohyly v Dúbrave a Petrovanech. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 29-30.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975e: Neolitické sídlisko z okruhu mladšej východnej lineárnej keramiky v Sečovskej Polianke. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 32-33.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975f: Slovanské sídlisko v Skrabskom. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 33-34.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975g: Sídlisko z mladšej doby bronzovej v Továrnom. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 34.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975h: Neskoroeneolitická mohyla v Trhovišti. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 34-35.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975i: Nález románskej sakrálnej stavby vo Vinnom. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 35-36.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975j: Sídlisko z mladšieho neolitu vo Vojčiciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 36.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975k: Nález základov stredovekej sakrálnej stavby a slovanských sídliskových objektov vo Vranove nad Topľou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 36-37.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975 : Slovanské sídlisko vo Vranove nad Topľou-Čemernom. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 37-38.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1975m: Výšinné sídlisko z eneolitu a mladšej doby bronzovej v Zádielskych Dvorníkoch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974. Nitra, s. 39.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976a: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 46-54.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976b: Eneolitické sídliskové nálezy z Belže. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 54-55.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976c: Slovanské sídlisko v Blatných Remetách. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 55-56.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976d: Praveké a včasnohistorické sídliskové nálezy z Budi-
míra. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 56-57.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976e: Praveké a včasnohistorické nálezy z Vranova nad Topľou-Čemerného. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 57-58.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976f: Sídlisko z včasnej doby dejinnej v Hrašovíku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 58-59.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976g: Sídlisko z mladšej doby bronzovej a z včasnej doby historickej v Jastrabí nad Topľou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 60-61.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976h: Praveké a včasnohistorické sídliskové nálezy z Košických Oľšian. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 61-62.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976i: Prieskum stredovekého hrádku v Mudrovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 62-63.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976j: Sídliškové nálezy z eneolitu a doby bronzovej v Petrovanoch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 63-64.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976k: Sídliisko z prelomu eneolitu a staršej doby bronzovej v Rozhanovciach a Košických Oľšanoch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 64-65.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976l: Sídliisko z doby rímskej v Soli. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 65-66.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976m: Výskum slovansko-avarského pohrebiska a sídliska z mladšej doby bronzovej v Šebastovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 67-69.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976n: Praveké sídliskové nálezy z Tovarného. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 69-70.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976o: Mladoneolitické sídlisko vo Vojčiciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 71.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976p: Slovanské sídlisko vo Vranove nad Topľou. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 72.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976r: Eneolitické výšinné sídlisko v Zádielskych Dvorníkoch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1975. Nitra, s. 73.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976s: Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine. Slov. Archeol., 24, s. 119-149.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1977a: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 65-81.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1977b: Výskum na vyvýšenine Lapiše v Košiciach-Šebastovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 81-83.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978a: Blatné Remety, okres Michalovce. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 26-27.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978b: Koprivnica, okres Bardejov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 104-105.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978c: Košice-Šebastovce, okres Košice. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 208-214.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978d: Kráľovský Chlmec, okres Trebišov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 109-111.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978e: Nemcovce, okres Prešov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 131-133.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978f: Nižná Šebastová, okres Prešov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 147.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978g: Výskum slovansko-avarského pohrebiska a sídliska z doby halštatskej v Košiciach-Šebastovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra, s. 57-62.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978h: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra, s. 39-56.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978i: Prešov, okres Prešov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 175-177.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978j: Slovanské sídlisko v Sliači-Rybároch. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1977. Nitra, s. 56-57.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980a: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 46-65.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980b: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1979. Nitra, s. 41-54.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980c: Kráľovský Chlmec. Záchranný výskum na slovenskom mohýlníku. Nitra.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1981a: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980. Nitra, s. 35-53.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1981b: Nové nálezy zo Zvolena. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980. Nitra, s. 53-54.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1982: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1981. Nitra, s. 44-57.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1983a: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1982. Nitra, s. 57-65.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1983b: Slované hradisko v Kusíne. In: Nové Obz. 25. Prešov - Košice, s. 97-109.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1984: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1983. Nitra, s. 51-61.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1985: Výsledky prieskumu a záchranných výskumov na severovýchodnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1984. Nitra, s. 67-73.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1986: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1985. Nitra, s. 67-71.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1988: Slované sídlisko v Nemcovciach. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 24. Nitra, s. 67-94.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1990: Nový materiál dľa izučenia drevneslavianskej keramiky na poseleniach Vostočnej Slovenska. Slov. Archeol., 38, s. 89-146.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1991: K otázke skupiny východoslovenských mohýl. In: Východoslov. Pravek. 3. Košice, s. 99 n.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - FETICH, N. 1973: Das altungarische Fürstengrab von Zemplín. Bratislava.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1990: A late 1st century B. C.-2nd century A. D. cemetery at Zemplín. Slov. Archeol. 38, s. 245-344.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - MAČALA, P. 1985: Výsledky prieskumu a záchranných výskumov na severovýchodnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1984. Nitra, s. 67-73.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - MAČALA, P. 1987: Nové nálezy slovenských sídlisk v povodí Tople. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 23. Nitra, s. 121-126.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - MAČALA, P. 1990: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1988. Nitra, s. 42-46.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - MIROŠŠAYOVÁ, E. 1987: Laténsky sídliskový objekt z Veľkého Šariša-Kanaša. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 23. Nitra, s. 41-49.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - MIROŠŠAYOVÁ, E. 1992: Terňa-Lysá stráž - sídlisko z neskoršej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie). Slov. Archeol., 40, s. 47-76.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - TOČÍK, A. 1984: Jazdecký hrob 94/1967 z doby avarskej ríše v Košiciach, časť Šebastovce. In: Zborník prác Ľudmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava, s. 172-195.

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. - TOČÍK, A. 1991: Šebastovce, Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Katalog. Nitra.
- ČAPLOVIČ, D. 1979: Slovanská a stredoveká osada v Trebišove. In: Nové Obz. 21. Prešov - Košice, s. 147-169.
- ČAPLOVIČ, D. 1983a: Vývoj stredovekého osídlenia v 11.-12. storočí v južnej časti Zemplína. In: Nové Obz. 25. Prešov - Košice, s. 111-143.
- ČAPLOVIČ, D. 1983b: Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku. Slov. Archeol., 31, s. 357-413.
- ČAPLOVIČ, D. 1984a: Stredoveká dedinská sakrálna stavba na východnom Slovensku. In: Historica Carpatica. 15. Košice, s. 187-210.
- ČAPLOVIČ, D. 1984b: Poľnohospodárska výroba na východnom Slovensku v období stredoveku. In: Nové Obz. 26. Prešov - Košice, s. 147-166.
- DEKAN, J. 1979: Apoteóza slobody na antickej mise zo Stráží. Bratislava.
- DEMETEROVÁ, S. 1984: Influence de la culture de Suciu de Sus dans la plaine de la Slovaquie orientale. Slov. Archeol., 32, s. 11-74.
- DVOŘÁK, P. 1976: Odkryté dejiny. Oávnoveké Slovensko. Bratislava.
- EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- EISNER, J. 1947: Slovensko v dobe hradištnej kultúry. In: Slovenské dejiny 1. Bratislava, s. 120-158.
- EISNER, J. 1952: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava.
- HABOVŠTIK, A. 1985: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava.
- HAJNALOVÁ, E. 1980: Rozbor uhlíkov zo slovanských mohýl v polohe Erős v Kráľovskom Chlmcí. In: Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Záchraný výskum na slovanskom mohylníku. Nitra, s. 75-77.
- HAJNALOVÁ, E. 1985: Paleobotanické nálezy zo sídlisk, jaskýň a objektov výrobného charakteru. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1984. Nitra, s. 89-96.
- CHROPOVSKÝ, B. 1970: Slovensko na úsvite dejín. Bratislava.
- JAVORSKÝ, F. 1977a: Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 138-152.
- JAVORSKÝ, F. 1977b: Výsledky archeologického výskumu v Slovenskom raji. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 153-166.
- JAVORSKÝ, F. 1980: Výskumy a prieskumy výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1978. Nitra, s. 123-131.
- JENČOVÁ, M. 1987: Ukončenie záchranného výskumu v Sečovskej Polianke. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1986. Nitra, s. 55.
- JENČOVÁ, M. 1988: Zisťovací výskum v Sedliskách-Podčičve. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1987. Nitra, s. 73-74.
- KOLNÍK, T. 1979: Skvosty antiky na Slovensku. Bratislava.
- KOLNÍKOVÁ, E. 1968: Hromadný nález rímskych mincí v Prešove. In: Nové Obz. 10. Prešov - Košice, s. 247-253.
- KOLNÍKOVÁ, E. 1977: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1976. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 172-177.
- KRIČKA, V. 1942: Výtvarný prejav slovenského praveku. Martin.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1966: Doba rímska. In: Pravek vých. Slov. 2. Košice, s. 173-205.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1970: Súpis výskumov z rokov 1945-1968. In: Východoslov. Pravek. 1. Košice, s. 139-163.

- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1971: Súpis archeologických výskumov na východnom Slovensku v roku 1969. In: *Východoslov. Pravek*. 2. Košice, s. 305-307.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1975: Ďalšia etapa výskumu na mohylníku z doby rímskej v Zemplíne. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1974*. Nitra, s. 61.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1983: Symbolický hrob zo Zemplína. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 20. Nitra, s. 169-174.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1986: Súpis archeologických výskumov na východnom Slovensku v rokoch 1970-1984. In: *Historica Carpatica*. 17. Košice, s. 301-337.
- LEHOCZKY, T. 1894: A Királyhelmeczi sírhalmokrol. *Archeol. Ért.*, 14. s. 250-252, 311-315.
- MÁCELOVÁ, M. 1980: Výskum slovanského sídliska v Sliači-Rybároch. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1979*. Nitra, s. 137-140.
- MÁCELOVÁ, M. 1981: Archeologický výskum v Sliači-Rybároch. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980*. Nitra, s. 171-172.
- MAČALA, P. 1983: Slovanské sídlisko v Komáranoch. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 20. Nitra, s. 187-191.
- MAČALA, P. - MAČALOVÁ, H. 1984: Výskum v Dvoriankach a záchranné výskumy v povodí Tople. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1983*. Nitra, s. 149-151.
- MIROŠŠAYOVÁ, E. 1981: Záchranný výskum eneolitickej mohyly v Zbudzi. In: *Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980*. Nitra, s. 175-178.
- MORAVČÍK, J. 1978: Bitarová, okres Žilina. In: *Významné slovanské náleziská na Slovensku*. Bratislava, s. 25.
- NEUSTUPNÝ, J. 1958: Slovanské mohyly u Stredy nad Bodrogom. *Slov. Archeol.*, 6, s. 206-208.
- NOVOTNÁ, M. 1963: K chronológii hromadných nálezov bronzov na východnom Slovensku. In: *Sbor. Filoz. Fak. Univ. Komen. Musica*. 14/III. Bratislava, s. 47-72.
- ONDROUCH, V. 1957: Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku. Bratislava.
- ONDROUCH, V. 1961: Nálezy keltských, rímskych a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.
- PASTOR, J. 1951: Záchranný výskum na staroslovanskom mohylovom pohrebišti v Kráľ. Chlmci. *Archeol. Rozhl.*, 4, s. 60-62, 90, 95.
- PAVÚK, J. 1970: Mladšia fáza lineárnej keramiky. In: *Slovensko v mladšej dobe kamennej*. Bratislava, s. 79-104.
- PAVÚK, J. - ŠIŠKA, S. 1980: Neolit a eneolit. In: *Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku*. *Slov. Archeol.*, 28, s. 137-158.
- PETACH, E. 1979: Nález mincí v Merníku. In: *Historica Carpatica*. 10. Košice, s. 331-333.
- PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1970: Výskum slovanských mohylníkov v okolí Žiliny. In: *Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV*. 18. Nitra, s. 193-210.
- PIFFL, A. 1971a: Rekonštrukcia sakrálnnej stavby v Brezovičke. In: *Východoslov. Pravek*. 2. Košice, s. 227-259.
- PIFFL, A. 1971b: Fragment románskej tehly z Nižnej Šebastovej. In: *Východoslov. Pravek*. 2. Košice, s. 261-266.
- PIFFL, A. 1972: Objav dvoch kostolov v Merníku. In: *Nové Obz.* 14. Prešov - Košice, s. 81-106.
- POLLA, B. 1958: Hradištné nálezy zo Smižian. *Archeol. Rozhl.*, 10, s. 530, 580-581.
- POLLA, B. 1979: Archeologický výskum na stredovekej lokalite vo Vinnom. In: *Historica Carpatica*. 10. Košice, s. 177-192.

- POLLA, B. 1983: Zásluhy Vojtecha Budinského-Kričku o rozvoj historickej archeológie. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 243-249.
- POLLA, B. 1986: K stredovekým dejinám Krásnej nad Hornádom. Košice.
- POPEŠKO, P. - RAJTOVÁ, V. 1971: Kostné zvyšky zvierat ako doklad kultúrnej úrovne sídliska z mladšej doby bronzovej v Terňi. In: Východoslov. Pravek. 1. Košice, s. 293-294.
- POVALA, G. 1970: Opevnená osada s kostolom v Brehove. In: Východoslov. Pravek. 1. Košice, s. 111-119.
- RATKOŠ, P. 1988: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Bratislava.
- RUTTKAY, A. 1975: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I). Slov. Archeol., 23, s. 119-216.
- SLIVKA, M. 1977: Objav zaniknutej románskej kúrie vo Vajkovciach. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1976. Nitra, s. 255-256.
- SLIVKA, M. 1978: Archeologický výskum šľachtickej kúrie vo Vajkovciach. In: Archaeol. Hist. 3. Brno, s. 313-321.
- SLIVKA, M. 1979: Opevnené sídla drobnej stredovekej šľachty v oblasti stredného Šariša. In: Nové Obz. 21. Košice - Prešov, s. 113-146.
- SLIVKA, M. 1981: Výskum kostola Najsvätejšej Trojice v Chrasti nad Hornádom. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980. Nitra, s. 264-266.
- SLIVKA, M. - ČAPLOVIČ, D. 1983: Včasnostredoveké osídlenie Šariša. In: Štud. Zvesti Archeol. Úst. SAV. 20. Nitra, s. 273-301.
- SLIVKA, M. - VALLAŠEK, A. 1982: Hospodárske zázemie šľachtických sídiel v oblasti horného Zemplína. In: Archaeol. Hist. 7. Brno, s. 289-310.
- SLIVKA, M. - VALLAŠEK, A. 1983: Stredoveké šľachtické sídla v oblasti dolného Zemplína. In: Nové Obz. 25. Košice - Prešov, s. 145-190.
- STLOUKAL, M. 1980: Slovanské zárové pohrby z mohyl v Kráľovskom Chlmcí (okres Trebišov). In: Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Záchranný výskum na slovanskom mohylníku. Nitra, s. 79-84.
- SVOBODA, B. 1972: Neuerworbene römische Metallgefässe aus Stráže bei Piešťany. Bratislava.
- ŠIŠKA, S. 1970: Lažnianska skupina. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 179-181.
- ŠIŠKA, S. 1972: Gräberfeld der Lažňany-Gruppe in der Slowakei. Slov. Archeol., 20, s. 107-175.
- ŠIŠKA, S. 1986: Grabungen auf der neolithischen und käneolithischen Siedlung in Šarišské Michaľany. Slov. Archeol., 34, s. 439-454.
- ŠIŠKA, S. 1989: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na východnom Slovensku. Bratislava.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1989: Osudy starých Slovanov. Bratislava.
- TIRPÁK, J. 1981: Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít. In: Archeol. Výsk. a Nál. na Slov. v r. 1980. Nitra, s. 291-296.
- TOČÍK, A. 1978: Streda nad Bodrogom, okres Trebišov. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 195-196.
- ULIČNÝ, F. 1990: Dejiny osídlenia Šariša. Košice.
- VARSÍK, B. 1977: Osídlenie Košickej kotliny. 3. Bratislava.
- ZOZULÁKOVÁ, K. 1984: Druhá časť hromadného nálezu mincí v Michalku. In: Slov. Numizm. 8. Bratislava, s. 224-225.

S p r e s n e n i e n á z v o v o b c í

Bánová = Žilina, časť Bánová
Banská Štiavnica, časť Počúvadlo = Počúvadlo
Dolní Počernice = Praha, časť Dolní Počernice
Ďurďovo = Pružina, časť Ďurďové
Hradsko = Sedlec, časť Hradsko
Ivanka pri Nitre = Nitra, časť Ivanka
Krakovany-Stráže = Krakovany
Krivoklát = Pruské, časť Krivoklát
Liptov = oblasť
Lužianky = Nitra, časť Lužianky
Malé Zalužice, časť Lažňany = Zalužice
Močidľany = Jarovnice, časť Močidľany
Nižná Šebastová = Prešov, časť Nižná Šebastová
Nižný Blh = Veľký Blh
Nosice = Púchov, časť Nosice
Nozdrovica = Košeca, časť Nozdrovica
Prachovské skály = vrchy
Prešov, časť Šváby a Prešov, časť Soľná Baňa = Prešov, časť Solivar
Prietrž Podhorie = Prietrž, časť Podhorie
Račice = Nitrica, časť Račice
Radotín = Praha, časť Radotín
Radvaň nad Dunajom - Žitavská Tón = Radvaň nad Dunajom, časť Žitva
Rosina = Žilina, časť Rosina
Šapinec = Okrúhle, časť Šapinec
Štverník, obec Brezová = Brezová pod Bradlom
Turčianska Blatnica = Blatnica
Turo = Žilina, časť Turie
Trenčianske Biskupice = Trenčín, časť Biskupice
Vliněves = Dolní Beřkovice, časť Vliněves
Vranov nad Topľou, časť Lomnica = Vranov nad Topľou, časť Čemerne
Vysočany, časť Jerichov = Vysočany

MEINE BETEILIGUNG AN DER ARCHÄOLOGISCHEN FORSCHUNG IN DER SLOWAKEI UND IN BÖHMEN
IN DEN JAHREN 1929-1980. Der Autor des Beitrags faßt kurz die Ergebnisse
der archäologischen Grabungen zusammen, die er in den angeführten Jahren mit
seinen Mitarbeitern auf urzeitlichen, frühgeschichtlichen, slawischen und mit-
telalterlichen Fundstellen in der Slowakei und in Böhmen durchführte, die ersten
als Kustos der archäologischen Abteilung des Slowakischen Nationalmuseums zu Mar-
tin (1929-1933), die weiteren als Angestellter des Tschechoslowakischen staatli-
chen archäologischen Instituts in Prag (1933-1938), als Leiter des Staatlichen
archäologischen Instituts in Martin (1939-1950), als Mitarbeiter des Archäolo-
gischen Instituts der SAW zu Nitra (1954-1980) und die letzten als Rentner (1981-
1989). Unfreiwillig ausgeschlossen war er von der Grabungstätigkeit in der Zeit
vom 20. April 1951 bis zum 8. Jänner 1954. Seit 1954 konzentrierte er sich in
der Grabungstätigkeit beinahe ausschließlich auf die Ostslowakei, hier mit dem
Schwerpunkt auf die Erforschung der slawischen Besiedlung der Region.

**Redakčná rada: PhDr. Pavol Mačala, PhDr. Viera Němejcová-Pavúková, CSc.,
PhDr. Ján Rajtár**

ŠTUDIJNÉ ZVESTI ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

29

Zodpovedný redaktor Jozef Bujna, CSc.

Výkonná redaktorka Helena Bublová

Preklad do nemčiny Berta Nieburová a PhDr. Vlasta Tovorník

Vydavateľ Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre

Rok vydania 1993

Náklad 400 výtlačkov

333 strán, 114 obr.

**Vytlačilo Reprografické stredisko Archeologického ústavu Slovenskej
akadémie vied v Nitre ako svoju 79. publikáciu**

ISBN 80-88709-01-6